

•

సు న్ద ర కా ణ్డ ము

•

శ్రీ:.

స్వార్థదీకాం పర్యేషాం శ్రీరామాయణపారాయణా దా
కర్తవ్యపూజావివాసమ్

అచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, మమోపాత్త... శుభే శోభా
ముహూర్తే ఆస్యాం శుభతిథౌ శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్న
హనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్రదేవతాప్రీత్యర్థం యావచ్చ
ధ్యానావాహనాదిబోధశోచచారపూజాం కరిష్యే. అదా నిరి
ష్టేన పరిసమాప్త్యర్థం గణాధిపతిపూజాం కరిష్యే. తదంగత్యేన
కలశపూజాం కరిష్యే కలశపూజాం గణపతిపూజాం చ కృత్యా
నై కేహీసహితం సురద్రుమతలే హైహయే మహామండపే మధ్య
పుష్ప మాసనే మణిమయే వీరాసనే సుస్థితం, అగ్రే వాచయతి
ప్రభంజనసుజే తత్త్వం మునిభ్యః పఠం వ్యాఖ్యాంతం భరతా
దిభిః పరివృతం రామం భజే శ్యామలమ్. తతశ్శ్రీమతోశోపరి
శ్రీరామధ్యారావాహనాది నైవేద్యాంతపూజా విధేయా
శ్రీసీతారామచంద్రదేవతాభ్యాం నమః

శ్రీమత్సుందరకాణ్డమహామంత్రానుష్ఠానక్రమః.

అస్య శ్రీసుందరకాండమహామంత్రస్య వాల్మీకి ఋషిః,
అంజనేయో దేవాతా, రామదూతాయకపయ ఇతిబీజం, నమో
వాతాత్పజాయ ఇది శక్తిః, సముద్రతారకాయ ఇతి కీలకం.

శ్రీ రామాయణ ప్రశంసా

వేదవేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే,
వేదః ప్రాచేతసాదాసీత్సాక్షాద్రామాయణాత్మనా.

శ్రీసుద్భ్రువ్వా తదేవ బీజమమలం యస్యాఙ్గురశ్చిన్నయః
కాండైస్సప్తభిరన్వితోఽతివితతో ఋష్యాల్పవాలోదితః,
పత్త్రైస్తత్త్వసహస్రకైఃసువిలసచ్ఛాఖాశతైః కంచభిః
స్వాత్మప్రాప్తిఫలప్రదో విజయతే రామాయణస్వస్తరుః.

యః కర్ణాంజలిసంపుటైరహరహస్సమ్యక్పిబత్వాదరా
ద్వాస్త్రీక్షేర్వదనారపిందగళితం రామాయణాఖ్యం మధు,
జన్మవ్యాధిజరావిపత్తిమరణైరత్యంతసోపద్రవం
సంసారం స విహాయ గచ్ఛతి పుమాన్విష్ణోః పదం శాశ్వతమ్.

వాల్మీకిగిరిసంభూతా రామాంభోధిసంగతా,
శ్రీమద్రామాయణీ గంగా పునాతు భువనత్రయమ్.
చరితం రఘునాథస్య శతకోటిప్రపిస్తరం,
ఏకైకమక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనమ్.

శ్రీ రఘు
శ్రీ రామాయణే, సుందర కాండే
ప్రథమ స్కంధః

తతో రావణసీతాయాస్సీతాయాశ్చక్రకర్మణః,
ఇయేష పద మన్వేష్టుం చారణాచరితే పథి.

దుష్కరం నిష్క్రమిద్వంద్వం చికిర్షా కర్త వానరః,
సముదగ్రకిరోగ్రీవో గవాంపతి రివాబభౌ.

అథ వై డూర్మవర్ణేషు శాద్వలేషు మహాబలః,
ధీరస్సలిలకల్పేషు విచచార యథాసుఖమ్.

ద్విజాన్విత్రాసయో ధీమాసురసా పాదపా హరణ.
మృగాంశ్చ సుబహూన్నిఘ్నో ప్రవృద్ధ ఇవ కేసరీ.

నీలలోహితమాంజష్ఠపత్రవర్ణైస్సీతానితైః,
స్వభావవిహితైశ్చిత్రైర్ధాతుభిస్సమలంకృతమ్.
కామరూపిభిరావిష్ట మభీష్టం సపరిచ్ఛదైః,

చక్రవర్తితమాజాయ సార్వభౌమాయ మంగళమ్,
 అమృతోత్పాదనే దైత్యాకా ఘ్నతో వజ్రధరస్మయత్,
 అపిలిర్తంగళం ప్రదా తత్రే భవతు మంగళమ్.
 శ్రీనివాసకృపా ప్రకమతో విష్ణ్వరమితలేజసః,
 యదాసీన్తంగళం రాదు తత్రే భవతు మంగళమ్.
 ఋతవ స్సాగరా ద్వీపా వేదా లోకా నిశశ్చ తే,
 మంగళాని మహాబాహూ దిశంతు తవ సర్వదా.
 కామేర వాచా మనసేంద్రియైర్వా
 బుద్ధ్యాఽఽర్తనా వా ప్రకృతీస్త్వభావాత్,
 కిరోపి యద్యత్సకలం పరస్తే
 నారాయణాయేతి సమర్పయామి.

శ్రీగాయత్రీరామాయణమ్

తదస్సాన్వితాన్వయసతతం తపస్వీ వాగ్విహం వరం
 నారదం పరివ్రజ్య వాల్మీకిః క్షునిపుంగవమ్.
 చ మాత్వా రాక్షసాన్ నిర్వాణాన్ యజ్ఞఘ్నాన్ రఘునందనః
 బుష్టిభిః పూజితస్సమ్యగ్గర్భోద్రో విజయీ పురా.
 విశ్వామిత్రస్స భర్తాత్వా శ్రుత్వా జనకభాషితం,
 వత్స రామ భనుః పశ్య ఇతి రాఘవమబ్రవీత్.
 శుష్టావాన్య తదా జంశం ప్రనిశ్య స విశాంపతేః,
 శయనీయం నరేంద్రస్య తవాపాద్య వ్యతిష్ఠత.
 వనవాసం హి సంఖ్యాయ వాసాన్యాభరణాని చ,
 భర్తారమనుగచ్ఛుర్యై నీతాయై శ్వశూరో దదా.
 రాజా సత్యం చ ధర్మశ్చ రాజా కులవతాం కులం,
 రాజా మాతా పితా చైవ రాజా హితకరో నృణామ్.
 నిరీక్ష్య స ముహూర్తం తు దదర్శ భరతో గురుం,
 ఉటజే రామమాసీనం జటాపల్కులధారిణమ్.
 యది బుద్ధిః కృతా ద్రష్టుమగస్త్యం తం మహామునిం,
 అద్యైవ గమనే బుద్ధిం రోచయస్వ మహాయశాః.
 భరతస్యార్యపుత్రస్య శ్వశూరాం మమ చ ప్రభో,
 మృగరూపమిదం వ్యక్తం విస్తయం జవయిష్యతి.
 గచ్ఛ శీఘ్రిమితో రామ సుగ్రీవం తం మహాబలం,

నయస్యం తం కురు శీ ప్రమితో గత్వాఽద్యరాఘవ.

జేతకాలా ప్రతిక్షస్య తమమాణః ప్రియాప్రియే,
సుఖదుఃఖపహః కాలే సుగ్రీవపశగో భవ.

వంద్యా నై తు తపస్విధా న్నపసా వీతకల్తపాః,
ప్రప్తవ్యాఞ్చపి సీతాయాః ప్రవృత్తిం విసయాన్వితైః,
స నిర్జిత్య పురీం శ్రేష్ఠాం లంకాం తాం కామరూపిణీం,
విక్రమేణ మహాతేజా హనుమాన్ మారుతాత్తజః

భక్త్యా దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ చరమర్షయః,
దుమ చశ్యంతి యే నాథం రాజం రాజేవలోచనమ్.

మంగళాభిముఖి తస్య సా తదాసీత్స హాకవే,
ఉపతన్ధే వికాలాక్షీ ప్రయతా హవ్యవాహనమ్.

హితం మహార్థం మృదుపూర్వరూపహితం

వ్యతీతకాలాయతి సంప్రతిక్షమం,

నిశమ్య తద్వాక్య ముపస్థితజ్వరః

ప్రసంగవా నుత్తరమేతదబ్రవీత్.

భర్తాతా రక్షసాం శ్రేష్ఠస్సప్రాప్తోఽయం విభీషణః,
లంకైశ్వర్యం భ్రూం శ్రీమానయం ప్రాప్నోత్యకంఠకమ్.

యో వజ్రసాతాశనిసన్నిసాతా

న్న చుక్షుభే నాపి చచాల రాజా,

స రామబాణాభిహతో భృశార్త

శ్చచాల చాపం చ ముమోచ వీరః

యస్య విక్రమమూసాద్య రాక్షసా నిధనం గతాః,
తం మన్యే రాఘవం వీరం నారాయణమనామయమ్.

న తే దవ్యశిరే రామ సహంత నిరివాహినిం,	
మూహితాః పరమాస్త్రేణ గాంధర్వేణ సుహృత్తనా.	౨౦
ప్రణమ్య దేవతాభ్యశ్చ బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ మైథిలి.	
బద్ధాంజలిపుటా చేత మువాచాగ్ని సమీపతః.	౨౧
చలనాత్పర్వణేంద్రస్య గణా దేవాశ్చ సంహితాః,	
చచాల పార్శ్వతీ చాపి తదాశ్లిష్టా మహేశ్వరమ్.	౨౨
దారాః పుత్రాః పురం రాష్ట్రం భోగాచ్చాపసభాజనం.	
సర్వమేనావిభక్తం నో భవిష్యతి హరీశ్చర.	౨౩
యామేవ రాత్రిం శత్రుః పర్వకాలాం సమావిశత్,	
తామేవ రాత్రిం సీతాఽపి ప్రసూతా నారకజ్వలమ్.	౨౪
ఇదం రామాయణం కృత్స్నం గాయత్రీబీజసంయుతం,	
త్రిసంధ్యం యః పఠేన్నిత్యం చర్చిషావైః ప్రముచ్యతే.	౨౫
గాయత్రీరామాయణం సంపూర్ణమ్.	

శ్రీ రస్తు. సుందరకాణ్డ తాత్పర్యము

ప్రథమ సర్గము.

తాత్పర్యము. ఇట్లు జాంబవంతుడు పురికొల్పినపిదప శత్రువుల యాశ
మాపజాలు హనుమంతుడు శ్రీరామముద్రికను గైకొని రావణుడు సీత
గొనిపోయి యుంచియున్న స్థలంబును వెదకుటకై యాకాశంబునంబోవ నిచ్చ
యించెను. ౧

ఎవ్వరికిని జేయ నశక్యమయిన సముద్రలంఘనమును ఎదురులేనట్లుగాఁ
జేయఁగోరి యున్నతంబులగు తలయును మెడయును గలిగి యొప్పుచుండు
నాహనుమంతుడు ఆఁబోతెద్దం బోలి ప్రకాశించెను. ౨

అంత గొప్పబలంబును ధైర్యంబును గల హనుమంతుడు మరకత
మణులవన్నెగలిగి జలంబువలె చల్లగానుండు లేతవచ్చికభూములందు సుఖం
బుగా సంచరించెను. ౩

బుద్ధిమంతుడగు హనుమంతుడు పక్షుల వెఱపించుచు బొమ్మన
వృక్షంబులఁ ద్రోయుచు పెక్కుమృగంబులఁ జంపుచు బలిసిన సింహంబుఁ
బోలి సంచరించెను. ౪

ఆ మహేంద్రవరత్నము క్రిందిభాగము నట్టనివియు నెఱ్ఱిరివియుఁ
బనుపునన్నెగలవియు నాకువన్నెగలవియుఁ దెలుపు నలుపుఁజేరిన వన్నెగల
వియుఁ జిత్తంబులును స్వతస్సిద్ధంబులు నయిన మణిసిల మున్నగు గైరికధాతు
వులచే నలంకరింపఁబడి కామరూపులును అలంకరించికొనియుండువారలు నగు

యక్షకిన్నర గంధర్వైర్దేవకలై ఎశ్వ పన్నగైః.

౬

స తస్య గిరివర్యస్య తలే నాగవరాయుతే,
తిష్ఠన్ కపివర స్తత్ర హృదే నాగ ఇవాబభౌ.

౭

స సూర్యాయ మహేంద్రాయ పవనాయ స్వయంభవే,
భూతేభ్యశ్చంజలిం కృత్వా చకార గమనే మతిమ్.
అంజలిం ప్రాజ్ఞః(భిః)భిం కృత్వా పవనాయాత్మయోనయే,
తతో హి వవృధే గంతుం దక్షిణో దక్షిణాం దిశమ్.

౮

ప్లవంగప్రవరై ర్ద్వప్తుః ప్లవనే కృతనిశ్చయః,
వవృధే రామవృద్ధిర్థం సముద్ర ఇవ పగ్వసు.

౧౦

నిష్ప్రమాణశరీరస్సౌ లిలంఘయిషురర్ణవం,
బాహుభ్యాం వీడయామాస చరణాభ్యాం చ పర్వతమ్.

౧౧

స చచాలాచలశ్చాపి ముహూర్తం కపివీడితః,
తయాణాం పుష్పితాగ్రాణాం సర్వం పుష్పమశాతయత్.

౧౨

తేన పాదపముక్తేన పుష్పేఘ్నేణ సుగంధినా,
సర్వతస్సంవృతశ్చైత్యో బభౌ పుష్పమయో యథా.
తేన చోత్తమవీర్యేణ వీడ్యమానస్స పర్వతః,
సలిలం సంప్రసుప్తావ మదం మత్త ఇవ ద్విపః.

౧౩

౧౪

యథులచేతను కిన్నరులచేతను గంధర్వులచేతను దేవతలందఱోలు సర్వంబుల చేతను ఓప్పుచుండెను. గి-౬

వానరశ్రేష్ఠుడగు నాహనుమంతుండు శ్రేష్ఠంబులగు నేనుఁగులతోఁ గూడియుండు నామహేంద్రపర్వతము క్రిందిభాగమునందుండి కొలంఠ నందలి యేనుఁగులతోలి ప్రకాశించెను. ౭

ఆ హనుమంతుండు సూర్యునకు దేవేంద్రునకు వాయువునకు బ్రహ్మ దేవునకు భూతంబులకు చేతులుమొగిడ్చి నమస్కరించి పోవందలంచెను. ౮

సమర్థుండగు హనుమంతుండు తూర్పుమొగంబుగాఁ దిరిగి తన తండ్రి యయిన వాయువునకుఁ జేతులుమొగిడ్చి నమస్కరించి యంత దక్షిణపుదిక్కు నకుఁ బోవుటకై దేహంబు బెంచెను. ౯

ఆ హనుమంతుండు వానరులలో మేటియగువారలు చూచుచుండఁగా నముద్రముదాఁట నిశ్చయించి రామునకు మేలుగల్గుటకై పర్వకాలములందు నముద్రముంబోలెఁ బెరిగెను. ౧౦

ఆ హనుమంతుండు అట్లు కొలశలేనట్లు దేహముఁ బెంచి సముద్రము దాటఁగోరి (లంక కెదురుగా నిలిచి బాహువు లప్పలించి) యామహేంద్ర పర్వతంబును చేతులనుం గాళ్లను మర్దించెను. ౧౧

ఆ మహేంద్రపర్వతము 'కదలనిది'అని పేర్కొనఁబడినదైనను హను మంతుండు పీడింపఁగా రెండుగడియలకాలము కదలుచుండెను. అట్లు చలించుటం జేసి పుష్పించియుండు వృక్షంబుల పూవులన్నియు రాలినవి. ౧౨

ఆ మహేంద్రపర్వతము వృక్షంబులమండి రాలిపడిన మంచివానరగల పూలనంతటం గప్పఁబడి పూలకొండయనందగి యొప్పుచుండెను. ౧౩

ఎప్పుడును దనంతనే నెలయేఱులవలన జలంబులు విడుచుచుండు నామహేంద్రపర్వతంబు మహాబలుండగు హనుమంతునిచేఁ బీడింపఁబడి మదంబునం జేసి తనంతనే మదజలంబు విడుచుచుండు మదపుద్రేనుంగు మావటి వానిచేఁ గొట్టఁబడి యినుమిడిగా మదజలము విడుచునట్లు మఱియు నెచ్చుగా జలంబు విడిచెను. ౧౪

పీడ్యమానస్తు బలినా మహేంద్రస్తేన పర్వతః,
రీతి ర్నిర్వర్తయామాస కాంచనాంజనరాజతీః.

ముమోచ చ శిలాశ్చైలో విశాలాస్సమనశ్శిలాః,
మధ్యమేనార్చిషా జప్తో ధూమరాణిరీవానలః.

గిరిణా పీడ్యమానేన పీడ్యమానాని సర్వతః,
గుహావిష్టాని భూతాని విశేదుర్వికృతైస్త్వరైః.

స మహాసత్త్వసన్నాద శ్చైలపీఠానిమిత్రజః,
పృథివీం పూరయామాస దిశశ్చోపవనాని చ,

శిరోభిః పృథుభిస్సర్పా వ్యక్తస్వస్తికలక్షణైః,
వమంతః సావకం ఘోరం దదంశుర్దశనైశ్శిలాః.

తాస్తదా సవివైర్ద్రష్టాః కుపితైస్తైర్మహాశిలాః,
జిజ్వూషః సావకోద్ధీప్తా బిభిదుశ్చ సహస్రథా.
యాని చౌషధబాలాని తస్మిన్ బాతాని పర్వతే,
విషఘ్నాన్యపి నాగానాం న శేకుశ్శమితుం విషమ్.

[అపరే తు మహాకాయా వచన్తోఽగ్నిం స్వతేజసా,
శస్త్రరేభ్యో వినిష్కేతుః కపిపాదనిపీడితాః.

మహేంద్రపర్వతంబు నట్లు బలమందుడగు హనుమంతుడు వీడిం
వఁగా బుగారుతాళ్లు నీలంపుతాళ్లు మెడితాళ్లు బగులుటంజేసి వానిరేఖ లగ
జడెను. ౧౧

శాలి, కరాలి, విష్ణులింగిని, ధూమ్రవర్ణ, విశ్వరుచి, లూహిత, మనో
జవ యను పేరులుగల సప్తజ్వాలలలో నగ్నినడుమనుండి వెలుంగు 'ధూమ్ర
వర్ణ' యను జ్వాలతోఁ గూడిన నిప్పునుండి పొగలపంక్తులు బయలుపెడలునట్లు
హనుమంతునిచేఁ బీడింపఁబడిన యామహేంద్రపర్వతమునుండి పొగవలె నల్లని
తై న మణిశీలం గలిగియుండు గొప్పతాళ్లు వెడలెను. ౧౨

మహేంద్రపర్వతమునందలి గుహలందున్న భూతంబులు హనుమంతుం
డాపర్వతంబును మద్దింపఁగా నవి తైన్యంబునంజేసి వికృతంబగు స్వరంబున
నేడ్చినవి. ౧౩

ఇట్లు మహేంద్రపర్వతంబు మద్దించుటచేఁ గలిగిన యాగొప్ప
భూతంబుల రోదనధ్వని భూమియును దిక్కులును సమీపమున నుండు
తోటలను నిండి విసంబడినవి. ౧౪

హనుమంతుఁ డామహేంద్రపర్వతంబును బీడించుటంజేసి యాపర్వ
తహనందుండు సర్పంబులు నలుగుడువడి పడగలమీఁద వంతున మొరలుగల
యద్ధచంద్రాకారపు నల్లనిరేఖలుగల గొప్పతలలలో వెలికివచ్చి కోపంబున
నా కొండతాళ్లం గఱచినవి. ౧౫

అప్పు డాగొప్పతాళ్లు కుపితంబులయి యావిషసర్పంబులచేఁ గఱవఁ
బడి నిప్పు దగిలి మండుచు వేయి తునుకలుగాఁ బగిలినవి. ౧౬

ఆ మహేంద్రపర్వతమునందుఁ బుట్టిర యౌషధంబులసమాహంబులు
విషముల హరించునని యయ్యును అప్పు డాసర్పంబుల విషంబు నడంపఁ
కాలవయ్యె. ౧౭

[ఇట్లు అంజనేయుని ల్రొక్కుడుచే నాకొండ చటయలనుండి పెద్ద
దేహములతో మెఱయుచు మఱిొన్ని చిలునలు విషము గ్రక్కుకొనుడు

గిరేరాక్రమమాణస్య తరవస్తరుణాఙ్కురాః,
ముముచుః పుష్పవర్షాణి వ్యక్తముత్పలగన్ధినః.
గైరికాఙ్గానసంజుష్టా హరితాలసమావృతా,
వ్యదీర్యస్త గిరేస్తస్య శిలాస్తా సమనశ్శిలాః.
సచంద్రారుణస్తామ్రశ్శిత్రః కాననభాతుభిః,
శీఘ్రః శిఖినిభైర్ద్రివైర్ద్రిః కైరకభాతుభిః.]
భిద్యతేఽయం గిరిద్భుతైరితి మత్వా తపస్వినః,
తస్తా విద్యాధరాస్తస్తాదుత్పేతుస్త్రీగణైస్సహ. ౨౨
పానభూమిగతం హిత్వా హైమమాసవభాజనం,
సాత్రాణి చ మహర్షాణి కరకాంశ్చ పిరన్జయాన్. ౨౩
లేహ్యనుచ్ఛానచాశ్పత్యాన్ మాంసాని వివిధాని చ,
ఆర్షభాణి చ చర్షాణి ఖడ్గాంశ్చ కనకత్సయాన్. ౨౪
కృతకంతగుణాః క్షీబా రక్తమాల్యానులేపనాః,
రక్తాహః పుష్కరాక్షశ్చ గగనం ప్రతివేదిరే. ౨౫

హరనూపురకేయూరపారిహర్యధరాః స్త్రియః,
విస్తీతా స్సస్తితాస్తస్థురాకాశే రమణైస్సహ. ౨౬
దన్యయంతో మహావిద్యాం విద్యాధరమహర్షయః,
సహితాస్తస్థురాకాశే వీక్షంతక్రుశ్చ పర్వతమ్. ౨౭

శుశ్రువుశ్చ తదా శబ్దమృషీణాం భావితాత్మనాం,

బయలుజేతినవి. ఆతనిపాదపీడనచే గాసింబడి వృక్షములన్నియుఁ బూవులు డుల్లినవి. రసాంజనసౌపీరములు హరిదశము మణిసిల మొదలగు ధాతువులతోడి రాష్ట్ర పట్టునఁ బగిలెను. అప్పు డాకొండ రక్తచందనముచే నెఱ్ఱనై గైరికధాతువులచే దీపములు వెట్టినట్లు మిగుల నందముగా వెలిగెను.]

ఈపర్వతంబు దీనికి సంబంధించిన పృథివ్యప్రేజోవాయాకాశంబులతోఁగూడ నిప్పుడు పగులునట్లున్నది. అని తలంచి అచ్చోటనుండుముఖ లాపర్వతంబు విడిచి యాకాశంబుఁ బొందిరి. విద్యాధరులును భయంబునఁ దమస్త్రీలం గూడి పానభూమియం దున్నబంగారు సారాయిపాత్రములను గొప్పవిలువగలపాత్రంబులను బంగారుతోఁ జేసిన గిండివంటి పాత్రంబులను లేసెమొదలగు లేహ్యంబులను నానావిధంబు లగుసిండివంటలను వివిధంబులగు మాంసంబులను ఎద్దుచర్మముతోఁ జేసిన డాలువాలును బంగారుపిడుల భిక్షంబులను విడిచి యాపర్వతంబుననుండి ప్రైకెగిరిరి. ౨౨-౨౩-౨౪

కంతంబునఁ బూలదండలు ధరించి కిరంబున నెఱ్ఱనిపుష్పమాలికల నలంకరించుకొని దేహంబున నెఱ్ఱనిగంధంబు నలంకించి సారాయి మదంబునం జేసి యెఱ్ఱగా నుండు కామరపూలం బోలుకండ్లతో నుండు నావిద్యాధరులందఱు ఆకాశంబుఁ జేరిరి. ౨౫

హీరంబులు నందెలు బాహుపురులుఁ గంకణంబులును ధరించి యొప్పుచుండువిద్యాధరస్త్రీలు ఆపర్వతం బట్లు పగులుట కాశ్చర్యపడి చిలువగవు సేయుచు రమణులతోఁ గూడి యాకాశంబునం దుండిరి. ౨౬

విద్యాధరులలో శ్రేష్ఠు లగువారందఱు నొకటిగాఁగూడి నిరాధారంబుగ నాకాశంబునం దుండుట మొదలగు నణిమాదిసిద్ధులం జూపుచు నాకాశంబునందుండి పర్వతంబుఁ జూచుచుండిరి. ౨౭

అప్పు డా విద్యాధరులు న్నచ్చంబగు నాకాశంబునఁ బరమాత్మ

చారణానాం చ సిద్ధానాం స్థితానాం విమలేఽంబరే, ౨౮

ఏష పర్వతసంకాళో హనుమాన్తారుతాత్తజః,
తిలీర్న తి మహావేగస్సముద్రం మకరాలయమ్, ౨౯

రామార్థం వానరార్థం చ చికిర్ష౯ కర్తృ దుష్కరం,
సముద్రస్య పరం పారం దుష్ప్రీపం ప్రాప్తమిచ్ఛతి, ౩౦

ఇతి విద్యాధరాశ్శ్చిత్వా వచస్తేషాం మహాత్మనాం,
త మప్రమేయం దదృశుః పర్వతే వానరర్షభమ్, ౩౧

దుధువే చ సరోమాణి చకంపే చాచలోపమః,
ననాద సుమహానాదం సుమహానిన తోయదః, ౩౨

అనువూర్వ్యేణ వృత్తం చ లాంగూలం లోమభిశ్చితం,
ఉత్పతేష్య౯ విచిత్రేష పక్షిరాజ ఇవోరగమ్, ౩౩

తస్య లాంగూల మావిధమాత్తవేగస్య పృష్ఠతః,
దదృశే గరుడేనేవ ప్రాయమాణో మహారగః, ౩౪

బాహూ సంస్తంభయామాస మహాపరిఘసన్నిభౌ,
ససాద చ కపిః కట్యాం చరణౌ సంచుకోచ చ, ౩౫

సంహృత్య చ భుజౌ శ్రీమా౯ తథైవ చ శిరోధరాం,
తేజస్సత్త్వం తథా వీర్యమావివేశ స వీర్యవా౯, ౩౬

ధ్యానంబు వేయఁచుండు ఋషులను జారణంబును సిద్ధులును బలకుఁకొను మాటలను వినిరి. 20

కొండంతటిదేహంబు గలవాఁడు నధికంబగు వేగముగలవాఁడు వాయు దేవుని కుమారుండు నగునీహనుమంతుండు ఎచ్చుగా మొసళ్లు గలిగి భయంక రంబుగ నుండు సముద్రమును దాటఁ గోరుచున్నాఁడు. 21

హనుమంతుండు రామునికొఱకు అట్లు రామకార్యంబునం దభిమానించియుండువానరులకొఱకును ఎవ్వరికినిఁ జేయ నలవిగానివనిం జేయఁజూసి ఎట్టివారికినిఁ బోవ నశక్యమయిన సముద్రంబు నవ్వలిగట్టునకు బోవఁదలంచి యున్నాఁడు. అని ఋషులు మున్నగువారలు చెప్పుకొకఁగా విద్యాధరులువినిరి.

విద్యాధరు లిట్లు మహాత్ములగు నాఋషులు మొదలయినవారి మాటలను విని నుహేంద్రవర్షతంబునఁ గొలతకురాని దేహంబుతోఁ గ్రలుచుండు హనుమంతునిం జూచిరి. 30

కొండంతటి మేనుగల యాహనుమంతుండు ఉత్సాహంబున వెండ్లు కలు విదిచ్చెను. అట్టిట్టు కదలెను. గొప్పమేఘంబువలె మహాద్భునికల్లినట్లుగా నతిచెను. 31

ఆ హనుమంతుండు ఎగురఁబోవువాఁడై అదోకగానుండి వెండ్లు కలతో నిండియుండు తనతోఁకను గరుత్మంతుండు నర్పమును విదుర్పునట్లు విదిచ్చెను. 32

వేగవంతుఁ డగునాహనుమంతుని వెనుకకట్టు వంకరగా వ్రేలాడు చుండు వాలంబు గరుడుండు గొప్పనర్పంబును గాళ్లఁ దన్నుకొనిపోఁగా నది యతని వెనుకను వేలాడనట్లు కన్పట్టినది. 33

ఆ హనుమంతుండు గొప్పయినపగుదియలఁబోలె తనబాహువుల స్తంభించి యూపిరినూర్ధ్వముఖంబుగా బిగియఁబట్టి నడుము నన్నముగాఁ జేసి పాదంబులు ముడుచుకొని సముద్రంబు దాటఁ నుద్యుక్తుం డయ్యెను. 34

అందఱికిన్న నధికుండును జరాక్రమకాలియు నయిన యాహనుమంతుండు భుజంబులను మెడను బిగియఁబట్టి తన కన్న లేజంబు బలంబు పీర్కంబు నంతయుం బూసెను. 35

మూర్ధమాలోకయన్ దూరాదూర్ధ్వం ప్రణిహితేక్షణః,
యరోధ మృగయే ప్రాణానాకాశ మవలోకయన్. 32

పవ్నాశ్రమం దృఢమవస్థానం కృత్వా స కపికుంజరః,
నికుంచ్య కర్ణౌ హనుమా నుత్పలిష్య న్నహబలః. 3౩

వానరా న్వానరశ్రేష్ఠ ఇదం పచనమబ్రవీత్,
యథా రాఖివనిర్దుక్త శ్మిరశ్శ్వసనవిక్రమః. 3౪

గచ్ఛేత్తద్వద్గమిష్యామి లంకాం రావణపాలితాం,
స హి ద్రక్ష్యామి యది తాం లంకాయాం జనకాత్మజామ్. ౪౦
అనేనైవ హి వేగేన గమిష్యామి సురాలయం,
యది వా త్రిదివే సీతాం న ద్రక్ష్యామ్యకృతశ్రమః. ౪౧
బద్ధ్యా రాక్షసజానమానయిష్యామి రావణం,
సర్వథా కృతకార్యోఽహమేష్యామి సహ సీతయా. ౪౨

ఆనయిష్యామి వా లంకాం సముత్పాత్య సరావణాం,
ఏవముక్త్వా తు హనుమాన్వానరాన్వానరోత్తమః. ౪౩

ఉత్పపాతాథ వేగేన వేగవానవిచారయన్,
సువర్ణమివ చాత్మానం మేనే స కపికుంజరః. ౪౪
సముత్పతతి తస్మిం స్తు వేగాత్తే నగరోహిణః,
సంహృత్య విటపాన్ సర్వాన్ సముత్సేతుస్సమంతతః. ౪౫
సమత్త్రోయష్టిమకాన్ పాదపాన్ పుష్పశాలినః,
ఉద్వహన్మూరువేగేన జగామ విమలేఽంబరే. ౪౬

ఆ హనుమంతుండు దూరముగా మార్గంబు జూచుచు ఊర్ధ్వంబుగా దృష్టించి యాకాశంబు జూచుచు తొమ్మన నుచ్చాస్వసనిక్వాస్వసంబులకు విడియబడెను. 32

వానరశ్రేష్ఠుండు గొప్పబలంబుగలవాఁడు నగుహనుమంతుండు కాశ్యపు దృఢంబుగా నూనుకొని చెవులు ముడుచుకొని యెగురఁబోవువాఁడై తన సమీపంబుననున్న జాంబవంతుండు మొదలగువానరులం జూచి యిట్లని చెప్పెను.

రాముండు విడిచినబాణం బెట్లు వాయువేగంబునఁ బోవునో అట్లుతి వేగంబున నేను ఎచ్చటను ఎంతమాత్రమును జాగునేయక యప్రతిహతంబుగా రావణునిచేఁ బాలింపఁబడుచుండు లంకకుఁ బోయెదను. 33

నేను లంకాపురియం దాసీతంజూడనేని యావేగంబుతోడనే స్వర్గంబునకుం బోయెదను. 34

స్వర్గంబునందును సీత నాకగపడదేని యంత నలసటనొందక మరల లంకకుఁబోయి రాక్షసులకుఁ బ్రభుఁడగు రావణుని బంధించి యిచ్చటికిఁ దెచ్చెదను. 35

నేనేవిధంబున నైనను కృతార్థుండనై సీతఁ గొని వచ్చెదను. కాదేని రావణునితోఁగూడ లంకంఁ బెల్లగించి యిచ్చటికిఁ దెచ్చెదను. అని హనుమంతుండు జాంబవంతుండు మున్నగువారలతోఁ జెప్పెను. 36

అంత నా వానరశ్రేష్ఠుఁ డయిన హనుమంతుఁ డట్లు జాంబవంతుండు మున్నగువానరులఁ జూచి పనికి మిగుల వేగంబుగలవాఁడు కావున నెంత మాత్రమును సంశయముంచక వేగంబున నాకాశంబున కెగిరెను. 37

వానరులలో మేటియయిన యాహనుమంతుండు 'తానుగరుత్తంతుండు బోలె నాకాశంబునం బోవ సమర్థుం' డని ఆవృథు తలంచెను. 38

ఆ హనుమంతుఁ డెగురఁగానే యతనివేగమువలన నాపర్వతంబునందలి వృక్షంబులన్నియుం దరుకొమ్మలతోఁగూడ నంతటను బై కెగిరినవి. 39

ఆ హనుమంతుండు మదింఁచిన చీమగొక్కెరలంగల్లి పుష్పంబులతో నొప్పుచుండువృక్షంబులఁ దనతోడలవేగంబున నెగఁబట్టి యాద్వీకొని యాకాశంబునఁ బోయెను. 40

ఉరువేగోద్ధతా వృక్షా ముహూర్తం కపిమన్వయుః,
ప్రస్థితం దీర్ఘమథ్వానం స్వబంధుమివ బాంధవాః.

౪౭

తమూరువేగోన్మథితాస్సలాశ్చాన్యే నగోత్తమాః,
అనుజగ్ధర్హ నూమంతం నైన్యా ఇన మహీపతిమ్.

౪౮

సుపుష్పితాగ్రైర్బహుభిః పాదపైరన్వితః కపిః,
హనుమాన్పర్వతాకారో బభూవాద్భుతదర్శనః.

౪౯

సారవంతోఽథ యే వృక్షా న్యమజ్జ్కలవణాంభసీ,
భయాదివ మహేంద్రస్య పర్వతా వరుణాలయే.
స నాశాకుసుమైః కీర్ణః కపిస్సాంకురకోరకైః,
శుశుభే మేఘసంకాశః ఖద్యోతైరేవ పర్వతైః.

౫౦

౫౧

విముక్తాస్తస్య వేగేన ముక్త్వా పుష్పాణి తే ద్రుమాః,
అవశీర్యంత సలిలే నివృత్తాస్సుహృదో యథా.

౫౨

లఘుత్వేనోపపన్నం తద్విచిత్రం సాగరేఽపతత్,
ద్రుమాణాం వివిధం పుష్పం కపివాయుసమీరితమ్.

౫౩

తారాకత మివాకాశం ప్రబభౌ స మహర్షవః,

ఇట్లు దువేగంబున నెగిరినవృక్షంబులు బంధువులు చాలదూరము పోదలంచిన తమ బంధుజనముల సాగనంపునట్లు కొంచెముసేపు హనుమంతుని వెంబడించినవి. ౪౭

మద్దిచెట్టును మఱియు నితరములైన గొప్పవృక్షంబులకు హనుమంతునియూ దువేగంబునం ద్రైశిరి పైనికులు రాజానుంబోలె నాహనుమంతుని వెంబడించినవి. ౪౮

పర్వతంబువంటి దేహంబుగల యా హనుమంతుడు చక్కగాఁ బూచియుండు పెక్కువృక్షంబులనడుమనుండి చూచినవారల కాశ్చర్యంబు గలిగించెను. ౪౯

అంత దేవేంద్రునిధియంబునఁ బర్వతంబులు సముద్రంబునఁ బడునట్లు అందు బహువుగల వృక్షంబులు సముద్రంబునంబడి మునిగినవి. ౫౦

అకాశంబున గొప్పశరీరముతోఁ బోవుటంజేసి మేఘంబువలె గనుపట్టుచుండు నాహనుమంతుని దేహంబంతయు నెఱ్ఱని మొలకలను, మొగ్గులును, బుష్పంబులును వ్యాపింపఁగా నతఁడు రాత్రియందు విజుంగుఁ టుదుగులతో నొప్పుచుండు పర్వతంబువోలెఁ బ్రకాశించెను. ౫౧

హనుమంతుడు క్రమముగా దూరముపోవుటచే నతినివేగముతోడి సంబంధము ఆవృక్షంబులకు వదలుటంజేసి యవి పుష్పంబుల విడిచి (పుష్పంబులు చెట్టుకన్నఁ దేలికయయినివి కావున నవి యాకాశంబునందే మఱికొంత సేపుండినవి.) 'పదకాంతాల్పిన్ధో బంధు మనువ్రజేత్' (నీటి సమీపమువఱకు స్నేహితుండు తన బంధువును వెంబడింపవలయును,) అని చెప్పంబడిన రీతిని వయనంద్రైపోవు బంధువును వెంబడించి నీటిసమీపంబున మరలు స్నేహితుల వలె మరలి సముద్రజలంబులందుఁ బడినవి. ౫౨

ఆవృక్షంబుల నానావిధంబులగు పుష్పంబులు హనుమంతుని వేగంబునం గలిగినగాలిచే నెగయఁగొట్టఁబడి లేలికయగుటంజేసి చాలదూర మతని వెంబడించి యాశ్చర్యంబుగ సముద్రంబునం బడినవి. ౫౩

అట్లు రాలిన పుష్పంబులతోఁ గూడిన సముద్రంబు నక్షత్రంబులం గలిగిన యాకాశమువలె నొప్పుచుండెను.

పుష్పా ఘేణానుబద్ధేన నానావర్ణేన వానరః, ౫౪

బభౌ మేఘ ఇవాకాశే విద్యుద్ధణవిభూషితః,

తస్య వేగమూఢాత్మైః పుష్పైస్త్రోయమవృత్తతః, ౫౫

తారాభిరభిరామాభి రుపతాభి రివాంబరం,

తస్మాంబరతౌ బాహూ దదృశాతే ప్రసాంతౌ, ౫౬

పర్వతాగ్రాద్వినిష్క్రింతౌ పంచాస్థాపవ ప్సగౌ,

పిబన్తి చ బభౌ చాపి సోర్తిమాలం మహర్ణవమ్, ౫౭

విపాసురిన చాకాశం దదృశే స మహాపిః,

తస్య విద్యుత్క్రిభాకారే నాయఃమారాః సారణః, ౫౮

నయనే విప్రకాశేతే పర్వతస్థావివానరా,

పింగే పింగాక్షముఖ్యస్య బృహతీ పరిమండలే, ౫౯

చతుషీ సంప్రకాశేన చంద్రసూర్యానివోజితౌ,

ముఖం నాసికయా తస్య తామ్రయా తామ్రమాబభౌ, ౬౦

సంధ్యయా సమభిస్సృష్టం యథా తత్సూర్యమండలం,

లాంగూలం చ సమాసిద్ధం స్థనమానస్య శోభతే, ౬౧

అంబరే వాయుపుత్రస్య శక్రధ్వజ ఇవోచ్ఛ్రితం,

లాంగూలచక్రేణ మహా శుక్లదంష్ట్రోఽనిలాత్మజః, ౬౨

వ్యరోచత మహాప్రాజ్ఞః పరివేషితః శ్వాసూరః,

ఆకాశమునందు హనుమంతుడు ఇాకను విడువక తనదేహము నంటి యుండు విచిత్రంబులయిన పుష్పంబులతోఁ గూడి మెఱుపులతోఁగూడిన మేఘంబులతో నొప్పుచుండెను. ౫౪

ఆ హనుమంతుని వేగంబున నెగురఁగొట్టఁబడి రాలినపుష్పంబులతోఁ గూడిన సముద్రజలంబు సుందరంబులగు నక్షత్రంబులతోఁ గూడిన యాకాశంబువలె నగపడినది. ౫౫

ఆకాశమునం జావఁబడి గొప్పనియిర వేళ్లుగలవియగు పర్వతాకారూడయిన యాహనుమంతుని బాహువులు పర్వతశిఖరంబులుండి బయలు వెడలినట్టి యుదురులలపాములఁబోలె నగపడినది. ౫౬

ఆ హనుమంతుని సముద్రంబునకు దగ్గఱగాఁ బోవునపుడు అలలతోఁగూడ సముద్రమును ద్రాగునోయింపని యొప్పెను. అట్లు దూరముగాఁ బోవునపుడు ఆకాశమును మ్రింగునట్లు చూపబెను. ౫౭

ఆకాశంబునం బోవుచున్న పర్వతాకారూడగు నాహనుమంతుని మెఱుపులుబోలె మెఱుము నేత్రములురెండును పవ్వకంబుపైనున్న రెండన్ని వోత్రంబులవలె నుండినది. ౫౮

వానరక్రేస్తుండగు నాహనుమంతుని పింగళంబులై యంకటను గుండ్రములుగానుండు పెద్దకండ్లు రెండును వికకాలంబున నుదయించిన చంద్రసూర్యులనందగి యొప్పుచుండినది. ౫౯

ఆహనుమంతుని యెఱ్ఱనిముఖంబు ఎఱ్ఱనిముక్కుగలిగినంధ్యాకాలంబున సంధ్యారాగంబుతోఁగూడిన సూర్యమండలంబువోలెఁ బ్రకాశించెను. ౬౦

ఆకాశంబునందు ఎగిరిపోవుచున్న హనుమంతుని యున్నతముగా నిలిచియుండు వాలంబు పూజార్థంబుగా నెత్తఁబడియుండు నింద్రధ్వజంబువలె నగపడినది. ౬౧

తెల్లనికోటలు గలిగి గొప్పదేహంబుతోనుండు మహాపండితుండగు నాహనుమంతుండు చక్రమువలె గుండ్రముగానుండు తోడ గలిగియుండు నపుడు పరివేషంబునొందిన సూర్యునివలె నొప్పుచుండును. ౬౨

స్థిగ్ధేశాభితామ్రేణ రరాజ స మహాకపిః. ౬౩
మహతా దారితేనేన గిరిరైనికథాతునా,

తస్య వానరసింహస్య క్షవమానస్య సాగరమ్. ౬౪
కక్షాంతరగతా వాయు ర్జీమాత ఇవ గర్జతి,
భే యథా నివళంత్కుల్లా. హ్యుత్తరాంతాద్వినిస్సృతా. ౬౫
దృశ్యతే సానుబంధా చ సేథా సకపిటంజరః,

పతత్పతంగసంకాశో వ్యాయతశ్శుశుభే కపిః, ౬౬
ప్రస్పృథ ఇవ మాతంగః కక్ష్యయా నిర్భయమానయా,

ఉపరిష్టాచ్ఛరీరేణ ఛాయయా చావగాధయా. ౬౭
సాగరే మారుతావిష్టా నౌరివాసీత్తనా కపిః,

యం యం దేశం సముద్రస్య జగామ స మహాకపిః. ౬౮
స స తస్మైరువేగేన సోన్మాద ఇవ లక్ష్మితే,

సాగరస్ఫోర్తిజాలానామురసా శైలవర్షణామ్. ౬౯
అభిఘ్నంస్తు మహావేగః పుప్లువే స మహాకపిః,

కపివాతశ్చ బలవాన్ మేఘవాతశ్చ నిస్సృతః. ౭౦
సాగరం భీమనిర్ఘోషం కంపయానూనకుంభృతం,

ఆ హనుమంతుండు అంతటను ఎట్టుగానుండు, గొప్పపిఱుగులుగలిగి యుండుటంజేసి రెండుబ్రద్దలుగాఁ జేయఁబడినగొప్పభాతుశిలం గలిగియుండు బర్హతంబువలె బ్రకాశించెను. ౬౩

ఇట్లు సముద్రమును దాటుచున్న యాహనుమంతుని చంకలనడుమం గలిగినగాలి మేఘంబు గర్జించునట్లు ధ్వనించుచుండెను. ౬౪

ఆకాశమునందు ఉత్తరపుదిక్కునుండి దక్షిణపుమొగముగాఁ దోఁక తోఁగూడిన తోఁకచుక్క యాదేశంబునకుఁ బీడను సూచించుచుఁ కడునట్లు ఆహనుమంతుండు తోఁకతోఁగూడి దక్షిణపుదిక్కు మొగముగా రావణునకుఁ గీడుచెచ్చుటకై పోవుచుండెను. ౬౫

సూర్యునితో సమానంబుగా నాకాశంబునం బోవుచున్న దీర్ఘ సేనుం జగునాహనుమంతుండు నడుమున మోటుతోఁ గట్టగా దీర్ఘముగాఁ జేసాముఁ బెంచిన యేనుంగువలె నుండెను. ౬౬

అప్పుడు హనుమంతునిజేహం బాకాశంబును దానినీడ సముద్రంబు నను రెండు సేకాకారంబుగాఁ జూపట్టుటంజేసి సముద్రంబునఁ గ్రింది భాగంబు మునింగియుం, బైభాగం బాకాశంబు నావరించును నుండఁగా వాయువశంబునం బోవుచున్నయోడవలె నాహనుమంతుండు కనుపట్టెను. ౬౭

ఆ హనుమంతుండు సముద్రమునందు విప్రదేశములకుఁ బోయెనో ఆ ప్రదేశములన్నియు నతని యూరువేగంబునఁ దిరుగుడువడి నురుగునిడుచుచుఁ బై కెగురుచున్న జలంబుగలిగి చిత్తరమంబు నొందిన ట్లగఁబడినవి. ౬౮

ఆ హనుమంతుండు సముద్రమును దాటుచుండఁగా సముద్రమునందలి గొప్పయలలు అతని వికాలంబగు తొమ్మనం గల్గినవాయువువలన నిను మడిగాఁ గదలినవి. ౬౯

అప్పుడు హనుమంతుం డెగిరిపోవుటవలనం గలిగినవాయువు మేఘము వచ్చుటకై కొట్టునుత్తరపుగాలియును బలవంతములగు నీరెండువాయువులంబు గూడి సముద్రమును అధికమయినధ్వని గలుగునట్లుగాఁ గలిగించినవి. “దక్షిణపు దిక్కునుగూర్చిపోవు హనుమంతునకు శుభసూచకంబుగా ననుకూలమయిన

వికర్షన్నుర్నిజాలాని బృహంతి లవణాంభసి.
పుష్పవే కపిశార్దూతో వికిరన్నివ రోదనీ,
20

మేఘమందరసంకాశానుద్ధతాః స మహార్ణవే.
అతిక్రామ స్తహావేగ స్తరంగాః గణయన్నివ,
21

తస్య వేగసముద్ధాతం జలం సజలదం తదా.
అంబరస్థం విబభ్రాజ శారదాభ్రమివాతతం,
22

తిమినక్రఘ్నుషాః కూర్తాదృశ్యంతే వివృతా స్తదా.
వస్త్రావక్షర్షణేనైవ శరీరాణి శరీరిణాం,
23

క్లవమానం సమీత్యైథ భుజంగాస్సాగరాలయాః.
వ్యోమ్ని తం కపిశార్దూలం సువర్ణ ఇతి మేనిరే,
24

దశయోజనవిస్తీర్ణా త్రింశద్యోజనమూయతా.
ఛాయా వానరసింహస్య జలే చారుతరాభవత్,
25

శ్వేతాభ్రఘనరాజేన వాయుపుత్రానుగామినీ.
తస్య సా శుశుభే ఛాయా పితౄణాం లవణాంభసి,
26

శుశుభే స మహాలేఖామహాకాయా మహాకపిః.
వాయుమార్గే నిరాలంబే పక్షవానివ కుగిలః,
27

యు త్రరపుగాలికొట్టునట్టు వర్ణించుట యతనికి జయంబును సూచించుచున్నది.”

వానరశ్రేష్ఠుండగు హనుమంతుడు సముద్రము దాటునపు డావేగంబు నకు సముద్రమునందలి యలలు అతడు వాని నీడ్చుకొనిపోవునట్లు అతని వెనుకొనిపోగా హనుమంతుడు భూమియు నాకాశమును విభాగింపదలంపు గొని యావరించుకొనియుండు సముద్రమునందలి యలల నీడ్చుకొనిపోవునట్లు అగవడెను.

20

సుహావేగం దగు నాహనుమంతుడు సముద్రమునం దనవేగంబుచే లేచిన మేరుమందరవర్షతంబులకు సరివచ్చుతరంగంబులు లేక్కపెట్టువాడువలె వాడెను.

21

అప్పు డాహనుమంతునియూరు వేగంబునఁ బైకిలేచి యాకాశంబు నొంది యచ్చటనుండు మేఘంబులతోఁ గలసి న్వచ్ఛాబుగానుండు సముద్ర జలంబు ఆకాశంబునఁ గ్రమ్ముకొనిన తెల్లనిశరత్కాలమేఘమువలెఁ బ్రకాశించినది.

23

అప్పుడు సముద్రంబునంగు హనుమంతుని వేగంబున నీళ్లన్నియుఁ పై కెగురుటంజేసి పెద్దచేఁవలును, చిన్నచేఁవలును, మొసళ్లును, తాబేళ్లును వస్త్రంబును విడిచిన మనుష్యుల యవయవంబులుంబోలె నగవడినవి.

24

అంత సముద్రమున నున్న సర్పంబులు ఆకాశంబున వెగసి పోవుచున్న వానరశ్రేష్ఠుండగుహనుమంతుని జూచి గరుత్మంతుఁడని తలచి భయం పడినవి.

25

సముద్రమునందు వానరశ్రేష్ఠుండగుహనుమంతుని మైసీడ పదియో జనములవెడల్పును ముప్పదియోజనముల నిడుపును గలదియై యతిసుందరంబుగాఁ గనుఁజ్ఱినది.

26

హనుమంతుని వెంబడించుచు సముద్రమునందు వెడల్పుగా వ్యాపించి యుండు నాహనుమంతుని సీడ దట్టంబుగాఁ గూడుకొనిన నిర్మలములయిన మేఘంబులదంక్తివలెఁ బ్రకాశించెను.

28

ఎంతమాత్రము నాధారములేనియాకాశంబునం బోవుచున్న మహా లేజుండును, గొప్పశరీరంబుగలవాడునగు నాహనుమంతుండు తెక్కలు

యేనాసౌ యాతి బలవాన్ వేగేన కపిమంజరః, ౭౯
తేన మూర్ధ్నేన సహసా ద్రోణీశృత ఇవార్ణవః,

ఆపాతే పక్షిసంఘానాం పక్షిరాజ ఇవ వ్రజన్. ౮౦
హనుమాన్దేఖుఃకాలాని ప్రకర్షన్ మూరుతో యథా,
సాంతు గారుణవర్ణాని నీలమూఁజిష్ఠకానిచ. ౮౧
కపినాత్మప్యమూణాని మహాభ్రాణి చకాశిరే,
ప్రవిశన్నభ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునఃపునః. ౮౨
ప్రచ్ఛన్నశ్చ ప్రకాశశ్చ చంద్రమా ఇవ లక్ష్మణే,

ప్లవమానం తు తం దృష్ట్వా ప్లవంగం త్వరితం తదా. ౮౩
వవర్షః పుష్పవర్షాణి దేవగంధర్వదానవాః,
తతాప వహి తం సూర్యః ప్లవంతం వానరోత్తమమ్. ౮౪
సిషేచే చ తవా వాయూ రామకార్యార్థసిద్ధయే,

ఋషయస్తృప్తప్రశ్నేనం ప్లవమానం విహాయసా. ౮౫
జగుశ్చ దేవగంధర్వాః ప్రశంసంతో మహాజనం,
నాగాశ్చ తుష్టుప్రయతౌ రక్షంతి విబుధాః ఖిగాః. ౮౬

ప్రేక్ష్య సర్వే కపివరం సహసా విగతక్లమం,
తస్మిన్ ప్లవగశార్దూలే ప్లవమానే హనూమతి. ౮౭

గలిగిన వర్వతంబుంబోలె నొప్పుచుండెను.

2౮

హనుమంతుండు వాయువుంబోలె వేగంబున నేమార్గముంబట్టిపోయెనో ఆమార్గమందలి సముద్రంబు ఆక్షణంబుననే వేగవశంబున నీట్లు ముందు పుబ్బుటంజేసి తొట్టిగాఁ జేయఁబడినట్లు చూపట్టినది.

2౯

హనుమంతుండు వాయువుంబోలె వేగంబున మేఘంబుల నాకర్షించుచు నాకాశమార్గమనందు గరుత్మంతుండు పోవునట్లు లీలగాఁ బోవుచుండెను. ౩౦

హనుమంతుఁ డీడ్చుకొనిపోవుచున్న తెలుపు ఎఱుపు నలుపు పసుపు పన్నెలంగల గొప్పమేఘంబులు చూచుచారి కాశ్చర్యంబు గల్గించుచుండినవి.

అహనుమంతుండు దారినడుమ మేఘంబులు దగులుపప్పుడు వానిలో మఱుఁపవడుచు మరల నామేఘంబులు గడచినప్పటి వెలికిపచ్చుచు మేఘంబు లచేమూయఁబడి మరలబయలుపడుచుండు చంద్రుండుబోలె నగపడుచుండెను.

అప్పుడు త్వరితంబుగా సముద్రంబు దాటుచున్న హనుమంతునిఁజూచి దేవతలును, గంధర్వలును దానవులును బూలవానలం గురిపించిరి.

౩౩

అప్పుడు నీకను వెడవట యనెడురామ కార్యంబు సిద్ధించుకొంటే నూర్యంబు సముద్రంబు దాటుచున్న హనుమంతునిపై పెండిమిచూపఁ డయ్యె. వాయువును హనుమంతుండు తనపుత్రుడయ్యెను రామకార్యంబు దుదొంగించియుండుటంజేసి పూజ్యుండని తలంచి యారామకార్యంబు సిద్ధించు టకై యతని నేనించెను.

౩౪

ఇట్లు ఆకాశమార్గంబునఁబోవుచున్న హనుమంతుని ఋషులును బోగ డిరి. దేవతలు, గంధర్వలు అతనిపరాక్రమంబును ప్రశంసించుచు బాడిరి. ౩౫

సర్పంబులును, యక్షులును, దిక్పాలుండగు విర్యతిసంబంధించిన రాక్షసులును, పక్షులును, దేవతలును అందఱును క్రమంబు నొందక యాకాశంబునం బోవుచున్న హనుమంతునిఁజూచి సంతోషంబు పట్టలేక యాక్షణంబు ప్రస్తుతించిరి.

౩౬

వానరక్రేమం దగునాహనుమంతుండు సముద్రంబు దాటుచుండఁగా

ఇత్వాకుకులమానాథీ చింతయామాస సాగరః,

పాహాయ్యం వానరేంద్రస్య యది నాహం హనూమతః. ౮౮

కరిష్యామి భవిష్యామి సర్వవాచోఽవివక్షతాం,

అహమిత్వాకునాథేన సగరేణ వివర్జితః. ౮౯

ఇత్వాకుసచివశ్చాయం నావసీదతుఃస్వర్పతి,

తథా మయా విధాతవ్యం విశ్రమేత యథా కపిః. ౯౦

శేషం చ మయి విక్రాంత స్సుఖేనాతిపతిష్యతి,

ఇతి కృత్వా మతిం సాధీయం సముద్రశ్చన్నమంభసి. ౯౧

హిరణ్యకాశం మైనాకమువాచ గిరిసత్తమం,

త్వమిహాసురసంఘానాం పాతాళతలవాసిహమ్. ౯౨

దేవరాజ్ఞా గిరిశ్రేష్ఠ పరిఘ సృష్టి వేళితః,

త్వమేహం జాతవీర్యాశాం పునరేవోత్పతిష్యతామ్. ౯౩

పాతాళస్యాప్రమేయస్య ద్వారమాప్యత్యతిష్ఠసి,

త్యగూర్ధ్వమథలైచ్చవ శక్తిస్తే జైల వర్ధితుమ్. ౯౪

తస్మాత్సంచోదయామి త్వముత్తిష్ఠ గిరిసత్తమ,

స ఏష కపిశార్దూలస్త్యా ముపర్యేతి వీర్యవాన్. ౯౫

హనూమాన్ రామకార్యాధం భీమకర్తా ఖమాప్లుతః,

అస్య సాహ్యం మయా కార్యమిత్వాకుకులవర్తినః. ౯౬

మమ హిత్వాకవః పూజ్యః పరం పూజ్యతమాస్తవ,

నముద్రుండు మున్నిత్వృతువంశమునంబుట్టిన సగరునిచే వృద్ధిబొందినవాఁడు గావున ఇత్వృతువంశము సమూహము నొందవలె నని కోరి యిట్లుని యాలూచించెను.

౮౭

నే నిష్కడు వానరశ్రేష్ఠుం డగుహనుమంతునకుఁ దోడ్పడనేని నోరు గలవార లందఱు నన్ను అన్నివిధంబులను నిందింతురు.

౮౮

ఇత్వృతుకులమునందుఁ బెంపువహించిన సగరుండు నన్ను వృద్ధిబొందు నట్లు చేసెను. ఈహనుమంతుండు ఇత్వృతుకులంబునఁబుట్టినరామునకుఁ దోడ్పడి నాఁడు. కావున నితండు శ్రమపడకుండునట్లు నేయవలయును.

౮౯

కావున హనుమంతుఁ డలనట దీర్చుకొనుట కవకాశము కల్గునట్లు చేను జేయవలయును. ఇతండు నావలన నూటటంజెడి తర్వాత మిగతదానిఁ గూడ నాయానంబులేక దాఁటిపోవును.

౯౦

నముద్రుం డట్లు మంచియాలూచనచేసి నీటిలోమునిఁగియున్న పర్వత శ్రేష్ఠుండును స్వర్ణమయఁండునగు మైనాకముఁ బొంది యిట్లుని చెప్పెను. ౯౦

పర్వతశ్రేష్ఠుం డ యగుమైనాకమా! దేవేంద్రుండు నిన్నుచటఁ బాతాళము నందున్న యగురులు వైకి రాకుండుటకై గడియమానుగా నుంచెను. ౯౧

యసురులు మరలఁ బరాక్రమంబునొంది పైవచ్చుటకు యత్నిం పఁగా నీవు అప్రమేయంబగు పాతాళము దారి నావరించుకొని వారిని బ్రైకి రానియకున్నావు.

౯౨

పర్వతశ్రేష్ఠుం డ యగుమైనాకమా! నీకు అడ్డముగాను, మీఁదుగాను క్రిందుగాను పెరుగుటకు శక్తికలదు. కాన నీవిష్కడు వైకి లేవలయును. ౯౩

వానరశ్రేష్ఠుండును బరాక్రమకారీయు నగునట్టి యాహనుమంతుండు రామకార్యార్థంబుగా భయంకరం బగుకార్యంబు నేయవారై యాకాశ మునం దెగిరి నీవైఁగాఁ బోవుచున్నాఁడు.

౯౪

ఇతం డిత్వృతువంశమున నేవనేయవార డగుటంజేసి యికనికి చేను పోహయ్యంబు నేయవలయును. నాకు ఇత్వృతువంశస్థులు వృద్ధిగలిగించుటం

కుసు సాచివ్యమస్తాకం న నః కార్యమతిక్రమేత్. ౯౭

కర్తవ్యమకృతం కార్యం సతాం మన్యుముదీరయేత్,
సలిలాదూర్ధ్వముత్తిష్ఠ తిష్ఠ త్వేష కపి స్త్వయి. ౯౮

అస్తాక పతిథిక్లేప పూజ్యశ్చ ప్లవతాం వరః,
చామీకరమహానాభ దేవగంధర్వనేనిత. ౯౯

హనుమాం స్త్వయి విశ్రాంతస్తతశ్శేషం గమిష్యతి,

న ఏష కపికాదూలస్తావముపర్యేతి వీర్యవాన్,
కాపత్థస్సాన్యవృశంస్యం చ మైథిల్యాశ్చ వివాసనమ్. ౧౦౦

శ్రమం చ ప్లవగేద్రస్య సమీక్షోఽన్యైశ్చాతుమర్హసి,
హిరణ్యవాభో మైనాకో నిశమ్య లవణాంభసః. ౧౦౧

ఉత్పసాత జలాత్పార్శ్వం మహాద్రుమలతాయుతః,
స సాగరజలం భిత్వా బభూవాభ్యుత్థితస్తదా. ౧౦౨

యథా జలధరం భిత్వా దీప్తగర్జిద్దివాకరః,
స మహాత్మా ముహూర్తేన సర్వతస్సలిలావృతః. ౧౦౩

దర్శయామాస శృంగాజి సాగరేణ నియోజితః,
కాతకుంభమయైశ్శృంగై స్సకిన్నరమహోరగైః. ౧౦౪

అదితోఽదయసంకాశై రాలిఖద్భిరివాంబరం,
తప్తజాంబూనదైశ్శృంగైః పర్వతస్య సముత్థితైః. ౧౦౫
అకాశం శస్త్రసుకాశ మథవత్కాంచనప్రభం,

జేసి పూజ్యులని నీకునుం దెలియును, వారిచే వృద్ధిబొందిన నాయందు నుఖంబుగ నున్నావు. కావున నీకును వారు మిక్కిలియుం బూజ్యులు. ౯౬

మాకార్యము మీటిరోవుటకుమునుపే మాకు సాహాయ్యము చేయుము. అట్లుచేయవలసిన కార్యమును జేయవని పెద్దలకుఁ గోపము గలుగును. ౯౭

నీవు నీటినుండి పైకిలేవ్వు. మన కతిథియు, బూజనీయుండును ఎగురు వారిలో శ్రేష్ఠుండు నగు మానుమంతుండు నీశిఖరములపై విశ్రమించుఁగాక. ౯౮

నీవు దేవతలచేతను, గంధర్వులచేతను సేవింపఁబడినవాడవు, బంగారు శిఖరంబులు గలవాడవు, హనుమంతుండు నీశిఖరముపై విశ్రమించి విదవ మిగిలినదానిని నుఖంబుగాఁ గడవఁ లడు. ౯౯

రాముని మంచిస్వభావమును నీత రావణునిచేఁ జిక్కిటను హనుమఁ దుండు సేయుక్రమంబును జూచి యుక్తమని తలంతువేని పైకిలేవ్వు అని నముద్రుండు మైనాకపర్వతమునకుఁ జెప్పెను. ౧౦౦

గొప్పవృక్షములును దీఁగెలును గలిగి బంగారుశిఖరములతోఁ గూడి యున్న మైనాకపర్వతము నముద్రునిమాట విని నీళ్లనుండి శీఘ్రముగాఁ బైకి లేచెను. ౧౦౧

అప్పుడు సూర్యుండు చుట్టును భేదించుకొని బయలుపెడలునట్లు ఆ మైనాకము నముద్రజలమును భేదించుకొని పైకిలేచెను. ౧౦౨

నీటిలో మునిగియుండిన మహాత్ముండగు నామైనాకుండు నముద్రుని యాజ్ఞానొంది కిన్నరులతోను గొప్పసర్పంబులతోను గూడి సూర్యోదయం బులచాడ్చున వెలుంగుచు నాకాశంబు నొరయుచున్నట్లుగా నత్తున్న శంఖు లై యుండు తన బంగారు శిఖరంబులం జూపెను. ౧౦౩-౧౦౪

అట్లు ఆమైనాకుని కరగింపఁబడిన స్వచ్ఛమై బంగారుశిఖరములు పైకి లేవఁగా వానికాంతులచే నినుమువలె నల్ల గానుండు నాకాశంబును బంగారు కాంతిగలదయ్యె. ౧౦౫

జాతయాపమయైశ్చైర్భాగ్యజమానైస్త్వయంప్రభైః.

ఆపిత్యశతసంకాశ స్సోఽభవ ద్గరిస త్తమః,

తముత్థితః సంగేన హనూనూపగ్రతస్థితమ్.

మధ్యే లవణతోయస్య విఘ్నోఽయమితి నిశ్చితః,

స తముచ్ఛ్రితమత్యంత మహావేగో మహాశపిః.

ఉరసా పాతయామూఢ జీమాతమివ మారుతః,

స తథా పాతిత స్తేన కపినా పర్వతోత్తమః.

బుద్ధ్యా తస్య కవేర్యేకం జనార్ద చ ననంద చ,

తమూకాశగతం వీర మాణిక్యే సముపస్థితః.

ప్రీతో వ్యాప్తచనా వాక్యమబ్రవీత్పర్వతఃకపిం,

మానుషం ధారయత రామ మాత్మ సశ్శిఖరే స్థితః.

దుష్కరం కృతవాన్కుర్త త్వమిదం వానరోత్తమ,

నిపత్య మమ శృంగేషు విశ్రమస్వ యథాసుఖమ్.

రాఘవస్య కులే జాతై రుదధిః పరివర్ధితః,

స త్వం రామహితే యుక్తం ప్రత్యర్చయతి సాగరః.

కృతే చ ప్రతికర్తవ్య మేష భర్తస్సనాతనః,

సోఽయం త్వత్ప్రీతికారార్థీ త్వత్తస్సమ్మానమర్హతి.

స్వర్ణమయంబులై యితరాపేక్షలేక తమంతనే కాంఠిగలిగి ప్రకాశించుచున్నట్టి శిఖరంబు లనేకంబులు గలిగియుండుటం జేసి వర్వతశ్రేష్ఠుడగు నామైనాకుండు నూలుగురు సూర్యులం బోలెఁ బ్రకాశించెను. ౧౦౬

హనుమంతుడు అట్టై లేచి తనముందటంజూపట్టివ యామైనాకునిం జూచి ఇట్టివర్వత మిప్పు డడ్డవడుట కెంతమాత్రమును గారణంబు కానరాదు. కావున నది నాకు సముద్రమధ్యంబున విఘ్నము నేయవచ్చినది అని నిశ్చయించెను. ౧౦౭

మహావేగుడగు నాహనుమంతుడు మిక్కిలియు నున్నతంబయిన యామైనాకవర్వతమును తనతోఁముచేత వాయుదేవుండు మేఘమును బాఱద్రోలునట్లు అనాయాసంబుగాఁ బడఁ ద్రోసెను. ౧౦౮

వర్వతశ్రేష్ఠుడగు నామైనాకుండు అట్లు తన్ను హనుమంతుఁడు పడఁ ద్రోయఁగా నతనివేగంబు తెలిసికొని చాలసంతసించి పులకాంకితుం డయ్యెను. ౧౦౯

అంక మైనాకుండు నుఖంబు నొంది సంతసించి మనుష్యరూపము భరించి తనశిఖరంబుపైనుండి యాకాశంబునం దున్నవరాక్రమకాలియగు హనుమంతునిం జూచి యిట్లని చెప్పెను. ౧౧౦-౧౧౧

వానరశ్రేష్ఠుండ వగుహనుమంతుడా! నీవెవ్వరికిం జేయసలవిగాని యీసముద్రలంఘనముఁ జేయుచున్నవాడవైనను ఎంతమాత్ర మలసట నొందక నావంటి గొప్పవర్వతమును తోఁమున నవలీలగాఁబడఁ ద్రోచినాడవు; నా శిఖరంబులందుండి నుఖంబుగా విశ్రమింపుము. ౧౧౨

పూర్వము రాముని వంశంబునఁ బుట్టిన సగరునిచేతను ఆతనిగొడుగుల చేతను సముద్రుండు చాల నభివృద్ధి నొందెను. నీవు వారివంశంబునందుఁ బుట్టిన రామునకు మేలుసేయఁ గడంగినాడవు. కావున సముద్రుండు నీకుఁ బూజ చేసి యందువలన సగరవంశజులకుఁ బ్రతిపూజ చేసినవాఁడు కాఁగోరుచున్నాఁడు. ౧౧౩

ఒకడు తన కుపకారము నేయఁగా నతనికిఁ దాను ప్రత్యుపకారము నేయవలెను. ఇది కావ్యతంబగు ధర్మము. కావున సగరునివంశ వృద్ధి నొందిన యీ సముద్రుండు సగరవంశమునఁ బుట్టినరాముని సహాయుండవైన నీకుఁ

త్వన్నిమిత్తమనేనాహం బహుమానాత్ప్రచోదితః,
 తిష్ఠ త్వం కపిశార్దూల మంజు విశ్రమ్య గమ్యతామ్.
 యోజనానాం శతం చాపి కపిరేష సమాప్లుతః,
 తవ సానుష విశ్రాంతశ్చేషం ప్రకృమతామితి.
 తదిదం గంధవత్స్వాదు కంఠమూలఫలం బహు,
 తదాస్వాద్య హరిశ్రేష్ఠ విశ్రాంతోఽనుగమిష్యసి.
 అస్తాకమపి సంబంధః కపిముఖ్య త్వయాఽస్తివై,
 ప్రఖ్యాత స్త్రిఘ లోకేష మహాగుణవరిగ్రహః.

వేగవంతః స్థనంతో యే స్థవగా మారుతాత్తజ,
 తేషాం ముఖ్యతమం మన్యే త్వాదుహం కపికుంజర.

ఆతిథిః కిల పూజార్హః ప్రాకృతోఽపి విజానతా,
 భర్తం జిజ్ఞాసమానేన కిం వ్రునన్త్యాదృశ్యో మహాన్.

త్వం హి దేవపరిష్ఠస్య మారుతస్య మహాత్మనః,
 శుత్రస్తవైవ వేగేన సదృశః కపికుంజర.

పూజితే త్వయి భర్తజ్ఞ పూజాం ప్రాప్నోతి మారుతః,
 తస్మాత్త్వం పూజనీయో మే శృణు చాప్యత్ర కారణమ్.

బూజయొనర్పి యందువలన నగరునకుఁ బ్రత్యుపకారము చేసినవాఁడు కాఁ
దలంచుచున్నాఁడు. నీవు దీని నంగీకరింపవలయును. ౧౧౪

ఈ హనుమంతుండు నూతామడ లాకపెట్టిన నెగుర నారంభించి
యున్నాఁడు. ఇతఁడు నీశైత్రమునందుఁ గొంతసేపు విశ్రమించి మిగతదారి
దాటునట్లు నేయుము. అని నీకొఱ కీసముద్రుండు గౌరవంబున ననుం బ్రేరే
పించెను. కావున నీవు నిలిచి నాయందుండి యలనట దీర్చుకొని పొమ్ము.

కావున మంచివాసనయును మాధుర్యమును గల యాకందమూలంబు
లను ఫలంబులను ఆరగించి యలనట దీర్చుకొని యాపిమ్మటం బొమ్ము. ౧౧౫

వానశ్రేష్ఠుండ వగుహనుమంతుడా ! నీతోడినంబంధము నీకాతిక్ర
మియ్యవలయు ననునది మాకుఁ గలదు. నీవంటినద్వణములు గలవారిం
బూజించుట ముల్లోకంబులందును అదరణీయంబై యున్నది. ౧౧౬

వానశ్రేష్ఠుండవు వాఁడునుత్త్రుండవు, నగుహనుమంతుడా ! వానరు
లలో నెవ్వరు వేగము గలిగి యెగురనేర్చియున్నారో వారిలో నందఱికన్నను
నీవు శ్రేష్ఠుండ వని తలంచుచున్నాను. ౧౧౭

తాను బండితుండయినను తనయొద్దకు వచ్చునదికి మూఁడుండైనను
అతనివలనం దన కేమాత్రంబును బ్రయోజనంబు లేకున్నను అతనికిం దాను
బూజనీయవలయు నట కాస్త్రసిద్ధంబుగదా! అట్లుండ వండితుండై భర్తంబు
నెఱుంగటకై పెద్దలనహవాసంబు గోరునాపంటివానికి నీవంటి ననుభవభర్తం
బుల నెఱింగినవాఁడు దొరకనేని యతం డట్టి యతిథిలని బూజింపవలయునని
చెప్పనేల ? ౧౧౮

వానశ్రేష్ఠుండవగు హనుమంతుడా ! ఇదిగాక నీవు దేవతలలో మేటి
యను మహాత్ముండు నగువాయుదేవునకుఁ బుత్రుండవు. వేగంబున నతనికి
నరిసన్నువాడవు. ౧౧౯

భర్తంబుల నెఱింగినవాడవైన హనుమంతుడా ! నేను నిన్నుఁబూజిం
తునేని నీతండ్రియగు వాయుదేవునిం బూజించినవాడ నగుదును. నేను
నుందర—4

పూర్వం కృతయుగే తాత పర్వతాః పక్షిణోఽభవన్,
తే హి జగ్గుర్దిశస్సర్వా గరుడానిలవేగినః.

తతస్తేషు ప్రయాతేషు దేవసంఘాస్సహస్రిభిః,
భూతాః చ భయం జగ్గుస్తేషాం పతనశోకయా.

తతః క్రుద్ధస్సహస్రాక్షః పర్వతానాం శతక్రతుః,
పక్షాంశ్చిచ్ఛేద విజ్రేణ తత్ర తత్ర సహస్రశః.

స మాముపాగతః క్రుద్ధో వజ్రముద్యమ్య దేవరాట్,
తతోఽహం సహసా క్షిప్తశ్శ్వసనేన మహాత్మనా.

అస్తిన్లవణతోయే చ ప్రక్షిప్తః ప్లవగోత్తమ,
గుప్తపక్షసమగ్రశ్చ తవ పిత్రోఽభిరక్షితః.

తతోఽహం మాంయామి త్వాం మాన్యోహి మమ మా
త్వయా మే హ్యేష సంబంధః కపిముఖ్య మహాగుణః.

అస్తిన్నేపం గతే కార్యే సాగరస్య మమైవ చ,
ప్రీతిం ప్రీతమనాః కర్తుం త్వమర్హసి మహాకపే.
శ్రమం మోక్షయ పూజాం చ గృహణ కపిసత్తమ,
ప్రీతిం చ బహుమన్యస్య పీతోఽసి తవ దరానాత్.

వాయుదేవునకుఁ బూజచేయవలసినవాడను గావున నిచ్చవశ్యముఁ బూజచేయవలసినవాడ నగుచున్నాను. నేను వాయువును బూజింపవలసినందులకుఁ గారంబు నెప్పెదను. వీనుము. ౧౨౨

మునుపు కృత్యముగంబువందుఁ బర్వతంబులకుఁ జెక్కు లుండినవి. అప్పుడాపర్వతంబులు గరుడుండును వాయువునుంబోలె వేగంబుగలిగి యెల్ల దిక్కులనుఁ దిరుగుచుండినది. ౧౨౩

అత నాపర్వతంబు లట్లు సంచరించుచుండఁగా నది క్రిందఁబడు నేమో యని తలంచి దేవతలును, భూతంబులును, ఋషులును భయంబు నొందిరి. ౧౨౪

అత నట్లు పర్వతంబులు నిడువక లిరుగుచుండుటను దేవతలు మున్నగు వారలు భయంబు నొందుటను జూచి దేవేంద్రుండు కోపించి యచ్చటచ్చట వేసవేలుగాఁ బర్వతంబులచెక్కులను వజ్రాయుధంబున భండించెను. ౧౨౫

ఆదేవేంద్రుండు కోపంబునవజ్రాయుధంబు నెత్తికొని నాయొద్దకు వచ్చెను. అప్పుడు మహాత్ముం డగు నాయుదేవుండు శిఖ్రింబున నన్ను దూరముగా నెట్టుకొనిపోయెను. ౧౨౬

వానశ్రేష్ఠుండవగు హనుమంతుఁడా! నీతండ్రియగు వాయుదేవుండు నన్ను సమద్రమునందుఁ బడఁ ద్రోసి నాచెక్కులు పోకుండురట్లు గాపాడెను. ౧౨౭

వానశ్రేష్ఠుండవగు హనుమంతుఁడా! అందువలన నాకు వాయుదేవుండు పూజనీయుం డగుటంజేసి యతనిం బూజించినవాడ నగుటకై యతని పుత్రుండై ననియుఁ బూజించెదను. నీశ్రాద్ధి నన్ను రక్షించెను. నన్ను రక్షించినవాని పుత్రుండవు నీవు కనుక నాకు నీతో సంబంధమున్నది గదా? ౧౨౮

హనుమంతుఁడా! ఇట్లు నడచియుండుటంజేసి నీవు సులోచంబున నేనును సమద్రుండును జేయు నాభ్యము సంగీకరింపవలయును. ౧౨౯

వానశ్రేష్ఠుండవగు హనుమంతుఁడా! నీదివోట నలనట దీర్చుకొని మేము చేయు పూజను గ్రహించి మాకు నీయందుఁ గలిగియుండు ప్రేమ

ఏవము క్తః కపిశ్రేష్ఠస్తం సగో త్తమమబ్రవీత్,

ప్రీతోఽస్మి కృతమాతిభ్యః మన్యురేషోఽపనీయశామ్. ౧౩౧

త్వంతే కార్యకాలో మే ఆహవాప్యత్యవర్తతే,
ప్రతిజ్ఞా చ మయా క్తా న స్థాతవ్యమిహంతరే. ౧౩౨

ఇత్కుక్త్వా పాణినా శైలమాలభ్య హరిపుంగవః,
జగామాశాశమావిశ్య వ్యోవాః ప్రహసన్నివ. ౧౩౩

స పర్వతసముద్రాభ్యాం బహుమానావవేక్షితః,
పూజిత శ్చోపపన్నాభి రాశీశ్చ రనిలాత్తజః. ౧౩౪

ఆభోర్ధ్వం దూరమత్స్యుత్య హిల్వా శైలమహర్ణవా,
పితుః పథానమాస్థాయ జగామ విమలేఽంబరే. ౧౩౫

భూయశ్చోర్ధ్వం గతిం స్రాప్య గిరిం తమవలోకయన్,
వాయుసూనోర్నిరాలంబే జగామ విమలేఽంబరే. ౧౩౬

బురు బహుమానింపుము. నిన్నుఁ జూచుటంజేసి నాకుఁ జాల సంతోషంబు కల్గి నది. అని మైనాకుండు హనుమంతునితోఁ జెప్పెను. ౧౩౦

వానరశ్రేష్ఠుండగు హనుమంతుం డిట్లు మైనాకుండు చెప్పినమాట విని పర్వతశ్రేష్ఠుండగు నమ్మైనాకుం జూచి యిట్లు చెప్పెను.

నేను సంకసించినాడను. ఇట్టిమాటలచేతనే యాతిభ్యంబు చేసినట్టే యగుచున్నది. నేను మీరు సేయుపూజా బ్రతిగ్రహంపలేదని కోపంబునొంద వలదు. ౧౩౧

నా కిది చాల పనివేళగ నున్నది. ఎంతమాత్రమును ఇప్పుడు జాగ్ర సేయుటొప్పును. లంకకుఁ బ్రొద్దుండఁగానే చేరవలయును. ఇప్పుడు ప్రొద్దు మీఠిపోవుచున్నది. ఇదిగాక రాముని బాణంబుపోవునట్లుగా నెచ్చటను నలు వక య ప్రతిహతంబుగాఁబోయెద నని వానరులమొందటం బ్రతిజ్ఞ చేసినాను. కావున సముద్రమధ్యమున నేను నిలువరాదు అని హనుమంతుండు మైనాక మనకుఁ జెప్పెను. ౧౩౨

పరాక్రమకాలియగు హనుమంతుం డీ ప్రకారముగఁ జెప్పి మైనాకుని తన హస్తంబుచే స్పృశించి మఱిల నాకాశంబునొంది సిద్ధింపుంబుగాఁ దన ప్రతిజ్ఞచొప్పునఁ బ్రయాణంబు జరుగఁటంజేసి ప్రసన్నముఖుండై పోయెను. ౧౩౩

మైనాకుండును, సముద్రుండును వాయువుకొడుకైన హనుమంతుని గౌరవంబుతోఁ జూచి సేకుఁ గార్యసిద్ధి యగుఁగాక యని యాశీర్వదించి పూజించిరి. ౧౩౪

అంత నాహనుమంతుండు మైనాకుని సముద్రుని విడిచి యూర్ధ్వ మున దూరముగాఁ బోయి వాయుమార్గంబైన యాకాశమార్గంబునం బోయెను. ౧౩౫

వాయుదేవునికొమారుం డగుహనుమంతుండు అట్టింకను బైకెగిరి ఆ మైనాకపర్వతంబును చూచుచు నెంతమాత్రము నాధారములేని యాకాశ మార్గంబునం బోవుచుండెను. ౧౩౬

తద్ద్వితీయం హనుమతో దృష్ట్వా కర్ష సుదుష్కరం,
ప్రశశంసుస్సురాస్సర్వే సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః.

౧౩౭

దేవతాశ్చాభిషక్ హృష్టాస్తతస్థాస్తస్య కర్షణా,
కాంచనస్య సునాభస్య సహస్రాక్షశ్చ వాసవః.

౧౩౮

ఉవాచ వచనం ధీమాః పరితోషాత్సగద్గదం,
సునాభం పర్వతశ్రేష్ఠం స్వయమేవ శచీపతిః.

౧౩౯

హిరణ్యనాభ! నైలేంద్ర! పరితుష్టోఽస్మి తే భృశం,
అభయం తే ప్రయచ్ఛామి తిష్ఠ సౌమ్య! యథాసుఖమ్. ౧౪౦

సాహ్యం కృతం తే సుమహద్విక్రాంతస్య హనుమతః,
క్రమతో యోజనశతం నిర్భయస్య భయే సలి.

౧౪౧

రామనైవృప హి దూత్యేన యాతి దాశరథేర్హరిః,
సత్కియాం కుర్వతా తస్య తోషితోఽస్మి దృఢం త్వయా.

తతః ప్రహర్ష మగమ ద్విఫలం పర్వతోత్తమః,
దేవతానాం పతిం దృష్ట్వా పరితుష్టం శతక్రతుమ్.
సనై దత్తవర శైలో బభూవావసీత సదా.

౧౪౩

ఇట్లు హనుమంతుండు మైనాకపర్వతమునందు నిశ్రమింప నొప్పుకొనకుండుటంజూచి యది యెవ్వరికిని జేయ నలవిగాని దగుటంజేసి దేవతలును, సిద్ధులును, మహర్షులును హనుమంతునిం బొగడిరి. ౧౩౭

అచ్చోట నుండినదేవతలు స్వర్ణమయఁడును మంచుశిఖరములు గలవాఁడు నగు నామైనాకుండు హనుమంతునకు సాహాయ్యము సేయ యత్నించుటం జూచి చాల సంతసించిరి. దేవేంద్రుండును మైనాకుండు చేసినకార్యమునకుఁ జాల సంతసించెను. ౧౩౮

దేవేంద్రుండు బుద్ధిమంతుండుగావున 'రామకార్యార్థముగాఁబ్రయానపడు నీహనుమంతునకు సాహాయ్యము సేయంబునిన యామైనాకమును మన్నింతురేని యితరులును అట్లు సాహాయ్యము సేయంజూతురు' అని యాలోచించి తానే పర్వతశ్రేష్ఠుండగు నామైనాకునింజూచి సంతోషంబునంజేసి దగ్ధత్రితతోఁగూడిన యెలుంగున నిట్లని చెప్పెను. ౧౩౯

పర్వతశ్రేష్ఠుండవు, సామ్యుండవు నగుమైనాకుఁడా! నీవుచేసినకార్యమునకు చేను జాల సంతసించితిని. నీ కథయం బొనంగెదను. నీవింక నావలని భయంబు విడిచి నుఖంబుగా నుండుము. ౧౪౦

హనుమంతుండు పరాక్రమించి నిర్భయందై నూజుయోజనంబుల సముద్రమును దాటుచున్నాఁడు. అతివికాలంబగు సముద్రంబున నికని కేమి కష్టము సంభవించునో యని మేము భయంపడుచుండఁగా నట్టి హనుమంతునకు నీవు గొప్పసాహాయ్యము చేసినాఁడవు. ౧౪౧

హనుమంతుండు దశరథునిగొడుకైన రామునికైయే గదా రాయతారమును పహించి పోవుచున్నాఁడు. కావున నట్టి హనుమంతునకు నీవు తోడ్పడుటంజేసి నాకుఁ జాల సంతోషంబు చేసినవాఁడ వైతివి. అని యింద్రుండు మైనాకునితోఁ జెప్పెను. ౧౪౨

అంతఁ బర్వతశ్రేష్ఠుండగు మైనాకుండు తనముందట సంతోషంబుతో నున్నదేవేంద్రుం జూచి యధికముగా సంతసించెను. ౧౪౩

అప్పుడు ఆమైనాకుండు వరంబునొంది వృద్ధంబుగా నుండెను.

హనుమాంశ్చ ముహూర్తేన వ్యతిచక్రామ సాగరమ్. ౧౪౪

తతో దేవా స్సగంధర్వా సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః,
[త్రా ప్రయాంతం సముద్వీక్ష్య హ్యేకాశే కూరుతాత్మజమ్.]
అబ్రువన్ సూర్యసంహృతాః సురసా సాగమాతరమ్. ౧౪౫

అయం వాతాత్మజశ్చీమాన్ ప్లవతీ సాగరోపరి,
హనుమాన్నామ తస్య త్వం ముహూర్తం విఘ్నమాచర.
రాక్షసం రూపహస్తాయ సుఖూరం పర్వతోపమం,
దంష్ట్రారాశం పింగాక్షం వక్త్రంశ్చ త్వా నభస్సమమ్. ౧౪౬
బలమిచ్ఛామహే జ్ఞాతుం భూయశ్చాస్య పరాక్రమం,
త్వాం విజిష్యత్సుపాయేన విషాదం వా గమిష్యతి. ౧౪౭

ఏవముక్తాతు సా దేవీ దైవతైరభిసత్కృతా,
సముద్రమధ్యే సురసా బిభ్రతీ రాక్షసం వపుః. ౧౪౮
వికృతం చ విరూపం చ సర్వస్య చ భయావహం,
ప్లవమానం హనుమాంతమావృత్యేదమువాచ హ. ౧౪౯
మమ భక్షః ప్రదిష్టస్త్య మిశ్వరై ర్వానరర్షభ,
అహం త్వాం భక్షయిష్యామి ప్రవిశేదం మమాననమ్. ౧౫౦

ఏవముక్తస్సురసయా ప్రాంజలిర్వానరర్షభః,
ప్రహృష్టవదనశ్రీమాసదం వచనమబ్రవీత్. ౧౫౧
రామో దాశరథిర్నామ ప్రవిష్టో దండకావనం,
లక్ష్మణేన సహ భాగ్రితావై దేహ్యాచాపి భార్యయా. ౧౫౨

హనుమంతుడును స్వల్పకాలంబున నె మైతాకం బుడు సముద్ర ప్రదేశమును దాటెను. ౧౪౪

అంత దేవతలును, గంధర్వులును, సిద్ధులును, మహర్షులును [ఆ పోవు చున్నకసినిఁ జూచి] సూర్యుండుబోలె వెలుగుచున్న సర్పంబుల తల్లియయిన సురసం జూచి యిట్లని చెప్పిరి. ౧౪౫

శ్రీమంతుఁడగు నీవాయువు త్తుఁడు హనుమంతుఁ డచనాఁడు సముద్రంబుపై నెగిరిపోవుచున్నాఁడు. నీవు మిక్కిలియు భయంకరంబయిన కొండంతటిరాక్షసరూపంబు దాల్చి పెద్దకోతిలును గోరోచనంపువన్నెగల కండ్లుచుగలిగి యాకాశంబునకు సరివచ్చుచు భయంకరంబై యుండునోటితోఁ బోయి యాహనుమంతునకు గొంతకాలంబు విఘ్నముసేయుము. ౧౪౬, ౧౪౭

ఇంకను ఈహనుమంతుని బలంబును, పరాక్రమంబును జెలియఁగోరె దము. నిన్ను పాయంబున ఇయిది పోవునో లేక నిన్నుఁజూచి భయంపడి దుఃఖంబునొందునో ఇది పూతుఁ జెలియవలయును. అని దేవతలు మున్నగు వారలు సురసకుం జెప్పిరి. ౧౪౮

ఆ సురసాదేవి ఇట్లు దేవతలు చెప్పినమాటలు విని వారలు సేయు పూజంబు ల్మరిగ్రహించి సముద్రమధ్యమునందు వికృతంబును, విరూపంబును, ఎట్టివానికిని వెఱుపుఁ బుట్టించునదియు నగు రాక్షసదేహంబు భరించి దాటుచున్న హనుమంతు నడ్డగించి యిట్లని చెప్పెను. ౧౪౯, ౧౫౦

వానరశ్రీమండుడవగు హనుమంతుఁడా! నాకాహారంబుగా నిన్ను దేవత లానఁగిరి. నేను నిన్ను భక్షించెదను. ఇదిగో! నానోటంబ్ర వేళిపుము అని సురస హనుమంతునితోఁ జెప్పెను. ౧౫౧

శ్రీమంతుఁడగు హనుమంతుఁడు సురస చెప్పినమాట విని వేకుంబ మొగిడ్చి సంతోషంబున వెలుగు ముఖంబుతో నిట్లని చెప్పెను. ౧౫౨

దశరథపుత్తుఁడు రాముఁడనువాఁడు లక్ష్మణుఁడను తమ్మునితోడను, సీత యను భార్యతోడను గూడి దండకారణ్యము ప్రవేశించెను. ౧౫౩

అన్యకార్యవిషక్తస్య బద్ధవైరస్య రాక్షసైః,
తస్య సీతా మృతా భార్యా రావణేన యశస్విని. ౧౫౪

తస్యాస్పృశాశం దూతోఽహం గమిష్యే రామశాసనాత్,
కర్తుర్హస్తి రామస్య సాహ్యం విషయవాసిని. ౧౫౫

అథవా మైథిలీం దృష్ట్వా రామం చాక్లిష్టకారిణం,
అగమిష్యామి తేవక్త్రం సత్యం ప్రతిశృణోమి తే. ౧౫౬

ఏవముక్తా హనుమతా సురసా కామరూపిణీ,
అబ్రవీన్నాతివర్తే న్నాం కశ్చిదేష రో మమ. ౧౫౭

(ప్ర ఊ త్తః)

[శం ప్రయాంతం సముద్వీక్ష్య సురసా వాక్యమబ్రవీత్,
బలం ణిజ్ఞాసమానా నై నాగమాలా హనుమతే. ౧

ప్రవిశ్య నదనం మేఽద్య గంతవ్యం వానరోత్తమ,
వర ఏష పురా దత్తో నమ ఛాత్రేతి సత్యరా. ౨

వ్యాదాయ విఫులం వక్త్రం స్థితా సా మానసేః పురః,
ఏవముక్తస్సురసయా క్రుద్ధో వానరపుంగవః. 3

అబ్రవీత్కురు వై వక్త్రం యేన మాం విషహిష్యసే,
ఇత్యుక్త్వా సురసా క్రుద్ధా దశయోజనమాయతా. ౪

దశయోజనవిస్తారో బభూవ హనుమాం స్తదా,
తం దృష్ట్వా మేఘసంకాశం దశయోజనమాయతమ్. ౫

ఆరాముడు రాక్షసులతో బద్ధతైరంబు గల్గియుండి యొకప్పుడు వేణు కార్యమునందుఁ దగిలియుండఁగా రావణుం డతని భార్యయైన వతి ప్రతయగు సీతను గొనిపోయెను. ౧౫౪

నేను రామునివంపున దూతనై యాసీతయొద్దకుఁ బోయెదను, సీవును రాముని రాజ్యంబున నుండుదానవు. రామునకు సాహాయ్యంబు నేయవలయును. ౧౫౫

అట్లుకాదేని సీతను జూచి ఆయాసము లేకయే యెంతగొప్పకార్యము నైనను జేయంగల యట్టిరాముని సందర్శించి సీనోటియొద్దకు వచ్చెదను. ఇది సత్యము. నేనొప్పుకొనుచున్నాను, అని హనుమంతుఁడు సురసకుఁ జెప్పెను.

కామరూపిణి యగు సురస హనుమంతుఁడు చెప్పిన మాటను విని నన్నచిక్రమించి యెవ్వండుచు బోలేడు. ఇట్లు నాకు పరమున్నది. అని హనుమంతునితోఁ జెప్పెను. ౧౫౬

(ప్రక్షిప్తము)

[సర్పంబులకుం దల్లియయిన సురస హనుమంతునిబల మెఱుంగఁగోరి నది కావున నా హనుమంతుఁడు తన్ను విడిచిపోవుటఁ జూచి యిట్లనిచెప్పెను.

వానరశ్రేష్ఠుడవగు హనుమంతుఁడా ! సీవిప్పుడు నానోటిలోఁ జొచ్చి పోవలసినది. ఇట్లు నానోటిముందట నుండువాఁడు నానోటి నచిక్రమించి పోలేడని నాకు మున్ను బ్రహ్మదేవుఁడు పరంబొసంగెను. అనిచెప్పి యాసురస వికాలంబగు తననోరు దెఱచి హనుమంతుని మృందట నిలచెను. ౧

వానరశ్రేష్ఠుడగు హనుమంతుఁడు ఇట్లు సురస చెప్పటను విని కోపించి నన్ను మ్రింగఁ గల్గునట్లుగా నోరు తెఱువుము అని చెప్పెను. ౩

హనుమంతుఁ డప్పు డిట్లు సురసతోఁజెప్పి క్రుద్ధుండై పదియోజనంబుల నిడువును బదియోజనంబుల వెడల్పును గల చేపంబు గలవాఁడయ్యెను. ౪

ఇట్లు పదియోజనంబులు నిడువైనశరీరంబుదాల్చి మేఘంబువలె నున్న యా హనుమంతునిం జూచి సురసయను ఇరుపదియోమడలు నిడుబయిన నోరు ధరించెను. ౫

చకార సురసా చాస్యం వింశద్యోజనమాయతం,
హసుమాంస్తు తతః క్రుద్ధస్త్రింశద్యోజనమాయతః. ౬
చకార సురసా వక్త్రం చత్వారింశత్త్రయోచ్ఛ్రితం,
బభూవ హసుమాన్స్విరః పంచాశద్యోజనోచ్ఛ్రితః. ౭

చకార సురసా వక్త్రం పక్షియోజనమాయతం,
తదైవ హసుమాన్స్విరస్తతీయోజనోచ్ఛ్రితః. ౮

చకార సురసా వక్త్రమశీతీయోజనాయతం,
హసుమానచలప్రభోధ్య సవతీయోజనోచ్ఛ్రితః. ౯

చకార సురసా వక్త్రం శతయోజనమాయతం,]

(ఏతావాక్ ప్రక్షిప్తః)

తద్వప్త్వా వ్యాసితం త్వాస్యం వాయుపుత్రస్సబుద్ధిమాన్.
దీర్ఘజిహ్వం సురసయా సుఖూరం సరకోపమం,
సుపంక్షిస్యాత్తనః కాయం బహూవాంగుష్ఠమాత్రకః. ౧౦౧౮

సోఽభిపత్యాశు తద్వక్త్రం నిష్పత్య చ మహాబలః,
అంతఃక్షే స్థితశ్శ్రీమా నిదం వచనమబ్రవీత్. ౧౦౧౯

ప్రనిష్ఠోఽస్మి హి తే వక్త్రం దాతాయశి నమోఽస్తుతే,
గమిష్యే యత్ర వై దేహీ సత్యం చానీద్యరం తవ. ౧౧౦

అంత హనుమంతుడు కోపించి ముప్పదియోజనంబులు నిడువైన దేహము ధరించెను. ౬

సురసయైన అట్లు నలవదియోజనంబుల నిడుపుగల నోరు ధరించెను. పరాక్రమశాలి యగు హనుమంతుడు ఏబదియోజనంబులు నిడువైన దేహంబు నొంచెను. ౭

సురస యరువదియోజనంబుల నిడుపుగల నోరు ధరించెను. అలాగే పరాక్రమశాలి యగు హనుమంతుడును డెబ్బదియోజనంబులనిడుపుగల దేహంబు వహించెను. ౮

సురస యెనబదియోజనముల నిడువైన నోరు ధరించెను. హనుమంతుడును తొంబదియోజనంబుల నిడుపుగల దేహంబును ధరించి కొండవలె నగవడెను. ౯

అప్పుడు సురస నూలుబొజనంబులు నిడుపుగా నోరుఁ బెంచెను.]

(ఇంతసేతుకు ప్రక్షిప్తము.)

వాయుపుత్రుండగు హనుమంతుఁ డట్లు సురస నూలు బొజనంబులు నిడుపుగాఁ బెంచి తెఱచియున్న నిడువైన నాలుక గలిగి భయంకరంబైన నరకంబుఁ బోలియున్ననోరును జూచి బుద్ధిమంతుఁడు కావున “ఇప్పుడు సురసనోరు మిక్కిలి వికాటంబుగానున్నది. నాదేహంబు చిన్నదగునేని తటాకంఁ జొచ్చి బయలు వెడలదగును” అని మూలొందించి తన దేహంబు నంగు వ్యంబరతటిసిగాఁ జేసెను. ౧౦

శ్రీమంతుఁ డగు నాహనుమంతుఁడు గొప్పవేగంబుకలవాఁడు కావున శ్రీమంబుగా నాసురస నోటిలోఁపలికిఁ బోయియు మరల వెలువడియు నాకా శంఖునందుండి యాసురసతో నిట్లని చెప్పెను. ౧౧

నోటికిం బోతిని గద ! దక్షప్రజాపతికి గొమాఁతైవయిన సురసా ! నీకు నమస్కారము చేసెదను. నీకు “నీవు తలంచిలివేసి ఎవ్వఁడైనను నీనోటి లోనికిఁ బ్రవేశింపవలయును” అని బ్రహ్మదేవుం డొసంగినవరంబును సత్యం బయ్యెను. ఇంక నన్ను విడువుము. నేను సీతయున్నచోటికిం బోయెదను. అని.

తం దృష్ట్వా వదనాస్తుక్తం చంద్రం రావలముఖాదివ,
అబ్రవీత్సురసా దేవీ స్వేన రూపేణ వానరమ్.

౧౬౧

అథసిద్ధైః హరిశ్రేష్ఠ గచ్ఛ సామ్య యథాసుఖం,

సయూనయస్య వై దేహీం రాఘవేణ మహాత్మనా.

౧౬౨

తత్ప్రతీయం హనుమతో దృష్ట్వా కర్మ సుదుష్కరం,
సాధుసాధ్వీతి భూతాని ప్రశంసు స్తదా హరిమ్.

౧౬౩

స సాగర మహాభవ్యమభ్యేత్య వరుణాలయం,

జగామాకాశ మావిశ్య వేగేన గరుడోపమః,

౧౬౪

నేవితే వారిధారాభిః పత్యైశ్చ నిషేవితే,

చరిత్యైకైశ్చాచారైః నై రావతనిషేవితే.

౧౬౫

సింహకుంజరశార్దూలపతంగవాహనైః,

విమానైస్సంపత్సిష్ఠైః విమలైస్సమలంకృతే.

౧౬౬

వజ్రశంసమాఘ్రైః పావకై రుపశోభితే,

కృతప్రణైర్నహాభాగైస్త్వర్గజద్భిరలంకృతే.

౧౬౭

పహతా హవ్యమత్యర్థం నేవితే చిత్రభాసునా,

గ్రహక్షత్రచంద్రార్కతారాగణవిభూషితే.

౧౬౮

మహర్షిగణ గంధర్వ నాగయక్షసమాకులే,

వివిక్తే విమలే విశ్వే విశ్వావసునిషేవితే.

౧౬౯

దేవరాజగజాక్రాంతే చంద్రసూర్యపథే శివే,

వితానే జీవలోకస్య వితతే బ్రహ్మనిర్మితే.

౧౭౦

బహుశస్సేవితే వీరై ర్విద్యాధరగణైర్వరైః,

జగామ వాయుమార్గే తు గరుత్మానివ మారతిః.

౧౭౧

హనుమంతుడు సురసతోఁ జెప్పెను.

౧౬౦

అట్లు తరముఖులునుండి వెలువడి నాహుముఖులునుండి వెలువడిన చంద్రుంబోలుచున్న యాహనుమంతుం జూచి యాసురస రాక్షసరూపము విడిచి నిజరూపమునొంది యిట్లని చెప్పెను.

౧౬౧

సౌమ్యుడగు హనుమంతుడా! నీవు సుఖులుగాఁ బొమ్ము. నీకుఁ గార్యసిద్ధి యవుఁగాక. మహాత్ముడగు రామునితో నీతం జేర్పుము.

౧౬౨

అట్లు మూడవమాటు హనుమంతుడు చేసిన మఱియొప్పురికిని జేయ నలవిగాని సురసతోటియండి బయలు వెడలుటను జూచి భూతంబులు సాక్షు వాక్యంబుల హనుమంతుని బ్రశంసించినవి.

౧౬౩

అంతచేఁగఁమన గరుత్మాతురకుఁబోయి గుహాహనుమంతుడు ఎదిరింపఁ గూడని సముద్రముమీఁదుగా నాకాశమార్గంబునం బోయెను.

౧౬౪

ఆహనుమంతుడు మేఘులుబుడుచు నారీధారలచే నొప్పుచుఁబడుట కాటవట్టి తురుములు మొదలగు నాచార్యులకు సుచారస్థానంబై వంకరలేక దీర్ఘంబై యొజ్జగానుండు సింధ్రువులకు స్థానంబై సహంబు, లేనుంబు, పెద్దపులులు, కుతులు, చర్మంబులు వీనిచే నీడ్వఁబడి తిరుగుదును స్వచ్ఛంబులైన విమానంబుచే నలంకృతంబై వజ్రంబునకును బిడుగునకుం బోలె వేటు గల యగ్నులం దేజరిల్లుచు భూలోకమునం బుణ్యకార్యంబు లాచరించి స్వర్గ లోకంబునొంది మహాభాగులై నక్షత్రరూపంబున వెలుంగుదుండు పుణ్యపురు షులతోఁ గూడి యెల్ల వృదుల దేవతార్థంబుగా భూలోకంబునుండి హవ్యంబు గొనివచ్చుచుండు నగ్నిహో తునకు మార్గంబై యంగారకాది గ్రహంబులు నశ్వినాది నక్షత్రంబులం జుండు సూర్యుండు నితర నక్షత్రంబులుం గల్గి మహర్షులచేతను, గంధర్వులచేతను, సర్పంబులచేతను, యక్షులచేతను సంపూర్ణంబై పోశుద్ధంబులును, స్వచ్ఛంబును, అన్నిటను వ్యాపించునుండు నదియునై గంధర్వరాజున విశ్వావసువుచే నేవింపఁబడుచు దేవేంద్రుని గజం బగు నైరావతంబునకుఁ గ్రీడాస్థానంబై చంద్రునకును సూర్యునకును దారియొ మంగళకరంబై జీవలోకంబునకు బ్రహ్మదేవునిచెనిర్పించఁబడిన విస్తీర్ణంబగుమేలు కట్టుపంటి పరాక్రమకాయులు నుత్తములు నగు విద్యాధరులచే నేవింపఁబడు చుండు నాకాశమార్గంబునందు గరుత్మాతుఁడు బోలిపోయెను.

౧౬౫-౧౬౬

[హనుమాన్వేషుజాలాని ప్రకర్షన్తాకుతో యథా,
కాలాగరుసహజాని రక్తపీతసితాని చ.

కపినాశ్శుష్కమాణాని మహాభ్రాణి చకాశిరే,

ప్రవిశేష్టభ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః.

ప్రావృషీన్దురివాభాలి నిష్పతకా ప్రవిశంస్తదా]

ప్రదృశ్యమానస్సర్వత్ర హనుమాన్తారుతాత్తజః,

భేజేంబరం నిరాలంబం లంబపక్ష ఇవాద్దిరాట్.

౧౭౨

ప్లవమానం తు తం దృష్ట్వా సింహికా నామ రాక్షసీ,

మనసా చింతయామాస ప్రవృద్ధా కామరూపిణీ.

౧౭౩

అద్య దీర్ఘస్య కాలస్య భవిష్యాద్యహమాశితా, •

ఇదం హి మే మహత్సత్త్వం చిరస్య శశమాగతమ్.

౧౭౪

ఇతి సంచింత్య మనసా ఛాయామస్య సమా త్మితే,

ఛాయా యాం గృహ్యమాణాయాం చింతయామాస వానరః.

సమాత్మితోఽస్తి సహసా పంగూశ్మతపరాక్రమః,

ప్రతిలోమేన వాతేన విమనోనివ సాగరే.

౧౭౫

తిర్వగూర్ణమభశ్చైవ పీడమాణస్తతః కపిః,

దదర్శ స మహత్సత్త్వముత్థితం లవణాంభసి.

౧౭౬

తద్దృష్ట్వా చింతయామాస మాదుర్వికృతాననం,

కపిరాజేన కథితం (సత్యం) స త్వమద్భుతద్భవమ్.

౧౭౭

ఛాయాగ్రాహ మహావీర్యం తదిదం నా త్ర సత్యయః,

[గమనవేగముచే హనుమంతుడు తనతండ్రివలెనే మేఘములను చిదురు పలుచేసెను. ఇట్లాతడు చెదరకొట్టంగనే విచ్చిపోయి మేఘములు కొన్ని నట్టగా కొన్నియెట్టగా కొన్నిపచ్చగా నుండెను. వేగముగను రోలొ జీకాకై వచ్చెడు మేఘములచే నాతడు వర్షాకాలమనాటిచు ద్రుగివలె నుండెను.]

వాయువు కొడుకై నహనుమంతుడు అచ్చటచ్చట నిలిచియుండుచేప తలు మొదలగువారు చూచుచుండఁగాఁ జేతులుఁగాల్తుఁ గ్రింగికి ముడుచుకొని యుండుటందేసి కేలుకాడు టెక్కలు గలపర్వతరాజుంబుభంగిఁ జూడట్టుచు నాకసంబునం బోయెను.

౧౭౨

అట్లు ఆకాశంబునంబోవుచున్న యాహనుమంతుఁజూచి సింహికయను రాక్షసి యిచ్చువచ్చిన రూపంబు గొంబాదినది గావున దేహంబునుం బెంచి కొని మఁబుని నిట్లని యాలోచించెను.

౧౭౩

బహుకాలముగా నేను భోజనము చేయలేదు. ఇంకకాలమునకు ఈ గొప్పజంతువు నాబారిం బడినది. కావున నింక భుజించెదను. అని సింహిక యాలోచించెను.

౧౭౪

సింహిక యట్లు మనఃబుగ నాలోచించి యాహనుమంతుని మ్రోసిడను బట్టి యీడ్చెను. సింహికచే నట్లు తనమ్రోసిడ యీడ్వఁబడుచుండఁగా హను మంతుండు ఇట్లు యాలోచించెను.

౧౭౫

నే నప్పుడు నానందమునందు ఎదురుగాలిచే గొప్పయోడ యీడ్వఁ బడుకట్లు ఎన్నివిధమునో నాచరాక్రమము పరితాపంజీనట్లు ఈడ్వఁబడు చున్నాను. అని హనుమంతుం డాలోచించెను.

౧౭౬

అంత నాహనుమంతుండు ఈప్రక్కనాప్రక్కను మ్రోసి క్రిందకు జూచి నమస్త్రంబునం బైకి లేచియున్న మహాజంతు పగుసింహికం జూచెను.

వాయువుత్తం డగు హనుమంతుండు వికృతరూపు పెద్దనోరుగల యాసింహికం జూచి యిట్లు యాలోచించెను.

౧౭౭

ఇది ముందు చ సరప్రస్తుతం దగు సుగ్రీవుండు "దక్షిణానమస్త్రమునందు మ్రోసిడఁబట్టుకొనంగగి మహాచరాక్రమకాళియయి మాచరుల కాశ్చర్యంబు పుట్టించునట్టి యొకజంతువు కలదు" అని చెప్పిన జంతువే. ఇందు నందేహంబు లేదు అని హనుమంతుం డాలోచించెను.

౧౭౮

మందర—గీ

స తాం బుద్ధ్యాన్తత త్వేన సింహికాం మతిమాన్మపిః.

౧౭౯

వ్యవధత మహాకాయః ప్రాప్తపీఠ వలాహకః,

తస్య నా కామ్యుద్భిక్త్య వర్ధమానం మహాకపేః.

౧౮౦

వక్త్రం ప్రసాదయూచూస పాతాళాంతరసన్నిభం,

ఘనకాశీన కర్జులీ వానరం సమభిద్రవత్.

౧౮౧

స బంధు శితస్తస్మా నివృతం సుదుహన్తుభం,

కాయమాత్రం చ మేధావీ మర్తాణి చ మహాకపిః.

౧౮౨

స తస్మా విప్రుజ్ఞే వక్త్రే వజ్రసంహననః కపిః,

సూక్ష్మస్య మఃసూరాత్మానం నిష్పపాత మహాబలః.

౧౮౩

తస్యే తస్మా నిమజ్జంతం చక్రశుస్పిధచారణాః,

గ్రస్యమానం యథా చంద్రం పూర్ణం పశ్యణిరామణాః.

తతస్తస్మా నైవీత్తైర్న ద్దాణ్యత్కృత్య వానరః,

ఉత్పపాతాథ వేగేన మనస్సంపాతవిక్రమః.

౧౮౪

తాం తు దృష్టాన్యుచ ధృత్వాచ బాహీణ్యేన నిపాత్య చ,

స కపిప్రవరో వేగాద్యవృధే పునరాత్తవాన్.

౧౮౫

హృతహృత్సా హనుమతా పపాత విధురాఽంభసి,

[స్వయంభువైవ హనుమాన్ సృష్టస్తస్మా నిపాతనే.]

తాం హతాం వానరేణాశు పతితాం వీక్ష్య సింహికామ్. ౧౮౬

ఆ హనుమంతుడు బుద్ధిమంతుడు కావున నాసింహికను దానికార్యంబుచే దత్తవంబుగా నెఱింగి వర్నాకాలమందు మేఘులు వృద్ధిబొందునట్లు మేను బెంచెను. ౧౭౯

ఆ సింహిక హనుమంతుడు దేహము బెంచుటఁ జూచి తననోటిని బాతాళమునకు నరియగునట్లుగా విచ్చెను. ౧౮౦

ఆ సింహిక మేఘవంయు క్రియుబోలె గర్జించుచు హనుమంతుడు దఱిమి పట్టుకొనఁ బోయెను. ౧౮౧

ఆ హనుమంతుడు తెఱవఁబడి తనదేహమును మ్రంగుటకు జాలి యుండు నాసింహిక గొప్పనోరును జూచి బుద్ధిమంతుడు గావున దాని జీవస్థానంబులనుం గనిపెట్టెను. ౧౮౨

మహాబలంబును వజ్రముబోలె నతికఠినమున దేహంబుగఁబడెను నగు హనుమంతుడు తనదేహంబును మిక్కిలియుఁ జిన్నదిగాఁ జేసికొని తెఱచియుండు నా సింహికవక్త్రంబుఁ జూచెను. ౧౮౩

హనుమంతుఁ డాసింహికవక్త్రంబు చొచ్చుకప్పుడు పూర్తియందు రాహువుచే గ్రహింపఁబడుదుండు నిందు చుదురుఁడుబోలె సిద్ధచారములు మున్నగు చూపరులకుఁ జూపెట్టెను. ౧౮౪

అంత హనుమంతుడు మరంబునకుబోలె వేగంబు గలిగి కఱకు గోళ్లచే నాసింహికమర్తంబులఁ జీలిచి యది నోరు మూయుటకు మున్నే వేగంబున నా నోటినుండి వెడలెను. ౧౮౫

వానరశ్రేష్ఠుండగు నాహనుమంతుడు సూక్ష్మంబు కనిపెట్టి ధైర్యులు నను సామర్థ్యంబునను అసింహికం బడఁద్రోసి బుద్ధిమంతుడు కావున వేగంబున మరల దేహంబుఁ బొందికొనెను. ౧౮౬

అట్లు హనుమంతుడు సింహికగుండె నలియఁగొట్టుగా నది స్పృశి దప్పి నీటంబడినది. (దానిచావు అంజనేయునిచేతిలో నున్న దని దేవుఁడే నిర్ణయించెను.) ౧౮౭

అట్లు హనుమంతునిచేఁ జంపఁబడి నీటంబడియున్న సింహికం జూచి

భూతాన్ని కాపచారీని తమూచు: స్వగోత్రమ,

భీమమహర్షి కృతం చిర్ఘ మహత్సత్త్వం త్వయా హతమ్. ౧౮౮

సాధయార్థ మభిప్రేత సురిష్టం ప్రకటాచర

యస్య స్వేచ్ఛానా చ త్యాగి వాసరేంద్ర యథా తేషః ౧౮౯

అంతా అప్పుడే పూజించి వచ్చినట్లుగా ఉంది.

సత్రైస్సంఖ్యావితః పూజ్యః ప్రతిపన్నప్రయోజన. ౧౩౦
జగదామాతాశ చూరిత్య పన్నగాశవత్ప్రేక్షిః,

జగమాతా శ్రీ మానిశ్చ పన్నగా శ్రీ శక్తిః,

ప్రజ్ఞాభ్యుత్థాపన సర్వతః ప్రతినిధయన్.   ౧౯౧
యోజనానాం శతస్యాంతే వనరాదిం దదన్మ నః,

యోజనానాం శతస్యాంతే బహురానిం దదర్శ సః,

దక్షిణ స పతన్నేప వివిధ ద్రుమభూషణమ్. ౧౯౨
దీపం కాళామృగశ్రేణో మలయోపపానాని చ,

ద్వీపం తా-భామ్యగ-శ్రేష్ఠో మలయోపహాని చ,

సాగరం సాగరానూపం సాగరానూపజాన్తుమాన్. ౧౯౩

వారముల పట్టికను ముఖాంశ్య విలొపయత,

సమగ్ర పీఠసంకాశం సమీక్షాత్మకమునకాత్మనాన్. ౧౯౪

సమంశంత మివాకాశం చకార మతిమాన్మతి,

[illegible]

మయి కౌతూహలం కుదర్చితి మేనే మహాపతి,

తత్త్వశాస్త్రం సంక్షేపము తత్త్వశాస్త్రం శరణుభవమ్. ౧౯౬

తన: ప్రకృతిమాచీదీ వీరమోహ ఇవార్తవాణ,

యాకాశంబునందు సూచించుభూతంబులు సంతోషంబున వారరక్తేష్టుండగు హనుమంతుడు జూచి యిట్లుని చెప్పినది. ౧౮౭

వారరక్తేష్టుండ వగు హనుమంతుడా! నీవలె నెట్టి కష్టంబులందైన మొక్కపోవని ధైర్యమును సూక్ష్మదృష్టియుఁ దత్త్వనిశ్చయశక్తియుఁ బనుల యందు నేర్పును గలవాఁడు తనకార్యములను నెఱవేర్చుకొనుటలో శ్రమమనొందఁడు. ఈమహానత్త్వంబును నీవు చూపితివి. నీ విష్ణుడు విను మారలకుంగూడ వెఱపుఁ బుట్టించుకార్యము గావించితివి. ఇక నీకోదిన కార్యంబు సాధించుకొనుము. నీకు మంగళం బగుఁగాక. అని యా భూతంబులు హనుమంతునితోఁ జెప్పినది. ౧౮౮, ౧౮౯

పూజనీయుండగు నాహనుమంతుడు ఆ భూతంబులచేఁ బూజింపంబడి ప్రకృతంబగు సింహికావధూచు బయ్యు వార్యసిద్ధి నొంది యాకాశ మార్గంబున గరుత్మాత్ముడైబోలెఁ బోయెను. ౧౯౦

ఆ హనుమంతుండు అప్పటి నముద్రతీరముదగ్గఱకు వెళ్లి యంతటం గలయఁజూచుచుండఁగా నూతామడల కప్పల నడవులగుం పొకటి యతని కగవడెను. ౧౯౧

వారరక్తేష్టుండగు హనుమంతుండు ఆకాశంబునం బోవుచునే నానా విభవృక్షంబుల నొప్పుచున్న లంకాద్వీపంబును మలయపర్వతమునందలి పసంబులనుం జూచెను. ౧౯౨

ధైర్యవంతుండగు హనుమంతుండు నముద్రతీరమును నముద్రతీరము నందలి పృథ్వీంబులను నదులు నముద్రంబునం గలియు స్థానంబులనుంజూచుచు తనదేహంబు మహామేఘంబునబోలి యాకాశము కడ్డగించునట్లుండుటం గని బుద్ధిమంతుండు కావున నిట్టిని యాలోచించెను. ౧౯౩, ౧౯౪

“రాక్షసులు నాదేహ మిట్లు పెరిగియుండుటను నా వేగంబునుం జూచిరేని యాశ్చర్యంబు నొంది నన్నుం జూచి హాహాకారంబులు నేయుదురు. అంతఁ గార్యభంగం బగును,” అని యాలోచించెను. ౧౯౫

అంత హనుమంతుండు షర్మతాకారంబగు నాదేహంబు చిన్నదిగాఁ జేసి కరిరి యగు జీవు డక్షానంబు వీడి తనవాస్తవరూపంబగు షర్మవ్రహ్మంబు యగునట్లు తన మునుపటిరూపంబు గైకొనెను. ౧౯౬

త ద్రూప మతిసంతోష్య హనుమాన్ప్రకృతాస్థితః.
త్రీన్కన్రీమానివ విక్రమ్య బలివీర్యహరో హరిః.

౧౯౭

స చామనా హవిధయాపథాః
పరం సమాహద్య సమగ్రతీరం,
పరైశకన్యః ప్రతపన్నరూప
స్సమీక్షితాత్తా సమవేక్షితార్థః.

౧౯౮

తతస్స లంబస్య గిరేశ్వమృద్ధే
విచిత్రకూటే నిపపాత కూటే,
సకేతకోదాలకశాలికేరే
మహాప్రికూటప్రతిమో మహాత్మా.
తతస్తు సంప్రాప్య సముద్రతీరం
సమీక్ష్య లంకాం గిరివర్యమూర్ధ్ని,
కపిస్తు తస్మిన్ నిపపాత పర్వతే
విధూయ రూపం వ్యథయన్ప్రగద్విజాన్.
స సాగరం దానవపన్నగాయతం
బలేన విక్రమ్య మహోర్తిమాలినం,
నిశత్య తీరే చ మహోదధేస్తదా
దదర్శ లంకామమరావతీమివ.

౧౯౯

౨౦౦

౨౦౧

(ఇతి) శ్రీమత్సుందరకాండే - ప్రథమస్కంధః.

హనుమంతుడు చంద్రాకారంబగు దూరమును మిగులఁ జిన్నదిగాఁ జేసికొని త్రివిక్రమావతారంబున మూడడుగు లుంచి బలిచక్రవర్తిపరాక్రమంబు హరించిన విష్ణుదేశంబు మరలఁ బూర్వపు వాసునరూపంబునొందినట్లు తన పూర్వరూపంబు నొందెను. ౧౯౭

అహనుమంతుడు ఆయ్యైకాలంబులకుం దగినట్లు నుదరంబుగా నానా విధరూపంబులు ధరించుచు సీంహిక మున్నగుశత్రువులకు లోబడక యవ్వలినముద్రతీరంబుఁ జేరి మిక్కిలి గొప్పదిగానుండు తనదేహంబుఁ జూచుకొని 'ఇంక నింతటి దేహంబుతో నుండరాదు. ఉండినచో రాక్షసులు నన్నుం జూచి యాశ్చర్యపడి కలకలంబు సేయదురు. దానిచేత 'కార్యమగం బగు' నని యాలోచించి తన యెప్పటిరూపంబుఁ దాల్చెను. (శిల్పియంతటి రూపంబు దాల్చెను అని కొండఱు.) ౧౯౮

అంత గొప్పకొండ శిఖరంబునకుఁబోతే ధైర్యంబుగలవాఁడును మిక్కిలియు బుద్ధిమంతుండునగు హనుమంతుండు అన్నిటనుసమృద్ధంతై నానావిధంబులగు నవాంతరశిఖరంబులు గలిగి మొగలిపొదలతోడను దిరిగినచెట్లతోడను సారి కేళవృక్షంబులతోడను గూడియున్న యాలంబవర్షశిఖరంబునందు వ్రాలెను.

అంత నాహనుమంతుండు సముద్రతీరంబునొద్దకుఁ బోయి త్రిరూప వర్షశిఖరంబునం దున్న లంకం జూచుచుఁ దనదేహమాను విదిర్చికొని జింకలును బతులును భయంపడునట్లు సేయుచు నాలంబవర్షతముపై వ్రాలెను.

ఆ హనుమంతుండు బలంబున దానవులతోను సర్పంబులతోను నిండి గొప్పయలలు గలిగియున్న సముద్రంబు దాటి తీరంబున వ్రాలి యమరావతిం బోలియున్న లంకాపురిం జూచెను. ౨౦౧

ఇది మొదటిసర్గము.

ద్వితీయ స్కంధః

స సాగరమనాదృష్యమతిక్రమ్య మహాబలిః,
త్రిమాటశిఖరే లంకాం స్థితాం స్వస్థో దదర్శహ.

తతః పాదపముక్తేన పుష్పపర్వణి వీర్యవాన్,
అభిచృప్తః స్థితస్తత్ర బభౌ పుష్పమయో యథా.

యోజనానాం శతం త్రిమాన్తీర్థాః పుష్కరైశ్చ విక్రమః,
అనిశ్చ్యసంకపిస్తత్ర న గ్ధాని మధిగచ్ఛతి.

శతాన్యథాం యోజనానాం క్రమేణం సుబహునన్యపి,
కిం పునస్సాగరస్యాద్ధుం సఖ్యైతం శతయోజనమ్.

స తు వీర్యవతాం శ్రేష్ఠః ప్లవతామపి చోత్తమః,
జగామ వేగవాన్ లంకాం లంఘయిత్వా మహాదధిమ్.

శాద్వలాని చ నీలాని గంధవన్తి వచాని చ,
గంధవంతి చ మధ్యేన జగామ నగవంతి చ.

వైలాంశ్చ తమః ఛన్నాన్ వనరాజీశ్చ పుష్పితాః,
అధిచక్రామ తేజస్వీ మానుమాన్ ప్లవగర్షభః.

స తస్మిన్నచలే తిష్ఠన్ వనాన్యుపవసాని చ,

రెండవ సర్గము

మహాబలుండగు నా హనుమంతుడు ఎవ్వరికిని గాలుపెట్ట నలకె
గాని సముద్రంబు దాటి యంత స్వప్నం దై త్రికూటశిఖరంబున నున్న లంకా
పురిం జూచెను. ౧

అంతః బరాక్రమశాలి యగు నా హనుమంతుండు ఆచర్యతమునందలి
వృక్షంబులనుండి యెడతెగక రాచినపూలచేఁ గప్పబడుటంజేసి పువ్వుల కోతి
యనందగి యొప్పెను. ౨

హనుమంతుం డట్లు నూలుయోజనంబుల సముద్రంబు దాటికొనవఁ
డయ్యెను అందఱికిన్న సధికుండును బహుపరాక్రమశాలియుఁ గావున
నిట్టూర్పునైనను విడువనివాడై యొకమాత్రము నలనటను బొందఁడయ్యె. ౩

“నేను పెక్కు సూతామడల దూరమునైనను దాటఁగలను. అట్టి నేను
సూతామడలంగల యీ సముద్రము దాటితిని. ఏమియాశ్చర్యము?” అని హను
మంతుండు కోలఁచెను. ౪

వానరు లనేప లున్నను ఎవ్వరును ఛాహసిఁపకుండఁగా నా హను
మంతుండు మాత్రము పరాక్రమమతులఁగా శ్రేష్ఠుండు సెగురువారిలో
మత్తముండు వేగమంతుండు గావున మహాసముద్రంబును దాటి లంకఁ జేరం
గలిగెను. ౫

ఆ హనుమంతుండు నల్లని లేతపచ్చిక భూములను మంచివాసరగలిగి
పెద్దతొట్లను చిన్నకొండలను గలిగియుండు నడవులను మధ్యమార్గంబునఁ
జూచుచు బోయెను. ౬

మహాపరాక్రమశాలియు వానరశ్రేష్ఠుండు నగు హనుమంతుండు దట్ట
ముగా వృక్షంబులు గలిగిన పర్వతశిఖరంబులకు జక్కఁగాఁ బూచియుండు
నడవులను దాటిపోయెను. ౭

ఆ హనుమంతుఁ డా లంబపర్వతంబునందుండి యడవులను లంకా
పట్టణమునకుఁ జేరిన యుద్ధానవనంబులను జూచెను.

స నగాగ్రే చ తాం లంకాం దవగ్మ పవనాత్తజః.

౮

సరళాన్ కర్ణి కారాంశ్చ ఖడ్గూరాంశ్చ సుపుష్పిలాన్,

ప్రియాశూన్యమలిందాంశ్చ కుటజాన్కేతకానపి.

౯

ప్రియంబూన్ గంధపూర్ణాంశ్చ నీపాన్ సప్తచ్ఛదాంస్తథా,

అసనాన్ కోవిలూరాంశ్చ కరవీరాంశ్చ పుష్పితాన్.

౧౦

పుష్పభారనిబద్ధాంశ్చ తథా ముకుళితానపి,

పాదపాన్ విహగక్షీర్ణాన్ పవనాధూతమస్తకాన్.

౧౧

హంసకారండవాక్షీర్ణా వాషీః పద్మోత్పలాయుతాః,

ఆక్రీడాన్ వివిధాన్ రమ్యాన్ వివిధాంశ్చ జలాశయాన్.

౧౨

సంతతాన్ వివిధైర్వృక్షైస్సర్వర్తుఫలపుష్పితైః,

ఉద్యానాని చ రమ్యాణి దదర్శ కపిమంజరః.

౧౩

సమాసాద్య చ లక్ష్మీవాన్ లంకాం రావణపాలితాం,

పరిఖాభి స్సపద్మాభిసోత్పలాభిరలంకృతామ్.

౧౪

సీతాపహరణార్థేన రావణేన సురక్షితాం,

సమంతాద్విచరద్భిశ్చ రాక్షసైరుగ్రభన్విభిః.

౧౫

కాంచనేనావృతాం రమ్యాం ప్రకారేణ మహాపురీం,

గృహైశ్చ గ్రహణంకాశైశ్చారదాంబుదసన్నిభైః.

౧౬

హండురాభిః ప్రతోళీభిరుచ్చాభిరభిసంవృతాం,

అట్టాలఃశతాక్షీర్ణాం పతాకాధ్వజమాలినీమ్.

౧౭

తోరణైః కాంచనైర్దివ్యైర్లతాపద్మవిచిత్రితైః,

దదర్శ హనుమాన్ లంకాం ధివి దేవపురీం యథా.

౧౮

వాయుదేవునికుమారుడు దగునాహనుమంతుడు అలంబపర్వతమునందుండి త్రికూటపర్వతము శిఖరమందున్న లంకాపట్టణమును జూచెను. ౮

వానరశ్రేష్ఠుడు దగునాహనుమంతుడు అలంబపర్వతమునందుండి లంకా పురిచుట్టు నుండు సరళంబులు, గొండగోగులు, జక్కగాఁ బూచియున్న భిక్షారంబులు, మోరటులు, జంబీరంబులు, గొండమల్లెలు, మొగలులు, మంచి వాసన గలపిప్పళ్లు, మంకెలు, నేడాకులయరంటలు, వేడినలు, గాంచన ములు, బుష్పితంబు లగుగన్నేరులు మొదలగువృక్షంబులను, మఱియుఁ జక్కగాఁ బూచియున్నందునఁ జాలబరువునఁ జేసి వంగినవియు, నట్లు మొగ్గులుబడిచియుండినవియుఁ బక్షులచే నాశ్రయింపఁబడి గాఢకిం గదలు కొమ్మలు గలవియు నగువృక్షంబులను, హంసలు, గారడవంబులు మొదలగు పక్షులచే మనోహరంబులై కమలంబులు, గలువలు, గలిగి యొప్పుచుండునడ బావులను, నానావిధంబు లగునందరంబు లయిన పౌరణికోద్ధానంబులను, నమస్తముతువులం గలుగుఫలంబులను, బుష్పంబులందుం గలనానావిధంబు లగువృక్షంబులచే నొప్పుచుండు కలఁచెఱంగలయినకోనేజులును మఱియు మనోహరంబు లగురాజోద్ధానంబులను జూచెను. F-౧3

విజయనూచకం బగుకాంతి నొందుండు నాహనుమంతుడు అట్లు రావణునిచేఁ బాలింపఁబడు లంకావైరిఁ జేరి కమలంబులను గలువలను బొలుచు నగడ్డలచేఁ జాట్టఁబడి నీత నవహరించి యుండుటంజేసి యుద్ధము నకు రాముండు వచ్చుననుశంకవలన రావణునిచేతను భయంకరంబులగు ధనువులు ధరించి యంతటను దిరుగుచుఁ గాచుచుండు రాక్షసులచేతను ఎవ్వరును లొనికిం జొరకుండునట్లు చక్కగా రక్షింపఁబడుచుఁ గాంచనమయం బగు ప్రాకారంబులచే నావృతంబై రమణీయంబై తెల్లగా నత్కున్నతంబు లయియుండుజేసి కరతాళంబునందలి మేఘంబులను, జంద్రశుక్రాదిగ్రహంబులనుబోలు గృహంబుల నొప్పుచుండు వీధులం బూర్ణంబై లెక్కలేనెక్కు బురుజులు గలిగి సాధారణములగు రాక్షసియంబులగుద్వజంబులను బొలుచుచు హిరణ్మయంబులై దివ్యంబులై తీగెలం బోలురేఖలం బిత్రితంబులై యుండు

గిరిమూర్ధ్నిస్థితాం లంకాం పాండురైర్భవనైశ్శుభ్రైః,
దదర్శ సకపిశ్రేష్ఠః పురమాకాశగంధయాథా,

౧౯

పాలితాం రాక్షసేంద్రేణ నిర్జితాం విశ్వకర్తణా,
ప్లవమానామివాకాశే దదర్శ హనుమాన్పురీమ్.

౨౦

వప్రప్రాకారజఘనాం విపులామ్బునవామ్బురాం,
శతఘ్నీశూలకేశాంతా మట్టాలవతంసకామ్.

౨౧

మనసేన కృతాం లంకాం నిర్జితాం విశ్వకర్తణా,

ద్వారము త్తరమాసాద్య చింతయామాస వానరః.

౨౨

తైలాసశిఖరప్రఖ్యా మాశిఖస్తీమివామ్బురం,
దీప్యమానామివాకాశముచ్చితైర్భవనోత్తమైః.

౨౩

సమ్పూర్ణాం రాక్షసైర్హోరైర్నాగైర్భౌగవతీమివ,
ఆచింత్యాం సుకృతాం సప్తాం కుబేరాధ్యపితాం పురా.

౨౪

దంష్ట్రభిష్పహంభిశ్శూరైశ్శూలపట్టసపాణిభిః,
రక్షితాం రాక్షసైర్హోరైర్గహమాశీవివైరివ.

౨౫

తస్యాశ్చ మహతీం గుప్తిం సాగరం చ నిరీక్ష్య సః,
రావణం చ రిపుం ఘోరం చింతయామాస వానరః.

౨౬

ద్వారంబుల నలంకృతలై స్వర్గంబున నుండు నమరావతియుంబోలె జూపట్టు
చుండు లంకాపురిం జూచెను. ౧౪-౧౮

వానరశ్రేష్ఠుఁ డగునాహనుమంతుఁడు నున్నము పూసియుండుటంజేసి
తెల్లనివై మంగళకరంబు లైనగృహంబులు కలిగి పొడవైన త్రికూటశిఖ
రంబునం దుండునది కావున ఆకాశమునందుండు పట్టణం బనందగి యొప్పు
చున్న లంకాపట్టణంబుం జూచెను. ౧౯

అహనుమంతుండు రాక్షసుల కందఱులఁ బ్రభు వయిన రావణునిచే
రక్షింపబడుచు విశ్వకర్తచే నిర్మింపఁబడి పర్వతశిఖరంబున నున్నదగుటంజేసి
యాకాశంబునం దేలుచుండునట్లు చూపట్టుచున్న లంకాపట్టణంబుం జూచెను.

హనుమంతుఁడు కోటకొఱుబులును కోటగోడలును జఘనముగాను,
సముద్రంబు నూతనవస్త్రంబులను, నాలుగుమూరల నిడివిగల యిరువముండ్ల
కట్టలు కూలంబులును దలవెండుకలుగాను, కోటబురుజులు చెనిమిఁదియలం
కారపుష్పంబులుగాను పిచ్చుచుండగా నుదరవనికయుంబోలె కోట్లొకటి వాస్త
వంబుగా విశ్వకర్తచే నిర్మింపఁబడినదయ్యు మహానుభావుం డెవ్వఁడో మనఁబున
సృజించియుండును అని యెఱుంగుచుండు నాలంకాపురిం జూచెను. ౨౦

హనుమంతుండు అట్లు లాలంకాపురి యంతరపుస్కందలి ద్వార
ంబుం జేరి యాలోచించెను. ౨౧

అహనుమంతుండు తెల్లగా నత్యున్నతంబైయుండు జేసి కైలాస
శిఖరముతోఁ దలఱుమై యున్నతంబులగు మేలయినగృహంబును గలుగుటం
జేసి యాకాశంబు నిరయఁచున్నదివోలె నాకాశంబునకెరిగి పోవునదివోలెఁ
జూపట్టుచు భయంకరులగు రాక్షసులచే సుపూర్ణంబై సర్పంబులచే నిండి
యుండు భోగవలీపుఁ యుంబోలెఁ బ్రకాశించుచు మనంబున నెన్నుటను నలవి
గానివై విశ్వకర్తచేఁ జక్కఁగా నిర్మింపఁబడి యన్నిటను స్పష్టంబయి
పూర్వము కుదేరున కుసివట్టైనవై యిప్పు డాకుబేరునకుండు లానిఁ
జొరనలవిగానివై కోఱలుగల్గి కూలంబులఁ బట్టసంబులఁ గేలం దాల్చియుండు.

అగత్యాపీహ హరయో భవిష్యంతి నిరర్థకాః,
న హి యుద్ధేన వై లంకా శక్యా జేతుం సురైరపి. ౨౭

ఇమాంతు విషమాం దుర్గాం లంకాం రావణపాలితాం,
ప్రాప్యౌపి స మహాబాహుః కిం కరిష్యతి రాఘవః. ౨౮

అవకాశో న సాంత్వయ్య రాక్షసేష్యభిగమ్యతే,
న దానస్య న భేషస్య నైవ యుద్ధస్య దృశ్యతే. ౨౯

చతుర్థామేవహి గతిర్వానరాణాం మహాత్మనాం,
వాలిత్రత్రస్య సీలస్య మమ రాజ్ఞ శ్చ ధీమతః. ౩౦

యావజ్జానామి వై దేహీం యది జీవతివా నవా,
తత్రైవ చింతయిష్యామి దృష్ట్వా తాం జనకాత్మజామ్. ౩౧

తతస్స చింతయామాస ముహూర్తం కపికుంజరః,
గిరిశృంగే స్థితస్తస్మిన్ రామస్యాభ్యుదయే రతః. ౩౨

జూయలగు ననేకరాక్షసులచే రక్షితంబై సర్పంబులచే రక్షింపఁబడుగుహయుం
బోలె వెఱుపుఁ బుట్టింపుచున్న యాలంకాపట్టణంబుఁ జూచి దాని రాక్షసులు
రక్షించురీతి నరసి దాఁట నలవిగాని సముద్రముఁదలంచుకొని రావణుని భయం
కరుండగు శత్రునిగాఁ దెలిసికొని యిట్లని యాలోచించెను. ౨౩-౨౬

వానరులు దుస్తరంబగు నీసముద్రంబు దాటి యిచ్చటికి వచ్చుటయే
దుర్లభంబు. ఈలంకను దేవతలుఁగూడ యుద్ధంబున జయింపఁ జాలరుగావున
అట్లు రాఁగలిగి వచ్చినను బ్రయోజనంబు లేదు. ౨౭

రాముఁడు మహాబాహుం డయ్యును, సక్తసాలాబలఁ బర్యంతంబు
భూమి నొక్కబాణంబున విదళించిన మహావరాక్రమకాలియయ్యును నిచ్చటికి
దుస్తరం బగుసముద్రంబు దాటి వచ్చుటయే యసాధ్యంబు. అట్లు రాఁగలిగి
వచ్చినను అతివిషమంబై లోనికింజొర నశక్యంబై రావణునిచే బాలింపఁబడు
చున్న యాలంకయం దేమి సేయఁగలఁడు? ౨౮

రాక్షసులు అతిక్రురులు కావున వారలయందు సామోపాయము
పనికిరాదు. వారలకు ధనంబు పుష్కలంబుగా నున్నది కావున దానోపాయము
నుపయోగింపదు. బలగర్వితులు కావున భేదోపాయంబునను బ్రయోజనంబు
లేదు. అనిబలిష్ఠులు కావున యుద్ధంబున కవకాశంబే లేదు. ౨౯

మహావరాక్రమకాలంగుఁ బానరులలోపల వాలిసమారుఁ డగునంగ
దుండను, నీలండును, నేనును, బుద్ధిమంతుం డగు వానరరాజైన నుగ్రీవుం
డును ఈనల్లరు మాత్రంబై సముద్రంబుదాటి యిచ్చటికి రాఁగలము. మఱి
యెవ్వరికి నలవిగాదు. ౩౦

ఇప్పు డెందుల కి విచారము? సేత బ్రతికియున్నదా? లేదా? యని
తెలిసికొనఁ బోవుచునే యున్నాను. బ్రతికియుండునని యాసీతం జూచి
యప్పుడే యాలోచించెదను. ౩౧

అటుపిమ్మట వానరశ్రేష్ఠుఁ డగుహనుమంతుండు ఆ లంబకర్వతళిభరం
బునందుండి రాముని యభ్యుదయంబుఁ గోరి మరల నిట్లని చక్కఁగా నాలో
చించెను. ౩౨

అనేన దూపేణ మయా న శక్త్యా రక్షసాం పునీ,
ప్రవేష్టుం రాక్షసైర్దుష్టా మూరైర్బలసమన్వితైః. 33

ఉగ్రాజసో మహాపీర్యా బలవంతశ్చ రాక్షసాః,
వంచనీయా మయా పర్యే జానకీం పరిమార్గతా. 34

లక్ష్మ్యాలక్ష్మ్యుని దూపేణ రాత్రే లంకాపురీ మయా,
ప్రవేష్టుం ప్రాప్తకాలం మే కృత్యం సాధయితుం మహాత్. 35

తాం పురీం తాదృశీం దృష్ట్వా దురాధర్షాం సురాసురైః,
హనుమాన్ చింతయి-మాస వినిశ్చిత్త్య ముహుర్దుహుః. 36

కేనోపాయేన పశ్యేయం మైథిలీం జనకాత్మజాం,
అదృష్టో రాక్షసేంద్రేణి రావణేన దురాత్మనా. 37

న వినశ్యేత్కథం కార్యం రామస్య విదితాత్మనః,
ఏకామేతశ్చ పశ్యేయం రహితే జనకాత్మజామ్. 38

భూతాశ్చార్థా విపర్యంతే దేశకాలవిరోధితాః,
విక్లబం దూతమాసాద్య తనుస్సూర్యోదయే యథా. 39

రాక్షసపట్టణం బగునీలంకాపురిని కూరులును బలిష్ఠులు నగురాక్షసులంకటను రక్షించుచున్నారు. కావున నేను ఈయాచంబుతోనే దీనిం బ్రవేశించ నలవిగాదు. 33

నేను నీతనువెదకునపుడు భయంకరం బగు నుత్సాహంబు గలవారు మహాచరాక్రమకాలుదు బలవంతులు నగురాక్షసుల కెవ్వరికిని గనుపడక ఇంక నందఱును మోసపుచ్చవలయును. 34

నేను మిక్కిలియుఁ బెద్దయౌవముతో లంకం బ్రవేశింతు నేని నన్ను రాక్షసులు పట్టుకొందురు. మిక్కిలియుఁ జిన్నయౌవముతోఁ బ్రవేశింతు నేని లంకాపురియంతయుఁ గలయం దిరుగుటకు నీలంకాదు. కావున నీతను వెదకుట యనెడు నాదుగొప్పకార్యమును సాధించుకొనుటకై నేను రాత్రియందు మిక్కిలియుఁ జిన్నదియుఁగాని పెద్దదియుఁ గాని శరీరంబు వహించి లంకం బ్రవేశించుట యుక్తము అని హనుమాంతుం డాలోచించెను. 35

హనుమంతుండు వైఁ కెప్పుఁబడినట్లు చక్కఁగా రక్షింపఁబడి దేవతలకు ననురులకు నెదిరింప నలవిగాకుండు నాలంకాపురిం జూచి నీతను వెదకురీతిని నిశ్చయించియుఁ గార్యంబు నెడు ననుభయంబునంజేసి మాటిమాటికి నిట్లుని యాలోచించెను. 36

రావణుం డతిబలవంతులని వినులికెక్కినరాక్షసులకందఱును బ్రభుండు దురాత్ముండును కావున ననుం జూచునేని యూరకురీడఁడు. దూతయని వదలఁడు. మఱి పట్టుకొని బంధించి నానాప్రకారంబుగాఁ గాతీయ పెట్టును ! దానంజేసి కార్యభంగంబగు. కాఁబట్టి నే నతని కనులం బడకయే జనకుని కూఁతురగు నీతను వెదకవలయును. దాని కేమి యుపాయంబు ! 37

చరమాత్మజ్ఞానియగు రామునికార్యంబు నెడకుండుట కేమియుపాయంబు? నే నెవ్వరు లేకుండునప్పుడు ఒకఁడుగానే యేకాంకమందు ఒక్కతెగానే యున్ననీతం జూచుట యెట్లు పొసగును ? 38

ఉపాయంబులచే సిద్ధప్రాయంబుగాఁ జేయఁబడిన కార్యంబులందఱుడ నాలోచించిచేయం జేతఁగాని వివేకశూన్యుఁడగుదూతచే నడువఁబడునేని కాలవిరోధంబు నొంది సూర్యోదయకాలంబునం జేతట్లు నశించుపట్టు నశించును. 39

అథా ధౌంతరే బుద్ధిర్నిశ్చితాఽపి న శోభతే,
 మాత్రమితి హి కార్యాణి దూతాః పండితమానిసః.

న చనశ్యేత్కథా కార్యం వైక్లబ్యం న కథం భవేత్,
 అంఘనం చ సముద్రస్య కథం ను న పృథా భవేత్.

మయి దృష్టే తు రక్షోభీ రామస్య విదితాత్మనః,
 భవేద్వ్యర్థమిదం కార్యం రావణాన్తమిచ్ఛతః.
 న హి శక్యం క్షుచిత్థాతురువిజ్ఞాతేన రాక్షసైః,
 అపి రాక్షసరూపేణ కిముతాన్యేన కేనచిత్.

వాయురప్యత్ర నా(న)జ్ఞాతశ్చరేదితి మతిర్నమ,
 న హ్యస్త్యవిదితం కించిద్రాక్షసానాం బలీయసామ్.

ఇహహం యది తిష్ఠామి స్వేన రూపేణ సంవృతః,
 వినాశముపయాస్యామి భర్తురర్థశ్చ హీయతే.
 తదహం స్వేన రూపేణ రజన్యాం హ్రస్వతాం గతః,
 అంకామభిపతిష్యామి రాఘవస్యార్థసిద్ధయే.
 రావణస్య పురీం రాత్రే ప్రవిశ్య సుదురాసదాం,
 విచిన్వ్య భవనం సర్వం ద్రక్ష్యామి జనకాత్తజామ్.

తమకుఁ బొందిత్యము లేకపోయినను దాము పండితులని యహంకరించి యుండు నవివేకులైనదూతలు ఆలోచించి చేయఁజేతఁగానివారై తమకాఙ్ఞాపింపబడిన కార్యములను జెఱుకును. కావున గాఢము మంత్రులనుంజేరి “ఇదికార్యము. ఇది యకార్యము.” అని యొక యాలోచించి నిశ్చయించి నను, వారినిశ్చయము దూత యవివేకియైనచో సంతమాత్రమునుపయోగింపదు.

నే నిష్కల దపరాష్ట్రకాలంబున నె లుకంబ్రవేళింతువా? పెద్దకరీరంబుతో లంకలోనికిం బోదునా? లేక చిన్నజేహంబు దాల్చిపోదునా? ఎట్లు చేసిన రామకార్యంబు చెడకుండు? నామను వివేకహృద్యం దను పేరు రాకుండు? దుస్తరు బగునీసముద్రంబు దాటుట వృద్ధులుగాకుండు? ౪౦

నేను రాక్షసుల కగపడుదునేని రాక్షసులకిడుగోరుచుండు పరమాత్మజ్ఞాని యగురామునికార్యంబంతయు నిష్ప్రయోజనంబై నశించును. ౪౧

నేను రాక్షసరూపము ధరించి రాక్షసులలోఁ గలసి ఈలంకలో జేత్రక్రమమున్నను రాక్షసులు నను గనుగొందురు. అట్లుండఁగా నింక నితరమైన వానరరూపము మొదలగునవి ధరించి వారలకు చెలియకుండ నిచ్చట నెట్లుండనేర్తు? ౪౨

బలవంతులగు నీరాక్షసులకుఁ జెలియని దేవయు లేను, కావున వాయువుగూడ రూపములేనివాడయ్యి నీరాక్షసు లెఱుంగకుండ నీలంకం దిరుగలేడని నాయుభిప్రాయము. ౪౩

నేనిచ్చట నాస్వాభావికంబగురూపముతోఁ గూడియుండునేని నామఁ గీడువాటిట్లును. రామునికార్యమును జెడిపోవును. ౪౪

కావున నేను రామునికార్యంబు నెఱవేఱుటకై రాత్రియందు సూక్ష్మంబగురూపము ధరించి నాదైన వానరరూపంబుననే లంకం బ్రవేశించెదను. ౪౫

నేను ఎంతమాత్రమును బ్రవేశింప నలవిగాని రాక్షసునిపట్టుటం బగు లంకను రాత్రియందుఁ బ్రవేశించి అన్నియిండ్లకుం గలయ చెడఁ నీతంబొనెద నని హనుమంతుం డాలోచించెను. ౪౬

ఇతి సంచిత్య హనుమాన్ సూర్యస్యాస్తమయః కషిః,
అచకాంక్షే తదా వీరో వై దేహ్యా దర్శనోత్సుకః. ౪౮
సూర్యో చాస్తం గచ్ఛే రాత్రౌ నేహం సంక్షిప్త్య మారుతిః,
వృషదంశకమాత్రస్సృక్ బభూవాద్వృతదర్శనః. ౪౯

ప్రదోషకాలే హనుమాం స్తూర్ణముక్తుత్వే వీర్యవాన్,
ప్రవిశేత్ పురిం రమ్యాం సునిభక్తమహాపథామ్. ౫౦

ప్రాసాదమాలావితతాం స్తంభైః కాంచనరాజితైః,
శాతకుంభమయైర్జ్వాలైర్గర్భగరోఽమామ్. ౫౧
సప్తభౌమాష్టభౌమైశ్చ స దదర్శ మహాపురిం,
తలై స్ఫుటికసంక్షిప్తైః కార్తస్వరవిభూషితైః. ౫౨

వైదూర్యచణిశిత్రైశ్చ ముక్తాజాలవిభూషితైః,
తలైశ్చుకుభిరే తాని భవనాన్యత్ర రక్షసామ్. ౫౩

కాంచనాని చ చిత్రాణి తోరణాని చ రక్షసాం,
లంకామంద్యోతయామాసుస్సర్వతస్సమలంకృతామ్. ౫౪

అచింత్యామద్భుతాకారాం దృష్ట్వా లంకాం మహాకషిః,
అనీర్విషణ్ణో హృషత్చ వై దేహ్యా దర్శనోత్సుకః. ౫౫
స పాండురోద్విధివిమానమాలినిం
మహార్జుణంబూనదజాలతోరణాం,
యశస్వినీం రావణబాహుపాలితాం
క్షపాచరైర్భిమబలైస్సమావృతామ్. ౫౬

పరాక్రమకాలి యగుహనుమంతుడు డిట్టాలోచించి సీతంజూడఁ గోరుచు సూర్యాస్తమయంబు నెదురుచూచుచుండెను. ౪౮

చాయవేపుని పహారం దుఃఖహనుమంతుండు సూర్యుం డస్తమింపఁ గానే రాత్రియందుఁ దఁజేహంబును జిన్నదిగాఁజేసి, పిల్లియంతటి ప్రచారంబు నొంది చూపఱ కాశ్చర్యంబుఁ బుట్టించుచుండెను. ౪౯

పరాక్రమకాలి యగుహనుమంతుండు ప్రదోషకాలమునందు శీఘ్ర) ముగాఁ గోఁతులు పరుగులిడుచట్టు ఎగిరిఎగిరడుచుచు సుందరంబై చక్కఁగా నేర్పఱుపఁబడిన రాజమార్గంబులు గలవైయుండు లంకం బ్రవేశించెను. ౫౦

అహనుమంతుండు ఎన్నోటఁజూచినను బ్రాహ్మణులుగలిగి బంగారు పుంధంబులచేతను వెండిపుంధంబులచేతను అలంకృతులై బంగారుదికారంబు లగుకీటికీలచేఁ బ్రకాశించుచు గంధర్వనగరంబుతో సాటిసేయుండగి యెడత మ్మలమేడలు నెనిమిదంతమ్మలమేడలును సాధారణంబుగాఁ గలిగి స్ఫటికములు లతో నిర్మింపఁబడిన ప్రదేశంబులను బంగారుచే నలంకరింపఁబడిన భూము లును విస్తృతంబు లంకాపురిం జూచెను. ౫౧-౫౨

లంకాపురియందుండు రాక్షసులగృహంబులన్నియు వైడూర్యమణుల నేర్పఱుపఁబడి ముత్రైములచే నలంకరింపఁబడియున్న ప్రదేశంబులచే నెంతయు నొప్పుచుండినవి. ౫౩

బంగారుదికారంబులై పలుదెఱంగులగురంగులందీర్చియుండు సారాక్ష సులబహిర్ద్వారములను అంతటను అలంకరింపఁబడియుండు నాలంకకు మఱింత ప్రకాశము కలుగఁజేసినవి. ౫౪

అహనుమంతుండు ఎన్నుటకుఁ గూడ నలవిగానివై చూపరుల కాశ్చ ర్యంబుఁ బుట్టించునదై తెల్లగా నున్న కములయియుండు నేడంతమ్మల మేడలం జూర్తంబై మంచిబంగారముతోఁ జేయఁబడినకీటికీల నొప్పుచుండు తోరణం బులు నలంకృతంబై కీర్తనంపన్నంబై రావణునిచే భుజబలంబునఁ బాలింపఁ బడుచు నంతటను వ్యాపించియుండు భయంకరబలు లగురాక్షసులచే రక్షింపఁ బడులంకం జూచి "ఆహ! దీని వానరు లెట్లు లోఁగొందురు!" అని దుఃఖిం

చంద్రోఽపి సాచివ్యమిగాన్మృతార్థమ్
తారాగణైర్వధ్యగతో విరాజితః,

జ్యోతిర్నాన్వితాశోన నిత్యస్య తోకః

ముత్తిష్టతే నైకసహస్రరత్నైః.

౫౭

శంఖప్రభం క్షీరిమృణాళవన్ద్య

ముద్గచ్ఛమానం వ్యవభాసమూనం,

దదర్శ చంద్రం స హరిప్రవీరః

పోప్లాయమానం సరశీన హంసమ్.

౫౮

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - తృతీయస్కంధః.

తృతీయ స్కంధః

స లంబశిఖరే లంఘే లంబతోయదసన్నిభే,

సత్త్వమాస్థాయ మేధావీ మానూమాన్తాదుతాత్పరః,

౧

నిశి లంకాం మహాసత్త్వో వివేక కపిశంజరః,

రమ్యకాననతోయాధ్యాయం పురీం రాజాసాలితామ్.

౨

శారదాంబుధరప్రత్యైర్భవనైరపశోభితాం,

సాగరోఽమనీర్హోమాం సాగరానిలనేవితామ్.

౩

సుపుష్టబలసంఘష్టాం యదైవ విటసావతీం,

చారుతోరిణనిర్యాహం పాండురద్వారతోరణామ్.

౪

భుజగాదరితాం గుప్తాం శుభాం భోగవతీమివ,

తాం స విద్యుద్ధనాకీర్ణాం జ్యోతిర్వార్గనిషేవితామ్.

౫

బును “సీతంజూడగోరువాడు కావున సీతం జూడగలను గదా!” యని సంతోషంబునుం బొందెను. ౧౧౧, ౧౧౨

చంద్రుండు వెక్కువేలకరణంబులు గలిగి చంద్రికచే నొకంబునందు ప్రకాశంబు గలిగించి యాహనుమంతునకు మైనాకనముద్రులబోలె స్థానంబు య్యంబు సేయువాడు వోలె నక్షత్రంబులనడుచు నెలంగుచు నుదయించెను.

వానరసిరుం డగునాహనుమంతుండు శంఖంబునకుంబోలె గాంతిగలిగి పాలును దామరతూడ్డునుం బోలె దెల్లనివర్ణంబునం ప్రకాశించుచు నిష్పద యుదయించుచు గోలఁజనుండి యెగురుచున్న హంసయొంబోలె జూపట్టు చంద్రునిగాజెను. ౧౧౩

ఇది రెండవ సర్గము.

మూడవ సర్గము

మహాబలకాలియగు నానరశ్రేష్ఠునిను వాయుదేవునికుమారుండు నగునాను మంతుండు వంగినట్లున్నది కావున వంగియోండు మేఘంబుంబోలె జూపట్టు చున్న చూలంబవర్ణత శిఖరంబునం చిట్లు ధైర్య మవలగించి బుద్ధిమాణుండు కావున రాత్రియందు సుందరములగు నడవులు నడకంబునుం గలిగియొప్పుచు రావణునిచే బాలింకఁబడుచుండు లంకాపురిం బ్రవేశించసాగెను. ౧, ౨

శరత్కాలంబునందు దెల్లగా నుండు మేఘంబుంబోలె భాసిల్లు చుండుగృహంబుల విలసిల్లుచు జనుల కలకలంబునం జేసి సముద్రాబునకుం బోలె ధ్వనిగలిగి సముద్రపుగాలిచే సేవింపఁబడుచు బలవంతులగు సైనికులు సేయుసింహనాదంబులు గల్గి కుబేరుని యలకాపురిం బోలుచు ద్వారంబులం గట్టఁబడినసుందరంబులగు మదపుటేనుంగులుగల్గి సున్నముపూసియుండుటంజేసి తెల్లఁగానుండు ద్వారంబులును బహిర్ద్వారంబులును గల్గి రాక్షసుల యి రక్షింపఁ బడి మంగళకరంబై సర్పంబులచే రక్షింపఁబడిన భోగవలియుంబోలె దేజ రిల్లుచు నత్యున్నతంబులై మెఱపులతోడంగూడిన మేఘంబులను నక్షత్రంబు

మంజుశాసనసంచారాం యథేంద్రస్యామరావతీం,
 శాతకుంభేన మహతా ప్రాకారేణాభిసంవృతామ్. ౬
 కింకీజాలఘోషాభిః పతాకాభిరలంకృతాం,
 అసాద్య సహసా జ్యోష్ఠః ప్రాకారమభివేదివాన్. ౭

విష్ణుశూన్యజ్యోతిరయః పురీమాలోక్య సర్వతః,
 జాంబూనదమయైర్ద్వారైర్వైడూర్యకృతవేషితైః. ౮
 వజ్రస్ఫటికముక్తాభిర్నణికుట్టిమభూషితైః,
 తప్తహాటకనిర్యూహై రాజతామలపాండురైః. ౯
 వైడూర్యకృశ్ణసోపానైస్సస్ఫటికాంతరపాంసుభిః,
 చారుసంజన్మనోవేతైః ఖిమివోత్పతితైశ్శుభ్రైః. ౧౦
 క్రౌంచబర్హిజాసంఘష్టై రాజహాసనిషేవితైః
 తూర్యభరణిర్ఘోషైస్సర్వతః ప్రతినాదితామ్. ౧౧
 వస్నోకసారాప్రతమాం తాం వీక్ష్య నగరీం తతః,
 ఖిమివోత్పతీతుం కామాం జహన్ హనుమాన్ కపిః. ౧౨

తాం సమీక్ష్య పురీం రమ్యాం రాక్షసాదిపతేశ్శుభాం,
 అనుత్తమామృద్ధియుతాం చింతయామాస వీర్యవాన్. ౧౩

లనుం దాఁచుచుండు హర్ష్యంబుల నొప్పుచు రావణభయంబున నెప్పుడును మందంబుగనే వీచుచుండు మారుతంబుచే నలరుచు నిందుని యమరావతి కైవడి నతిరమణీయంబై హిరణ్మయంబగు గొప్ప ప్రాకారంబుగల్గి వాయు ఐశంబున ధ్వనించుచుండు చిఱుగంటలు గట్టియుండు దెక్కింబుల నలంకృతంబైయుండు నా లంకాపురింజొచ్చి హనుమంతుండు శీఘ్రంబుగాఁ బ్రాకారంబు సమీపంబునకుం బోయి సంతోషంబు నొందెను. 3-2

హనుమంతుండు ఆలంకాపురినంతటఁగలయఁజూచి మనంబున నాశ్చర్య పడెను.

అంత నా హనుమంతుండు బంగారువికారంబులై వైడూర్యమణులతోఁ జేయఁబడిన తిన్నెలుగలిగి వజ్రములచేతను స్ఫటికమణులచేతను ముత్యముల చేతను అలంకరింపఁబడి మణులతోఁ గట్టఁబడిన నేలనొప్పుచు మేలైనబంగారముతోఁ జేయఁబడి మడపుటేరుగు ప్రతిమలతోఁ గూడి మోడితోఁ గట్టఁబడి స్వచ్ఛంబులై తెల్లగానుండు ప్రదేశంబులుగల్గి వైడూర్యమణులతోఁజేసిన సోపానంబులునుగల్గి స్ఫటికంపు మణులతో నిర్మింపఁబడిన యిరుకచేఁ బ్రకాశించుచు సుందరంబులగు చతుశ్శాలాగృహంబులతోఁ గూడి యత్యున్నతంబగుటంజేసి యాకాశంబున కెగిరిపోవునో యని యెన్నందగి మంగళకరంబులై మధురంబుగాఁ గూయుచుండు క్రౌంచంబులును సమస్తము రాయంచలునుం గలిగి తేజరిల్లుచుండు ద్వారంబుగలదియై అంతట వాద్యధ్వనుల సాధరణధ్వానంబులనుం బ్రతినాదితంబై తూర్పుదిక్కునందలి యిందుని వస్వోకసార యను పట్టణంబుంబోలె నతిసుందరంబై యత్యున్నత గృహంబులచే నాకాశంబున కుద్గమించుమాడ్కిం జూపట్టుచున్న యా లంకాపురిం జూచి సంతోషంబు నొందెను. ౩-౩

పరాక్రమకాలియగు హనుమంతుండు సుందరమును మంగళకరంబును అన్నిటికన్న శ్రేష్ఠంబును వృద్ధిగలదియును రాక్షసేంద్రుఁడగు రావణునిచేఁ బాలింపఁబడునదియు నగు నాఱంకాపురిం జూచి యచ్చెరువంది యిట్లుని యాలోచింపెను. ౩-3

నేయమన్వేన నగరీ శక్యా భవ్యయశుం బలాత్,
రక్షితా రావణబలై దద్యతాయుధఘారిభిః.

౧౪

కుముదాంగదయోర్వాపి సుషేణస్య మహాకపే,
ప్రసిద్ధేయం భవేద్భూమిరైందద్భివిదయోరపి.

౧౫

వివస్వత స్తనూజస్య హరేశ్చ కుశపర్వణః,
ఋతస్య కేశుమాలస్య మమ చైవ గతిర్భవేత్.

౧౬

సమీత్య తు మహాబాహూ రాఘవస్య పరాక్రమం,
లక్ష్మణస్య చ విక్రాంత మభవత్ప్రీతిమా న్కపిః.

౧౭

తాం రత్న వసనోపేతాం కోష్ఠాగారావతంసకాం,
యంత్రాగార స్తనీమృద్ధాం ప్రమదామివ భూషితామ్.

౧౮

తాం నప్తతిమిరాల దీప్తై ర్భాస్వరైశ్చ మహాగృహైః,
నగరీం రాక్షసేంద్రస్య స దదర్శ మహాకపిః.

౧౯

అథ సా హరిశార్దూలం ప్రవిశంతం కుహాబలం,
నగరీ స్వేన రూపేణ దదర్శ పవనాత్తజమ్.

౨౦

సా తం హరివరం దృష్ట్వా లంకా రావణపాలితా,
స్వయ మేవోత్థితా తత్ర విభృతాననదగ్గునా.

౨౧

ఈ లంకాపట్టణము ఆయుధములఁ బై కైవట్టివట్టుకొని యంతటను
దిరుగుచున్న రావణుని న్నగములచేత రక్షింపఁబడుచున్నది. కావున దీని నిశ్చయం
దెవ్వఁడును బలంబున నెదిరింపఁ జాలఁడు. ౧౪

ఈలంకాపట్టణములోనికిం జొరవలవిగావని వినుతినింజననంద్యుఁ
గముడుండు నంగదుండును మహాకపియగు సుషేణుండును మైందుండును
ద్వివిధుండును దీనిని సాధింపఁగలరు. ౧౫

సూర్యునికుమారుడగు సుగ్రీవునకును గుశపర్వంధనువానికీని ఋక్షున
కును గేతుమాలనకును నాకును ఈలంకాపురి సాగ్యంబగును. అని యాలో
చించెను. ౧౬

అంత మహాబాహుండుగు నాహనుమంతుండు గామనిపరాక్రమంబును
లక్ష్యణుని వరాక్రమమును దలంచుకొని గామలక్ష్యణు లనాగమానంబున నీ
లంకాపురిని సాధింపఁజాలుదురు అని చింతించి సంతోషంబు నొందెను. ౧౭

హనుమంతుండు నానావిధంబులగు మణులకాంతులు వస్త్రంబుగఱి
నుండఁగా ఉన్నతమాలయిన సామగ్రులఁ దెచ్చుకొట్టు చెనిమిఁది యలంకార
కునుమంబు కాంతివహింప యుత్తగృహంబులు బలిసిన వ్రనంబుల కైవడి
భాగిల్లఁ జక్కఁగా నలంకరింపఁబడి యావనంబుతో నలదిమంబు యావ
తియుంబోలె నొప్పుచున్న యా లంకాపురిని జూచెను. ౧౮

ఆ హనుమంతుండు రత్నంబులు గల్గుటంజేసి వాని గాంతులం బ్రకా
శింపఁజేయఁబడి నున్నము పూసియుండుటంజేసి ప్రకాశించుచున్న గొప్ప
గృహంబుల కాంతివలన బీకటిలా లేక లేజిట్లుచు రాక్షసరాజగు రావణు
నిచేఁ బాలింపఁబడుచుండు నా లంకాపురింజూచెను. ౧౯

అంత లంకాపురిం బ్రవేశించుచున్న మహాబలుండును వానరశ్రేష్ఠుం
డును నాయుకుమారుండునగు హనుమంతుని లంక తనరూపంబుతోఁ జూచెను.

రావణునిచేఁ బాలింపఁబడుచుండు నాలంకాపురి ప్రవేశించుచున్న
వానరశ్రేష్ఠుండగు హనుమంతుంజూచి యాహనుమంతుండున్నచోటనే విశ్చ
కంబులగు నోరును కండ్లునుం గలదియై తానే యతనిముందట నిగపడినది.

పునస్తాత్మపివర్యస్య వాయుసూనోవతిష్ఠత,

ముంపమానా మహానాన మబ్రవీత్పరనాత్మజమ్.

౨౨

క స్త్వం కేస చ కారేష్టణ ఇహ ప్రాప్తో పనాలయ,
కథయన్ద్వేహ య త్తత్త్వం యావత్ప్రాణా ధరంతి తే.

౨౩

న శక్యం ఖల్వియం లంకా ప్రవేష్టుం బాహర త్వయా,
రక్షితా రావణబలైరభిగుప్తా సమంతతః.

౨౪

అథ తామబ్రవీద్ధీరో హనుమా నగ్రతస్థితాం,

కథయిష్యామి తే తత్త్వం యన్తాం త్వం పరిపృచ్ఛసి.

౨౫

కా త్వం విరూపసయనా పురద్వారేనతిష్ఠసి,
కిమర్థం చాపి మాం కుద్ధ్యా నిర్భర్త్యయసి దారుణా.

౨౬

హనుమత్స్వచనం శ్రుత్వా లంకా సా కామరూపిణీ,
ఉవాచ ససనం క్రుద్ధా పరుషం పరనాత్మజమ్.

౨౭

అహం రాక్షసరాజస్య రావణస్య మహాత్మనః,
అజ్ఞాప్రతీక్షా దుర్ధర్షా రక్షామి నగరీమిమామ్.

౨౮

న శక్యా మామవజ్ఞాయ ప్రవేష్టుం నగరీ త్వయా,
అద్య ప్రాణైః పరిత్యక్తః స్వప్స్యసి నిశితో మయా.

౨౯

అహం హి నగరీ లంకా స్వయమేవ ప్లవంగమ,
సర్వతః పరిరక్షామి హ్యేతత్తే కథితం మయా.

౩౦

అలంక వానరశ్రేష్ఠుండును వాయుదేవునికుమారుండు నగు నాహను మంతుని ముందట నుండెను.

అలంక గొప్పధ్వని గలుగునట్లు లఱచుచు వాయుదేవుని కుమారుం డగు హనుమంతుం జూచి యిట్లని చెప్పెను. ౨౨

హనుమంతుడా! నీవెవ్వడవు! ఏమపనిగా నిచ్చటికి వచ్చినాడవు? నేను సీ ప్రాణంబులం గొనుటకునును పే యథార్థముగాఁ జెప్పను. ౨౩

హనుమంతుడా! నీవు శోఁతివి. అన్ని ప్రక్కలను గోటచే దున్న) వేశంబై రావణుని నైశ్యంబులచే నెవ్వరు లోనికిం జొరకుండునట్లు రక్షింపఁ బడుచుండు నీలంకంబ్ర వేశింప నీకలనిగాదు. అని హనుమంతునిశోఁ జెప్పెను.

అంతఁ బరాక్రమకాలియగు హనుమంతుండు తనముందట నిలిచి యుండు నాలంకం జూచి యిట్లని చెప్పెను.

నీవు నన్ను దేని నడుగుచున్నావో దాని నీకు యథార్థముగాఁ జెప్పె దను. ౨౪

వికృతంబు లగుకండ్లు గలిగి యున్నావు. నీవెవ్వతెవు? ఎంగుల కీపట్టణపు వాఁలి నావరించియున్నావు? నన్నేల భయంకరముగా బెడరించు చున్నావు? అని హనుమంతుండు లంకతోఁ జెప్పెను. ౨౬

ఇచ్చకు వచ్చినరూపంబు దాల్చుజాలిన యాలంక హనుమంతుండు చెప్పినమాట విని శోపంబునొంది వాయుదేవునికుమారుం డగుహనుమంతుని జూచి పరుషంబుగా నిట్లని చెప్పెను. ౨౭

నేను మహాపరాక్రమకాలియగు రాక్షసుల కందఱకుం బ్రభుఁడయిన రావణుని కింకరిని. నన్నెదిరింప నేరికి నలవిగాదు. రావణుని పనుపునంజేసి నేను ఈలంకాపట్టణమును రక్షించుచున్నాను. ౨౮

నన్ను-జయించి యాలంకాపట్టణంబుఁ జొచ్చుటకు నీ కలవికాదు. నీవిష్టదు నాచేగొట్టఁబడి ప్రాణంబులవిడిచి దీర్ఘ నిద్రఁ జెందఁగలవు. ౨౯

హనుమంతుడా! పట్టణరూపంబుగాఁ దోచుచుండులంకనే నేను. నాకు నేనే యాపట్టణంబునంతయు రక్షించుకొనుచున్నాను. ఇది నానమాచారము

లంకాయాం వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్తామతాత్మజః,
యశ్చ బాహు స హరిశ్రేష్ఠః స్థితశ్చైల ఇవావరః. 30

స తాం స్త్రీరూపవికృతాం దృష్ట్వా చాననశ్రుంగవః,
అబ్రాహ్మేంద్ర మథావీ రత్వవాక్ష్లనగర్వభః. 31

ద్రక్ష్యమి నగరీం లంకాం సాష్టప్రాకారతోరణాం,
[నిర్విశజ్జముం లోకం పశ్యన్త్యాస్తవ సాం ప్రతం,
ఇత్యర్థమిహ సంప్రాప్తః పరం కౌతూహలం హి మే. 33

వనాన్యుపవనానీహ లంకాయాః కాననాని చ,
సర్వతో గృహముఖ్యాని ద్రష్టుమాగమనం హి మే. 34

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లంకా సా కామరూపిణీ,
భూయ ఏవ పునర్వాక్యం బభాషే పరుషాక్షరమ్. 35

మూమనిర్జిత్య దుర్బుధ్ధే రాక్షసేశ్వరపాలితాం,
న శక్యమద్య తే ద్రష్టం పురీయం వానరాధమ. 36

తతస్స కపిశార్దూలస్తామువాచ నిశాచరీం,

దృష్ట్వా పురీమిమాం భద్రే పునర్యానేయథాగతమ్. 37

తతః కృత్వా మహానాదం సా వై లంకా భయావహం,

నీకు జెప్పితిని. ఇంక నీవృత్తాంతము జెప్పుము అని లంక హనుమంతునితోఁ జెప్పెను. 30

వానరశ్రేష్ఠుండును వాయుదేవునిమారుండు నగు నాహనుమంతుండు లంక చెప్పినమాటను విని యుద్ధమునకు సన్నద్ధుడై రెండవ వర్వతంబుకనిజి నుష్ఠిరుండై యుండెను. 31

బలవంతుండును బుద్ధిమంతుండు నగు నాహనుమంతుండు వికృతంబగు స్త్రీరూపంబు ధరించి తనముందట నిలిచియుండు నాలంకంజూచి యిట్లుని చెప్పెను. 32

కోటబురుజులఁ బ్రాకారంబులు బహిర్ద్వారంబులఁ గలిగి రమ్యులై యుండు నీలంకాపట్టణమును నీయెగుటనే యిప్పుడు నిర్భయముగాఁ జూడ వచ్చితిని. ఇందుకొకే నేనిటకు వచ్చినాడను. నాకు లంకం జూడవలెనని చాలఁ గోరియున్నది. 33

లంకాపట్టణమునందుండువనంబుల నువవనంబుల నిరణ్యంబులఁ బెద్ద పెద్దమేడల నింక నితరచి త్రామలనుం జూచుటకై నేనిటకు వచ్చినాను అని హనుమంతుండు లంకలోఁ జెప్పెను. 34

ఇచ్చటవచ్చిన రూపంబు ధరింప జాలిన యాలంక యాహనుమంతుండు జెప్పినమాటను విని మరల మిక్కిలియుం బరుషంబుగా నిట్లని చెప్పెను. 35

దుర్బుద్ధిగల వానరాధముండ పగుహనుమంతుడా! ఇప్పుడు నీవు నన్ను కయింపక రాక్షసేశ్వరుం డగురావణునిచే రక్షింపఁబడు నీ లంకాపట్టణముం జూడఁజాలవు అని లంక హనుమంతునితోఁ జెప్పెను. 36

అంత వానరశ్రేష్ఠుండగుహనుమంతుండు రాక్షసస్త్రీరూపము ధరించి యుండు నాలంకాపురింజూచి యిట్లు చెప్పెను. 37

మంగళస్వరూప వగులంకా! నేనీలంకాపట్టణముంతయుం జూచి మరల చ్చిన్నట్లుపోయెదను. మఱేమియుండేయుటలేదు అని హనుమంతుండు లంకతోఁ జెప్పెను. 38

అంత నాలంక వినువారలకు భయంబుగల్గునట్లు గట్టిగానజుచి వేగంబు

తలేన వానరశ్రేష్ఠం తాడయామాస వేగితా. 3౮
తజస్స కవిశార్దూలో లంకయా తాడితో భృశం,
ననాద సుమహానాదం వీర్యవాక్ పవనాత్తజః. 3౯

తతస్సంవర్తయామాస వామహస్తస్య సోఽంగుళీః,
ముష్టినాఽభిజఘానైసాం హనుమాక్ క్రోధమూర్ఛితః. ౪౦
స్త్రీ చేతి మన్యమాణేన నాతిక్రోధస్త్వయం కృతః,

సా తు తేన ప్రహరేణ విహ్వలాంగీ నిశాచరీ. ౪౧
పపాత సహసా భూమా వికృతాననదర్శనా,

తతస్తు హనుమాక్ స్రాజ్జస్తాం దృష్ట్వా నినిపాతితామ్. ౪౨
కృపాం చకార తేజస్వీ మన్యమానః స్త్రియం తు తాం,

తతో వై భృశసంవిగ్నా లంకా సా గద్గదాక్షరమ్. ౪౩

ఉవాచాగర్వితం వాక్యం హనుమంతం ప్లవంగమం,
ప్రసీద సుమహాబాహూ త్రాయస్వ హరిసత్తమ. ౪౪
సమయే సౌమ్య తిష్ఠంతి సత్త్వవంతో మహాబలాః,

అహం తు నగరీ లంకా స్వయమేవ ప్లవంగమ. ౪౫

నిర్జితాహం త్వయా వీర విక్రమేణ మహాబల,

పహించువానరశ్రేష్ఠుండగు హనుమంతునిఁ జూచినవ్రేళ్లుగల యటచేతుఁగొట్టెను.

అంత వానరశ్రేష్ఠుండును బరాక్రమకాలియును నాయుదేవునిపహారండును నగు హనుమంతుండు లంకచే గట్టిగాఁ గొట్టఁబడినవాఁడై గొప్ప ధ్వనిగలుగునట్లు అటచెను. 3౯

అంత హనుమంతుండు మిక్కిలియుఁ గోపంబునొంది యెడమచేతి వ్రేళ్లు మడిచి ముప్పి యలవరించుకొని దానిచే నాలంకం గొట్టెను. ౪౦

ఆ హనుమంతుండు “లంక స్త్రీజాతి చంపరాడు” అని కలంచి అధిక కోపంబు సేయఁడయ్యెను.

రాక్షసస్త్రీరూపంబు దాల్చియుండు నాలంకయు నాహనుమంతుండు కొట్టినదెబ్బకు ఆవయవంబులన్నియు విలపిలంబోవఁగా బాధవలన వికారంబు నొందిననోరును కండ్లునుం గలిగి నేలంబడెను. ౪౧

అంత హనుమంతుండు తనదెబ్బకు నేలంబడియుండు లంకజూచి పండితుండు కావున “ఇది స్త్రీ దీని జంపుట యుక్తంబుగా” దసియుఁ, బరాక్రమకాలి కావున “అడుదానిం జంపుట వీరధర్మంబుగా” దసియుఁ దలంచి దమగలవాఁడయ్యెను. ౪౨

అంత నాలంక మిక్కిలియు భయంబునొంది హనుమంతుఁజూచి గర్వంబు విడిచి దగ్గుల్లికతో సవినయంబుగ నిట్టని చెప్పెను. ౪౩

హనుమంతుండా ! నీవు మహాబాహుండవు, మహావరాక్రమకాలివి. నేను నీపరాక్రమంబునకుఁ జాలసిదానను, ప్రసన్నుండవు కమ్ము. నీవు వానరశ్రేష్ఠుండవు. నేను రాక్షసస్త్రీలలో నధమను. నన్ను రక్షింపుము. నీవు స్వభావంబున సౌమ్యుండవు. ధైర్యకాలురు మహాబలులు నగునీ బంధు స్త్రీలం జంపఁ గూడదను నియమంబు పడలరు. కావున ననుం జంపకుము. ౪౪

వానరుండవగు హనుమంతుండా ! ఇప్పుడు పట్టణస్వరూపంబున నగరమందు లంకనే నేను. ౪౫

నీవు పరాక్రమకాలివి. మహాబలుండవు. నీవు నన్నుఁ బరాక్రమంబున జయించినావు.

ఇదం నీ తక్షణం శృణు నై బ్రువంత్యా మే హరీశ్వర. ౪౬
స్వయంభువా పునా దత్తం జరదానం యథా మమ,
యథా త్యాం చాచరః కశ్చిద్యక్తమాద్వయశమానయేత్. ౪౭
తదా త్వయా హి విజ్ఞేయం రక్షిసాం భయమాగతం,

స హి మే సమహస్యామ్య ప్రాప్తోఽదగ్ధ తవ దర్శనాత్. ౪౮
స్వయంభువిహీనస్స క్యో న తస్మాన్తి వ్యతిక్రమః,

నీశానిమిత్తం రాజ్యస్థు రావణస్య దురాత్మనః. ౪౯

రక్షశాం చైవ సర్వేషాం విరాళస్సముపాగతః,
తత్త్రిశ్య హరిశ్రేష్ఠ పురీం రావణపాలితామ్. ౫౦

విభత్స్వ సర్వకార్యాణి యాని యానీహ వాంఛసి,

ప్రవిశ్య శాపోపహతాం హరీశ్వర
శ్చుభాం పురీం రాక్షసముఖ్యపాలితాం,
యద్యచ్ఛూచా త్వం జనకాత్తజాం సతీం
విమాన్త చ్యవై గతో యథాసుఖమ్. ౫౧

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - తృతీయస్కంధః.

చతుర్థస్కంధః

స నిర్జిత్య పురీం శ్రేష్ఠాం లంకాం తాం కామరూపిణీం,
విక్రమేణ మహాతేజా హనూమాన్మహిస త్రయః. ౧

ద్వారేణ స మహాబాహుః ప్రాకారమభిఘ్రుప్లువే,

[నిశి లంకాం మహాసర్వో వివేక కపిమజ్జరః]

వానరశ్రేష్ఠాడవగు హనుమంతుడా! నాకు చుట్టు ప్రక్కదేవుల
జొనరిన వరమువికలును చెప్పెదను. ఇది యథార్థం! ఈమాటలు వినుమా.

ఎక్కువ వానరశ్రేష్ఠాడవగు వచ్చి నిన్ను బ్రాహ్మచర్యమున జంపించుచో
ఆళ్ళును రాక్షసులగు భయము వచ్చినదని నీవు తెలిసికొనుము. అది బ్రహ్మ
దేవుండు నాతోడెప్పెను. ౪౭

సౌమ్యుండగు హనుమంతుడా! నీవు వచ్చుటంజేసి నా కానంకేత
కాలము ప్రాప్తించినది. అది బ్రహ్మదేవునిచే జేయఁబడినది. సత్యంబు దానికి
విదుగుపాటుండదు. ౪౮

నీకు సహచరింపటంజేసి దురాత్మత్వమున రాక్షసరాజుగు రాక్షసగు
రాక్షసుల కడఁబడినది జేటు రాబోవుచున్నది. ౪౯

వానరశ్రేష్ఠాడవగు హనుమంతుడా! అందువలన రావణునిచే
బారిపలకుదున్న యీ లంకాపట్టణమును యథేచ్ఛాబుగఁ బ్రవేశించి
నీవు తోడుకార్యముల నన్నింటిని జేసికొనుము. ౫౦

వానరశ్రేష్ఠాడవగు హనుమంతుడా! అట్లు నందిశేక్వరుని కామమున
జేసి దుశ్శులంకైర రావణునిచే బారిపలఁపబడినది. ముగళుఁడగు
నీలారాపట్టణమును నీవు స్వేచ్ఛా బ్రవేశించి సుఖముగా నద్దులేక రావణుని
చోట్లను బోయి చక్రవర్తయగు సీతను వెదకుము. అని లంక హనుమంతు
నితోడెప్పెను. ౫౧

ఇది మూడవసర్గము.

నాల్గవసర్గము

మహావరాక్రమకాలియు వానరశ్రేష్ఠాడువగు నా హనుమంతుండు
ఉత్తమపట్టణావృధాపయై కామరూపిణియయి యుండు నాలంకం బరా
క్రమమున లోగిని "గ్రామం పానగరం వాపితైరం వామరభృహి, విశేష
శ్చయే సౌమ్య న ద్వాదశ విశేష్ణున" = "రాజా! శత్రువుగ్రామము
గానీ నగరంబుగానీ ద్వారంబుచే బ్రవేశింపఁగూడదు. విశేషించి శత్రువును

ప్రవిశ్య నగరీం లంకాం కపిరాజహితంకరః. ౧
చక్రేఽథ పాదం స్వాంతం చ క్రత్రాణాం స తు మూర్ధని,

ప్రవిష్టస్సత్వసంఃన్నో సిశాయాం మారుతాత్తజః ౩
స విహవథమాస్థాయీ ముక్తాఘృష్ణవిరాజితం,
[నేవితాం రాక్షసైర్భిమైర్భలిభిశ్చస్త్రపాణిభిః]
తతస్తు తాం పురీం లంకాం రమ్యావభియయా కిషి. ౪

హసితోత్కృష్టనిసదైస్తూర్యఘోషపురస్సరైః,
వజ్రాంకుశసికాశైశ్చ వజ్రకాలవిభూషితైః. ౫
గృహమేధైః పురీ రమ్యా బభాసే ద్వారీవాంబుదైః,

ప్రజజ్వల తదా లంకా రక్షోగణగృహైశ్శుభైః ౬
నీతాశ్రసద్భుజైశ్చిత్రైః పద్మస్వస్తికసంస్థితైః,
వృక్షమానగృహైశ్చాపి సర్వతస్సుభూషితా. ౭

జూయకు నిచ్చుకొని యుండు సమయమునఁ గూడను.” అని శత్రుపట్టణమును ద్వారమువారిని బ్రవేశింపఁగూడదని చెప్పబడి యుండును. జేసి దాని వెంటిగిరవాఁడు కావున ద్వారమునం బోక రాత్రివేళ తోటప్రాకారము దూకి లోపలఁ జొచ్చెను.

అహమమతుడు వానరరాజగు సుగ్రీవునకు మేలు నేమువాఁడను రావణునకుఁ గీడునేయఁ గోరువాఁడను గావు “ప్రమాణకాలే చ గృహ ప్రవేశ వివాహకాలేఽపి చ దక్షిణాఘ్రిం, కృత్వాగృతశ్శత్రుపురప్రవేశే వామం నిదధ్యాత్పురతో నృపాలః.” రాజు పయనంబగునపుడును గృహ ప్రవేశమునందును వివాహం బగునపుడును మొదట గుడికాలందవలయును. శత్రుపట్టణమును బ్రవేశించునపుడు మొదట వామపాదంబు నుంచవలయునని గృహస్థులి చెప్పినచోవున రావణునకుఁ గీడుగల్గుటకై మొదట వామపాదంబుంచి లంకం బ్రవేశించెను.

బలవంతుఁడును వాయుకుమారుడు నగునాహమమతుఁడును ముత్తైములకు జన్మియుండుటజేసి ప్రకాశించుచున్నదియు బలవంతులై భయంకరులై శత్రులుబట్టుకొని కావలియున్న రాక్షసులచే నిండిన రాజహర్షణునఁ బోయెను.

అంత నాహమమతుఁడు రమణీయం బగు నాలంకాపట్టణంబులోఁ బోవుచుండెను.

రమణీయమయిన యాలంకాపట్టణము ఎడతెగక మ్రోయుచున్నవాద్యముల ధ్వనులును నవ్వుటవలనం గలిగినధ్వనులును గలిగి యొప్పుచు వజ్రయుధము నంకుశముచుంబోలె నలికతిరంబు లైన వజ్రములచే నలంకరింపఁబడి యుండు గృహశ్రేష్ఠాబుతోఁ గూడి మేఘుంబులతోఁ గూడిన యాకాశధనులై వడిఁ బ్రకాశించెను.

అప్పుడు మంగళకరంబులగు రాక్షసులగృహంబులతోను తెల్లనిమేఘంబులకు సాటిసేయునగి చూపదుల కాశ్చర్యంబు గలిగించుచున్న వజ్రయు, ఆస్తికము, వర్ధమానము అను సుస్థావరేంద్రుంబులం గట్టఁబడియుండు గృహంబులతోను గూడియున్న మూలకావ్రుతి యాతలకుం జక్కఁగా నలంకరింపఁ

తం చిత్రమాల్యాభరణాం కపిరాజహితంశః,
రాఘవాంఘ్రి చరణ శ్రీమాక దదర్శ చ ననంద చ

భవనాంభుజం శోభన్ దదర్శ జవనాత్తః,
వివిధాశ్వుతేయావాహే భవనాని తతస్తతః.

శుక్రావ మధురం గీతం త్రిష్టానస్వరభూషితం,
స్త్రీణాం మదనచృద్ధానాం దివి చాన్వరపామివ.

శుక్రావ కాంచీనినదం నూపురాణాం చ నిస్స్వనం,
సోగాననినదాంశ్చైవ భవనేషు మహత్తనమ్.
అనిశ్చీతతననాదాంశ్చ క్షేళితాంశ్చ తతస్తతః,

శుక్రావ జవతాం తత్ర మంత్రా రక్షోగృహేషు వై.

స్వాధ్యాయనిరతాంశ్చైవ యాతుధానా దదర్శ సః,
రావణస్తనసంయుక్తా గర్జతో రాక్షసానపి.
రాజమూర్ధం సమావృత్య స్థితం రక్షోబలం మహత్,
దదర్శ మథ్యమే గుప్తే రావణస్య చరాన్బహువాన్.

దీక్షితా జటిలా ముండా గోజినాంబరవాససః,
దర్భముష్టిప్రహరణానగ్నికుండాయుధాంస్తథా.

జడియొందుటం జేసి ప్రకాశించుచుండెను.

౬౨

వానరరాజగు సుగ్రీవునకు మేలుసేయు నాహనుమంతుండు స్వామిరా
ధ్యంబునకూలించుటండైన యధికతాతి నొందినవాడై రామగుహస్థాన
దిరుగుచు విచిత్రపర్వంబు లగుపుష్పమాలికలచే నల కటకంబుజేయుచు నా
లంకం జూచి “ఎవ్వనిని బ్రవేశింపనలదిగాని యాలంకను అచార్యునంబునం
బ్రవేశించినాడను. ఇంక నీతంజూడవచ్చును” అని యెంకయునంతోషించెను.

వాయుదేవునికుమారుండగు హనుమంతుండు దిశమంటనగుడి కేటొక
యింటిం బోవుచు నంతకంతకు నానావిధగలు లగు నాకారంబులను బలు
దెలుగులైన రుగులచూ గల గృహంబులం జూచెను.

ఆచ్చట హనుమంతుండు స్త్రీలు వందలంబు దైవములని నొకరినొకరి
శరంబులనెరు ప్పఁ యిలంబుట్టిని మంద్రమధ్యమతారస్వరంబుల విధిగనె
బగునట్లుగా స్వర్గమగుడున్న యచ్చగనలం బోలె మధురంబుగాఁ జేయుట్టి
గానంబు నాలకించెను.

౧౦

ఆ హనుమంతుండు అంతకంతకు మహాచైర్యతాలం గనురావనను
యిండ్లపండు స్త్రీలు నడచుచున్న గలగు మొలకాశీర్వాదని గలగులకట్ట
బుచు వడిచట్టెక్కొప్పుడు దిరుగుచున్న గలగువ్యయలను జేయు నట్టిటను నం
గలగు ధ్వనులను భటుల సీ హనాదలమును విసెను.

౧౧

ఆహనుమంతుండు రాక్షసులగృహంబులలో వేదమంత్రములం జపింపు
చున్న వారికంతధ్వనిని విసెను.

౧౨

ఆ హనుమంతుండు వేదాధ్యయనంబు సేయఁచుండు రాక్షసులను,
గట్టిగా నఱచుచు రావణునిం బొగడుచున్న రాక్షసులనుం జూచెను.

౧౩

ఆ హనుమంతుండు బోవుచు బోవుచు రాజమార్గమునందు విడిసి
యొన్న గొప్పనియగు రాక్షసనైస్యమాను అనైస్యపు మధ్య గంబునందు
దిరుగులాడుచుండు రావణుని దూత లనేవలనుం జూచెను.

౧౪

ఆ హనుమంతుండు అంత కంతకుం బోవుచు బోవుచు దీక్షితులను
ఋతాధారులను ముండికేశిరస్కులను ఎద్దతోలు గట్టుకొనినవారలను దిగం

కూటమున్దరపాణింశ్చ దండాముధధరానపి,
 ఏకాక్షానేకకర్ణాంశ్చ లంబోదరపయోధరాన్.
 కరాళాః భుగ్నవక్త్రాంశ్చ వికటాః వామశాంస్తథా,
 ధన్వినః ఖడ్గినశ్చైవ శతఘ్నీముసలాముఖాన్.
 పరిపూతమహస్తాంశ్చ విత్తక్రవచోజ్వలాః,
 నాతిస్థూలన్నాతికృశ్ణా నాతిదీర్ఘాతిహ్రస్వాకాన్.
 నాతిగౌరవాన్నాతికృష్ణాన్నాతిమజ్జాన్న వామనాన్,
 విరూపాక్ష బహురూపాంశ్చ సురూపాంశ్చ సువర్చసః.

భృశాః పశాకీవశ్చైవ దదర్శ వివిధాముఖాన్,
 శక్తిర్బహుముఖాంశ్చైవ పట్టపాశుధారణః.
 క్షేపణీశహస్తాంశ్చ దదర్శ సమహాకషిః,
 స్రగ్వీః స్వనులిప్తాంశ్చ వరాభరణభూషితాన్.
 నానావేషసూయుక్తా యథా స్వైరంగతాః బహుళా
 తీక్ష్ణశూలధరాంశ్చైవ వజ్రినశ్చ మహాబలాన్.

శతసహస్రమవ్యగ్రమూరక్షం మధ్యయోగపి,
 రక్షోధిపతినిర్దిష్టం దదర్శాంతఃపురాగతః.

బరులను దర్శముప్పించే ననిష్ఠము నివారించువారలను అన్నిహోత్రంబున హోమము గావించి యాభిచారిక క్రియలచేత త్రువులఁ జుంపువారలను గూటనును నాయుధమును ధరించినవారలను ముద్గరమును ధరించుచుండువారలను పండపాణులను అనేకాక్షులను అనేకకర్ణులను వంగుచుండు కడుపుగల వారలను ప్రేలుకాడుచుండు గలవారలను వికృతశరీరులను వంకరముఖులు గలవారలను విషమదేహులను బొట్టివారలను భువనధరులను బుద్ధనరులను నాలుగు మూరలు నిడివి గల యిరువ ముండ్లకట్ట బట్టుకొనియుండువారలను ముసలంబై యాయుధంబుగాఁ గొనియుండువారలను బిఘంబు చేత గలవారలను బలుచెఱుగులయిన రంగులు దీప్తియుండు కవచంబుల ధరించినవారలను అతిఘోరులు కానివారలను అతివృశులు కానివారలను మిక్కిలియొ బొడవు గానివారలను మిక్కిలియొ గుఱుచుకానివారలను తెల్లగా ముడచివారలను నలుపుగానివారలను నధికముగా గూనులేనివారలను బొట్టి గానివారలను వికృతరూపులను అనేకరూపులను మంచిరూపంబుగలవారలను మంచి శాంతి గలవారలను రాశివిహ్వలంబులు ప్రాప్తియుండు భృజుంబులు వట్టుకొనియుండువారలను జిత్రికంబగు టెక్కింబులు ధరించియుండువారలను గానాగింధ పాణుగలవారలను అందఱిని జేర్చెఱుఁజూచెను.

౧౫-౧౯

ఆ హనుమంతుండు చిట్టకొలల ధరించినవారలను వృక్షముల నీ యాయుధముగాఁ గొనినవారలను ఆడ్డకత్తులం ధరించినవారలను బిఘంబుల ధరించినవారలను పీడనద్రుగదలఁ బాశంబులం బట్టుకొని యుండువారలను బున్నమాలికల ధరించినవారలను జంపనంబు మేనం బూసికొని యుండువారలను మేలయిన సొమ్ములచే నలంకరింపఁ బడియుండువారలను బలుచెఱుగులగు నలంకారంబులు చేసికొని యుండువారలను యథేచ్ఛముగాఁ దిరుగులాడువారలను గఱుకు పూలంబుల ధరించినవారలను వజ్రయుధ పాణులు ముహూబులను అనేకులం జూచెను.

౨౦-౨౩

అంత హనుమంతుండు రాక్షసప్రభుండగు రావణునియొక్క జేసి వట్టుంబు లోపలిభాగంబున నేమఱుపాలు లేక యెచ్చరికతోఁ గావలి

స తదా తద్దృహం దృష్ట్వా మహాహటకతోరణం,
రాక్షసేంద్రియ విఖ్యాతమద్రిమూర్ధ్ని ప్రతిష్ఠితమ్,
పుండరీకానతఃసాభిః పరిఖాభిః కంకతమ్,
ప్రకారావృతమత్యంతం దదర్శ స మహాకపిః.

త్రివిష్టపనిభం దివ్యం దివ్యనాదవిసాదితం,
వాజిహేషితసంఘుష్టం వాజితం భూషణై స్తథా.
రథై ర్యానై ర్విమూనైశ్చ తథా హయగజై శ్చుభైః,
వారణై శ్చచతుర్దంతై శ్చేత్యేతాభ్రుచయోపహైః.
భూషితం రుచిద్వారం మితైశ్చ మృగపక్షిభిః,
రక్షసం సుమహావీరై ర్విర్యాతంభానై స్ససా ప్రళః.
రాక్షసాధిపతేర్గుప్తమావివేశ మహాకపిః,

సహేష జాంబూదచక్రవాళం
మహార్హముక్తామణిభూషితంతం,
పరార్థగళాలాగరచందనాక్షం
పరావణాంతఃపుమావివేశ

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - చతుర్థస్తవః.

పంచమస్తవః

తతస్స మధ్యంగతమంకుశంతం
జ్యోత్స్నావితాసం మహదుద్వమంతం,
దదర్శ ధీమాన్ దివి భానుమంతం
గోప్తే వృషం మత్తమివ భ్రుమంతమ్.

యున్న లక్షసంఖ్యగల మధ్యమ గుల్మమును (సేనాభాగమును) జూచెను. ౨౩

ఆ హనుమంతుండు మధ్యమగుల్మము జూచిన పిదప బంగారుతోఁ గట్టబడిన పెద్దబహిర్వాహుగలిగి పర్వతశిఖరంబునం బ్రతిష్ఠితంబై లేల్ల తామరపూలతో నిండియుండు నగడ్డలచేత నలంకృతంబై చుట్టూను బ్రాకారంబుచే జుట్టబడి యొప్పుచుండు రాక్షసేంద్రుం డగురావణునిగృహంబు చూచెను. ౨౪, ౨౫

హనుమంతుండు స్వర్గంబుతో సమానంబై శ్రేష్ఠంబై యుత్తమంబు లగు గానంబులచే బ్రతినాదితంబై గుఱ్ఱంబుల హేషితంబులచే నాదితంబై భూషణభృగులు గలిగి రథంబులతో శిబివాదినానంబులతో విమానంబులతో మంగళలవణలక్ష్మీకంబులగు హయగ్రంబులతో గజాంబులతో చల్లచి మేఘంబులం బోలు చతుర్దంతగజాంబులతోఁగూడి మంజిన మృగపక్షులచే నలంకరింపఁబడి మనోహరంబగు ద్వారంబు గలిగి మహాపరాక్రమశాలురగు రాక్షసులచే రక్షింపఁబడుచున్నరావణుని గృహంబు నెవ్వరికిం దెలియనట్లుగాఁ బ్రవేశించెను. ౨౬-౩౦

ఆ హనుమంతుండు బంగారపుఁ బట్టదములు గలిగి బంగారునితార మయిన ప్రాకారమునుం గలిగి చివరిలయందు మేలయిన నుత్తైస్థులములచే నలంకరింపఁబడి యంతటను మంచికృష్ణాగరుగంధజలము చల్లియుండు రావణుని యంతర్గురమును బ్రవేశించెను. ౩౧

ఇది నాల్గవస్కంధము

ఆ యి ద వ స ర్గ ము

అంత బుద్ధిమంతుండు డగు నాహనుమంతుండు ఆకాశము నదుమమండి సర్వవ్రదేశంబులను జంద్రికంబజువుచు కాంతియుత్తరదై యావులమంద యందుఁ దిరుగులాడు తెల్లటియాఁబోతుంబోలెఁ జూపట్టుచున్న చంద్రునిం జూచెను. ౧

లోకస్య పాపాని వినాశయంతం
 మహాదధిః చాపి సమేధయంతం,
 భూతాని సర్వాణి విరాజయంతం
 దదర్శ శీతాంశుమథాభియాంతమ్.
 యా భాతి లక్ష్మీర్భువి మందరస్థా
 తథా ప్రవోషేషు చ సాగరస్థా,
 తద్దైవ తోయేషు చ పుష్కరిస్థా
 రరాజ సా చాసునిశాకరస్థా.
 హంసో యథా రాజతపంజరస్థ
 స్సింహో యథా మందరార్దరస్థః,
 వీరో యథా గర్వితకుంజరస్థ
 శ్చంద్రోఽపి బభ్రౌజ తథాంబరస్థః

స్థితః కకుద్దానివ తీక్షణ్యంగో
 మహాచలశ్చైత ఇవోచ్చశ్శంగః,
 హస్తీన జాంబూనదబద్ధశ్శంగో
 రరాజ చంద్రః పరిపూర్ణశ్శంగః.
 వినష్టశీతాంబుతుషాంపంకో
 మహాగ్రహగ్రాహవినష్టపంకః,
 ప్రకాశలక్ష్మ్యైశ్చయనిర్మలాంకో
 రరాజ చంద్రో భగవాన్ శశాంకః.
 శిలాతలం ప్రాప్య యథా మృగేంద్రో
 మహారణం ప్రాప్య యథా గజేంద్రః,
 రాజ్యం సమాసాద్య యథా నరేంద్ర
 స్తథా ప్రకాశో విరరాజ చంద్రః.

అంత నాహవమంతుడు చల్లనివాడగుటచే అకలుదగిళిమలఁ బోఁ
గొట్టువాఁడును సముద్రమును వృద్ధిబొందించువాఁడును నై పృథ్వీస్థిప్తేజో
వాయ్వాకాశంబుల నన్నింటినిం బ్రకాశింపఁజేయుచు నాకాశంబునఁ దిరుగు
చున్న చంద్రునిం జూచెను.

౨

భూమియందు మందరవర్షతంబున నేకాంతియొండనో, ప్రదోషకాల
మలయందు గమాద్రంబున నేకాంతియొండనో, అట్లు జలంబులందుఁ గను
లంబుల నేకాంతియొండనో, అట్టికాంతి చంద్రునియందవ్వుడు మందరం
బుగాఁ బ్రకాశించినది.

౩

ఎట్లు స్వభావంబుననే తెల్లగానందు హంసము వెండిపంజరమునం
దుంచఁబడినదై హెచ్చుగాఁ బ్రకాశించునో, ఎట్లు మందరవర్షతగుహయం
దుండు సింహము అధికముగా రాజిల్లునో, ఎట్లు మదపుటేసుంగువై గూర్చున్న
వీరుఁడు మిక్కిలియు భాసిల్లునో, అట్లు ఆకాశమునందున్న చంద్రుఁడు అధిక
ముగాఁ బ్రకాశించుచుండెను.

౪

కఱువ శృంగంబులు (కొమ్మలు) గలతెల్లసియెద్దుంబోలె ఉన్నతశృంగ
ములు (శిఖరములు) గల తెల్లకొండయొంటోలె బంగారపుగొడుగుగల శృంగ
ముల (దంతముల) తోఁ గూడిన తెల్లయెనుఁగుంబోలె సంచూర్ణశృంగంబులు
(కళల) తోఁ గూడిన చంద్రుండు ప్రకాశించెను.

౫

భగవంతుఁడును భూచ్ఛాయారూపమయినకళమును ధరించినవాఁడు
నగు చంద్రుఁడు మంచులేనివాడై శుక్రాదిగ్రహంబులఁ బ్రకాశింపనియక
(సూర్యకీరణంబులు) తనయందు నతిక్రమించుటంజేసి యధికకాంతిగలిగి
యధికకాంతింజేసి స్వచ్ఛమయియుండు చిహ్నంబుగలిగి ప్రకాశించెను.

౬

సింహ మున్నతం బగుశిలాశలంబున నుండునేని యెట్లధికముగాఁ
ప్రకాశించునో మత్తగజంబు గొప్పయధ్ధంబు నేయునపుడు ఎట్లెచ్చుగాఁ
ప్రకాశించునో రాజు దొరతనమునొందునేని యెట్లు ప్రకాశించునో చంద్రు
డెట్లధికముగాఁ బ్రకాశించెను.

౭

ప్రకాశమగ్రోకయనప్రవోషః
ప్రవృత్తియఃశితాశనోమః,
రామధిరామేరితచిత్తవోషః
స్వప్రకాశో భగవాన్ ప్రవోషః.

౪

తంత్రీన్యనాః కర్మసుఖాః ప్రవృత్తాః
సర్వకంఠావరణః పరిభిన్నస్మృతాః,
సక్తంచరాశ్చపి తథా ప్రవృత్తా
విహక్తుః తద్భిద్యుతరాత్రవృత్తాః.

౫

మత్తప్రమత్తాని సమాశులాని
రథాశ్చక్రద్రాసవసంకులాని,
వీరశ్రీమా చాపి సమాశులాని
దదన్మధీమాన్ స కః కులాని.

౧౦

పరస్పరం చాధికగూఢీకంతి
భుజాశ్చ బీజానధికం ఊపంతి,
మత్తప్రలాపా నధికం ఊపంతి
మత్తాని చానోష్ణీమధిఊపంతి.

౧౧

రక్షాంశి జక్షాంశి చ విక్షిపంతి
గాత్రాణి కాంతాసు చ విక్షిపంతి,
రూపాణి చిత్రాణి చ విక్షిపంతి
దృఢాని చాపాని చ విక్షిపంతి.

౧౨

దదర్శ కాంతాశ్చ సమాలభంత్య
స్తథాపరాస్తత్ర పునస్త్వపంత్యః,
సురూపవక్త్రాశ్చ తథాహసంత్యః
క్రుద్ధాఃపరాశ్చపి వినిశ్చ్వసంత్యః.

౧౩

వెలుగురు గలిగించు చంద్రోదయంబునఁ జీకటిబోగొట్టి రాక్షసులకు మాంసభక్షణము సేయఁపగికాలమయి కామినులకును గామనులకును మాన సంబంధం గలిగినతోపాదుల మాన్పి స్వర్గంబునంబోలె నానందముగలిగించు ప్రదోషకాలంబు కడచినది.

అంతఁ జెవులకు సుఖాబు గల్గనట్లుగా వీణెలు వాయింప సారంభించిరి. పతివ్రత లగుస్త్రీలు తమ భర్తలతోఁగూడి సుఖంబుగా నిదురించిరి. అట్లు రాక్షసులును వెఱుగురు వెఱుపురు గలిగించు చర్యలతో విహరింప సారంభించిరి.

వగాక్రమకాలియఁ బుద్ధిచుంతుఁడు నగు నా హనుమంతుఁడు మదించి యేమఱుపాటుతోఁ గూడియుండు జనంబులూ గల్గి జరులు నిండియుంటాడేసి యుండుకై రథిములును గుఱ్ఱములును భద్రగజంబులును సింహాసనంబులును మొందుగాఁ గల్గి సంపదచే నిండియున్న గృహంబులూ జూచెను.

అహనుమంతుండు మదాతిరేకంబునఁజేసి యొండొరులం బరిహసించు కొనుచు నొండొరులపై బలిసిన భుజంబుల కేసికొనుచు నర్థము లేకుండునట్లు వదరుచు నొడలు చుఱచి యొండొరుల నిందించుకొనుచు వక్షస్థలంబుల విస్తరింప జేయుచు భార్యలవైఁ గట్టసేతులువేయుచుఁ గామరూపులు కావున నానావిధరూపంబుల ధరించుచు దృఢంబులగు భువులను మోపెట్టుచు విహరించుచున్న రాక్షసులం జూచెను.

౧౧, ౧౨

ఆ హనుమంతుఁ డచ్చోటఁ జంద్రసావిత్రిలేవనంబుల మేన నలండు కొనుచున్న స్త్రీలను నిదురించుచున్న యువతులను నవ్వుచున్న మిక్కిలియు నుందరం బగుముఖంబులు గలవనితలను గోపంబున నిట్టూర్పులు పుచ్చుచుండు కామినులను వేర్వేరు జూచెను.

౧౩

మహాగజైశ్చాపి తథా నదద్భి
 స్సుపూజితైశ్చాపి తథా సుసద్భిః,
 రరాజ వీరైశ్చ వినిశ్చ్యసద్భి
 ర్హ్రదో భజంగైరివ నిశ్చ్యసద్భిః.
 బుద్ధిప్రధానాన్ రుచిరాభిధానాన్
 సంశ్రద్ధధానాన్ జగతః ప్రధానాన్,
 నానావిధానాన్ రుచిరాభిధానాన్
 దదర్శ తస్యాం పురి యాతుధానాన్.

౧౪

౧౫

ననంద దృష్ట్వా స చ తాన్ సురూపాన్
 నానాగుణానాత్మగుణానురూపాన్,
 విద్యోతమానాన్ తదానురూపాన్
 దదర్శ కాంశ్చిచ్ఛ పునర్విరూపాన్.

౧౬

తతో వరాహాః స్సువిశుద్ధభావా
 స్తేషాం స్త్రియస్తత్ర మహానుభావాః,
 ప్రియేషు పానేషు చ సక్తభావా
 దదర్శ తారా ఇవ సుప్రభావాః.

౧౭

శ్రియా జ్వలంతీస్త్రపయోపగూఢా
 విశీభకాలే రమణోపగూఢాః,
 దదర్శ కాశ్చిత్ప్రమదోపగూఢా
 యథా విహంగాః కుసుమోపగూఢాః.

౧౮

అన్యైః పునర్వర్త్యతలోపవిష్టా
 స్తత్ర ప్రియాంకేషు సుఖోపవిష్టాః,
 భర్తుః ప్రియా ధర్మపరా నివిష్టా
 దదర్శ ధీమా న్నదనాభివిష్టాః.

౧౯

ఆ పట్టణము గర్జించుచున్న గొప్ప యేనుగులును జక్కగాఁ బూజించఁబడిన నత్పురుషులును బ్రతిపీరులు లేకుండుటంజేసి నిట్టూర్పులు పుచ్చుచున్న పీరులునుఁ గలిగి నిట్టూర్పులు పుచ్చు సర్పంబులతోఁ గూడిన కోనేరు వలెఁ బ్రకాశించెను. ౧౪

ఆ హనుమంతుఁడు ఆ లంకాపట్టణమునందు మహా బుద్ధిసంపన్నులును మనోహరంబుగా మాటలాడువారును మతమునందు శ్రద్ధగలవారలును భోకంబులందు ముఖ్యములయినవారును వివిధములయిన యాచారములు గలవారలును మంచిపేరులు గలవారలు నగు రాక్షసులం జూచెను. ౧౫

ఆ హనుమంతుఁడు మంచిరూపంబుగలిగి వివిధగుణాంబులు గలవారలయి తమతమ గుణాంబులకుం దగిన వ్యవహారంబులు గల్గియున్న యారాక్షసులంజూచి సంకసించెను. మఱియుం దను యాకారంబులకుం దగిన గుణాంబులుగలిగి ప్రకాశించుచున్న వికృతరూపులఁ గొందఱం జూచెను. ౧౬

అంత నా హనుమంతుఁడు అచ్చట శ్రేష్ఠముయిన యాభరణముల ధరించి వతుల విషయవయి పరిశుద్ధమయియుండు హృదయంబుగలిగి సుందరంబులగు కటాక్షవిక్షేపాది శృంగారచేష్టల నెఱపుచుఁ బరిభక్తిగలిగి మద్యపానంబునం దానక్షలై మహాప్రభావః ఋషి నక్షత్రములవలెఁ దేజవిల్లుచున్న యారాక్షసుల భార్యలఁ జూచెను. ౧౭

ఆ హనుమంతుఁడు ఇచ్చట సౌందర్యముచేఁ బ్రకాశించుచు నర్ధరాత్రమునందుఁ బ్రియులచేఁ గొంగిలిపఁబడి సిగ్గునొందుచు పంతోషంబునం దేలుచు బుష్పంబులచే నలంకరించుకొని యాడువత్సలులంబోలె తాళిల్లుచుండు మఱియొందఱ స్త్రీలం జూచెను. ౧౮

బుద్ధిమంతుండగు నా హనుమంతుఁడు ఆపట్టణమందు మేడలయందుఁ బ్రియులతోడలపై గుభంబుగాఁ గూర్చుండి భర్తలకుఁ బ్రియులయి భర్తవత్తులయి భర్తమునందు శ్రద్ధగలిగి మన్తభావేశముతోఁ గూడియున్న స్త్రీలను గొందఱం జూచెను. ౧౯

అప్రావృతాః కాంచనరాజివర్ణాః
కాశ్చిత్పగార్ధ్యాస్తపనీయవర్ణాః.
పునశ్చ కాశ్చిచ్ఛశలత్త్వవర్ణాః
కాంతప్రహీణా రుచిరాంగవర్ణాః.

౨౦

తతః ప్రియాన్నాప్య మనోభిరామాః
సుప్రీతముక్తాః ప్రసమీక్ష్య రామాః,
గృహేషు హృష్టాః పరమాభిరామా
హరిప్రవీన్స దదర్శ రామాః.

౨౧

చంద్రప్రకాశాశ్చ హి వక్త్రమాలాః
వక్త్రాక్షిపత్త్వాశ్చ సునేత్రమాలాః,
విభూషణానాం చ దదర్శ మాలా
శ్శతహ్రదానామివ చారుమాలాః.

౨౨

న క్షేప నీతాం పరమాభిజాతాం
పథిస్థితే రాజకులే ప్రజాతాం,
లతాం ప్రభుల్లామివ సాధుజాతాం
దదర్శ తన్వీం మనసాభిజాతామ్.

౨౩

సనాతనే వర్తని సన్నివిష్టాం
రామేక్షణాం తాం మదనాభివిష్టాం,
శర్తుర్నశ్శ్రీమదనుప్రవిష్టాం
స్త్రీభ్యో వరాభ్యశ్చ సదావిశిష్టామ్.

౨౪

ఆ హనుమంతుండు భర్తృసంగమంబున జేసి చిగంబరలై బంగారు రేఖమంబోలెఁ గాంతిగలవారలగు కొందఱు స్త్రీలను, తప్తకాంచనవర్ణంబు గలిగిన యుత్తమస్త్రీలం గొందఱను, మఱియు మనోహరం బగుమేని చాయ గలవారయ్యు భర్తృవిరహంబునజేసి తెల్లఁబాఱి, చంద్రుఁడుంబోలెఁ బాండుర కాంతిం దేజరిల్లుచుండు స్త్రీలఁ గొందఱనుం జూచెను. ౨౦

అంత వానరశ్రేష్ఠుం డగు నాహనుమంతుండు తమతమ స్త్రీయుల యొద్దమంబోయి రతులందేలి సంతోషంబు నొందుచుండు రూపవతులగు నభిసారికలను గృహంబులయందుఁ దమతమ భర్తలంగూడి నుఖం బనుభవించుచుండు సౌందర్యవతులయిన పతివ్రతలనుం జూచెను. ౨౧

ఆ హనుమంతుండు రాక్షసస్త్రీలలోఁ గలసి మువ్వస్త్రీ యొన్నదో లేదో యని కనుగొనుటకై చంద్రునమంబోలె కాంతిగలిగియుండు నాస్త్రీల ముఖంబులను, మౌక్తలయినతెప్పలొని పెండ్లుకలుగలవారికండ్లనుఁ జక్కఁగాఁ బరీక్షించెను. మఱియు రాముండు చెప్పిన సీతసోమిల యావవాలేమైనఁ గానవచ్చునో యని మెఱిపు సమాహములందోలె వెలుంగుచుండు వారల సోమిలనుం బరీక్షించి చూచెను. ౨౨

ఆ హనుమంతుండు డిట్లు పరీక్షించి చూచినను పరమసౌందర్యవతియై సన్నార్ద్రప్రవృత్తు లగురాజులవంశంబునంబుజ్జీరదియై కృశాగియై రావణుండు తన్ను వేదవతీరూపంబున నున్నపుడు బలాత్కారంబునం బట్టుటజేసి యతనితో “నిన్నుం జుపుటకై మరల నేరవతరింతు” నని చెప్పినచోష్షున స్వశంకల్పంబున నె యయోనిజయివెలసి సుందరంబయిన తీఁగయుంబోలె రాజిల్లుచుండు నాసీతం జూడనేలేదు. ౨౩

అవాదిసిద్ధా బగుపాతివ్రత్యమునందు స్థిరంబుగానుండి రాముంజూడఁ గోరుచు మన్మథావేశము నొంది శ్రీమంతం బగురాముని హృదయంబున ధ్యానింపఁబడుచు నుత్తమస్త్రీలలోపల నుత్తమ యయి భర్తృవిరహంబునఁ బరితపించుచుఁ బ్రతిహుటమను గండ్లనీళ్లుగార్చుకొనుచు మున్ను రామునితోఁ గూడియున్నవేళ నుత్తమంబైన వతకంబుచేఁ గ్రాలుచుండుకంతంబు గలిగి

ఉష్ణార్ద్రతాం పానుసృజా స్రవంతీం
 పురా వశార్హోత్తమసిష్కకంతీం,
 సుజాతపతామభిరక్తకంతీం
 వనే ప్రస్ఫుతామివ నీలకంతీమ్,
 అవ్యక్తరేఖామివ చంద్రరేఖాం
 పాంసుప్రదిగ్ధామివ హేమరేఖాం,
 తతప్రదూధామివ బాణరేఖాం.
 వాయుప్రభిస్లామివ మేఘరేఖామ్.

౨౫

౨౬

నీతామవశ్యంత సుజేశ్వరస్య
 రామస్య పత్నీం వదతాం వరస్య,
 బభూవ దుగ్ధభాభిహతశ్చిరస్య
 ప్లవంగమో మంద ఇవాచిరస్య.

౨౭

ఇతి శ్రీమత్పుస్తకాంధే - పవ్యమస్సర్గః.

పవ్యస్సర్గః

స నికామం విమానేషు నివర్ణః కామరూపధృత్,
 విచచార పునర్లంకాం లాఘవేన సమన్వితః.

౧

అసపాదాథ లక్ష్మీవాక్ రాక్షసేంద్రనివేశనం,
 స్రాకారేణార్కవర్ణేన భాస్వరేణాభిసంవృతమ్.

౨

రక్షితం రాక్షసైర్హోరైస్సింహైరివ మహద్వనం,
 సమీక్షమాణో భవనం చకాశే కపికుంజరః.

౩

యందునదై యిప్పుడు కన్నీళ్లై యాభంగముగాఁ గలిగిన కంఠంబు గలిగి
 మందరంబు లగుజెప్పుపెద్దుకలు గలదై తిన్నగా మాటలాడునదై వసగమున
 నృత్తంబు నేయు నెరులయుంబోలె నున్నదై మేఘంబుచే నావరింపఁబడని
 చంద్రరేఖయుంబోలెఁ బవాగముచేఁ గప్పఁబడియుండు బంగాను కడ్డియుం
 బోలె న్నభావంబునఁ గాంతి గలదయ్య సుస్కారంబు లేమింజేసి మాలిన్యంబు
 నొందిన దేహంబు గలిగి మైనమాత్రము కొంచె మాటి లోపల బాధగలిగి
 యుండు బాణంబుచేఁ గలిగిన గాయంబుబోలెఁ బైని సమాధానంబునఁజేసి
 గంభీరంబుగా నున్నను అంతర్వేదనచే బాధింపఁబడుచు వాయువుచేఁ బాణం
 బోలంబడిన మేఘుఁడైకైవడిఁ గృతత్వంబు నొందినదై యుక్తియుక్తం
 బుగా మాటలాడువారలలో నుత్తముండయిన మహాశేష్యుండగు రామనరకు
 బల్లియైనట్టి సీతను బహుకాలంబు పెదకీయఁ జూడనేరక హనుమంతుండు
 ముందుండువోలె దుగిఖంబు నొంచెను.

అర—౨౭

ఇది అయిదవసర్గము

అ ట వ స ర్గ ము

ఇచ్చకు వచ్చినహావంబు దాల్చుంజాలిన యా హనుమంతుండు విమా
 నంబులందు సీత యగపడకుండుటంజేసి మిక్కిలియు దుఃఖము నొంది యంత
 మరల వేగంబున లంకలోఁ దిరుగ నారంభించెను.

౧

అంతఁ గాంతిసంపన్నుండగు నాహనుమంతుండు సూర్యుండుబోలె
 నెఱుపువన్నె గలిగి ప్రకాశించుచున్న ప్రాకారంబుచేఁ జుట్టఁబడియుండు
 రావణగృహంబునకుం బోయెను.

౨

వారరక్షేప్తుండగు నా హనుమంతుండు చూపరులకు నెఱుపుబుట్టింపు
 నట్టి రాక్షసులచే రక్షింపఁబడుచు సింహంబులచే రక్షింపఁబడు మహావనంబు
 కైవడి దున్న)వేశులై యొప్పుచుండు నారావణగృహంబును జక్కఁగాఁ
 జూచుచు నాశ్చర్యంబు నొందెను. (సంచరించెను.)

౩

రూఢ్యకోః హితైశ్చిత్రైస్తోరణైర్హేమభూషితైః,
విచిత్రాభిశ్చ ః ఘోభిర్ద్వారైశ్చ రుచిరైర్వృతమ్.

౪

గజాస్థితైర్జహమాత్రై శూరైశ్చ విగతశ్రమైః,
ఉపస్థితమసంహారైర్హ్యయైస్సృందనయాఽఽభిః.

౫

సింహవాన్మమృతనుత్రాణైర్ద్వాంతకాంచనరాజతైః,
ఘోషవద్భిర్విచిత్రైశ్చ సదా విచరితం రతైః.

౬

బహురత్నసమాకీర్ణం పరాధ్యౌసనభాజనం,
మహారథసమావాసం మహారథమహాస్వనమ్.

౭

దృశ్యైశ్చ పరమోదారైస్తైస్తైశ్చ మృగపక్షిభిః,
వివిధైర్బహుసాహస్రైః పరిపూర్ణం సమంతతః.

౮

విసీతైరంతపాలైశ్చ రక్షోభిశ్చ సురక్షితం,
ముఖ్యాభిశ్చ పరస్త్రీభిః పరిపూర్ణం సమంతతః.

౯

ముదితప్రమదారత్నం రాక్షసేంద్రనివేశనం,
వరాభరణసంహృదైస్సముద్రస్వననిస్స్వనమ్.

౧౦

తద్రాజగుణసంపన్నం ముఖ్యైశ్చాగరుచందనైః,
మహాజనై స్సమాకీర్ణం సింహైరివ మహద్వనమ్.

౧౧

భేరిమృదంగాభిరుతం శంఖఘోషనినాదితం,
నిత్యార్పితం పర్వహుతం పూజితం రాక్షసైస్సదా.

౧౨

సముద్రమివ గంభీరం సముద్రమివ నిస్స్వనం,
మహత్తనో మహద్వేత్త మహారత్నపరిచ్ఛదమ్.

౧౩

మహారత్నసమాకీర్ణం దదర్శ స మహాకపిః,

హనుమంతుండు వెండితోఁ గట్టఁబడి బంగారు రేఖలచే నలంకరింపఁ బడి నానావిధవర్ణంబులు గలిగియుండు తోరణంబుల నానావిధంబులగు తొట్టి కట్టులను సుందరంబు లగుద్వారంబుల నలంకృతంబై యేనుంగులవైఁ గూర్చుండినవారై కూరులయి యలసట లేకుండు ప్రధానులచేఁ బాలికంబయి రథంబులకుఁ గట్టఁదగిన యవధ్యంబు లగుగుఱ్ఱంబులతోఁ గూడి దంతమయంబులు రజతమయంబులు స్వర్ణమయంబులునై సింహచర్మంబుచే వ్యాఘ్రచర్మముచేఁ గవచితంబులయి యిటునటు కార్యవశంబునం దిరుగుచుండు విచిత్రంబగు రథంబులచే గొప్పధ్వని గలిగి యనేకరత్నంబులచే భాసిల్లుచు మేలైన వీతంబులతో నొప్పుచుఁ బదునొకండువేలమంది విలుకాండ్రతోఁ బోరంజాలు నట్టి వీరులకు నివాసస్థానంబై మేలైన రథంబులును నాననంబులును గలిగి సుందరంబులు మిక్కిలియుం బెద్దనియు నానావిధంబులు నగు పెక్కువేలు మృగపక్షులచేఁ బరిపూర్ణంబై యాయుధధారణాదులందుఁ జక్కఁగా నేర్పు గలిగి వెలుబటిభాగంబు రక్షింప నియుక్తులయిన రాక్షసవీరులచే నుర్రకీ తంబై సుందరస్త్రీలతో నిండి మంచిసౌందర్యంబుగఁ బ్రకాశించుచు నెల్లప్పుడు సంతోషంబునం బొదలుచుండు వనితలు గలిగి రాక్షసశ్రేష్ఠుల కునికి వట్టయి స్త్రీలుఁ బురుషులు గార్యవశంబునం దిరుగుచుండుటం జేసి ధ్వనించుచుండు మంచిభూషణంబుల ధ్వనులు గల్గింపవలన గొప్పధ్వనిగల సముద్రంబునకు సాటిసేయందగినదై రాజచిహ్నంబు లగు చక్రచామరాదులతోఁ గూడి యగరుచందనాదిగంధంబులను వాసికంబై పురుషశ్రేష్ఠులు గల్గింపఁ జేసి సింహంబులతోఁ గూడిన మహావనంబుం బోలెఁ జూపట్టుచు భేరిధ్వనుల మృదంగకట్టంబుల శంఖఘోషంబులం బ్రతిపాదితంబై యెల్లప్పుడును గంధ పుష్పాదుల నలంకరింపఁబడి నర్వకాలంబులందుఁ జేయఁబడు హోమంబుగల దియై (అందఱకు నుభయరంబై) రాక్షసులచేఁ బూజింపఁబడుచు (రాక్షసులం కావలియుండుటం జేసి దుష్ప్రవేశంబై) గంభీరంబగు సముద్రంబుఁబోలె నున్నదై యొక్కచో రాక్షసులు నిద్రితులగుటంజేసి నిశ్చుప్తం బగుసముద్రంబు కరణి నొప్పుచు గొప్పచుఱులతోఁ జేయఁబడిన వైకృష్ట గలిగి గొప్పచుఱులతోనిండి గొప్పదియయియుండు మహాపరాక్రమశాలి యగురావణుని

విరాజమానం వపుషా గజాశ్చరభసంకులమ్.

౧౪

లంకాభరణమిత్యేవ సోఽమన్యత మహాకపిః,

చచార హనుమాంస్తత్ర రావణస్య సమీపతః.

౧౫

[సాక్షిప్య చాత్తనః కాయం ప్రవిశ్యానుపలక్షితః,
చిత్తమమాస మనసా మహాచార్తం ధాన్యమాస్థితః.
కపిప్రవీరో హనుమాన్ రాఘవప్రియ కామ్యయా,
తీవ్రశీ బంధనే బద్ధా ముక్తావా నైర్వరచారిణీ.
కాశ్చ రక్షన్తి రాక్షస్యః కథం రూపా చ వైధిరీ,
న సృష్టేపూర్వా చ మయా వై దేహీ జనకాత్తజా,
ఇజ్జితైః శ్చానుమానైశ్చ మయా జ్ఞేయా భవిష్యతి,
ఏతాం బుద్ధిం తదా కృత్వా హనుమాన్తారుతాత్తజః.
అన్వియేష తదా సీతాం రాఘవప్రియకామ్యయా,
స నికామం విమానేషు నిపతన్ పాదపేషు చ,
వివచార కష్టిన్ జ్ఞాన్తం లఘుప్రకమవిక్రమః,]

గృహద్గృహం రాక్షసానాముద్యానాని చ వానరః,
వీక్షమాణో హ్యసంత్రస్తః ప్రాసాదాంశ్చ చచార సః.

౧౬

అవపుత్య మహావేగః ప్రహస్తస్య నివేశనం,
తతోఽన్యత్సుప్లువే వేశ్మ మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాన్.

౧౭

ఉథ మేఘప్రతీకాశం కుంభకర్ణనివేశనం,
విభీషణస్య చ తదా పుప్లువే స మహాకపిః.

౧౮

గృహంబును జూచెను.

౪-౧౩

హనుమంతుండు భూపంబునం బ్రకాశించుచు నేనుంగులును గుఱ్ఱంబులును రథంబులును పెండుగాఁ గలిగి యొప్పుచున్న యా రావణగృహంబుఁ జూచి “ఇది లంకకంఠయు భూషణంబనందగియున్నది” అని తలంచెను. ౧౪

హనుమంతుండు ఆ రావణమందిరంబున రావణుని సమీపంబున నే నీతను వెదకుచు సంచరించెను. ౧౫

[అంత నొరుల కెఱుంగరానట్లు మేను కుఱుచచేసి లోపల దూఱి రామునకు మేలుచేయు నాహనుమంతుఁ డిట్లాలోచించెను. నీత యెట్లున్నదో చెఱుఁబెట్టఁబడినదో ఊరక విడువఁబడినదో ఇచ్చకొలదిఁ దిరుగుచున్నదో ఆమె కెవరు కావలియున్నారో ఆమె యేనిధముగా నుండునో మున్నెప్పు డుఁడు జూచియెఱుంగను. ఇంక మనోగతులచేతనే ఊహచేతనే ఆమెను గుఱు తింపవలెను. అని తలపోసికొని రామప్రియమునకై నీతను వెదకఁదలఁచి నుహోత్సవముతో విమానములమీఁదను ప్రాఁతులమీఁదను గుప్పిగంటులు వైచికొనుచు వెదకసాగెను.]

ఆహనుమంతుండు భయపడక రాక్షసుల ప్రతిగృహంబును ఉద్యాన వనంబులను ప్రాసాదంబులనుం బరీక్షించుచు సంచరించెను. ౧౬

అధికమయిన వేగంబుగలవాఁడును బరాక్రమశాలియునగు హనుమం తుండు ప్రహస్తనియింటికిఁబోయి యంత నచ్చటనుండి మహాపాద్యునింటికిఁ బోయెను. ౧౭

అంత నప్పు డాహనుమంతుండు మేఘంబునుంబోలె మిక్కిలి గొప్పదై తలయెత్తి చూడందగియుండు కుంభకర్ణుని గృహంబునకును విభీషణునియింటి కిని పోయెను. ౧౮

మహాదరస్య చ గృహం విరూపాక్షస్య చైవ హి,
విద్యుజ్జిహ్వస్య భవనం విద్యున్నారేస్తథైవ చ.
వజ్రదంష్ట్రస్య చ తథా పుష్పవే స మహాకపిః,

శుకస్య చ మహాతేజాస్సారణస్య చ ధీమతః.
తథా చేంద్రజితో వేశ్మ జగామ హరియూథపః,
జంబుమాలేస్సుమాలేశ్చ జగామ హరిసత్తమః.

రశ్మికేతోశ్చ భవనం సూర్యకేతోస్తథైవ చ,
వజ్రకాయస్య చ తథా పుష్పవే సమహాకపిః.
ధూమ్రాక్షస్య చ సంపాతే ర్భవనం మారుతాత్తజః,
విద్యుద్రూపస్య భీమస్య ఘనస్య విఘనస్య చ.

శుకనాసస్య వక్త్రస్య శతస్య వికటస్య చ,
బ్రహ్మకర్ణస్య దంష్ట్రస్య రోమశస్య చ రక్షసః.

యుద్ధోన్మత్తస్య మత్తస్య ధ్వజగ్రీవస్య నాదినః,
విద్యుజ్జిహ్వేంద్రజిహ్వనాం తథా వాస్తీముఖస్య చ.

కరాళస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవ హి,

క్రమమాణః క్రమేణైవ హనుమాన్వారుతాత్తజః.

అహనుమంతుడు మహాదరునిగృహంబునకుఁ బోయి పిదప విరూపాక్షునియింటిలోనికిఁ జని యంత విద్యుజ్జిహ్వనిభవంబున కరిగి యట్లు విద్యుచ్ఛాలిగృహంబునకుఁ బోయి యచ్చోటనుండి వజ్రదంష్ట్రుని యింటిలోనికిఁ బోయెను.

౧౯

మహాపరాక్రమశాలియు పానరసమూహంబులఁ బాలించువాఁడునగు హనుమంతుడు శుకునియింటికిని బుద్ధిమంతుఁ డగుసారణునిగృహంబునకును అట్లు ఇంద్రజిత్తు భవంబునకును బోయెను.

౨౦

వానరశ్రేష్ఠుఁడగు నాహనుమంతుడు జంబుమాలియింటికిని సుమాలి గృహంబునకును బోయెను.

౨౧

అహనుమంతుడు రత్నకేతువుగృహంబునకును సూర్యకేతుఁ డనువాని యింటికిని వజ్రకాయుఁడను రాక్షసుని భవంబునకును బోయెను.

౨౨

వాయుదేవుని తుమారుఁ డగుహనుమంతుడు ధూమాక్షుని యింటికిని సంపాతిగృహంబునకును భయంకరుఁ డగువిద్యుద్భ్రాంతి భవంబునకును ఘనుఁడను రాక్షసునియింటిలోనికిని చిఘనుఁడను రాక్షసుని గృహంబునకును బోయెను.

౨౩

అహనుమంతుడు శుకనానుఁ డనురాక్షసునియింటికి పత్రుఁడను వాని గృహంబునకును వికటుఁ డనువాని యాలయంబునకును బ్రహ్మకర్ణుఁడను వాని భవంబునకును దంష్ట్రుఁడనువాని గృహంబునకును లోమశుఁడనురాక్షసుని యింటికినిఁ బోయెను.

౨౪

అహనుమంతుడు యుద్ధోత్తమునిగృహంబునకును మత్తునిగృహంబునకును భ్వజగ్రీవునిగృహంబునకును నాది యనువానిగృహంబునకును విద్యుజ్జిహ్వఁ డను పేరుగలవాని గృహంబులకును ఇంద్రజిహ్వఁ డను పేరుగల వానిగృహంబులకును బోయెను.

౨౫

అహనుమంతుడు కరాళునియింటికిని పికాచుని గృహంబునకును శోణి తాక్షుని భవంబునకును బోయి చూచెను.

అధిక మయినకీర్తిగలవాఁడును వాయుకుమారుండునగు నాహనుమం

తేషు తేషు మహార్షేషు భవనేషు మహాయతాః,
తేషామృద్ధిచుతామృద్ధిం దదర్శ స మహాకవిః.

22

పర్వేషాం సమతిక్రమ్య భవసాని సమంతతః,
ఆపసాదాభ లక్ష్మీవాన్రాక్ష సేంద్రనివేశసమ్.

23

రాజనోన్మోచయినోన్మోచదర్శ హరిసత్తమః,
విచరన రిశార్దూలో రాక్షసీర్విశృతేక్షణాః.

24

శూలముద్గరహస్తాశ్చ శక్తితోమరభారిణీః,
దదర్శ వివిధాన్ గుల్మాన్ తస్య రక్షఃపతేర్దృహే.

30

రాక్షసాంశ్చ మహాకాయాన్నానాప్రహరణోద్యతాన్,
రక్షాన్ శ్వేతాన్ స్థితాంతైః పహరింశ్చాపి మహాజవాన్. 31
కులీకాన్ దూపసంపన్నాన్ గజాన్పురగజారుజాన్,
గిష్టితాన్ జలశిఖాయామైరావతసమానుభి.

32

నిహంత్రాన్పురనైన్యానాం గృహే తస్మిన్ దదర్శ సః,
క్షురతశ్చ యథా మేఘాన్ ప్రవతశ్చ యథా గిరిన్. 33
మేఘస్తనితనిర్ఘోషాన్ దుర్ధర్షాన్ సమరే పరైః,

33

సహస్రం వాహినీస్తత్ర జాంబూనదపరిష్కృతాః.

34

హేమజాలపరిచ్ఛన్నాస్తరుణాదిత్యసన్నిభాః,
దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య నివేశనే.

35

శిబికా వివిధాకారాస్య కపిర్దారుతాత్తజః,

తుండు ఇట్లు వరుసగా నారాక్షసులయిండ్లకుఁ జోయి యానూగృహంబు
లందు అధికమయిన సంపదల నొందియందు నారాక్షసుల సంపత్తులను
జూచెను. ౨౬, ౨౭

కాంతినంపన్నుఁ డగునాహనుమంతుఁడు అంతటఁ దిరుగుచు సంపద
గృహంబులను జూచి వాని నలిక్రమించి యంత రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుని
యింటికిఁ జోయెను. ౨౮

వానరశ్రేష్ఠుఁడగు హనుమంతుఁడు ఆరావణగృహంబున సంచరించుచు
శూలముద్ధరంబులఁ జేతులం బట్టుకొని శక్తితోమరాంబులను నాయుధంబుల
ధరించి యెచ్చరికతో రావణునమీచమునఁ బరుండియున్న విక్రతులములగు
కండ్లుగల స్త్రీలం జూచెను. ౨౯

ఆ హనుమంతుఁడు రాక్షసేశ్వరుం డగునారావణునింటఁ గావలి
యందు నానావిధసేనలను పలువిధంబులగు నాయుధంబుల నాయితముగాఁ
బట్టుకొనియుండు గొప్ప దేహములు గలరాక్షసులను జూచెను. ౩౦

ఆ హనుమంతుఁడు రావణునింటఁగట్టఁబడియుండు సధికమైనవేగంబు
గల యెఱుపువన్నెగుఱ్ఱంబులను దెఱుపువన్నెగుఱ్ఱంబులను మఱియు సత్కులం
బులం బుట్టినవియు రూపసంపన్నంబులను శత్రుగణంబులం జంపునవియుఁ
జక్కఁగా గజశిఖ సేన్వినవియునై యుద్ధమునం దై రావణునినకు సాటివచ్చుచు
శత్రునైన్యంబులఁ జంపునవియై గొప్పశరీరంబుకల్గి యత్యున్నతంబులై మద
జలంబు కార్చుచుండుటంజేసి వర్షించుచున్న మేఘంబులుంబోలె నెలయెఱు
లతోఁ గూడిన పర్వతంబు కైవడిఁ జూపట్టుచు మేఘంబువలె గర్జించుచు
యుద్ధంబున శత్రువుల కెదిరింప నలవిగానివైయుండు గజంబులను జూచెను.

౩౧—౩౩

ఆహనుమంతుఁడు రాక్షసేశ్వరుండగు నారావణుగృహంబునం గావలి
యందువారలను జంబూనదియందుఁ బుట్టినబంగారముతోను ఇతరస్థలంబుల
జనియించినబంగారముతోను జేయఁబడిన యాభరణంబుల ధరించుకొని
మధ్యాహ్నసూర్యులంబోలెఁ బ్రకాశించుచుండువారలను గాలిబంటుల ననే
కులను జూచెను. ౩౪, ౩౫

లతాగృహణి చిత్రాణి చిత్రశాలాగృహణి చ. 3౬

శ్రీదాగృహణి చాన్యాని దారుపర్వతకానని,
శామస్య గృహకం రమ్యం దివాగృహకమేవ చ. 3౭
దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య నివేశనే,

సరుందరగిరిప్రఖ్యం మయూరస్థానసంకులమ్. 3౮

ధ్వజసుప్తిభిరాకీర్ణం దదర్శ భవనోత్తమం,
అనేకరత్నసంకీర్ణం నిధిజాలం సమంతతః. 3౯
ధీరనిష్ఠితకర్తాంతం గృహం భూతపతేరివ,

అర్పిర్భిశ్చాపి రత్నానాం తేజసా రావణస్య చ. ౪౦
విరరాజాథ తద్వైశ్చరశ్చిమానివ రశ్మిభిః,

జాంబూసదమయాన్యేష శయనాన్యాసనాని చ. ౪౧
భాజనాని చ ముఖ్యాని దదర్శ హరియాభరణః,

మథ్నానవకృతక్లేదం మణిభాజనసంకులమ్. ౪౨

మనోరమమసంబాధం కుచేరభవనం యథా,
[చంద్రనాగరుధూపై శ్చ దివ్యధూపై స్సుధూపితమ్.
మూల్యదారుభిరాకీర్ణం పుష్పభక్తివిరాజితమ్.
దివ్యగంధావనిక్తాభిర్దీపికాభిర్విదీపితం,
లోకపాలాః పరిత్యజ్య తచ్చియేన సమావృతమ్.]

వాయుదేవునికుమారుం డగునాహనుమంతుడు రాక్షసేశ్వరుం డగు రావణునిభవనంబునఁ దిరుగుచు నానావిధంబు లైనపల్లకీలను జీత్రంబులగు లతాగృహంబులను జీత్రపులు వ్రాయంబడియుండు గదులులేని (హోత్) యిండ్లను మఱియు నితరములయిన క్రీడాగృహములను క్రీడార్థంబు లగు వారుమయపర్వతములను సుందరములగు రతిగృహములను బగలువిసోదంబుగా నివసించఁ దగినగృహంబులను వరుసగాఁ జూచెను. 3౬, 32

ఆ నానుమంతుడు వానిఁ జూచుచుఁ బోయి మందరపర్వతంబునకు సాటివచ్చునదియు సెనుల్లు నిలుచుట కేర్పఱుపఁబడిన స్థానంబులతో నిండి నదియునై యంతటను ధ్వజంబులు కట్టఁబడి పెక్కురత్నంబులు గల్గి నిధు లనే కంబులుగల్గి వండితు లగువారలచే సంతో ప్రయత్నంబున నిర్మింపఁబడిన (దైర్యంబును నియమంబును గలిగి కష్టపడిచేసిన తపంబునకు ఫలంబందగి) భూతనాథుం డగుశివునిగృహంబునకు సాటివచ్చుచున్న యందలి యుత్తమ గృహంబును జూచెను. 3౭, 3౯

ఆప్పుడు ఆయుత్తమగృహమునందుఁ బొదిగియున్న మణులకాంతు లును రావణునిలేజంబును అంతటం బర్వియుంటం జేసి కిరణంబులు గల సూర్యునివలెఁ బ్రకాశించుచుండిరి. ౪౦

వానరసమూహంబులఁ బాలించు నాహనుమంతుఁ డారావణుని యుత్తమభవనంబునఁ బాపును బీతంబులు ముఖ్యంబు లగుపాత్రంబులు నివియన్నియు బంగారముతోఁ జేయఁబడినవిగానే యుండుటఁజూచెను. ౪౧

సారాయిచేఁ దడుపఁబడి రత్నమయములైనపాత్రంబు లనేకంబులు గల్గి మనోహరంబై విశాలమై కుజేరునిగృహంబుఁబోలుచు [ఆగరు చంద నాదిధూపములచేతను దివ్యధూపములచేతను సముద్ధావితమై మాలికలచే నలంకరింపఁబడియున్నదియుపుష్పరచనలచే నలంకరింపఁబడినదియు సుగంధము గల దీపములచే వెలిగింపఁబడినదై లోకపాలంబులై వారిని వీడి దీని నాక్రయించిన ట్లున్నదియు] స్త్రీలు సంపరించుచుండుటంజేసి అంచెలధ్వను లును మొలనూళ్ల కట్టంబును నాద సంపన్నంబు లగుమృదంగంబుల నీవ

నూపురాణాం చ ఘోషేణ కాంచీనాం నినదేన చ.
మృదంగతలఘోషైశ్చ ఘోషవద్భిర్వివాదితం,
ప్రాసాదసంఘాతయుగం స్త్రీగత్తుశతసంకులం,
సుపూర్ణధకక్ష్యం హనుమాన్పునివేశ మహాగృహమ్.

౪౩

౪౪

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - షష్ఠస్కంధః.

సప్తమస్కంధః.

స వేశజాలం బలవాక్ దదర్శ
వ్యాసక్షవైడూర్యసువర్ణజాలం,
యథా మహత్ప్రాప్తసి మేఘజాలం
విద్యుత్పిన్ద్రం సవిహంగజాలమ్.

౧

నివేశశానాం వివిధాశ్చ శాలాః
ప్రధానశంఖాయుధ చాపకాలాః,
మనోహరాశ్చాపి పునర్విశాలాః
దదర్శ వేశాద్రిషు చంద్రశాలాః

౨

గృహాణి నానా వసురాజితాని
దేవాసురైశ్చాపి సుపూజితాని,
సర్వైశ్చ దోషైః పరివర్జితాని
కపిర్దదర్శ స్వబలార్జితాని.
తాని ప్రయత్నాభిసమాహితాని
మయేన సాక్షాదీన నిర్మితాని,
మహితలే సర్వగుణోత్తరాణి
దదర్శ లంకాధిపక్షేర్గృహాణి.

౩

౪

దంబులుగల్గి పెక్కుమేడలతోఁ గూడి యుత్తమరూప లగుస్త్రీలు పెక్కు
వేలు గల్గి మిక్కిలియు వికారంబులగు తొట్టికట్టతో నొప్పుచున్న యానా
జుని యుత్తమగృహంబును హనుమంతుఁడు బ్రవేశించెను. ౪౨—౪౪

ఇది ఆటవనగర్గము.

ఏడవసర్గము

బలవంతుఁ డగునాహనుఁడుఁ దచ్చట వైదూర్యచుణులు పొదిగి
యున్న బంగారు కిటికీలుగల్గి యాకిటికీలయందు వినోదార్థముగా నుంచబడిన
పక్షులుగలదై పర్వాకాలంబున మెఱపు లధికంబుగాఁ గల్గి చానకులయొనని
తిరుగుచుండు పక్షులతో నొప్పుచున్న మేఘంబులం బోలెఁ జూపట్టుచుండెను
గడు లనేకంబులఁ జూచెను. ౧

ఆ హనుమంతుఁడు కైయ్యైగృహంబులకు సంబంధించిన గదులులేని
ప్రదేశంబులను (వలువిధములయిన వనులు చేసియుంచు కాలలుగలతొట్టికట్టను)
శ్రేష్ఠములైనశంఖములు నితరాయంధంబులు ధనువులునుంచు గృహంబులను
మఱియుఁ బర్వతంబులబోలు గృహంబులందుండు (గృహంబులు ప్రాసాదం
బులు మొదలగువానియందుండు) మనోహరంబులును సుందరంబులు నగు పై
మేడలను జూచెను. ౨

హనుమంతుండు నానావిధంబు లగుచుణులచేఁ బ్రకాశించుచున్నవై
దేవతలచేతను అసురులచేతను మూఁదంపబడినదై యెంతమాత్రమును దోషంబు
లేనిదై రావణుండు నిజబలంబునఁ గుజేరుని జయించి సంపాదించినగృహం
బులం జూచెను. ౩

ఆ హనుమంతుండు ఎంతో ప్రయత్నంబున నిర్మించబడి విశ్వకర్మచే
నిర్మించబడినపయ్య మయండు స్రుత్యక్షముగాఁ దానే భూమికేతించి
నిర్మించినాడో యనఁదగి యొప్పుచు సమస్తగుణంబులును గలుగుటంజేసి
భూమండలంబున నన్ని గృహంబులలో శ్రేష్ఠంబులై యుండు లంకానాథుం
డగురావణుని గృహంబులఁ జూచెను. ౪

సుందర—9

తతో దదర్శోచ్చితమేఘరూపం
 శునోహరం కాంచనచాచురూపం,
 రక్షోఽధిపస్యాత్తే బలానురూపం
 గృహా త్తమం హ్యప్రతిరూపరూపమ్.
 మహితలే ధ్వర్ణమివ ప్రకీర్ణం
 శ్రీయా జ్వలంతం బహురత్నకీర్ణం,
 నానాతరూణాం కుసుమాపకీర్ణం
 గిరే రివాగ్రం రజసాపకీర్ణమ్.
 సారీప్రజ్జ్వలన దీప్యమానం
 తటిష్ఠిరంభోదవదర్శ్యమానం,
 హంసప్రవేక్షై రివ వాహ్యమానం
 శ్రీయా యుతం భే సుకృతాం విమానమ్.
 యథా నగాగ్రం బహుథాతుచిత్రం
 యథా నభశ్చ గ్రహచంద్రచిత్రం,
 దదర్శ యుక్తీకృతమేఘచిత్రం
 విమానరత్నం బహురత్నచిత్రమ్.
 మహీ కృతా పర్వతరాజిపూర్ణా
 శైలాః కృతా వృక్షవితానపూర్ణాః,
 వృక్షాః కృతాః పుష్పవితానపూర్ణాః
 పుష్పం కృతం కేసరపత్రపూర్ణమ్.
 కృతాని వేల్దాని చ పాండురాణి
 తథా సుప్రమృణ్మణి పుష్కరాణి,
 పునశ్చ పద్మాని సకేసరాణి
 భన్యాని చిత్రాణి తథా వనాని.

అంత నాహనుగుంతుండు ఉన్నతంబు మేఘులుకై వడిఁ బ్రకాశించుచు మనోహరంబు బంగారముతోఁ జేయబడియుండుటాఁజేసి నుదరంబు యెప్పటను పరిలేర్చి మిక్కిలియు బలవంతుఁ డగుచు దేవుని జయించి తన్ను సంపాదించబడినదియు, నలిశ్రేష్ఠులు గావున రావణుని జలంబున కనురూపమై యొప్పుచున్న పుష్పకవిమానముఁ జూచెను. ౫

దైవయోగంబున భూమికి వచ్చినవర్ణ బసందగి కాంతిచేఁ బ్రకాశించుచు మణిమయంబై నానావిధంబులగు వృక్షంబుల పుష్పంబులచే నలంకరింపఁబడి యొన్నతంబై యుండుటాఁజేసి పుష్పంబులు రాలియుండు పర్వతశిఖరంబులతోఁ జూపట్టు నుత్తమసౌందర్యంబుగలస్త్రీలు గలుగుటాఁజేసి మెఱపులతోఁ గూడిన మేఘులు కైవడి పెలుంగుచు నందఱిచేతఁ పూజింపఁబడుచు హంసలచేత నేమైన మోయఁబడుచున్నదోయని యెన్నందగి పూజ్యవంతులు బహుపుణ్యముల నార్జించిన విమానం బనందగి నానావిధమణులు పొదిగి యుండుటవలన నానావిధధాతువులచేఁ జిత్రవర్ణంబగు పర్వతశిఖరంబుకై వడి పుకాది గ్రహంబులను జండుండును గల్గటంబలనఁ జిత్రం బగునాకాశంబు కరణి నింద్రధనువుతోఁ గూడియుండు మేఘులుభంగి భాసిల్లుచున్న విమాన శ్రేష్ఠం బగు పుష్పకవిమానమును ఆహనుమఃతుండు జూచెను. ౬-౮

ఆపుష్పకవిమానంబునందు పర్వతంబులు కలిగి నుదరం బగువట్టుగా భూమి చిత్రరూపంబున వ్రాయఁబడినది. మంచిచెట్టితో నొప్పునట్లు పర్వతంబులు వ్రాయఁబడినవి. పుష్పంబులతో నిండియుండువట్టుగా వృక్షంబులు నిర్మింపఁబడినవి. అందులోని పూవులు కింజల్కంబులును తేమలుగుల్లి రకుణ్ణియంబు లగునట్లుగా నిర్మింపఁబడినవి. ౯

ఆ పుష్పకవిమానమునందుఁ దెల్లనిగృహంబులు చిత్రరూపున వ్రాయఁబడినవి. నుదరంబులగు పుష్పంబుల నొప్పుచుండు కోనేటిలు వ్రాయఁబడినవి. మఱియుఁ కింజల్కంబులతోఁగూడి రమణీయంబులున నద్దంబులు వ్రాయఁబడినవి. అట్లు ఉత్తమంబులు నానావిధంబులు నగువనంబులు నిర్మింపఁబడినవి. ౧౦

పుష్పాహ్వానం నామ విరాజమానం
 రత్నప్రభాభిశ్చ వివర్ణమానం,
 వేళ్ళోత్తమానామసి చోచ్చమానం
 మహాపిస్త్ర మహావిమామమ్.

౧౧

కృతాశ్చ వైడూర్యమయా విహంగాః
 రూప్యప్రవాళైశ్చ తథా విహంగాః,
 చిత్రైశ్చ నానావసుభిర్భుజంగాః
 జాత్యానురూపా స్తురగాశ్శుభాంగాః.

౧౨

ప్రవాళజాంబూనదపుష్పపతా
 స్సలిలమావర్జితజిహ్వాపతాః,
 కామస్య సాతాదిన భాంతి పతాః
 కృతా విహంగాస్సుక్షుభాస్సుపతాః.

౧౩

నియంజ్యమానాస్తు గజాస్సుహస్తా
 స్సకేసరాశ్చోత్పలపత్రహస్తాః,
 బభూవ దేవీ చ కృతా సుహస్తా
 లక్ష్మీస్తథా సద్ధిని పద్మహస్తా.

౧౪

ఇతీవ తద్ద్రహమభిగమ్య శోభనం
 సవిస్తయో నగమివ చారు శోభనం,
 పునశ్చ తత్పరమసుగంధి మందరం
 హిమాత్యయే నగమివ చారుకందరమ్.

౧౫

హనుమాతుఁ డచ్చట నట్లు సర్వగుణసంపన్నులై చుణులకాంతులచేఁ
బ్రకాశించుచున్నదై యెందఱు కూర్చున్నను అందఱకుం జాలునట్లు పృథ్వి
బొందునదై మిగుల నున్నతంబునగు గృహాంబులకన్నను బోడవై పుష్పకం
బును పేరుగల్గియుండు విమానశ్రేష్ఠాంబును జూచెను. ౧౧

ఆ పుష్పకవిమానమునందు వైడూర్యమణులతోఁ జేయఁబడినవఱు
లుండినవి. మఱియు వెండితోను పగడములతోను జేయఁబడిన వఱులుండినవి.
నానావిధంబుల రత్నంబులతోఁ జేయఁబడినవఱుటంజేసి నానావిధవర్ణంబులు
గలిగిన సర్పంబు లుండినవి. అట్లు నానావిధమణులతోఁ జేయఁబడి నహాతీ
యంబులగు గుఱ్ఱంబులకు సాటివచ్చుచు శుభలక్షణసంపన్నంబు లగు నవయ
వంబులతోఁ గూడియున్న గుఱ్ఱంబు లుండినవి. ౧౨

ఆపుష్పకవిమానంబున మంచముఖంబును సుందరంబులగు తొక్కలంబు
గల్గి పడమఱతోను బాగారముతోను నిర్మింపఁబడినపుష్పంబుల తొక్కలందు
గలవై సొగడుగాఁ దమతొక్కలను మకరగునట్లు కొంత వంచికొనియుండునట్లు
నానావిధమణులతోఁ జేయఁబడినవైయుండు వఱులు ఆకారంబు పహించి
ప్రత్యక్షంబులైన మన్మథుని సహాయంబులొ యనందగి చూపదులకు మన్మథో
దేవకంబు గలిగించుచుండినవి. ౧౩

ఆపుష్పకవిమానంబున దామరకొలంకులందు సుందరంబులగు తొండం
బులుగల్గి తామరకొలంకున విహారముసేయుటంజేసి దేహలగ్నంబులగు పద్మకొంజ
లగ్నంబులుగల్గి కలువతేకుల దొండంబుల ధరించి సేవించుచుండు సేనుఁగు
లును జిత్రరువున వ్రాయఁబడినవి. అట్లు వానిచే సేవింపఁబడుచుఁ జేతులఁ గమ
లంబులు ధరించి సుందరంబులగు హస్తంబులు గల్గియుండు లక్ష్మీదేవియును జిత్ర
రువున వ్రాయఁబడినవి. ౧౪

ఆహనుమాతుఁడు మంగళకరంబై సుందరంబై యట్లు సుందరంబును
మంగళకరంబునగు పర్వతమునోరెఁ జూపట్టుచున్నయారావణునియుత్తమశ్శు
హంబు గలయందెరిగి "రావణుఁడుండుస్థలంబుగానలేనైతి. ఇంక సెంతపెద్దదిగా
నున్నదో" యని యాశ్చర్యపడి, యంత మరల వసంతర్తువునందుఁ జక్కఁగాఁ

తతస్స తాం కపిరభిపత్య పూజితాం
 చరణ పురీం దశముఖబాహుసాలితాం,
 అదృశ్య తాం జనకసుతాం సుపూజితాం
 సుదుఃఖితః పతిగుణవేగనిర్జితామ్.
 తతస్తదా బహువిధ భావితాత్మనః
 కృతాత్మనో జనకసుతాం సువర్త్తనః,
 ఆపశ్యతోఽభవదతిదుఃఖితం మన
 స్సుచక్షుషః ప్రపచరతో మహాత్మనః.

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - సప్తమస్తకం.

అష్టమస్తకం

స తస్య మధ్యే భవనస్య సంధితం
 మహద్విమానం మణివజ్రచిత్రితం,
 ప్రతప్తజాంబూనదజాలకృత్రిమం
 దదర్శ వీరః పవనాత్మజః కపిః.
 తదప్రమేయాప్రతికారకృత్రిమం
 కృతం స్వయం సాధ్వీతి విశ్వకర్తృణా,
 దివం గతం వాయుపథప్రతిష్ఠితం
 వ్యూరణతాఽఽఽత్యంతభస్మ లక్ష్మణత్.

బుష్పించియుండుటంజేసి, మంచివాసనగలిగి సుందరంబులయిన గృహంబులు గలిగిన పర్వతంబులతోఁజే సుందరంబై మంచివాసనగలిగియుండు సాగృహంబుఁ జొచ్చి కలయంద్రిష్టురి “యెంతటిరిగినను ఈగృహంబు తుదముట్టనైతిఁగదా” యని యాశ్చర్యంబు నొందెను. ౧౫

అట్లాహనుమంతుండు పూజ్యంబును రావణునిచే భుజబలంబునం బాలింపఁబడునదియు నగునాలంకంజొచ్చి యన్నిచోట్లనుం దిరిగినను మిక్కిలి పూజ్యురాలును బెనిమిటియగు రామునిగుణాతిశయంబునంజేసి తదధీనమయి యున్నదియు నగు సీత యగపడకున్నందున మిగుల దుఃఖంబునొందెను. ౧౬

అంత నపుడు ఆ హనుమంతుండు తాను మనంబున నానాధంబులగు నాలాచనలుచేసి మంగళకరంబగు నీలిమార్గం బవలఁబించి కండ్లుచెదరసీయక యలిజాగ్రత్తతో దూరంబున నున్నవానింగూడఁ జూడంజాలినవాఁడై మహా శైర్యంబు వహించి యెంతో ప్రయత్నంబునఁ దిరిగి లంకయంతయుం దిరిగినను సీత కనుపడకుండుటంజేసి మిక్కిలి దుఃఖంబునొందెను. ౧౭

ఇది ఏడవ సర్గము.

ఎనిమిదవ సర్గము

పరాక్రమకాలియు వాయుదేవునికుమారుండునగు నాహనుమంతుండు ఆయుత్తమగృహంబునడుమ స్థాపింపఁబడి వజ్రములు మొదలగు మణులచేఁ జిత్రవర్ణముగాఁ జేయఁబడినదై యుత్తమా బగుబంగారముతోఁజేయఁబడిన కార్యవిశేషంబులు గలదైన గొప్పని యగుపుష్పకవిమానంబుం జూచెను. ౧

విశ్వకర్తచే చాలఁ బ్రయత్నంబును బ్రశంసాపూర్వకంబుగా “ఇట్లు చేసియుండు”నని చెప్పినలిగానంకటిది మఱియెచ్చటను లేనట్లుగా నిర్మింపఁ బడినదై ఆకాశంబున సంచరింపఁజాలినదై యంతరిక్షంబుననే యుంచఁబడినదై యున్న యాపుష్పకవిమానంబు “సూర్యునిమార్గంబునకుం గల్గినచిహ్నంబో యనందగి ప్రకాశించినది. ౨

న తత్ర కించిన్న కృతం ప్రయత్నతో
 న తత్ర కించి న్న మహాహ్వయేషత్,
 న తే విశేషా నియతాస్సురేష్వపి
 న తత్ర కించి న్న మహావిశేషవత్.

తపస్వమాధానపరాక్రమార్జితం
 మనస్సమాధానవిచారచారిణం,
 అశేషసంస్థానవిశేషస్థితం
 తతస్తతస్తత్య విశేషదర్శయమ్.

మనస్సమాధాయ తు శీఘ్రగామినం
 దురావరం మారుతకుల్యగామినం,
 మహాత్మనాం పుణ్యక్షృతాం మహర్థినాం
 యశస్వినామగ్ర్యముదామివాఽయమ్.

విశేషమూలంబ్య విశేషసంస్థితం
 విచిత్రకూటం బహుకూటమండితం,
 మనోభిరామం శరదందునిర్మలం
 విచిత్రకూటం శిఖరం గిరేర్యథా.

వహంతి యం కుండలశోభితాననాః
 మహాశనా వ్యోమచరా నిశాచరాః,
 విప్రత్య విభ్వస్త విశాలలోచనాః
 మహాజవా భూతగణాస్సహస్రశః.

ఆపుష్పకవిమానంబున దేనిఁ జూచినను బహుప్రయత్నంబున నిర్తింపఁ బడినదేనని వేఱకాదు. అం దెచ్చటః జూచినను జాలవెలగల మణులుబోవిగి యూడినవిగానే యుండెను. అందున్న విశేషంబులు దేవతలగృహంబులందును గానఁబడవు. అందేదియు చూపవలకు జాల నచ్చెరువు పుట్టింపనని లేదు. 3

గొప్పతపాబు చేసియుఁ బరాక్రమంబు చూపియు సంపాదించఁబడి తనపైఁగూర్చుండువా రెచ్చటికిఁ బోయెలంతురో యచ్చటికిఁ బోగలిగి విమాన గోపురాది సన్నివేశవిశేషంబున నొక్కొకచో నొక్కొకవిధంబుగా నిర్తింపఁ బడి అన్ని స్థలంబులందును సమంబుగా నిర్మాణ విశేషంబు గలిగి చూప రులనేత్రంబులకు విసోదంబుఁ గలిగించుచుండు నాపుష్పక విమానంబుఁ జూచెను. 4

స్వామి హృదయంబు గనుగొనిన మాత్రాన నతివేగంబునం బోవు నదియై యెరికి నడ్డగింపఁగూడవలె వాయుదేవుండుబోలె నతివేగంబుగా సంపదించునదియై మహాపరాక్రమకాలంబుఁ బుణ్యవంతులు సధికమయిన సంపదగలవారలకుఁ గీర్తిసంపన్నులు మహానందముగ నొందియున్నవారలు నగు నింద్రాదులకు వాసస్థానమయిన స్వర్గముం బోలె నున్న పుష్పకంబును హయ ముంతుండు చూచెను. 5

శ్రేష్ఠంబు లగురత్నంబులు మొదలగువస్తుసమూహంబుఁ గొని శ్రేష్ఠం బయిన సన్నివేశంబున నిర్తింపఁబడి నాచారిధంబులు ననేకంబులు నగుశిఖరం బులు గలిగి చూపవల మనంబునకు సుతోషంబు నెఱుఁపుచు శరత్కాలంబు నందలి నిండుచందురుండుబోలె నిర్తలంబై నానావిధంబులగు వనాంతర శృంగంబులతోఁ గూడిన వర్షతశిఖరంబులంగి భాసిల్లుచున్న పుష్పకంబును హనుమంతుండు చూచెను. 6

కుండలంబులతో నొప్పుచున్న ముఖంబులును గొప్పశరీరంబులును గలిగియాకాశంబునం దిరుగునవివోలె నిర్తింపఁబడిన రాక్షసాకారప్రతిమల చేతను గుండ్రములు మకరలు పెడల్పులు నగుకండ్లు గలిగి చూపవల కతి వేగంబు గలవి పలి నగవహునట్లు చేయఁబడిన వేనవేలు భూతాకారప్రతిమలచే మోయంబడుచున్నట్లు చూపట్లు నాపుష్పకవిమానమును హనుమంతుండు చూచెను. 7

వసంతపుష్పిత్కరచారుదర్శనం
 వసంతమాసాదపి కాంతదర్శనం,
 స పుష్పకం తత్ర విమానముత్తమం
 దదర్శ తద్వానరవీరసత్తమః.

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - అష్టమస్కర్గః.

న వ మ స్క ర్గః

తస్మాల్లయవర్తిష్ఠస్య మధ్యే విపులమాయతం,
 దదర్శ భవనశ్రేష్ఠం హనూమాన్దారుతాత్తజః.

అథయోజనవిస్తీర్ణమాయతం యోజనం హి తత్,
 భవనం రాక్షసేంద్రస్య బహుప్రాసాదసంకులమ్.
 మూర్ధమాణస్తు వై దేహీ సీతామానుతలోచనాం,
 సర్వతః పరిచక్రామ హనూమానరిసూదనః.

ఉత్తమం రాక్షసావాసం హనుమానవలోకయన్,
 అససాదాథ లక్ష్మీవాన్ రాక్షసేంద్రనివేశనమ్.
 చతుర్విపాణైర్ద్విరదై స్త్రివిపాణై స్తథైవ చ,
 పరిక్షిప్తమసంబాధం రక్ష్యమాణముదాయుధైః.

రాక్షసీభిశ్చ పత్నీభి రాజాణస్య నివేశనం,
 అహృతాభిశ్చ విక్రమ్య రాజకన్యాభిరావృతమ్.
 తన్నక్రమకరాక్షీర్ణం తిమింగిలర్ఘుమాకులం,
 వాయువేగసమాధూతం పన్నగైరివ సాగరమ్.

వానరపీఠలలో శ్రేష్ఠుడగు నాహనుమంతుడు ఇచ్చట వసంతర్తువునం గల్లు పూవులచే నలంకరింపఁబడి యుంటుండేసి నుండరబుగాఁ జూపట్టుచు వసంతర్తువుకన్నను అధికంబుగాఁ జూపదులకు వినోదంబు నెఱపుచు విమానం బులలో నుత్తమంబైయున్న పుష్పకవిమానంబును జూచెను. ౧

ఇది ఎనిమిదవ సర్గము.

తొమ్మిదవ సర్గము

వాయుదేవునికుమారుడగు నా హనుమంతుడు గృహంబులలో మత్తమంబగు నారావణుని గృహంబు నడుమను గృహశ్రేష్ఠం బనందగిన పుష్పకవిమానంబు జూచెను. ౧

రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుని గృహంబు లెక్కలేని మేడలుగల్గి అర యామడవెడలును ఆమడనిడుపును గలదై యుండెను. ౨

శత్రువులఁ జంపంజాలిన హనుమంతుడు వికాలంబులగు నేత్రంబులు గల విదేహదేశంబునం బుట్టిన నీతను వెదకుచు నాగృహంబు నెఱచును గలయం దిరిగె. ౩

అంకఁ గాంఠినంపన్నుండగు హనుమంతుడు నీతివెదకుటకై యన్ని గృహంబులలో నుత్తమంబై రాక్షసలకుఁగివఁబై న నాలుగుదంతంబుల యేనుఁ గులును రెండుదంతంబుల యేనుఁగులును మూడుదంతంబుల యేనుఁగలును పొట్టునుం గలదై యాయధధారులగు రాక్షసులచే రక్షింపఁబడుచున్న రాక్ష సేశ్వరుండగు రావణునిగృహంబుం బ్రవేశించెను. ౪, ౫

ఆ హనుమంతుడు రావణుని భార్యయిన రాక్షసస్త్రీలును రావణుండు ఐరావతమంబునం గొనితెచ్చిన రాజకన్యలును బయండియొన్న “మొట్టమొదట మహామత్స్యంబులును తిమింగిలంబులును మత్స్యంబులునుం గల్గి వాయుదేశం బునం దూలంచు సర్పంబులతోఁ గూడిన సమద్రంబుఁబోలె జూరట్టుచున్న” రావణుని యంతఃపురంబుం జూచెను. ౬, ౭

యా హి వై శ్రవణే లక్ష్మీర్యా చేంద్రే హరిచాహువే,
సా రావణగృహే సర్వా నిత్యమేవాసపాయినీ.

౮

యా చ రాజ్ఞః కుబేరస్య సుమస్య వరుణస్య చ,
తాద్భశీ రద్విశిష్టా వా ఋధీ రక్షోగృహేష్విహ,
తస్య హర్షస్య మధస్థం వేత్త చాన్యత్సనిర్జితం,
బహునిర్యాహసంకీర్ణం దదర్శ పరినాత్తజః.

౧౦

బ్రహ్మణోఽథే కృతం దివ్యం దివి యద్విశ్వకర్తృణా,
విమోహం పుష్పకం నామ సర్వరత్నవిభూషితమ్.

౧౧

కరేణ తమసా లేఖే యత్కుబేరః పితామహాత్,
బ్రహ్మమోజసా జిత్వా లేఖే తద్రాక్షసేశ్వరః.

౧౨

ఈహామృతసమాయుక్తైః కార్తస్వరహిరణ్మయైః,
సుకృతైరాచితం స్తుతైః ప్రదీప్తమివ చ శ్రియా.

౧౩

మేరుమందరసంకాశైరర్చిఖిర్భిహంబరం,
కూటాగారైశ్శుఖాగారైస్సర్వతస్సుమలంకృతమ్.

౧౪

జ్వలన్కార్కప్రతీకాశం సుకృతం విశ్వకర్తృణా,
హేమసోపానసంయుక్తం చాచప్రవరవేదిమ్.

౧౫

జాలవాతాయనైర్ద్యుక్తం కాంచనైస్సాఫటికైరపి,
ఇంద్రనీలమహానీలమణిప్రవరవేదిమ్.

౧౬

విద్రుమేణ విచిత్రేణ మణిభిశ్చ మహాధనైః,
నిస్తులాభిశ్చ ముక్తాభిస్తలేనాభివిరాజితమ్.

౧౭

చందనేన చ రక్తేన తపనీయనిభేన చ,

సుపుణ్యగంధినా యుక్తమాదిత్యతరుణోపమమ్.

౧౮

కుచేరునకు హరిహరయండగు సింధునకును ఏయే సంపదలుగలవో అసంపదలన్నియును రావణునింట నెప్పుడును నాశములేనివై స్థిరములుగా నున్నవి.

కుచేరునకు యమునికి వరుణునకు సెంత సంపదయందునో అయినాని రాక్షసులందఱు నంతటిసంపద గలవారలయి యుండిరి.

పూర్వము బ్రహ్మదేవునికొఱకు స్వర్గంబున విశ్వకర్తచే నిర్మింపఁబడినదై నను క్రమణులచే నలంకృతంబై మున్ను కుచేరునిచే గొప్పతమమునల్పి బ్రహ్మదేవునివలనఁ బొందఁబడి వెక్కుమదపుటేనుగులచే రక్షింపఁబడినదై యారావణుని గృహంబునడుచు మఱియొక్క గృహంబుంబోలే నానట్లు చున్న పుష్పకవిమానంబునందును వాయుదేవుని కుమారుండగు హనుమంతుఁడు చూచెను.

౧౦, ౧౧

రాక్షసులకందఱకును బ్రభుండగురావణుండు పరాక్రమంబునం గుచేరునిజయించి, తోఁడేళ్లప్రతిమలు కట్టినవై బంగారముతోను పెండితోను నుందరంబుగాఁ జేయఁబడిన స్తంభంబులతోఁ గూడినవై కాంతిచేఁ బ్రకాశించుచు మేరుమందరవర్షతంబులుంబోలే నత్యున్నతంబులై యాకాశంబు నొరయునట్లు చూపట్టుచున్న నుందరంబులగు మేడమీఁది గృహంబు లనే కంబులుగల్గి యొప్పుచుండు నా పుష్పకవిమానంబుఁ దీసికొనెను. ౧౨-౧౪

విశ్వకర్తచే నుందరంబుగా నిర్మింపఁబడి సూర్యాగ్నులుంబోలే వెలుంగుచు బంగారముతోఁ జేసిన మెటతోఁగూడి గోడమీఁద నలంకారార్థము పెద్దవిగా స్వస్తికాద్యాకారములుగాఁ జేయఁబడిన జాలంబులను కిటికీలును వాయుసంచారార్థముచేయఁబడిన సాధారణంబులగు కిటికీలునుగలిగి పాలతోఁ పేసినంతనే యాపాలనంతయు నట్లుగాఁజేయు సింద్రనీలమణులతోను సింహకద్రీపంబునఁ బుట్టిన మహానీలమణులతోను, జేయఁబడి నుందరంబులయిన తిన్నెలుగల్గి నానావిధంబులగు పగడములును గొప్పవెలగలమణులును ఉత్తమంబులగు ముత్తైంబులును అనువీనితోఁ గట్టఁబడిన కట్టిమంబుతో నొప్పుచు నెట్లుగా నుండునది కావున మంచిబంగారముతో సాటిసేయఁదగిన నుగంధి.

పూటాగారైర్విరాకారైర్వివిధైర్విరులంకృతం,
విమాన. పుష్పకం దివ్యమామరోహ మహాకపిః.

౧౯

తత్రస్థస్య తేజా గంధం హనభక్త్యాన్నసంభవం,
దిగ్విగత సమూర్ఛితం జిహ్వుద్రూపనంతమివానిలమ్.

౨౦

స గంధస్తం మహాసత్త్వం బంధుర్బంధుమివోత్తమం,
ఇత ఏహీత్యువాచేవ తత్ర యత్ర స రావణః.

౨౧

తతస్తాం ప్రస్థితశ్చాలాం దదర్శ మహతీం శుభాం,
రాజానశ్చ మనః కాంతాం కాంతామివ చరన్త్రియమ్.

౨౨

మణిసోహనవికృతాం హేమజాలవిభూషితాం,
సాఘటితైరావృతతలాం డంతాంతరితరూపికామ్.

౨౩

ముక్తాభిశ్చ ప్రవాళైశ్చ రూప్యచామికరైరపి,
విభూషితాం మణిస్తంభైస్సుబహుస్తంభభూషితామ్.

౨౪

సమైర్వజాభిరత్యుచ్చైస్సమంతాత్సువిభూషితైః,
స్తంభైః పక్షై రివాత్యుచ్చైర్ద్రివం సంప్రస్థితామివ.

౨౫

మహత్యా కుథయా స్తీర్ణాం పృథివీలక్షణాంకయా,
పృథివీమివ విస్తీర్ణాం సరాశ్చ గృహమాలినీమ్.

౨౬

వాదితాం మత్తవిహగై ర్దివ్యగంధాధివాసితాం,
చరాధ్యస్తరణోపేతాం రక్షోధిపనిషేవితామ్.

౨౭

చందనంబు గల్గటంజేసి వాసనల గుబాళించుచు మధ్యాహ్నసూర్యునిభంగి భాసిల్లుచు సుందరంబుగా నేర్పఱుపఁబడిన నానావిధంబులగు మేడమీఁది గృహంబుచే నలంకరింపఁబడియున్న స్వర్గంబునం బుట్టిన పుష్పకవిమానంబును హనుమంతుం డాహోహించెను. ౧౧-౧౯

ఆహ్వాదాహనుంతుఁ డచ్చటనుండి దివ్యంబై యంతటను వ్యాపించి పరాగబహుళంబై యుండుటంజేసి యాకారము పహించిన వాయువో యనం దగి యెప్పుడున్న మద్యములు పిండివంటలు నన్నంబులు మొదలగు నానివలనం గలిగిననుగంధంబు నాఘ్రాణించుచుండెను. ౨౦

ఆవాసన రావణండుండుస్థలాబున నుండు పదార్థంబులవలనం గలిగిన దగుటంజేసి యట్టి యంత్రమంబగు గంధంబు కల్గించుటనే రావణండు మును నని బుద్ధిచుంతుండగు హనుమంతుఁ డాహించఁదగియున్నది. కావున నా గంధంబు బుద్ధువు తనకుఁ గావలసినబుద్ధువునకుఁ జెప్పినట్లు వాయుదేవుఁడు హనుమంతునకు రావణండుండు స్థలంబును జెప్పినట్లుండెను. ౨౧

ఆ హనుమంతుఁ డట్లు రావణండుండునట్టి గృహాబునకు బయలు చేటి గొప్పవై మంగళకరంబై రావణుని హృదయంబునకుఁ బ్రయమై యంత్రమస్త్రీ యనఁదగి మణిమయంబులగు పడికట్లుగలిగి బంగారుకట్టికల నలంకృతంబై నృటికమణులతోఁ గట్టఁబడిన మట్టిమంబు గలిగి యచ్చటచ్చట నడుమ సుందరంబుగాఁ నలికింపఁబడిన దంతపుఁబలకలు గలదై ముత్యపుఁ గంబంబులఁ బ్రవాళస్తూభంబుల బంగారుస్తంభంబుల మణిమయ స్తూభం బుల (యనాంతర స్తంభసంపన్నంబుల) నొప్పుచుఁ గొంచెము కొనను ఎంగిలై వంకరలుగాక యత్కున్నతంబులై యంతటనుం జక్కఁగా నలంకరింపఁబడి యున్నతంబులగు తెక్కలకై పడిఁ దోచు స్తంభంబులుగల్గటంజేసి స్వర్గంబున కుద్గమించునదివోలెఁ బాపట్టుచు నముద్రనదీవర్వత పాపాదులగు భూమి లక్షణంబుల సంకితంబగు చిత్రకంబళంబునం గప్పుబడిన నేలగలదై నానా దేశములతోఁగూడిన భూమాండలంబులంబోలె వికాలంబై మదంబున మధు రంబుగాఁగూయు పక్షులుగలిగి దివ్యగంధంబునం బరిమళించుచు రాక్షసేశ్వరుం డగు రావణునిచే నేవించఁబడుచు నగరధూపంబులు జేసియుండుటంజేసి

ధూమ్రా మగరుధూవేన విమలాం హంసపాండురాం,
 చిత్రాం పుష్పోపహారేణ కల్తాపీ మివ సుప్రభామ్, ౨౮
 మనస్సుంహోదజననీం వర్ణస్యాపి ప్రసాదినీం.
 తాం శోకనాశినీం దివ్యాం శ్రీయ స్సంజననీ మివ, ౨౯

ఇంద్రియాణీంద్రియార్థైస్తు పంచపంచభిరుత్తమైః,
 తర్పయామాస మాతేవ తదా రావణపాలితా, ౩౦

స్వర్గోఽయం దేవలోకోఽయ మింద్రస్థేయం పురీ భవేత్,
 సిద్ధిర్వేయం పరా హి స్యాదిత్యమన్యత మారుతిః, ౩౧

ప్రథాయత ఇవాపశ్యత్ప్రదీప్తాం సత్ర కాంచనాః,
 ధూర్తానివ మహాధూర్తైర్దేవనేన పరాజితాన్, ౩౨

దీపానాం చ ప్రకాశేన తేజసా రావణస్య చ,
 అర్చిర్చిర్బుషణానాం చ ప్రదీప్తేర్నభ్యమన్యత, ౩౩

యొక్కచో ధూమ్రవర్ణంబై యొక్కచో హంసయందులొని నిర్మలంబయి
తెల్లగాఁ గనుపట్టుచు నొక్కడఁ బూలు చల్లఁబడినందునఁ బిక్రవర్ణంబయి
కామధేనువుంబోరె నెల్లకోర్కెలం దీర్చుగలదై కాంతిలే వెలుగునఁ
జూపరుల హృదయంబునకు నులొోషంబు నెఱుఁపవలెననులొోషప్రదంబగుట
జేసి చూపరుల ముఖకాంతిని వృద్ధిబొందించునదై దుఃఖముఁ బోగొట్టునదై
దివ్యంబై లక్ష్మీకిం బుట్టినిలుపుగి భాసించున్న యారావణుఁ డున్నగృహంబుఁ
జూచెను.

౨౨-౨౯

రావణునిచేఁ బాలించఁబడిన యాగృహంబునందు సున్నర్యంబగు
వాయువును శేత్రంబులకు విసోదంబు నెఱుఁపు నుండగలగుదూరంబును శైవలకు
జానందంబుంగలిగించు మధురంబగుగానంబులను అలిరుచ్యంబులగు భక్త్యదు
లును మనోహరంబగు గంధంబును గలుగుటంజేసి యాగృహంబు అచ్చటికిఁ
బోయిన హనుమంతుని కృత్యక్షుశ్శ్రోతజిహ్వస్థానింబులను మంచేంద్రి
యంబును తనయందుండు స్వర్ణదూరజల్దరసంధవిశేషంబులచేతఁ గన్నతల్లి
కనల్పక్రమి యింద్రియంబులకుఁబోలె దృష్టి గలిగించెను.

30

వాయుదేవునికుమారుడగు హనుమంతుడు ఆరావణుని స్థానంబు
ఉండు తెఱంగును జూచి యచ్చెరువొంది ఇది స్వర్గంబో! అందును ముఖ్య
ముగా దేవతలు నివసించదగినస్థానంబో! అందును దేవతలకంటెఱుఁగు ప్రభు
వైన యింద్రుండు నివసించు సమరావతీపురియో! లేక బ్రహ్మలోకమో!
యని తలంచెను.

31

హనుమంతుం డచ్చట నిశ్చలంబుగా నుండుటంజేసి యేమో ధ్యానంబు
సేయుచున్నదివోలెఁ జూపట్టుచు నట్లు పెద్దజూడరులచే జూడుంబునఁ బరా
జయంబునొంది యవమానంబున నిట్టట్టు కదలవండు జూడరుల చందంబున
వందంబుగా నున్న దీపంబులఁ జూచెను.

32

ఆ హనుమంతుడు ఆగృహంబున దీపంబుల వెలుతురును రావణుని
లేజన్నును సొమ్ములకాంతులను అంతటను బద్వియందుటం చూచి యీ
యల్లు మండుచున్నదా యేమి? అని తలంచెను.

33

తతోఽపశ్యన్మహాఽఽశీవం నానావజ్ఞాంబరస్త్రజం,
 పహస్రం వరనారీణాం నానావేషసు (ని) భూషితమ్.

పరివృత్తేర్ధరాత్రే శు శాశనివ్రాచశంగతం,
 శ్రీత్యోవరతం రాత్ర సుష్మాప బలరత్నదా.

తత్ప్రసవం విమరుచే నిశ్చబ్దాంతకభూషణం,
 నిశ్చబ్దహంభరయరం యథా వర్తనం మహత్.

తాసాం సున్నతకంఠాని మాలినామౌషణి మారుతిః,
 అపశ్యన్మర్తగంధీని వదనాని సుయోక్షితామ్.

ప్రబుద్ధానీన పద్మాని తాసాం భూత్వా క్షపాక్షయే,
 పునస్సంపృతపత్రాణి రాత్రానివ బభుస్తదా.

ఇమాని ముఖపద్మాని నియతం మత్తపట్పదాః,
 అంబుజానీన పుల్లాని ప్రాథయంతి పునఃపునః.

ఇతి చాదున్యత శ్రీమానుషపత్న్యా మహాకషిః,
 మేనే హి గుణతస్తాని సమాని సలిలోద్భవైః.

సా తస్య శుశుభే కాలా తాభిస్త్రీభిర్విరాజితా,
 కారదీప ప్రసన్నా ద్యౌస్తారాభిరభిశోభితా.

అంత నా హనుమంతుం డచ్చట చిత్రకంబళంబువై బరుండి చిత్ర
చర్మంబులగు వస్త్రంబులను ముప్పుమాలికలను భరించి వలచెఱుగులగు నలం
కారంబుల నలంకరింపఁబడియుండు నేయిమంది స్త్రీలను జూచెను. 34

ఆ నేయిమంది స్త్రీలు రాత్రియందు వివిధంబులగు శ్రీడలు నల్ప
యలనటనొంది యథాకాత్ర మతిక్రమింపఁగానే ఇంకను గ్రీడించుటయందుఁ
నూర్జంబుగాఁ దృప్తి నొందనివా రయ్యును మద్యంబు ద్రావినందునం గల్గిన
కైపునట లోఁబడి బలాత్కారంబున నప్పుడే నిద్రఁ జెందిరి. 35

అట్లు నిశ్చలంబుగాఁ బరుండి నిదురించియుండుటంజేసి నిశ్చబ్దము
లయిన మొలనూలు మొదలగు భూషణంబులుగల యాస్త్రీలనమూహము
అట్లు రాత్రియందు నిశ్చబ్దముగానుండు హంసలను భ్రమచములును గల
కమలవనంబు చందంబున నందంబుగా నుడినది. 36

వాయుచేఱని కుమారుడగు హనుమంతుండు కండ్లుమూసికొని పండ్లు
కానరావండ పెనవలు మూసికొని నిదురించుచుండు నా స్త్రీలయొక్క
చందంబులుం బోలె నుగంధంబు గలిగిన ముఖంబులం జూచెను. 37

ఆస్త్రీల ముఖంబులు ప్రాతఃకాలంబునుండి వికసితంబులయి యుండి
గౌరవ రాత్రియందు మ. కుళితంబులయిన కమలంబులంబోలెఁ బ్రకాశించు
చుండినవి. 38

వీరిముఖంబులు కమలంబు లుండునట్లున్నవి కావున మదంబున నొడలు
దెలియని భృంగంబులు వికసించిన కమలంబులఁ గోరునట్లు వీరి ముఖంబులను
నూటిమాటికిని గోరును. 39

శ్రీమంతుడగు నా హనుమంతునకు వారి ముఖంబులు సుగంధాశ్రి
గులంబులఁ గడులంబులతో నరిపచ్చునని దోచెను. కావున వైనఁ జెప్పినట్లు
అతండు “ఈమైద లీ ముఖంబులను గోరు”నని తలంచెను. 40

ఆ ట్లున్ను స్త్రీలతోఁ గూడి నిర్జలంబై యున్న యా రావణుని
గృహంబు అట్లు నిర్జలంబై నక్షత్రంబులతోఁ గూడిన శరత్కాలమునందలి
యాకాశంబు చందంబునఁ బ్రకాశించెను. 41

స చ తాభిః కరివృతశ్శుశుభే రాక్షసాధిపః,
యథా వ్యుడుపతిశ్చీమాంతరాభిరభిసంవృతః.

యాశ్చ వ్యవంతేఽంబరాత్తారాః పృణ్యా శేషసమావృతాః,
ఇమాస్తా స్సంగతాః కృతాస్స ఇతి మేనే హరిస్తదా.

తారాణామివ సువ్యక్తం మహతీనాం శుభార్చిమాం,
ప్రభావర్ణప్రసాదాశ్చ విరేజి స్తత్ర యోషితామ్.

వ్యావృత్త గురువీనస్రక్పక్తిర్ణనరభూషణాః,
పానవ్యాయామకాలేషు నిద్రావహృతచేతసః.

వ్యావృత్తతలకాః కాశ్చిత్కాశ్చిదుద్భాంతినూప్తరాః,
సార్వే గళితహారాశ్చ కాశ్చిత్పరమయోషితః

ముక్తాహారాఽవృతా శ్చాన్యాః కాశ్చిత్ప్రస్తవానసః,
వాన్తివిధరశనాదామాః కిశోర్న్య ఇవ వాహితాః.

సుకుండలధరాశ్చాన్యా విచ్ఛిన్నమృదితస్రజః,
గజేంద్రమృదితాః పుల్లా లతా ఇవ మహావనే.

చంద్రాంశుకిరణాభాశ్చ హారాః కాసాంఽదుత్కటాః,

రాక్షసేశ్వరందగు నా రావణుడును ఆ యుక్తకుస్త్రీలగుఁజే నట్ల
త్రంబుల గూడిన స్త్రీమూతుడగు చుదురనివందలయిన నందఱుగాఁ బ్రకా
శించెను. ౪౬

హనుమంతుఁ డప్పుడు ఆ స్త్రీలఱిగి “ఆశుభవింశఁగా మిగిలిన
పుష్కరిమిఁగోఁగూడి యాకాశంబుననుండి భూమిపై నిదివరకుఁ బడిన నట్ల
త్రంబు లన్నియుండేరి యీ స్త్రీలరూపంబు వహించినవి కాఁబోలు” నని
తలంచెను. ౪౭

అచ్చట స్త్రీల మేలికాంతియును రంగులు వైర్వల్యమును గొప్పలు
యగును గాంతిసంపన్నంబులగు నట్లత్రంబుల లొలియు రంగులు వైర్వల్యం
బులు బోలి ప్రకాశించుచుండినవి. ౪౮

ఆస్త్రీలు చక్కఁగా మద్యముఁ ద్రావి రతిసేయుకాలంబున నిద్రకు
లోఁబడుటండేసి వృత్తాశ్రమనొందిన పుష్పచూలికలుగలిగి స్థానములు తప్పిన
భూషణములతోఁ గూడి ప్రకాశించుచుండిరి. ౪౯

కొందఱు స్త్రీల నుమటిబొట్టు మాసియుండినది. కొందఱు కాళ్ళ
యందెలు స్థానంబు తప్పియుండినవి. మఱికొందఱు కంఠహారంబులు ప్రక్కను
జాటి పడియుండినవి. ౫౦

మఱికొందఱు తెఱిపోయి మేనంజుట్టుకొనిన ముక్తపురహారంబులు గలిగి
యును, కొందఱు వస్త్రము వీడియును బ్రకాశించుచుండిరి. కొందఱు శయ
నించియుండు స్త్రీలు మొలనూలిదారము తెఱిపోవుటచే నదులయియుండుటం
డేసి యట్లు వదులుచేయఁబడిన కట్టుగలిగి శ్రమనాశనార్థము నేలం బొరలు
నట్లు చేయఁబడుచుండు చిన్న యాఁడుగుఱ్ఱములుబోలె నొప్పుచుండిరి. ౫౧

మౌలికుండలంబుల ధరించియుండు మఱికొందఱు స్త్రీలు పుష్పము
పుష్పముగాఁదెగి నలిగియుండు పుష్పచూలికలుగలవారయి పరుండియుండుటం
డేసి యడనియందు గజశ్రవ్యముచే నలఁగఁ ద్రొక్కఁబడిన చక్కఁగాఁ
యిప్పించిన తీఁగెలుం బోలెఁ జూపట్టుచుండిరి. ౫౨

కొందఱు స్త్రీలు స్తరంబులనడుచు భగించిన హారంబులు చుదురు

హంసా ఇవ బభుస్సుప్తాః స్తనమధ్యేషు యోషితామ్. ౪౯

అపరాసాం చ వైడూర్యాః కాదంబా ఇవ పటింబా,
హేమసూత్రాణి చాన్యాసాం చక్రవాకా ఇవాభిషేకే. ౫౦

హంసకారండవాకీర్ణాశ్చక్రవాకోపశోభితాః,
అపగా ఇవ తా రేజర్బభునైః, పులినైరివ. ౫౧

కింకిణీబాలసంకోశాస్తా మౌమవిపులాంబుజాః,
భావగ్రాహా యశస్తీరాస్సుప్తా నద్య ఇవాఽఽబభుః. ౫౨

మృదువ్వంగేషు కాసాంచిత్కచాగ్రేషు చ సుస్థితాః,
బభూవుర్భూషణానీవ శుభా భూషణరాజయః. ౫౩

అంశుకాంతాశ్చ కాసాంచిస్తుభిమారుతకంపితాః,
ఉపద్యుపరి వక్త్రాణాం వ్యాధూయంతే పునఃపునః. ౫౪

తాః పతాకా ఇవోద్ధూతాః పత్నీనాం రుచిరప్రభాః,
నానావర్ణసువర్ణానాం వక్త్రమూలేషు రేజరే. ౫౫

వవల్లుశ్చాత్ర కాసాంచిత్కండలాని శుభార్చిమాం,
ముఖమారుతసంసర్గాన్తందం మందం సుయోషితామ్. ౫౬
శర్కరాఽనవగండైశ్చ ప్రకృత్యా మురభిస్సుఖః,

కేరణంబులం బోలెఁ కల్గినవై పెద్దరానగడటంబేసి యట్లు కల్గినవై స్త్రీలు
స్తనములనడుమఁ బరుండి నిదురించుచుండునలో యనందగి యొప్పుచుండినవి.

మఱికొందఱు స్త్రీలు స్తనంబుల గణించిన వై ధూన్యమణిహారంబులు
స్త్రీలస్తనములనడుమ నిద్రించుచుండు ధూమవర్ణంబులగు ముక్కగాళ్లు
తొక్కలగల కాదంబంబులను హంస లగం దగియుండినవి. మఱికొందఱు
స్త్రీలు ధరించిన హేమనూత్రరూపములయిన వారములు ఆట్లు స్త్రీలస్తన
వధ్యంబునం బరుండినజక్కవలొ యనిందిగి యొప్పుచుండినవి. ౧౦

ఆస్త్రీలు విశాలంబులగు జఘరంబుల గలిగి యట్లు పెద్దయనుకదిక్కులు
గలిగి హంసలం గారండవంబులు జక్రవాకంబులు మున్నగుపక్షిఫలతోఁ గూడి
యందు నడులుంబోలెఁ బ్రకాశించుచుండిరి. ౧౧

నిదురించినూర్చి యాస్త్రీలు గజ్జెలుమొగలుగాను బంగారసొమ్ములు
కవలంబులుగాను శృంగారచేష్టలు మొనర్చునను దేహకాంతి తీరంబుగాను
విప్పుచుండఁగా నడులుంబోలెఁ బ్రకాశించిరి. ౧౨

నిద్రించుటవై సొమ్మును దీసియున్న కొందఱు స్త్రీల మెత్తని యవ
యవంబులందును స్తనంబులందును భూషణము లెడతెగక ధరించుటచే నేర్పడిన
గీతలును వారలకు భూషణంబులంబోలె నలంకారము నెఱుపుచుండినవి. ౧౩

కొందఱు స్త్రీలముఖంబు సమీపముననుండు నూత్నములగు పస్త్రముల
కొనలు నెరు విడుచునీట్టూర్పులకుం గదలుచు మాటికిమాటికి ముఖంబుపైఁ
కొట్టుచుండినవి. ౧౪

మనోహరంబులయిన పర్ణంబుల నొప్పుచుండు నావస్త్రాంశంబులు
నానావిధంబులగు మేలయిన మేసచాయలతోఁ గూడిన నూరావభాఠార్యుల
ముఖముల సమీపంబున నీట్టూర్పుగాలికిఁ గదలుచు గాలికిఁగదలుటెక్క
మలం బోలెఁ బ్రకాశించినవి. ౧౫

ఆచ్చట కాంతినంపన్నలగు కొందఱు స్త్రీలచెవిలోఁగలు నీట్టూర్పు
గాలి దగిలి మెట్లమెట్లగాఁ జలించుచుండినవి. ౧౬

స్వభావంబుననే గంధంబు గలదియును జక్కరతోఁ జేయఁబడిన

తాసాం వదననిర్భాస్వసస్మిషేవే రావణం తదా.

౫౭

రావణానగళంకాశ్చ కాశ్చిద్రావణయోషితః,
ముఖాని స్త సుతీనాముపాజ్ఞుర్విప్పునః పునః

౫౮

అత్యర్థం స క్తమనసో రావణేతా వరస్త్రియః,
అన్వతంత్రాస్పృతీనాం ప్రియమేవాఽఽచరంస్తదా.

౫౯

బాహూనుపనిధాయాన్యః పారిహర్యవిభూషితాః,
అంకుకాని చ రమ్యాణి ప్రమదాస్తత్ర శిశ్యరే.

౬౦

అన్యః పక్షసి చాన్యః పాస్తపాన్యః కాశ్చిక్ష్మనర్భుజా,
అపరా త్వంకమన్యః పాస్తపాన్యః శౌచ్యపరా భుజౌ.

౬౧

దేరుపార్శ్వకటి పృచ్ఛమన్యోన్యస్య సమాశ్రితాః,

మట్టము ద్రావుటచే మఱియు పునోహరం బగుగంధముతో నొప్పుచున్న
పిడిను నగు నాస్త్రీల నిట్టూర్పుగాలి యప్పుడు రావణునిపై ప్రసరించు
చుండుటంజేసి యది యతని సేవించునట్లు చూపట్టుచుండెను. ౫౭

అప్పుడు కొందఱు రావణునిధార్మ్యము మద్యపదంబుకంటేసి రావణుని
ముఖంబులని వ్రునిచి తమసవతుల ముఖంబుల బలునూలు నాఘా
వించిరి. ౫౮

అట్లు సవతులచే నాఘాశింపఁబడిన ముఖంబులుగల యాస్త్రీలును
సాధారణంబుగా సవతులు తమకు శత్రువు లగుటవలన వారలు తమముఖము
నాఘాశింపఁగాఁ గోపము నొందవలసినవార లయ్యును రావణునియందు
మిగులఁ బ్రీతి మోహంబులు గలవారగుటంజేసి సవతులుకు రావణునకుఁ
ప్రియలు కావున సవతులకుఁ బ్రియంబు సేయుట రావణునకుఁ బ్రియంబగు
నని తలచి స్వాతంత్ర్యము వహింపక యాసవతులముఖంబు దాము నాఘా
వించి వారలకుఁ బ్రియంబునే యాచరించిరి. ౫౯

(అట్లు సవతులచే నాఘాశింపఁబడిన ముఖంబులుగల యాస్త్రీలు
రావణునియందు మిక్కిలియుఁ బ్రీతిమోహంబులు గలవారలును మద్యపా
నంబున మైమఱచినవారు నగుటంజేసి సవతులు తమ ముఖంబుల నాఘాశించి
నను దానినిం దెలిసికొనలేక రావణుడే యాఘాశించెనని తలంచి వారల
ముఖంబుల దాము నాఘాశించి వారలకుఁ బ్రియంబునే యాచరించిరి.)

అచ్చట మఱికొందఱు స్త్రీలు కడియంబుల నలంకరింపఁబడియుండు
భుజంబులను రమణీయంబు లగువస్త్రంబులను దలగడగా నుంచుకొని పరుండి
యుండిరి. ౬౦

మఱియొక్కతె యొకొక్కతె తొమ్మనిండఁ దలయుంచుకొనిపరుండి
యుండినను. అవిదభుజంబుపై దలయుంచుకొని మఱికొందఱు పరుండి
యుండిరి. మఱియొక్కస్త్రీ మఱియొకదానితోడపై దలపెట్టుకొని నిద్రించు
చుండెను, అవిదభుజంబుపై మఱికొందఱు స్త్రీలు తలలుంచుకొని పరుండి
యుండిరి. ౬౧

మఱికొందఱు స్త్రీలు ఒండొరుల తొడలను, బ్రక్కలను, మొలను,

చరస్పరనివిష్టాంగోఽమదస్నేహవశానుగాః.

౬౨

అన్యోన్యభుజసూత్రేణ స్త్రీమాలా గ్రధితా హి షా,
మాలేన గ్రధితా సూత్రే శుశుభే మత్తపట్పదా.

౬౩

లతానాం మాధవే మాసి పుల్లాశాం వాయుసేవనాత్,
అన్యోన్యమాలాగ్రధితం సంసక్తశుమోచ్చయమ్.
వ్యతివేష్టితసుస్కంధమన్యోన్యభ్రమరాశులం,
అపీద్యనమివోద్ధాతం స్త్రీననం రాజణస్య తత్.

౬౪

౬౫

ఉచితేష్వపి సుశ్యక్తం న తాసాం యోషితాం తదా,
వివేశ్శ్య ఆథాతుం భూషణాంగాంబరస్రజామ్.

౬౬

గాఢణే సుఖసంవిష్టే తాస్త్రియో వివిధప్రభాః,
జ్వలంతః కాంచనా దీపాః ప్రైక్షంతానిమిషా ఇవ.

౬౭

రాజర్షిపితృదైత్యానాం గంధర్వాణాం చ యోషితః,
రాక్షసానాం చ యాః కన్యాస్తస్య కామవశం గతాః.
యుద్ధకామేన తా స్సర్వా రావణేన హృతాస్త్రియాః,

౬౮

వీచును దలగడగాఁ జేసికొని యెఱుంగులపైఁ జేతులఁ, గొట్ట మొదలగు నవయవముల వేసికొనుచు మొదట నంత స్నేహంబు లేనివారయ్యెను బానమదంబునంజేసి యతి స్నేహంబుగలవారలయి పహండి గుండెరి.

౬౧

దారంబువోలెఁ జూపట్టుచుండు పరస్పరభయంబులఁ దుష్టైదలంబోలె పెండ్లుకలుగల తలఁచుకొని పరుండియందు నా స్త్రీలనమూహము లగుంబునఁ గూర్చుండి భృంగంబుల నొప్పుచుండు పుష్పమాలికయుం బోలెఁ బ్రకాశించుచుండిరి.

౬౩

అచ్చట పరస్పరము మాత్రకవలెఁ గూడుకొని పుష్పలబులు భగించి యొండొరులపైఁ జట్టుకొని వ్యాకులంబు లగు ముంగురులు గలిగి ముఖమీది తిరుబువనఁ గడలుచున్న కొకకొంగులు గలిగియుండు నా రాజుస్త్రీల నమూహము అట్లు వైశాఖమాసంబున వికసించి మాలికగా నేర్పడి పుష్పించి చెట్టు బోడెలమిఁద నట్లుకొని తుష్టైదలచే వ్యాకులంబై వాయువుచేఁ గడలింపంబడుచున్న లతల వనఁబుంబోలె నొప్పుచుండినది.

౬౪, ౬౫

అప్పుడు ఆస్త్రీల సొమ్ములు నటయవంబుల వస్త్రములును బుష్పమాలికలును ఉచితస్థానంబుల నుంచఁబడియుండిన పయ్యును ఆస్త్రీలు మాలాకారముగాఁ బరుండి గుండటంజేసి 'ఇవి వీరివి, యివి మఱియుకరివి' అని విగుర్పించి తెలిసికొనఁగూడ కుండినవి.

౬౬

రావణుండు మేల్కొనియుండఁగా నాస్త్రీలంజూడ నశక్యము గావున నిచ్చట బంగారు స్తంభంబులం దుంచఁబడిన దీపంబులు రావణుండు సుఖనిద్రఁజేందఁగానే నిశ్చలంబులయి నానావిధకాంతుల నొప్పుచుండు నాస్త్రీలం జూచుచున్నట్లుండెను.

౬౭

రాజర్షులస్త్రీలును విభవేవకలస్త్రీలును దైశ్యవనితలును గంధర్వస్త్రీలు రాక్షసుల కన్నీయలు సుఆరాజునియుండు మన్మథమోహితతై యుండిరి.

౬౮

రావణుండు ఎప్పుడును యధ్ధంబుగోరువాఁడు కావున ఆస్త్రీల నవహరించినచో వారిబంధువులు యధ్ధంబునకు కత్తురని యధ్ధమనందలి యాశంజేసి యాస్త్రీలనందఱు నవహరించివాఁడు, మఱికొందఱు స్త్రీలు యావన

సమదా మదజేనైవ మోహితాః రాశ్విదాగతాః.

న తత్ర శాచిత్ప్రమదా ప్రసహతి
వీర్యోపపన్నేన గుణేన లభా,
న చాన్యకామూపి న చాన్యపూర్వా
వినా వరాహ్లాం జనకాత్తజాం తామ్.

న చాకులీనా న చ హీనరూపా
నాగక్షిణా నానుపచారయుక్తా,
భార్యాభవత్తస్య న హీనసత్త్వా
వనూపి కాంతస్య న కామనీయా.
బహూన బుద్ధిస్తు హరిశ్శరస్య
యదీద్ధశీ రాఘవభర్తవత్సీ,
ఇమా యథా రాక్షసరాజభార్యా
స్సుజాతమన్యేతి హి సాధుబుద్ధేః.

పునశ్చ సోఽచింతయదార్తరూపా
ధ్రివం విశిష్టా గుణతో హి నీతా,
అథాయమస్యాం కృతవా మహత్తా
లంకేశ్వరః కష్టమనారఘకర్త.

ఇతి శ్రీమద్వరకాండే - నవమస్కర్ధః.

మందంబుగలవారలు మన్మథ మోహితై తమకుఁదాసే రావణు నూశ్రయించి
నాడు. ౬౯

అచ్చట శ్రేష్ఠస్త్రీయయిన సీతదక్క తక్కినస్త్రీలపరితరమును పరా
క్రమకాలియగు రావణునియందుఁ గలసౌందర్యగుణంబులను మోహించి బచ్చి
నదేగాని వానిచే బలాత్కారంబునఁ దేబడినవికాదు. అచ్చునుండువార
లందఱును రావణునిమాత్రము మోహించియుండువారుగాని మఱియొక్క
నియం బెచ్చటను అనర్థిగలవారుకారు రావణునూశ్రయించుటను మున్ను
మఱియొక్కఁడు భర్తగల్గి యుండునదియొ సచ్చట పెవ్వతేయు లేదు. ౭౦

ఆరావణభార్యలందఱును మంజులంబునం బట్టినవారై మంచి
సౌందర్యంబు గలవారై శేషుగలవారై సమస్తదేవతానితోఁ గూడిన
వారై బలముగలవారై పెరిమిటికిఁ గోరంగినవారై యుండిరి. ౭౧

“ఈరావణునిభార్య నెట్లు పెరిమిటిని గూడియున్నారో అట్లు సీత
యను రామునితోఁ గూడియుండునట్లు ఈరావణుండు సీతను రాముని
కర్పించునేని వీరికి మంగళంబు గలుగును” అని మంచిబుద్ధికాలియగు హనుమం
తుఁడు తలంచెను. లేక “ఇట్టి గుణవంతురాలయిన సీతను రావణుఁడవహరించు
నట్లు ఆరావణభార్యలనందఱును సుగ్రీవుఁ డవహరించునేని యప్పటికి సుగ్రీవు
నకు మంగళంబగును” అని మంచి బుద్ధిగలిగియున్న హనుమంతుఁడు తలంచెను.
లేక “రావణుండు ఈభార్యల నవహరింపఁనట్లు రామునిభార్యయైన సీతను
గూడ వహరించెనేని యతని కెంతమాత్రము మంగళంబు గలగదు” అని
మంచిబుద్ధికాలి యగుహనుమంతుఁడు తలంచెను. లేక “నే నీరావణుని భార్య
లనుజూచినట్లు రామునిభార్య యగుసీతనుజూతునేని యప్పటికి నానన్నము
సఫలం బగును” అని మంచి బుద్ధికాలి యగుహనుమంతుఁడు తలంచెను. ౭౨

“ఈస్త్రీలకన్నను సీత పాలివ్రత్యాదిగుణంబుల నెంతో యధికురాలు.
అట్టి సీతనుగూడ ఈరావణుం డవహరించినాఁడు; ఇట్టిదష్టకృత్యము చేసి
నాఁడే అయ్యో!” అని మరల హనుమంతుఁడు దుఃఖింబునం బింపించెను. ౭౩

ఇది తొమ్మిదవఁగ్ధము.

నమదా నుదనోవైవ మోహితాః కాశ్చిదాగతాః.

౬౩

న తత్ర కాచిత్ప్రమదా ప్రసహ్య
వీర్యోపపన్నేన గుణేన లభ్యా,
న చాన్యకామూపి న చాన్యపూర్వా
వినా వరార్హం జనకాత్మజం తామ్.

౭౦

న చాకులీనా న చ హీనరూపా
నానక్షిణా నానుపచారయుక్తా,
భార్యాభవత్తస్య న హీనసత్త్వా
సమాపి తాంతస్య న కామనీయా.

౭౧

బహున బుద్ధిస్తు హరిశ్శరస్య
యదీద్భశీ రాఘవధర్మపత్నీ,
ఇమా యథా రాజసరాజభార్యా
స్సజాతమన్యేతి హి సాధుబుద్ధేః.

౭౨

పునశ్చ సోఽచింతయదార్తరూపో
ధ్మనిం విశిష్టా గుణతో హి నీతా,
అథాయమస్మాం కృతవాక్ మహాత్మా
లంకేశ్వరః కష్టమనార్హకర్త.

౭౩

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - నవమస్తకం.

మందముగలవారలు మన్మథమోహితై తమకుఁదామే రావణు నాశ్రయించి
రాదు.

౬౯

అచ్చట శ్రేష్ఠస్త్రీయయిన సీతబిడ్డ తక్కినస్త్రీలపరితయాను పరా
శ్రమకాలియగు రావణనియందుఁ గలసౌందర్యగుణంబులకు మోహించి చచ్చి
నదేగాని వానిచే బలాత్కారంబునఁ జేబడినదికాదు. అచ్చునుండువార
బంధును రావణునిమాత్రము మోహించియుండువారుగాని మఱియొక్క
నియం బెచ్చటను ఆసక్తిగలవారుకారు రావణునాశ్రయించుటకు మున్ను
మఱియొక్కఁడు భర్తగల్గి యాండునదియను నచ్చట నెవ్వతెయు లేదు. ౭౦

ఆరావణభార్యలందఱును మంజులంబునం బట్టినవారై మంచి
సౌందర్యంబు గలవారై శ్రేష్ఠుగలవారై సమస్తవచారములతోఁ గూడిన
వారై బలముగలవారై పెనిమిటికిఁ గోరింపినవారై యుండిరి. ౭౧

“ఈరావణునిభార్య లెట్లు పెనిమిటిని గూడియున్నారో అట్లు సీత
యను రామునితోఁ గూడియుండునట్లు ఈరావణుండు సీతను రాముని
శర్పించుచునేని వీరికి మంగళంబు గలుగును” అని మంచిబుద్ధికాలియగు హనుమం
తుఁడు తలంచెను. లేక “ఇట్టి గుణవంతురాలయిన సీతను రావణుఁడపహరించు
నట్లు ఆరావణభార్యలనందఱును సుగ్రీవుఁడపహరించుచునేని యప్పటికి సుగ్రీవు
నకు మంగళంబగును” అని మంచి బుద్ధిగలిగియున్న హనుమంతుఁడు తలంచెను.
లేక “రావణుండు ఈభార్యల నపహరింపఁగట్లు రామునిభార్యయైన సీతను
గూడ పహరించుచునేని యతని కెంతమాత్రము మంగళంబు గలుగదు” అని
మంచిబుద్ధికాలి యగుహనుమంతుఁడు తలంచెను. లేక “నే నీరావణుని భార్య
లనుజూచినట్లు రామునిభార్య యగుసీతనుజూతునని యప్పటికి నాజన్మము
సఫలం బగును” అని మంచి బుద్ధికాలి యగుహనుమంతుఁడు తలంచెను. ౭౨

“ఈస్త్రీలకన్నను సీత చాలివ్రత్యాదిగుణంబుల నెంతో యధికురాలా.
అట్టి సీతనుగూడ ఈరావణుం డపహరించిగాఁడు; ఇట్టిదమ్మకృత్యము చేసి
నాఁడే అయ్యో!” అని మరల హనుమంతుఁడు దుఃఖంబునం బింటించెను. ౭౩

ఇది తొమ్మిదవఁ గర్ణము.

చ శ మ స్స ర్గః

తత్ర దివ్యోదయం నుభయం స్ఫుటిం రత్న భూషితం,
అవేగమాణో హనుమాన్ దశర్శ శయనాననమ్.

౧

దాంశకాంచనచిత్త్రాంగైర్వైడూర్వైశ్చవనాననైః,
మహార్థా స్తరణో పేతై రుపవన్నం మహాధనైః.

౨

శస్య చైకతపే దేశే సోఽగ్ర్యమాలావిభూషితం,
చద్య సాండురం చత్రం తారాధిపతినిభమ్.

౩

జాతహాసరిక్షిప్తం చిత్ర భానుసమప్రభం,
అశోకమాలావిభితం దశర్శ పరమాననమ్.

౪

తాల్యాజనహస్తాభిర్వైజ్యమానం సమంశతః,
గండైశ్చ వివిధైర్జుప్తైః మధూనేన భూషితమ్.

౫

పరసూ స్తరణా స్తీర్ణమావికాజినసంవృతం,
దామభిర్వరమాల్యానాం సమంతాదుపశోభిషమ్.

౬

తస్మిన్ జిమూతసంకాశం ప్రదీప్తోత్తమకుండలం,
లోహితాక్షం జహాబాహుం మహారజతవాసనమ్.

౭

లోహితేనానులిప్తాంగం చందనేన సుగంధినా,
సంధ్యారక్తమివాకాశే తోయదం సలటిద్గమమ్.

౮

నృతమాభరణైర్దివ్యైస్సురూపం కామరూపిణం,
సవ్యూవనగుల్తాధ్యం ప్రసుప్తమివ మండలమ్.

౯

క్రీడితోపరతం రాత్రౌ వరాభరణభూషితం,
ప్రియం రాక్షసకన్యానాం రాక్షసానాం సుఖావహమ్.

౧౦

పదియవసర్గము

హనుమంతుండు బచ్చటఁ గలయంజానుచు స్వర్గంబుననుండు దేవేంద్రునికయగృహముతో నమానంబై శ్రేష్ఠంబై శ్పటికమణులతోఁ జేయఁబడి యితర మణులచే నలంకరింపఁబడి కొంతనాటకు దంతముతోను గొంతవఱకుఁ బాగారముతో నునిగతవై దూర్వమణులతోను జేయఁబడియుండుటంజేసినానా పద్మంబులు గలవై శ్రేష్ఠులగు కబళములతోఁ గప్పఁబడి యధికంబుగా విలువగలిగిననుండు పీఠంబులతోఁ గూడియున్న శయనగృహంబును చూచెను.

అహనుమంతుండు ఆశయనంబున శిరోభాగంబునందు మేలయినముతై షణ్ణుమాలచే నలంకరింపఁబడినదియుం జంద్రుండుంబోలెఁ బెల్లగానున్నదియు నగు శ్రేష్ఠతచ్ఛత్రంబుఁ జూచెను.

బాగారముతోఁ జేయఁబడి సూర్యుండుంబోలె దేజరిల్లుచు నశోక ప్రచ్ఛమాలికలచే నలంకరింపఁబడి చానురంబులు చేతులం బట్టుకొనియుండు నీలచే నీవంబుడుచు నానావిధసుగంధంబులు గలిగి సుగంధిధూపంబుల నుబాళించుచు మేలయిన యాస్తరణంబులు గలిగి పొట్టేటితోలుతోఁ గప్పఁ బడి మంచి పుష్పమాలికలచే నలంకరింపఁబడియుండు శ్రేష్ఠమైనశయనంబును చూచెను.

౪-౬

ఆశయనంబునందు మేఘంబునకుఁ బోలె నలంపురంగుగలిగి ప్రకాశ మానంబు లగి తుండలంబులు ధరించి యెఱ్ఱురి నేత్రంబులు గలిగి మోఁకాలు కబళ ప్రేలుకామంబుండు చేతులతో నొప్పుచు బంగారముతో నలంకరింపఁ బడిన వస్త్రంబుగట్టుకొని సుగంధి యగునెఱ్ఱురిచందనంబు మేన నలందు కొని యట్టుకంధ్యాకాలంబున నెఱ్ఱుగా మెఱపులంగూడి యాకాశంబున నుండు మేఘంబుంబోలెఁ జూపట్టుచు శ్రేష్ఠంబులగు నాభరణంబుల నలంకరింపఁ బడి సుందరం బగురూపంబుగలవాండై కామరూపుండై వృక్షంబులతోఁ గూడిన వనంబులును బొదలునం గల్గి సముద్రమధిసాంతంబున నిడు రించుచున్నట్లు నిశ్చలంబై యున్న మందరపర్వతంబుపొల్కి గనుపట్టుచు రాత్రియందు యథేచ్ఛంబుగ నానావిధక్రీడలు నల్పి నానావిధమద్యం బులు ద్రావి యుపరకుండై యుండునాని రాక్షసులకు సుఖంబుసేయు

వీత్వాఽభ్యుపరతం చాపి దదర్శ స మహాకపిః,

భాస్వరే శయనే వీరం ప్రసుప్తం రాక్షసాధిపమ్.

౧౧

నిశ్శ్వసంతం యథా నాగం రావణం బాసరరభః,

ఆసాద్య పరమోద్విగ్న నిశ్చిహసర్పశుభ్రీతవత్.

౧౨

అథాఽఽరోహణమాసాద్య వేదికాఽంతరమూత్రితః,

సుప్తం రాక్షసశాద్ధూలం ప్రేక్షతే స్త మహాకపిః.

౧౩

శుశుభే రాక్షసేంద్రస్య స్వపతశ్శయనోత్తమం,

గంధమాస్త్రీని సంవిష్టే యథా ప్రస్రవణం మహత్.

౧౪

కాంచనాంగదసన్నధౌ దదర్శ స మహాత్మనః,

విక్షిప్తా రాక్షసేంద్రస్య భుజాచింద్రధ్వజోపమా.

౧౫

విరావతవిషాణాగైరాపీడనకృత వ్రణౌ,

వజ్రోల్లిఖితపీనాంసౌ విష్ణుచక్రపరిభృతౌ.

౧౬

వీనో సమసుజాతాంసౌ సంగతో బలసంయుతౌ,

సులక్షణనఖాంగుష్ఠౌ స్వంగుళీకలలక్షితౌ.

౧౭

సంహతౌ పరిఘాకారౌ వృత్తౌ కరికరోపమా,

విక్షిప్తౌ శయనే శుభ్రౌ పంచశీర్షావినోరగా.

౧౮

శశక్షతజకల్పేన సుశీతేన సుగంధినా,

చందనేన పరాధ్యేన స్వనులిప్తౌ స్వలంకృతౌ.

౧౯

నాని రాక్షసకన్యకలకు మనోహరుడగువాని రావణుని హనుమంతుడు చూచెను.

2-౧౦

వానరశ్రేష్ఠుడగు నా హనుమంతుడు ప్రకాశమాసంబగు పాన్పునంబరుం నిదురించుచు సర్పంబుంబోలె నిట్టూర్పులు పుచ్చుచున్న పరాక్రమ కాలియు రాక్షసేశ్వరుడునగు రావణుని దగ్గఱకు బోయి “ఓహో యేమి నా యజ్ఞానంబు ఇంతదగ్గఱకు రావచ్చునా! తెలిసికొన్న నేమి నేయ వచ్చును?” అని చింతించి యతిశీఘ్రంబుగా మిక్కిలి భయంబడినవాడంబోలె కొంతయవ్వలికి దొలగెను.

౧౧, ౧౨

అంత నాహనుమంతుడు పడికట్టు మార్గంబుజేరి మఱియొక్కచడి కట్టుమీదనుండి నిదురించుచున్న రావణునిం జూచుచుండె.

౧౩

దేనిగంధంబు మూర్ఛిని యితరగజంబులు భయపడునో యట్టియేనగుచే నధిష్ఠింపఁబడిన నెలయాట యెట్లు ఇతరగజంబులు రాకుండుటచే వివిక్తముగా నుండునో అట్లు రావణుండు నిదురించుచుండగా నా శయనంబు భయంబున మఱియొవ్వరు నచ్చటికి రాకుండుటవలన వివిక్తంబుగా నుండినది.

ఆ హనుమంతుడు బంగారు బాహువులు ధరించుకొననవై యింద్రధ్వజంబులంబోలెఁ జూడనగుచు మున్నెరావతంబులొక బోరదురవ్వడు వాసికొమ్మలచేఁ జేయఁబడిన గాయంబులతో నొప్పుచు నిందుని వజ్రయుధంబుచే గీతఁబడిన మూపులుగలిగి విష్ణుదత్తంబుననైన గాయంబులం దేజరిల్లుచు బలిసినవై నమంబులగు సుందరంబులగు మూపులుగలిగి దేహంబున కనురూపంబులై బలివ్రంబులై మంచి లక్షణంబులుగల నఖంబులు సంగవ్రంబును వేళ్లు నఱచియుండు గలవై దృఢంబులగు సంధిబాధంబులతోఁ గూడి పరిఘంబులంబోలెఁ జూపట్టుచు గుండ్రంబులై ఏకుగు తొండంబులతో సాటిసేయందగి శుభ్రంబగు శయనంబునఁ బ్రసారితంబులై యొడుకలల పాములంబోలె నున్న మహాపరాక్రమకాలియగు రావణుని బాహువులం జూచెను.

౧౫-౧౮

ఆ హనుమంతుడు కుండేటిసెత్తుటివలె నెత్తినై చల్లగా మంచివాసన గలిగి శ్రేష్ఠంబైయుండు చందనంబుచేఁ బూయఁబడి చక్కగా నలంకరింపఁ

ఉత్తమస్త్రీనిమృదితా గంధోత్తమనిషేవితా,
యక్ష పన్నగ గంధర్వ దేవ బానస రానిణౌ. ౨౦
దదర్శ స కపిస్తస్య బాహు శయనసంస్థితౌ,
మందరస్యాంతరే సుప్తౌ మహాహీ రుషితావివ. ౨౧

తాభ్యాం స పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్షసేశ్వరః,
శుశుభేచలసంకాశశృంగాభ్యామివ మందరః. ౨౨

చూతపుష్పాగసురభిర్వకులౌత్తమసంయుతః,
మృష్టాన్నరససంయుక్తః పానగంధపురస్సరః. ౨౩
తస్య రాక్షససింహస్య నిశ్చక్రామ మహా(న్)ముఖాత్,
శయానస్య వినిశ్చాన్వసః పూరయన్నివ తద్గ్రహమ్. ౨౪

ముకామణివిచిత్రేణ కాంచనేన విరాజితం,
మమ పేనాపస్పృతేన కుండలోజ్జ్వలితాననమ్. ౨౫
రక్తచంకనదిగ్ధేన తథా హరేణ శోభినా,
శీనామతవిశాలేన నక్షసాభివిరాజితమ్. ౨౬

పాండరేణాపవిధేన తౌమేణ తుతజేక్షణం,
మహార్హేణ సుసంవీతం పీతేనోత్తమవాససా. ౨౭

మాషరాశిప్రతీకాశం నిశ్శ్వసంతం భుజంగవత్,
గాంగే మహతి తోయాంతే ప్రసుప్తమివ కుంజరమ్. ౨౮

చతుర్భుజః కాంచనైర్ద్రిపైర్ద్రిగ్మమానచతుర్దిశం,
ప్రకాశీకృతసర్వాంగం మేఘం విద్యుద్గణైరివ. ౨౯

పాదమూలగతాశ్వాపి దదర్శ సుమహాత్మనః,
పత్నీస్స ప్రియభార్యస్య తస్య రక్షఃపతేర్ద్రవహే. ౩౦

బడి యొక్కతనస్థిలనే బిసుకబడుచు నుత్తమాబలగు వానసలగలిగి యక్షులను నాగులకు గంధర్వులకు దేవతలకు దావపులకు యొద్ధంబున రోదరంబు నేనునట్లు గావించు జాలినవై మందరపర్వతాంతరామన నిదురించుచున్నాడోపామనొందిన గొప్ప సర్పంబులుం బోలె జూపట్టుచున్న యారావణుని భుజంబుల జూచెను.

౧౯—౨౧

ఐందోబోని మేనుగల యా రావణుండు బలిసి నిడుపుగానుండు నాభుజంబులగూడి రెండు శిఖరంబులగూడిన మందరపర్వతంబునబోలె ప్రకాశించుచుండెను.

౨౨

అన్నట బహుడి నిద్రించుచున్న రావణుని వెద్దనోటినుండి మామిడి బొప్పి పూలవాసనయు బొగడపూలగంధంబును మృష్టాన్నగంధంబును మద్యగంధంబును గలిగి యాగృహంబును బూరించునట్లు చూపట్టుచు నిట్టూర్పులు వెడలుచుండినవి. (మును చెప్పబడిన “రెండు భుజంబులును” ఇప్పుడు నోటనుండి” యను యేకవచనంబును రావణుండు కామరూపి యగుటచే స్త్రీ సమ్మోహనముకై ధరించిన రూపంబునం గలిగెను.

౨౩, ౨౪

బాగారచుతోడ జేమఁబడిన ముత్యములు మణులు బొడుగంబడి యుండుటజేసి నానావర్ణంబులు గలిగి నిద్రావశంబునఁ గొంచెము స్వప్నానంబునందుండి తొలగియుండు కిరీటంబునం దేజిల్లుచుఁ గుండలంబుల నొప్పుచున్న ముఖంబుతోగూడి దివ్యంబగుహారంబున వెలుగుచు రక్తచందనామలచే ననులిప్తావై బలిసి నిడువై వెడల్పెయ్యుండు తొమ్మిదిగలిగి తెల్లని పట్టు నుత్తరీయంబు ధరించి నెత్తురుబోలె నెఱ్ఱనైన కండ్లుగలిగి చాల విలువ గల మేలైన పీతపస్త్రంబు గట్టుకొని సర్పంబునబోలె నిట్టూర్పులుపుచ్చుచు మిడతరాశియుంబోలె నల్లని శయనంబునం బహుడి గంగాజలమస్యంబునం బహుడి నిదురించు నేతుగుహొల్కి జూపట్టుచు నాల్గుప్రక్కలను గాంచనస్తంభంబులం దుంచబడియుండు నాలుగు దిపంబులతో నొప్పుచు నాధరణంబుల ప్రకాశించు జేమఁబడుచు, నట్లు మెత్తలు నమూనాంబులతోగూడిన మేనుంబుకైవడి భాసల్లుచున్న రావణుని, మహావరాత్మచక్రాలియుఁ దనయందుఁ బ్రీతిగలభార్యలు గలవాండు నగు నతని పాదమూలాంబుల నుండక భార్యలకు హనుమాండు డచ్చటఁ జూచెను.

౨౫-౩౦

శశిప్రకాశవదనాశ్చార్యుండలభూషితాః,
అమృతానమాల్యాభరణా దదర్శ హరియూథవః.

30

నృత్రవాదిత్రకుళలా రాక్షసేంద్రభుజాంకగాః,
వరాభరణధారిణ్యో నిషణ్ణా దదృశే హరిః.

31

వజ్రవైడూర్యగర్భాణి శ్రవణాంతేషు యోషితాం,
దదర్శ తాపనీయాని కుండలాన్యంగదాని చ.

32

తాపాం చంద్రోపమైర్నక్తైశ్శుశ్కల్లలితకుండలైః,
విరరాజ విమానం తన్నభస్తారాగణైరివ

33

మదవ్యాయామఖన్నాస్తా రాక్షసేంద్రస్య యోషితాః,
తేషు తేష్వవకాశేషు ప్రసుప్తాస్తనమధ్యమాః.
అంగవారైస్తథైవాన్యైశ్చోమతైర్నృత్రకలినీ,
విన్యస్తశుభసర్వాంగీ ప్రసుప్తావరణిణీ.

34

35

కాచిద్విణాం పరివృజ్య ప్రసుప్తా సంప్రకాశితే,
మహానదీప్రకీర్ణేవ నలినీ పోతమాశ్రితా.
అన్యై కక్షగతేనైవ మద్దుకేనాసితేక్షణా,
ప్రసుప్తా భామినీ భాతి బాలపుత్రేవ వత్సలా.

36

37

కటహం చారుసర్వాంగీ వీడ్య శేతే శుభస్తనీ,
చిరస్య రమణం లభ్యా పరివృజ్యేవ భామినీ.

38

హనుమంతుడు చంద్రుండుబోలె నుదరంబులయినముఖంబుగల
చారిత్రే నూడరంబులయినకుండలంబుల నలంకృతలయి అప్పుడుకొనిన పున్న
హులికలు నాభరణంబులు ధరించి నుండు నారావణునిభార్యలు జూచెను. 30

హనుమంతుడు డచ్చటనృత్తములయందును వాద్యములయందును నేర్పు
గలిగి రావణునిచే నాలింగనంబునను దొడతైః గూర్చుండఁబెట్టుకొనుటవలనను
గౌరవించఁబడుచు మేలయిన నాభరణంబులు ధరించి వరుండియుండు స్త్రీలం
జూచెను. 31

హనుమంతుడు డచ్చట ఆస్త్రీలు చేతులకు దుగడగాఁజేసికొని వరుండి
యొప్పువారలు కావున బాగారముతోఁ జేయఁబడి వజ్రవైడూర్యంబులు
బొదిగియుండుపోగులును జెవులనంటియుండు బాహుపురుషులను జూచెను.

ఆదిహనుండు ఆస్త్రీలయొక్క చంద్రస్థూపరూపు లైనముఖంబులను
మేలయిన కుండలంబులను గూడి నక్షత్రంబులుగూడిన యా కాశంబుఁబోలె
అకాశించుచుండినది. 32

సూక్ష్మములయిన నడుములుగల యారావణభార్యలు అధికముగా
చుద్యంబు ద్రావి యలసి యయ్యై ప్రదేశమునందుం బడి నిదురించిరి. 33

మఱియొక యంత్రమనిత నృత్తమునందు నేర్పుగలది నృత్తమునేయు
కాలమునందుంబోలె వాసనాబలంబున నవయవవిక్షేపాబులతోఁ గూడిన
యవయవంబులుగల్గి నిదురించుచుండినది. 34

ఒక్కతె వీణను గొంగిలించుకొని నిదురించుచు మహానదీయందు
తెప్పతోఁగూడిన తామరతీగయుం బోలె అకాశించుచుండినది. 35

నల్లనికండ్లుగల మఱియొక స్త్రీ చంకనున్న గుమ్మెటతో నే నిదురించుచు
బిడ్డయందు ప్రేమగలదియు బిడ్డకు జంకనుంచుకొని యొప్పునయు నగు స్త్రీవలె
అకాశించుచుండినది. 36

నర్వాంగసుందరియు రమణీయుంబు లగు భవంబులు గలదియు నగు
నొక్కస్త్రీ బహుకాలమునకుం బొందఁబడిన ప్రియుని గట్టిగాఁ దమినిఁ
గొంగిలించుకొనునట్లు తప్పెటకు గట్టిగాఁబట్టుకొని వరుండియుండినది. 37

కాచిద్వంశం పరివృజ్య సుప్తా కమలలోచనా,
రహః ప్రియతమం గృహ్య సకామేవ చ కామినీ. ౪౦

విమంచీ పరిగృహ్యన్యా నియతా నృత్రశాలినీ,
నిద్రావశమసుప్తా సహకాంతేవ భామినీ. ౪౧

అన్యా కనకసంకాశైర్వృదుపీనైర్ననోరమైః,
మృదంగం పరిపీడ్యంతైః ప్రసుప్తా మత్తలోచనా. ౪౨

భుజపార్శ్వతరస్థేన కక్షగేణ కృశోదరీ,
పణవేన సహనింద్యా సుప్తా మదకృతిశ్రమా. ౪౩

డిండిమం పరిగృహ్యన్యా తదై వాసక్తడిండిమా,
ప్రసుప్తా తరుణం విత్స ముగ్ధగూహ్యైవ భామినీ. ౪౪

కాచిదాడంబరం నారీ భుజసంయోగపీడితం,
కృత్వా కమలపత్రాక్షీ ప్రసుప్తా మదమోహితా. ౪౫

కలశీమపవిభ్యాన్యా ప్రసుప్తా భాతి భామినీ,
వసంతే పుష్పశబలా మాలేవ పరిమార్జితా. ౪౬

పాణిభ్యాం చ కచా కాశీత్సవర్ణకలశోఽమా,
ఉగ్రహృద్యబలా సుప్తా నిద్రాబలపరాజితా. ౪౭

అన్యా కమలపత్రాక్షీ పూర్ణైర్దమనదృశాననా,
అన్యమూలింగ్య సుశ్రీణీ ప్రసుప్తా మదవిహ్వలా. ౪౮

తామరపూవులంబోలు కండ్లుగల యొక్కవనిత కామమర లేకాంతం
మనం బ్రయోనిఁ గాంక్షదీక్షఁ గాంగిలించుకొనునట్లు నిర్ణయించిని గాంగి
లించుకొని నిదురించినది. ౪౦

నృతమనేయగట్టి మఱియొక్కకాంత యేడుతంతులుగల వీణను
బట్టుకొని నిదురించుచు బ్రయోనిం గాంగిలించుకొని నిదురించుచున్న పనిత
యొంబోలఁ జూడట్లుచుండినది. ౪౧

మదంబుతోఁగూడిన చూపులుగలమఱియొకయువతి బంగారమనవరి
బోలె రంగుగలిగి మెత్తనివై బలసి వనోహరఁబులై యుండు నవయవఁబుల
మధ్యలను గట్టిగాఁ గాంగిలించుకొని నిదురించుచుండినది. ౪౨

నిందింపఁదగని రూపంబుగలిగిన కృశోదరి యగు నొక్కవనిత మద్య
మదఁబున నలసి కణవం బనువాద్యంబును బాహువుప్రక్కఁ జంకనుంచుకొని
నిదురించుచుండినది. ౪౩

మఱియొక్కకాంత ఒకచేత నొకడిండిమంబును, రెండవచేత మఱి
యొక డిండిమంబును గాంగిలించుకొని కరుండి యావనంబుగలప్రియని
విద్యనుం గాంగిలించుకొనియుండు పనితయొంబోలఁ గనుకట్టుచుండినది. ౪౪

తామరపూజేకులంబోలె వికాలసుందరంబులగు శేత్రంబులు గల
యొక్కవనిత యాడంబరంబనువాద్యంబును గట్టిగాఁ గాంగిలించుకొని మద్య
మదంబున మైమఱచి నిదురించినది. ౪౫

మఱియొక్క కాంత నీటితోనిండియుండు కలశమును దనపై బోద
గిలం ద్రోసికొని నీటిచేఁ దడుపంబడినదై నిదురించుచు వనంశద్రువునందు వాడ
కుండుటకై తడిపంబడి యుండుటంజేసి కొంచెము కాంతిదటిగిన పూలుగల
పువ్వుమాలికయొంబోలఁ జూడట్లుచుండినది. ౪౬

ఒక నొకయువతి బంగారుకలశంబులం బోలి తన స్తనంబులఁ జేతులం
బట్టుకొని నిద్రాపరవశమై పరుండినది. ౪౭

తామరపూజేకులంబోలె వికాలరమణీయంబులగుకండ్లును నిండుచండు
రు నీబోలు ముఖంబునుం గలయొకవనిత మదంబున మైమఱచి సుందరంబులగు

అతోద్ధ్యాని విచిత్రాణి పరిష్కంభ్య వరస్త్రియః.

నివీర్య చ కుచైస్సుప్తాః కామిన్యః కాముకానివ.

౪౯

తాసామేకాంతవిన్యస్తే శయానాం శయనే శుభే,

దదన్ భూషణం పన్నామపరాం స కపిస్త్రియమ్

౫౦

ముక్తామణిసమాయుక్తైర్భూషణైః స్సునిభూషితాం,

విభూషయంతీమివ తస్యశ్రియా భవనోత్తమమ్.

౫౧

గౌరీం కఃకవర్ణాభామిష్టామంతఃపురేశ్వరిం,

కపిర్నందోదరిం తత్ర శయానాం చారురూపిణీమ్.

౫౨

స తాం దృష్ట్వా మహాబాహుర్భూషితాం మారుతాత్తజః,

తర్కయామాస సీతేతి రూపయాకాశసంపదా.

౫౩

హర్షేణ మహతా యుక్తో ననంద హరియూథపః,

[దృష్టా సీతేతి హృష్టోఽభూద్ధీచక్వారిత్రదర్శనాత్.]

అస్థిభటయామాస చుచుంబపుచ్ఛం ననంద చిక్రీడ జగౌజగామ,

స్త్రాభానరోహన్నిపపాత భూమా నిదన్ భూకస్వాం ప్రకృతిం

కపీనామ్.

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - దశమస్కంధః.

ఏ కా ద శ స్కంధః.

అనధూయ చ తాం బుద్ధిం బభూవావస్థితస్తదా,

జగామ చాపరాం చింతాం సీతాం ప్రతి మహాకషిః.

౧

స రామేణ వియుక్తా సా స్వప్నమర్హతి భామినీ,

స భోక్తుం నాప్యలంకర్తుం న పాన ముపనేవితుమ్.

౨

విజృంభణసౌభ్య మణియొక్క కాంతం గొగిలించుకొని నిదురించుచుండి
నది. ౪౦

కామినులు తమప్రియులనుబోలె మణిసొందలు స్త్రీలు నానా
విభంజనలయిన వాద్యంబులకు గొగిలించుకొని స్త్రీలంబుల చివించుచు
నిదురించిరి. ౪౧

ఆ స్త్రీలనడుమ నేకాంతమున నుంచబడిన యుత్తమాబగు శయనం
బునఁ బరుండి సౌందర్యంబున వెలుంగుచున్న మణియొకపనితను (మందోదరిని)
హనుమాతుఁడు చూచెను. ౪౨

మత్తైములతోఁ గూడినట్టియు రత్నములు చెక్కబడినట్టియు భూష
ణములచే నలంకరింపఁబడినదియుఁ దనశరీరకాంతిచే గృహమంతయు వెలి
గించుచున్నదియు బంగారుపర్యముగల శరీరకాంతిగలదియు రావణున కిష్ట
రాలును అంతఃపురస్త్రీలలో శ్రేష్ఠరాలును బవ్వళించియున్నదియు నంద
కతైమునగు మందోదరిని బలపంతుఁడగు హనుమాతుఁడు గాంచి యాననము
చేతను జక్కదనముచేతను నొప్పినది యగు సీతాదేవి కాఁబోలునని తలం
చెను. అట్లు తలంచి వానరోక్తముఁడు మిక్కిలి సంతోషముతోఁ గూడిన
వాడయ్యెను. (ఆయున్నకరీరిని జూచి 'భేదమును జెడచెను.) ౪౩-౪౪

ఇది పదియవసర్గము

పదునొకండవసర్గము

అట్లు మందోదరిని గాంచి సీత యని తలంచి సంతోషించిన హను
మాతుఁడ తలంపు మాని సీతకుగూర్చి మణియొకచింత గలవాడయ్యెను. ౪౫

సీతాదేవి రామునిఁ బాసి యున్నది గావున నిద్రింపను, భుజింపను,
అలంకరించుకొనదు, పానమునీయను, రామునితో నమానుఁడులేడు గాన నితర

నానన్యం నరముపస్థాతుం సురాణామపి చేత్వరం,
న హి రామనమః కల్పిష్యద్యతే త్రిదశేష్వపి.

3

అన్యేయమితి నిశ్చిత్య పానభూమౌ చచార సః,
క్రీడితేనాపరాః క్లాంతా గీతేన చ తథాఽపరాః.
వృత్తేన చాపరాః క్లాంతాః పానవిప్రహతాస్తథా,
మురజేషు మృగిం గేషు వీతికాసు చ సంస్థితాః.
తథాఽఽస్తరణముఖ్యేషు సంవిష్టాశ్చాపరా స్త్రియః,
అంగనానాం సహస్రేణ భూషితేన విభూషితైః.
రూపసల్లాపశీలేన యుక్తగీతార్థభాషితా,
దేశ కాలాభియుక్తేన యుక్తవాక్యాభిధాయినా
రతాభిరతసంసుప్తం దదర్శ హరియూథపః,
తాసాం మధ్యే మహాబాహుశ్శుశుభే రాక్షసేశ్వరః.

౪

౫

౬

౭

౮

గోష్ఠే మహతి ముఖ్యానాం గవాం మధ్యే యథా వృషః,
స రాక్షసేంద్రశ్శుశుభే తాభిః పరిచృతస్త్వయమ్.

౯

కరేణుభ్యధాఽరణ్యే పరికిర్లో మహాద్విషః,
సర్వకామైరుపేతాం చ పానభూమిం విహత్తనః.
దదర్శ హరిశార్దులస్తస్య రక్షిపతేర్ద్రుపే,
మృగాణాం మహిషాణాం చ వరాహాణాం చ భాగళః.
తత్ర న్యస్తాని మూంసాని పానభూమౌ దదర్శ సః,

౧౦

౧౧

తాక్షేషు చ విశాలేషు భాజనేష్వర్ధభక్షితాన్.
దదర్శ హరిశార్దులౌ మయూరాన్కుక్కుటాంస్తథా,

౧౨

పురుషుని దేవేంద్రునియంతటివాని నైనను బొందుటకు సమ్యుత్పన్నుడు. కావున నీ నిద్రించుచున్నయింటి సీతకాదని నిశ్చయించుకొని పానభూమియందు (కల్లుద్రావుచోట) హనుమంతుడు తిరుగాడుచుండెను. ౨, ౩

ఆటలాడుటచే డస్సినవారును బాటలు పాడుటచే పలసినవారును నాట్యముచే బడలినవారును లెస్సంగఁ బాసముచేసి సోలినవారును మురజములు న్దువంగములు వాయించుచుసీతములం గూరుచున్నవారును మేలగు పానుపు లపై నిద్రించుడున్నవారును భూషణమలచేత నలంకరింపఁబడినదియు రూప సౌందర్యములను గూర్చి భాషించునదియు, కాలమునకుఁదగిన పాటఁబాడి వర్ణమును జెప్పునదియు స్థలమునకును గాలమునకును దగినట్టి నేర్పుగల దియుఁ దగినమాటలాడుచున్నదియు నగు స్త్రీలయొక్క సహస్రముతోడ మిక్కిలి భోగేచ్ఛగలిగి పరుండియున్న రావణుని వానరశ్రేష్ఠుడగు హను మంతుడు గనియెను. ౪-౩

ఆ వేయిమంది స్త్రీలకు నడుమనున్న బలవంతుడగు రావణాసురుడు మందయందుఁ బ్రితిపాత్రములగు పెక్కుగోవుల నడుమనున్న యాబోతు వలె నొప్పెను. ౪

ఆ స్త్రీలమండలముచేఁ జుట్టఁబడినవాడై రాక్షసరాజు చొరఁగూడని గొట్టవనమందుఁ బెక్కుసంఖ్యగల అడేనుఁగులచేఁ గొలువంబడిన మదగజ మెట్లుండునో యట్లు లుండెను. ౫

బలవంతుడగు నారాక్షసరాజుయొక్క యింట నెవరెవరి కేదేది వల యునో యట్టివానికెల్లం గలది యగు కల్లుద్రావుచోటును వానరశ్రేష్ఠుడు గనుంగొనియెను. ౬

జంకలయొక్కయు దున్నపోతులయొక్కయుఁ బండులయొక్కయు మాంసము లందందు భాగములచొప్పున నుంచఁబడియున్నవానిని నాకల్లు ద్రావుచోట హనుమంతుడు గనియెను. ౭

బంగారముచేఁ జేయఁబడిన పెద్దపాత్రలయందు నగము నగము భుజింపఁబడి మిగిలెయున్న నెనుఁజమాంసమును కొడిమాంసమును బాసము చేయఁచోట హనుమంతుడు గనియెను. ౮

స రాహుమాధ్వానిసకా దధిసావర్పలాయుతాన్.
 తల్యాన్త్రుగమియూరాంశ్చ మానుమానన్వవైక్షత,
 త్రకరాన్వివిథాన్విద్ధాం శ్చకోరా నర్థశ్చక్షితాన్.
 మహిమానేశల్యాంశ్చ భాగాంశ్చ కృతనిష్ఠితాన్,
 లేహ్యనుచ్ఛానచాన్వేయాన్ భోజ్యాని వివిధాని చ.

తథాఽఽప్లులవతోత్తంపైర్వివిదై రాగషాడవైః,
 హార నూపుర కేయూరై రపవిధైర్నహాభవైః.

పానభాజనవిక్షిప్తైః ఫలైశ్చ వివిదైరపి,
 కృతపుష్పపహారా భూరధికం పుష్కతి శ్రియమ్.

తత్ర తత్ర చ విన్యస్తై స్సుశ్చియైశ్చయనాసవైః,
 పానభూమిర్వివా వహ్నిం ప్రదిప్తేవోపలక్ష్యతే.
 బహుప్రకారై ర్వివిధైర్వరసంస్కారసంస్కృతైః,
 మాంసైః కుశలసంపృక్తైః పానభూమిగతైః పృథక్.
 దివ్యాః ప్రసన్నా వివిధాస్సురాః కృతసురా అపి,
 శర్కరాఽఽసర మాధ్వీక పుష్పాసవ ఫలాసవాః.
 వాసచ్ఛాన్తైశ్చ వివిధైర్ద్రవ్యైస్తైస్తైః పృథక్పృథక్,
 సంతతా శుశుభే భూమిర్తాలైశ్చ బహుసంస్థితైః.
 హిరణ్మయైశ్చ వివిధై ర్భాజనై స్సాఫటికైరపి,
 జాంబూనదమయైశ్చానైః కరకై రభిషంవృతా.
 రాజకేషు చ కుంభేషు జాంబూనదమయేషు చ,
 పానక్రేష్టం తదా భూరి కపిస్తత్ర వదర్శహ.

తెరుంగుతోడను సౌవర్చలవణముతోడను గూర్చుబడిన మందిమాంసమును భిక్షమృగపునఃజాడును ముండ్లపంది జింక సెవలి మొదలగువాని మాంసములును నానావిధములఁ బక్వము చేయఁబడిన కొక్కెరమాంసమును నగము దిసి మిగిలియున్న చక్కెరమాంసమును దున్నపోతుమాంసమును గొఱ్ఱుచేజనంజాడును వండి పాళ్లఁడ నుంచఁబడియున్నవియు అనేకవిధములగు పచ్చడులను ద్రాగందగిన వగుచారును పాయసములను బెక్కుతెఱంగుల యన్నములను హనుమంతుఁడు గనియెను.

౧౩-౧౪

తగినంతటి యుప్పుపులుసులతోఁ గూడిన నానావిధములగు వలంచని చిక్కని ద్రవపదార్థములచేతను విడదీసి వైచియున్న వెలగలదండలు భుజకీర్తులు సంపెలు ననుభూషణములచేతను భుజించు పాత్రలం దుంచఁబడియున్న నానావిధఫలములచేతను బువ్వుముల కానుకలచేతను నచ్చోటు మిక్కిలి యందమును జూపెను.

౧౫, ౧౬

అందందు నుంచఁబడి సందులు తెలియరాక దట్టముగానున్న మంచములచేతను నానావిధములంగాఁ జక్కఁగాఁ బక్వము చేయఁబడి పెళ్వేలుగ కట్టుకం దడిసియున్న నానాజంతువులయొక్క మాంసములచేతను పానభూమి యగ్ని లేకయే మండుడున్నదానివలె వెలింగెను.

౧౮, ౧౯

దేవసంబంధముగలవియు నిర్వలమైనవియు చక్కెరచేతను దేనెచేతను ఫలములచేతను బువ్వురసముచేతను జేయఁబడినవియు నగు కట్టదినములు నానావిధములగు వానసచూర్ణములతోడఁ గూడ హనుమంతునిచేఁ జూడఁబడియెను. మీఁదఁ జెప్పఁబడిన యాయావిశేషములచేతను బెక్కువిధముల వింతలైయున్న పువ్వుహారములచేతను స్ఫటికములచేతను జేయఁబడిన నానావిధపాత్రలచేతను శుద్ధవగుబంగారముచేతనే చేయఁబడిన మఱికొన్ని గిండి చెంబులచేతను గ్రమ్మినదియై యాపానభూమి యెడములేక ప్రకాశించెను.

ఆవ్వుడు వెండిపాత్రలయందును బంగారుకలశములయందును నునువఁబడియున్న శ్రేష్ఠమగు సారాయి మొదలగు మదద్రవ్యముల నాంజనేయండుండుఁ గాంచెను.

౨౩

సోఽవశ్యచ్ఛాతకుంథాని శిలామణిమయాని చ,
రాజతాని చ పూర్ణాని భాజనాని మహాఃపిః.

౨౪

క్వచిదల్పవ శేషాణి క్వచిత్పీతాని సర్వశః,
క్వచినైఽప ప్రవీతాని పానాని స దదన్మ మా.

౨౫

క్వచిచ్ఛ్మశ్శ్మంశ్చ వివిధాన్ క్వచిత్పానాని భాగశః,
క్వచిదధ్ధావశేషాణి వశ్యన్వై విచచార మా.

౨౬

క్వచిచ్ఛ్రీభినైః కగతైః క్వచిదాలోలి తైర్లుప్తైః,
క్వచిత్సంప్రకమాల్యాని జలాని చ ఫలాని చ.

౨౭

శయనావ్యత్ర నారీణాం శుభ్రాణి బహుథా పునః,
పరస్పరం సమూర్ణిష్య కాశ్చిత్సుప్తా వరాంగనాః.

౨౮

కాశ్చిచ్ఛ వస్త్రమన్యస్యాస్వసంతాః పరిభాయ చ,
అహృత్య చాబలా సుప్తా నిద్రాబలపరాజితా.

౨౯

తాసాముచ్ఛ్వాసవాతేన వస్త్రం మాల్యం చ గాత్రజం,
నాత్యర్థం స్పందతే చిత్రం ప్రాప్య మందమివానిలమ్.

౩౦

చందనస్య చ శీతస్య శీఘోర్తధురసస్య చ.

వివిధస్యచ మాల్యస్య ధూంస్య వివిధస్య చ.

౩౧

బహుథా మారుతస్త్ర గంధం వివిధముద్యహా,

స్నానానాం చందనానాం చ ధూపానాం చైవ మూర్ఛితః.

౩౨

ప్రసవో సురభిర్గంధో విమానే పుష్పకే తదా,

శ్యామూపదాతాస్త్రాన్యాః కాశ్చిత్కృష్టా వరాంగనాః.

౩౩

కాశ్చిత్కంచనపల్లాంగ్యః ప్రమదా రాక్షసాలయే,

తాసాం నిద్రావశత్వాచ్ఛ పదశేన విమూర్ఛితమ్.

౩౪

అ వానరోత్తముఁడు బంగారముచేతను వెడిచేతను రత్నములచేతను జేయఁబడినవియగు నిండిన కట్టుకుండలను గాంచెను. ౨౪

కొన్నివిశేషభాగము ద్రావఁబడినవియుఁ, బూర్ణముగఁ ద్రావఁబడినవి కొన్నియుఁ, గొంచెమేనియుఁ ద్రావకయున్నవి కొన్నియు నగు కట్టుగిన్నెలను వానరుఁడు గనియెను. ౨౫

ఒకచోట నానావిధభక్ష్యములను, ఒకచో వెవ్వేఱుగను ఒకయెడ నగము మిగిలియు నున్నకట్టుపాత్రలను, ఒకప్రక్క బ్రద్దలైయున్న చిన్న చొబులతోడను, ఒకచక్క దొరఁబుచ్చు కడవలతోడను గూడి వెనచల్లఁ బడిన పూదండలు, జలము, ఫలములను, అందున్న స్త్రీలయొక్క శుభ్రము లగుపానుపులను తఱుచుగా నొకరినొకరు కాఁగిలింపకొని నిద్రించుచున్న స్త్రీలను, నిద్వరచే మిక్కిలి యొడలునుఱచి తమప్రక్క నిద్రించుచున్న స్త్రీలయొక్క వస్త్రములను లాగి తమమేనికిం జాట్టుకొని నిద్రించుచున్నవడు చులను గనులగొనుచు హనుచుండు సుచరించెను. ౨౬-౨౯

ఆ స్త్రీలయొక్క యొడలియందున్న వస్త్రములును బుప్పయులును గూడ వారు విమచు శ్వాసమచు మెల్లనిగాలిని బొంది యానందించుచున్నట్లు కొంచెమేనియుఁ జలింపకున్నవి. ౩౦

ఆ పానభూమియందుఁ జఙ్ఘి శ్రీగంధముయొక్కయు, తియ్యనితాడి గల కల్లుయొక్కయు, నానావిధములగు పూదండలయొక్కయు ధూపముల యొక్కయుఁ బెక్కువాసనలకు ధరించి వాయుదేవుఁడు వీచెను. స్నానార్హ చందనములయొక్కయు ధూపములయొక్కయు దట్ట మగువాసన పుష్పక విమానమందు వ్యాపించెను. ౩౧, ౩౨

అచ్చోటఁ గొందఱు నల్లనికరీరచ్చాయయు బంగారముఁబోలు శరీర కాంతియు కొందఱు నలుపు తెలుపుచుగలిగిన మేనిరంగును గలిగి పరుండి యుండిరి. ౩౩

కేవలము నిద్రకు లోఁబడియున్నవా రగుటచే రతిక్రీడలయంద

పద్మినీనాం ప్రసుప్తానాం యావమాసీద్యతైః ప హి,

ఏవం సర్వ మశేషేణ రావణాంతఃపురం కపిః.

3౫

దదర్శ సుమహాతేజా న దదర్శ చ జానకీం,

నిరీక్షమాణశ్చ తదా తాస్త్రియస్స మహాకపిః.

3౬

పరదారావరోధస్య ప్రసుప్తస్య నిరీక్షణం,

ఇదం ఖలు షమాత్మ్యర్థం ధర్మలోకం కరిష్యతి.

3౭

న హి మే పరదారాణాం దృష్టిర్విషయవర్తినీ,

అయం చాత్ర మయా దృష్టః పరదారపరిగ్రహః.

3౮

తస్య ప్రాదురభూచ్ఛింతా పునరన్యో మనస్వినః,

నిశ్చింతై కాంతచిత్తస్య శార్యనిశ్చయదగ్భవః.

3౯

కామం దృష్టా మయా సర్వా విశ్వస్థా రావణస్త్రియః,

న హి మే మనసః కించిద్దైన్యకృత్యుపపద్యతే.

౪౦

మనో హి హేతుస్స ర్వేషామింద్రియాణాం ప్రవర్తనే,

శుభాశుభాన్వక్షస్థాసు తచ్చ మే సువ్యవస్థితమ్

౪౧

వాన్యత్ర హి మయా శక్త్యా వై కహి పరిమార్గితుం,

స్త్రియా హి స్త్రీషు దృశ్యంతే సదా సంపరిమార్గణే.

౪౨

యస్య సత్తస్య యో యోనిస్తస్యాం తత్పరిమార్గతే,

న శక్త్యా ప్రమదా నష్టా మృగీషు పరిమార్గితుమ్

౪౩

తదిదం మార్గితం తావచ్ఛుద్ధేన మనసా మయా,

రావణాంతఃపురం సర్వం దృశ్యతే న చ జానకీ.

౪౪

దేవగంధర్వకన్యాశ్చ సాగకన్యాశ్చ వీర్యవాకా,

అవేక్షమాణో హనుమానై వావశ్యత జానకీమ్.

౪౫

మిక్కిలి దస్సి నిద్రించుచున్న యాస్త్రిలయొక్కరూపములు తామరతేగెల వలె నుండెను. 37

మిక్కిలి దర్పము గలవాడగు నావానరుడు మీఁద జెప్పబడిన చొప్పున రావణుని యంతఃపురమంతయుఁ గాంచెనుగాని సీతను గనఁజాలఁ దలయ్యెను. 38

ఆ వానరోత్తమఁ దాయంతఃపురస్థీలను గనుచు ధర్మభంగము గలిగెనుగదా ! అని సంశయించి నిద్రించుచున్నవారగు సీతరస్త్రిల యంతఃపురమును జొచ్చి చూచుట నాకు మిక్కిలి యధర్మ మయ్యెను. నామాపులు పరస్త్రి లనుభవించు భోగములను శ్రద్ధతోఁ జూచునవి కావు. ఆట్లుండేయు నిందురావణుఁ డితరులభార్యలను బొందుట నాచేఁ జూడఁబడియె అని చింతించెను. ఇంతలో నొంటరిగానుండి యొచ్చిచి కార్యమును నిశ్చయించుచున్న యాతనికి మఱియొక యోచనము దోచెను. 39-40

రావణునిదయకుఁ బాత్రురాండ్రగు సంతఃపురస్థీలందఱును నాచేఁ జక్కఁగఁ జూడఁబడిరి. కాని హరియెడల నామనస్సు కొంచెమేనియుఁ జలించినదికాదు. ననున్తేంద్రియములయొక్కయు శుభాశుభరూపవ్యాపారములకు మనస్సేకదా హేతువు. అట్టిమనస్సు నాకు స్థిరమైయున్నది. ఇందుఁ గాక సీతను నేను మఱెందు వెదుకవచ్చును. అందునా రాఁడువారి నడుమనే కదా మెలంగుదురు. ఏజంతు వేజాలియందుఁ బుట్టినదో యాజంతువు నాజాలి జంతువులలోనేకదా వెదుకఁదగును. అందుమానిసి కనఁబడినచో నాఁడుజంతుల యందు వెదుకుటచే లభింపదుగదా ! అందుచేతనే సీత శుద్ధమగు మనస్సుగల నాచేత సంపూర్ణముగా కెనుకఁబడియెను. రావణునియంతఃపురమందలి స్త్రీలందఱు నాచేఁ జూడఁబడిరికాన జానకి గనఁబడకున్నదిగదా ! 41-42

బలవంతుఁ డగుహనుమంతుండు దేవగంధర్వనాగకన్యలను జూచుచుండియు జానకిని జూడఁదలయ్యెను. 43

తామశ్యమ్మపిస్త్రత్ర పశ్యంశ్చాన్య వగస్త్రయః,
అపక్రమ్య తదా వీః ప్రథ్యాతుముపచక్రమే.
స భూమస్తు పరం శ్రీయాన్ మారుతిర్యత్నమాస్థితః,
ఆసానభూమిముత్స్పృశ్య తస్విచేతుం ప్రచక్రమే.

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - ఏకాదశస్కర్ధః.

ద్వాదశస్కర్ధః

స తస్య నుభ్యే భవనస్య మారుతి
ర్లతాగృహంశ్చిత్రగృహంశ్చాగృహం,
జగామ సీతాం ప్రతి దర్శనోత్సుహో
న చైవ తాం పశ్యతి చారుదర్శనామ్.

స చింతయామాస తతో మహాకవిః
ప్రియామృతశ్శ్రవణునందనస్య తాం,
భ్రమం హి సీతామ్రయజే యథా న మే
విచిన్వతో దర్శనమేతి మైథిలీ.

సా రాక్షసానాం ప్రవరేణ జానకీ
స్వశీలసంరక్షణతత్పరా సతీ,
అనేన నూనం ప్రతి దుష్టకర్తణా
హతా భవే దార్యపథే పరే స్థితా.

విరూపరూపా వికృతా వివర్పసో
మహాననా దీర్ఘవిరూపదర్శనాః,

వీరుడగు హనుమంతుఁడవ్వ దవట సీతాదేవిని గానక మఱిసొంద
జుత్తము గాండ్రగు స్త్రీలకు గాంచి యచ్చోటు విడిచి చింతింపఁ బూనెను.
ఆతండు సీతను వెదకుట యను దొడ్డయత్నమును మరలఁ బూని పానభూమిని
వదలి వెదకుట కారంభించెను. ౪౬, ౪౭

ఇని పదునొకండవ సర్గము.

పంచదశసర్గము

ఆహనుమంతుఁడు సీతాదేవిని గను నుత్సాహముతో నాయుంటి
నడుమ నున్నతీరగలయిండ్లను, చిత్రములు వ్రాయఁబడియున్న మాటములను
రాత్రులయందుఁ బరుండు నిండ్లను గాంచెను గాని సీతను గనఁజాలఁ
దయ్యెను. ౧

అటుపై నావానరోత్తముఁడు 'శ్రీరామునిప్రాణప్రియ' యగు సీతను
వెదకుచున్న నాకామె యెందును కనఁబడకున్నది. కావున మృతి నొందినదో
మఱియొందున్నదో తెలియదయ్యెను. ౨

ఉత్తమగు సాధుమార్గమున నున్నజానకి రావణుని శోర్పికి లోఁ
బడక తనపాతివ్రత్యమును గాపాడుకొనఁదలఁచినది యగుటచే దుర్బలఁడగు
సీతనిచేఁ జంపఁబడియుండును. అట్లుగట సత్యము. కాదేని యెందేని కనఁ
బడదా? ౩

హెచ్చుతక్కువలగునంగములుగలవారును, లేజన్ములేనివారును, ఇంపు
కాని వేషములు ధరించియున్నవారును, జేటమాటి ముఖములుగలవారును,

సమీక్ష్య సా రాక్షసరాజయోషితో

భయా ద్విసప్తా జనకేశ్వరాత్తజా.

౪

సీతామదృష్త్వా హ్యనవాహ్న పౌరుషం

విహృత్య కాలం సహ వానరైశ్చిరం,

న షేఽస్తి సుగ్రీవసమీపగా గతి

స్ఫుటిత్యదంధో బలవాంశ్చ వానరః.

౫

దృష్టమంతగపురం సర్వం దృష్టా రావణయోషితః,

న సీతా దృశ్యతే సాధ్యే వృథా జాతో మమ శ్రమః.

౬

కిం ను మాం వానరాస్పర్శ్వే గతం వత్కృంతి సంగతాః,

గత్వా తత్ర త్వయా వీర కిం కృతం తద్వదస్య నః.

౭

అదృష్త్వా కిం ప్రవక్ష్యామి తామహం జనకాత్తజాం,

భ్రువం స్త్రాయముపై న్యంతి కాలస్య వ్యతివర్తనే.

౮

కింవా వత్కృతి వృద్ధశ్చ జాంబవానంగదశ్చ నః,

గతం పారం సముద్రస్య వానరాశ్చ సమాగతాః.

౯

అనిర్వేదశ్చియో మూలమనిర్వేదః పరం సుఖం,

అనిర్వేదో హి సతతం సర్వార్థేషు ప్రవర్తకః.

౧౦

కరోతి సఫలం జంతోః కర్తయత్తత్కరోతి నః,

తస్మాదనిర్వేదకృతం యత్నం చేష్టేఽహముత్తమమ్.

౧౧

భూయస్తావద్విచేష్యామి దేశాన్ప్రవణపాలితాః,

[భూయస్తత్ర విచేష్యామి న యత్ర విచయః కృతః.]

అపానశాలా విచితాస్తథా పుష్పగృహాణి చ.

౧౨

చిత్రకాలాశ్చ విచితా భూయః క్రీడాగృహాణి చ,

అకారముగఁ జూచునారును నగునీరావణుని కాంతలను గాంచి సీత భయము చేకనే ప్రాణములు విడిచియుండును. ౪

భయంకరమైన యాజ్ఞగల బలసంతుండగుసుగ్రీవునిమాట బ్రాహ్మణుడైన సీతను వెనుకవచ్చి చాలకాల మయ్యెను. ఈవానరులను పెంటనిడి గొని యింతకాలము పుచ్చి సీతను జూడకయే సుగ్రీవునికడ కేగుటకు నాకు మార్గములేదు. ౫

రావణుని భార్య లుండు సంతఃపురమునెల్లం గంటిని. అందువాండ్ర వందఱు గాంచితిని. వృద్ధముగ శ్రమపడుటమాత్రమే కాని సీత కనంబడదయ్యె. నేను మరలిపోయితి నేని వానరులందఱుగూడి 'ఓసీరుడా! వెల్లితివిగదా, నివేమిచేసితివి? మాకుఁ చెలియంబలుకుము' అని యడుగుదురు. సీతను గానకయే పోయి వారికి నేనేమి చెప్పుదును? ఇదిమాత్రమేగాక నేను వానరులనువదలి వచ్చి నీర్లు కాలచుయ్యెనుగావున నారాక కెదురుచూచి చూచి యిప్పుటికందఱు నన్ని పానములుమాని చచ్చియుందురు. ననుంగాంచి జాంబవంతుఁడును అంగ దుఁడును జులకనఁగా మాటలాడుదురుగదా! వానరులను డాసి యలక్ష్యము నేయుదురు. దుఃఖపడవండుట సంపదలకుమూలము. సౌఖ్యమునవహేతువు. సర్వకార్యములందును వర్తించుటకుఁ గారణము దుఃఖమునుజేందక జింతువు లేయేకర్తను జేయునో యాయాకర్తఫలమునిచ్చునుగావున నేను జింతకు లొబడక కార్యమునకై బాగుగ యత్నించెదను. మున్ను నాచే వెదుకంబడ నట్టియు రావణునిచే నేలఁబడునట్టియు దేశములను వెదకెదను. పానకాలను బుచ్చుగృహములుమొదలగువానిని వెదకితిని. చిత్తరువులుగలకాలలను క్రిడించు నట్టియిండ్లను రాజగృహములతోఁ జేరినవనములను రాజవీధులను విమానము లను లెన్నగ వెదకితిని అని యాదించిగొని భూమిలోపల నున్న యిండ్లను బెక్కువాకిండ్లుగలనుందిరములను తక్కినయిండ్లతోఁగలియక దూరముననున్న యిండ్లను వెదకుట కారంభించెను. ౬-౭

నిష్కుటాంతరరథ్యాశ్చ విమానాని చ సర్వశః. ౧౩
 ఇతి సంచిత్య భూయోఽపి విచేతుముపచక్రమే,
 భూమిగృహంశైచత్యగృహం గృహతిగృహకానపి. ౧౪
 ఉత్పతన్నిష్పతంశ్చాపి తిష్ఠకగచ్ఛన్మునః పునః,
 అపావృణ్వంశ్చ ద్వారాణి కవాటాన్యవఘాటయన్. ౧౫
 ప్రవిశన్నిష్పతంశ్చాపి ప్రవతన్సుత్పతన్సుపి,
 సర్వమప్యవకాశం స విచచార మహాకషిః. ౧౬

చతురంగుళమాత్మోఽపి నావకాశస్స విద్యతే,
 రాజజాంతఃపురే తస్మిన్ యం కపి ర్న జగమునః. ౧౭
 స్రాకారాంతరరథ్యాశ్చ వేదికాశైచత్యసంశ్రయాః,
 దీర్ఘికాః పుష్కరిణ్యశ్చ సర్వం తేనాలోకతమ్. ౧౮
 రాక్షసోఽవివిధాకారా విరూపా వికృతాస్తథా,
 దృష్టా హనుమతా తత్ర న తు సా జనకాత్తజా. ౧౯

రూపేణాప్రతిమూ లోకే వరా విద్యాధరస్త్రియః,
 దృష్టా హనుమతా తత్ర న తు రాఘవనందినీ. ౨౦
 నాగకన్యా వరారోహః పూర్ణచంద్రనిభాననాః,
 దృష్టా హనుమతా తత్ర న తు సీతా సుమధ్యమా. ౨౧
 ప్రమథ్య రాక్షసేంద్రేణ దేవకన్యా బలాద్ధృతాః,
 దృష్టా హనుమతా తత్ర న సా జనకనందినీ. ౨౨
 సోఽపశ్యంస్తాం మహాబాహుః పశ్యంశ్చాన్యాః పరిస్త్రియః,
 విషసాద ముహుర్ధీమాక హనుమాన్సారుతాత్తజః. ౨౩

అవానరోక్షముఁ దున్నతస్థలముల కెక్కుచుఁ దగ్గినచోట్లను దిగుచుఁ బలుమా అందందు నిలుచుచుఁ బోవుచు వాకిండ్లను మూయుచుఁ దలపులను వెఱచుచు నాయండ్లయందుఁ జొచ్చుచు వెఱవడుచుఁ బాతాళగృహముల లోనికి దుముకుచు మీఁదికెక్కుచు నిది యది యను నియతి లేక యెల్లి యెడలను సంచరించెను.

౧౫-౧౬

ఆరావణుని యంతఃపురమునఁ దానుఁ జూడనిచోటు బెత్తెడైనను లేకుండునట్లు సీతను హనుమంతుఁ డంతటను వెదకెను.

౧౭

కోటలోపలనుండు త్రోవలును మంటపముల నాశ్రయించి యున్న చిన్నెలును నడబావులును కోనేళ్లును సర్వము నాతనిచేఁ జూడఁబడియెను.

౧౮

నానావిధరూపములు గలవారును వికారాకారములు గలవారును నగురాక్షసస్త్రీలు పెక్కుండు కనంబడిరికాని యంచెందును సీతాదేవి కనంబడదయ్యెను.

౧౯

లోకమందుఁ దమకు సాటిలేనిరూపముగలవారగు విద్యాధరస్త్రీలు గూడ జూడఁబడిరిగాని యెచ్చటను రాకుమారి ప్రియరాలగు జానకి కనంబడదయ్యె. పున్నమచంద్రునింబోలు మోముగల యందకత్తెలగు నాగకన్యకలును గనంబడిరి. సింగమునడుమువంటి నడుము గలది యగుసీత కానరాదయ్యె. యధమున గెలిచి రావణునిచే బలవంతముగఁ దేబడిన దేవకన్యకలును హనుమంతునిచేఁ జూడఁబడిరి. జనకుని ముద్దులపట్టియగు సీత యెందును లేదయ్యెను.

౨౦-౨౨

మిక్కిలి బలవంతుడగు హనుమంతుఁడు సీతను వెదకియొక గానక యందున్న యందకత్తెలగు పెక్కుం డ్రితరభామలను బలుమాటు గాంచుచు మిక్కిలి ఖిన్నుడయ్యెను.

౨౩

ఉద్యోగం వానరేంద్రాణాం ప్లవనం సాగరపు చ,
 వ్యర్థం వీత్యోనిలసుతశ్చింతాం పునరుపాగమత్.
 అనతీర్థ విమూనాచ్చ హనుమాన్తామతాత్తజః,
 చింతాముపజగామాథ శోకోపహతచేతనః.

ఇతి శ్రీసుత్సుందరకాండే - ద్వాదశస్కర్గః.

త్రయోదశస్కర్గః

విమూనాత్తు సుసంక్రమ్య ప్రాకారం హరియాథపః,
 హనుమాన్యోగవానాసీ ద్యథా విద్యుష్టనాంతరే.
 సంపరిక్రమ్య హనుమాన్రావణస్య నివేశనాత్,
 అపృష్టా జానకీం సీతామబ్రవీద్వచనం కపిః
 భూయిష్ఠం లోలితా లంకా రాజుస్య చరతా ప్రియం,
 న హి పశ్యామి వై దేహీం సీతాం సర్వాంగశోభనామ్.

పల్వలాని తటాకాని సరాంసి సరితస్తథా,
 నద్యోఽనూపవనాంతాశ్చ దుర్గాశ్చ ధరణీధరాః.

లోలితా వసుథా సర్వా న తు పశ్యామి జానకీం,
 ఇహ సంపాతినా సీతా రావణస్య నివేశనే.
 ఆభ్యాతా గృధ్రరాజేన న చ పశ్యామి తామహం,
 కిం ను సీతాఽథ వై దేహీ మైథిలీ జవకాత్తజా.
 ఉపతివేత వివశా రావణం దుష్టచారిణం,

వాయుపుత్రుడు చావరోక్షములుచేసిన యత్నమును దాను నముద్రము దాటుటయు పృథ్వీయ్యై నని తలంచి మరల ఖిన్నుడయ్యెను. ౨౪

వాయుపుత్రుండగు (బలవంతుడైన) హనుమంతుడు విమానమునుండి జగి శోకముచే గొట్టాబడిన మనస్సుగలవాడై చింతనొందెను. ౨౫

ఇది పండ్రెండవ సర్గము.

పదుమూడవ సర్గము

వేగవంతుడగు నావావరోక్షమును విమానమునుండి ప్రాకారము దాటి మేఘమునడుమను న్నుమేఘపువలె నుండెను. ౧

సీతను గనుంగొనఁ జాలకయే రావణునిని వేకమునుండి కదలి హనుమంతుఁ డిట్లునొనియెను. ౨

శ్రీరామునకు హిమము సేయుచున్న నాచేత నీలంక చక్కగా వెదుకఁబడియెను. ప్రతియవయవమును సౌందర్యము గలదియగు సీతను జూడ నేరనైతిని. ౩

నీటిపడియలును జెఱువులును దొఱువులును వాగులును నదులును నీటి పట్లకడనుండు వనములందును జొఱఁగూడని కొండలును ఇంతయేల? భూమి యంతయు వెదుకఁబడియెను. జానకి నెందును గాననైతిని. ౪

సంపాతి యకుపక్షి చేత రావణునియూట నున్న దరి చెప్పుబడిన సీత పొందెచ్చోటను గనఁజాలకున్నాడను గదా? ౫

అందఱువలె మానుషదేహమువలనఁ బుట్టక నాఁగిఁజెఱువలనఁ బుట్టి నదియు విదేహరాజునకుఁ గూతురై నదియు మిథిలాధిపునకుఁ బుత్రికయై నదియు అధ్యాత్మవేత్తయగుజనుకునకుఁ బ్రియపుత్రికయై నదియు నగురాముని భార్య కామవికారముఁ జెందినదై దుర్జనుడగు రావణునకు లొఁబడునా? ౬

ఊహ ముత్పతతో మన్యే సీతామాదాయ రక్షసః.
 బిభ్యతో రామబాణానామంతరా పతితా భవేత్,
 అథవా హ్రీయమాణాయః ఃధి నిద్ధనిషేవితే.
 మన్యే పతితమూర్యాయా హృదయం ప్రేక్ష్య సాగరం,
 రావణస్యోరువేగేన భుజాభ్యాం వీడితేన చ.
 తయా మన్యే విశాలాక్ష్యా తృప్తం జీవితమార్యయా,
 ఉపర్యుపరి వానూనం సాగరం క్రమతస్తదా.
 వివేష్టమానా పతితా సముద్రే జనకాత్తజా,
 అహో తుద్రేణ వాఽశేన రక్షంతీ శీలమాతృనః
 అబంధుర్భక్షితా సీతా రావణేన తపస్విని,
 అథవా రాక్షసేంద్రస్య ఃత్నీ భరసిలేక్షణా.
 అదుష్టా దుష్టభావాభిర్భక్షితా సా భవిష్యతి,
 సంపూర్ణచంద్రప్రతిమం పద్మపత్రనిభేక్షణమ్.
 రామస్య ధ్యాయతీ వక్త్రం పంచత్వంకృతజా గతా,
 హా రామ లక్ష్మణేత్యేవం హృదయోధ్యే చేతి మైథిలి.
 విలప్య బహు వై దేహీ న్యస్తదేహా భవిష్యతి,
 అథవా నిహితా మన్యే రావణస్య నివేశనే.
 నూనం లాలప్యతే సీతా పంజగన్ధవ శారికా,
 జనకస్య సుతా సీతా రామపత్నీ సుమధ్యమా.
 కథముత్పలపత్రాక్షీ రావణస్య వశం వ్రజేత్,
 వినష్టా వా ప్రణష్టా వా మృతా వా జనకాత్తజా.
 రామస్య ప్రియభార్యస్య న నివేదయితుం ఊమం,
 నివేద్యమానే దోషస్సాన్వితోష స్సాన్విత దనిజదనే.

సీతను గ్రహించి రామబాణములకు భయపడుచు వేగమున రావణుడు వచ్చుచుండగా మార్గమధ్యమున సీత పడినచై యుండును అని తలంచెను.

అట్లుకాక సిద్ధులుతిరుగాడునట్టి యాకాశమార్గమునఁ దేబడుచుండిన సీతాదేవియొక్క మనస్సు సముద్రముగాంచి భీతిల్లుటచే నంసుఁ బడియుండు నేమో యని తలంచెను.

సీతను దెచ్చునపుడు రావణుడు వచ్చు మిక్కుటమగు వేగముచేతను వానిభుజములచే నలుపబడుటచేతను వికాలమగు కన్నులగుల యాసీతచేఁ బ్రాణములు విడువంబడియె నని యెంచెదను.

విమానమునుండి సముద్రపునీటిని దాటుచో జనకపుత్రిక యగుసీత సత్యముగా సముద్రమునఁ బడియుండును.

సాధువై తోడ్పా టెందునుం గలుగక చుట్టములకు దూరమై తన పతివ్రతాధర్మమును గాపాడుచున్నసీత యల్పుడగు సీరావణులచేఁ దినంబడి యేని యుండును.

అట్లు కాకున్నను సాధురాలును నల్లరికన్నులుగలదియు నగుసీత దుష్ట స్వభావముగల రావణునిభార్యలచే భక్షింపఁబడియేనియు నుండును. పున్నుచు చంద్రునిబొలునదియుఁ దామరతేకులపంటికన్నులుగలదియును నగుసీతాదేవి ప్రాణనఖుడగు శ్రీరాముని మోమును ధ్యానముసేయుచు దీనురాలై ప్రాణముల విడిచియుండును. 'హా! రామా లక్షణా ఆయోధ్యా' అని వెక్కిరింపఁ గుల (వరమవిరక్తుడగు జనకుని పుత్రికయయ్య) నిట్లు శ్రీరామునియందలి స్నేహముచే దుఃఖించుచుఁ బ్రాణములు విడిచియుండు నేమో! అట్లు గానిచో రావణునియింటనే యునువంబడి (వంజరమందు నుంపఁబడియున్న యాడు గోరువంకవలె) మిక్కిలి దుఃఖించుచున్నది యని తలంచెదను.

వివేచియగు జనకునకుఁ గూతురును మనుష్యగర్భమునఁ జాట్టనిదియు శ్రీరామునకు భార్యయైనదియు సాటిలేనియందముగలదియు గుణగుణముల యోచింపఁ గలదియు నగు నిట్లాలు కేవలమృగపాయుడగురావణునకు లోఁ బడునా! అట్లుండదు గావున సీత పాతాళగృహము మొదలగుచోటులం దును పంబడి కానరాకపోయేని యుండును. అచ్చటనుండి తెచ్చునపుడు సముద్రమునం బడియేని యుండును, శ్రీరామునిం దలఁచితలఁచి ప్రాణములను విడిచి

కథం ను ఖలు కర్తవ్యం విషమం ప్రతిభాతి మే,
అస్మిన్నేవం గతే కాలే స్తాప్తకాలం క్షమం చ కిమ్.
భవేదితి మతం భూయో హనుమాన్ప్రవీచారయత్,

యది సీతామన్యుష్టాఽహం వానరేంద్రపురీమితః.
గమిష్యామి తతః తో మే పురుషార్థో భవిష్యతి,
మడుదం లంఘనం వ్యర్థం సాగరస్య భవిష్యతి.
ప్రవేశశ్చైవ లంకాయా రాక్షసాణాం చ దర్శనం,
కిం మాం వక్ష్యతి సుగ్రీవో హరియో వా సమాగతాః
కిష్కింధాం సమనుస్తాప్తం తౌ వా దశరథాత్మజౌ,
గత్వా తే యది కాకుత్స్థం వక్ష్యామి పరమప్రియమ్.
న దృష్టేతి మయా సీతా తత స్త్యక్ష్యతి జీవితం,
పరుషం దారుణం క్రూరం తీక్ష్ణమింద్రియతాపనమ్.

సీతానిమిత్తం దుర్వాక్యం శ్రుత్వా న న భవిష్యతి,
తం తు కృచ్ఛగతం దృష్ట్వా చ చత్వగతమానసమ్.
భృగూసురశ్చో మేధావీ న భవిష్యతి లక్షణః,
విసప్తా భ్రాతరా శ్రుత్వా భరతోఽపి మరిష్యతి.
భరతం చ మృతం దృష్ట్వా శత్రుమాన్ న భవిష్యతి,
పుత్రాః పృతాః సమీక్ష్యాథ న భవిష్యంతి మాతరః.
కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ కైకేయా చ న సంశయః,
కృతజ్ఞస్సత్యసంధశ్చ సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః.
రామో తథాగతం దృష్ట్వా తత స్త్యక్ష్యతి జీవితం,
దుర్జనా వ్యధితా దీనా నిరానందా తపస్వినీ.

యేనియుండును. కావున నీమాటలు (భార్యయందుః ప్రాణము సుంచయున్న వాడగు) శ్రీరామున కేమని చెప్పుదును. శ్రీరామున కిష్టయముం చెలుపుటనే నాకు దోషము గలుగును. తెలుపకున్నను దోషమే. ఎట్లు చేయుదును? ఎట్లు పోయినను విరోధముగానున్నది. ఇట్లున్నదికావున కాంగలయది కాకమానదు. అని హనుమంతుఁడు మఱిమఱి యోచించుచుండెను.

౧౬-౧౯

నేను నీతను జూడకయే యిచ్చుటనుండి కిష్కింధకేఁగితినేని నాకుఁ బ్రయోజన మేమి కలదు? నూతామడల నిడిగల యీసముద్రమును దాటుటయు లంకలోఁ బ్రవేశించుటయు రాక్షసులను గాంచుటయు వ్యర్థమగును గదా! నావెంటవచ్చిన వానరు లేమి తలంతురు. సుగ్రీవుఁడు నన్ను సింహింప తుండునా? కిష్కింధయందు నారాక కెదురుచూచుచున్న దశరథపుత్రులు కటకటంబడి నన్నుండిట్లనుండురా? వృద్ధుఁడనై కిష్కింధకేఁగి 'నీత గనంబడలే' దని రామునకుం తెప్పిలికేని వెంటనే యతఁడు ప్రాణములను విడుచును. కవిన మైనదియు, భయంకరమైనదియు, గ్రూరమైనదియు, నోర్వరానిదియు, వింద్రియముల నుడికించునదియు, నగు నీచెడుమాటను (నీత గనంబడలేదనుట) విని రాముఁడు జీవించియుండఁ గలఁడా!

౨౦-౨౪

అట్లు కటకటంబడి శ్రీరాముఁడు ప్రాణములు వీడినచో నాతని యందుఁ దనప్రాణముల సుంచయున్నవాడగు లక్ష్మణుఁడు నిలువఁజాలక తానును దేహమును త్యజించును. ఈయద్దటిమాటను వినినతోడనే భరతుండు నచ్చును. భరతుని చావుఁగని కత్తుఘ్నుండు జీవించియుండఁడు. ఇట్లు పుత్రులు నలువురును దెగినఁజుట వీరి తల్లులగు కౌసల్యా సుమిత్రా కైకలు నిమిష మేని బ్రతుకఁజాలరు.

౨౫-౨౭

అట్లు శ్రీరాముఁడు తెగుటను గాంచి ఉపకారము మఱువనివాడగును సత్యవ్రతము గలవాఁడును వానరులకురాజును నగుసుగ్రీవుఁడు తనబ్రతుకును జాలించును. అంతటఁ బీడింపఁబడిన మనస్సుగలదియు దిక్కుమాలినదియు సంతోషములేనిదియు పతివ్రతయు నగురుమ సుగ్రీవునితోడనే దేహమును

పీడితా భర్తృశోకేన రుమా త్యక్ష్యంతి జీవితం,
 వాలిజేన తు దుఃఖేన పీడితా శోకకర్మితా.
 పంచత్వం చ గతే రాజ్ఞి తారాఽపి న భవిష్యతి,
 మాతాపిత్రోర్విరాజేన సుగ్రీవవ్యసనేన చ.
 కుమారోఽప్యంగదః కస్తాధారయిష్యతి జీవితం,
 భర్తృజేన తు దుఃఖేన వ్యాభిభూతా వనోకసః.
 శిరాంస్యభిహనిష్యంతి తలైర్దుష్టిభి రేవ చ,
 సాంత్యేనానుప్రదానేన మానేన చ యశస్వినా.
 లాలితాః కపిరాజేన ప్రాణాం స్త్యక్ష్యంతి వానరాః,
 స వనేషు న శైలేషు న నిరోధేషు వా పునః.
 శ్రీదామనుభవిష్యంతి సమేత్య కపికుంజరాః,
 సప్రత్యదారాస్సామూత్యా భర్తృవ్యసనపీడితాః.
 శైలాగ్రేభ్యః క్తిష్యంతి సమేత్య విషమేషు చ,
 విషముద్యుధనం వాపి ప్రవేశం జ్వలనస్య వా.
 ఉపవాసమభోశస్త్రం ప్రచరిష్యంతి వానరాః,
 ఘోరమారోదనం మనోగతే మయి భవిష్యతి.
 ఇత్యౌకుకులనాశశ్చ నాశశ్చైవ వనోకసాం,
 సోఽహం నైవ గమిష్యామి కిష్కింధాం నగరీమితః.
 న చ శత్యౌకుమ్యహం ద్రష్టుం సుగ్రీవం మైథిలీం వినా,
 మయ్యగచ్ఛతి చేహస్థే ధర్మాత్తానా మహారథా.
 ఆశయా తో ధరిష్యేతే వానరాశ్చ మనస్వినః,
 హస్తాదానో ముఖాదానో నియతో వృక్షమూలికః.
 వానప్రస్థో భవిష్యామి హ్యదృష్ట్వా జనకాత్తజాం,
 సాగరానూపజే దేశే బహుమూలఫలోదకే.

బాయను. వారి చచ్చుటచే గలిగినదుఃఖముచే బీడింపబడినదై నవయు
చున్న తారయు వారి నశించుటచేతను, బినతండ్రియు రాజును నగు సుగ్రీ
వుండుపోవుటచేతను దుఃఖించి దుఃఖించి నవయుబాలుఁ డగునంగదుండును
సెట్లు బ్రతికియుండురు? రాజగు సుగ్రీవుండు మృతినొందిన దుఃఖముచే
గరంబు నొచ్చి వానరులందఱు నఱచేతులచేతను బిడికిరిలచేతను దలలపైఁ
గొట్టుకొందురు. కీర్తిగలవాఁడగు సుగ్రీవునిచే మంచిమాటలచేతను బహు
మతుల నిచ్చుటచేతను గౌరవించుటచేతను బాలింపబడిన వానరులందఱును
బ్రాహ్మలు విడుతురు. వానరోత్తములు మునుపటివలెఁ గిష్కింధను వచ్చి
వనములయందును గొండలయందును అడ్డుగల మఱియేచోట్లయంచేనియు
సాటలాడఁబోదు. అట్లు రాజు చచ్చుటవలని వ్యసనముచే బీడింపబడిన
వానరప్రభువులు భార్యలతోడను బిడ్డలతోడను మంత్రులతోడను గొండల
కొనలనుండి మిట్టపల్లములంబడి మ్రగ్గుదురు. వానరులు విషముం గొనుదురు.
గొంతున కురిపోసికొందురు, అగ్నియందుఁ బ్రవేశింతురు. అన్నపానములు
మాని ప్రాయోపవేశము సేయుదురు, భిక్షముచే గొంతులు కోసికొందురు.
నేను కిష్కింధ కేఁగిలినేని భయంకరముగు రోదనధ్వని యంతటను బుట్టును.
ఇత్వోపకులముయొక్క నాశమును మర్కటవంశముయొక్క చేటును గలు
గును. కావున నేను కిష్కింధ కిచ్చటనుండి పోవుటలేదు. సీతను గొనిపోకయే
సుగ్రీవునిఁ జూడనోపను.

౨౮-౩౮

నేను కిష్కింధకుఁ బోక యిక్కడనే యుండునంతవఱకు ధర్తముగ
వర్తించువారును మహారథు లనుబిరుదులుగలవారును నగు రామలక్ష్మణులు
నారాక కెదురుచూచుచు నాశచే బ్రతికియుండురు. వానరులు సెమ్మదిగ
నుండురు.

౩౯

జానకిని జూడనేరనేని తానై చేతికందినవస్తువును నోటికందినపదార్థ
మును మాత్ర మే తినుచు నియమముగలవాడనై పృథ్వుమలనీడనుపసియించుచు
వానప్రస్థాశ్రమమందుండెదను. అనేకములగుదుంపలను ఫలములను శుద్ధమగు
నుదకమునుగల నముద్ర తీరభూములందు శరీరమును దహించుటకై సాదాపేర్చి

- చితాం కృత్వా ప్రవేత్వామి సమిధమరణీసుతం,
ఉపవిష్టస్య వా సమ్యగ్గింగినీం సాధయిష్యతః. ౪౨
- శరీరం భక్షయిష్యంతి వాయసాశ్చాన్వదాని చ,
ఇదం మహర్షి భిద్ధౌష్ట్యం నిర్వాణమితి మే మతిః. ౪౩
- సమ్యగాపః ప్రవేత్వామి స చైత్వశ్యామి జాకేం,
సుజాతమూలా సుభగా కీర్తిమాలా యశస్వినీ, ౪౪
- ప్రభగ్నా చిరరాత్రీయం మమ సీతామవశ్యతః,
తావసో వా భవిష్యామి నియతో వృక్షమూలికః. ౪౫
- నేతః ప్రతిగమిష్యామి తామదృష్త్వాఽనితేషు తాం,
యదీతః ప్రతిగచ్ఛామి సీతామనధిగమ్యతామ్. ౪౬
- అంగదస్సహ తైస్సర్వైర్వానరైర్న భవిష్యతి,
వినాశే జహవో దోషా జీవన్ భద్రాణి పశ్యతి. ౪౭
- తస్మాత్ప్రాణాన్ ధరిష్యామి భ్రువో జీవితసంగమః,
ఏవం జహువిధం దుఃఖం మనసా ధారయన్తుమాః. ౪౮
- నాధ్యగచ్ఛత్రదా పారం శోకస్య కషికుఃజరః,
[తతో విక్రమమాసాద్య దైర్యవాన్ కషికుజరః,]
రావణం వా సధిష్యామి దశగ్రీవం మహాబలమ్. ౪౯
- కామమస్తు హృతా సీతా ప్రత్యాచీన్లం భవిష్యతి,
అథ వై నం సముత్తిష్ఠ్య ఉపర్యుపరి సాగరమ్. ౫౦
- రామాయోపహరిష్యామి పశుం పశుపతీ రివ,
ఇతి చింతాం సమాపన్నస్సీతామనధిగమ్య తామ్. ౫౧
- ధ్యానశోకపరీతాత్తా చింతయామాస వాసరః,
యావత్సీతాం హి పశ్యామి రామపత్నీం యశస్వినీమ్. ౫౨
- తావదేతాం పురిం లంకాం విచిన్తోమి పునః పునః,

కొని యగ్నితగిల్చి యామంటయందుఁ జొచ్చువాఁడను. అన్న పానములను వర్జించి ప్రాయోపవేశ మనువ్రతమును ధరించి జీవుని వెలువరించుచున్నది యగు నాదేహమును గాతులను మృగములను భక్షించునుగాక. జానకీని జూడనేరనైతి నేని లోఁతుగలసీటఁ జొచ్చువాఁడను. ఇట్లు దేహమును విడుచుట యోగ్యులగుబుష్పలకు సమృతమైనమార్గము అని తలంచెదను. బాగుగఁ బ్రారంభ మైనదియు మిక్కిలి మాహాత్మ్యము గలదియు స్తోత్రార్థ మైనదియు నగు నీదీర్ఘమగురాత్రి సీతను గానకయే ముగియ వచ్చినది. నల్లనికన్నులు గలదగుసీతాదేవిని గానక నేను మరలుట లేదు. నియతిగలవాఁడనై పృథ్వు ములనీడ నిలిచి తపస్సుచేయువాఁడ నయ్యెదను. సీతను జూడకయే యిందుండి పోయితి నేని ననుం జూచినతోడనే యంగదుఁడు వానరసేనలతోఁ గూడ ప్రాణములను త్యజించును. మరణము గలిగినచో దోషము లనేకములు సంభవించుచున్నవి. జీవించియున్నవాఁడుగదా శుభములను జెందఁగలఁడు. కావుననే నేను ప్రాణముల విరఁజిట్టి యుండెదను. మేను కలుగును గాక. అని యిట్లు నేకవిధములై నదుఃఖములను బలుమఱు మనస్సున ధరించినవాడై మాను మంతుఁడు కోకమునకుఁ దుద గానకయిండెను.

౪౦-౪౮

[ఇంతలో మరల దిటవుచెచ్చుకొని యిట్లనుకొనెను.]

రావణునిచేఁ దేఁబడినది యగుసీత యెట్లయిన నుండుఁగాక పదితలలు గలిగి మిక్కిలిబలవంతుఁ డను పేరు పొందిన యారావణునిఁ జంపితి నేని చెబ్బుటచెబ్బగా ద్వేషమేనియ్యఁ దీరును. అట్లుగానిచో నీరావణుని నెత్తి కొని అగ్నికుండముకడకు హోమమానేయటకై యజ్ఞపశువును గొనిపోవు నట్లు శ్రీరామునికడకుఁ గొనిపోయెదను. అనుచుఁ జింతను పొందినవాఁడగువానరుఁడు సీతను గానమిచేత మిక్కిలి ఖిన్నమైనమనస్సుకలవాడై యోచించుచుండెను.

౪౯-౫౦

కీర్తిగలదియు శ్రీరామునిభార్యయైనదియు నగుసీత నెప్పుడుగందునో యంతపఱుకును నేనీలంకాపురమందుఁ బలుమఱు వెదకుచుండును. సంపాదియనుటకీ పలికినమాటలను నమ్మి శ్రీరామునిఁ బిలచికొని వచ్చియుండునేని శ్రీరాముఁడు సీతనుగానక దుఃఖించి కోపించి వావరులనందఱును గాల్చి నుండర—13

- సంసాతివచనాచ్చాపి రామం యద్యానయామ్యహమ్. ౫౩
- అపశ్యేత్ రామవో భార్యాం నిర్దహేన్నర్యవానరాః,
ఇహైవ నియతాహారో వత్స్యామి నియతేంద్రియః. ౫౪
- స మత్కృతే వినశ్యేయస్సర్వేతే నరవానరాః,
అశోకవనికా చేయః దృశ్యతే యా మహాద్రుమా. ౫౫
- ఇమామధిగమిష్యామి స హీయం విదితా మయా,
వసూక్ దుద్రాం ప్రథాఽదిత్యానశ్వినౌ మరుతోఽపి చ. ౫౬
- నమస్కృత్వా గమిష్యామి రక్షసాం శోకవర్ధనః,
జిత్వా తు రాక్షసాన్ సర్వానిత్వాకుకులనందిసిమ్. ౫౭
- సంప్రదాష్యామి రామాయ యథా సిద్ధిం తపస్వినే,
స మహనూర్జమివ భ్యాత్వా చింతావిగ్రధితేంద్రియః. ౫౮
- ఉదత్త్యిహ తేజా హనుమాన్తారతాత్తజః,
నమోఽస్తు రామాయ సలక్షణాయ
దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్తజాయై,
నమోఽస్తు రుద్రేంద్రయమానిలేభ్యో
నమోఽస్తు చంద్రార్కమరుద్గణేభ్యః. ౫౯
- స లేభ్యస్తు నమస్కృత్య సుగ్రీవాయ చ మారుతిః
దిశస్సర్వాస్సమాలోక్య హ్యశోకవనికాం ప్రతి,
స గత్వా మనసా పూర్వమశోకవనికాం శుభామ్. ౬౦
- ఉత్తరం చింతయామాస వానరో మారుతాత్తజః,
ధృవం తు రక్షో బహుళా భవిష్యతి వనాకులా. ౬౧
- అశోకవనికా చింత్యా సర్వసంస్కారసంస్కృతా,
రక్షాశ్చాత్ర విహితా నూనం రక్షంతి పాదపాన్. ౬౨
- భగవానపి సర్వాత్ సాతిక్షోభం ప్రవాతి వై,

తైచను. మితమైన యాహారముం గొని యింద్రియములచేగము నణండుచు
నేసలంకయందే యుండును. అట్లయినచో వానధులకును రాజపుత్రులగురామ
లక్ష్మణులకును నానిమిత్తమునఁ జావుగలుగకుండును. గొప్పవృక్షములుగలిగి
యగువడుచున్న యాయశోకవనమున కేగెదను. అచ్చట నేనుమున్ను వెనుక
నైతిని. దేవతలలోని వారగు వసువులకు రుద్రులను ఆదిత్యులను ఆశ్వినీదేవత
లను వాయువులనుగూర్చి మ్రొక్కులిడి రాక్షసులను శోకమును బెంచువాడనై
యశోకవనమున కేగించున్నాడను. సమస్తరాక్షసులను జయించి (భక్త్వాకు
కులమునకు వన్నె తెచ్చుకోడలగు) సీతను (తపస్సు చేయుచున్నవానికి దాని
ఫలము నిచ్చినట్లుగా) శ్రీరామునకు సమర్పించువాడను. అని మిక్కిలి ప్రతా
పముగలవాడను వాయుపుత్రుండును నగు హనుమంతుండు కొంతసేపు
యోచించి శోకముడిగినచిత్తము గలవాఁ డయ్యెను. ౧౬-౧౮

లక్ష్మణసహితుఁ డగు శ్రీరామునకు మ్రొక్కెదను. జనకచూహారాజ
పుత్రియగు సీతాదేవికిని సమస్కారము చేసెదను. రుద్ర, ఇంద్ర, యమ,
వాాయువులకు జోహాం సమర్పెదను. చంద్రనూర్యాది దేవతలకుఁ జేతులు
మోడ్చెదను. ౧౯

అని హనుమంతుండు వారలకెల్ల మ్రొక్కులిడి సుగ్రీవుని దలంచి సమ
స్కరించి యన్నిదీక్కులను గాంచి యటువై నశోకవనమును జూచెను. అట్లు
చూచినవాడై ముందువెనుకలు యోచించక మంగళకరమగు నశోకవనమున
కేగి పిమ్మట జేయందగుపనినిగూర్చి యోచించెను. ౨౦-౨౧

పెక్కుండు రక్కసులచే నిండినదియు దట్టమైన చెట్టుగలదియు
నర్వవిధములగు నలంకారములచే నొప్పినదియు నగు నీయశోకవనము తప్పక
వెదకఁదగినది. వనమును గాపాడుసేవతోలును పనమందేయుండువారై చెట్లను
శ్రద్ధతోఁబెంచుచున్నారు. సర్వకత్తుండును సర్వవ్యాపియునగు వాయుదేవుడు
గూడ నీవనమున లెస్సగ వీచుటలేదు. ౨౨-౨౩

సంక్షిప్తాయం మయాఽఽత్తా చ రామాథే రావణస్యచ, ౬౪
సిద్ధిం మే సంవిధాస్యంతి దేవా స్సర్విగణాస్త్రీహ,

బ్రహ్మ స్వయంభూర్భగవాన్ దేవాశ్చైవ దిశంతు మే, ౬౫

సిద్ధిమగ్నిశ్చవాయుశ్చ పురుషూతశ్చ వజ్రభ్రృత్,
వరుణః పాశహస్తశ్చ సోమదిత్యా త్నైవ చ, ౬౬

అశ్వినౌ చ మహాత్మానౌ మరుతశ్శర్వ ఏవ చ,

సిద్ధిం సర్వాణి భూతాని భూతానాం చైవ యః ప్రభుః, ౬౭
దాస్యంతి మమ యే చాన్యే హ్యదృష్టాః ఋషి గోచరాః,

తదున్న సం పాండురదంతమవ్రణం

శుచి స్థితం పద్మలలాశలోచనం,

ద్రక్ష్యే తదార్యావదనం కదా న్వహం

ప్రసన్నతారాధిపతుల్యదర్శనమ్. ౬౮

తుద్రేణ పావేన నృశంసకర్తణా

సుదారుణాలంకృతవేషధారిణా,

బలాభిభూతా హ్యబలా తపస్వినీ

కథం ను మే దృష్టిపథే ఽద్య సా భవేత్. ౬౯

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - త్రయోదశస్కర్ధః.

చ తు ర్ద శ స్క ర్ధః

స ముహూర్తమివ ధ్యాత్వా మనసా చాధిగమ్యతాం,

అవప్లుతో మహాతేజః ప్రకారం తస్య వేశ్మనః.

నాదేహము శ్రీరామునిశుభమునకును రావణుడు చూచునేమోయను భయమునకును మిక్కిలి చిన్నదిగాఁ జేయఁబడియె. ఋషులను దేవతలను నాకుఁ గార్యము చక్కఁబడునట్లు సేయఁజాలుదురు. ౬౪

తనంతటనే పుట్టిరవాఁడును మాహాత్మ్యముగలవాఁడును నగు బ్రహ్మము వశ్రాయణమును భరించియున్న దేవేంద్రుఁడును అగ్నియు వాయు దేవుఁడును పాశమును భరించినవాఁ డగువరుణుఁడును సూర్యచంద్రాదు లును అశ్వినీదేవతలును రుద్రుఁడును నాకుఁ గార్యము సిద్ధించునట్లు చేయుదురుగాక. ౬౫, ౬౬

సమస్తభూతమూలము, సర్వభూతములకును ప్రభువును నాబుద్ధి కందక యున్నను కార్యముకూలమార్గమందున్న యితరదేవతలును నాకు సీకార్యము ననుకూలము సేయుదురుగాక. ౬౭

ఎత్తగు ముక్కుగలదియు తెల్లని చుండ్రుగలదియు గాయమెందునులేనిదియు నిర్మలమగునవ్వను దోఁపించునదియు తామరజేకులవంటి కన్నులుగలదియు నిండుచందురునింబోలి నగవడుచున్నదియు నగునట్లు రామునిచేఁ జెప్పఁబడిన సీతమోమును నే నెప్పుడు గాంతునో? ౬౮

సీమఁడును పాసియు భూతకుఁడు మిక్కిలి భయంకరముగా నలంకరింపఁబడిన వేషము గలవాఁడును నగురావణునిచేత బలహీనయు తపస్సు చేయునదియు నగుసీత బలాత్కారముగా నవమాన పెట్టఁబడియెను. అట్టిసీత యిప్పుడు నాకన్నుల కెట్లగవడును? ౬౯

ఇది వదుమూఁడవ సర్గము .

పదునాల్గవసర్గము

మిక్కిలి దర్పముగలవాఁ డగుహనుమంతుఁడు కొంతసేపు మనస్సున నిటు యోచించి యొక్కదాటున రావణునిగృహము వదలి యశోకవనము యొక్క ప్రాకారమును జేరెను. ౭౦

స తు సంహృష్టసర్వాంగః ప్రాకారస్థో మహాఃపిః,
 పుష్పితాగ్రాన్వసంతాదౌ దదర్శ వివిధాన్ ద్రుమాన్. ౨
 సాలానశోకాన్భవ్యాంశ్చ చంపకాంశ్చ సుపుష్పితాన్,
 ఉద్ధాలకాన్నాగవృక్షాం శుచ్చుతా స్కపిముఖానపి. ౩

అథామ్రవణసుభస్మాం లతాశతసమావృతాం,
 జ్యముక్త ఇవ నారాచః పుప్లువే వృక్షవాటికామ్. ౪

స ప్రవిశ్య విచిత్రాం తాం విహగైరభిసూదితాం,
 రాజతైః కాంచనైశ్చైవ పాదపైస్సర్వతో వృతామ్. ౫
 విహగైర్నృగసంఘైశ్చ విచిత్రాం చిత్రకాననాం,
 ఉదితాదిత్యసంకాశాం దదర్శ హనుమాన్కపిః. ౬
 వృతాం నానావిధైర్వృక్షైః పుష్పీసగఫలోపకైః,
 కోకిలైర్భృంగరాజైశ్చ మత్తైర్నిత్యనిషేవితామ్. ౭
 ప్రహృష్టమనుజే కాలే మృగవక్షిసమాకులే,
 మత్తబర్హిణసంఘుష్టాం నానాద్విజగతాయుతామ్. ౮

మార్గమాజో వరారోహం రాజపుత్రీమనిందితాం,
 సుఖప్రసుప్తాన్విహంగా బోధయామాస వానరః. ౯

ఉత్పతద్భిర్ద్విజగతైః పక్షై స్సాలా స్సమాహతాః,
 అనేకవర్ణా వివిధా ముముచుః పుష్పవృష్టయః. ౧౦
 పుష్పావళీర్ణశ్శుశుభే హనుమాన్తారుతాత్తజః,
 అశోకవనికామధ్యే యథా పుష్పమయో గిరిః. ౧౧

మీదఁ జెప్పఁబడినట్లు ప్రాకారమునందేనవాఁ డగుహనుమంతుఁడు తనదేహమును మిక్కిలి కుఱచపఱచి యావసంతముతుభయొక్క ప్రారంభ దశయందుఁ బుష్పించి వెలంగుచున్న కొనలుగల నానావిధవృక్షములకు ఏపె చెట్లను అందమగునశోకవృక్షములను లెస్సగఁ బూచిన సంపెంగచెట్లను మామిడిచెట్లను కపిముఖు నను చెట్లను గనియె. ౨, 3

అట్లుపై మామిడివ్రాఁకులచే మఱుంగుపడియున్నదియుఁ బెక్కుటిఁగలచే జుట్టుఁబడి యున్నదియు నగువృక్షసమూహమునకు వింటిసారినుండి విడువఁబడిన బాణమువలె నాతఁడు దాఁడెను. ౪

అట్లుదాఁటి యావృక్షసమూహమునఁ జొచ్చి పక్షులచే నంతటను భ్వనించుచున్నదియు వెండిచేతను బంగారముచేతను చేయఁబడిన చెట్లచే నంతటఁ జుట్టుఁబడినదియు పక్షులచేతను మృగసమూహములచేతను వింతయైనదియు వింతలగు చిన్నచిన్న పనములు గలదియు బాలసూర్యునితోఁ దుల్యమై వెలంగునదియుఁ బుష్పములను ఫలములను మెండుగఁ గలిగియున్న నానా విధవృక్షములచేఁ జుట్టుఁబడినదియు మదిం చినశోకిలచేతను గండుతుప్పైదల చేతను సర్వకాలములయందు నాశ్రయింపఁబడినదియు మదించినసెమకుల గొప్పభ్వనినిగలదియుఁ బెక్కువిధములగు పక్షుల గుంపులతోఁ గూడినదియు నగు నశోకపనమును సంతసించిన మనుష్యులతోఁ గూడినదానిని మృగముల యొక్కయుఁ బక్షులయొక్కయు సమూహములచే మెండుకొనియుండుదానిని వానరోత్తముఁ డగుహనుమంతుఁడు గనియెను. ౫-౮

అనానరుఁ డుత్తమచరితముగలదియు రాజపుత్రికయు స్త్రీరత్నమును నగుసీతాదేవిని వెదకుచు నందు గాఢముగ నిద్రించుచున్న పక్షులను మేల్కొల్పెను. ౯

అట్లుమేల్కొని యెగయుచున్న పక్షులతాఁకులను వాని యెక్కల సోకునను వృక్షము లనేకవర్ణములుగల పుష్పముల విడిచెను. ౧౦

అట్లు రాలినపుష్పముల జల్లిచేఁ గల్పఁబడినవాఁడై హనుమంతుఁడు [అశోకపనమధ్యమందు] పుష్పములకొండవలె నొప్పెను. ౧౧

దిశస్సర్వాః ప్రథావంతం వృక్షమండగతం కపిం,
దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని వసంత ఇతి మేనిరే. ౧౨

వృక్షేభ్యః పతితైః పుష్పైరవకీర్ణా పృథగ్విదైః,
రరాజ వసుధా తత్ర ప్రమదేవ విభూషితా. ౧౩

తరస్వినా తే తరవ స్తరసాభిప్రకంపితాః,
కసుమూని విచిత్రాణి సస్పృజాః కపినా తదా. ౧౪

నిర్ధూతపత్ర శిఖరాశ్శీర్ణ పుష్పఫలా ద్రుమాః,
నిక్షిప్తస్త్రాభరణా ధూర్తా ఇవ పరాజితాః. ౧౫

హనూనుతా వేగవతా కంపితాస్తే వగోత్తమాః,
పుష్పసర్జ్వ ఫలాన్యాశు ముముచుః పుష్పశాలినః. ౧౬

విహంగమఘైర్హీనాస్తే స్కంధమాత్రాశ్చ చ ద్రుమాః,
బభూవురగమాస్సర్వే మామతేనేవ నిర్ధుతాః. ౧౭

నిర్ధూతకేశీ యువతిర్మథా మృదితవర్ణకా,
నిష్పీతశుభదంతోష్ఠీ నఖైర్దంతైశ్చ విక్షతా. ౧౮

తథా లాంఛూలహస్తైశ్చ చరణాభ్యాం చ మద్దితా,
బభూవాశోకవనికా ప్రభగ్నవరపాదహ. ౧౯

మహాలతానాం దామాని వ్యధమత్తరసా కపిః,
యథా ప్రావృషి వింధ్యస్య కేఘకాలాని మారుతః. ౨౦

స తత్ర మణిభూమిశ్చ రాజతీశ్చ మనోరమాః,
తథా కాంచనభూమిశ్చ దదర్శ విచరన్మహిః. ౨౧

వావీశ్చ వివిధాకారాః పూర్ణాః పరమవారిణాః,

అన్నిదిక్కులఁ బరుగెత్తుచున్నవాఁడును జెట్టకొమ్మలపైనున్నవాఁడును నగువానుమంతునిఁ గని నర్హభూతములును వసంతుండని తలంచెను. ౧౨

వృక్షములనుండి రాల్పఁబడిన నానావిధపుష్పములచేతను నిండినదై భూదేవి [బాగుగ నలంకరింపఁబడిన] వడుచువలె నచ్చటఁ గనఁబడియెను. ౧౩

వేగవంతుఁ డగువానుమంతునిచే బలవంకముగఁ గదల్పఁబడినయా వృక్షములన్నియు నానావిధములగుపుష్పములను బ్రోగులువడ రాల్పెను. ౧౪

కదల్పఁబడిన యాకులఁగొమ్మలు గలవియు రాలిన పుష్పములు ఫలములుగలవియు నగువృక్షములు [పంచమనకై వస్త్రములనుసాముల నూడ్చి పెట్టి బోసిగనున్న] జూధరులవలెఁ గాంతిహీనములై యుండెను. వేగవంతుఁ డగువానుమంతునిచేఁ గదల్పఁబడిన [పువ్వులుగల] పెద్దచెట్లను బుష్పములను బుత్రములను ఫలములను జల్లున వినిల్పెను. ౧౫, ౧౬

పక్షీసమూహములను బోఁగొట్టుకొన్నవై కొమ్మలు నాకులు లేక మొదట్లనుమాత్రగలవియై వృక్షములు పెరుగాలిచే డస్సినవానివలెఁ గనఁబడి నిలువ నాధారము లేనివయ్యెను. ౧౭

వదలిన కొప్పుగలవియు నలిగినమేనిత్రాతలుగలవియు లెస్సగాఁ జూపింపఁబడిన పెదవిగలవియు, గోళ్ల చేతను దంకములచేతను గాట్లువడినవియు నగు వయసుకత్తై యెట్టుండునో యటువలెనే తోఁకచేతను హస్తములచేతను బాదములచేతను లెక్కగ మెదుపంబడి ధ్వంసమైన పెనుప్రాచులఁ గలిగినదై యశోకవన మొప్పెను. ౧౮, ౧౯

ఆవానరోక్తముఁడు వర్షాకాలమందు వింధ్యపర్వతముపైఁజేరిన మేఘములను వాయుదేవుఁడు తూలఁగొట్టునట్లుగా నశోకమందలిపెద్దతీఁగెలవరుసలను వేగముచేఁ జదిపెను. ౨౦

ఆయశోకవనమందు ముఱన్మున కింబగురత్నములు బొదిగినప్రదేశములును వెండితేకులు బంగారుపలకలు వరుపంబడిన సెలవులును నిర్మలమగు నుదకములచే నిండి వెలగలరత్నములమెట్లుగలిగి నానావిధములుగా నిర్మింపఁబడి యందమైనవియు ప్రక్కలనున్న విచిత్రములగు బంగారుజెట్టచే వెలిగి ముతై

- మహాల్లార్హణిసోపానైరుపపన్నాస్తతస్తతః. ౨౨
- ముక్తాప్రవాళానికతాః స్ఫుటికాంతరకుటిమాః,
కాంచనైస్తదభిశ్చిత్రైస్తీరజైరుపశోభితాః. ౨౩
- ఫుల్లపద్మోత్పలనాశ్చక్రవాకోపకూజితాః,
నత్యూహతుసంఘుప్తా హంససారసనాదితాః ౨౪
- ద్విధాభిద్భ్రమయుక్తాభిస్సరిద్భిశ్చ సమంతతః,
అమృతోపమతోయాభిశ్చివాభిరుపసంస్కృతాః. ౨౫
- లతాశతైరవతతా స్సంతానకుసుమావృతాః,
నానాగుల్ఫావృతఘనాః కరవీరకృతాంతరాః. ౨౬
- తతోఽంబుధరసంకాశం ప్రవృద్ధశిఖరం గిరిం,
విచిత్రకూటం కూటైశ్చ సర్వతః పరివారితమ్. ౨౭
- శిలాగృహైరవతతం నానావృక్షైశ్చమావృతం,
దదర్శ హరిశార్దూలో రమ్యం జగతి పర్వతమ్. ౨౮
- దదర్శ చ నగాత్తస్థాన్మదీం నివతితాం కపిః,
అంకాదీవ సముత్పత్య ప్రియస్య పతితాం ప్రియామ్. ౨౯
- జలే నివతితాగైశ్చ పాదపైరుపశోభితాం,
వార్యమాణామివ కృద్ధాం ప్రమదాం ప్రియబంధుభిః. ౩౦
- పునరావృత్తతోయాం చ దదర్శ స మహాకపిః,
ప్రసన్నామివ కాంతస్య కాంతాం పునరుచస్థితామ్. ౩౧
- తస్యాదూరాత్సపద్మినో నానాద్విజగణాయుతాః,
దదర్శ హరిశార్దూలో హనుమాన్దారుతాత్తజః. ౩౨
- కృత్రిమాం దీర్ఘికాం చాపి పూర్ణాం శీతేన వారిణా,
మణిప్రవరసోపానాం ముక్తానికతశోభితామ్. ౩౩

ములయొక్కయు పగడములయొక్కయుఁ జారుగలిగి స్ఫటికములు పరువం బడినతగ్గుతిన్నెలును వికసించినట్టి కమలములయొక్కయు కలవలయొక్కయు సమూహములు గలవియు చక్రవాకపక్షులయొక్కహాతలు గలవియు భరత పక్షులవిశేషధ్వని గలవియు హంసలయొక్కయు బెద్దరుపక్షులయొక్కయు ధ్వనిచే మ్రోగుచున్నవియు ఉన్నతములైన వృక్షములు గట్టయందుఁ గలిగి యమృతమువంటి మంగళకరమగునుదకము గలిగినవాఁకలచే నంతటఁ బరిశుద్ధములైయున్నవియు తీఁగలమొత్తములచే నిండినవియు కల్పవృక్షములు చుట్టను గలవియు పెక్కువిధముల పొదలఁచే జాట్లఁబడి దట్టమైనవియు గన్నెరుచెట్లు నడుమనడుమ గలవియు నగుబావులను హనుమంతుం డీటునటుఁ దిరుగుచుఁ గాంచెను.

౨౧-౨౬

అటుపై మేఘముతోఁ దుల్యమైనదియు ఉన్నతమైన శిఖరహంగల దియు వింతలగు శిఖరములుగలదియు శిఖరములచే నంతట వ్యాపించునదియు తాలియిండ్లు పెండుగాఁగలదియు సర్వవిధవృక్షములచేతను జాట్లఁబడినదియును మనోహరమైనదియు నగుక్రీడాపర్వతమును (అటలాడుకొనుటకై మంటిచేఁ జేయఁబడిన కొండను), వానరశ్రేష్ఠుడు గాంచెను.

౨౭, ౨౮

అపర్వతమునుండి వెలువడినదియు ప్రియమయొక్క తోడవైనది వెలువడినభార్యవలె నున్నదియు పోవలదని చుట్టము లడ్డగింపఁ గా వినక యరిగి పోవుచున్న స్త్రీవలె నీటియందుఁ గొనలు వ్రాలియున్న చెట్లచే నొప్పి ప్రవహించుచున్నదియు కోపమునుమాని మరల మగనిఁ జేరవచ్చునిట్లాలివలె మరలివచ్చుచున్న యుదకముగలదియు నగు నదిని వానరోత్తమఁ డగుహను మంతుడు గాంచెను.

౨౯-౩౧

వానరశ్రేష్ఠుండును వాయుపుత్రుండును నగుహనుమంతుడు మోఁదఁ జెప్పఁబడిన నదికి దూరమున ననేకవిధము లగుపక్షిసమూహములతోఁ గూడిన తామరతీఁగలను గనియెను.

౩౨

చల్లని నీటిచేత నిండినదియు శ్రేష్ఠమగు రత్నములమెట్లుగలదియు ముత్తముల యనుకచే నొప్పినదియు అనేకవిధము లగు మృగసమూహముచే

వివిదైర్భగసంమైశ్చ విచిత్రాం చిత్రాకాననాం,
ప్రాసాదైస్సుమహద్భిశ్చ నిర్మితైర్విశ్వకర్తణా. 38

కాననైః కృత్రిమైశ్చాపి సర్వతస్సమలంకృతాం,
యే కేచిత్పాదహస్తత్ర పుష్పపగఫలోపగాః. 39

సచ్చత్రాస్సచతర్ది కాస్సర్వే సావర్ణవేదికాః,
లతాప్రతానైర్బహుభిః పల్లైశ్చ బహుభిర్వృతామ్. 39

కాంచనీం శింశుపామేకాం దదర్శ హరియుగళపః,
వృతాం హేమమయీభిస్తు వేదికాభిస్సమంతతః. 32

తేహం ద్రుమకాం ప్రభయా మేరోరివ వివాకరః,
అమన్యత తదా వీరః కాంచనోఽస్త్రితి వానరః. 33

సోఽపశ్యద్భూమిభాగాంశ్చ గర్తప్రసృతశాసితః,
సువర్ణవృతౌ నవరాజ దదర్శ శిఖిసన్నిభౌన్. 34

తాం కాంచనై స్తరుగదైర్దాదుతేన చ వీజితాం,
కింకిణీశతనిర్ఘోషాం దృష్ట్వా విస్తయమాగమత్. 40

స పుషితాగ్రాం దుచిరాం తరుణాంకురపల్లవాం,
తామారుహ్య మహాబాహుశ్శింశుపాం పర్ణసంవృతామ్. 41

ఇతో ద్రక్ష్యామి నైదేహీం రామదర్శనలాలసాం,
ఇతశ్చేతశ్చ దుఃఖార్తాం సంపతంతీం యదృచ్ఛయా. 42

అశోకపనికా చేయం దృఢం రమ్యా దురాత్తనః,
చంపకైశ్చందనైశ్చాపి వసులైశ్చ విభూషితా. 43

ఇయం చ నలినీ రమ్యా ద్విజసంఘనిషేవితా,

నందమైనదియు వింతలగువనములు గలదియు విశ్వకర్తచే నిర్మింపఁబడిన
మిక్కిలి గొప్పమేడలచేతను ఉద్యానములచేతను సంతట నలంకరింపఁబడి
నదియు నగు నడబావిని వానరవీరుఁడు గనియెను. 33, 34

అనడబావికడ మొదళ్లయందుఁ దిన్నె గలవియగు వృక్షములన్నియు
గొడుగువలె దట్టముగ నాకులు గొమ్మలుంగలవియుఁ బూవులు ఫలములు గల
వియు బంగారులినైలు గలవియునుగా నుండెను. 35

ఆనేకములగు తీరగలమొత్తములచేతను పెక్కునులచేతను జుట్టుఁబడి
నదియు బంగారులినైలుచేత సంతటను జుట్టుఁబడినదియు నగు నిరుగుడుచెట్టు
నొక్కదానిని వానరోత్తముఁ డగుచూనుమంతుఁడు గనియెను. 36, 37

అహనుమంతుఁడు గుంటలను డోటలను భూమిభాగములను అగ్నితోఁ
దల్యముగ వెలుంగుచున్న బంగారువృక్షములను గొన్నింటిని గాంచెను. 38

వీరుఁడగు నాంజనేయుఁడు మీఁదఁ జెప్పఁబడిన బంగారుచెట్టినమీద
మన నున్నపుడు (మేరువు సమీపమందున్న సూర్యునివలె) దానును బంగారు
మయమయిన దేహము గలిగినట్లు తలంచెను. 39

బంగారుచెట్టినమూహముతోఁ గూడినదియు గాలిచే వీవంబడినదియు
పెక్కులకు మువ్వలధ్వనితోఁ గూడినదియు నగు సోకవృక్షము గాంచి
చూనుమంతుఁడు మిక్కిలి యాశ్చర్యపడెను. 40

మిక్కిలి బలకాలి యగుచూనుమంతుఁడు పూచినకొమ్మలతోఁ గూడి
నదియు ప్రకాశించుచున్నదియు లేతచిగుళ్లు గలదియు ఆకులు దట్టముగాఁ
గలదియునగు నిరుగుడుచెట్టు నెక్కినవాడై "క్రీరామునిదర్శనమున కాశించు
చున్నదియు దుఃఖముచే నొచ్చి, యందిందు వెట్టిదానివలెఁ దిరుగుచున్న
దియు నగు జానకీని నిచ్చటనుండి చూచెదనుగాక. సంపెంగదీరగలచేతను
జందనపుష్పములచేతను బొగడచెట్టచేతను నలంకరింపఁబడినదై దట్టమై
యింపుగ నున్నయదిపాపాత్ముఁడగురావణునియశోకవనము. పక్షులకలకలముతోఁ

- ఇమాం సా రామమహిషీ నూనమేష్యతి జానకీ. ౪౪
- సా రామా రామమహిషీ రాఘవస్య ప్రియా సతీ,
వనసంచారకుశలా నూనమేష్యతి జానకీ. ౪౫
- అథవా మృగశాఖాక్షీ వనస్యాస్య విచక్షణా,
వనమేష్యతి సాఽఽ ర్యేహ రామచింతానుకర్షితా. ౪౬
- రామశోకాభిసంతప్తా సాదేవీ వామలూచనా,
వనవాసే రతా నిత్యమేష్యతే వనచారిణీ. ౪౭
- వనేచరాణాం సతతం నూనం స్పృహయతే పురా,
రామస్య దయితా భార్యా జనకస్య సుతా సతీ. ౪౮
- సంధ్యాకాలమనాశ్శ్యామా భువ మేష్యతి జానకీ,
నదీ చమాం శివజలాం సంధ్యార్థే వరవర్ణినీ. ౪౯
- తస్యాశ్చాప్యనురూపేయమశోకవినికా శుభా,
శుభా యా పార్థివేంద్రస్య పత్నీ రామస్య సమృతా. ౫౦
- యని జీవతి సాదేవీ తారాధిపనిభావనా,
ఆగమిష్యతి సాఽఽశ్యమిమాం శివజలాం నదీమ్. ౫౧

ఏవం తు మత్వా హనుమాన్ హతా
ప్రతిహమాణో మనుజేంద్రపత్నీం,
అవేక్షమాణశ్చ దదర్శ సర్వం
సుపుష్పితే పర్ణకునే నిలీనః.

౫౨

ఇతి శ్రీమద్భరణాష్టా - చతుర్దశస్తకం.

సూడి యీతామరతీఁగె యందమైయున్నది. దీనియందమును జూడ రాముని పుట్టపుడేవియగు సీత రాకమానదు. జనకుని ప్రియపుత్రికయు రాఘవనకుఁ బ్రాణసఖయు రామునకుఁ బట్టపుడేవియు నయినయీయింతి వనవిహారమునందు నేర్పుగలది గావునఁ దప్పక యిందు రాఁగలదు. అట్లుగాక పసిజింక చూపుల వంటి చూపులుగలదియు రామునిఁ దలఁచి దుఃఖించి బక్కనిక్కి యున్నదియు నగు సీత యీయశోకవనసంచారమందు శ్రద్ధగలదిగావునగుణవతియగు ఆ యిల్లాలు తప్పక యిందు రాఁగలదు. అందమగుకన్నులుగలదియు శ్రీరాము నెడబాయుటషలని శోకముచేఁ బరితపించుచున్నదియు విహారమం దానక్షి గలదియు వనమందే యుండ నిచ్చగలదియు నగుసీత యనుదినము వచ్చుచుండును. జనకుని పుత్రికయై ప్రఖ్యాతిగాంచినదియు శ్రీరామునకుఁ బ్రాణము వలెఁ బ్రియమైనదియు నగుసీత ముందే వానరులకు మేలుం గోరుచున్నది. మనోహరమగు రూపముగలదియు యుక్తమగు ప్రాయమందున్నదియు నగు జనకపుత్రిక సంధ్యాకాలమును వేచియుండి యీనదియందలి పుణ్యోదకము లతో పరిశుద్ధురాలై యీశ్వరు సారాధింపవచ్చుట సత్యము. ఆసీతాదేవికి మంగళకరమగు నీయశోకవనము తగినదైయున్నది. రాజోత్తముఁ దగు శ్రీరామునియొక్క భార్యయు నీవనమునకుఁ దగినదై యున్నది. నిండుచంద్రునింబోలు మోముగల యారాముని పట్టపుడేవి జీవించియు యున్నదై నచో నీమంగళకరమగు జలముగలనదికిఁ దప్పక వచ్చును. రంగుల

ఇట్లు తలంచి సమర్థుఁ డగుహనుమంతుఁడు మనుజేంద్రుఁడగురాముని యొక్క భార్యయగు సీతరాక కెదురుచూచుచున్నవాఁడై మెండుగఁ బుచ్చించి తఱచుగ సాకులుగలిగియున్న యిరుగుదుపెట్టునం దాఁగి యంతటఁ గనుచుండెను.

౫౬

ఇది పదునాల్గవ సర్గము.

పంచదశస్కర్గః

స వీక్షమాణస్తత్రస్థో మార్గమాణశ్చ మైథిలీం,
అవేక్షమాణశ్చ మహీం సర్వాం తామన్వవైక్షత.

౧

సంతానకలతాభిశ్చ పాదపైరుపశోభితాం,
దిన్యగంధరసోవేతాం సర్వతస్సమలంకృతామ్.

౨

తాం స నందనసంకాశాం మృగపక్షిభిరావృతాం,
హర్త్యస్త్రాసాదసంభాధాం కోకిలాకులనిస్వనామ్.

౩

కాంచనోత్పలపద్మాభిర్వాసీభిరుపశోభితాం,

బహ్వాసనకుఢోవేతాం బహుభూమిగృహాయుతామ్.

౪

సర్వార్తుశుసుమై రమ్యాం ఫలవద్భిశ్చ పాదపైః,

పుష్పితానామశోకానాం శ్రియా సూర్యోదయప్రభామ్.

౫

ప్రదీప్తామివ తత్రస్థో మారుతిస్సముదైక్షత,

నిష్పత్రకాఖాం విహగైః క్రియమాణామివాసకృత్.

౬

వినిష్పతభృశ్శతశ్చిత్రైః పుష్పావతంసకైః,

ఆమాలపుష్పనిచితై రశోకైశ్శోకనాశనైః.

౭

పుష్పభారాతిభారైశ్చ స్పృశద్భిరివ మేదినిం,

కర్ణికారైః కుసుమితైః కింశుకైశ్చ సుపుష్పితైః.

౮

స దేశః ప్రభయా తేహం ప్రదీప్త ఇవ సర్వతః,

పున్నాగా స్సప్తపల్లాశ్చ చంపకోద్దాలకాస్తథా.

౯

వివృద్ధమూలా బహవశ్శోభంతే స్త సుపుష్పితాః,

కాలకుంభనిభాః కేచిత్కేచి దగ్నిశిభోపమాః.

౧౦

నీలాంజననిభాః కేచిత్తత్రాశోకా స్సహస్రశః,

నందనం వివిధోద్యానం చిత్రం చైత్రరథం యథా.

౧౧

పదునైదవసర్గము

అహఃసుమంతః డాయరుగుడు తెట్టువైసుండి నీతనువెదకుచున్నవాడై
యన్నిదిక్కులకుఁ జూపుల వ్యాపింపఁ జేయుచు నచ్చటి భూచరదేశము
సంతయుఁ గనియెను.

కల్పవృక్షములయం దల్లిన తీగలచేతను పెక్కువృక్షములచేతను
బ్రకాశించునదియు శ్రేష్ఠమగు పరిమళమును రుచియును గలఫలపుష్పములు
గలదియు దేవేంద్రునినందనవనముతో సమమైనదియు మృగములచేతను
పక్షులచేతను బాట్టుకొనబడినదియు ధనికులయొక్కయుఁ బ్రభువుల
యొక్కయు మేడలచేఁ దఱుచైనదియు శోకిలయొక్క కలకలభర్వనిగలదియు
బంగారపుగమలములును గలవలును గలబావులచే నందమైనదియు పెక్కు
పీతములు గలదియు రత్నకంఠులు పరువంబడి యొన్నదియు పెక్కులగు
పాతాళగృహములు గలదియు అన్నిఋతువులయందును బుష్పములనుగలిగి
ఫలములచే నొప్పెడివృక్షములచే మనోహరమైనదియు లెస్సగఁ బూచియున్న
యశోకవృక్షములయొక్కకాంతిచే సూర్యోదయకాంతిగలిగి నందుచున్నట్లు
న్నదియు అక్షులును తెమ్ములును లేకుండఁజేయుటకుఁ గాఁబోలు ననునట్లు విది
లించుచున్న తెక్కలతోఁగూడిన పక్షులచే నొప్పినదియు మిలిలేక రాలు
చున్న నానావర్ణములుగలపుష్పములచే మొదళ్ళయందుదట్టమైయున్నట్టియు
మనోవేదనను బాపునట్టియుఁ బుష్పములభారముచే భూమి నంటుచున్నట్టియు
నశోకవృక్షములచేతను పూచిన కొండగోగులచేతను బాగుగఁ బుష్పించి
యున్న మోడుగుచెట్లచేతను జారుతరం బైనయశోకవనమును హనుమంతుఁడు
గనియెను.

౨౦౯

ఆయశోకవృక్షములకాంతిచే నాచోడెల్ల మండుచున్న ట్టుండెను.
మొదట్లో బలసియున్నదియు బాగుగఁ బుష్పించియున్నదియు లెక్కకు మించి
యున్నదియు నగుబొన్నచెట్టును ఏడాతులయరఁజేసెట్టును నంపంగి యుద్ధాల
కములనుచెట్టును కొన్ని బంగారుచాయయుఁ గొన్ని యగ్నిశ్వాలయొక్క
కాంతియుఁ గొన్నికాటుకవలెఁ బ్రకాశముగలదియు నగుచున్న యశోకవృక్ష
ములు నచోచ్చ మిలిలేక ప్రకాశించుచుండెను. అందందుఁ జిన్నచిన్నవన
గుండర—14

పంచదశ స్కర్గః

స వీక్షమాణస్తత్రస్థో మార్గమాణశ్చ మైథిలీం,
అవేక్షమాణశ్చ మహీం సర్వాం తామన్వవైక్షత.

౧

సంతానకలతాభిశ్చ పాదపైరుపశోభితాం,
దివ్యగంధరసోపేతాం సర్వతస్సమలంకృతామ్.

౨

తాం స నందనసంకాశాం మృగపక్షిభిరావృతాం,
హర్షప్రాసాదసంబాధాం శోకిలాకులనిస్వనామ్.

౩

కాంచనోత్పలపద్మాభిర్వాసీభిరుపశోభితాం,

బహ్వసనకుఘోపేతాం బహుభూమిగృహాయుతామ్.

౪

సర్వర్తుకుసుమై రమ్యాం ఫలవన్శిశ్చ పాదపైః,

పుష్పితానామశోకానాం శ్రియా సూర్యోదయప్రభామ్.

౫

ప్రదీప్తామివ తత్రస్థో మారుతిస్సముదైక్షత,

నిష్పుత్రశాఖాం విహగైః క్రియమాణామివాసకృత్.

౬

వినిష్పుతృష్ఠిశ్చతశశ్చిత్రైః పుష్పావతంసకైః,

ఆమూలపుష్పనిచితై రశోకైశ్శోకనాశనైః.

౭

పుష్పభారాతిభారైశ్చ స్పృశద్భిరివ మేదినిం,

కర్ణికారైః కుసుమితైః కింశుకైశ్చ సుపుష్పితైః.

౮

స దేశః ప్రభయా తేహం ప్రదీప్త ఇవ సర్వతః,

పున్నాగా స్సప్తపర్ణా శ్చ చంపకోద్దాలకాస్తథా.

౯

వివృద్ధమూలా బహవశ్శోభంతే స్త సుపుష్పితాః,

శాలకుంభనిభాః కేచిత్కేచి దగ్నిశిఖోపమాః.

౧౦

నీలాంజననిభాః కేచిత్తల్రాశోకా స్సహస్రశః,

చందనం వివిధోద్యానం చిత్రం చైత్రరథం యథా.

౧౧

పదునైదవసర్గము

అహఃసమంతుః బాహురుగుడు చెట్టుమైదుండి నీతనువెదకుచున్నవాడై
యన్నిదిక్కులకుఁ జూపుల వ్యాపింపఁ జేయుచు నచ్చటి భూప్రదేశమా
నంతయుఁ గనియెను.

కల్పవృక్షములయుం దల్లిన తీగెలచేతను పెక్కువృక్షములచేతను
ప్రకాశించునదియు శ్రేష్ఠమగు పరిమళమును రుచియును గలఫలపుష్పములు
గలదియు దేవేంద్రునిసందనచనముతో నమమైనదియు మృగములచేతను
పక్షులచేతను జుట్టుకొనబడినదియు ధనికులయొక్కయుఁ బ్రభువుల
యొక్కయు మేడలచేఁ దఱుచైనదియు కొకలయొక్క కలకలధ్వనిగలదియు
అంగారపుగడులములును గలఁవలయు గలబావులచే నందమైనదియు పెక్కు
పీఠములు గలదియు రత్నకంబులను పరువంబడి యున్నదియు పెక్కుగ
పాతాళగృహములు గలదియు అన్నియునునలయందును బుష్పములనుగలిగి
ఫలములచే నొప్పెడివృక్షములచే మనోహరమైనదియు లెస్సగఁ బూచియున్న
యశోకవృక్షములయొక్కకాంతిచే సూర్యోదయకాంతిగలిగి నందుచున్నట్లు
న్నదియు అకలును తెమ్ములును లేకుండఁజేయుటకుఁ గాఁబోలు ననునట్లు విది
లించుచున్న తెక్కలతోఁగూడిన పక్షులచే నొప్పినదియు మిలిలేక రాలు
చున్న నానావర్ణములుగలపుష్పములచే మొదళ్ళయందుదట్టమైయున్నట్టియు
మనోవేదనను బాపునట్టియుఁ బుష్పములభాదముచే భూమి నంటుచున్నట్టియు
నశోకవృక్షములచేతను పూచిన కొండగోగులచేతను బాగుగఁ బుష్పించి
యున్న మోదుగుచెట్లచేతను జారుతరం దైనయశోకవనమును హనుమంతుఁడు
గనియెను.

అ-౨

అయశోకవృక్షములకాంతిచే నాచోదెల్ల మండుచున్న ట్టుండెను.
మొదట్ల బలసియున్నవియు బాగుగఁ బుష్పించియున్నవియు లెక్కకు మించి
యున్నవియు నగుబొన్నచెట్టును వీడాకులయరఁజిచెట్టును సంపంగి యుద్ధాల
కము లనుచెట్టును కొన్ని అంగారుచాయయుఁ గొన్ని యగ్నికాన్యాలయొక్క
కాంతియుఁ గొన్నికాటుకవలెఁ బ్రకాశముగలవియు నగుచున్న యశోకవృక్ష
ములు నచ్చో మిలిలేక ప్రకాశించుచుండెను. అందందుఁ జిన్నచిన్నవన
సుందర—14

అత్యుత్తమివాచిన్త్యం దిశ్యం రుద్ర్యం శ్రీయావృతం,
ద్వితీయమివ చాకాశం పుష్పశోభితైర్జాతయతమ్. ౧౨
పుష్పరత్నశలైశ్చిత్రం పంచమం సాగరం యథా,
సర్వకృత్పుష్కైర్మృచితం పాదచైర్నభుగంధిభిః. ౧౩
నానానాదైరుద్యానం రమ్యం మృగగతైర్ద్విజైః,
అశోకగంధప్రపహం పుణ్యగంధం మనోరమమ్. ౧౪
తైలేంద్రమివ గంధాశ్శయం ద్వితీయం గంధపూదనం,

అశోకపనికాయాం తు తస్యాం బానరపుంగవః. ౧౫
న దదన్భూదూరస్థం చైత్యప్రాసాదముచ్ఛ్రితం,
మధ్యే స్తంభసహస్రేణ స్థితం కైలాసపాదమరమ్. ౧౬
ప్రవాళకృతసోపానం తప్తకాంచనవేషికం,
ముష్ణంతమివ చక్షూషి ద్యోతమానమివ శ్రియా. ౧౭
విమలా ప్రాంతభావత్వాదుల్లసంతమివాంబరం,
తతో దిలిససంవీతాం రాక్షసీభిస్సూచ్యతామ్. ౧౮
ఉపవానశృకాం దీకాం నిశ్శవ్యసంతీం పునః పునః,
దదన్మ కుక్లపక్షాదా చంద్రరేఖామివామలామ్. ౧౯
మందం ప్రఖ్యాయమాసేన దూషేణ భుజిరప్రభాం,
పినద్ధాం ధూమజాలేన శిఖామివ విభావసోః. ౨౦
పీతేనైకేన సంవీతాం క్లిష్టేనోత్తమవాససా,
ససంకామనలంకారాం విపద్దామివ పద్మినీమ్. ౨౧
వీరితాం దుగ్ధిభుంతస్తాం పరిష్ఠూనాం తపస్వినీం,
గ్రహేణాంగారకేణేన పీడితామివ రోహిణీమ్. ౨౨

మొలతోఁ గూడియున్న యింద్రుని యువానమువలెను కుబేరునివనముఁబోలె
వింతయైఁచియు మితిమీరిన పొంపుగలవియగుటచే వర్షింపఁదరముకానిదియగు
కాంతిచే నొప్పి యొత్తయొచ్చుదియు అకాశము చుక్కలచేఁ బ్రకాశించు
నట్లు పుష్పములచేతఁ బ్రకాశించుచున్నదియు పుష్పములనెఱుఁగెత్తుముల
యొక్క కాంతిచే నొప్పి యొత్తవనముద్రమువలె వింతగనుకవియు అన్నియును
పులయందును బుష్పములు గలరియుఁ జేసేవానగలవియు వైన చెట్టచేఁ
దఱుదుఁ గున్నదియు పెక్కుభవ్యులు ఎగల మృగములయొక్కయుఁ బక్షుల
యొక్కయు సమూహముచే రమ్యమైనవియు పెక్కు వానవలను ధరించియు
వృద్ధిగఁ జవిత్రమగు వానగలిగి మనోహరమైనవియు వర్షతశ్రేష్ఠములవలె
అరిమళమును గ్రక్కుచున్నదియు చెడవగంధమాదనవర్షతయవలె సుగంధ
మును వెదవట్లుచున్నదియు నపకావనమును హనుమంతుఁడగునియును. ౯-౧౪

వానరశ్రేష్ఠుఁ డగు నాహనుమంతుండు ఆయనోకవనికయందే కొంత
సమీపంబునకున్నతంబైరదును చేయి వ్రుభుజులచే మాయఁబడుచుఁ గైలాస
పర్వతంబుఁబోలెఁ జల్లనై పవడములతోఁ జేసిన నడికట్టును మంచి బంగార
ముతోఁ జేసిన తిన్నెలునుగల్గి యధికముగాఁ గాలిగల్లుటఁజేసి కండ్లఁబోగొట్టు
చంతటిష్ఠిగావై శిర్షలఁదై యాన్నత్యంబును నాకాశమునొరయునట్లు చూపు
చున్న బౌద్ధాలయమువలె నిర్మితంబయినప్రాసాదంబునుజూపెను. ౧౧-౧౭

అంత మలివస్త్రంబు ధరించి రాక్షసస్త్రీలచేఁ బరీవృతయై ఉపవాసం
బులచే కుక్షపతాదియందలి చంద్రరేఖయందోలెఁ గృశించియున్నదై దీనయై
చూటిచూటికి నిట్టూర్పులుపుచ్చుచు మిక్కిలియుఁ గృశయు మాలిన్యము
తోఁగూడినదియుఁ గావునఁ గొంచెముగా గుఱుతుపెట్టఁదగిన రూపంబుతోఁ
గూడి మనోహరంబగు కాంతిఁగలిగి ధూనుజాలంబునం గప్పుఁబడినయన్నిశ్వాస
భంగిం జూపట్టుచు పీతవర్ణంబును జీర్ణంబునగు నొక్కటి యంత్రమవస్త్రంబు
దాల్చి పతివ్రతయగుటవలన దేహసంస్కారాదులు చేసికొనకుండటంచేసి
దేహమునఁదెచ్చుగా ముఱికిగల్గియు నలంకారములు చేసికొనక యుండుటచేఁ
గమలంబులలేని తామరకొలంకులకైవడిఁ గాలిఁదఱిగి తలవంచుకొని దుఃఖా

అశు పూర్ణముఖం దీనాం కృతామనశనేన చ,
 శోకభ్యానపరాం దీనాం నిత్యం దుఃఖపరాయణామ్. ౨౩
 ప్రియం జనమపశ్యంతీం పశ్యంతీం రాక్షసీగణం,
 స్వగణేన మృగీం హీనాం శ్వగణాభివృతామివ. ౨౪
 నీలనాగాభయా వేణ్యా జఘనం గతయైకయా,
 నీలయా నీరదాపాయే వనరాజ్యా మహీమివ. ౨౫
 నుఖార్ద్రాం దుఃఖసంతప్తాం వ్యసనానామకోవిదాం,

తాం సమీక్ష్య వికారాక్షీమధికం మలినాం కృతామ్. ౨౬
 తర్కయామాస సీతేతి కారణై రుపపాదిభిః,

హ్రీయమాణా తదా తేన రక్షసా కామరూపిణా. ౨౭
 యథారూపా హి దృష్టా వై తథారూపేయమంగనా,

పూర్ణచంద్రాననాం సుభూం చారువృత్తపయోధరామ్. ౨౮
 కుప్త్యంతీం ప్రభయా దేవీం సర్వా వితిమిరా దిశః,

తాం నీలకేశీం బింబోష్ఠీం సుమథ్యాం సుప్రతిష్ఠితామ్. ౨౯

సీతాం పద్మపలాశాక్షీం మన్తభస్మ రతిం యథా,
 ఇష్టాం సర్వస్య జగతః పూర్ణచంద్రప్రభామివ. ౩౦

భూమా సుతసుమానీనాం నియతామివ తాపసీం,
 నిశ్శ్వాసజవలాలాం భీరుం భుజగేంద్రవధూమివ. ౩౧

శోకజాలేన మహతా వితలేన స రాజతీం,
 సంసక్తాం ధూమజాలేన శిఖామివ విభావసోః. ౩౨

మన వామకాక్షిరమేయగలిగి చూచువానికి దుఃఖములు గల్గించునట్టి కష్టావస్థ నొంది అంతరంగముననుచే: బీడించుబడిన రోహిణీకక్షత్రంబుతోలె బొల్లిరి శేత్రంబుల గన్నుచునుచు భయమునొందినదై యాహారంబు దీసి కొనుమడుటచేసి కృశించినదై యెల్లప్పుడును దుఃఖించును జీలించుచు ప్రయజనులంగానక రాక్షసస్త్రీలకాచుచు లేళ్లంబాసి మక్కలచే: గాతీయ పెట్టుబడి లేకైచది విలసింపుచు సుస్కారులు లేకుండుటచే నొకటిగాఁ జాట్టుకొని కృష్ణసర్పమువలె నల్లగా జనులంబులై వ్రేలుకాడుచున్న తలమెద్దు కల జడతోఁగూడిన యట్లు కరదృశువునందు నల్లనివనవంత్రితోఁ గూడి యుండు భూమియుబోలెఁ జూపట్టుచున్నదాని ముఖముచూత్ర మునుభవింపగలిగెదయును నుభయము నెప్పుడును వ్యవసాయ సమర్థునివలెయు నగుదాని నొక్కచనితం జూచెను.

౧౮-బిగి

అట్లు మిగుల మలినయయు కృశించియున్న యావనికం జక్కగాఁ జూచి యాహుతుతుండు సరియైన కారణముచే "ఈవిడయే నీత" యని యూహించెను.

-౨౬

అప్పుడు కామరూపియగు రాక్షసుండు కొనిపోవఁగా మేము చూచిన స్త్రీ కేరూపంబుండినదో అదేరూపం బీవిడకున్నది. అని హనుమంతుఁ డూహించెను.

-౨౭

సింధువందురునిబోలు ముఖమును సుందరంబు లయినకనుబొమ్మలును సుందరంబులు గుండ్రంబులు నగు పువసంబులును గల్గి దేహవ్రథచే నమస్తపిక్కులచీకట్టుతు బోగొట్టుచు నల్లనిమెద్దుకలతోను దొండ మాడుపటి పెనవితోను సుందరం బగువడుమతోను జెలగుచు పాతివ్రత్య మందు నైర్వంబుగలిగి తామరజేబులంబోలె వికాలసుందరంబులగు శేత్రంబులతోఁగూడి మర్చఘృభార్యయగు రతియుంబోలెనెప్పుడు నమస్తలూకంబులకునమస్తకమై నిండువందురునికాంతిలతోలు కాంతిగలదై నేలంగూర్చున్నదై కృశించియున్న దేహముగలదై నియమంబవలంబించియుండు తాపనియుంబోలెఁజూపట్టు మ భయమునొంది యెప్పుగాఁజ్ఞాన్ములువుడు నాగకన్య

- తాం స్తృతీమివ సుందీగ్ధామృద్ధిం నిపతితామివ,
విహతామివ చ శ్రద్ధామూళాం ప్రతిహతామివ, 33
- సోఽసర్గాం యథా సీద్ధిం బుద్ధిం సఃకుమామివ,
అభూతేనాపవాచేన కీర్తిం ప్రతిహతామివ, 34
- రామోఽరోధవ్యధితాం రక్షోహరణకర్షితాం,
అబలాం మృగశబ్దాత్మీం వీక్షమాతాం తతస్తతః, 35
- బాహ్వంబుపరిపూర్ణేన కృష్ణవక్త్రాక్షిపక్షణా,
పదనేనాప్రసన్నేన నిశ్శ్వసంతీం పునః పునః, 36
- మలపంకధరాం దీనాం విండనార్హావకండితాం,
ప్రభాం నతత్రరాజస్య కాలమేమైరివావృతామ్, 37

కస్య సుందీహే బుద్ధిర్హవాస్సీతాం నిరీక్ష్య తు,
అన్నయానామయోగేన విద్యాం ప్రశిఖిలామివ. 38

మకభేన బుబుధే సీతాం హనుమాననలంకృతాం,
అస్మాచేణ యథా హీనాం వాచ మర్థాంతరం గతామ్, 39

కాం సమీక్ష్య వికలాక్షీం రాజభ్రుత్రిమనిందితాం,
క్షుమామాన సీతేతి కారణైరుపపాదిభిః, 40

కయ్యంతోలేగనుకట్టుచు నధికముగా దుఃఖముగలది కావునఁ బ్రకాశించునట్లు
 దియై పొగావేఁ గప్పబడిన రోగిని బావ్యయ్యంతోలే జూడనగును, సంచే
 మాంబుతోఁ గూడిన యర్థముగఁ బ్రతియ్యంతోలే నియోగించుట కళక్తయై
 తఱగిన నందరయ్యంతోలే కాంతిదగినదై ఫలాభావమునఁ జేసి తగిన శ్రద్ధ
 తైవడి సాఫల్యములేమండటవలన వ్యర్థమయి నయాశకగిది విఘ్నమునొందిన
 కార్యసిద్ధిభంగి కవటనహితంబగుబుద్ధిరీతి నవవాదముచేఁ దఱగిన కీర్తిపాల్కి
 ధీమరుడయై రాజునంగకాంబు లేమింగేసి దోభతయై రాజును దగురావణు
 నిచే నవహరించు బడుటవలనఁ గృశించినదేహంబుగఁ దై యబుయ్యం బింక
 పిల్లలకుఁతోలే జుచలనేత్రంబులు గలదియై గావున నాల్గుప్రక్కలం
 జాయును గన్పిట్టసిండి నల్లనివియ్య, పంకరయనగు కన్తెప్పలగల్గి యాప్ర
 సన్నందైయన్న ముఖంబుతోఁ గూడి మాటిమాటికి నీట్టూర్పులు పుచ్చుచు
 మఱి నదేహయై గర్వంబుదగినదై యలంకారార్థమయినను భర్తృవిరహంబునం
 జేసి యలంకారంబు చేసికొనక కాలమేఘంబులచేఁ గప్పబడినచంద్రుని
 కాంతియంతోలే జూడ-గుచున్న సీతను హనుమంతుఁడుచూచెను. ౨౮-౩౩

అభ్యాసము లేకుండుటవలన మరవబడిన విద్యయంతోలే గృశించి
 యున్న సీతను మాటిమాటికిం జూచి యాహనుమంతుఁడు "ఈయను యిట్లు
 కృశించి మఱి నదేహయై యున్నదే, సీత యానో, కాదో" అని సంజేహము
 నొందెను.

3౨

పండితుఁడు కానివాఁడు చలువమాటలు ఆతనికి శబ్దవృత్తిప్రతి లేనందు
 వలన చక్కఁగా వలకజాలఁడు, కావున ఆమాట యతిఁడు చెప్పఁ దలఁచిన
 యర్థమును విడిచి మఱియొక్కయర్థమును బోధించుటఁజేసి పండితుండు
 పూర్వోక్తరసందర్భము నాలొచించి బహుకష్టంబునం దెలిసికొనవట్టు
 హనుమంతుఁడు అలంకారంబులేక యుపవాసాదులచే మాణురూపునొంది
 యున్న సీతను రాముండు చెప్పినగణుతుల నాలొచించి బహుకష్టంబునం
 దెలిసికొనెను.

3౪

ఆహనుమంతుఁడు సిందింపఁబడనిదియును రాచకుమార్తెయు నగునా
 సీతంబాచి పరియయినకారణములచేత సీతయని యూహించెను. ౪౦

వై దేహ్య యూని చాంగేషం తదా రామోఽన్వక్షీర్తయత్,
తాన్యాభరణజాలాని కాళాశోభీన్యలక్షయత్. ౪౦
శుకృతౌ కర్ణవేష్టా చ శర్కదంష్ట్రా చ సుసంస్థితౌ,
మణినిదురుచిత్రాణి హస్తేష్వాభరణాని చ. ౪౧

శ్యామాని చిరయుక్తత్వాత్తథా సంస్థానవంతి చ,
తాన్కేవై తాని మన్యేఽహం యాని రామోఽన్వక్షీర్తయత్.
తత్ర యాన్యవహీనాని తాన్యహం నోపలక్షయే,
యాన్యన్యై సావహీనాని తానీమాని న సంశయః. ౪౪

శీతం కనకపట్టాభం స్రస్తం తద్వీరవం శుభం,
ఉత్తరీయం నగాసక్తం తదా దృష్టం ప్లవంగమైః. ౪౫

భూషణాని చ ముఖ్యాని దృష్టాని ధరణీతలే,
అనయైవాపవిధాని స్వనవంతి మహంతి చ. ౪౬

ఇదం చిరగృహీతత్వాద్వీరవం క్లిప్తవత్తరం,
తథాఽపి నూనం తద్వర్ణం తథా శ్రీరుద్రభేతరత్. ౪౭

ఇయం కనకవర్ణాంగీ రామస్య మహిషీ ప్రియా,
ప్రణష్టాపి సతీ యాఽస్య మనసోన ప్రణశ్యతి. ౪౮

ఇయం సా యత్కృతే రామశ్చశుద్ధిః పరితప్యతే,
తాదృశేనాన్మృశంస్యేన శోకేన మదనోన చ. ౪౯

రాముండు హనుమంతుండు బయలుదేరునపుడు అనవాలు ఈశీత యేయే యాభరణంబుల ధరించుచున్నదని చెప్పెనో నీత పరిత్ర కయగుటంజేసి భర్తృనిరహకాలమున ధరించరాదని తలంచి చెట్టుకొమ్మలకుఁ గట్టియున్న నుండవలెను లగుమండలంబులు శ్వదంష్ట్రంబులను కర్ణాభరణంబులను మణు లును బడదముఖగూర్చి లిర్తింపఁబడినవియు విరహబాధపలన నలుపుదగిలి యాన్నవియు నగు హస్తాభరణములు మొదలగు నాయాభరణంబుల నన్నింటిని నుతియు నీతదేహంబున వానిధరించుచోట్ల సేగ్గుడియగుండు ముద్రలనుం జూచెను.

౪౧, ౪౨

రాముం డే యాభరణంబుల నానవాలుగాఁ జెప్పెనో అవియే యా యాభరణంబు లని తలంచెదను.

౪౩

అముక్తమూకపర్వతంబునందు ఈశీత యే యాభరణంబులఁ బడవై చెనో ఆయాభరణంబు లిప్పుడు నా కగువడలేదు. అప్పుడు పాపవేయఁ బడని వీయాభరణంబులు, అందు నందేహములేదు.

ఈశీత యాముక్తమూకపర్వతంబుపైఁ బడవైచిన పనుపురంగగల్గి బంగారుపట్టెంబోలె వెలుంగుచున్న పయఁటవేనుకొనువస్త్రమును సుగ్రీవాది వానరులు చూచినారు.

౪౪

ఈవిడచేతను సేలం బడవై పఁబడి గల్లుగల్లుమని మ్రోగుచున్నశ్రేష్ఠము లగు భూషణంబులను జూడఁబడినవి.

౪౫

ఈవస్త్రము బహుకాలముగా విడువక ధరింపఁబడుటంజేసి మిగుల నలఁగియున్నది. అయినను మనువు పర్వతంబుపైఁ బడవై పఁబడిన దానియట్లు అదే రంగును అదే కాంతియును గల్గియున్నది.

౪౬

ఎవ్వతె రావణుం డవహరించుటచేఁ గండ్ల కగపడకున్నను రామునిచే నెల్లపుడు మనంబున ధ్వనింపఁబడుచుండుటంజేసి విడువక శ్రీరామునిమనం బున కగఁడుచుండునో అట్టిరాముని ప్రియభార్యయైనసీతయే యీవనిత.

రాముం డేనీతనుగుఱించి సాధారణముగా నెవ్వఁడు నాపత్నయం బున రక్షింపవలసిన స్త్రీయగపడకపోయినదే యెంత శ్రమపడుచున్నదో అని వయవలనను, "తన్నాశ్రయించినదాని రక్షించుటకు లేకపోయినదే" యని

స్త్రీ ప్రణప్తేతి కారుణ్యాదాత్రితేత్యావృతంసన్మతః,
చప్నీ నప్తేతి శోకేన ప్రియేతి మదనేన చ.

౫౦

అస్యా దేవ్యా యథా రూపమంగప్రత్యంగసౌమ్యవం,
రామస్య చ యథాదూపం తస్యేయమసితేక్షణా.

౫౧

అస్యా దేవ్యా మనస్తస్మింస్తస్య చాస్యాం ప్రతిష్ఠితం,
తేనేయం న చ ధర్మాత్తా ముహూర్తమపి జీవతి.

౫౨

దుష్కరం కృతవాన్రామో హీనో యదనయా ప్రభుః,
భారయత్యాత్మనో దేహం న శోకేనాపనీయతి.

౫౩

దుష్కరం కురుతే రామో య ఇమాం మత్తా శిషిం,
సీతాం వినా మహాబాహుర్తువచూర్త మపి జీవతి.

౫౪

ఏవం సీతాం తదా దృష్ట్వా హృద్యైః పవనసంభవః,
జగామ మనసా రామం ప్రళళింస చ తం ప్రభుమ్.

౫౫

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఋషదశస్కంధః.

యనుతాపంబువలన, “నాభార్య నాదేహములలో నగవని వేదములలో చెప్పబడినది. నను సద్ధర్మంబులు సేయుటకును సహాయురాలు అగవనలేచే” యని దుఃఖంబువలనను, “నాస్త్రియరా లెచ్చుటనో యగవనలేచే వివాహాధివోగ్యలేనే” యని మన్తధిబాధవలనను ఇట్లు దయచేతకు అనుతాపముచేతను దుఃఖముచేతను మన్తధిబాధచేతను నాలుగింటను బాధకదుచున్నాడో ఆ సీతయే యీదిద.

౪౦-౧౦

ఈసీత కెట్లు సౌందర్యంబును దేహవయవంబుల చక్కదనము నున్నవో రామునకును అట్లేయన్నది. కావున రామున కీదిద తగియున్నో ౧౧

ఈసీత మనసు రామునియందును రామునిమనసు సీతయందును స్థిరముగా నెలకొనియున్నది. అట్లు మనసున నొకరినొకరు చూచుకొనుచుండుట వలననే ఈసీతగాని ధర్మార్థుండగు నారాముడుగాని యంతవరకు బ్రతికి యున్నారు.

౧౨

రాముండు సీతను విడిచియును దేహంబు ధరించియున్నాడే; సీత మాత్రము స్వతంత్రురాలు కాదు. కావున దేహంబు విడుచుటకు శక్తురాలు కాదు. రాముండు పురుషుండు కావున స్వతంత్రుండు. అట్లుండగ దుఃఖంబున దేహంబువిడువక జీవించియుండుట చాల నాశ్చర్యకరముగా నున్నది. మఱియొవ్వరును ఇట్లుండజాలరు.

౧౩

మదంబుచే బ్రకాశించునట్టి యుత్తమ వనితయయిన యీసీతను విడిచి యంతవరకు బ్రతికియున్నాడు కావున మహాబాహుండుగు రాముండు ఎట్టి వారికిఁ జేయ నశక్యమయిన కార్యమును జేయుచున్నాడు. అని హనుమంతుండు చింతించెను.

౧౪

వాయుదేవునికుమారుం డగుహనుమంతుం డప్పుడు ఇట్లు సీతంజూచి నంతోషంబునొంది మనంబున రామునిఁ దలంచుకొని నమస్తలాకవాయుకుండుగు నారామునిం బొగడెను.

ఇది కదునైదవ సర్గము

షోడశస్కంధః

ప్రళస్య తు ప్రళస్తహ్యం నీతాం తాం హరిపుంగవః,
గణాభిరామం రామం చ పునశ్చింతాపరోఽభవత్. ౧

స మమహూర్తమివ ధ్యాత్వా బాష్పపర్యాకులేక్షణః,
నీతామౌత్రిత్య తేజస్వీ హనుమాన్విలలాప హ. ౨

మాన్యా గురుపనీతస్య లక్ష్మణస్య గురుప్రియా,
యది నీతాఽపి దుఃఖార్తా కాలో హి దురతిక్రమః. ౩

రామస్య వ్యవసాయజ్ఞా లక్ష్మణస్య చ భీకుతః,
సాత్త్వర్థం తుభ్యతే దేవీ గంగేన జలదాగమే. ౪

తుల్యకీలవయోన్మత్తాం తుల్యాభిజనలక్షణాం,
రాఘవోఽర్హతి వై దేహీం తం చేయదునిలేక్షణా. ౫

తాం దృష్ట్వా నమోహేమాభాం లోకకాంతామివ శ్రియం,
జగాదు మనసా రామం వచనం చేదమబ్రవీత్. ౬

అస్యా హేతోర్వికాలాఘ్నా హతో వాలీ మహాబలః,
రావణప్రతిమో వీర్యే కబంధశ్చ నిపాతితః. ౭
విరాధశ్చ హతస్సంభ్యే రాక్షసో భీమవిక్రమః,
వనే రామేణ విక్రమ్య మహేంద్రేణేవ శంబరః. ౮

చతుర్దశసహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్షణాం,
నిహతాని జనస్థానే శరైరగ్నిశిఖోపమైః. ౯

పదునాఱవ సర్గము

వానరశ్రేష్ఠుం డగునాదుమంతుండు ప్రకటించుచుండగిచనీతాదేవిని గుణ
వంతుండగు రామునిం బ్రకటించి మరలఁ జింతలో మునింగెను. ౧

మహావరాక్రమకాలి యగునాదుమంతుండు కొంచెమునేపు ఆలోచించి
యంతః గమ్మిట దోఁగఁచుండ శ్రేష్ఠములతో సీతను గుఱించి యట్టచి
విలపించెను. ౨

గురువులచే శిక్షింపఁబడి ధర్మకుండై నలక్షణునిచేఁ బూజింపఁదగినదై
రామునకుఁ బ్రియురాలై యున్నసీతకును దుఃఖము గలిగినది. కావున
కాలము నతిక్రమింప నేరికి నలచిగాదు. ౩

ఈసీతాదేవి రాముని వరాక్రమమును బుద్ధిమంతుఁ డగునలక్షణుని
వరాక్రమమును చెలిసిఁచి కావున వారలు దమ్మెట్లయిన శత్రువుల జంపి
మరలఁ గొనిపోవుదురని నమ్మి యెచ్చుగా దుఃఖింపవలెన్నది. ౪

రాముండు తన కెచ్చుతక్కువలు లేక నృభావంబునవను వయసునకు
సదాచారంబునను గులంబునను శుభైకతఁబఱంబులకు సమానయైయుండు సీతకుఁ
దగియున్నాఁడు. నల్లనినగండ్లుగల యాసీతముండు ఆరామునకుఁ దగియున్నది.
అని హనుమంతుండు దలంచెను. ౫

ఆహనుమంతుండు సూతకుం బగుబరిగారముం బోలెఁ దేలిల్లుచుం
బ్రకుంచమునకడయఁ బ్రియమయి లక్ష్యదేపిం బోలియున్న సీతఁజూచి
రాముం దలంచుకొని యట్టచి తనలోఁ బాను చెప్పుకొనెను. ౬

పెద్దనేత్రంబులుగల యాసీతకుఁ గానే రాముండు ఆధికమయిన బల
ముగలవాలిని బరాక్రమంబున రాజబునితో నరివచ్చు కబంధునిఁ జంపెను.

మఱియు సీతీతకుగానే రాముండు దేవేంద్రుండు శంఖరాసురుని
జంపినట్లు వనంబునఁ బరాక్రమించి యధ్ధంబునందు మహావరాక్రమకాలి
యగు విరాధుం డనురాక్షసుని జంపెను. ౭

మఱియు సీతీతకుఁ గానే రాముండు జనస్థానంబునందు భయంకరమగు
వరాక్రమము గలవారలఁ బదునాలుగుకేలరాక్షసుల నన్ని జ్వాలలంబోలు
బాణంబులచేఁ జంపెను. ౮

భరత్వ నిహతస్సంభ్యే త్రిశికాత్వ నిహతతః,
 మామణత్వ మహితేజా రామేణ విదిరాత్మనా. ౧౦
 బ్రహ్మం వానరాణాం చ దర్శనం వాలిసావితః,
 అల్య నిమిత్తే సుగ్రీవః ప్రాచీనాకాశకసంకృతమ్. ౧౧

సాగరత్వ మయా క్రాంతశ్చిరూన్మదవదీపతి,
 అన్య హేతోర్ద్వితాలాత్మ్యః పురిశేయం నిరీక్షితా. ౧౨
 యది రామసముద్రాంతం మేవసిం పరిపర్తయేత్,
 అస్యాః కృతే జగచ్ఛాపి యత్తమి క్షేప మే మతిః. ౧౩

రాజ్యం వా త్రిశు లోకేసు సీతా వా జనకాత్మజా,
 త్రైలోక్యబాహ్యం సకలం సీతాయా నాభ్యుయాత్మలామ్. ౧౪

ఇయం సా ధర్మశీలకన్య స్తైథిబన్ధ మహత్మనః,
 సురా జగరాజస్య సీతా భర్తృవృధవ్రతా. ౧౫

ఉత్థితా మేవసిం ఛిత్వా తేత్ర హలముఖతే,
 పద్మరేణువైః కీర్ణా శుభైః కేవలహంసుభిః. ౧౬

విక్రాంతపార్వత్యశీలస్య సుయగేశ్వనివర్తనః,
 స్నుహ దశంభవైహ జ్యేష్ఠా రాజ్ఞో యశస్వినీ. ౧౭
 ధర్మజ్ఞస్య కృతజ్ఞస్య రామస్య విదితాత్మనః,
 ఇయం సా దయితా భార్యా రాక్షసీశమాగతా. ౧౮

సర్వాన్భోగాపురిత్యజ్య భర్తృన్నేహబలాత్కృతా,
 అచింతయిత్వా దుశభాని ప్రచిష్టా నిర్జనం వనమ్. ౧౯
 సంకుష్టా ఫలమూలేన భర్తృకుశూలజేరతా,

అత్తజ్ఞానము గలరాము డీవిడకుఁగానే యుద్ధమున భరుని ద్రిశురుని
మహాపరాక్రమశాలి యగుదూషణుని జంపెను. ౧౦

ఈవిడవలననే సుగ్రీవుడు దుష్టభంబులు లోకమున గౌరవము
నొందినదియు నగు చాలి యధీశముగ నుండు మానదుల యైశ్వర్యము
భొందెను. ౧౧

ఈనీతకుఁగా నేను శ్రీమంతంబును నదంబులకును నదులకును బ్రభుత్వ
నగు నముద్రంబును హఁటివచ్చి యీ లంకావృద్ధులంబును జూచినాను. ౧౨

ఇట్టి సీతకుఁగా రాముని నముద్రకర్తృత్వంబున బగు భూమినంతయును
నమస్తలోకంబులను గూడఁ నలక్రిందుఁగాఁ జేసెను అదియు యుక్తమేయని
నాకుఁ దోచుచున్నది. ౧౩

త్రైలోక్య రాజ్యులెచ్చా ? జనకుని కొడూరై యనునీత యెచ్చా ?
యని నొకరింతు చేసి త్రైలోక్యరాజ్యంబంతయు నీతయొక్క నదియైనవ
పాలనకు నరికాదు. ౧౪

భర్తృస్వభావుఁడు మిథిలాధిపతియును మహాత్ముఁడు నగు జనక
మహారాజు కొడూరైయు దృఢమున పాలివ్రత్యము గలదియుఁ దామర
పూపరాగంబులఁబోలఁగట్టి మంగళకరంబు లగుయూగ ష్టేత్రసరాగంబులచేతఁ
గప్పబడిన హఁటికట్టున దున్నబడినష్టేత్రంబున భూమిని భేదించుకొని
యంధునించినదియు నగుచానీత యాచిడయే. ౧౫-౧౬

ఈవిడయే పరాక్రమశాలియు, బూజ్యులగుస్వభావముగలవాఁడును,
యంధులంబుల వెనుకేయనివాఁడు నగుదశరథమహారాజయొక్క పెద్దకోడలు.

నమస్తభర్తృంబుల నెఱింగినవాఁడంబున కృతజ్ఞుండును బరమాత్మజ్ఞానము
కలవాఁడు నగు రాముని ప్రియభార్యయయినట్టి యానీత రాక్షసస్త్రీలచేతఁ
జిక్కియున్నది. ౧౭

భర్తృయందలి స్నేహబలంబునంచేసి నమస్తభోగంబులు విడిచి దుకిఖం
బులం దలంపక నిర్ణరంబగునరంబుఁ బ్రవేశించి పూర్వము మిక్కిలియు మధుర
మమునయాహారములు భుజించుచుండినదయ్యు నడచునుండు పండ్లకును కంద
ములకును దృష్టిఁజేంచుచు, భర్త కెప్పుడు నేనుజక శుక్రము నేయుచు

యా పరాం భజతే ప్రీతిం వనేఽపి భవనే యథా.

౨౦

నేయం కనకవర్ణాంగీ నిత్యం సుస్థితభాషిణీ,
సహ తే యాతనామేతామనర్థానామభాగినీ.

౨౧

ఇమాం తు శీఘ్రంపన్నాం ద్రష్టుంహతి రాఘవః,
రావణేన ప్రమథితాం ప్రపాదుద పిహసితః.

౨౨

అస్యా నూనం పునర్దాఖ్యాద్రాఘవః ప్రీతికేష్యతి,
రాజా రాజ్యపరిభ్రష్టః పునః ప్రాప్యేవ నేదిసిమ్.

౨౩

కామభోగైః పరిత్యక్తా హీనా బంధుజనేన చ,
భారయత్యాత్మనో దేహం తత్సమాగమశాంక్షిణీ.

౨౪

నైషా వశ్యతి రాక్షసోఽనేమాస్పృచ్ఛఫలద్రుమాః,
వీర్యహృదయా నూనం రామమేవానువశ్యతి.

౨౫

భర్తా నామ పరం నారాఢ్య భూషణం భూషణాబధి,
ఏషా తు రహితా తేన భూషణార్హా న శోభతే.

౨౬

దుష్కరం కుదురే రామో హీనో యదనయా ప్రభుః,
భారయత్యాత్మనో దేహం న దుఃఖేనావసీదతి.

౨౭

ఇమామసితకేశాంతాం శతపత్రనిభేక్షణాం,
సుఖార్హాం దుఃఖితాం దృష్ట్వా మనూషి వ్యధితం మనః.

౨౮

గృహంబున నుండు నప్పుడు సంతోషంబు నొందుచుండునట్లే వనంబునందును విగుల సంతోషంబు నొందుచున్నదియు బంగారువంటి మేను గలదియు నెట్లు వృక్షును జీలునవ్వతో మాటలాడునదియు నాదలంబొంద నర్హురాలు కానిదియు నగునట్టి యీశీత యిచ్చు డిట్టి మహాదుఃఖంబు నహించుచున్నదే! విమనవచ్చును!

౧౯-౨౦

దప్పిగొనినవాడు చలవందిరిసిఁ జూచునట్లు రాముండు సదాచారముతోఁ గూడినదై రావణునిచేఁ గాతీయపెట్టబడుచున్న యీశీతం జూడవలయును.

౨౧

రాజ్యంబుఁ బోగొట్టుకొన్నరాజు మరల రాజ్యముంబొంది సంతోషమునొందునట్లు రాముండు మరల సీతంబొంది సంతోషంబు నొందుగలడు.

ఈసీత తలకుఁ బుచ్చుచుండు గంధములు మున్నగు భోగవదార్థములు లేకపోయినను బంధువులు లేకున్నను రామసమాగమంబు గోచరమై కావున "జీవించియుండినచో నెప్పుడయినను రామునిగూడవచ్చును" అని తలంచి దేహంబునఁ బ్రాణంబులఁ భరించియున్నది.

౨౪

ఈసీత యిచ్చు డీరాక్షసస్త్రీలఁ జూడను. రాముని విరహబాలంబున ఫలప్రవృంబులతోఁ గూడిన యీపుష్పంబులను రాక్షసస్త్రీలంబోలెఁ జూడ వికృతములుగా నుండుటచలన నాసిసిం జూడను, ఏకాగ్రచిత్తయ్యి మనంబున నితరము నర్హమువిడిచి రామునిమాత్రమే ధ్యానించుచున్నది. ఇది నిశ్చయము.

౨౫

పెనిమిటి యనఁగా స్త్రీకి భూషణముకన్నను అధికమయిన యలంకారము. భూషణంబుల భరింపఁదగినదగు నీ సీత అట్టిపెనిమిటి లేకుండుటచే నెంతమాత్రము ప్రకాశింపకున్నది.

౨౬

లోకనాయకుం డగురాముండు ఇట్టి సీతను విడిచియును దుఃఖంబుచే న్ముచి నొందక దేహంబు భరించుచున్నాడే ఇది మఱియెవ్వరిని జేయనలసి గాదు.

౨౭

నల్లని నెండుకఠినలఱిల్లినదియు తామరపూలపంటికొడ్డతో నొచ్చుచున్నదియు నుభయమాత్ర మనుభవించఁ దగినదియు నగు నీసీత దుఃఖంబు నుండర—15

క్షీతిక్షమా ఛక్ష్మరసన్నిభాక్షీ
 యా రక్షితా రాఘవలక్ష్మణాభ్యాం,
 సా రాక్షసీభిష్వకృతేక్షణాభి
 స్సంరక్ష్యతే సంప్రతి పృక్షమాలే.
 హిమహతఃశివః శ్చష్టశోభా
 వ్యసనపరంపరయా నివీడ్యమానా,
 సహదగరహితేన చక్రవాకీ
 జనకసుతా కృపణాం దళాం ప్రపన్నా.

౨౯

30

అస్యాహి పుష్పవనతాగ్రశాఖా
 శ్శృంగం దృఢం వై జనయంత్యశోకాః,
 హిమవ్యపాయేన చ మందరశ్చి
 రభ్యుత్థితో వైకసహస్రరశ్చిః.

31

ఇత్యేవమర్థం కపిరన్వేష్య
 నీతేయమిత్యేవ నివిష్టబుద్ధిః,
 సంశ్రిత్య తస్మిన్నిషసాద పృక్షే
 బలీ హరీణామృషభస్తరస్వీ.

32

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షోడశస్కర్ధః.

చొందుటజూడఁగా నీవిడమఁజుముతోఁగాని నుఖముతోఁగాని యెంతమాత్రము
సంబంధములేని మధ్యస్థాండవగు నామనసునకు దుఃఖము గలుగుచున్నది. ఇంక
నీ సీతకుఁ బ్రియుండగు రామునకు దుఃఖము గలుగునని చెప్పనేల? ౨౮

పూర్వ మెవలెను రాముండును లక్ష్మణుండును రక్షింపుచుండిరో
ధూమియుఁ బోలే నోర్పు గలదియుఁ దామరపూలవంటి కండ్లుగలదియు
గగునట్టిసీత కిప్పుడు చెట్టుక్రింద వికృతములగు కండ్లతోఁ జూడ ననవ్యాయుగా
నున్న రాక్షసస్త్రీలు కావలయున్నాడు. ౨౯

జనకునిఁ బిక్కిలించు గారాబముగాఁ బెంపఁబడినసీత యిప్పుడు
మంచుదగిలిన తామరలఁగెయుబోలే గాంతిలేనిదై ఎడతెగక గల్గుచున్న
దుఃఖములచే బాధింపఁబడుచు మగజక్కచంబాసిన యాండుజక్కవధిగఁ
ప్రియవీరహం బొక్కవలయున నోర్పులేరిదిగావునఁ జూచువానినిగూడ
దుఃఖము గల్గించునట్టి నోటా జెప్పు నశక్యమును మనసునం దలంప నశక్యము
నగుదురవర్థం బొందియున్నది. ౩౦

పూలభారమువలన పంగినకొనకొమ్మలు గల యశోకవృక్షమువలనను
నసంతర్దుప్తితోఁగూడ నుపయోగియుండు నట్లనైరణిబాబులగల చంద్రుని
నలనను ఈసీతకు అధికముగా దుఃఖము గలుగుచున్నది. అని హనుమంతుండు
దనలొందాను జెప్పుకొనెను. ౩౧

బలపంతుండును వానరశ్రేష్ఠుండును వేగపంతుండు నగు హనుమంతుం
డట్లు తనలొందాను జెప్పుకొని “ఈవిడ సీతయే వేలు కాదు” అని నిశ్చ
యించి ఆకింకుసావృక్షమునందుఁ గూర్చుండి యుండెను. ౩౨

ఇది పదునాఱవవర్గము

సప్తదశస్కంధః

తతః కుముదమందాభో నిర్మలా నిర్మలం స్వయం,
ప్రజగామ నభశ్చంద్రో హంసో నీలమివోదకమ్, ౧

పాచివ్యమివ కుర్క్వా స ప్రభయా నిర్మలప్రభః,
చంద్రమా రత్నిభిశ్చితైస్సిషేవే పవనాత్మజమ్, ౨

స దదర్శ తతస్సీతాం పూర్ణచంద్రనిఖానసాం,
శోకఖారైరివ న్యస్తాం ఖారైర్నావమివాంభసే, ౩

దిదృక్షమాణో వై దేహీం హనుమన్నాదుతాత్మజః,
స దదర్శావిదూరస్థా రాక్షసిర్హృదయభాః, ౪

ఏకాక్షిమేకకర్ణాం చ కర్ణస్థావరణాం తథా,
అకర్ణాం శంకుకర్ణాం చ మస్త్రోచ్చాసనాసికామ్, ౫

అలీకాయోత్తమాంగీం చ తనుదీర్ఘశిరోధరాం,
ధ్వస్తకేశీం తథాఽకేశీం కేశకంబళధారిణీమ్, ౬

అంబకర్ణలలాటాం చ లంబోదరపయోధరాం,
లంబోష్ఠీం చుబుకోష్ఠీం చ లంబాస్యాం లంబజానుకామ్, ౭

ప్రాస్యాం దీర్ఘాం తథా కుబ్జాం వికటాం వామనాం తథా,
కరాళాం భుగ్నవక్త్రాం చ పింగాక్షీం వికృతాననామ్, ౮

సదునేడవసర్గము

అయినట్లుట తొలకలువల సమాహమంబోలే నొప్పుచు నిర్మలంబై
యన్న పండుగలు మానవత్వే నల్లని యుదకంబులొనికే బోవునట్లు ఆకాశ
చుభ్యభాగంబు నొంచెను. ౧

స్వచ్ఛం బనుకాంతిగల యాచాదు యాచాదు హనుమంతునకుఁ దనవెలుగు
మాఁ గొంత సాహాయ్యంబు నేయవచ్చునోలే. దనచల్లనికిరణంబుల మాను
చుంతునివై బఱచెను. ౨

అంత నాహనుమంతుండు బరువులచే నావ నీట మునుంగునట్లు దుఃఖ
భారంబున మునిగి మున్నదెము సెందుచంద్రునిబోలు ముఖంబుగల సీతం
బాచెను. ౩

చాయుడేవునికుమారుం డగుహనుమంతుండు సీతం బాడఁగోరి విను
చ్చించి చూచుచు సీతకు సమీపంబున నున్న వారలఁ జూచులకు వెలుపుఁబుట్టించు
నారల రాక్షసస్త్రీలకు చిక్కకన్నుగలదానిని చిక్కచెంగలదానిని వికాలంబు
లగుచెవులకు కలఁపైఁగచ్చకొనియున్నదానిని చెవులు లేనిదానిని నీరుపంది చెవుల
నంటి చెవులుగలదానిని తలకట్టుగా నిట్టూర్పులు విడుచు ముక్కుగలదానిని
పెద్దతలఁగలదానిని కృశించి నిడుపుగా నుండుకంతముగలదానిని కొంచెముగా
పెండుకలు గలదానిని పెండుకలు లేనిదానిని కంటిమంటి పెండుకలు గల
దానిని వ్రేలుకాదుచుండు చెవులును నొసలును గలదానిని వ్రేలుకాదుచుండు
కడుపుకు న్నసములును గలదానిని వ్రేలాడుపెదవి గలదానిని గడ్డమునందుఁ
బెదవిగలదానిని వ్రేలాడు ముఖముగలదానిని వ్రేలాడు మోఁకాట్టగలదానిని
పొట్టిదానిని పొడుగుదానిని గూనిదానిని పంకరదేహము గలదానిని వామనా
స్థి గలదానిని మిట్టచండదానిని పంకరగలదానిని గోఁచనపురంగు గల
పండ్లకోఁ గూడినదానిని చిక్చిత్తమున ముఖముగలదానిని జూచెను. ౪

వికృతాః పింగళాః కాళీః క్రోధనాః కలహప్రియాః,
కాలాయసమహాశూలశూటముద్గరభారిణీః.

౯

వరాహమృగశార్దూలషహిషాజశివామఘః,
గజోష్ట్రహయపాదీశ్చ నిఖిలశిరసోఽపరాః.

౧౦

ఏకహస్తైకపాదాశ్చ ఖరకర్ణ్యశ్చకర్ణికాః,
గోఃర్ణిర్వాస్తిఃర్ణిశ్చ వారిఃర్ణిస్తథాపరాః.

౧౧

అనాసా అతినాసాశ్చ తిర్యజ్నాసా వినాసికాః,
గజసన్నిభనాసాశ్చ లలాటోచ్ఛ్వాసనాసికాః.

౧౨

హస్తిపాదా మహాపాదా గోసాదాః పాదచూళికాః,
అతిమాత్రశిరోగ్రీవా అతిమాత్రకుచోదరీః.

౧౩

అతిమాత్రాస్యనేత్రాశ్చ దీర్ఘశిర్షా నఖాస్తథా,
అజామఃఖిర్వాస్తిమఃఖిర్గోమఃఖిస్సుకరీమఃఖిః.

౧౪

హయోష్ట్రఖరవక్త్రాశ్చ రాక్షసీర్ఘోరదర్శనాః,
శూలముద్గరహస్తాశ్చ క్రోధనాః కలహప్రియాః.

౧౫

కరాళా ధూమ్రకేశీశ్చ రాక్షసీర్వికృతాననాః,
పిబంతీస్సతతం పానం సదా మాంససురాప్రియాః.

౧౬

మాంసశోణితద్ధిగ్ధాంగీర్మాంసశోణితభోజనాః,
తా దదర్శ కపిశ్రేష్ఠో రోమహర్షణదర్శనాః.

౧౭

స్కంధవంతముపాసీనాః పరివార్య వనస్పతిం,

హనుమంతుండు వికారమైనచేషముగలవారలను గోరోచనపు వస్త్రిగల వారలను నల్లనివారలను కోపించునృభావముగలవారలను గలహస్త్రియలగువారలను ఇనుకకూలమును గూటమును ఇనుపగుడియనుం దాల్చియుండువారలను వండిముఖము గలవారలను లేడిమఖముతోఁ గూడినవారలను పులిముఖము గలవారలను ఎనుఁబోతుముఖముగలవారలను గుఱ్ఱమువంటి ముఖముగలవారలను కక్కిముఖము గలవారలను గజపాదములు గలవారలను ఒంటెపాదములు గలవారలను గుఱ్ఱపుకాళ్లు గలవారలను దేహములోఁబలఁ దల గలవారలను ఒకచేయియు నొకకాలు గలవారలను గాడిదచెవులు గలవారలను గుఱ్ఱమువంటి చెవులుగలవారలను గోకర్ణములుగలవారలను ఎనుఁగునంటి చెవులు గలవారలను కోఁతిచెవులు గలవారలను ముక్కలేనివారలను పెద్దముక్కుగలవారలను అడ్డముగానుండు ముక్కుగలవారలను ఎనుఁగువంటి ముక్కుగలవారలను నొసట నిట్టూర్పులు విడుచుచుండు ముక్కుగలవారలను గజపాదములు గలవారలను పెద్దపాదములు గలవారలను ఆవువంటి పాదములు గలవారలను పాదములందుఁ జుట్టుగలవారలను పెద్దతలయును పెద్దమెడయును గలవారలను పెద్దస్తనములును పెద్దకడుపును గలవారలను సిడుపు నాలుకయును నిడుపుగోళ్లును గలవారలను మేఁక ముఖముతోఁ గూడినవారలను ఎనుఁగుముఖము గలవారలను గోముఖము గలవారలను వండిముఖము గల మఱికొందఱను అశ్వముఖముగలవారలను ఒంటెముఖము గలవారలను గాడిదముఖము గలవారలను చూపరులను వెఱపు బుట్టించు రాక్షసస్త్రీలను మఱియును కూలమును ఇనుపగుడియను కేతులం దాల్చియుండువారలను కోపనృభావము గలవారలను గలహస్త్రియలను విట్టపండ్లవారలను నలుపెచ్చుగాఁ గలసిన యెఱువువర్ణము గలవెండ్రుకలతోఁ గూడినవారలను విశ్చక్రమయిన నోరుగలవారలను ఎల్లప్పుడును మద్యంబుం ద్రావుచుండువారలను ఎల్లప్పుడు మాంసమునుండును మద్యంబునుండును స్త్రీతిగలవారలను మాంసంబునను నెత్తుటనుం దోఁగుచుండు దేహంబుకలవారలను మాంసంబును నెత్తురు నాహారంబుగాఁ గలవారలను జూరరులకు గగుర్పాటు గల్పించుచుఁ దెద్దబోజుగల చెట్టుం జుట్టుకొని కూర్చుండియున్న యారాక్షసస్త్రీలం జూచెను. F-92

తస్మాద్ధస్తాచ్చ తాం దేవీం రాజపుత్రీమనిందితామ్. ౧౮

లక్ష్మయామాస లక్ష్మీవాణా హనుమాణా జనకాత్మజాం,
నిష్క్రభాం శోకసంతప్తాం మలసంకులమూర్ధజామ్. ౧౯

క్షీణపుణ్యాం చ్యుతాం భూమా తారాం నివతితామివ,
చారిత్రస్యచదేశాధ్యాం భర్తృదర్శనదర్శితామ్. ౨౦

భూషణైరుత్తమైర్హివాం భర్తృవాత్సల్యభూషణాం,
రాక్షసాధిపసురుద్ధాం బంధుభిశ్చ విశాకృతామ్. ౨౧

వియూథాం సింహసంరుద్ధాం బద్ధాం గజవధూమివ,
చంద్రరేఖాం పయోదాంతే శారదాభ్రైరివావృతామ్. ౨౨

క్లిష్టరూపామసంస్పర్శావయుక్తామివ వల్లకీం,

సీతాం భర్తృరశే యుక్తామయుక్తాం రాక్షసీరశే. ౨౩

అశోకవనికామధ్యే శోకసాగరమాప్లుతాం,
తాభిః పరివృతాం తత్ర సగ్రహమివ రోహిణీమ్. ౨౪

దదర్శ హనుమాణా దేవీం లతామకుసుమామివ,

సా మలేన చ ద్విధాంగీ వపుషా చాచ్యులంకృతా. ౨౫

మృణాలీ పంకదిగ్దేవ విభాతి న విభాతి చ.

గీతం జూచుటవలన నధికమున కాంతిగలహుమంతుండు ఆచెట్ల క్రిందః గాంతిలేరీదై దుఃఖమునకు దసిండుచున్నదై సంస్కారములేకుండుటం జేసి ముఱికితో నిండియుండు తలపెండ్లు కలు గలదై పుణ్యంబుః దఱిగిన పిమ్మట నాకాశంబునుండి భూమిపయిబడిన నక్షత్రము పడిది జాపట్టుమఁ బాలివ్రత్యాది నదాచారములఁ గీర్తికొంది భర్తృవర్షవము లేనిదై యుత్తమ భూషణంబుల భరింపక భర్తృపదవిభక్తియే భూషణంబుగాఁ దలంచినదై బంధువులులేనిదై రావణునిచే బాధింపఁ బడుచుండుటంజేసి గజసమూహంబు వదలి సింహముచే బాధింపఁబడిన యాడేనుగుసోల్కిం జూడనగుదు శర పృథువునందలి తెల్లని మేఘంబులు గప్పబడిన చంద్రరేఖకైవడి గొంచెము న్నష్టముగాను గొంచె మధ్వముగాను తెలియబడుచున్నదై దేహసంస్కారము లేమిజేసి గొంచెము తఱిగిన సౌందర్యంబుగలిగి యుండుటంజేసి తంత్తు లారోపింపకుండునప్పుడు శోభింపకుండు వీణయు బోలి గనుపట్టుచున్న దాని రాజగోమార్తె యగుదాని నిందింపఁబడనిదాని జనపనికమార్తె యగు దాని సీతాదేవిం జూచెను.

౧౮-౨౨

ఎల్లప్పుడు పెరిమిటియగు రామునియొద్దనే యుండఁ దగినదియును రాక్షసస్త్రీలకు లోఁబడియుండఁ దగనిదియును దుఃఖసముద్రమునందు ముంచి యున్నదియు రాక్షసస్త్రీలు చుట్టుతుం జాట్టుకొనియుండుటంజేసి క్రూర గ్రహములతోఁ గూడిన రోహిణివక్షత్రంబుబోలి నాభరణంబులు విడిచి యుండుటవలనఁ బుష్పంబులులేకుండు తీరగియు బోలిఁ గాంతిహీనయై యున్నదియు నగు సీతాదేవిని ఆయశోకవరిక నడుచును హనుమంతుండు చూచెను.

౨౩, ౨౪

తామరతీఁగ మరవగలిగి యున్నను స్వభావమున తెల్లనైనది కావునఁ బ్రకాశించుదురు ప్రకాశింపకయుఁ జూపట్టుచట్టు ఆరీక దేహంబుతయు ముఱికికదిలియున్నను స్వభావమున సౌందర్యంబు గలరీకావృతఁ బ్రకాశించు చును ప్రకాశింపకయుఁ గనుపట్టుచుండినది.

౨౫

మలినేన తు వస్త్రేణ పరిక్లిష్టేన భామినీమ్. ౨౬

సంవృతాం మృగశాఖాక్షీం దదర్శ హనుమాన్కపిః,
తాం దేవీం దీనవదనామదీనాం భర్తృతేజసా. ౨౭

రక్షితాం స్వేన శీలేన సీతామసితలోచనాం,
తాం దృష్ట్వా హనుమాన్ సీతాం మృగశాఖనిభేక్షణామ్. ౨౮
మృగశన్యామివ త్రస్తాం వీక్షమాణాం సమంతతః,
దహంతీమివ నిశ్శ్వానైర్వృహౌక్ పల్లవధారిణః. ౨౯

సంఘాతమివ శోకానాం దుఃఖస్కోర్చిమివోత్థితాం,
తాం క్షమాం సువిభక్తాంగీం వినాభరణశోభినీమ్. ౩౦
ప్రహర్షమతులం లేభే మారుతిః ప్రేక్ష్య మైథిలీం,

హర్షజాని చ సోఽశ్రుణి తాం దృష్ట్వా మదిరేక్షణామ్. ౩౧
ముమోచ హనుమాన్స్తత్ర నమశ్చక్రే చ రాఘవం,

వమస్కృత్వా(స)చ రామాయ లక్షణాయ చ వీర్యవాన్. ౩౨
సీతాదర్శనసంహృష్టో హనుమాన్ సంవృతోఽభవత్.

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - పంచదశస్కంధః.

అష్టాదశస్కంధః

తథా విప్రేక్షమాణస్య వనం పుష్పితపాదపం,
విదిన్వత్శ్చ వై దేహీం కించిచ్ఛేషా నిశాఽభవత్. ౧

మఱియును నలిగినాయు నగుచీరగట్టుకొని జింకపిల్లకుంబోలె నుదరంబులగు కండ్లుగల్గి దైన్యంబునొంది పెనిమిటి వరాక్రమంబు దలంచుకొన్నప్పుడు మాత్రము దైన్యంబులేనిదై తనపాలివ్రత్యంబు విడువకున్న యాసీతా దేవిని హనుమంతుండు చూచెను. ౨౬, ౨౭

జింకపిల్లకుంబోలె వికాలంబులును నుందరంబులు నగు కండ్లుగల్గి భయంబునొందిన లేడియొంబోలె నన్నిప్రక్కలం జూచుచు వేడి నిట్టూర్పులచే నచ్చటివృక్షంబుల చిగురుటాకుల దహించునట్లు చూపట్టుచు నాశారము వహించిన దుఃఖపరంపరయొంబోలె జూడనగుచున్న యాసీతం జూచి హనుమంతుండు సంతోషంబు నొందెను. ౨౮, ౨౯

వాయు దేవునికుమారుం డగుహనుమంతుండు భూమియొంబోలె: జాల నోర్పుగలదియును వేలువేలుగా నయ్యైతెరింగున నుందరంబులై యుండు నవయవంబులుగలదియును నాభరణంబు లేమియు లేకున్నను దేహసౌందర్యము ననె ప్రకాశించుచున్నదియు నగు సీతంజూచి మిగుల సధిశమయిన సంతోషంబు నొందెను. ౩౦

అయశోకవనికయందు మదిరేక్షణ యగునాసీతం జూచి యాహనుమంతుండు కండ్ల నానందబాష్పములు విడుచుచు రామునకు నమస్కరించెను. ౩౧

మహావరాక్రమకాలి యగు నాహనుమంతుండు రామునకును లక్ష్మణునకును నమస్కరించి “సీతం జూచితిరి గదా” యని, మిగుల సంతోషంబు నొంది రాక్షసస్త్రీలు తన్నుఁ జూడకుండుటకై యాశింశుపావృక్షపత్రంబులం గప్పుకొని యుండెను. ౩౨

ఇది పదునేడవసర్గము

పదునెనిమిదవ సర్గము

అహనుమంతుఁ డట్లు చక్కఁగాఁ బూచియుండు చెట్టుగల యశోకవనికను జూచుచు సీతను వెదకుచుండఁగా రాత్రిలోఁ గొంచెము ప్రాద్దుమాత్రము మిగిలియుండినది.

షణ్మంగవేసవిదుషాం క్రతుప్రసరయాజినాం,
శుశ్రావ బ్రహ్మఘోషాంశ్చ విరాతే బ్రహ్మరక్షసామ్.

అథ మంగళవాదిత్రశబ్దైశ్చోక్తమనోహరైః,
ప్రాబుధ్యత మహాబాహుర్దశగ్రీవో మహాబలః.
విబుధ్యతు యథాకాలం రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాక్,
స్త్రస్తమాల్వాంబరధరో వై దేహీనుస్వచింతయత్.

భృశం నియుక్తస్తస్యాం చ మదనేన మదోత్కటః,
న స తం రాక్షసః కామం శశాకాత్తుని గూహితుమ్.

స సర్వాభరణైర్ద్యుతో బిభ్రచ్ఛ్రియమనుత్తమాం,
తాం నగైర్బహుభిర్జుష్టాం సర్వపుష్పఫలోపగైః.
వృతాం పుష్కరిణీభిశ్చ నానాపుష్పేషశోభితాం,
సహమదైశ్చ విహగైర్విచిత్రాం పరమాద్భుతామ్.
ఈహామృగైశ్చ వివిధైర్జుష్టాం దృష్టిరునోహరైః,
వీధీస్సంప్రేక్షమాణశ్చ మణికాంచనతోరణాః.
నానామృగగణాకీర్ణాం ఫలైః ప్రపత్యైర్వృతాం,
అశోకవనికామేవ ప్రావిశత్సంతతద్రుమామ్.

అంగరాశతమూత్రం తు తం వ్రజంతమనువ్రజత్,
మహేంద్రమివ పౌలస్త్యం దేవగంధర్వయోషితః.

అంత నవరరాత్రియందు మానుమంతుడు శిక్షాది పదంగములను వేదములను దెలిసివారును గొప్పయాగంబులకు జేయుచువారు నగుబ్రాహ్మణ రాక్షసులు వేదాధ్యయనము సేయఁగా నాధ్యక్షులకు విధిను. ౨

అంతఁ జేవులకుఁ సుఖంబుగా మంగళవాద్యంబులు మ్రోయఁగా నాధ్యక్షులకు మహాబాహుండును మహాబలుండు నగురావణుండు మేలుకొనెను. 3

వరాశ్రమకాలి యగు రావణుండు నిద్రించుటవలన స్థలంబుదష్టి జాతీయండు పుష్పమాలికతోను వస్త్రముతోను మేలుకొని యంత సీతం దలంచుకొనెను. ౪

చాలమదంబు గలయారావణుండు అసీతనుగఁజూచి మన్నఁగనిచే మిక్కిలియుఁ బ్రేరితుం డగుటంజేసి యా మన్నఁగతావంబును మనంబున నడంచుకొనలేకుండెను. మన్నఁగం దెంతప్రేరేపించినను ఆరావణుం దెంత మాత్రమును మన్నఁగవికారంబు నొందలేదు. అసీతయందు మిగుల భక్తివిసయంబులు గల్గియుండెను. అట్టిరావణుండు అమన్నఁగని దనమనంబుననె యడంచుకొనం జాలఁదా యేమి! చాలునగుట కేమియు సందియమలేదు. ౫

ఆరావణుండు సమస్తాధరణంబులును ధరించి సరిలేనికాంతి దేజరిల్లుచు నమస్తపుష్పంబులను ఫలంబులను సిండియున్న యనేకంబు లగువృక్షంబులతో నొప్పుచున్నదియుఁ బెక్కుతోనేరులతోఁ గూడినదియు నానావిధ పుష్పంబులఁ జూడ నందంబైనదియు నెప్పుడు ముదంబున విహరించుచుండు పక్షంబు గల్గి చూపరుల కాశ్చర్యంబు గల్గించునదియు సుందరములయిన తోఁడెల్లతోఁ గూడినదియునానావిధమృగంబులనొప్పుచున్నదియు చెట్లనుండి నేల రాలినఫలంబులఁ గప్పుబడినదియును చెట్లతో సిండియున్నదియు నగు నాయుతోకవనికను బంగారుతోను మణులతోను జేయంబడినద్వారంబులు గల విధులం జూచుచుఁ బ్రసేరించెను. ౬-౯

దేవతాస్త్రీలును గంధర్వస్త్రీలును దేవేంద్రుని మెంబడించునట్లు ఆరావణుండు పోవుచుండఁగా నూలునుండి స్త్రీ లతని మెంబడించిరి. ౧౦

ఏషి కాః కాంచనీః కాశ్చిజ్జగృహుస్తత్ర యోషితః,
వాలన్యజనమాస్తాశ్చ తాలవృంతాని చాపరాః.

౧౧

కాంచనైరపి భృంగారైర్జహుస్ఫలిలమగ్రతః,
ముడలాగ్రాన్ బృహీం చైవ గృహ్యన్యాః పృష్ఠతో యయుః.

కాచిద్రత్నమయీం స్థాలీం పూన్తాం పానస్య భామినీ,
దక్షిణా దక్షిణేనైవ తదా జగ్రహ పాణినా.

౧౩

రాజహంసప్రతీకాశం చత్రం పూర్ణశశిప్రభం,
సౌపర్ణదండమపరా గృహీత్వా పృష్ఠతో యయా.

౧౪

నిద్రామదపరీతాక్షోర్ధ రావణసోమ్యైత్రమాః స్త్రియః,
అనుజగ్తుః పతిం వీరం ఘనం విద్యుల్లతా ఇవ.

౧౫

వ్యావిధహారకేయూరాస్సమా మృషితవర్ణ కాః,
సమాగళితకేళాంతాస్సస్వేదవదనాస్తథా.

౧౬

ఘూర్ణంతోఽస్మి మదశేషేణ నిద్రామా చ శుభావనాః,
స్వేదకిష్టాంగకుసుమాస్సహుల్యాలమూర్ధజాః.

౧౭

ప్రయాంతం నైర్మతపతిం నారోఽస్మి మదిరలోచనాః,
బహుమానాచ్చ కామాచ్చ స్త్రియా భార్యాస్తమన్వయుః.

౧౮

స చ కామపరాధీనః పతిస్తాసాం మహాబలః,
సీతాసక్తమనా మందో మదాంచితగతిర్బభౌ.

౧౯

తతః కాంచీనినాదం చ నూపురాణాం చ నిస్సృజనం,

అందుఁ గొందఱు స్త్రీలు బాగారు పుంభంబులు గల దీపంబులంబట్టు
కొనియుండిరి. కొందఱు చామరంబులః జేసినయుండిరి. మఱికొందఱు విసన
కఱ్ఱలను గ్రహించి యుండిరి. ౧౧

కొందఱు స్త్రీలు బాగారు పెండ్లిపాత్రల జలంబుగొని రావణునకు
మూడు నడిచిరి. మఱికొందఱు వరితలు కత్తులను ఆసనంబులను జేసిన రావ
ణుని వెనుకకుం బోయిరి. ౧౨

అప్పుడు చాతుర్యము గలయొకనొక స్త్రీ మధ్యముతోనిండిన మఱి
మయపాత్రమును దనకుడిచేతం బట్టుకొనిపోయెను. ౧౩

మఱియొక్కఁలే రాయంచయుఁ బోలే నిడుచుదుండఁబోలే
దెల్లఁగానుండు ఛత్రంబును బట్టుకొని రావణునివెనుకం బోయెను. ౧౪

ఉత్తమస్త్రీలగు రావణుని భార్యలు నిదురచేతను మధ్యమదంబు చేతను
ఘూర్ణిల్లుచున్న కండ్లుగలిగి కాంతిచే మెరియుచు మేఘులును మెరిపుచుండఁగలు
వెంబడించునట్లు వరాక్రమకాలియగు తనుభర్త రావణుని వెంబడించిపోయిరి.

ఆరావణుని ప్రియభార్యలు నిద్రించుటంజేసి స్థలంబు దస్వినహారంబు
లును బాహుపురులును గలిసి మాసివమైపూతైతోఁగూడి తనువెండుకల
కొనలు జాతి ప్రేలుకాడఁగా ముఖంబున చెమటపట్టఁగా కైపుచేతను నిదుర
చేతను దిరుగుదునొందుచు అట్టియపథ్య గలుగుటంజేసి ముఖములు మిగుల
మౌదరంబులై చెలఁగఁగా జెమటసిగ్గ వాడినపుష్పంబులు గల్గి చూచి పుష్ప
మాలికలతో నిండియుండు కలవెండుకలతో నొప్పుచు భర్తృగౌరవంబునను
అగ్గలం బగు మన్మథతాపమునను రాక్షసరాజగు రావణుని వెంబడించిరి.

ఆస్త్రీలకుఁ బెనిమిటియు మహాబలండు నగు రావణుండు మన్మథా
దీనుండై మనస్సు సీతయందు మగ్నం బగుటవలన బడుండుబోలి నేమియుం
దోచక మెల్లగా లీలమెయిం బోవుచుఁ బ్రకాశించెను. ౧౫

అంత వాయుదేవునికుమారుం డగు నాహనుమంతుండు ఆయుత్తను

శుశ్రావ పరమస్త్రీణాం స కపిర్దారుతాత్తజః,   ౨౦
 తం చాప్రతీమః ర్దాణాః చింత్యబలపౌరుషం,
 ద్వారదేశమనుప్రాప్తం చదర్శ్య హనుమాన్ కపిః.   ౨౧
 దీపికాభిరనేకాభిస్సమంతాదవభాసితం,
 గంధతైలాదసిక్తాభిర్ఘ్రియమాణాభిరగ్రతః   ౨౨
 కామదర్పదైర్ద్యుక్తం జిహ్వాతామ్రామితేక్షణం,
 సమక్షమివ కందర్పమపవిద్ధశ రాసనమ్.   ౨౩
 మథితామృతఫేనాభమరబోవస్త్రముత్తమం,
 సలీలమనుకర్షంతం విముక్తం సక్తదుగదే.   ౨౪

తం పత్రవిటవే లీనః పత్రపుష్పసువావృతః,
 సమీపమివ సుక్రాంతం నిర్భ్యాతుముపచక్రమే.   ౨౫

అవేక్షమాణస్తు తతో దదర్శ కపిమంజరః,
 రూపయావనసంపన్నా రాజణస్య వరస్త్రీయః.   ౨౬

తాభిః పరివృతో రాజా సురూపాభిర్నవాయతాః,
 తన్మృగద్విజసంఘుష్టం ప్రవిష్టః ప్రమదావనమ్.   ౨౭

క్షీణో విచిత్రాభరణశృంగుకర్ణో మహాబలః,
 తేన విశ్రవసః పుత్రస్స దృష్టో రాక్షసాధిపః.   ౨౮

స్త్రీలు నడుచుచుండఁగాఁ బుట్టిన మొలనూళ్ల ధ్వనిని అంబలశబ్దంబును విన్నను.

సరిలేని గొప్పకార్యంబులు చేయువాఁడును మనంబునంగూడ నెన్నరాని బలపాపమంబులు గలవాఁడునై స్త్రీలచే ముందఱఁబట్టుకొనఁబడిన వానన నూనె పోసిన యనేక దీపంబుల వెల్లురుచేఁ జక్కఁగా నగవడుచు మన్నన తాపంబును గర్వంబును మద్యమదంబునుం గల్గి వక్రంబులై యెట్లునై దీర్ఘంబులై యుండునేత్రంబుల నొప్పుచు చెఱుకువిట్లు విడిచి ప్రత్యక్షంబుగా వచ్చిన మన్నఘం దనందగి స్వస్థానంబునుండి కాఱి బాహుపురిలోఁ దగులు కొనినట్టి మజ్జిగనరుఁగును బాలనరుఁగునుంబోలె నూత్నం బై భవళంబయి యెంతమాత్రంబును దమ్ములేకుండు నుత్తమంబగు వస్త్రంబును విలాసంబుతోఁ బయికిఁబుచ్చుకొనుచు నాయశోకవనిక ద్వారమునను వచ్చిన రావణుని మాను మంతుఁడు చూచెను.

౨౧-౨౪

ఆహనుమంతుండు ఆకులతోనిండిన కొప్పుయందు ఎవ్వరికిని గానరాకుండునట్లు ఆకులను బూలనుంగచ్చుకొని దూరముననున్నను గాంతిచే దగ్గఱకు వచ్చినట్లు చూపట్టుచున్న రావణునిఁ జూడసాగెను.

౨౫

అంత వానరశ్రేష్ఠుం డగుహనుమంతుండు ఆరావణునిఁజూచుచు అధికమయిన సౌందర్యంబుతోను యశావనంబుతోను దిప్పుచున్నవారల రావణ భార్యలం జూచెను.

౨౬

అధికమయిన కీర్తిగల యారావణుండు సౌందర్యవతులగు నాస్త్రీలతోఁ గూడి మధురంబుగాఁ గూయుచుండునట్టి మృగంబులతోఁ బక్షులతో నొప్పుచుండు నశోకవనికం బ్రవేశించెను.

౨౭

ఆహనుమంతుండు మద్యపానంబున మత్తుఁడును నానావిధంబులగు బాధరణంబుల ధరించినవాఁడును గర్వంబున స్తబ్ధంబు లగుటంజేసి స్తంభంబులంబోలె నిశ్చలంబు లయినచెవులు గలవాఁడునగువానిఁజూచుచుండు చక్షుశ్రంబులచేఁ బరివేష్టించఁబడునట్లు ఉత్తమస్త్రీలచేఁ బరివేష్టించఁబడియున్నవాని రాక్షసులకుఁ బ్రభువయినవాని విశ్రవసుతుమారుని రావణునిం జూచెను.

౨౮

వృతః పరమసూరీభి స్తారాభిరివ చంద్రమూః,
 తం దదర్శ మహాతేజా న్తేజోనంతం మహాఃపిః. ౨౯
 రావణోఽయం మహాబాహురితి సంచింత్య వానరః,
 [సోఽయమేవ పురా శేతే పురమధ్యే గృహోత్తమే]
 అవప్లుతో మహాతేజా హనుమాన్నారతాత్మజః. 30
 స తథాఽప్యగ్రతేజాస్సన్నిర్ధూతస్తస్య తేజసా,
 పత్రగుహ్యంతరే సక్తో హనుమాన్ సంవృతోఽభవత్. 31

స తామసితకేశాంతాం సుశ్రోణీం సంహతస్తనీం,
 దిదృక్షురసీతాపాం గా ముపావర్తత రావణః. 32

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - అష్టాదశస్కంధః.

ఏ కో న విం శ స్కంధః

తస్మిన్నేవ తతః కాలే రాజపుత్రీ త్వనిందితా,
 రూపయావనసంపన్నం భూషణోత్తమభూషితమ్. ౧
 తతో దృష్ట్వైవ వై దేహీ రావణం రాక్షసాధిపం,
 ప్రావేశత వరారోహా ప్రవాతే కదలీ యథా. ౨

ఆచ్ఛాద్యోదరమూరుఖ్యాం బాహుఖ్యాం చ పయోధరా,
 ఉపవిష్టా విశాలాక్షీ రుదంతీ వరవర్ణినీ. 3

మహాతేజాం డగుహనుమంతుం డట్లు అధికమయిన తేజస్సుగల రావణునిం జూచెను. ౨౯

మహాతేజాండును వాయుదేవునికుమారుం డగు నాహనుమంతుండు 'మహాబాహుండుగు నితండు (మున్ను నేజూచిన) రావణుండే' అని తలంచి యకసిచేష్టలన్నియుఁ జక్కఁగాఁ జూచుటకై క్రిందిగొమ్మకు దిగెను. 30

ఆహనుమంతుండు భయంకరమగు తేజంబుగలవాడయ్యెను, ఆరావణుని తేజంబుగకు భయపడి యాకులు నిండియుండు ప్రదేశంబునం దెవ్వరికేని గానరాకుండునట్లు నిలీసుం డై యుండెను.

ఆరావణుండు నల్లరిపొందు కలకొనలును నుండరంబులగు పిఱుండులను గల్గి మిగుల బలిసికనై నడుమ సందులేకుండుటచే బరస్పరము నొరసికొను యున్న ప్రసంబులతో నల్లనికడకండ్లతో నొప్పుచున్న యారీతం జూడఁగోరి, అబిడ సమీపంబునకు వచ్చెను. 31

ఇది పక్షసెనిమిదవ సర్గము

పందొమ్మిదవ సర్గము

అంత నప్పుడు రాచకొమార్తెయును బరిశుద్ధయును గొప్పపిఱుండులం గలదియు నగునీత సౌందర్యముతో యావసముతో నొప్పుచు శ్రేష్ఠభూషణం బులతో నలంకరించుకొని వచ్చుచున్నవాని రాక్షసాధిపుం డగురావణుని దూరంబునుడిచే జూచి పెద్దగాలికిం దూల నరటిచెట్టుకైవడి భయంబున గడగడవడంకెను. ౩౨

ఉష్ణకాలమున సుఖశీతలంబును శీతకాలంబు సుఖోష్ణంబు నగు దేహంబుగలిగి భర్తయుం దనురాగముగలదై పెద్దకండ్లు గలిగియుండు సీతాదేవి రావణుండు వచ్చుటం జూచివంకనే భయంబునఁ దొడలతోఁ గడుపుచు భుజులతో ప్రసంబులకు గప్పుకొని యేడ్పుచుఁ గూర్చుండి యుండినది. 3

దశగ్రీవస్తు వై దేహీం రక్షితాం రాక్షసీగణైః,
 దదర్శ సీతాం దుగిఖార్తాం నానం సన్నామివార్హవే. ౪
 అసంవృతాయామాసీనాం ధరణ్యాం సంశితవ్రతాం,
 చిన్నాం ప్రసతీతాం భూమా శాఖామిన వసస్పతేః. ౫
 మలమండనచిత్రాంగీం మండనార్ణామమండితాం,
 మృణాలీ పంకదిగ్ధేన విభాతి న విభాతి చ. ౬

సమీపం రాజసింహస్య రామస్య విదితాత్మనః,
 సంకల్పహయసంయుక్తైర్యాంతీమివ మనోరథైః. ౭
 శువ్యంతీం రుదతీమేకాం భ్యానశోపరాయణాం,
 దుగిఖస్థాంతమశ్యంతీం రామాం రామసునువ్రతామ్,
 వేష్టమానాం తథాఽఽవిప్రాం పన్నగేంద్రవిధూమిన,
 ధూప్యమానాం గ్రహేణేప రోహిణీం ధూమకేతునా. ౮
 పృతతీలకులే జాతా మాచారవతి ధార్మికే,
 పునస్సంస్కారమాపన్నాం జాతామివ చ దుష్కృతే. ౧౦
 ఆభూతేనాపవాదేన కీర్తిం నివతీతామివ,
 ఆమ్నాయానామయోగేన విద్యాం ప్రశిధిలామివ. ౧౧
 సన్నామివ మహాకీర్తిం శ్రద్ధామీప విమానితాం,
 పూజామివ పరిక్షీణామాశాం ప్రతిహతామివ. ౧౨
 ఆయతీమివ విధ్వస్తామాజ్ఞాం ప్రతిహతామివ,
 దీప్తామివ దిశం కాలే పూజామపహృతామివ. ౧౩
 పద్మినీమివ విధ్వస్తాం హతశూరాం చమూమివ,
 ప్రభామివ తమాధ్వస్తా ముపక్షీణామివాపగామ్. ౧౪

రాక్షసస్త్రీలచే రక్షించబడినదై, యతిహరిభామ నొందినది కావున
 సముద్రంబులో మునిగిన యోధయుంబోలె జూపట్టుచు, నతితీక్షణబగు
 పాతివ్రత్యవ్రతంబు నలంబించినదై యాక్షరణము లేని నేలపై గూర్చున్నదై
 నలుకడగా నేలంబడిన పెట్టుకొమ్మ యుంబోలె జూడవగుచు, ముఱిపేరుకొని
 యుండుటవలనఁ జిత్రవర్ణంబుగా నుండు దేహముతో నొప్పుచు నలంకారము
 నకుఁ దగిన సౌందర్యంబుగలదయ్యును అలంకారము చేసికొనకున్నది కావున,
 మరదదగిలిన తామరతూడుంబోలె బ్రకాశించుచున్నది బ్రకాశింపకున్నది
 యునై యున్న నీతాదేవిం జూచెను.

౪-౩

గుఱ్ఱంబులంబోలె నశివేగంబులైన సంకల్పంబులచే మనంబున రాజ
 శ్రేష్ఠుండు: బరమాత్మ వేత్తయు నగురాము నన్నిధానంబునకుఁ బోవుచున్నట్లు
 నునై యాహారంబు లేమి డేసి యెండియున్నదై యెప్పుడు నేకాకినియై యెల్ల
 వృదును ఆహించుచు దుఃఖంబునొంది, దుఃఖంబునకుఁ దుదింగానక, రామునే
 మనంబున ధ్యాసించుచు మణిమంత్రాదులకుఁ గట్టుచు నేలంబుట్టుకొనియున్న
 త్రాచుఁబామువలె ధూమకేతువుచే బాధింపబడిన రోహిణిక్షత్రంబు
 పగిదిఁ జూపట్టుచు సదాచారంబుగలదియు ధార్మికంబు నగు కులంబునంబుట్టి
 దుష్కులంబునం బెడ్డియయిన కన్యకైవడి, ననత్యాపనాదాయుచే జెడినకీర్తి
 యుంబోలె, నావృత్తిలేమి డేరి మఱివుదగిలిన వివ్యభంగి, క్షీణించిన మహాకీర్తి
 రీతి, నవమానింపఁ బడినవాని కవమానించిన వానివయసుండు శ్రద్ధలాగున,
 బాహద్రవ్యంబులేనిపూజావిధంబున, నిష్ఫలంబయిన యాకైవడి, జాలఁ
 దగిన ధనలాభంబుమాడ్కి, భృత్యులచే నావరింపబడెన యాజ్ఞావిధంబున,
 నుత్పాతజాలంబున జ్వలించుచున్నది కులలాగున, దుష్టులచేఁ జెఱుపఁబడిన పూజా
 సామగ్రియుంబోలె మంచుచే గాలిపిడిన తామర:తీగెచాడున, కూరులు
 చంపఁబడినవెనుక భయంబునం బఱచుసేవలొల్కఁ జీకటిచే నగవడరి వెల్లుచు
 విధంబున, నీర్లు లేనినదియుంబోలె కూద్రావలు తాకినయన్ని వేసి భారం, జడ్డా
 లిన యగ్నిశ్వాలయుంబోలె, జుద్రుండుగ్రహణంబునొందఁగాఁగాలిలేకుండు
 పున్నచునా:టి లేయుంబోలె నేనుగుండు తుండంబులచే బ్రతంబులు.

వేదీమివ పరామృష్టాం శాంతామగ్నిశిఖామివ,
పార్శ్వమాసీమివ నిశాం రావలగ్రస్తేందుమండలామ్. ౧౫

ఉత్ప్రత్యుష్టపర్ణకమలాం విత్రాసితవిహంగమాం,
హస్తీహస్తపరామృష్టామాకులాం పద్మిసీమివ. ౧౬

పరిశోకాతురాం శుష్కాం నదీం విస్త్రావితామివ,
పరయా మృజయా హీనాం కృష్ణపక్షినిశామివ. ౧౭

సుకుమారీం సుజాతాంగీం రత్నగర్భగృహాచితాం,
తప్తమానామివోష్ణేన మృణాలీమచిరోద్భృతామ్. ౧౮

గృహీతా మాళితాం స్తంభే యూథవేన వినాకృతాం,
నిశ్చ్యసంతీం సుదగ్ధాంతాం గజరాజపథూమివ. ౧౯

ఏకయా దీర్ఘయా వేణ్యా శోభమానామయత్నతః,
నీలయా నీరదాపాయే వనరాజ్యా వహీమివ. ౨౦

ఉపవాసేన శోకేన థ్యాసేన చ భయేన చ,
పరిక్షీణాం కృశాం దీనామల్పహారాం తపోధనామ్. ౨౧

ఆయాచమానాం దుగ్ధాంతాం ప్రాంజలిం దేవతామివ,
భావేన రఘుషు ఖ్యుస్య దశగ్రీవపరాభనమ్. ౨౨

సమీక్షమాణాం దుదతీ మనిందితాం

సుపక్షతామ్రాయతశుక్లలోచనాం,

అనువ్రతాం రామమతీవ మైథిలీం

ప్రలోభయామాస వధాయ రావణః. ౨౩

గమలంబులను బెఱుకఁగాఁ బక్షులు బెదరఁగా నామలంబై యుండు తామర కొలనుం బోలె, గట్టుకొని నీళ్లన్నియుం బాఱఁగా నెండిన నదియునుబోలె, గృష్ణపక్షరాత్రిపగిది భర్తృదూషణంబున చేనానంస్కారం బేమియుం జేసి కొనకుంటఁ జేసి కాంతిహీనయై కొమలంబులును సుందరములు నగు నవయవంబులతో నొప్పుచు మణిమయగృహంబున నుండఁదగిననయ్యును సేలం గూర్చుండి యుంటం జేసి యప్పుడే పెఱుకంబడిన యెండను వాడుచున్న తామరతూడుబోలె జూడనగుచు నరణ్యంబున వేటకాండ్రు పట్టుకొని స్తంభంబునఁ గట్టివేయఁగాఁ బెనిమిటింబాసి నిట్టూర్పులు పుచ్చుచు దూషణంబునం బరితపించుచున్న యాడేనుంగుభంగిం బూపట్టుచు సంస్కారంబు లేకుండుటవలన నొకటిగా బడకట్టుకొనిన నిడువైన వెండ్రుకలు గలిగినదికావున శరదృతువునందు నల్లనివృక్షవంశితోఁగూడియుండు భూమియుంబోలె నొప్పుచు నుపవాసంబునను దుఃఖంబునను జింతనంబునను భయంబునను ధీమాతనొంది కృశించి జైన్యంబునొందియున్నదానిఁ బాతివ్రత్యగ్రావంబగు శవస్సును గట్టిగా నవలంబించి యున్నదానిఁ గొంచెముగా భుజించుటయును నుత్తమస్థిలక్షణంబుగలదానిని దుఃఖంబునం జేమోడ్చు భరించియుండుటఁజేసి మనంబున రామునివలన రావణునకుఁ బరాభవంబు గలుగవలెనని యిష్టదేవతగ బ్రార్థించుచున్నట్లు చూపట్టుచున్న సీతాదేవిని రావణుండు చూచెను. ౬-౨౨

తనకు రక్షణం దెప్పఁజైన నగపడునో యని నాల్గుప్రక్కలంజూచుచు రోదనంబుసేయుచున్నదియును, అనిందితయును సుందరమాలయిన తెప్పలు గలిగి కొనల నెఱ్ఱనై దీర్ఘములై నడుమం దెల్లగా నుండుకండ్లు గలదియు నెల్లప్పుడును రామునందే మనసునుంచి యుండునదియు నగు నానీతను రావణుండు మంచిమాటలచేఁ దనపై నానగొనునట్లు చేయ నారంభించెను.

ఇది పందొమ్మిదవ సర్గము

వింశస్కర్ధః.

స తాం పతిప్రతాం దీనాం నిరానందాం తపస్వినీం,
సాకారైర్మధురైర్వాకైర్మర్మయత రావణః. ౧

మాం దృష్ట్వా వాగదాసోరు గూహమానా స్తనోదరం,
అదగ్భవమివాత్మానం భయాన్నేతుం త్వమిచ్ఛసి. ౨

కామయే త్వాం విళాలాక్షీ బహుమన్యస్య మాం ప్రియే,
సర్వాంగగుణసంపన్నే సర్వలోకమనోహరే. ౩

నేహ కేచిన్మనుష్యా వా రాక్షసాః కామరూపిణః,
వ్యవసర్పతు తే సీతీ భయం మత్తస్సముత్థితమ్. ౪

స్వధర్మో రక్షసాం భీదు సర్వభైవ న సంశయః,
గమనం వా పరస్త్రిణాం పారణం సంప్రమథ్య వా. ౫

ఏవం చైతదకామాం తు నత్వాం స్పృహ్యోమి మైథిలి,
కామం కామశృరీరే మే యథాకామం ప్రవర్తతామ్. ౬

ఇరువదవసర్గము

ఆరావణుండు దైన్యంబునొంది సంతోషములేక చూపరులకుఁ గనిక
రింపఁ దగియుండువలె ప్రత్యయగు నాసీతకు సాఖిస్థాయంబులయిన యీవు
మాటలతోఁ దనయభిస్థాయంబుఁ దెలిపెను. ౧

ఏనుగులొండములవంటి తొడలుగలసీతా! నీవు నన్ను జూచి భయం
బున స్తనంబులను గడుపుచు మూసికొని దేహంబునంతయు నా కెంతమాత్ర
మగవడకుండునట్లు చేయఁగోరినట్లున్నావు. ౨

సీతా! నీవు వికాలంబులగు కండ్లుగలదానవు. నాకుఁ బ్రియురాలవు.
శుభలక్షణములతోఁ గూడిన యవయవములు గలదానవు. లోకంబులకును
సంతోషంబు గల్గించుదానవు. నీరూపంబుజూచి మోహించియున్నాను.
నన్ను బహుమానింపుము. నీవు నాకీర్వరికై నన్ను ధర్మపవలయునని కోరు
చున్నాను. నన్ను బహుమానించి నామనని యంగీకరింపుము. ౩

ఇచ్చట మనుష్యులుగాని కామరూపులగు రాక్షసులుగాని నీకు
భయంబుగల్గించువార లేవ్వరును లేరు. నేనో సీమీద మోహంబు గల
వాడను కావున నీకు భయంబు వలదు. విడుపుము. ౪

భయపడు న్యభావముగల సీతా! నాకుఁ బరస్త్రిగమనమున దోషంబు
గల్గు నని తలంపవలదు. పరస్త్రిలతో రమించుటగాని బలాత్కారముగా
వారల నపహరించుటగాని రాక్షసులకు కులధర్తము. ఇందుకు సందేహము
లేదు. కావునఁ గులధర్తముచేసినచో సౌతమాత్రము దోషము లేకుండుట
మాత్రమే కాదు. పుణ్యంబు గలుగును. ౫

ఈవిషయ మిట్లున్నది. ఐనను నీవు నాయుండు వలపు లేకున్నావు.
కావున నిన్ను మాత్రము నేరు దాచెను. అందువలన యభేచ్ఛగా నాదేహం
బున గామంబు నుంచి నన్నుఁ గాపాడుము. ౬

(ఈవిషయం బిట్లుండఁగా నీవు విష్ణువర్ణి వికావున సీయాజ్ఞ లేక నిన్నుఁ
దాచునుజాలను. అట్లుగుటచేసి నీవు నన్ను భక్తునిగాఁ జేకొని నిన్నుఁ

దేవి నేహ భయం కార్యం మయి విశ్వసీహి ప్రియే.
ప్రణయస్వ చ త త్వేన మైవం భూశ్చోకలాలసా.

2

ఏకవేణి ధరాశయ్యా థ్యానం మలినమంబరం,
అస్థానేఽపుటవాసశ్చ నైతాన్యోపయికాని తే.

౩

విచిత్రాణి చ మూల్యాని చందనాన్యగరూణి చ,
వివిధాని చ వాసాంసి దివ్యాన్యాభరణాని చ.

4

మహార్ణాణి చ పానాని శయనాన్యాసకాని చ,
గీతం నృత్యం చ వాద్యం చ లభ మాం ప్రాప్య మైథిలి. ౧౦
స్త్రీరత్నమసి మైవం భూః కురు గాత్రేషు భూషణం,
మాం ప్రాప్య హి కథం ను స్మాత్త్వమనర్హా సువిగ్రహే. ౧౧

ఇదం తే చారు సంజాతం యావనం వృథివర్తతే,
యదతీతం పునరైతి సోతశ్శిఖ్రిమపామివ.

౧౨

బూజించునట్లు నాకనుజ్ఞయింపు. మన్నభండు నాకరీరంబునందుఁ బ్రవర్తించి యేమిచేసినను నామనస్సు వరిశుద్ధంబై యున్నది కావున నామనస్సునకు వైకల్యము గలుగదు. నీవు భయపడవలదు.)

నాకుఁ బ్రియురాల వగునీతా! ఇచ్చటభయపడవలదు. నన్నునమ్ముము. యథార్థముగా నాయందు స్నేహంబుంచుము; ఇట్లు దుఃఖించుచుండకుము. 2

(నీతా! నీకు భక్తుండ భృత్యుండనగు నేనుండఁగా నిచ్చట నీవేల భయముపడెదవు? భయపడకుము. నన్ను నమ్ముము. నాయం దనుగ్రహంబుంచుము. ఇట్లు దుఃఖించుచుండవలదు.)

తలదువ్వకొనక యొకటేజడగా వెండ్లుకల ముడివేసికొనియుండుట నేలం బరుండుట మురికివస్త్రము గట్టుకొనుట యనునయంబునందు నుపనాసంబుండుట ఇవన్నియు నీకుఁ దగినవికావు. కావున వీనిని విడువుము. ౮

నీతా! నీవు నన్నుఁ గూడి నానావిధంబులగు పుష్పమాలికలను జందన గంధములను అగరుగంధములను బలువిధంబులయిన వస్త్రంబులను దివ్యంబులయిన యాభరణంబులను ధరించి శ్రేష్ఠంబులగు మద్యంబులం గ్రోలుచు నుత్తమంబులయినశయనంబులను ఆసనంబుల సుఖంబుగాఁ బరుండి నివారించుచు నాటపాటలను వాద్యంబులనుం బ్రొద్దుపుచ్చుచు సుఖంబుగా నుండుము. ౯, ౧౦

మంచిరూపముగలనీతా! నీవు స్త్రీలందరిలో నుత్తమురాలవు ఇట్లుండకుము. సొమ్ములు పెట్టుకొనుము. నన్నుఁ బొందియును నీవు సొమ్ములు లేనిదాన వెట్లు కావచ్చును? ఎంతమాత్ర మట్లు కాఁగూడదు. ౧౧

మనోహరంబుగాఁ బొడమియుండి నీయావనంబు వ్యర్థమై పోవుచున్నది. పాతీపోయిననీళ్లు మఱల రానట్లు కడచినయావనము మఱల రాదు; కావున నుపేక్షింపక భోగంబుల ననుభవించువు.

(నీ భృత్యుండ నగు నాయావనకాలము వ్యర్థముగాఁ బోవుచున్నది. పాతీపోయిననీళ్లు మఱల రానట్లు గడచిన యావనంబు మఱలరాదు; యావనంబునందె దార్ధ్యంబుండును. యావనం బలిక్రమించినపిదప నీకుఁ బూజిచేయుటకు నేను శక్తుండఁ గాఁజాలను. కావున నిన్నుఁ బూజించుట కిప్పుడే యనుజ్ఞ నిమ్ము.)

త్వాం కృత్యోపరతో ఋణ్యో రూపకర్తా స విశ్వపుటః,
న హి రూపోపమా త్వన్యా తవాన్తి శుభదృశే, ౧౩

త్వాం సమాసాద్య వై దేహి రూపయాపనశాలినీం,
ఇః పుమానతినరైత సాక్షాదసి పితృమహః, ౧౪

యద్యత్పశ్యామి త గాత్రం శీతాంశుసగృహాననే,
తస్మిన్ స్మిన్ పృథుశ్రోణే చతుర్మునిబధ్యతే, ౧౫

భవ మైథిలి భార్యా మే మోహ మేనం విస్మయ,

బహ్వీనాము తమస్త్రీణామౌహృతానామిత స్తతః, ౧౬

సర్వాసామేవ భద్రం తే మమౌగ్రమహిషీ భవ,

లోకేభ్యో యానిరత్నాని సంప్రమథ్యాహృతాని వై, ౧౭

తాని హి భీరు సర్వాణి రాజ్యం చైతవహం చ తే,

విజత్య పృథివీం సర్వాం నానానగరమాలినీమ్, ౧౮

జనకాయ ప్రదాస్యామి తవ హేతోర్విలాసిని,

నేహ పశ్యామి లోకేన్ద్ర్యం యో మే ప్రతిబలో భవేత్, ౧౯

పశ్య మే సుమహద్వీర్యమప్రతిద్వంద్వనూహవే,

అసకృత్సంయగే భగ్నా మయా విమృదితధ్వజాః, ౨౦

అశక్తాః ప్రత్యనీకేషు స్థాతుం మమ సురాసురాః,

ఇచ్ఛమా క్రియతామద్య స్రుతిర్ర తవోత్తమమ్, ౨౧

సుందరంబులగు కండ్లుగలసీతా! ప్రపంచమం దెచ్చటను నీవంటిరూపముగలది మఱియొక్కతె లేదుకావున రూపంబులుసేయు నాబ్రహ్మదేవుడు నిన్ను నిర్మించి యంత శ్రమంబునం బని చాలించుకొనెను అని తలంచెను. ౧౩

సీతా! నరిలేని సౌందర్యంబును యావనంబునుం గల నీన్నుఁ జూచి బ్రహ్మదేవుండైనను మోహించును. ఇతరులు మోహింతురని చెప్పునేల? ౧౪
పెద్దసింఱుదులు గలదానవును జంద్రునింబోలు ముఖంబుగలదానవునగు సీతా! నేను నీయవయవంబులఁ దేనిఁజూచినను మఱల నాకంటిని ఆచ్ఛటినండి మఱింపలేకున్నాను. ౧౫

సీతా! నాకు భార్యవగుము. నే నితరపురుషుండ నను నజ్ఞానంబును వదలుము. ౧౬

నీకు మంగళమగుగాఁక. నేను నానాస్థలంబులనుండి తెచ్చినయుక్తమస్త్రీలు పెక్కుమంది యున్నారు. వారలందఱికన్న నీవు నా కగ్రభార్యవుగా నుండుము. ౧౭

భయపడు న్యభావముగల సీతా! నేను నానాలోకంబులనుండి బహుత్కారముగాఁ దెచ్చిన మణులన్నియు నారాజ్యంబును నీకిచ్చినాను. నేను నీకు భృత్యుడ నైతిని. ౧౮

సీతా! నీకుఁగాను నేను నానావిధపట్టణంబులతోఁ గూడియున్న భూమినంతయు జయించి జనకమహారాజున కిచ్చెదను. ౧౯

నాకెదురుగా నిలిచి నాతోయుద్ధము సేయవఁడు ఇదివఱ కీలోకంబున నా కగవడలేదు. ౨౦

యోధులునందు నాకెవ్వరైన నెదురుపత్తురో నాపరాక్రమం బెట్టుండునో జూడుము. ౨౧

నాశత్రువులలో దేవతలును అసురులును నాతోయుద్ధముచేసి వలుమాటు అపజయమునొంది నాచే విలువఁబడినదెక్కిములతో నాయెదుట నిలువలేక పాఱిపోయిరి. ఇంక నితరులగతి చెప్పునేల? ౨౨

నాయందు మోహంబుసేయుము. ఇప్పుడు చక్కఁగా నలంకరించుకొనుము. ౨౩

సప్రభాణ్యవసజ్యంతాం తవాంగే భూషణాని చ,

సాధు పశ్యామి తే రూపం సంయుక్తం ప్రతికర్తృణా. ౨౨

ప్రతికర్తాభిసంయుక్తా చాక్షిణ్యేన పరాసనే,
భుక్త్వి భోగాన్యథాకామం పిబ భీరు గమన్వ చ, ౨౩
యథేష్టం చ ప్రయచ్ఛ త్వం పృథివీం వా ధనాని చ.

లలస్వ మయి విస్తృభౌ భృష్టమాజ్ఞాపయస్వ చ. ౨౪

మత్ప్రసాదాల్లలాత్కౌశ్చ లలంతాం బాంధవాస్తవ,
ఋద్ధిం మమానుపశ్య త్వం శ్రియం భద్రే యశశ్చ మే. ౨౫

కిం కరిష్యసి రామేణ సుభగే చీరవాసనా,

నితీప్రవిజయో రామో గతశ్రీర్వనగోచరః. ౨౬
వ్రతీ స్థండిలశాయీ చ శంకే జీవతి వా న వా,

న హి వై దేహి రామస్త్యాం ద్రష్టుం వాప్యపలప్స్యతే. ౨౭
పురో బలాశైరసితై ర్దేమైర్జ్యోతస్సమివావృతాం,

న చాపి మమ హస్తాత్త్వాం ప్రాప్తుమర్హతి రాఘవః. ౨౮
హిరణ్యకశిపుః కీర్తి మింద్రహస్తగతామివ,

నీదేహంబంతయుఁ గాంతిచే వెలుంగుచుండు నాభరణంబులఁ బెట్టుకొనుము.

నీవు చక్కగా నలంకరించుకొనియుండఁగా నీరూపంబును జూడవలయునని యున్నాను. ౨౨

సుందరమయిన ముఖముగల సీతా ! నీవు సొగసుగా నలంకరించుకొని యభేచ్ఛగాభోగంబుల ననుభవింపుము. మధ్యంబులం గ్రోలుము. క్రీడింపుము.

నీవు నీకుఁ గావలసిన వారలకు యభేష్టముగా భూమిగాని భవమునుగాని యిచ్చుకొనుము. ౨౩

నాయుండు నమ్రకంబుంచి నిర్భయముగ యభేష్టముగాఁ గ్రీడింపుము. భయపడక నీకుఁ గావలసిన కార్యములందు నన్నాశ్లాఙ్గింపుము. ౨౪

నీవు నాయనుగ్రహంబున, సంతోషం బనుభవింపుచుండుటం జూచి నీబంధువులును సంతోషంబున నుందురు.

మంగళస్వరూపిణి వగు సీతా ! నీవు నానమృద్ధిని సంపదను గీర్తినిం జూడుము. ౨౫

నీవు సుందరివి; సారచీరలు కట్టుకొని యరణ్యంబున నుండురామునితో నీకేమి ప్రయోజనము ?

జయంబులేనివాఁడై సంపదను విడిచి యరణ్యంబున నివసించుచు నానప్రభవతంబు నవలంబించి నేలం బరుండున్నరాముం డింకను బ్రతికి యున్నాఁడో లేదో అని నాకు సందేహముగా నున్నది. ౨౬

సీతా ! అగ్రభాగంబున బకవత్తులు సంచరించుచుండఁగా వికాలంబులయిన నల్లని మేఘంబులచేత మణుఁగుపడియుండు వెన్నెలను జూడఁజాలనట్లు నావశంబున నున్ననీన్ను రాముండు చూడనుగూడఁ జాలఁడు. ౨౭

ఇందుండు తనభార్యను హరింపఁగా సారదముఖముగాఁ బ్రార్థించి హిరణ్యకశిపుండు తనభార్యను మరలం బొందినట్లు నావశంబున నున్ననీన్ను రాముం డెంతమాత్రము పొందలేఁడు. అతం డెన్నివినయంబులు చూపినను నేను ని న్నియ్యను. ౨౮

చారుస్మితే చారుదతి చారుశత్రే నిలాసిని
మనో హరసి మే భీరు సుపర్ణః పన్నగం యథా

..

క్షిప్తకౌశేయవసనాం తస్మిమప్యనలంకృతామ్. 30
త్వాం దృష్ట్వా స్వేషు దూరేషు రతిం నోపలభామ్యహం,

అంతగపురనివాసిన్యస్త్రిప్రియస్సర్వగుణాన్వితాః 31

యావంత్యో మమ సర్వాసామైశ్వర్యం కురు జానకి,
మమ హ్యసితకేశాంతే త్రైలోక్యప్రవరాస్త్రినియః. 32

తాస్త్యాం పరిచరిష్యంతి శ్రియమప్సరసో యథా,
యాని వైశ్రవణే సుభ్రురత్నాని చ ధనాని చ 33
తాని లోకాంశ్చ సుశ్రోణి మాంచ భుజ్వ యథాసుఖం,

న రామస్తపసా దేవి న బలేన న విక్రమైః. 34

న ధనేన మయా తుల్యస్తేజసా యశసాఽపి వా,
పిబ విహర రమస్వ భుజ్వ భోగాక్
ధననిచయం ప్రదిశామి మేదిసిం చ,
మయి లల లలనే యథాసుఖం త్వం
త్వయి చ సమేత్య లలంతు బాంధవాస్తే
కుసుమితతరుజాలసంతతాని

35

భ్రమరయుతాని సముద్రతీరజాని,

భయపడునట్టి స్వభావముగల సీతా ! నీవు సుందరమగు చిలువవృక్షగల దానవు. రమణీయంబులగు దంతములు గలదానవు. మనోహరంబులగు కండ్లు గలదానవు. అధికముగా విలాసముగలదానవు. ఇట్టిసౌందర్యము గల్గియుండుటంజేసి గరుత్మంతుండు సర్పంబును హరించునట్లు నామనసును హరించుచున్నావు.

నీవు నలగిన పట్టుబట్ట కట్టుకొని కృశించి యలంకరించుకొన మండు నప్పుడె నిన్నుఁజూచిన పిమ్మట నాభార్యలయంగు నాశివము దప్పియున్నది. నీవు చక్కగా నలంకారములు చేసికొని మంచినస్త్రము కట్టుకొని సంతోషముతో నుండునపుడు చూతునేని యెట్లుండునో? 30

సీతా ! యంతకపురంబున సమస్త శుభలక్షణంబులతోను గూడిన యుత్తమస్త్రీ లెందలున్నారో వారలకందఱును శిశ్యురగా నుండుము. 31

నల్లనిచెండు కల కొనలుగలసీతా ! ముట్టాకంబులం దండటను ఉత్తమలైన నాభార్యలందఱును లక్ష్మీదేవికి అచ్చరసలు పరిచర్య సేయునట్లు నీకుఁ బరిచర్య సేయుదురు. 32

సుందరమయిన కనుబొమ్మలును బిలుందులును గలదానవగుసీతా ! వజ్రేరునియొద్ద నెన్నిరత్నంబులున్నవో వానినన్నింటిని నేను జయించిన లోకంబులను నీవిగాఁ జేసికొని సుఖంబుగా ననుభవించుచుండుము. నన్నును నీవు బలివిగా స్వీకరించి సుఖం బనుభవింపుము. 33

సీతా ! రాముండు తపంబునఁగాని బలంబునఁగాని వరాక్రమంబునం గాని నాకు సరి కానేరడు. 34

విలపించియుండునట్టి స్వభావముగల సీతా ! నీవు యశేష్టంబుగా మద్యంబు త్రాగుము. సుఖముగాఁదిరుగుము. క్రీడింపుము. కావలసినభోగంబుల ననుభవింపుము. నీకు ధనంబంతయు భూమింతయు నిచ్చెదను. నాయందు మోహంబుంచి సుఖంబుగా రమింపుచుండుము. నీవిట్టిధికసంతోషంబుగా నుండుటంజూచి నీబంధవులందఱు నిన్నుఁజేరి సంతోషం బనుభవించుదురగాక.

భయపడునట్లు స్వభావముగలసీతా ! నీవు స్వచ్ఛమగుబంగారుచోరంబు దాల్చి పుష్పించియుండు చెట్టుతోఁగూడి తుమ్మెదలు మధురంబుగాఁ గూయునుందర—17

కనకవిమలహారభూషితాంగీ
విహర మయా సహ భీరు కాననాని.

ఇతి శ్రీసుత్సుందరకాండే - వింశస్సర్గః.

ఏ క విం శ స్స ర్గః

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సీతా రాద్రస్య రక్షసః,
ఆర్తా దీనస్వరా దీనం ప్రత్యువాచ శనైర్వచః.
దుఃఖార్తా రుదతీ సీతా వేషమానా తపస్వినీ,
చింతయంతీ వరారోహః పతిమేవ పతివ్రతా.
తృణమంతరతః కృత్వా ప్రత్యువాచ శుచిస్థితా,

నివర్తయ మనో మత్తస్సజనే క్రియతాం మనః.

స మాం ప్రార్థయితుం యుక్తం సుసిద్ధిమివ పాపకృత్,

అకార్యం న మయా కార్యమేకపత్న్యై విగర్హితమ్.
కులం సంప్రాప్తయా పుణ్యం కులే మహతి జాతయా,

ఏవముక్త్వా తు వై దేహీ రావణం తం యశస్వినీ.
రాక్షసం పృష్ఠతః కృత్వా భూయో వచనమబ్రవీత్,
నాహమాపయిషీ భార్యా పరభార్యా సతీ తవ.

చుండఁగా రమణీయంబులైన సముద్రతీరంబునందలి వనంబులయందు
శాతోఁ గూడఁ గ్రీడింపుచుండుము. 32

ఇది యిరువదవ సర్గము

ఇరువదియొకటవసర్గము

భయంకరుండగు నాగావణుండుచెప్పిన యామాటను విని సీత చాల
దుఃఖమునొంది దీనియై దీనంబగు స్వరంబున మెల్లగా స్థితిని చెప్పెను. 1

సుందరములగు పిఱుందులు గలదియును స్వభావంబుననె యెల్లప్పు
డును చెల్లని చిటువపు గలదియును పతివ్రతయనగు సీతాదేవి పరమ
దుఃఖంబునొంది రోదనంబునీయుచు భయంబున గడగడ వడంకుచుఁ జూపరు
లకు గనికరింపఁదగినదై వెనిమిటి నే మనంబున భ్రానించుచు రావణునితోఁ
ట్రత్యక్షముగా మాటలాడుట తగదు కావున నొకగడ్డిపోచను నడుచునుచు
కొని యిట్లని చెప్పెను. 2

నీవు నాయందు మనంబుంచకుము. నీమనసును మరలించుకొని నీభార్యుల
యందుఁ జేర్చుము. 3

పాపిష్ఠుండు మోక్షమును గోరునట్లు నీవు నన్నుఁ గోరఁదగదు. ఎంత
కోరినను బాపిష్ఠునకు మోక్షము గలుగకుండునట్లు నీకు నేను దక్కను. 4

నేను పరిశుద్ధంబగు కులంబున వివాహమాడినాను. అట్లు పరిశుద్ధవంశం
బునం బుట్టి నాను. పతివ్రతనని పేరువడసితిని. అట్టి నేను నిందితంబయిన
చేయరానిపనిని జేయఁగూడదు. అని సీత రావణునితోఁ జెప్పెను. 5

అధికమయిన కీర్తిగలసీతాదేవి యిట్లుపలికి యంత రావణుని ప్రక్కఁ
జూడక రావణునకు పిఱు గనుపడునట్లు వెనుకకు దిరిగి కూర్చుండి మరల
రావణునితో నిట్లని చెప్పెను. 6

నే నితరపురుషుని భార్యను. పతివ్రతను. నీకు భార్యగాఁ దగిలదానను
గాను. 7

సాధు భర్త మవేశస్వ సాధు సాధు వ్రతం చర,

యథా తవ తథాఽన్యేషాం దారా రత్నో విశాచర.

2

ఆత్మానముపమాం కృత్వా స్వేషు దారేషు రమ్యతాం,

అతుష్టం స్వేషు దారేషు చపలం చలిశీంద్రియమ్.

౩

నయంతి నికృతిప్రజ్ఞం పరదారాః పరాభవం,

కృహ సంతో న వా సంతి సతో వా నానువర్తనే.

౪

తథాహి విపరీతా తే బుద్ధిరాచారవర్జితా,

వచో మిథ్యాప్రణీతాత్మా పథ్యముక్తం విచక్షణైః.

౧౦

రాక్షసానామభావాయ త్వం వా న ప్రతిపద్యసే,

అకృతాత్మానమాసాద్య రాజాసమనయే రశమ్.

౧౧

సమృద్ధాని వినశ్యంతి రాష్ట్రాణి నగరాణి చ,

తథేయం త్వాం సమాసాద్య లంకా రత్నోఽఘసంకులా.

౧౨

అపరాధాత్తవైకస్య న చిరాద్వినిశ్చ్యతి,

ధర్మమును జక్కగాఁ జూచుకొనుము, విడువకుము. సత్పురుషుల
యాచారముప్రకార మాచరింపుము,

రాక్షసుడా! నీవు నీభార్యలు వ్యభిచారము లేక పరిశుద్ధులయి
యొండవలయునని కోరుచున్నావుగదా? అట్లు ఇతరభార్యలందుచు అబద్ధినే
యొందుము. ౩

ఇతరులు నీభార్యలతో రమించినప్పుడు నీకెట్లుండునో వారలకును
దను భార్యలతో నీవు రమించునప్పు డట్లే యుండునని తెలిసికొని యితర
భార్యలను విడిచి నీభార్యలతోనే రమించుచుండుము.

తనభార్యలయందుఁ దనివినొందక చవలుండై చవలంబులగు సింద్రి
యములు గలవాడై శతుండై పరభార్యలం బొందునని దానివలన సతని
యాయుస్సును విశ్వధర్మమును మొదలగున వన్నియును నశించును. ౪

ఇచ్చట నీకు మంచిబుద్ధి చెప్పటకుఁ బెద్ద తెనరును లేరా? ఉన్నను
నీవు వారల ననుసరింపవా యేమి? నీవు వారల ననుసరింపవేరి వారలు నీకెట్లు
మంచి చెప్పఁగలరు? నీవు వారలం దిరస్కరించుటవలన వారలు నిన్ను విడిచి
యొందురు. నీవిట్లు శిష్టాచారమును విడిచి యధర్మ బుద్ధిపలంబించియున్నావు.
కావున నిన్ను వారలు విడిచియొందురనుటకు సందేహములేదు. ౫

అటుగానిచో నీవు మనంబునందు దురహంకారంబుగలవాడవయ్యెను
బైటికి వినయంబుతోఁ బండితుల నాదరించునట్టభినయించు చుండుటం
జేసి వారలం తమమాటను నీవు వినుదువని నీకు హితంబు చెప్పఁగా రాక్షసు
లందఱు నశింపవలసిన కాలంబువచ్చినది కావుననే యామాట లంగీకరింప
కున్నావా యేమి? ౬

తెలివితేనివాఁడును దుర్మార్గుండు నగువాఁడు రాజుననేని సమస్త
సంపదలతో నిండినవయ్యెను దేశంబులును బట్టణములును మొదలగునది
నాశమునొందును. ౭

అప్రకారముగా నానావిధమణులతో నిండి సమస్తసంపదలతో
నొప్పుచున్న యీలంకయంతయు నీవురాజగుటచే నీయొక్కనియపరాధంబున
శిఘ్రంబుగా నాశము నొందఁగలదు. ౮

స్వకృతైర్న స్యమానస్య రావణాదీర్భదగ్మనః, ౧౩

అభినందంతి భూతాని వినాశే పాపకర్తృణః,

ఏవం త్వం పాపకర్తృణాం వక్ష్యంతి నికృతా జనాః. ౧౪

దిష్ట్యైతద్వ్యసనం ప్రాప్తో రాద్ర ఇత్యేవ హర్షితాః,

శక్త్యా లోభయితుం నాహమైశ్వర్యేణ ధనేన వా. ౧౫

అనన్య రాఘవేణాహం భాస్కరేణ ప్రభా యథా,

ఉపథాయ భుజం తస్య లోకనాథస్య సత్కృతమ్. ౧౬

కథం నామోపథాస్యామి భుజమన్యస్య కస్యచిత్,

అహనూపయికి భార్యా తస్యైవ వసుధాపతేః. ౧౭

వ్రతస్నాతస్య విప్రస్య విద్యేవ విదితాత్మనః,

సాధు రావణ రామేణ మాం సమానయ దుఃఖితామ్ ౧౮

వనే వాశితయా సార్థం కరేణ్యేవ గజాధిపం,

మిత్రమాపయికిం కర్తుం రాక్షస్థానం పరిపుతా. ౧౯

వధం చానిచ్ఛతా ఘోరం త్వయాఽసౌ పురుషర్షభః,

విదితస్య హి ధర్మజ్ఞశ్శరణాగతవత్సలః. ౨౦

తేన మైత్రీ భవతు తే యది జీవితుమిచ్ఛసి,

రావణుడా! పాపిష్ఠుడగువాడు దూరదృష్టిలేక స్వాపరాధము ననె నాశంబు నొందుచుండగాఁ జూచి ప్రాణులందఱు సంతసించురు. ౧౩

ఈప్రకారముగానే ఇంక నీకు నాశంబు గల్గినప్పుడు మున్ను నీచే నవమానింపఁబడిన జనులందఱు సంతోషంబున మాభాగ్యవశంబున భయంకరుండగు నీరావణునకు వినాశంబు వాటిల్లినది అనియే దెప్పుదురు. ౧౪

నేను అంతఃపురస్థీల ప్రభుత్వమునకుఁగాని ధనమునకుఁగాని యింక దేనికేఁగాని ఆసపడుదాననుగాను, వెల్తురు నూర్చుని విడిపించియుండనట్లు నే నెంతమాత్రము రాముని విడిచియుండను. ౧౫

నేనట్టి లోకనాథుం డగురాముని యుత్తమభుజంబు గొఁగిలింఁచుకొని యింక నసామర్థ్యుండగు మఱియొక్కని భుజము నెట్లు గొఁగిలింఁచు కొందును? ౧౬

వేదవ్రతోద్భావనము చేసికొని స్నాతుండగు నాత్మవేత్తయయిన బ్రహ్మజునకు సాంగవేదవిద్య యొప్పియుండునట్లు నేను భూమికి ప్రభువైన యారామునకే తగినభార్యను మఱియొవ్వరికిని కాను. ౧౭

రావణుడా! అడవియందు మగయేనుఁగుంబాసి దుఃఖించుచున్న యాడేనుఁగుతో మగయేనుఁగుం గూర్చినట్లు సుందరంబగునట్లుగా దుఃఖిత నగు నాతో రామునిం గూర్చుము. ౧౮

నీవు రామునిచే భయంకరం బగువిధంబునొందక లంకయందు బ్రతికి యుండఁగోరుదువేని నీవు పురుషోత్తముండగు రాముని మిత్రునిగాఁ జేసి కొనుట యుక్తము. అలెందు పురుషోత్తముండు కావున నీయపరాధంబులు తమించి నిన్ను విడిచివుచ్చును. ౧౯

ఆరాముండు “నమస్తథర్థంబుల నెఱింగినవాఁడు. శరణు వొచ్చిన వారలపై నలెదయ గలవాఁడు.” అని నమస్తలొకంబులయందును బ్రసిద్ధి పఱించియున్నాఁడు. ౨౦

నీకు బ్రతికియుండవలెనని కోరిక గలదేని అట్టి శరణాగతవత్సలుండగు రామునితో స్నేహంబు సేయుము.

ప్రసాదయస్వ త్వం చై నం శరణాగతవత్సమ్.

౨౦

మాం చాస్తై ప్రయతో భూత్వా నిర్యాతయితుమర్హసి,

ఏవం హి తే భవేత్స్వస్తి సంప్రదాయ రఘూత్తమే.

౨౧

అన్యథా త్వం హి కుర్వాణో వధం ప్రాప్స్యసి హవణ,

వర్జయేద్వజ్రముత్సృష్టం వర్జయేదంతకశ్చిరమ్.

౨౩

త్వద్విధం తు న సంక్రుద్ధో లోకనాథస్స రాఘవః,

రామస్య ధనుషశ్శబ్దం శ్రోష్యసి త్వం మహాస్వనమ్.

౨౪

శతక్రతువిసృప్తస్య నిర్హోషమశనే రివ,

ఇహ శీఘ్రం సుపర్వాణో జ్వలితాస్యా ఇవోరగాః.

౨౫

ఇవో నిపతిష్యంతి రామలక్ష్మణలక్షణాః,

రక్షాంసి పరినిఘ్నంతః పుర్యామస్యాం సమంతతః.

౨౬

అసంపాతం కరిష్యంతి పతంతః కంకవాససః,

రాక్షసేంద్రమహాసర్పాన్ స రామగరుడో మహాన్.

౨౭

ఉద్ధరిష్యతి వేగేన వై నతేయ ఇవోరగాన్,

నీవును రామునకు సంతోషము గల్గునట్లు చేయుము. నేనును నీతోఁజే
పేడుకొనెదను. అతండు శరణాగతవత్సలంఁడు కావునఁ దప్పక నిన్ను మన్నిం
చును. ౨౧

నీవు రాముని శరణుఁబొమ్మట మాత్రమే చాలదు. మనంబునఁ గాలు
వ్యంబువిడిచి శుద్ధాత్మకరణాబుతో నన్ను రాముని కియ్యవలెను. లేనిచో
నీయందు రామునకుఁ బ్రసాదంబు గలుగ నేరదు.

ఈప్రకారముగా నీవు నన్ను రామునకు సమర్పింతువేని నీ సమేలు
గలుగును. ౨౨

రావణుఁడా ! నీపట్లు చేయక పేలువిధముగాఁ జేయునువేరి తప్పక
రాముండు నిన్నుఁ జంపును.

ఒకవేళ నింద్రుండు ప్రయోగించిర వజ్రయుధాబు నిన్ను విడిచిరను
విడుచును. యముండును నిన్ను బహుకాలము గొనిపోక విడిచియుండును.
ఇంద్రుని వజ్రయుధామునకును యమునకు లోఁబడనివాఁడని విజ్ఞుఁగవలదు.
కుపితండును లోకనాథుం డగురాముండు మాత్రము నీవంటి దురాత్ము సేత
మాత్రమును జంపక విడువఁడు. ౨౩

నీవు శిశువుగా దేవేంద్రుండు విడిచిన వజ్రయుధాబునకుఁబోతి
మహానాదంబులుగల రాముని ధనుర్ధ్వనిని నినంగలవు. ౨౪

నూదరములయిర గనుపులుగల్గి మండునట్లున్న ముఖాబులతో నర్పిం
బులుంబోతి నున్న రామలక్ష్మణుల పేరులచే నంకితములగు బాణములఁ
శిశువుంబుగనే యీలంకాపట్టణంబునందు వ్యాపింపఁగలవు. ౨౫

రామలక్ష్మణరామాంకితము లగుబాణములు ఈపట్టణమునం దంకటను
ప్రయోగింపఁబడి రాక్షసులజంతుదు సేతమాత్రమును జోటులేనట్లు ఈపట్ట
ణాబంతయు వ్యాపింపఁగలవు. ౨౬

ఆరాముం డను గరుత్మంతుఁడు నర్పంబులఁ జంపునట్లు వేగమున
రాక్షసు లనునర్పంబులఁ జంపును. ౨౭

అపనేష్యతి మాం భర్తా త్వత్తశ్శీఘ్రమరిందమః. ౨౮
అసురేభ్యశ్శీఘ్రయం దీప్తాం విష్ణుస్త్రిభిరీవ క్రమైః,

జనస్థానే హతస్థానే నిహతే రక్షసాం బలే. ౨౯
అశక్తేన త్వయా రక్షః కృతమేతదసాధు వై,

ఆశ్రమం తు తయోశ్శూన్యం ప్రవిశ్య నరసింహయోః. ౩౦
గోచరం గతయోర్భ్రాత్రోరపసీతా త్వయాఽధమ,

న హి గంధముపాఘ్రియ రామలక్ష్మణయో స్త్వయా. ౩౧
శక్త్యం సందర్శనే స్థాతుం శునా శార్దూలయోరివ,
తస్య తే విగ్రహే తాభ్యాం యుగగ్రహణమస్థిరమ్. ౩౨
పృతస్యేవేద్రబాహుభ్యాం బాహూరేకస్య నిగ్రహః,

క్షీప్రం తవ సనాథో మే రామస్సౌమిత్రిణా సహ. ౩౩
తోయమల్పమివాదిత్యః ప్రాణానాదాస్యతే శరైః,

గిరిం కుశేరస్య గతోఽపథాయ వా ౩౪
సఖాం గతో వా వరుణస్య రాజ్యః,
అసంశయం దాశరథేర్న మోక్ష్యనే
మహాద్రుమః కాలహతోఽశనేరివ.

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకవింశస్కంధః.

విష్ణుదేవుండు మూడడుగులచే ననురులయొద్దనుండి రాజ్యలక్ష్యని హరించినట్లు శత్రువుల నడంగఁద్రొక్కజాలిన నాపెనిమిటియగు రాముండు నీయొద్దనుండి నన్ను శిష్యుఁడుగాఁ దీసికొని పోగలఁడు. ౨౦

జనస్థానమునందలి రాక్షసులందఱును జంపఁబడి జనస్థానంబంశయుఁ బాడగుటంజూచి నీవు యుద్ధంబుసేయ శక్తిలేనివాడవు కావున భయంబున దొంగతనంబుగా నన్నుఁ గొనితెచ్చినావు. ౨౧

అధముఁడవగు రావణుఁడా! పురుషశ్రేష్ఠులయిన యారామలక్ష్యణు లిద్దఱు వెలుపలఁబోగానే యదిచూచి నీవాశ్రమంబు ప్రవేశించి దొంగతనం బున నన్నుఁ గొనితెచ్చినావు. ౩౦

అప్పుడు రామలక్ష్యణుల వాసనయయినను నీకుఁ దోచియుండునేని పులులవాసనగన్న తుక్కయుంబోలె నచ్చటనిమిషమైనను నిలిచియుండలేవు.

నీవు మొదలే బలములేనివాడ వైనందున భయపడియున్నావు. అట్టి నీకు ఆరామలక్ష్యణు లిద్దఱితో యుద్ధముగలుగునేని నీకు జయంబుగలుగదు. పృథునకును ఇంద్రునకును యుద్ధము గలుగఁగా ఇంద్రునకు రెండు చేతు లుండుటచే నొకటేచేయి గలపృథుని కవజయము గల్గినట్లు పారలిద్దఱును నీవొకండవు నగుటచే నీకవజయంబుగల్గుట తప్పదు. ౩౨

నాపెనిమిటియగు రాముండు లక్ష్యణునితోఁగూడఁజేరి సూర్యుండు కిరణంబులచేఁ గొంచెపునీళ్లను గ్రహించునట్లు శిష్యుఁడుగా బాణంబులచే నీ ప్రాణంబులం గొనును. ౩౩

నీకిది మంచికాలముకాదు కావుననే నన్నిట్లు నిర్బంధించుచున్నావు. అట్లగుటంజేసి నీవు రామునిబారింబడి తుదేరునిపట్టణంబునకుఁ బోయినను వరుణానంద్దకుఁ బోయినను ఎచ్చటికిఁ బోయినను పిడుగుపడఁగా వృక్షముఁ తప్పించుకొనలేనట్లు తప్పించుకొనలేవు. ౩౪

ఇది యిరువదియొకటవసరము.

ద్వా వింశ స్కర్గః

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా పరుషం రాక్షసాధిపః,
ప్రత్యువాచ తతస్సీతాం విప్రిణుం ప్రియదర్శనామ్. ౧

యథా యథా సాంత్యయితా వశ్యస్త్రిణాం తథా తథా,
యథా యథా ప్రియం వక్తా పరిహృతస్తథా తథా. ౨

సన్నియచ్ఛతి మే శ్రోధం త్వయి కామస్సముత్థితః,
ప్రవతోఽమార్గమాసాద్య హయానివ సుసారథిః. ౩

వామః కామో మనుష్యాణాం యస్త్రికా కిల నిబధ్యతే,
జనే తస్మిన్ స్త్యనుశ్రోశస్నేహశ్చ కిల జాయతే. ౪

ఏతస్మాత్పూరణాన్న త్వం ఘాతయామి వరాననే,
వధార్హాచువమానార్హాం మిథ్యా ప్రవ్రజితే రతామ్. ౫

పరుషాణీహ వాక్యాని యాని యాని బ్రవీషిమాం,
తేషు తేషు వధోయుక్తస్తవ మైథిలి దారుణః. ౬

ఏవముక్త్వా తు వై దేహీం రాక్షసో రాక్షసాధిపః,
శ్రోధసంరంభసంయుక్తస్సీతాముత్తరమబ్రవీత్. ౭

ద్వౌ మాసౌ రక్షితవ్యా మే యోఽవధిస్తే మయా కృతః,
తతశ్చయన మారోహ మమ త్వం వరవర్జిని. ౮

ఉర్ధ్వం ద్వాభ్యాం తు మాసాభ్యాం భర్తారం మామనిచ్ఛతీం,
మమ త్వాం స్రాతరాశార్థమారభంతే మహాననే. ౯

తాం తర్జ్యమానాం సంప్రేక్ష్య రాక్షసేంద్రేణ జానకీం,
దేవగంధర్వకన్యా స్తా విషేదుర్వికృతేక్షణాః. ౧౦

ఇరువదిరెండవసర్గము

రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుండు సీతచెప్పిన పరుషపచనంబులను విని చూపరులకు సంతోషంబు గలిగించు సీతాదేవినింజూచి కఠినంబుగా నిట్లునిచెప్పెను.

పురుషుండు స్త్రీల నెంత బుజ్జించునో అంతవారలకు స్వాధీనుడగును. మఱివారల కెంతనుంచిమాటలంజెప్పనో అంత వారలచే దిరస్కరింపఁబడును.

నాకిప్పుడు నీయందుఁగలిగిన కామము సమర్థుండగుసారథి త్రోవదప్పి పరుగెత్తుగుఱ్ఱములను లాగివట్టునట్లు నాశోపమును అణఁచుచున్నది.

కామ మనునది చెడ్డది. అది యెవ్వరియందు దృఢమయిపుట్టునో అజనంబు శిక్షింపఁదగినదైనను అచ్చట దయయును స్నేహంబును గలుగును.

నుందరమగు ముఖముగల సీతా! ఇట్లు నాకు నీమీఁద మోహంబు గల్గియుండు కారణంబుననే నీవు నన్ను విడిచి కపటవానప్రభవేషధరుండగు రామునం దాన క్షిప్తించియున్నను అవమానించి చంపఁదగినదానైనను నిన్నుఁ జంపకున్నాను.

సీతా! నీవు నన్నుఁగూర్చి పరుషంబులగుమాట లెన్నిపలికిలివో వానిలో నొక్కొకటికిని నిన్ను భయంకరముగాఁ జంపవలసియున్నది.

రాక్షసులకుఁ బ్రభుండగు రావణుఁ డిట్లు సీతతోఁ జెప్పి యంత నగ్గలంబగుశోపంబున మరల నిట్లునిచెప్పెను.

నేను నీకేర్పఱచిన గడువుప్రకారము ఇంక రెండుమాసములు కాచి యుండవలయును.

సీతా! అటుపిమ్మట నీవు శయనంబున నాతోఁగూడఁబరుండవలయును.

ఆరెండుమాసములలో నీవు నన్నుఁ బెనిమిటిగా పరింపజేసి నాకామణు నాఁటి ప్రాతఃకాలభోజనంబునకై నిన్ను వంటయింటఁజంపి వండుదురు.

రాక్షసేశ్వరుండగురావణుం డట్లు సీతను బెదరించుటంజూచి యచ్చట రావణునితోఁ గూడనుండు దేవతాస్త్రీలును గంధర్వవనీతలును దుఃఖంబున నెఱ్ఱని వికృతములయిన కండ్లతో దుఃఖించిరి.

ఓష్ఠప్రకారై రపశా వక్త్రనేత్రై స్తథాఽపరాః,
సీతామాశ్వాసహుమాసు స్తర్జితాం తేన రక్షసా. ౧౧

తాభిరాశ్వాసితా సీతా రావణం రాక్షసాధిపం,
ఉవాచాత్మసీతం వాక్యం వృత్తశౌండీర్యగర్వితమ్. ౧౨

నూనం న తే జనః కశ్చి దస్తి సిశ్మేయసే స్థితం,
నివారయతి యో నత్వాం కర్తతోఽస్తాద్విగర్హితాత్. ౧౩

మాం హి భర్తాత్మనః పత్నీం శచీమివ శచీపతేః,
త్వదస్య స్త్రిమ లోకేషు సార్థయేన్ద్రనసాఽపి కః. ౧౪

రాక్షసాధమ రాక్షస్య భార్యా మమితతేజసః,
ఉక్తవానసి యుత్పాపం క్వ గతస్తస్య మోక్ష్యసే. ౧౫

యథా దృప్తశ్చ మాతంగః శశశ్చ సహితో వనే,
తథా ద్విరదవద్రామ స్త్వం నీచ శశవత్సన్మృతః. ౧౬

స త్వమిహ్నోకునాథం వై క్షిపన్నిహ న లజ్జసే,
చక్షుషో ర్విషయం తస్య న తావదుపగచ్ఛసి. ౧౭

ఇమే తే నయనే క్రూరే విరూపే కృష్ణపింగళే,
క్షితౌ న పతితే కస్తా న్నామనార్య నిరీక్షతః. ౧౮

తస్య భర్తాత్మనః పత్నీం స్నుషాం దశరథస్య చ,
కథం వ్యాహరతో మాం తే న జిహ్వా వ్యవశీర్యతే. ౧౯

ఆనందేశాత్తు రామస్య తపసశ్చానుపాలనాత్,
న త్యాం కుర్తి దశగ్రీవ భస్మభస్మార్హ తేజసా. ౨౦

మఱిగొందఱు పెదవులను గదలించియుఁ గొందఱు ముఖసంజ్ఞలచేతను రావణునిచే బెదరింపఁబడిన సీతను డోహడించిరి.

సీతాదేవియు వారలచే నట్లూహింపఁబడినదై రాక్షసేశ్వరుం డగు రావణుంజూచి పాలివ్రత్యబలగర్వంబునఁ దనకు హితంబగునట్లు చెప్పెను.

ఇచ్చట సీమేలుగోరువాఁ డెవ్వఁడును లేఁడు. నీనిట్లు పలివ్రతనగు నన్ను నిర్బంధించుచుండఁగా “నీది యకార్య” మని చెప్పి నిన్ను మరల్పువార తెవ్వరును లేరు. ఇది నిశ్చయము. ౧౩

దేవేంద్రునకు శపిదేయియందోలె భర్తాత్ముండగు రామునకు భార్యయై యున్న నన్ను ముల్లోకంబులయందును నీవుతప్ప మఱియెవ్వరును ఇట్లు మోహించి భార్యగాఁ గోరరు. ౧౪

రాక్షసాధముండా! కొలఁచిలేని పగ్రాక్షుంబుగల రాముని భార్యనగు నన్నిట్టి మాటలాడిలివే నీ వేలొకంబునకుఁబోయి యాయవరాధంబు దప్పించు కొనగలవు? ఎక్కడికిఁబోయినను రాముండు నిన్ను దండింపక విడువఁడు. ౧౫

అడవియందు మదపుట్రేకుఁగును గుండేలును బోరునేరి యెట్టుండునో అట్లు రాముండును నీవును యుద్ధము సేయుదురేని రాముండు మదపుట్రేకుంగు వలెను నీవు నీచమయిన కుండేలువలెను అవుదురు. ౧౬

ఇట్టిప్పుడు బింకపుమాటలాడుచున్నావే అప్పుడు కపటంబున రాముని దూరముగాఁ బోవునట్లుచేసి దొంగతనముగా నన్నుం గొనితెచ్చితివే, సిగ్గు లేదా? నీబింకను రామునికండ్ల కగపడలేదు. ఆతనికంటం బడిలివేని నీకుఁ జెలి యును, ౧౭

దుష్టుండగు రావణుండా! పలివ్రతనగు నన్ను మోహంబునం జూచు చున్నావే. భయంకరములై వికృతములై నడుచు నల్లగాను గోరోజనమువంటి వర్ణముగలిగియుండు నీకండ్లు రెండును వీడి నేలంబడవేల? ౧౮

భర్తాత్ముండగు రామునిభార్యను దశరథునికోడలనగు నన్నుఁగోర్చి యిట్టి యనరానిమాట లనుచున్నావే. ఎందువలన నీబానిక వీడి నేలంబడకున్నది? ౧౯

రావణుండా! నీవు భస్మముగాఁ జేయఁదగినవాఁడవయినను “అవరా ధము గలవాని దండింపు” మని పెరిమిటి యాజ్ఞ లేకుండుటవలనను బాలివ్ర త్యంబువలనఁ గల్గినతపస్సు తఱుగుననియు నిన్ను భస్మముగాఁ జేయకున్నాను.

నాపహర్తమహం శక్యా త్వయా రామస్య ధీమతః,
విధిస్తవ వథార్థాయ విహితో నాత్ర సంశయః. ౨౨

శూరేణ ధనదభ్రాత్ర బలై స్సమునితేన చ,
అపోహ్య రాజం కస్తాద్ధి దారచార్యం త్వయా శృతమ్. ౨౩

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా రాజతో రాక్షసాధిపః,
విప్రత్య నయనే శ్రూరే జాఙ్గీమన్వవై తతః. ౨౪

నీలజీమూతసంతాశో మహాభుజశిరోధరః,
సింహసత్త్వగతశ్శ్రీమూకా దీప్తజహ్నుగ్రలోచనః. ౨౫

చలాగ్రమకుటప్రాంశుశ్చిత్రమాల్యానులేపనః,
రక్తమాల్యాంబరధరస్తప్తాంగదవిభూషణః. ౨౬

శ్రోణిసూత్రేణ మహతా మేచకేన సుసంవృతః,
అమృతోత్పాదసంధేన భుజగేనేన మందరః. ౨౭

తాభ్యాం స పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్షసేశ్వరః,
శుశుభేఽచలసంకాశశ్చింకాభ్యా మివ మందరః. ౨౮

తరుణాదిత్యవర్ణాభ్యాం కుండలాభ్యాం విభూషితః,
రక్తపల్లవపుష్పాభ్యామశోకాభ్యామివాచలః. ౨౯

స కల్పవృక్షప్రతిమో వసంత ఇవ మూర్తిమూకా,
శ్చకానచైత్యప్రతిమో భూషితోఽపి భయంకరః. ౩౦

బుద్ధిమంతుఁడగురామునొద్ద నేనుండఁగా నన్నవహరించుటకు నీచేతఁ గాదు. నీకుఁ జావుగఁగుటకై రాముండు దూరముగాఁ బోవునట్లును నీవు నన్ను దొంగతనముగా నవహరించునట్లును జైవము ఘటించినది. ౨౦

“నేను యుద్ధమునందు భయంపడనివాఁడను. తులేరుని తమ్ముండను. బలంబున వినుతికెక్కినవాఁడను” అని చెప్పుకొనుచున్నావే. అట్టివాఁడగుదువేని బంగారులేడిచే రాముని దూరముగాఁ బోవునట్లుచేసి యతనిభార్యనగు నన్ను ఏల దొంగిలించి తెచ్చినావు? అతనియెదుటనే లేవచ్చుగదా! అని సీత రావణునితో ననెను. ౨౧

రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుండు సీతపలికినమాటను విని మిక్కిలి అగ్రహంబునొంది భయంకరము లగుకండ్లను బెద్దగాఁ జెఱచి సీతంజూచెను. ౨౩

సీలమేఘులుబోలే నల్లగానుండు మేనును వికాలమగు భుజంబులును మెడయునుంగలిగి సింహంబునకుంబోలే బలంబును గమనంబునుంగలిగి ప్రకాశించుచున్న నాలుకకొనతోను కండ్లతో నొప్పుచుఁ గోపంబునం గదలుచున్న కిరీటంబు కొనతోఁ జూడనగుచుఁ జీత్రవర్ణంబు లగుపుష్పమాలికల ననులేప నంబుల రక్తవర్ణంబులగు పుష్పమాలికలరక్తవస్త్రంబులనుం దేబిల్లుచు బాహు పురులుదాల్చి దీర్ఘంబై ఇంద్రసీలఘటితంబై నల్లగానుండు మొలనూలు ధరించి యుండుటంజేసి యమృతంబుఁ బుట్టించుటకై కట్టిన సప్తంబుతోఁగూడిన మందరవర్షతంబుఁబోలే దర్శనీయుండై వర్షతాకారంబై యున్నరాక్షసేశ్వరుండగు రావణుండు ఉన్నతంబులగు భుజంబులచే శిఖరంబుల మందరవర్షతంబు ప్రకాశించునట్లు ఎంతయుం ప్రకాశించుచుండెను. ౨౪-౨౫

బాలసూర్యవర్ణంబున నొప్పుచుండు మండలంబులఁ దాల్చినవాఁడు కావున నెఱ్ఱించినట్లుం బూలుగలిగిన యశోకవృక్షంబులచేఁ గూడి వర్షతంబు మాడ్కిం బూట్టుచు నలంకరింపఁబడియుండుటంజేసి కల్పవృక్షంబుంబోలేఁ జూడనగుచు నాకారంబు వహించిన వనాతుం డనందగి భూషణంబులుధరించి యున్నను భయంకరుండై యుండుటంజేసి కృతానమంటపంబుకై వడిఁ జూ

అవేక్షమాణో వై దేహీం కోపసంరక్తలోచనః,
 ఉవాచ రావణస్సీతాం భుజంగ ఇవ నిశ్శ్వసన్. 30
 ఆనయేనాభిసంపన్న మర్థహీన మనువ్రతే,
 నాశయామ్యహమద్య త్వాం సూర్యస్సంధ్యామివౌజసా. 31

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం రాజా రావణశ్శత్రురావణః,
 సందిదేశ తతస్సర్వా రాక్షసీర్ఘోరదర్శనాః, 32
 ఏకాక్షీమేకకర్ణాం చ కర్ణప్రావరణాం తథా,
 గోకర్ణిం హస్తీకర్ణిం చ లంబకర్ణీమకర్ణికామ్. 33
 హస్తీపాద్యశ్వసాద్యౌ చ గోపాదీం పాదచూలికాం,
 ఏకాక్షీమేకపాదీం చ పృథుపాదీమపాదికామ్. 34
 అతిమాత్రశిరోగ్రీవా మతిమాత్రకుచోదరీం,
 అతిమాత్రాస్యనేత్రాం చ దీర్ఘజిహ్వమజిహ్వీకామ్. 35
 అనాసికాం సింహముఖీం గోముఖీం సూకరీముఖీం,

యథా మద్భ్రశగా సీతా క్షిప్రం భవతి జానకీ. 36
 తథా కురుత రాక్షస్యస్సర్వా క్షిప్రం సమేత్య చ,
 ప్రతిలోమానులోమైశ్చ సామదానాదిభేదవైః. 37
 ఆవర్జయత వై దేహీం దండస్యోద్యమనేన చ,

ఇతి ప్రతిసమాదిశ్య రాక్షసేంద్రః పునఃపునః. 38
 కామమన్యుబరీతాత్తా జానకీం ఘర్జతర్జయత్,

ద్దులకు ప్రేక్షకులను యారావణుడు కోపమున నెఱ్ఱించాఁడనికండ్లతో
సీతం జూచునప్పుడుబోలె నిట్టూర్పులు పుచ్చుచు సీతతో నిట్లని చెప్పెను.

దుర్భాగము నవలంబించియున్నవాడును దరిద్రుండు నగురాము
ననుసరించియున్నావు. నే నెంతచెప్పినను నామాట వినవైతివి. కావున
పూర్వము ప్రాతస్సంధ్యను నశింపఁజేయునట్లు నేనిప్పుడె నిన్ను నశింపఁ
జేసెదను.

30

శత్రువుల నేడ్పించునట్టిరావణుడు సీతతో నాప్రకారము చెప్పి
యొక్క కన్నుగలదానిని ఒకచెవిగలదానిని చెవులు విశాలము లయియుండఁగా
వానినే యంతరియముగా ధరించినదానిని ఆవుచెవులవంటి చెవులుగల
దానిని విసుంగుచెవులవంటి చెవులుగలదానిని వ్రేలుకాఁడు చెవులుగలదానిని
దేవులే లేనిదానిని విసుంగుపాదమువంటి పాదములుగలదానిని గుఱ్ఱము
పాదమువంటి పాదములుగలదానిని ఆవుపాదమువంటి పాదములు గలదానిని
బాదామనందు జుట్టు మొలచియుండుదానిని అట్లు ఒక కన్నుగల చుఱియొక
దానిని ఒక్కకాళ్లుగలదానిని విశాలపాదంబు లేనిదానిని మిగులఁ బెద్దవైన
తలయును మెడయునుగలదానిని మిక్కిలియుం బెద్దవైన స్తనంబులను గడు
పుకు గలదానిని అతివిశాలంబులగు ముఖంబును గండ్లును గలదానిని పొడుగు
నాలుకగలదానిని నాలుకయే లేనిదానిని ముక్కులేనిదానిని సింహముఖంబు
వంటి ముఖంబుగలదానిని ఆవుముఖమువంటి ముఖముగలదానినిఁ బదిపంటి
ముఖంబుగలదానిని ఇట్లు చూపరులకు భయంబుగలుగఁజేయుచుండు రాక్షస
స్త్రీలనందఱుజూచి యిట్లని యాక్షాపించెను.

31-34

రాక్షసస్త్రీలారా! మీరందఱు నొకటయి “జనకుని కొమార్తె యగుసీత
శత్రుముగా నామీఁద ననురాగము గలదగునట్లు కావింపుఁడు.

35

ఈవిధముఁ బ్రతిహాలకార్యములనైనను అనుహాలకార్యములనైనను
సానుదానభేదములనైనను లేక దండముఁ జూపి యయినను ఈసీతను వశీకరిం
పుండు” అని రావణుండు రాక్షసస్త్రీల కాక్షాపించెను.

36

రాక్షసులకుఁ బ్రభుండైన రావణుం డిట్లు రాక్షసస్త్రీల కాక్షాపించి
చుఁజూడఁ గానుకొధంబు లతిశయిల్లుగా మాటిమాటికిని సీత నదలించెను.

ఉదగమ్య తతః క్షిప్రం రాక్షసీ ధాన్యమాలినీ.
 పరిచ్ఛ్వాజ్య దశగ్రీవమిదం వచన మబ్రవీత్,
 మయా క్రీడ మహారాజ సీతయా కిం తవానయా,
 వివర్ణయా కృపణయా మానుష్యా రాక్షసేశ్వర,
 నూనమస్యా మహారాజ న దివ్యాక్ భోగసత్తమాన్.
 విదధాత్యమరశ్రేష్ఠస్తవ బాహుబలాద్భితాన్,

అకామాం కామయానస్య శరీరముపతప్యతే.

ఇచ్ఛంతిం కామయానస్య ప్రీతిర్భవతి శోభనా,

ఏవముక్తస్తు రాక్షస్యా సముత్త్రిష్టస్తతో బలీ,
 ప్రహసన్తేఘసంకాశో రాక్షసస్సన్యవర్తత,
 ప్రస్థితస్య దశగ్రీవః కంపయన్నివ మేదినీమ్.
 జ్వలద్భస్కరవర్ణాథం ప్రవివేశ నివేశనం,
 దేవగంధర్వకన్యాశ్చ నాగకన్యాశ్చ సర్వతః.
 పరివార్య దశగ్రీవం వివిశుస్తం గృహోత్తమం,
 న మైథిలిం ధర్మపరానువన్ధితాం
 ప్రవేశమానాం పరిభర్తస్య రావణః,
 విహాయ సీతాం మదనేన మోహిత
 స్సృమేవ వేశ్య ప్రవివేశ భాస్వరమ్.

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ద్వావింశస్కర్గః.

అంత రావణుని కనిష్ఠభార్య యయిన ధాన్యమాలిని యనురాక్షసస్త్రీ శ్రీమముగా రావణునొద్దకుఁ బోయి యతని గొంగిలించుకొని యిట్లని పలికెను.
మహారాజవగు రావణుడా! నీవు నాతోఁగ్రీడింపుము. నీవు రాక్షసేశ్వరుండవు. వికృత మగువర్ణముగలదియు మనుష్యస్త్రీయు నగునానీత నీకేల?

౪౦

మహారాజా! ఇది ఈవిడతప్పగాదు. నీభుజబలంబున సంపాదించఁ జడినదివ్యభోగంబుల ననుభవించుటకుం దగుభాగ్యంబు ఈవిడకు బ్రహ్మదేవుం డొసంగఁడయ్యెను. కావుననే యీవిడకు నిన్ను భర్తగా పరింప యిష్టులు లేకున్నది.

౪౧

తనపై నిచ్చలేనిదానిని గోరినచో వ్యర్థముగా చేపాంబునకుఁ గ్లేశమే కాని మఱియేమియుం బ్రయోజనములేదు.

౪౨

తనపై నిచ్చగలయాఁడుదానిని గోరినచో మిక్కిలి సంతోషంబు ననుభవించవచ్చును. కావున నీపై మోహంబుగలదానిని నన్నుంగోరుము. అని ధాన్యమాలిని రావణునితోఁ జెప్పెను.

బలవంతుడును మేఘుంబునోలు మేనుగలవాఁడునగు నారావణుండు ధాన్యమాలిని చెప్పినమాటలు విని యంత ధాన్యమాలినిచే విడువఁబడినవాడై నవ్వుచు నవ్వలికింబోయెను.

౪౩

ఆరావణుండు భూమి యదరునట్లు పాదస్యాసంబులు నేయుచు మధ్యాహ్నమార్యుండుండవోలె వెలుంగుచున్న తనగృహంబుం బ్రవేశించెను.

దేశకన్యకలును గంధర్వకన్యలును నాగకన్యలును ఆరావణునిచుట్టుం బరివేష్టించి యతనితోఁగూడ నుత్తమంబగు నాగృహముఁ జొచ్చిరి.

౪౪

ఆరావణుండు ధర్మం బశలంబించి దృఢదిత్తయై భయంబున పడంతుల నున్న సీతను విడిచి మన్మథమోహితుఁ డైయదరులై వెలుంగుచున్న తన యింటికిం బోయెను.

౪౫

ఇది యిరువది రెండవ సర్గము

త్రయోవింశస్సర్గః

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం రాజా రావణశ్శత్రురావణః,
సందిశ్య చ తతస్సర్వా రాక్షసీర్జగ్జగముపా.

నిష్క్రాంతే రాక్షసేంద్రే తు పునరంతఃపురం గతే,
రాక్షసో భీమరూపా స్తాస్సీతాం సమభిదుద్రువుః.

తతస్సీతాముపాగమ్య రాక్షసః శ్రోధమూర్ఛితాః,
పరం పరుషయా వాచా వై దేహీమిదమబ్రువన్.
పౌలస్త్యస్య పరిష్కస్య రావణస్య మహాత్మనః,
దశగ్రీవస్య భార్యాత్వం సీతే న బహుమన్యసే.

తతస్త్వేకజటా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్,
ఆమంత్ర్య శ్రోధతామ్రాక్షీ సీతాం కరతలోదరీమీ.
ప్రజాపతీనాం పక్షాం తు చతుర్థో యః ప్రజాపతిః,
మానసో బ్రహ్మణః పుత్రః పులస్త్య ఇతి విశ్రుతః.

పులస్త్యస్య తు తేజస్వీ మహర్షిర్జాననస్సుతః,
నామ్నా స విశ్రవా నామ ప్రజాపతీసమప్రభః.
తస్య పుత్రో విశాలాక్షీ రావణశ్శత్రురావణః,
తస్య త్వం రాక్షసేంద్రస్య భార్యా భవీతుమర్హసి.

మయోక్తం చారుసర్వాంగి వాక్యం కిం నానుమన్యసే,

ఇరువదిమూడవ సర్గము

శత్రువులంగొట్టి యేడ్పించునట్టి రావణుండు సీతతో నీచకారము చెప్పి యంత రాక్షసస్త్రీలకందఱును నుక్తవిధంబున నాజ్ఞాపించి యింటికిం బోయెను.

రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుండు వెడలి యంతఃపురంబు సేరఁగానే భయంకరాకారులయిన యారాక్షసస్త్రీలందఱును సీతకు నానావిధకఠినోక్తులం దాపంబు గలుగఁజేసిరి.

అంత నారాక్షసస్త్రీలు పరమశోపంబు వహించి సీతయొద్దకుఁబోయి మిక్కిలి పరుషంబగు వాక్యంబున సీతతో నిట్లనిరి.

సీతా! సాక్షాత్పులస్త్యప్రజాపతివంశంబునఁ బుట్టినవాఁడును గులంబున నైశ్వర్యంబునను శ్రేష్ఠుఁడును మహాపరాక్రమకాలియుఁ బదికంతములు గలవాఁడు నగురావణునకు భార్యగానుండుట సీతెచ్చుగాఁ దోచలేదేమి? ఈ

అంతట నేకజట యనురాక్షసి శోపంబున నెట్లుచైన కండ్లతో నఱచేయి యంతటి కడుపు గలసీతం బిలిచి యిట్లని చెప్పెను.

‘మరిచి రత్రంగిరసా పులస్త్యః పులహః క్రతుః’ (మరిచియు నత్రయు నంగిరసుండును బులస్త్యుండును బులహుండును గ్రతువును వీరు ప్రజాపతు లార్వరు) అని చెప్పఁబడిన ప్రజాపతు లార్వరిలోను నాలవవాఁడు పులస్త్యుండని పేరొందినవాఁడు బ్రహ్మమానసపుత్రుం డొకఁడుండెను.

పులస్త్యుని మానసపుత్రుండున హాత్రభావుండును, మహర్షియు బ్రహ్మదేవునకు సరియయినవాఁడు నగు విశ్రవసుండు.

వికాలమయిన కండ్లుగలసీతా! శత్రువుల నేడ్పించునట్టి యారావణుండు మహాత్ముండగు నావిశ్రవసుని కొడుకు.

సీ పట్టినతక్కులమునందుఁ బుట్టి రాక్షసుల కందఱకుఁ బ్రభుండై వెలయుచున్న రావణునకు భార్య వగుము.

అన్ని యవయవములును నుందరముగాఁగలసీతా! నీవు నేను జెప్పు మాట నేల దినవు?

తతో హరిజటా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్. ౯
 వివర్త్య నయనే కోసాన్తార్జ్వరసదృశేక్షణా,
 యేన దేవాస్త్రయస్త్రింశద్దేవరాజశ్చ నిర్జితాః. ౧౦
 తస్య త్వం రాక్షసేంద్రస్య భార్యా భవతు చుర్హసి,
 తతస్తు ప్రఘృషా నామ రాక్షసీ శ్రోధమూర్ఛితా. ౧౧
 భర్త్యయంతీ తదా ఘోరమిదం వచనమబ్రవీత్,
 వీర్యోత్పిక్తస్య శూరస్య సంగ్రాహేష్వనివ ర్తినః. ౧౨
 బలినో వీర్యయుక్తస్య భార్యాత్వం కిం న లప్స్యసే,

ప్రియాం బహుశుతాం భార్యాం త్యక్త్వా రాజా మహాబలః.
 సర్వాసాం చ మహాభాగాం త్వముపైష్యతి రావణః,

సమృద్ధం స్త్రీసహస్రేణ నానారత్నోపశోభితమ్. ౧౩
 అంతఃపురం సముత్పృజ్య త్వముపైష్యతి రావణః,
 అన్యా తు వికటా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్. ౧౪
 అసకృద్దేవతాయుద్ధే నాగగంధర్వదానవాః,
 నిర్జితాస్సుమరే యేన స తే పార్శ్వముపాగతః. ౧౫

తస్య సర్వసమృద్ధస్య రావణస్య మహాత్మనః,
 కిమద్య రాక్షసేంద్రస్య భార్యాత్వం నేచ్ఛసేఽథమే. ౧౬

తతస్తు దుర్దుభి నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్,
 యస్య సూర్యో న తపతి భీతో యస్య చ మూరుతః. ౧౭

అంతః బిల్లివంటి కండ్లుగల హరిజట యనునొక్కరక్కసి కోపమునం గండ్లు ద్రిప్పుచు సీతంజూచి యిట్లని చెప్పెను. ౯

ముప్పుదిమూఁడుకోట్లదేవతలను దేవేంద్రునిజయించి యెదురులేకున్నట్టి రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుడు నిన్నుఁ గోరుచున్నాఁడు. నీవు బదులంబెప్పుక యతనికి భార్యవగుము. ౧౦

అంతః బ్రథుర యరురక్కసి మహాకోపమునొంది సీతంజూచి భయం కరంబుగా బెదరించుచు నిట్లని చెప్పెను. ౧౧

మహాపరాక్రమశాలి యగుటచేఁ బరాక్రమంబున నెదురులేక గర్వించి యున్నవాఁడును కూరుండును యుద్ధంబున వెనుదీయనివాఁడును బలవంతుఁడు నగురావణునకు భార్యవగుటకు నీకేమికష్టము? ౧౨

మహాబలండును రాక్షసరాజు నగురావణుడు అందఱభార్యలలోను బ్రియంబులయి బహుమానముం బొందినదై మహాభాగయై యుండు మండో దరినింగూడ విడిచి నిన్నే పొందియుండగలఁడు. ౧౩

రావణుడు వేపురు స్త్రీలతో నిండి నానావిధమణులచే నలంకృతంబై యుండు సంతకపురంబునుగూడ విసర్జించి నిన్నే పొందియుండగలఁడు. ౧౪

మఱియొక్కతె వికట యనురాక్షసి సీతంజూచి యిట్లనియె. ౧౫

పలుమాఱు యుద్ధంబున దేవతలను బన్నగులను గంధర్వులను దాన వులను ఎవ్వనిచే జయింపబడిరో అట్టి రావణుడు ని న్నాక్రమించి యున్నాఁడు. ౧౬

సీతా! నీవు నీచురాలవు. సమనైశ్వర్యంబులు గలవాఁడును మహాబల పరాక్రమశాలియు రాక్షసేశ్వరుండు నగునట్టి రావణునకు భార్యవై యుండుటకు నీకేమి కష్టము? ౧౭

అటుపిమ్మట దుర్ముఖి యను పేరుగల రాక్షసస్త్రీ సీతంజూచి యిట్లని చెప్పెను.

వికాలము లగుకండ్లుగలసీతా! ఎవ్వనిభయంబున నూర్చుండు తపోవః

న వాతి స్తాయతాపాంగే కిం త్వం తస్య న తిష్ఠసి,

పుష్పవృష్టిం చ తరవో ముముచుర్యస్య వై భయాత్. ౧౯

శైలాశ్చ సుభ్రు పానీయం జలదాశ్చ యదేచ్ఛతి,

తస్య నైర్మతరాజస్య రాజరాజస్య భామిని. ౨౦

కిం త్వం న కురుషే బుద్ధిం భార్యాదై రావణస్య హి,

సాధు తే తత్త్వతో దేవి కథితు సాధు భామిని. ౨౧

గృహణ సుస్థితే వాక్య మన్యథా న భవిష్యసి,

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - త్రయోవింశస్తకం.

చ తు ర్విం శ స్త కం:

తతస్సీతాముపాగమ్య రాక్షసో వికృతాసనాః,

పరుషం పరుషా నార్య ఊచుస్తాం వాక్యమప్రియమ్. ౧

కిం త్వమంతగపురే సీతే సర్వభూతమనోహరే,

మహార్హశయనోపేతే న వాసమనుమన్యసే. ౨

మానుషీ మానుషవైశ్ణవ భార్యాత్వం బహుమన్యసే,

ప్రత్యాహర మనో రామాన్న త్వం జాతు భవిష్యసి. ౩

త్రైలోక్యవసుభోక్తారం రావణం రాక్షసేశ్వరం,

భర్తారముపసంగమ్య విహరస్య యథాసుఖమ్. ౪

మానుషీ మానుషం తం తు రామమిచ్ఛసి శోభనే,

జేయకున్నాఁడో ఎవ్వనిభయంబున వాయుదేవుం డధికముగ వీనకున్నాఁడో అట్టిరావణునియొద్ద నుండుటకు నీవేల యిచ్చింపవు? ౧౮

నుందరములయిన కనుబొమలుగలసీతా! ఎవ్వనికి భయంపడి పృచ్ఛములు పూలవాసగురియుచున్నవో మఱియు నతఁడు గోరినప్పుడెల్లఁ గొండలును మేఘుంబులును జలం బొసంగుచున్నవో అట్టిరాక్షసేశ్వరుండును రాజరాజు నగురావణునకు భార్యవగుటకై నీవేల యిచ్చింపకున్నావు? ౧౯

నుందరమయిన చిఱునగవుగలసీతా! నీకు యథార్థమయిన సంగతిని తెప్పినాము. నీవాప్రకారము నడుచుకొనుము. అట్లు కాదేని జీవించియుండలేవు. అని దుర్ముఖ యనురాక్షసి సీతతోఁ జెప్పెను. ౨౦-౨౧

ఇది యిరువదిమూడవ సర్గము

ఇరువదినాల్గవ సర్గము

అటుపిమ్మట వికృతంబులగు ముఖములు గలవారలును బరువన్నభావులు నగురాక్షసస్త్రీలు అసీతంజూచి మరల అప్రియంబును జరువంబునగు నీమాటఁ జెప్పిరి. ౧

సీతా! ఎట్టివారికిని గోరఁదగినదియు నుత్తమంబగు శయనంబుతోఁ గూడినదియు నగు సంతకపురమున నుండుమని ప్రార్థింపఁగా నందు ముఖంబుగాఁ నుండుటకు నీ వేల సమ్మతించవు? ౨

నీవు మనుష్యస్త్రీవి గావున మనుష్యుం డగురామునకు భార్యగా నుండుట నెచ్చుగాఁ దలంచుచున్నావు. ఎంత నీచురాలవు! ఇంక నైనను రామునియందుండి మనసును ద్రిప్పకొనుము. ఇంక నీవెప్పటికిని రామునియొద్దఁ జేరి యతనికి భార్యగా నుండలేవు. ౩

మల్లోకంబుల నుత్పన్నంబు లగుధనంబుల ననుభవించుచుండు రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుని దెనిమిటిగా వరించి ముఖంబుగా విహరించుచుండుము. ౪

నీవు మంగళశ్వురూపిణిని. నిందింపఁదగనిదానవు. అయినను మనుష్యు

రాజ్యాద్భిప్రసాదాద్ధాన్యం విశ్లబ్ధం త్వమనిందితే.

౫

రాక్షసీకాం వచ శ్శ్రుత్వా సీతా పద్మనిభేక్షణా,
నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యామిదం వచనరుబ్రవీత్.

౬

యదిదం లోకవిద్విష్ట ముదాహరణ సంగతాః,
నైతన్ననసి వాక్యం మే కిర్భవం ప్రతిభాతి వః.

౭

న మానుషీ రాక్షసస్య భార్యా భవితుమర్హతి,
కామం ఖాదత మాం సర్వా న కరిష్యామి వో పచః.

౮

దీనో నా రాజ్యహీనో వా యో మే భర్తా స మే గురుః,
తం నిత్య మనురక్తాఽస్మి యథా సూర్యం సువర్చలా.

౯

యథా శచీ మహాభాగా శక్రం సముపలిష్ఠతి,
అరుంధతీ వసిష్ఠం చ రోహిణీ శశినం యథా.

౧౦

లోపాముద్రా యథాఽగస్త్యం సుకన్యా చ్యవనం యథా,
సావిత్రి సత్యవంతం చ కపిలం శ్రీమతీ యథా.

౧౧

శౌదాసం మదయంతీవ కేశినీ సగరం యథా,
నైషధం దమయంతీవ భైమీ పతిమనువ్రతా.

౧౨

తథాఽహమిత్వౌకుపరం రామం పతిమనువ్రతా,

స్త్రీవి కావున రాజ్యభ్రష్టుండును విశ్విక్తమైన నీడేర్పుకొనలేనివాఁడును మనుష్యుండు నగు రామునే కోరుచున్నావు. రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుని డెంత ప్రార్థించినను వినకున్నావు, అని రాక్షసస్త్రీలు సీతతోఁ జెప్పిరి.

తామరపూలంబోలు కండ్లుగల సీతాదేవి యారాక్షసస్త్రీలు చెప్పిన మాటలు విని కన్నీళ్లతో నిండినకండ్లతో సారాక్షసస్త్రీలం జూచి యిట్లుని చెప్పెను.

మీరందఱు నొక్కటిగాఁజేరి నన్నుగూర్చి లోకవిద్విష్టులగు నీమాటల జెప్పితిరే యిట్టిమాటఁ జెప్పినట్లయిన బాపమని మీమనసునకుఁ దోచలేదా యేమి?

మనుష్యస్త్రీ యెప్పటికిని రాక్షసులకు భార్యయగుటకుఁ దగినది కాదు. మీరందఱును జేరి నన్ను యభేచ్ఛగా భక్షించినను భక్షింపుఁడు. నాకదియు నిష్టమే. నే నేమో మీరు చెప్పునట్లు చేయను.

నాభర్తయగు రాముండు దీనుఁడుగాని రాజ్యంబు లేనివాఁడుగాని యతండే నాకధికుండు. నువ్వర్చల సూర్యునియం దనురాగంబు గలిగియుండు నట్లు నేనతనియందే మిగుల యనురాగంబు గలిగియుండును.

మహాభాగయగు శచీదేవి యెట్లు జేపేంద్రు ననుసరించి యుండునో ఏత్రకార మరుంధలీదేవి వసిష్ఠు ననుసరించియుండునో ఏలాగున రోహిణీ దేవి చంద్రు ననుసరించియుండునో ఏరీతిని లోపాముద్రాదేవి యగస్త్యు ననుసరించియుండునో ఏవిధంబున మకన్య చ్యవను ననుసరించి యుండినదో ఎట్లు సావిత్రి సత్యవంతు ననుసరించియుండినదో ఏవిధంబున శ్రీమతి కపిలు ననుసరించి యుండినదో ఏవడువున మదయంతి సౌదాసు ననుసరించి యుండినదో ఎట్లు కేశిని సగరచక్రవర్తి ననుసరించియుండినదో ఎట్లు భీష్మునికౌమారైయగు దమయంతి సలచక్రవర్తి ననుసరించి యుండినదో ఆ ఏత్రకారము నేను నాపెనిమిటి యగు ఇత్వాంకువంశంబునఁ బుట్టినవారలలో నుత్తమండగు రామునే యనుసరించియుండును. అని సీత రాక్షసస్త్రీలతోఁ జెప్పెను.

సీతాయా వచసం శ్రుత్వా రాక్షసః క్రోధమూర్ఛితాః. ౧౩
భర్త్యయంతిస్త పరుషైర్వాక్యై రావణచోదితాః,

అవలీనస్స నిర్వాణ్యో హనుమాక శింశుపాదుమే. ౧౪
సీతాం సంతర్జయంతీ స్తా రాక్షసీశృణోత్కసిః,

తామభిక్రమ్య సంక్రద్ధా వేపనూనాం సమంతతః. ౧౫
భృశం సంలిలిహుర్దీప్తాః ప్రలంబాః దశనచ్ఛదాః,

ఊచుశ్చ పరమక్రద్ధాః ప్రగృహ్యశు పరశ్వథాన్. ౧౬

నేనుమర్హతి భర్తారం రావణం రాక్షసాధిపం,

సా భర్తస్యమానా భీమాభీ రాక్షసీభిర్వరానఘా. ౧౭

సా బాష్పమపమార్జంతీ శింశుపాం తాముపాగమత్,

తత స్తాం శింశుపాం సీతా రాక్షసీభిస్సమావృతా. ౧౮
అభిగమ్య విశాలాక్షీ తస్థా శోకపరిప్లుతా,

తాం కృశాం వీనవదనాం మలిహంబరధారిణీమ్. ౧౯
భర్తస్య యాచక్రరే సీతాం రాక్షస్యస్తాం సమంతతః,

తతస్తాం వినతా నామ రాక్షసీ భీమదర్శనా. ౨౦
అబ్రవీత్కుపితాకారా కరాళా నిర్లతోదరీ,

అట్లు రావణునిచే నాజ్ఞాపింపఁబడియున్న యారాక్షసస్త్రీలు సీతఁడెవ్వని మాటలు విని మిక్కిలి కోపము నొంది పరుషవచనముల నా సీతాదేవిని బెదరించుచుండిరి. ౧౩

శింశుపావృక్షమునందు దాఁగియున్న యాహనుమంతుండు ఏమియుఁ బలుకక యట్లు సీతఁడు బెదరించుచున్న యారాక్షసస్త్రీల మాటల వినుచుండెను. ౧౪

ఆరాక్షసస్త్రీలు భయమున గడగడపడఁచుచున్న సీతం జాట్లుచుట్టుకొని మహాకోపమున నెఱ్ఱగా వెలుంగుచు వ్రేలుకాడుచున్న కమపెదవుల నాలుకచే నాఁకిరి. ౧౫

ఆరాక్షసస్త్రీ లట్లు మహాకోపమున గండ్రగొడ్డళ్లం జేరిని సీతం జూచి యిట్లని పలికిరి. ౧౬

ఈసీత రాక్షసులకు వ్రభుండైన రావణునకు భార్యయయి యుండఁ దగదు. అని రాక్షసస్త్రీలు చెప్పిరి.

సుందరంబగు ముఖముగల యాసీత చూపరులకు భయంబుఁబుట్టించు నారాక్షసస్త్రీలచే నట్లు బెదరింపఁబడుచుండెను. ౧౭

అసీత యిట్లు రాక్షసస్త్రీలచే బెదరింపఁబడి కన్నీళ్లం దుడుచుకొనుచు హనుమంతుండు దాఁగియున్న శింశుపావృక్షంబు నొద్దకుం బోయెను.

అంత వికాలంబులగు నేత్రంబులుగల సీతాదేవి రాక్షసస్త్రీలు చుట్టును బరిచేప్పించిరాగా నాహనుమంతుండు దాఁగియున్న శింశుపావృక్షంబుఁ జేరి దుఃఖనముద్రంబులొ మునిగియుండెను. ౧౮

రాక్షసస్త్రీలు చుట్టునుండేరి మహాపలివ్రతయు నుపవాసవ్రతంబునం గృశించి దుఃఖితయయి ముఱికిబట్టలం గట్టుకొనియున్నదియు నగునాసీతకు మఱల బెదరింపసాగిరి. ౧౯

అంత భయంకరములగు కండ్లు గలదియును జూపఁబడు నెఱ్ఱుఁ బుట్టించునదియు నగుననక యను రక్కసి కోపంబునొంది యాసీతం జూచి యిట్లని చెప్పెను. ౨౦

సీతే పర్యాప్తమేతావద్భర్తస్నేహో నివర్జితః,

౨౧

సర్వత్రాతికృతం భద్రే వ్యసనాయోపకల్పతే,

పరితుష్టాస్మి భద్రం తే మానుషస్తే కృతోఽపిభిః,

౨౨

మమాపి తు వచః పథ్యం బ్రువంత్యాః కురుమైథిలి,

రావణం భజ భర్తారం భర్తారం సర్వరక్షసామ్.

౨౩

విక్రంతం రూపవంతం చ సురేశమివ వాసవః,

దక్షిణం త్యాగశీలం చ సర్వస్య ప్రియదర్శనమ్.

౨౪

మానుషం కృపణం రామం త్యక్త్వా రావణమాశ్రయ,

దివ్యాంగరాగా వై దేహి దివ్యాభరణభూషితా.

౨౫

అద్య ప్రభృతి సర్వేషాం లోకానామీశ్వరీ భవ,

అగ్నేస్సాస్వహా యథా దేవీ శచీవేంద్రస్య శోభనే.

౨౬

కిం తే రామేణ వై దేహి కృపణేన గతాయుషా,

ఏతదుక్తం చ మే వాక్యం యది త్వం న కరిష్యసి.

౨౭

అస్మిన్సుహారే సర్వా స్త్వాం భక్షయిష్యామహే వయం,

అర్చ్య తు విజటా నామ అబమానపరహీధరా. ౨౮

అబ్రవీక్కుపితా సీతాం ముష్టిముద్గమ్య గర్జతీ,
బహువ్యప్రి నుటూచాణి చచాని సుమర్తతే. ౨౯

అపక్రోశాస్తృనుత్వాత్పు సోధాని తవ మైథిలి,
న చ నః కునుమే చాకర్ణ్య హితం కాలపురస్కృతమ్. ౩౦

ఆసీతాఽసి సముద్రస్య పారమనైర్మద్ధరానదం,

రావణాంతగిపురం ఘోరం ప్రవిష్టా చాసి మైథిలి. ౩౧

రావణస్య గృహే రుద్ధాబుష్టాభిస్తు సురక్షితాం,

న త్వం శక్తః పరిత్రాతుమపి సాక్షాత్పురందరః. ౩౨

కురుష్య హితవాదిన్యా వచనం కుమ మైథిలి,
అలమశ్రుప్రసాతేన త్యజ శోక మనఃకమ్ ౩౩

భజ ప్రీతిం చ హర్షం చ త్యజైతాం నిత్యదైన్యతాం,

నీతే రాక్షసరాజేన సహ క్రిడ యథాసుఖమ్, ౩౪

జానాసి హి యథా భీరు స్త్రీణాం యావనమధ్రివం,

యావన్న తే వ్యతిక్రామేత్తావత్సుఖమవాప్నుహి. ౩౫

ఉద్యానాని చ రమ్యాణి పర్వతో పవనాని చ,

ప్రేలాడుచున్న నైనములుగల వికటయకు మఱియొక్క రాక్షసస్త్రీ
తోపాటుచు విడిచిలి నెత్తి గర్జించుచు నీతంజూచి యిట్లుని చెప్పెను. ౨౮

దుష్టబుద్ధివగు నీతా! నీ విచిత్ర కౌశ్మి యప్రియవచనంబు లాడు
చున్నను మేము దయవలనను దిన్నదశము వలనను వానికన్నింటికిని నీర్పు
చుంటిమి. ౨౯

ఇప్పుటి గాలముగతుఁ దగినట్లుగా నీకు మేలు గల్గవట్లుగా మేము
చెప్పినమాటలను జేయకున్నావు. 30

ఇప్పుడు నీవు నమోద్రముదాటి యీవలిగట్టువకుఁ దేబడియగున్నావు.
ఇట్లు నమోద్రముదాటి యిచ్చటికి వచ్చుటకు ఇంక మఱి యెవ్వరికిని
వలవిగాదు. 31

నీతా! మఱియొవ్వరికిని బొరరాని రావణు నంతఃపురంబులో
చున్నావు. 32

రావణునియంట దాచలబడి మాచే జక్కఁగా రక్షింపబడుచున్న
నిన్నిచ్చుటనుండి కొనిపోవుటకు సాక్షాద్దేవేంద్రుడైనను శక్తుఁడు గాఁడు.

నీతా! నేను నీకు మేలు గలుగుటకై చెప్పచున్నాను. నామాట
ప్రకారము సేయుము. 33

నీనిట్లు కన్నీరు విడుచుటం జాలింపుము. ఇట్లు నిష్ప్రయోజనముగా
దుఃఖించకుము. 34

రావణునియందు నేనెహంబు నుంచి సంతోషంబుగా నుండుము.
ఇట్లు ఎల్లప్పుడు నేకరీతిగా దుఃఖించుచుండకుము.

నీతా! రాక్షసేశ్వరుండగురావణుగూడి సుఖముగా రమింపుచుండుము.

భయముగలదానవగు నీతా! స్త్రీలకు యౌవనము నిత్యముగాదని నీకుఁ
దెలియును గదా!

అట్టి నీయౌవనము నశించుటకు మున్నె రావణుని గూడి సుఖము
ననుభవింపుము.

మనముగట్టిరట్లు కండ్లుగల నీతా! నీవు రాక్షసేశ్వరుండగు రావణు

సహ రాక్షసరాజేన చర త్వం మదిరేక్షణే.

3౬

స్త్రీసహస్రాణి తే సప్త వశే స్థాస్యంతి సుందరి,

రావణం భజ భర్తారం భర్తారం సర్వరక్షసామ్.

3౭

ఉత్పాట్య వా తే హృదయం భక్షయిష్యామి మైథిలి,
యది మే వ్యాహృతం వాక్యం న యథావత్కరిష్యసి.

3౮

తతశ్చండోదరి నామ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా,
భ్రామయంతీ మహాచూళమిదం పచనమబ్రవీత్.

౩౯

ఇమాం హరిణిలోలాక్షీం త్రాసోత్కంపిషయోధరాం,
రావణేన హృతాం దృష్ట్వా దౌహృదో మే మహానభూత్.౪౦

యకృత్ప్రహమభోత్పీడం హృదయం చ సబంధనం,
అంత్రాణ్యపి తథాశీర్షం ఖాదేయమితి మే మతిః.

౪౧

తతస్తుప్రభుసా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్,
కంతమస్యా నృశంసాయాః పీడయామ కిమాస్యతే.
నివేద్యతాం తతో రాజ్ఞే మానుషీ సా మృతేతి హ,

౪౨

నాత్ర కశ్చన సందేహః ఖాదతేతి స వక్ష్యతి.

౪౩

గూడి రమణీయంబులగు నుద్యానవనంబులందును బర్హతముల సమీపమునందలి ననంబులందును విహరించుచుండుము. 32

సౌందర్యవతివగు నీతా! విడువేలమంది స్త్రీలు నీ వశంబునా నుండి నీకు సేవ సేయుచుండుదురు.

సమస్తరాక్షసులకుఁ బ్రభుండై వెలయుచున్న రావణునిం బెరిమిటిగా వరింపుము. 33

నీతా! నేను చెప్పిరమాట ప్రకారము నేనువేని నీగుండెం బెఱికి భక్షింతును. అని వికట యచరుని నీతతోఁ జెప్పినది. 34

అత చండోదరి యను రాక్షసి మహాకోపాబునొంది శూలంబుఁ ద్రిష్ణుచు నీమాటం జెప్పెను. 35

జికకుంబోలేఁ జూచలంబులగు నేత్రంబులు గలదియు భయంబున నిట్టూర్పులు విడుచుటాజేసి వడకుచున్న స్తనంబులుగలదియు నగు నీనీతకు రావణు డిచ్చటికిఁ బెచ్చినప్పుడు నేఁజూచినదిమొదలు నానొక గొప్ప కోర్కె గలిగియున్నది. 36

ఈ నీతం జూపి ఈవిడదేహమునందు హృదయమునకు దక్షిణభాగం బునందు మానమును దానికి వాయుభాగమునందు మానమును దానికిఁ జయింపుదు నేమానమును లేక హృదయస్థానమున దామరమొగ్గలవలె నుండు మానమును దానికిఁ గ్రింద నాధారము యుండు మానమును బ్రేగులకు దలకు దివలయునని నేనును గోరుచున్నాను. అని చండోదరి చెప్పినది. 37

అంతఁ బ్రభున యచరాక్షసి యిట్లు చెప్పినది.

క్రూరదిక్షయగు నీనీతమెడకు విసికి చూపివేయువము. దోరకుండనేల! ఆవెకుక “మనుష్యులగు నీత చచ్చినది” అని రావణునకుఁ జెప్పవము.

అత రావణుడు “అయిలే భక్షింపుడు” అని చెప్పెను. ఈవిషయ మున దాతమాత్రమున నుదేహము లేదు. అని ప్రభున యచ రాక్షసి చెప్పినది. 38

తతస్త్వజాముఖీ నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్,
విశస్యేమాం తతస్సర్వాస్సమాకా కురుత పీలుకాన్. ౪౪

విభజామ తతస్సర్వా వివాదో మే న రోచతే,
వేయమానీయతాం క్షీప్రం లేహ్యముచ్చాపచం బహు. ౪౫

తతశ్శూర్పణఖా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్,
అజాముఖ్యా యదుక్తం హి తదేవ మమ రోచతే. ౪౬
సురా చానీయతాం క్షీప్రం సర్వశోకవిసాశినీ,
మానుషం మాంసమాస్వాద్య సృత్యామోఽథ నికుంభిలామ్.

ఏవం సంభర్తస్యమానా సా సీతా సురసుతోపమా,
రాక్షసీభిస్సమూరాభి చ్ఛైర్య ముత్సృజ్య రోదితి. ౪౭

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చతుర్వింశస్సర్గః.

ప శంభు వింశ స్సర్గః.

తథా తాసాం వదంతీనాం యదపం దారణం భవతి,
రాక్షసీనామ సామూహానాం యరోద జనకాత్మజా. ౧
ఏవముక్తా తు వైశహి రాక్షసీభిర్ననస్వినీ,
ఉవాచ యమత్రస్తా బాహ్యగర్హణయా గిరా. ౨
స మానవీ రాక్షసస్య భార్యా భగతువర్జితీ,

అంత అజాముఖులగు రాక్షసస్త్రీ యిట్లుని చెప్పినది.

మీరందఱును జేరి యీసీతదేహమును ఛేదించి సమముగా మాంస
ఖండములం జేయుదు. ౪౪

అంత మనమందఱిమీను ఆమాంసఖండములను సహనముగాఁ బంచు
కొందము. నాకుఁ గలహముఁజేయుట సరిపడదు.

నానావిధములగు మద్యములను దేసెమొదలగు లేహ్యపదార్థములను
దీసికొనిరండు. వానింజేర్చిని భక్షింకము. అని యజాముఖ యనురాక్షసి
చెప్పినది. ౪౫

అంత శూర్పణఖ యనురాక్షసి యిట్లుని చెప్పెను.

అజాముఖ యేమి చెప్పినదో అదియే నాకును సరిగాఁ దోచుచున్నది.

దుఃఖంబులనెల్లఁ బోఁగొట్టుకొట్టి మద్యమునుం దీసికొనిరండు. మనుష్య
మాంసమును భక్షించి యామద్యముం గ్రోలి లంక పశ్చిమద్వారమునందుండు
నితంభిల యనుకక్షికఁ బ్రత్యర్థమయి నర్తనము సేయుదము. అని శూర్పణఖ
యనురాక్షసి చెప్పినది. ౪౬

దేవకన్యకయుం బోలె సర్వాంగసుందరి యయియుండు నాసీత
యిట్లు భయంకరులయిన రాక్షసస్త్రీలు సేయుబెదరింపులకు జడిసి తైర్యంబు
విడిచి రోదనముచేసెను. ౪౭

ఇది యిరువదిచాల్లవ సర్గము.

ఇరువదియైదవ సర్గము

భయంకరాకారలయిన యీ రాక్షసస్త్రీలు అట్లు కఠినముగాను
భయంకరముగాను బెక్కుమార్లు నెవ్వఁచుండఁగా నామాటలను విని సీత
దుఃఖమున నేడ్చినది. ౫౦

మంచిమనస్సు గలసీత రాక్షసస్త్రీలమాటలను విని వరమభయంబు
నొంది దగ్గుత్తికతో నిట్లుని చెప్పినది. ౫౧

ఎవ్వటికిని మనుష్యస్త్రీ రాక్షసునకు భార్య కాదగదు. కావున నేను

కాదుం భాదత మాం సర్వా న కరిష్యామి వో వచః. 3

సా రాక్షసీమధ్యగతా సీతా సురసుతోపమా,
న శర్త్త లేభే దుగభార్తా రావణేన చ తర్జితా. 4

వేపతేస్తాధికం సీతా విశంతివాంగమాత్మనః,
వవే యూథసరిభ్రష్టా మృగీ శోకైరివార్దితా. 5

సా త్వశోకస్య విపురాం శాఖామాలంబ్య పుష్పితాం,
చింతయామాస శోకేన భర్తారం భగ్నమానసా. 6

సా స్నావయంతీ విభ్రురాస్తనా నేత్రజలస్తవైః,
చింతయంతి న శోకస్య తదాంతమధికచ్ఛతి. 7

సా వేపమానా పతితా ప్రవాతే కదలీయథా,
రాక్షసీనాం భయత్రస్తా వివర్ణపదహాభవత్. 8

తస్యాస్మా దీర్ఘవిపురా వేరుత్యా సీతయా తవా,
దదృశే కంపినీ వేణీ వ్యాధీన పరిసర్పతీ. 9

సా నిశ్శ్వసంతీ దుగభార్తా శోకోపహతచేతసా,
ఆర్తా వ్యసృజనశ్రూణి మైథిలీ విలరాస వా. 10

హా రామేతి చ దుగభార్తా హా పురర్లక్ష్యణేతి చ,
హా శ్వశు మమ కౌసల్యే హా సుమిత్రేతి భామినీ. 11

లోకప్రవాసస్సత్యోఽయం పండితైస్సమువాహృతః,
అకాలే దుర్లభో మృక్కుస్త్రియా వా ప్రపంచస్య వా. 12

యత్రాహమేకం శ్రూరాభీ రాక్షసీభీరిహర్దితా,
జీవామి హీరా రామేన ముహూర్తరుపి దుగభికా, 13

రావణునకు భార్యకాదగను.

మీరందఱు నన్ను యథేచ్ఛగాఁ దినివేయుండు. నేను మీరుచెప్పినట్లు చేయును. అని సీత చెప్పినది. 3

అట్లు రావణునిచే బెవరింపఁబడిన దుఃఖమునొంది రాక్షసస్త్రీలనడుచు నున్న దేవకన్యకతో సమానమయిన సీతాదేవి యెంతమాత్రము సుఖము నొందదయ్యె. 4

నమస్తేంద్రియముల వృత్తులను ఉపగమింపఁజేసినట్లున్న సీతాదేవి యదవియాగు గుఱువచ్చి తోఁడేళ్ల చే బాధింపఁబడుచున్న తేడియుంటోత మిక్కిలియు గడగడ విడంకెను. 5

అసీత ఆశిశుపావృక్షముదగ్గఱఁ జక్కఁగాఁ బూని వికాలముగా నుండు నశోకశాఖంబట్టుకొని దుఃఖమునఁ బెనిమిటియగురాముని ధ్యానించెను.

అప్పుడట్లాసీత కన్నీళ్లచేఁ బెద్దస్తరంబులు తడియుచుండఁగా మనంబున రాముని ధ్యానించుచు సొతసూత్రమును దుఃఖావధిని బొందఁజాలదయ్యె. 6

అసీత గడగడవడుచు నరఁటిచెట్టు వెട്ടగాలికేసెంబడుకట్టు క్రిందఁ బడిలేచి రాక్షసస్త్రీలనలని భయంబునం దెల్లఁబఱచిముఖముతో నుండెను. 7

అప్పు డట్లు వడంతుచున్నసీత తగవిండ్రుకలజడ పొడవై వికాలమయి శదలుచుండుటంజేసి చలించు నర్పంబుబోలెఁ నావట్టుచుండినది. 8

అసీత యట్లు దుఃఖమున బుద్ధి కలఁతనొందఁగా గన్నీళ్లువిడుచుచు రోదనముఁజేసెను. 9

సీత యట్లు పరమదుఃఖమునొంది “హా! రాముడా! అనియును, హా! లక్ష్మణుడా! అనియు, హా! నాయత్తవగుకొనల్యా! హా! నమిత్రా!” అనియును రోదనముచేసినది. 10

నేనిట్టిచ్చట నిర్దయబయిన యీరాక్షసస్త్రీలచేఁ దర్జింపఁబడుచు రాముని బాసి దుఃఖముం బొందియును బ్రాణంబులు విడువలేక ముహూర్తమయినను జీవించియున్నాను. కావున, స్త్రీకఁగానీ పురుషునకుఁగానీ యీశ్వరేచ్ఛలేనపుడు మరణాదురాసేరకు. అని పండితులచెప్పుమాట నత్యముగానే యున్నది.

వమాల్బుపుణ్యా కృపణా వివశిష్యామ్యనాథ త్,
సముద్రమధ్యే నాః పూర్ణా వాయవీగైరివాహతా. ౧౪

భర్తారం తే హవశ్యంతి రాక్షసీనశః కుంగతా,
సీదామి ఖలు శోకేన మాం తోయహతం యథా. ౧౫

తం పద్మదళపత్రాక్షం సింహచక్రాంతగామినా,
భూస్థాః పశ్యంతి మే నాథం కృతజ్ఞాన్ ప్రయవాదినమ్. ౧౬

సర్వథా తేన హీనాః రామేణ విచిత్రాత్తనా,
తీక్ష్ణం విమమివాస్వాద్య దుర్లభం మమ బీజతమ్. ౧౭
కీదృశం తు మయా సాసం పురా జన్తాంతరే కృతం,
యేనదం ప్రాప్యతే దగ్ధం మయా ఘోరం సుదారుణమ్. ౧౮
జీవితం త్యక్తుమిచ్ఛామి శోకేన మహతాస్పతా,

రాక్షసీభిశ్చ రక్షంత్యా రామో నాసాద్యతే మయా. ౧౯

ధిగస్తు ఖలు మానుష్యం ధిగస్తు పరవశ్యతాం,
న శక్యం యత్పరిత్యక్తుమాత్తచ్ఛందేన జీవితమ్. ౨౦

పదార్థంబులచే నుంపబడియుండునోడ సముద్రంబునడుమ వాయు
వేగంబున నశించునట్లు స్వల్పపుణ్యంబు గలదానను బాపిష్ఠురాలగు నేను
అనాథయుంబోలె నాశంబు నొందగలను. ౧౪

నేను నాపెనిమిటియగు నారామచంద్రునిం జూడఁజాల. ఇట్లురాక్షస
స్త్రీలచేతులతోఁ జిక్కి జలప్రవాహంబు తాకుడుచే నశించు నేటిగట్టుంబోలె
నాశంబు నొందగలను. ౧౫

నికసించిన తామరపూతేకులంబోలు కండ్లుగలవాఁడును సింహంబుబోలె
నడచువాఁడును ఇతరులు దనకుఁ గొంచె ముపకారము చేసినను దాని నెచ్చుగా
భావించుచుండువాఁడును అందఱకు సంతోషము గలుగునట్లు మాటలాడుచుం
డువాఁడును అట్లు సర్వాంగసుందరుండును సమస్తసద్గుణసంపన్నుండునగు నా
పెనిమిటిని రాముని ఇక్ష్వాదు పుణ్యవంతులయినవారలు చూచుచుందురు. నేను
బాపిష్ఠురాలనుగాన నాకట్టిరామునిం జూడఁగలుగదయ్యె. ౧౬

అట్టి పరమాత్మ వేత్తయగు రాముని బాసి నేను దీప్తంబగు విషంబు
గ్రోలినదియుంబోలె నెంతమాత్రము జీవింపజాలను. ౧౭

నేనిప్పు డిట్లు అత్యంతభయంకరంబగుదుఃఖము ననుభవించుచున్నా నే
ఇట్టి దుఃఖమునకుఁ గారణమయినపాపము నేనేమిచేసితిని? ౧౮

ఇట్టి మహాదుఃఖంబు ననుభవించుచు నేను బ్రతికియుండజాలను.
ప్రాణంబులు విడువఁగోరెదను. ౧౯

నాకిట్టి రాక్షసస్త్రీలు కావలియున్నారు కావున నేనింక నెప్పుటికిని
రామునిఁ జేరఁజాలను. ౨౦

మనుష్యులకుఁ గోరినప్పుడు మరణంబు గలుగనేరదు. నాయిష్ట్యము
చొప్పుననాకిప్పుడు మృత్యువురాదు. మఱియు నగ్నిపతనాదులచే ప్రాణంబులు
విడువవచ్చునన్నచోఁ బరియధీనురాలనుగావున బరియాజ్ఞలేక ప్రాణంబులు
విడుచుటకు నాకధికారములేదు. కాఁబట్టి మనుష్యత్వమును ఇతరుల యధీనత
లోనుండుటయు నింద్యాతినింద్యము అని చెప్పుచు సీత యేడ్చినది. ౨౦

ఇది ఇరువదియైదవ సర్గము.

ష డ్వి ం శ స్స ర్గః.

ప్రసక్తాశ్రముఖీత్యేవం బ్రువంతీ జనకాత్మజా,
అథోముఖముఖీ బాలా విలప్తుముపచక్రమే.
ఉన్నతేన ప్రమతేన భ్రాంతచిత్తేన శోచతీ,
ఉపావృత్తా కిశోరీన వివేక్షంతీ మహీతలే.

రాఘవస్య ప్రమత్తస్య రక్షసా కామరూపిణా,
రావణేన ప్రమథ్యాహూయాసీతా క్రోశతీ బలాత్.

రాక్షసీవశనూపన్నా భర్తస్యమానా సుదారుణం,
దంతయంతీ సుదుగ్ధీభార్తా నాహం జీవితముత్సహే.

న హి మే జీవితేనార్థో వైవార్ధ్యేషు చ భూషణైః,
వసుత్యా రాక్షసీపథ్యే విశా రామం మహాకథమ్.

అశ్మపారమిదం నూనమథవాప్యజరామరం,
హృదయం మమ యేనేదం న దుగ్ధభేరావశీర్యతే.

ధిజ్ఞామనార్యామనతీం యాచూం తేన వినాకృతా,
మునూర్తమపి రక్షామి జీవితం పాపజీవితా.

కా చ మే జీవితే శ్రద్ధా సుఖే వా తం ప్రియం వినా,
భర్తాగం సాగరాంతాయా వసుథాయాః ప్రియంవదమ్.

భిష్యతాం భక్ష్యతాం వాపి శరీరం విసృజామ్యహం,

ఇరువది యాటవసర్గము

జనకుని కొమార్తె యగునీత తలవంచి కన్నీళ్లు కాఱఁగా నీ ప్రకారము చెప్పుచు రోదనంబునేయ నారంభించెను. ౧

నీత పిచ్చివట్టినదానియట్లు కైపునొందినదియుం బోలె భ్రాంతినొంది నదివలె నలనటదీటుటకై పొరలింపఁబడు నాఁడుగఁజ్జము చందంబున నేలం బొరలుచు నేడ్చుచుండెను. ౨

రాముండు ప్రమాదంబున నెచ్చటికో పోయియుండఁగాఁ గామరూపి యగు సీరావణుండు దుఃఖంబున నటించుచున్నను బలాత్కారంబునం గొని తెచ్చినాఁడు. ౩

నే నీరాక్షసస్త్రీలకుఁ జిక్కి వీరలచే భయంకరంబులయిన బెదరింపు మాటలను వినుచు రామునిం జూడనేరక ధ్యానించుచుఁ బరమదుఃఖంబున నిట్లు బ్రతికియుండఁజాలను. ౪

తన్నను సారథిని గఁజ్జములను గాపాడుకొనుచుఁ బదునొకండు వేల మంది విలుకాండ్రతోఁ బోరఁజాలిన నాపెనిమిటి రాముంబాసీ భయంకరా కారలయిన యీరాక్షసస్త్రీలనడుమం జిక్కియున్ననాకు ఇంక బ్రతుకుచే నేమి ప్రయోజనము? ధనముతోఁగాని సొమ్ములతోఁగాని నాకింక నేమి కార్యము? ౫

నే నింతదుఃఖము నొందియున్నను నామనసు నశించుకున్నది కావున నిది తాయివంటిది. నిత్యము. అటుకాదేని ముసలితనముగాని మరణముగాని లేక నిత్యముగా నుండునది కాఁబోలు. ౬

ఆట్టిరామునింబాసీ పాపస్వభావంబు నవలంబించి కొంచెము నేపైవన బ్రాణమును గాపాడుచున్నానే. ఆట్టినేను మిక్కిలి దుష్టురాలను. నేదహింకుఁ బడుదునుగాక. ౭

సాలుగునము ద్రములనఱకున్న భూమికంఠయుం బ్రభుండును బ్రియం వడుండు నగునట్టి ప్రియండు రాముండు లేకుండఁగా నాకుఁ బ్రాణమునందుఁ గాని సుఖమునందుగాని యానందై యెందులకు? ౮

రాక్షసస్త్రీలారా! నేను దేహమును విడిచెదను. కగులఁగొట్టుకొనుండు.

న చావ్యహం చిరం మగభం సహేయం ప్రియవర్జితా. ౯

చురణేహపి సద్యేన న స్పృశేయం నికాచకం,
రావణం కింపునరహం హానుయేనం విగర్హితమ్. ౧౦

ప్రత్యాఖ్యాతం న బానాని నాత్మానం నాత్మనః కులం,
యో నృశః సన్వహిషేన యోం ప్రార్థయితుమిచ్ఛతి. ౧౧

భిన్నా భిన్నా విభక్తా వా దీప్తే వాగ్మో ప్రదీపితా,
రావణం నోపతీప్తేయం కిం ప్రలాపేన వశ్చిరమ్. ౧౨

ఖ్యాతః ప్రాజ్ఞః కృతజ్ఞశ్చ సానుక్రోశశ్చ రాఘవః,
సద్యస్త్రో నిరనుక్రోశశ్చంకే మద్యాగ్మ్యసంక్షయాత్. ౧౩

రాక్షసానాం సమాప్రాణి జనస్థానే చతుర్దశ,
యేనైకేన నిరస్తాని స మాం కిం నాభిపద్యతే. ౧౪
నిదుర్ధా రావణేరాహనుల్పవీర్యేణ రక్షసా,

సమర్థః ఖలు మే భర్తా రావణం హంతుమాహవే. ౧౫

విరాధో దండకారణ్యే యేన రాక్షస పుంగవః,
రణే రామేణ నిహతస్స మాం కిం నాభిపద్యతే. ౧౬

కామం మధ్యే సముద్రస్య లంకేయం దుష్ప్రధర్షణా,
న తు రాఘవబాణానాం గతిరోధీహ విద్యతే. ౧౭

కిన్ను తత్కారణం యేన రామో దృఢపరాక్రమః,
రక్షసాపహ్నాతాం భార్యామిష్టాం నాభ్యవపద్యతే. ౧౮

భక్షించినను భక్షింపుడు. నేను బ్రయుని రాముని బాసి బహుకాలం బి
దుఃఖము నోర్వజాలను. ౯

నేను రాక్షసుడగురావణుని నెడనుకాలితోనైనను దాచను. మఱి
యంతనియందు మోహం బుంచుచునా ! ఎన్నటికి నుంచను. ౧౦

ఈరావణుండు క్రౌర్యంబు నవలంబించి నన్నుగోరుచున్నాడే. ఇతనికి
దీనివలనఁ దాని జెడుటయందు దనకులంబు నిశించిపోవుటయందు దెలియవన్నది.

మీరలు నన్ను ఛేదింపుడు. పశులఁగొట్టుడు. పంచుకొనుడు. నిష్ఠులా
కాల్చివేయుడు. ఏమిచేసినను జేయుడు. నేనెఱుఁగూత్రమును రావణుని
గౌరవించను. మీఱ లేత యిఱచిగను బ్రమోజనములేదు. ౧౧

శత్రువులచేతనుగూడ నన్యజుండని పొగడంబునవాండును బుడితుం
డును దన కింపులు కొంచె ముచకారముచేసినను దాని సభికముగా భావించు
వాడును దయాకారి యయినవాడును పదాచారుండునగు రాముండు నా
దౌర్భాగ్యంబున నిష్ఠుడు నిర్దయుండై యతి క్రూరుండుగా నున్నాడు అని
సందేహించుచున్నాను. ౧౩

ఎవ్వం డొక్కండే జనస్థానంబునఁ బదునాలంగవేల రాక్షసులం
జంపెనో అట్టి రాముండు నాయొద్దకు వచ్చి నన్నేల రక్షింపఁడు ?

స్వల్పంబగు పరాక్రమంబుగల రావణుండు నన్ను నిరోధించు
చున్నాడు. ౧౪

నా వెనిమిదియగు రాముండు యుద్ధంబున రావణుం జంపుటకు నను
ర్థుండుగదా. ౧౫

ఎవ్వండు దండకారణ్యంబున రాక్షసశ్రేష్ఠుండగు విరాధుని పథించి
నాఁడో అట్టిరాముండు నన్నేల రక్షింపఁడు ? ౧౬

ఈలంక నముద్రంబునడును నున్నది కావున నెదిరింపఁగూడనిది
వాస్తవమే, అయితే రామబాణంబుల కెందు నడ్డ మేదియులేదు. ౧౭

తనకుఁ బ్రియభార్యయగు నన్ను రావణుం దహరించియుండఁగా
తాను మహాపరాక్రమకాలియయ్య రాముండు నన్ను రక్షింపకున్నాడే. దీని

న చావ్యహం చిరం మగిఖం సహాయం ప్రియశర్జితా. ౯

చరణేహపి సవ్యేన న స్పృశేయం నిశాచరం,
రాక్షసం కింపునరమాం కామయేనం విగర్న్వితమ్. ౧౦

ప్రత్యాఖ్యానం న జానాతి నాత్మానం సాత్త్వికః కులం,
యో నృశం సన్వభివేన మూల ప్రార్థయితుమిచ్ఛతి. ౧౧

భిన్నా భిన్నా విభక్తా వా దీప్తే షాగ్నో ప్రదీపితా,
రావణం నోపతిష్ఠేయం కిం ప్రలాపేన వశ్చిరమ్. ౧౨

ఖ్యాతః స్వాజ్ఞః కృతజ్ఞశ్చ సానుక్రోశశ్చ రాఘవః,
సద్వృత్తో నిరనుక్రోశశ్చంకే మద్యాగ్న్యసంక్షయాత్. ౧౩

రాక్షసానాం సహస్రాణి జనస్థానే చతుర్దశ,
యేనై కేన నిరస్తాని స మాం కిం నాభివద్యతే. ౧౪
నిమగ్నా రావణేహమాదుల్పవీర్యేణ రక్షసా,

సమర్థః ఖలు మే భర్తా రావణం హంతుమాహవే. ౧౫

విరాధో దండకారణ్యే యేన రాక్షస ఘంగవః,
రణే రామేణ నిహతస్స మాం కిం నాభివద్యతే. ౧౬

కామం మధ్యే సముద్రస్య లంకేయం దుష్ప్రధర్షణా,
న తు రాఘవబాణానాం గతిరోధిహ విద్యతే. ౧౭

కిన్ను తత్కారణం యేన రామో దృఢపరాక్రమః,
రక్షసావహృతాం భార్యామిష్టాం నాభ్యవవద్యతే. ౧౮

భక్షించినను భక్షింపుడు. నేను బ్రియుని రాముని బాసి బహుకాలం బి
దుఃఖము నోర్వజాను.

నేను రాక్షసుడగురావణుని నెడకుకాలితోనైనను దాచను. మఱి
యెనియుదు మోహం బుంచుచునా ! ఎన్నటికి నుంచను.

ఈరావణుండు క్రూర్యంబు నవలంబించి నన్నుగోరుచున్నాడే. ఇకనికి
మీనివలనఁ దానెడకుఁబయ్యె దనకులంబు నశించిపోవుటయ్యె దెలియవన్నది.

మీరలు నన్ను ఛేదెంపుడు. పశులఁగొట్టుడు. పంచుకొనుడు. నివ్వలా
కాల్చివేయుడు. ఏమిచేసినను జేయుడు. నేనెంతమాత్రమును రావణుని
గౌరవించను. మీఱ లెంత యఱచినను బ్రయోజములేదు.

శత్రువులచేతనుగూడ సద్గుణుడని పొగడబడినవాఁడును బండితు
డును దన కితరులు కొంచె ముదాకారుచుచేసినను దాని నధికముగా భావించు
వాఁడును దయాశాలి యయినవాఁడును సదాచారుడునగు రాముండు నా
దౌర్భాగ్యంబున నివ్వడు నిర్దయుండై యతి క్రూరుండుగా నున్నాఁడు అని
సందేహించుచున్నాను.

ఎవ్వం డొక్కండే జన్మస్థానంబునఁ బదునాలగువల రాక్షసుల
జంపెనో అట్టి రాముండు నాయొద్దకు వచ్చి నన్నేల రక్షింపఁడు ?

స్వల్పంబగు పరాక్రమముగల రావణుండు నన్ను నిరోధిం
చున్నాఁడు.

నా పెనిమిటియగు రాముండు యుద్ధంబున రావణుం జంపుటకు నను
భ్యండుగదా.

ఎవ్వండు దండకారణ్యంబున రాక్షసశ్రేష్ఠుడగు విరాధుని వధించి
నాఁడో అట్టిరాముండు నన్నేల రక్షింపఁడు ?

ఈలంక నమంద్రంబునడుచు నున్నది కావున నెదిరింపఁగూడనిది
వాస్తవమే. అయితే రామబాణంబుల కెందు నడ్డ మేదియులేదు.

తనకుఁ బ్రియభార్యయగు నన్ను రావణుం దహించియుండఁగా
తాను మహాపరాక్రమకాలియయ్యి రాముండు నన్ను రక్షింపకున్నాడే. దీని

ఇహస్థాం మాం న జానీతే శంకే లక్ష్మణపూర్వజః,
జానన్మపి హి తేజస్వీ ధర్మణం మర్షయిష్యతి.

౧౯

హృతేతి యోఽధిగత్యా మాం రాఘవాయ నివేదయేత్,
గృధ్రరాజోఽపి స రణే రావణేన నిపాతితః.

౨౦

కృతం కర్తవహత్రేన మాం తథాఽభ్యవపద్యతా,
తిష్ఠతా రావణద్వంద్వే వృద్ధేశాపి జటాయుహా,
యది మామిహ జానీయాద్వర్తమానాం స రాఘవః,
అద్య బాణైరభిక్రద్ధః కుర్యాల్లోక మరాక్షసమ్.

౨౧

౨౨

విధమేచ్ఛ పురిం లంకాం శోషయేచ్ఛ మహాదధిం,
రావణస్య చ నీచస్య కీర్తిం నామ చ నాశయేత్.

౨౩

తతో నిహతనాథానాం రాక్షసానాం గృహేగృహే,
యథాహ మేవం రుదతీ తథా భూయో న సంశయః.

౨౪

అన్విష్య రక్షసాం లంకాం కుర్యాద్రామస్సలక్ష్మణః,

న హి తాభ్యాం రిపుర్ద్విష్టో ముహూర్తమపి జీవతి.

౨౫

చితాధూమాకులపథా గృధ్రమండలసంకులా,

అచిరేణ తు లంకేయం త్తశ్శాన సదృశీ భవేత్.

౨౬

అచిరేణైవ కాలేన స్తాస్సాన్యమ్యేవ మనోరథం,

కేమి కారణము ?

౧౮

లక్షణుని కన్నయగు రాముండు నే నిచ్చట నున్నానని యిదివఱ కెఱుంగకున్నాడని తోచుచున్నది. రాముం డెఱింగియుండునేని మహా ఖరాక్రమకాలికావున నీతిరస్కారము నెంతమాత్రము నోర్వఁడు. తక్షణమే రావణుం జంపును ?

౧౯

నన్ను రావణుం దవహరించుటం జూచినవాఁడు కావున నీసంగతిని రామున కెవ్వండు చెల్పంగలఁడో అట్టి జటాయువునకుం గూడ రావణుండు యుద్ధంబునం జంపినాఁడు.

౨౦

జటాయువు వృద్ధుండైనను రావణునితో నిలిచి యుద్ధముచేపి తనచే నైనంతవఱకు నన్ను రక్షించి మహాకార్యమును జేసినాఁడు

౨౧

అట్టిరాముండు నే నిచ్చట నున్నానని తెలిసికొనునేని యిప్పుడే కోపం బున బాణంబులు ప్రయోగించి లోకంబులో నొకరాక్షసుండైన లేనట్లు నమస్తరాక్షసులకుం జంపును.

౨౨

నే నిచ్చటనుండుట రామునకుం దెలియునేని అతం దంత మహాకోపం బున సముద్రమును శోషింపఁదేయును. ఈలంకావట్టణము నూఁదివేయును. మఱియు నీచుండగు రావణునిపేరును కీర్తియును నశించునట్లు సేయును.

౨౩

అంత నేనిచ్చట నెట్లేడ్చుచున్నానో అట్లు ఇంటింటను దనపెనిమి టులు రామునిచే జంపఁబడుటందేసి రాక్షసస్త్రీలందఱును ఇంతకన్న నెచ్చుగా నేడ్చుచుండఁగలరు. ఇందుకు సంకయములేదు.

౨౪

రాముండును లక్షణుండును ఈలంకయంతయువెదకి రాక్షసులనందఱుం జంపుదురు.

ఆరానులక్షణుల దృష్టిసంబంధునం బడునేని శత్రుం డెంతమాత్రమును లడుకంజాలఁడు.

౨౫

ఇంక శిఖిముగానే యీలంక మార్గములన్నియుం బీనుంగుపొంగలం గవ్వఁబడఁగా గ్రద్దలతో నిండి శక్తకానంబువంటిది కాఁగలదు.

౨౬

నేనింక శిఖికాలములోనే నాశోక్కించొప్పున లంకయంతయు శక్తకానంబువంటిదై యుండఁగాఁ జూడఁగలను.

దుష్ప్రస్థానోఽయమాఖ్యాతి సర్వేషాం వో విపర్యయమ్. ౨౭

యాదృశానీహ దృశ్యంతే లంకాయామశుభాని వై,

అచిరేణ తు కాలేన భవిష్యతి హతప్రభా. ౨౮

నూనం లంకా హతే పాపే రావణే రాక్షసాధమే,
శోషం యాస్యతి దుర్ధర్షా ప్రమదా విధవా యథా. ౨౯

పుణ్యోత్సవసముత్థా చ నష్టభర్త్రీ సరాక్షసీ,
భవిష్యతి పురీ లంకా నష్టభర్త్రీ యథాఽంగనా. ౩౦

నూనం రాక్షసకన్యానాం రుదంతీనాం గృహే గృహే,
శ్రోష్యామి నచిరాదేవ దుగ్ధఖార్తానామిహ ధ్వనిమ్. ౩౧

సాంధకారా హతద్యోతా హతరాక్షసపుంగవా,
భవిష్యతి పురీ లంకా నిర్దగ్ధా రామసాయకైః. ౩౨

యది నామ స శూరో మాం రామో రక్తాంతలోచనః,
జానీయాద్వర్తమానాం హి రావణస్య నివేశనే. ౩౩

అనేన తు నృశంసేన రావణేనాధమేన మే,
సమయో యస్తు నిర్దిష్టస్తస్య కాలోఽయమాగతః. ౩౪

[స చ మే విహితో మృత్యురస్తిః దుష్టే న వర్తతే]
అకార్యం యే న జానంతి నైర్మలాః పాపకారిణః,
అధర్మాత్తు మహాత్పాతో భవిష్యతి హి సాంప్రతమ్. ౩౫

ఇప్పుడు మీరిట్లు దుర్వార్థమునఁ బ్రవర్తించుటవలననే రాక్షసులకంద
జుకును గీడు వాటిట్లు నని తెలియవచ్చుచున్నది. ౨౭

అట్లు కీడువాటిట్లుటకు సూచకములయిన యవంగళనిమిత్తములును
ఈలంకలోఁ గానంబడుచున్నవి.

అట్లు గావున నీలంక యింక స్వల్పకాలముననే కాంతిచెడి నాశంబు
నొందఁగలదు. ౨౮

పాపిష్ఠుండును రాక్షసాధముండునగు రావణుండు రామునిచేతం జంపఁ
బడి యంతః బ్రేనిమిటిచనినోయినవెనుకనుండు స్త్రీవలె నీలంక ఏమియు నలం
కారమును గాంతియులేక యుండఁగలదు. ఇది తప్పదు. ౨౯

ఇట్లు నాథుం డగురావణుండును రాక్షసపురుషులందఱును జంపఁబడిన
వెనుక నీలంకాపురి విధవయుంబోలె మంగళోత్సవ మేదియు లేక కాంతిహీన
యయి యుండఁగలదు. ౩౦

నే నింక శిఘ్రముగానే యీలంకయం దింటింటను దమవైరిమిటులు
చంపఁబడుటఁజేసి దుఃఖిల్లా ర్తలై రోదవంబు నేయుచుండు రాక్షసస్త్రీల కంత
ధ్వనిని వివఁగలరు. ౩౧

ఎఱ్ఱనినొనలుగల కండ్లుగలిగి మహాకూరుండై వెలయురాముండు నేను
రావణునింట నున్నానని యెఱుంగునేరె యాక్షణమే యీలంకాపురి యతని
బాణంబులచే దహింపఁబడును; ఈలంక యంతయుఁ బ్రేమచీకట్టచేఁ గప్పఁబడి
కాంతి చెడియుండును; ఈలంకలోని మేటిరాక్షసులందఱును హతు లగు
చురు. ౩౨, ౩౩

క్రూరుండును నీచుండునగు నీరావణుండు నాకు నిర్ణయించిన యవధి
యును నమీరించినది. [ఈ క్రూరుండు కాసించినట్లు పీసవలన నాకెన్నఁడును
మృత్యువు గలుగనేడు. ౩౪]

పాపిష్ఠులగు రాక్షసు లధర్మము నవలంబించి యుండువారలు గావున
“ఇది కార్యము. ఇది యకార్యము” అని యెంతమాత్రమును నిమర్శింపకయే
సాహసించురు. అట్లుగుటఁజేసి యిప్పుడు ఈరావణుండు అనర్థంబునకు వెను
దీయక నన్నుఁ జంకినను జంపును. ౩౫

నైతే ధర్మం విజానంతి రాక్షసాః పిశితాశనాః,

ధువం మాం ప్రాతరాశార్థే రాక్షసః కల్పయిష్యతి.

36

సాహం కథం కరిష్యామి తం వినా ప్రియదర్శనం,
రామం రక్తాంతనయనమపశ్యంతీ సుమగ్భితా.

37

యసి కశ్చిత్ప్రదాతా మే విషస్యాద్య భవేదిహ,

క్షీరం వైషన్వతం దేవం పశ్యేయం పతినా వినా.

38

రాజానాజ్ఞితీం రామస్య మాం లక్ష్మణపూర్వజః,
జానతా తా న కుర్యాతాం సోర్వాత్తం హి భుమ మూర్ధణమ్.

నూనం భుమైవ శోకేన స వీరో లక్ష్మణాగ్రజః,
దేవలోకమితో యాత స్త్యక్త్వా దేహం మహితలే.

౪౦

ధన్యా దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః,
మమ పశ్యంతి యే నాథం రామం రాజీవలోచనమ్.

౪౧

అథవా కిన్ను తస్మాద్ధో ధర్మకామస్య ధీమతః,
మయా రామస్య రాజర్షేర్భార్యయా పరమాత్మనః.

౪౨

ఈరాక్షసులు ఎల్లప్పుడును మాంసమునే భక్షించుచుఁ గ్రూరస్వభావము గలిగియుండువారల కాచున వీరలకెంతమాత్రమును ధర్మము తెలియదు.

అట్లు కావున రాక్షసుండగు నీరావణుండు నన్నుఁ బ్రాణహింసకలముఁ గలదలి యాహారముగాఁ గొని భక్షింపఁగలఁడు. ఇది నిజము. ౩౬

ఎఱ్ఱనికొనలుగల కండ్లుగలిగి శూరుడైయున్న రాముం జూడక మిక్కిలి దుఃఖంబు నొందియున్నాను. నే నట్టిప్రియదర్శనం దగు రాముని విడిచి యేమిచేయఁగలను? ౩౭

ఇప్పు డిచ్చట నా కెవ్వండైనను విషము నిచ్చునేని నేను దానిని గ్రోలి రామునివిడిచియుండుటకన్న శిఘ్రముగా యమలోకంబునకుఁ జొరును.

లక్షణుని కన్నయగురామునకు నేనిచ్చట జీవించియున్నానని యిది వఱకుఁ దెలియపండునట్లు తోచుచున్నది. ౩౮

ఆరామలక్షణులకు నే నిచ్చట ప్రతికియుండుట తెలిసియుండునేని వారలు నన్నెంతమాత్రము నుపేక్షింపరు. సిద్ధముగా భూమియంతయుఁ దిరిగి నన్ను వెదకుదురు. అట్లు వెదకినట్లు లేకుండుటవలన వారలకు నాసంగతి తెలియనట్లే యున్నది. ౩౯

అట్లుకాదేని మహాపరాక్రమశాలి యగురాముండు నాదుఃఖంబున నె నేలపై దేహంబువిడిచి స్వర్గలోకంబు నొందెనేమో? ఇది నిశ్చయముగా నుండును. ౪౦

అట్లు మృతుండైన నాపెనిమిటిని తామరపూలంబోలె వికాలసుందరంబునయిన కండ్లుగలవాని రాముని స్వర్గలోకంబున నెవ్వరు చూచుచున్నారో ఆదేవతలును, గంధర్వులును, సిద్ధులును, మహర్షులును, మిక్కిలి భక్తులు. ౪౧

అటుగాక రాముండు సులక్షణముగా జీవించియుండును. అయినను ధర్మమునందుమాత్రమే యిచ్చగలిగి రాజర్షియయి మనస్సు నిర్మలము జేసికొని యిట్లు వైరాగ్యంబునొంది యుండుటంజేసి రామునకు నాపై నక్కఱు తప్పియున్నదేమో? ౪౨

దృశ్యమానే భవేత్ప్రీతిస్సహృదం నాస్త్యపశ్యతః,

నాశయంతి కృతఘ్నస్తు న రామో నాశయిష్యతి.

౪౩

కిం ను మే న గుణాః కేచిత్కిం వా భాగ్యక్షయో మమ,
యాఽహం నీదామి రామేణ హీనా ముఖ్యేన భామినీ. ౪౪

శ్రేయో మే జీవితాన్తర్థం విహీనాయా మహాత్మనః,
రామాదక్షిష్టచారిత్రాచ్ఛూరాచ్ఛత్రునిబర్హణాత్. ౪౫

అథవా న్యస్తకస్త్రా తా వనే మూలఫలాశినా,
భ్రాతరా హి నరశ్రేష్ఠౌ సంపృతౌ వనగోచరా. ౪౬

అథవా రాక్షసేంద్రేణ రావణేన దురాత్మనా,

ఛర్దనా ఘాతితౌ శూరా భ్రాతరా రామలక్ష్మణౌ. ౪౭

పాఽహమేవం గతే కాలే మర్తమిచ్ఛామి సర్వథా,
న చ మే విహితో మృత్యురస్మిన్ దుగభేఽపి వర్తతి. ౪౮

ధన్యాః ఖలు మహాత్మానో మునయస్త్యక్తకల్పిషాః,
జితాత్మానో మహాభాగా యేషాం సత్యః ప్రియాప్రియే. ౪౯

స్నేహంబు గలిగినవెనుక నొకరినొకరు జూచుకొను చుండుదురేని యాస్నేహము చెడకుండును. అట్లు చూచుకొనకుండురేని యాస్నేహము నశించును. కావున నేనును రాముండును ఒకరినొకరు విడిచియున్నాము. కాబట్టి నాయందు రామునకుఁ గల్గియుండినస్నేహము నశించినదేమో?

ఇతరులు తమకుఁజేసిన యవకారము మఱచునట్టి పాపాత్ములు మాత్రమే యట్లు పూర్వముగలిగిన ప్రీతిని వియోగముగల్గినప్పుడు మఱచురు. కాని రాముండుమాత్రము ఎవ్వరియందేని మొదటఁ దనకుఁ బ్రీతి గల్గినచో దాని మఱియెన్నఁటికిని మఱువఁడు కావున నాతని కెప్పుడును ప్రీతి తప్పి యుండదు. ౪౩

ఆంధ్రుదాననగునేను పెసిమిటియయిన రామునింబాసి యిట్లు దుఃఖంబున నాశంబు నొందుచున్నానే? నే నింతకుముందు చేసినపాపమువలన నిట్లు నాకు వాటిల్లినదా? లేక నాదౌర్భాగ్యమే వీనికిఁ గారణమా? ౪౪

మహాత్ముండును నిర్దోషంబగు చరిత్రముగలవాఁడును కూరుండును శత్రులం జంపువాఁడునగు రామునింబాసి జీవించియుండుటకన్న నాకు మరణంబు నొందుటయ మేలు. ౪౫

అట్లుగాదేని మూలంబులను పండ్లనుం దినుచు నడవించిరుగుచున్న పురుషశ్రేష్ఠులగు నారామలక్ష్మణు లిద్దఱును దుఃఖంబున నాయుధంబులు విడిచి మునివృత్తి నవలంబించియున్నారేమో? ౪౬

అటుగాదేని దుష్టాత్ముండును రాక్షసేశ్వరుండునగు నీ రావణుండు కూరులగు నారామలక్ష్మణుల నిద్దఱును గవటంబున జంపి నాఁడా యేమి? ౪౭

కాలమహిమ యిట్లయినది కావున నేను రాముని విడిచి యొంకమాత్రము ప్రతికియిండంచాలను. ప్రాణంబులు విడువఁగోరదను. ౪౮

ఇట్టి మహాదుఃఖముగలిగియున్నను నాకు మరణంబు సిద్ధింపకున్నది.

మాకుండునట్లు “ఇది ప్రియమా, ఇది యప్రియమా” అనుభేద మెవ్వరికి లేకున్నదో అట్టి యధికతైర్యము గలవారలను పాపంబులేనివారలను మనసును స్వాధీనముచేసికొని యుండువారలను మహాభాగులు నగు మునులు

ప్రియాన్న సంభవేద్దుగిభిరుప్రియాదధికం భయం,
తాభ్యాం హి యే వియుజ్యంతే నమస్తేషాం మహాత్మనామ్.

సాహం త్యక్తా ప్రియార్హేణ రావేణ విదితాత్మనా,
ప్రాణం స్త్యక్త్వామి సావస్య రావణస్య గతా వశమ్. ౫౧

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షడ్వింశస్సర్గః.

సప్తవింశస్సర్గః.

ఇష్ట్యక్తానీక మాఘోరా రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః,
కాశ్చిజ్జగ్గుస్తదాఖ్యాతుం రావణత్య తరస్వినః. ౧

తతస్సీతాముపాగమ్య రాక్షసోఽఘోరదర్శనాః,
పునః పరుషమేకాథ మనధార్థ మథాబ్రువన్. ౨

అద్యేదానీం తవానార్యే నీతే పాపవినిశ్చయే,
రాక్షసోఽభక్షయిష్యంతి మాంసమేతద్యథాసుఖమ్. ౩

నీతాం తాభిరనార్యాభిర్వృష్ట్యా సంతర్జితాం తదా,
రాక్షసీ త్రిజటా వృధాశయానా వాక్యమబ్రవీత్. ౪

ఆత్మానం ఖాదతానార్యా న నీతాం భక్షయిష్యథ,
జనకస్య సుతా మిష్టాం స్నుమాం దశరథస్య చ, ౫

ఇట్టి కష్టము ననుభవించవలసినది లేదు కావున పుణ్యనంతులు.

౪౯

ప్రియం బగుదానివలన నుభయంబు గలుగును. అప్రియం బగుదానివలన దుఃఖము గలుగును. అట్లు నుభయదుఃఖములు గలిగించు ప్రియాప్రియంబులను విడిచియొండు మహాత్ములగు మునులకు నమస్కరించెదను.

౫౦

నే నట్టిదాననుగాను. కేవలము ప్రియపదార్థమునందే ప్రీతిగలదానను కావున నాకుఁ బ్రియుండగు రాముని విడిచి యప్రియుండగు పాశిష్ఠుని రావణుని యధీనతకుం జిక్కి బ్రతికియొండఁజాలను. ప్రాణంబులు విడిచెదను. అని సీత యెట్టివది.

౫౧

ఇది యిరువదియాఱవ సర్గము.

ఇరువదియేడవ సర్గము

భయంకరాకారలగు రాక్షసస్త్రీలు సీతమాటలు విని మహాకోపంబు నొంది యందుఁ గొందఱు అట్లు సీత ప్రాణంబులు విడువ నిశ్చయించిన నంగలిని బలవంతుండగు రావణునకుం జెప్పటకుఁ బోయిరి.

౧

చూపరులకు భయంబుగలిగించు గారాక్షసస్త్రీలు సీతయొద్దకు వచ్చి మరల మునుపుచెప్పినట్లే పరుషంబును అనర్థము గల్గించునదియు నగు మాటల జెప్పిరి.

౨

దుష్టురాలవు బాపిష్టురాలవునగు సీతా! నేఁ డీక్షణమునందు రాక్షసస్త్రీలు నీదేహమునందలి మాంసమును దనినదీఱు దినఁగలరు.

౩

అప్పు డట్లు దుష్టలయిన యారాక్షసస్త్రీలు బెడరించుచుండుటంజూచి యంతపఱుకుఁ బరుండి నిద్రించుచుండిన మునలిరాక్షసి త్రిజట యనునది యారాక్షసస్త్రీలం జూచి యిట్లని చెప్పెను.

దుష్టలయిన రాక్షసస్త్రీలారా! జరకుఁగొమఱైయు దశరథునకుఁ గోడలును ప్రపంచమునకంతయుఁ బ్రియము నగు సీతను భక్షింపకుండు; అందుకు బదులుగా నన్ను భక్షింపుండు.

౫

స్వప్నో హ్యద్య మయా దృష్టో దారుణో రోమహర్షణః,
రాక్షసానామభావాయ భర్తృరస్యా జయాయ చ. ౬

ఏవముక్తాస్త్రిజటయా రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః,
సర్వా ఏవాబ్రువన్భీతా స్త్రిజటాం తామిదం వచః. ౭
కథయస్య త్వయా దృష్టః స్వప్నోఽయం కీదృశో నిశి,
తాసాం శ్రుత్వా తు వచనం రాక్షసీనాం ముఖాచ్ఛ్చ్యుతమ్. ౮

ఉవాచ వచనం కాలే త్రిజటా స్వప్నసంశ్రితం,
గజదంతమయీం దివ్యాం శిబికామంతరిక్షగామ్. ౯
యుక్తాం హంససహస్రేణ స్వయమాస్థాయ రాఘవః,
శుక్లమాల్యాంబరధరో లక్ష్మణేన సహగతః. ౧౦

స్వప్నే చాద్య మయా దృష్టో సీతా శుక్లాంబరావృతా,
సాగరేణ పరిక్షిప్తం శ్వేతం పర్వతమాస్థితా. ౧౧
రామేణ సంగతా సీతా భాస్కరేణ ప్రభా యథా,
రాఘవశ్చ మయా దృష్టశ్చతుర్దంతం మహాగజమ్. ౧౨
ఆరూఢశ్చైలసంకాశం చచార సహలక్ష్మణః,

తతస్తా నరకార్ధూలా దీప్యమానా స్వతేజసా. ౧౩
శుక్లమాల్యాంబరధరా జానకిం పర్యవస్థితౌ,

తతస్తస్య నగస్యాగ్రే హ్యకాశస్థస్య దంతినః ౧౪
భద్రా పరిగృహీతస్య జానకిస్కంధమాశ్రితా,
భర్తృరంకాత్సముత్పత్య తతః కమలలోచనా. ౧౫

రాక్షసులకువివాశంబును ఈసీతపెనిమిటియైన రామునకుజయంబును సూచించునట్టి భయంకరంబును గగర్పాటు గలిగించునదియు నగు నొక స్వప్నంబు గంటిని. అని త్రిజట రాక్షసస్త్రీలతోఁ జెప్పినది. ౬

అట్లు మహాకోపంబు నొందియుండు నారాక్షసస్త్రీలు త్రిజటచెప్పిన మాటలు విని యందఱును భయంబునొంది త్రిజటంజూచి యిట్లని జెప్పిరి. ౭
 నీ వీరాత్రియందుఁ గనిన స్వప్నంబెట్టిదో మాకుఁ జెప్పుము. ౮
 ఉషశకాలమునందు త్రిజట ఆరాక్షసస్త్రీలమాటలు విని వారలకుఁ దన స్వప్నవృత్తాంతము నిట్లని చెప్పెను.

రాముండు తెల్లనిపుష్పమాలికలను వస్త్రంబులునుందాల్చి యేనుఁగు దంతములతోఁ జేయఁబడినదియు నంతరిక్షమునందు సంచరించునదియును వేయిహంసలు గూర్పబడి యుండునదియు నగు శ్రేష్ఠమయిన పల్లకినెక్కి లక్షజనులతోఁగూడ నీలంకకు వచ్చెను. ౯, ౧౦

ఇప్పుడు నేను స్వప్నంబుననే ఈసీత తెల్లనివస్త్రంబు గట్టుకొని నముద్రంబు నడుమనుండు శ్వేతపర్వతంబు నెక్కియున్నట్లు చూచినాను.

పెల్లరు సూర్యునితోఁగూడియుండు విధంబున ఈసీత రామునితోఁ జేరియున్నట్లు చూచినాను.

రాముండు లక్షజనులొగూడి నాలుగుదంతములుగలదియుఁ బర్వతముం బోలె నుండునదియు నగు పెద్దయేనుంగునెక్కి లంకలో సంచరించునట్లు చూచినాను. ౧౧

అంతటఁ దమదేహకాంతితే వెలుంగుచుఁ బెల్లనిపుష్పమాలికలను వస్త్రంబులను దాల్చియున్న పురుషశ్రేష్ఠులయిన యా రామలక్షణులను సీత సమీపంబునకు వచ్చిరి. ౧౩

అంత శ్వేతపర్వతశిఖరసమీపంబున నాకాశంబునందున్న రాముం దెక్కిన యేనుంగుపై సీతాదేవి యెక్కినది. ౧౪

అంతఁ దామరజేకులఁ బోలు కండ్లుగల యాసీత పెనిమిటియగు

చద్రసూర్యా మయూ దృష్టా పాణిసా పరిమార్జితీ,
తతస్తాభ్యాం కుమారాభ్యామాస్థితస్స గజోత్తమః. ౧౬
శీతయా చ విశాలాక్ష్యా లంకాయా ఉపరి స్థితః,
పాణ్డురర్పభయక్షేన రథేనాప్తయజా స్థయమ్. ౧౭
[శుక్లమాల్యాచ్ఛరథరో బిత్తుజేన సహగతః,
తతోఽన్యత్ర మయా దృష్టో రామస్సత్యసరాక్రమః.]
ఇహోపయాతః కాకుత్స్థస్సీతయా సహ భార్యయా,

[సాణ్డం త్రిభువనం సర్వం సర్వతస్సచరాచరం,
సర్వం గ్రస్తం మయా దృష్టం రామేణాస్థితకర్మణా.
క్షీరోదధిజలే మధ్యే శ్వేతశ్చైలస్సముత్థితః,
తస్య మూర్ధ్ని తతశ్చైతత్పుష్పద్వితో మహాగజః.
తస్య పృష్ఠే స్థితః శ్రీమాక రామో రాజీవలోచనః,
తతస్సీతా సముత్పత్య భర్తురజ్ఞాశ్రితా తవా,
బాహుభ్యాం పంపరిష్వజ్య సంపూర్ణం చంద్రమండలం,
తతోఽన్యత్ర మయా గృప్తో రామో రాజీవలోచనః.
అసీనః ప్రాజుభః శ్రీమానాసనే పరమాద్భుతే,
అభిషిక్తస్తు కాకుత్స్థః సర్వదేవైర్నమస్కృతః.
స బ్రహ్మగణైస్సర్వైః సర్వతీర్థజలేన చ,
శుక్లమాల్యాంబరభగా శుక్లమాల్యానులేపనా,
పాశు సా తత్ర సుశ్రోణీరరాజ జనకాత్మజా,
తతో దేవాస్సగన్ధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః,
బ్రహ్మణమగ్రతః కృత్వా రామం తత్ర వవన్ధిరే,
పునరేవ మయా గృప్తో రామో రమయతాం వరః.
విష్ణురేవ స్వయం భూత్వా తస్మిన్నాస్తే వరాసనే,

రామునితోడవైసుండి లేచి హస్తంబునఁ జంద్రసూర్యులం బట్టుచుండునట్లు చూచినాను. ౧౫

అంత నారామలక్ష్మణులును బెద్దకండ్లుగల సీతయును ఎక్కియున్న యాయేసుంగు ఆవాళంబున లంకకుఁబైఁగా నుండునట్లు చూచినాను. ౧౬

రాముఁడు సీతతోఁగూడ సెనిమిదితెల్లయెద్దులు గట్టంబడియుండు రోజునెక్కి యెచ్చటికి వచ్చినాఁడు. [తర్వాత మఱియొకవైపున తెల్లని యెద్దులు ధరించుకొని లక్ష్మణునితోఁ గూడి వచ్చియున్న కంటువడశివరా క్రమముగలరాముని జూచినాడు.] ౧౭

[ఈముట్టోకములతోడి బ్రహ్మాండమంతయు జలగమస్థావరసమేతముగా రాముఁడు మ్రింగివేసిన ట్లగవడెను. ఒకవైపున పాలనముద్రములో నట్టనడుమ విజృంభించియున్న యొకతెల్లనికొండమీఁద నాలుగుకోటలుగల పెద్ద తెల్ల యేనుఁగగవడెను. ఆయేనుఁగువీపుమీఁద శ్రీరామచంద్రమూర్తి యెక్కియుం డెను. ఇంతలో సీతమ్మయు సెగసివచ్చి యారాముని తోడమీఁదఁ గూర్చుం డెను. రాముఁడున్న ఆమెను ప్రియమమీఱఁ గొనిలించికొన్న ట్లగవడెను. ఇంకొక్కరిక్కున అతిపవిత్రమైన భద్రానమఁడు రాముఁడు తూర్పుమొగ ముగాఁ గూర్చున్నట్లును ఎల్లదేవతలు మహర్షులును వచ్చి సర్వవీధిజలముల తోడ ఆయన కభిషేకముచేసినట్లును సీతమ్మయు తెల్లనివస్త్రములు పూవులు గండము ధరించుకొని కన్నులపండువుగా వెలుంగుచున్నట్లును సమస్తదేవతలు బ్రహ్మతోఁ గలసివచ్చి రామునకుమ్రొక్కి వీడ్కొనినట్లును చూచితిని. మఱి యొకప్రక్క రాముఁడు తననిజరూపముతో శంఖచక్రాదివివృత్తిచిహ్నములను ధరించి వైకుంఠవాసియు పరాత్పరుఁడనగువిష్ణువువిభమున దివ్యసింహాసనముపై మెఱయఁగా దేవతలు పితృదేవతలు మునులు గంధర్వులు విద్యాధరులునాగులు మొదలయినవారందఱు చేతులు జోడించుకొని పట్టాభిషిక్తుండైన యామహా విష్ణువును సేవించుచున్నట్లును తర్వాత సమస్తగాయపలు రంభాద్యపురసలు వచ్చి వివిధనృత్యగానముచే సేవించినట్లును చూచితిని.]

పరం బ్రహ్మ పరం తత్త్వం పరం జ్ఞానం పరంతపః.
 పరం బీజం పరం క్షేత్రం పరం కారణకారణం,
 శంఖచక్రగదశ్రీమూకాః పుండరీకాయతేజః
 శ్రీవత్సవతానిత్యశ్రీరజేయశ్శాశ్వతో ధృవః,
 వీవంభూతో మహాతేజా రామః కమలలోచనః,
 సర్వలోకేశ్వరశ్రీమోక్ష ససర్జ రఘునందనః,
 తతోఽమరేంద్రాః పితరో మునీంద్రా

గంధర్వవిద్యాధరపన్నగేంద్రాః,
 కృతాభిషేకం పరివార్య రామం
 ప్రతుష్టువః ప్రాజ్ఞలయః ప్రహృష్టాః
 తతస్తు సర్వాపురః ప్రహృష్టా
 నృత్యం ని గాయంతి సమేత్య యత్ర,
 వాద్యం ప్రకుర్వంతి సమేత్య శంఖా
 వంశాశ్చ వీణా మురళాశ్చ భేర్యః.

తతోఽన్యత్ర మయా దృష్టో రామపుత్ర్యపరాక్రమః.]

లక్ష్మణేన సహభ్రాత్ర సీతయా సహ వీర్యవాన్.

౧౨

ఆరుహ్య పుష్పకం దివ్యం విమానం సూర్యసన్నిభం,

ఉత్తరాం దిశమాలోక్య జగాదు పురుషోత్తమః.

౧౯

వీవం స్వప్నే మయా దృష్టో రామో విష్ణుపరాక్రమః,

లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్ర సీతయా సహ రాఘవః.

౨౦

స హి రామో మహాతేజాశ్శక్యో జేతుం సురాసురైః,

రాక్షసైర్వాపి చాన్యైర్వా స్వర్గః పాపజనైరివ.

౨౧

రావణశ్చ మయా దృష్టః శీతో తైలసముక్షితః,

మహాపరాక్రమశాలియుఁ బురుషోత్తముండు నగు నారాముండు తమ్ముం డగులక్ష్మణుని, భార్యయగు సీతాదేవినిఁగూడి సూర్యబింబంబునకుసాటియగు పుష్పకవిమానంబు నెక్కి యుత్తరపునిక్కును బట్టిపోయెను. ౧౮-౧౯

నే నీప్రకారంబున స్వప్నంబునందు విష్ణుదేవుని పరాక్రమంబునకు సాటియగు పరాక్రమంబుగల రాముని, అతని తమ్ముండగు లక్ష్మణుని, భార్యయగు సీతాదేవినిం జూచినాను. ౨౦

పాపిష్ఠుఁడు స్వర్గము సాధింపజాలనట్లు మహాపరాక్రమశాలియగు రాముని దేవతలుగాని యనురులుగాని రాక్షసులుగాని మఱి యితరులుగాని యెంతమాత్రమును జయింపం జాలరు. ౨౧

రావణుండు గగ్గేరు పులమాలను దాల్చి దేహమంతయు నూనె

రక్తవాసాః పిబన్తత్రః కరవీరకృతస్రజః.

౨౨

విమానాత్పుష్పకాదన్య రావణః పతితో భున్వి,
కృష్యమాణ స్త్రిన్రియా దృష్టో ముంహః కృష్ణాంబరః పునః. ౨౩

రథేన ఖరయోక్తేన రక్తమూల్యానులేపనః.

పిబంస్తైలం హసన్నృత్యక భాగ్రింతచిత్తాదులేంద్రియః. ౨౪

గర్దభేన యయా శీఘ్రం దక్షిణాం దిశమాప్థిరః,

పునరేవ మయా దృష్టో రావణో రాక్షసేశ్వరః. ౨౫

పతితోఽవాచ్ఛికా భూమా గర్దభాద్భయమోహితః,
సహసోత్థాయ సంభ్రాంతో భయోర్తో హదవిహ్వలః. ౨౬

ఉన్నతైశ్చ దిగ్వాసా దుర్వాక్యం ప్రపన్నహు,
దుర్గంధం దుశ్శబ్దం ఘోరం తిమిరం పరకోపమమ్. ౨౭

మలపంకం ప్రవిశ్యాశు మగ్నస్తత్ర స రావణః,
[ప్రస్థితో దక్షిణామాళాం ప్రవిష్టః కర్దమప్రదం.]
కంఠే బద్ధ్యా దశగ్రీవం ప్రమదా రక్తవాసినీ. ౨౮

కాలీ కర్దమలిప్తాంగీ దిశం యామూర్త్యం ప్రకర్షతి,
ఏవం తత్ర మయా దృష్టః కుంభకర్ణో నిశాచరః. ౨౯

రావణస్య సుతాస్సర్వే దృష్టా స్తైలసముక్షితాః,

బూసికొని యెట్టినిబట్ట గట్టుకొని నూనెఁ ద్రావుచుఁ గైపునొంది నేలపై నుండుటఁ జూచినాను. ౨౦

రావణుఁడు మరల పుష్పకవిమానంబునుండి నేలంబడి తలలో జాట్టు లేక నల్లనిబట్టలు గట్టుకొని యొకయాఁడుదానిచేత నీడ్వఁబడుచున్నట్లు జూచినాను. ౨౩

మఱియు రావణుఁడు ఎట్టపూలమాలికలను రక్తగంధమాను ధరించి నూనెఁ ద్రావుచు నవ్వుచు నర్తనముసేయుచు భౌతికచిత్తుఁడై యింద్రియంబుల స్వాధీనతఁ దప్పి గాడిదలు గట్టిన రథంబు నెక్కి పోవుచుండుటం జూచినాను. ౨౪

మఱియు రావణుఁడు గాడిద నెక్కి దక్షిణపుదిక్కునుబట్టి శీఘ్రముగాఁ బోయెను.

మరల రాక్షసేశ్వరుఁడగు రావణుఁడు భయంబున దేహంబును చెలియక గాడిదపై నుండి తలక్రిందుగా నేలం బడుటను జూచినాను. ౨౫

ఆరావణుఁ డంత శీఘ్రంబుగా లేచి తొట్టువడుచు భయంబునొంది మనంబున నవయవంబుల స్వాధీనత దప్పి పిచ్చివట్టినట్లు చెప్పరానిదుర్వాక్యంబులు విశేషంబుగాఁ బలుకుచు శీఘ్రంబుగా దుర్గంధంబై నహింప నలవిగాక భయంకరంబై యంధకారపూర్ణంబైన నరకంబువలె నుండు మలవంకంబుఁ జొచ్చి యందు మునింగెను. [మఱియు దక్షిణపుకట్టుగాఁ బోయి యొక బురదమడుఁగులోఁ గూతెను.] ౨౬-౨౭

ఎట్టినిబట్టలు గట్టుకొని దేహమంతయు బురదఁ బూసికొనియుండు నొకనల్లనిస్త్రీ రావణుని మెడకుఁ ద్రాడుగట్టి దక్షిణపుదిక్కున కీడ్పుకొని పోవుచుండెను. ౨౮

అచ్చటఁ గుంభకర్ణుండును ఈవ్రత రముగానే యుండఁగాఁ జూచినాను. ౨౯

రావణునికొడుకు లందఱు దేహమంతయు నూనె నభిషేకించుకొని యుండఁగాఁ జూచినాను.

పరాహేణ దశగ్రీవశ్చింశుసూరేణ చేద్రజిత్.

30

ఉష్ట్రేణ కుంభకర్ణశ్చ ప్రయాతా దక్షిణాం విశం,

ఏకస్తత్ర మయా దృష్టశ్చేతచ్ఛత్రే విభీషణః.

31

శుక్లసూర్యాంబుభః శుక్లగంధానులేపనః,

శంఖమందుభిర్హిమైర్నృతగీతైరలంకృతః.

32

ఆకుహ్యై శైలసంకాశం మేఘస్తనితనిస్స్వనం,

చతుర్దంశం గజం దిగ్యమాస్తే తత్ర విభీషణః.

33

చతుర్విశుచివైస్సార్థం వై హయస ముపస్థితః,

సమాబశ్చ మయా దృష్టో గీతవాగీత నిస్స్వనః.

34

పీఠతాం రక్తమూల్యానాం రక్షసాం రక్తవాససాం,

లంకా చేయం పురీ రమ్యా సవాజిరథకుంజరా.

35

సాగరే పతితా దృష్టా భగ్నగోపురతోరణా,

లంకా దృష్టా మయా స్వప్నే రావణేనాభిరక్షితా.

36

దగ్ధా రాకుల్య దూతేన వాసరేణ తరస్వినా,

పీత్వా తైలం ప్రసృతాశ్చ ప్రహసంతోఽమహాస్వనాః.

37

లంకాయాం భన్తరూక్షాయాం ప్రవిష్టా రాక్షసస్త్రియః,

కుంభకర్ణాదయశ్చేమే సర్వే రాక్షసపుంగవాః.

38

రక్తం నివసనం గృహ్య ప్రవిష్టా గోమయప్రాదే,

అపగచ్ఛత సశ్యధ్వం సీతామాప స రాఘవః.

39

ఘాతయేత్పరమామర్షీ సర్వైస్సార్థం పి రాక్షసైః,

[రావణం రాఘవో ఘోరేభారాహారమాహవే,]

రావణుడు చుదిని ఇంద్రజిత్తు మొసలిని కలభకర్ణుఁ డొంటెను ఎక్కి వీరు మువ్వరును దక్షిణపుదిక్కునుబట్టి పోయిరి. 30

ఆవ్వుడు విభీషణుఁ డొక్కఁడు మాత్రము తెల్లపూమాలికలనుధరించి తెల్లబట్టలఁ గట్టుకొని తెల్లనిగంధముఁ బూసికొని శంఖధ్వనులును భేరినాదంబులఁ జెలఁగఁగా నృత్యతంబులతో నొప్పుచుఁ గొందఱోసాటి యయివదియు మేఘధ్వనినంటివ్వల గలదియును నాలుగుదంఠములఁగలదియు చాకాశంబున గలచరించుకొనినొక గురువృత్తమైనవిచలనమువాదును చనముఁ త్రుల నబ్బారును శూడి దూహింపించి యున్నట్టు చూచిరాను. 31-33

మఱియు నూచిఁ ద్రావుచు నెఱ్ఱిఁపూలమాలికలను ధరించి యెఱ్ఱిని బట్టులు కట్టుకొని చూచుచు వాప్యంబుల వాయింపుచున్నరాక్షసులఁ జూచి రాను. 34

రకుణీయుం బగు నీలంకాపట్టణము గవతులును బహిర్ద్వారములును చికిరి గుఱ్ఱములతోను రథములతోను విరుగులతోను సమద్రాణునఁ బడినట్లు చూచిరాను. 35

రావణునిచేత రక్షింపఁబడుచున్న యీలంకకు రాక్షసిదూత యయిన జలవలతుఁ డగుకౌశలచానకుఁడు దహించినట్లు స్వప్నంబున నగవడినది.

రాక్షసస్త్రీలు నూనెంద్రావి నర్తకముసేయుచు నవ్విచు గట్టిగాఁగేకలు వేయుచు భస్మమాత్రావశిష్టయయి ప్రవేశించుట కలదిగామోడు లంకలోఁ దిరుగుచుండిరి. 36, 37

కుంభకర్ణుఁడు మొదలంగా మేటిరాక్షసులందఱు ఎఱ్ఱనివస్త్రములు గట్టుకొని పేదగుంటలోఁబడి మునింగిరి. 38

మీర లవ్వలికిఁ బొందు, అట్లు చేయరేని నాశంబునొందుదురు. ఇక రాముఁడు నీశం బొందినట్లే నిశ్చయించుకొనుఁడు. ఆయన తప్పుక రాక్షసులయందఱతో మిమ్ముఁ జూపుచు, [విభీషణుగా దారకు దొంగిలిన రావణుని కడిందీచోరునఁ జూపఁగలఁడు.] 39

ప్రియాం బహుమతాం ధార్యాం వనవాసమనుప్రతామ్. ౪౦
భర్తృస్థితాం తర్జితాం వాపి నానుమంస్యతి రాఘవః,

తదలం కూరవాక్యైర్వ్యాసాంత్యమేవాభిధీయతామ్. ౪౧

అభియాచాను వై దేహీమేతద్ధి మమ రోచతే,
యస్యామేవంవిధస్త్వహ్ని దుగ్ధఖతాయాం ప్రదృశ్యతే. ౪౨
సాదుగ్ధవైర్వివిధైర్దుక్తప్రియం ప్రాప్నోత్యనుత్రమా,

భర్తృస్థితామపి యాచధ్వం రాక్షసశ్శః కిం వివక్షయా. ౪౩

రాఘవాద్ధి భయం భూరం రాక్షసానాముపస్థితం,

ప్రణీతాతప్రసన్నా హి మైథిలీ జనకాత్మజా. ౪౪
అలమేషా పరిత్రాతుం రాక్షసో మహతో భయాత్,

[తతస్సా ప్రీతుతీ బాలా భర్తృర్విజయహర్షితా,
అవోచద్యద్ధి తత్తథ్యం భవేయం శరణం హి వః,]
అపి ఛాస్యా విశాలాక్ష్యో న కించిదుపలక్షయే. ౪౫
విరూపమపి చాంగేషు సుసూక్ష్మమపి లక్షణం,

ఛాయావై గుణ్యమాత్రం తు శంకే దుగ్ధఖముపస్థితమ్. ౪౬
అదుగ్ధఖార్హమిమాం దేవీం వైహాయసముపస్థితాం,

ప్రియురాలును బహుమానంబు నొందియున్నదియును వనంబునకుఁ
గూడ వెంబడించి వచ్చినదియు నగుధార్మ్యము నిందించినను బెదరించినను
రాముఁ డెంతమాత్రము సహించి యుండఁడు. ౪౦

అట్లు కావున మోకతిరవచనంబుల విడువుఁడు. మంచిమాటగానే
చెప్పఁడు. ౪౧

సీతను ఆధయం బొనంగుచుని ప్రార్థింపుదము. ఇది నాయభిప్రాయము.
ఏస్త్రీయయిన దుగభిము నొంది యుండఁగా నిట్టిస్వప్నము గలుగునేని
అస్త్రీ దుగభిములన్నయు విడిచి మితిలేని సంతోషము నొందును. కావున
ఈసీత దుగభిముతో నుండఁగా నాకీస్వప్నము గలిగినది. కాబట్టి ఈసీత
దుగభిములన్నియుఁ బోయి పరమసంతోషము నొందఁగలదు. ౪౨

రాక్షసస్త్రీలారా! “మన మట్లు నిందించియున్నా మే. మనయం దీబిడ
కనుగ్రహము గల్గునా” అని సంబేహించుచుండవలదు. మీర లీ సీతను ప్రార్థిం
పుఁడు, మీయం దీబిడ కనుగ్రహము గల్గును. ౪౩

ఇ(క శిశు)యగునే రామునివలన రాక్షసుల కందఱకు మహాభయంబు
వాటిల్లును.

రాక్షసస్త్రీలారా! జనకునిహృతురయిన ఈసీతమాత్రమే మీనమస్కార
మునకుఁ బ్రసన్నయయి యింక రామునివలన మీకుఁ గలుగఁబోవు భయంబుఁ
బోఁగొట్టఁజాలును. ౪౪

[భర్తరిజయమునకు సంతసించిన యాయత్తు మమ్ము రక్షించురని
మన కభయ మిచ్చెనా యింకఁ దప్పదు.]

ఇదిగాక వికాలంబులగు కండ్లుగల యాసీతాదేవి యంగంబులందు
దుగభిము నొందించునట్టి లక్షణముగాని అంగవైకల్యముగాని కొంచెమైనను
నా కగఱడలేదు. ౪౫

ఈబిడదేహంబునందలి కాంతిమాత్రము కొంచెము మాటియున్నది.
దీనిచేతనే దుగభిమునకుఁ దగనిదియును దివ్యభోగంబు లనుభవించు దగినదియు
నగు సీతాదేవి కీదుగభింబు కల్గినదని తలంచుచున్నాను. ౪౬

అర్థసిద్ధిం తు వై దేహ్యః పశ్యామ్యహం పస్థితామ్. ౪౭

రాక్షసేంద్రవిభాశం చ విజయం రాఘవస్య చ,
నిమిత్తభూత మేతత్తు శ్రోతుమస్యా మహత్ప్రియామ్. ౪౮

దృశ్యతే చ స్ఫురచ్ఛత్రుః పద్మపత్రమిహాయతం,

ఈషచ్ఛ హృషితో వాస్యా దక్షిణాయా హ్యదక్షిణః. ౪౯

అస్మాదేవ వై దేహ్య బాహు రేకః ప్రకంపతే,
కరేణుహస్తప్రతిమస్సవ్యశ్చోర్ధ్వరసుత్తమః. ౫౦

వేషమానస్సూచయతి రాఘవం పురతస్థితం,

పక్షీ చ కాభానిలయం ప్రవిష్టః

పునః పునశ్చోత్తమసాంత్యవాదీ,

సుస్వాగతాం వాచముదీరయానః

పునః పునశ్చోదయతీవ హృష్టః. ౫౧

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - సప్తవింశస్సర్గః

అష్టావింశస్సర్గః

రాక్షసేంద్రస్య వచో నిశమ్య

తద్రావణస్యాప్రియమప్రియార్తా,

ఏతా వితత్రాస యథావనాంతే

ఓహంభవన్నా గజరాజకన్యా. ౧

రాక్షసీమథ్యగతాచ భీరుర్వాగ్భిర్భృశం రావణతర్జితా చ,
తాంతారమధ్యే విజనే విస్మయే బాలేవ కన్యా విలాప సీతా.

రాక్షసేశ్వరుఁ డగురావణుఁడు నశించుటయు, రామునకు విజయంబు గలుగుటయు ఇట్లు సీతాదేవి యభీష్టసిద్ధి శిఘ్రముగానే యగునని తలంచెదను.

ఈస్వప్నము ఈసీతాదేవికి మహాసంతోషంబు గలుగుటను మనము వినఁగల మని సూచించుచున్నది. ౪౮

మఱియుఁ దామరపూజేతుఁబోలె వికాలమైన యాసీతాదేవి యెడను కన్నదురుచున్నది.

సమర్థురాలయిన యాసీతాదేవి యెడమభుజమును కొంచెము గగుర్చు గొనినట్లు గనుపట్టుచు నిష్కారణముగా నదురుచున్నది. ౪౯

అఁడేనుఁగు తొండమువంటిదియు నుత్తమంబు నగుసీతాదేవి యెడను తొడ యదురుచున్నది. కావున రాముఁడు శిఘ్రముగా నిచ్చటికి వచ్చునని తెలియవచ్చుచున్నది. ౫౦

సింగళపక్షి చెట్టుకొమ్మపైఁ గూర్చుండి పలుమాఱు మధురంబుగాఁ గూయుచు బంధపురాకను దెల్పుచు “రాముఁడు శిఘ్రముగా వచ్చును” అని చెప్పునట్లున్నది. గరుడపక్షియుఁ జెక్కలు విదిర్చుకొని ప్రదక్షిణంబుగాఁ దిరిగి చెట్టుకొమ్మపైఁ గూర్చుండి మధురంబుగాఁ గూయుచు రామునిరాకం దెలుపుచు సింగ దుఃఖంపకుమని ప్రేరేపించుచున్నట్లున్నది. ౫౧

ఇది యిరువదియేడవ సర్గము.

ఇరువదియొనిమిదవ సర్గము

అసీత రాక్షసేశ్వరుఁడగు రావణుఁడుచెప్పిన యాయప్రియవచనంబు విని మహద్దుఃఖంబునొంది యడవినడుమ సింహంబులచేటిలోఁ జిక్కిన యాఁడేనుఁగుంబోలె మహాభయంబు నొందెను. ౧

భయపడుస్వభావముగల యాసీతాదేవి రాక్షసస్త్రీల నడుమం చిక్కి రావణుని బెడరింపుటకు భయపడి విజనం బగునడవినడుమ నొంటిగాఁ జిక్కిన చిన్నకన్నయయుంబోలె నేడ్చినది. ౨

సత్యం బతేదం ప్రచదంతి లోకే
 నాశాలమృత్యుర్భవతీతి సంతః,
 యత్రాహమేవం పరిభర్త్యమానా
 జీవామి కించిత్క్షణమప్యపుణ్యా,
 సుఖాద్విహీనం బహుదుఃఖపూర్ణ
 మిదం తు నూనం హృదయం స్థిరం మే,
 విశేర్యతే యన్న సహస్రథాఽద్య
 వజ్రహతం శృంగమివాఽచలస్య,
 నైవాస్తి దోషం మమ నూనమత్ర
 వధ్యాహమస్యాఽప్రియదర్శనస్య,
 భావం న చాస్మాహమరుప్రదాతు
 మలు ద్విభో ముత్రమివాఽన్విజాయ,

3

౪

౫

నూనం మమాంగాన్యచిరాదసార్థ్య
 శృన్వేత్త్వితైశ్చేక్ష్మ్యతి రాక్షసేంద్రః,
 తస్మిన్న సాగచ్ఛతి లోకనాథే
 గర్భస్థజంతోరివ శల్యకృత్తః,
 దుఃఖం బతేదం మమ దుఃఖతాయా
 మాసా చిరాయాధిగమిష్యతో ద్వా,
 బద్ధస్య వధ్యస్య తథా నిశాంతే
 రాజాపరాధాదివ తస్కరస్య,
 హః రామ హః లక్ష్మణ హః సుమిత్రే
 హః రామమాతస్సహ మే జనన్యా,

౬

౭

నే నిట్లు నిందింపఁ బడుచున్నదాన నయ్యుం బ్రాణములు విడువలేక
స్వల్పకాలమైనను శుద్ధితముగా బ్రదికియున్నాను. కావున నకాలమున
మృత్యువు గల్గదని పెద్దలు చెప్పమాట సత్యమే. అయ్యో ! 3

ఎంతమాత్రము శుభములేక మహామగభమునొందియుండు నాహృద
యము ఇట్టి యవస్థయందును వక్రాయుధము ప్రేటువకుఁ బగులు పర్వత
శిఖరముంబోలె నేయి పటియలుగాఁ బగులకున్నది గావున ఇది స్థిరము.
ఈమాట నిశ్చయము. 4

చూపయలకు రోత గలిగించునట్టిరావణుండు నన్నెట్లైనను జూపుటకే
యున్నాఁడు. అదియు దుర్మరణంబై యగుచున్నది: కావున నే నిష్కడు నా
ప్రాణములవిడుచుటయందు నాకేమియు నధికదోషంబులేదు. ఇది నిశ్చయము.
అయితే అతని ననుసరించియే ప్రాణములు గాపాడుకొని దోషంబై లేకుండ
వచ్చునే యని యన్నచో బ్రహ్మణుండు వేదమంత్రమును హృదునికియ్యుం
కాలవట్టు నేను నామనసును ఈరావణున కెంతమాత్రము నియ్యజాలను. 5

ఈరెండుమానంబులలోపల లోకవాసుఁ డగురాముఁ డిచ్చటికి
రాకుండునేర గర్భంబులోఁ జచ్చినశిశువును మృగలవాఁడు వెలికిఁ దీయుటకై
తుమకబుగా ఛేదించునట్లు దుష్టుఁ డగురావణుండు నన్ను కఠకుగలయాయుధ
ములచేఁ దుండుతుండుగా ఛేదించును. 6

ఇంక నీరెండుమానములును శిశువుగానే ముగియును. అయ్యో!
రాజుపట్ల నపరాధంబు నేయుటవలన బద్ధుఁడై తెల్లకాఠిసంతనే చంపఁ
బడుటవలన దొంగకుఁ గల్గుదుగని మిప్పుడు నాకుఁ బ్రాప్తమయినది. 7

అయ్యో రాముండా ! లక్ష్మణుండా ! సుమిత్రా ! తల్లీ ! రామునిగన్న
తల్లివయ్య కౌసల్యా ! అబ్బభాగ్యునగునేను నముద్రమధ్యంబున నుడిగాలివలన
నశించు నోడయుంబోలె ఇచ్చట నాకంబు నొందుచున్నాను. 8

ఏషా విపద్యామ్యహమబ్బభాగ్యా
మహర్ణవే నారివ మూఢవాశా.

౯

తరస్మిన్నా ధారయతా ద్యుగస్య
సత్త్వేన రూపం మనుజేంద్రపుత్రై,
నూనం విశస్తా మమ కారణా త్తా
సింహర్ష భౌ ద్యావివ వైద్యుజేన.

౧౦

నూనం స కాలో యుగరూపభారి
మూమబ్బభాగ్యాం లులుభే తవాసిం,
యత్రార్యపుత్రం విససర్జ మాధా

౧౧

రానూనుజం లక్షణపూర్వజం చ
హా రామ సత్కృత త దీర్ఘ బాహూ

హా పూర్ణచంద్రప్రతిమానవక్త్ర,
హా జీవలోకస్య హితః ప్రియశ్చ

వభ్యాం న మాం వేన్సి హి రాక్షసానామ్,

౧౨

అనన్యదైవత్వమిదం యమాచ

భూమా చ శయ్యా నియమశ్చ ధర్మే,

పతివ్రతాత్వం విఫలం మమేదం

కృతం కృతఘ్నేష్వివ మానుషాణామ్.

౧౩

మోఘో హి ధర్మశ్చరితో మయాఽయం

తథైకపత్నీత్వ మిదం నిరర్థం,

యా త్వాం న పశ్యామి కృతా వివర్ణా

హీనా త్వయా సంగమనే నిరాశా.

౧౪

రెండుసింహంబులుగాని రెండువృషభంబులుగాని పిడుగుతాండ్రుచేఁ
జంపఁబడునట్లు బలవంతు లగునారామలక్ష్మణులు నాకుఁగా జంకరూపము
ధరించినరాక్షసునిచేఁ జంపఁబడియుందురు. ఇది నిశ్చయముగానుండును. ౯

యమఁడె యప్పుడు జంకరూపుఁడాల్చి నా కాశం జూపియుండును.
ఇది నిశ్చయము. కావున నేను నాపెనిమిటిని రాముని అరిసి"ముఁడు లక్ష్మ
ణునిఁ బొమ్మంటిని. ౧౦

అయ్యో రాముఁడా! నత్యవ్రతుఁడా! ఆజానుబాహుఁడా! సిండు
చంద్రునింబోలు ముఖంబుగలవాఁడా! అయ్యో! నీవు ప్రాణిసమూహమున
కంకయు మేలను సంలొషమును జేయువాడవే! ఇప్పుడు నేను రాక్షసుల
చేలిలోఁ జావఁ బోవుట నెఱుంగవుగదా! ౧౧

పెనిమిటిదప్ప నికరుం దగుదేవుని గొలువకుండుటయు నీరాక్షస
స్త్రీలును రావణుండును ఎట్టివరుషచనంబు లాడినను "గొంతకాలమునకైన
రాముని ప్రియవచనంబులు వినంగలుగుదుఁగదా"యని యొర్పియుండుటయు
నేలం బరుండుటయును ధర్మంబు విడువకుండుటయు నిట్టి నాపాతివ్రత్యము
రామసంగమంబు సిద్ధింపకుండుటంజేసి కృతఘ్నునకుఁజేసినయుపకారంబుఁబోత
వృద్ధమయినది. ౧౨

నే నింతకాలము శ్రమపడినను నిన్నువదలి కృశించి వైషర్ణ్యమునొంది
మరల నిన్నుఁ జేర నాశయుంచుకొనుటకును దగినయవకాశము లేకున్నాను.
కావున నేనింతవఱ కనుష్ఠించిన ధర్మమును బాతివ్రత్యమును వృద్ధమైనది.
ఇంత కాలమిట్లు శ్రమపడక రావణుండు నన్నకహరించినప్పుడే ప్రాణింబులు
విడిచి యుండునేని ఇంతకష్టము రాకుండును. ౧౩

విజృంభదేశం నియమేన కృత్వా
 వనాన్ని వృత్తశ్చరితవృత్తశ్చ,
 స్త్రీభిస్తు మన్యే విఫులేక్షణాభి
 స్త్వం రంస్యసే వీతభయః కృతార్థః.
 అహం శు రామ త్వయి జాతకామా
 చిరం విసాశాయ నిబద్ధభావా,
 మోక్షం చరిత్వా చ తపోవ్రతం చ
 త్యక్త్వామి ధిగ్జీవితమల్పభాగ్యా.

౧౪

౧౫

సా జీవితం క్షీప్రమహం త్యజేమం
 విషేణ శస్త్రేణ శితేన వాపి,
 విషస్య దాతా న హి మేఽస్తి కశ్చి
 చ్ఛస్త్రస్య చా వేత్సని రాక్షసస్య.
 ఇతీన దేవీ బహుధా విలస్య
 సర్వాత్తనా రామమనుస్తరంతీ,
 ప్రవేపమానా పరిశుష్కనక్త్రా
 నగోత్తమం పుష్పితమాససాన.

౧౬

౧౭

శోకాభితప్తా బహుధా విచింత్య
 సీతాఽథ వేణుద్గ్రీవసం గృహీత్వా,
 ఉద్బధ్య వేణుద్గ్రీవనేన శీఘ్ర
 జహం గమిష్యామి యమస్య మూలమ్.
 ఉఽన్ధితా సా మృదుర్యగాత్రీ
 కాళాం గృహీత్వాఽథ నగస్య తస్య,
 తస్యాస్తు రామం ప్రవిచింతయంత్యా
 రామానుజం స్వం చ కులం శుభాంగ్యాః.

౧౮

౧౯

రాముడా! నీవు నియమంబునఁ దండ్రీయాజ్ఞను నెరవేర్చి ప్రతంబు
ముగిసిపదవ వసంబు విడిచి యయోధ్యకుఁ బోయి కృతార్థుడవై నన్ను
మఱచి యెంతమాత్రమును దుఃఖములేక విశాలంబు లగునేత్రంబులు గల
స్త్రీలంగూడి క్రిడించుచుందువు. ౧౪

రాముడా! అబ్బభాగ్య నగునేను మాత్రము నీయం దమరాగంబు
గలదాన నగుటయేగాక వినాశంబు నొందుటకైయే నీ యందు హృదయంబు
స్థిరంబుగా నుంచి వ్యర్థంబుగా నియమ మవలంబించి యుపనాసంబులు నల్ప
తుదకు నిందితములైన యీప్రాణముల నివ్వడు విడిచెదను. అని నీతాదేవి
రాము నంద్రేశించి చెప్పినది. ౧౫

అట్లు సమస్తదుఃఖంబులు బరితపించుచున్న నేను ఇప్పుడు విషంబుఁ
దీనిగాని తీక్షణంబగునాయుధముచేఁగాని శస్త్రంబుగా ప్రాణంబులు విడిచెదను.

ఈరావణునింట నాకు విషమునుగాని యాయుధముగాని యిచ్చువాఁ
డెవ్వఁడును లేడు. అని నీతాదేవి విలపించినది. ౧౬

నీతాదేవి పెక్కువిధంబుల విలపించి హృదయంబున రాముని
భ్యాసంబునేయుచు దుఃఖంబున పడంతుచు నో రెండఁగా నాశింశుపా
వృక్షంబుఁ జేరెను. ౧౭

అంత నానీతాదేవి దుఃఖంబునఁ బరితపించుచుఁ దలజడను మెడతోఁ
గట్టుకొని “దీనిచే నే నురిపోసికొని ప్రాణంబులు విడిచి యమలోకంబున
కరిగెదను” అని తలఁచెను. ౧౮

అంత మృదువులయిన యవయవములు గలనీతాదేవి యట్లు మరణంబు
నొంద నిశ్చయించి ఆశింశుపావృక్షముకొమ్మం బట్టుకొని యుండినది.

ఆప్పుడు రాముని లక్ష్యజునిం దలంచుకొని యట్టి పరాక్రమకాలు
రుండునప్పుడును నాకీటియవస్థ గలిగినదే యనియుఁ దనపంకమం దలంచు

శోదానిమిత్రాని తథా బహూని
 ధైర్యార్జితాని ప్రవరాణీ లోకే,
 స్రామన్మిమిత్రాని తదా బభూవుః
 పురాపి నీధ్యాన్యవలక్షితాని.

20

ఇని శ్రీసుందరకాండే - అష్టావింశస్సర్గః.

ఏకోనత్రింశస్సర్గః

తథా గతాం తాం వ్యధితామనిందితాం
 న్యవేతహర్షాం పరిదీనమానసాం,
 కుభాం నిమిత్రాని కుభాని భేషరే
 నరః శ్రిగూ జాప్తమివోపజీవినః.

1

తస్మాక్కుభంబామ మరాశపత్నీ
 కాజీవృతం కృష్ణవికాలకుక్షం,
 స్రాప్సదత్రైకం నయనం సుకేశ్యా
 మీనాహతం పద్మమివాభితామమ్.

2

భుజశ్చ చార్వంచితపీనవృత్తః
 పరార్థస్థికాలాగరుచందనార్హః,
 అనుత్తమేనాధ్యుపితః ప్రియోజ
 చిరేణ వామస్సమవేపతాశు.

3

గజేంద్రహస్తప్రతిమశ్చ పీన
 స్తయోర్ద్వయోస్సంహతయోస్సుజాతః,
 ప్రస్ఫుండమానః పునరూరుస్యా
 రామం పురస్తాత్ స్థితమూచచక్షే.

4

కొని యిట్టిప్రణామకలమంబులతోఁ బుట్టిర నామః బాహ్యం బడనీమర్తర
ణంబు నేయవలసివచ్చెనే యనియొక వగచుచున్న శుభాంగి యగునానీతకు
శుభసూచకములును దైర్యము గలిగించుకవియును లోకప్రసిద్ధములును నిది
వఱకుఁ దెచ్చుమాటును శుభకరంబులని పరీక్షింపఁబడి నిర్ణయింపఁబడినవియు
నగునని క్తము లనేకములు కనుపడినవి.

౧౯, ౨౦

కవి యందువనియెడిమిదవ సర్గము.

ఇరువదితొమ్మిదవ సర్గము

సంపత్తుగలవా నతనినేమకుచి లాశ్రయించుచుకాగున సట్లు చెప్పు నలని
గానిపిధంబున నాశ్రియ పావృక్షంబు నొద్దకు వచ్చియున్నదియుఁ జరమ దుగ్గి
తయు నట్టిరామవిరహదయంబు దా నెట్లుండవలయునో అట్లే యుండునా
సాది పతివ్రతాధర్మంబు లాచరించుచున్నది కావునఁ బ్రస్తుతింపఁదగినదియును
ఎంతమాత్రము సంతోషము లేనిదియును దీనంబగుమనంబుతో నున్నదియును
మంగళరూపిణియు నగునానీతకు శుభనిమిక్తము లాశ్రయించినవి.

౧

మంగళ లక్షణంబులు గలదై మంకరలయిన తెప్పపెండ్లుకలు గలిగి
గుడ్డుర నల్లగాను ఆదైరి తెల్లగాను కొనల నెఱ్ఱగాను పిప్పుడుడురట్టి
యానీతాదేవి యెడమకన్న మీనుచేఁ గొట్టబడిన కమలాబు గదలునట్లు
స్ఫురించినది.

౨

సుందరంబై యుత్తమాబై బలిసి గుండ్రముగా నుడువనియు శ్రేష్ఠ
మయిన కృష్ణాగరుగంధముచేఁ బలుమాఱుఁ బూయఁబడినదియు సమస్త పురు
షోత్తముఁ డగురామునిచే బహుకాలము తలగడగాఁ జేసికొఁబడినదియునగు
నానీతాదేవియెడమధుజము గడగడ వడంకినది.

౩

సమస్త శుభలక్షణములు గలిగి యొకటితోనొకటి చక్కఁగాఁ గలిసి
కొనియుండు నాదీడ రెండుతోడలలో నేనుంగు తొండములకుసాటియై బలిసి
సుందరమయిన యెడమతోడ మిక్కిలి కదలుచు “రాముండు మందటనె
య్యన్నవాఁ”డని సూచించినది.

౪

శుభం పునర్హేమనమానవర్ణ
మీషద్రజోభ్యస్తమివామలాత్మ్యః,
వాసస్థితాయాశ్చిఖరాగ్రదత్యాః
కించిత్పరిసంసత చారుగాత్ర్యాః.

౫

ఏతైర్మిమితైరపరైశ్చ సుభూ
స్సంబోధితా స్రాగపి సాధు నీధ్యైః,

వాతాతపక్లాంతమివ ప్రణాప్తం
వర్షేణ బీజం ప్రతిసంజహర్ష.

౬

తస్యాః పునర్బింబఫలాధరోష్ఠం
స్వక్షిభ్యు కేశాంత మరాశపత్న్య,
వక్త్రం బభానే సితశుక్లదంష్ట్రం
రాహోద్దుఖాచ్ఛంద్ర ఇవ ప్రముక్తః.

౭

సా వీతశోకా వ్యవసీతతంద్రీ
శాంతజ్వరా హర్షవివృద్ధసత్వా,
అశోభతార్యా వదనేన శుక్లే
శీతాంశునా రాత్రిరివోదితేన.

౮

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - ఏకోన త్రింశస్సర్గః.

త్రింశస్సర్గః

హనుమానపి విక్రాంతస్సర్వం శుశ్రావ తత్త్వతః,
సీతాయాస్త్రిజటాయాశ్చ రాక్షసీనాం చ తర్జనమ్.

౯

అవేక్షమాణస్తాం దేవీం దేవతామివ నందనే,
తతో ఒహువిధాం చింతాం చింతయామూస వానరః.

౧౦

స్వచ్ఛములయిన కండ్లు గలదియును కొనలగుండ్రములుగా నుండుదంతములు గలదియు సుందరములైన యవయవములుగలదియు నిలుచున్నదియు నగునీతాదేవి గట్టు కొనియుండునట్టి మంగళకరంబును బంగారురంగుగలదియు గొంపెము దుమ్ముగలిగి యుండుటచే గాంధిదళియున్నదియునగు నస్త్రము జాతినది.

సుందరములయిన కనుబొమ్మలు గల యాసీతాదేవి యదివఱకు బలుమాట “సరియైన ఫలముల నిచ్చునవి” యని పరీక్షించి “నిర్ణయింపబడినట్టి యాసిమిత్రములను మఱి యితరులనుజూచి నిచ్చే రామాగమనంబు గల్గునని యెఱింగి గాలియెండలతాఁకునకు వాడి కృలేంచియుండు చిన్న మెలక వానవతియఁగానే మరల గాంధినొందునట్లు మిక్కిలి సంతోషించెను.

ఇదిగాక దొండవండువంటి క్రిందిపెదఱితో నొప్పుచు సుందరములైనకండ్లును కనుబొమ్మలును ముంగురులును వంటిరయిన తెప్పవెండ్రుకలును గలిగి మిక్కిలి ధవళంబులైన వండ్లచే జెలంగుచున్న యాసీతాదేవిముఖము రాహువు నోటనుండి వెలువడిన చంద్రబింబముంబోలె బ్రకాశించినది.

పూజనీయయగు నాసీతాదేవిదుఃఖంబుగాని యాలస్యంబుగాని తాపముగాని లేక సంతోషంబున మనంబు వికాసంబు నొందఁగాఁ బ్రకాశించుచుండు ముఖంబుచేక శుక్లరక్షరాత్రి చంద్రునిచేతం బ్రకాశించునట్లు లేజర్దిల్లుచుండినది.

ఇది యిరువదితొమ్మిదవ సర్గము.

ముప్పదియవసర్గము

ఆశింశుపావృక్షంబునందు విశ్రమించి యున్న హనుమంతుండు (పాతాంకరపక్షిమండు “వరాక్రమశాలియగు హనుమంతుండు”) సీతాదేవి వృత్తాంతమును ద్రిజట చెప్పిన స్వప్నవృత్తాంతమును రాక్షసస్త్రీలు నీకనులెదరించిన విధంబును అంతయును గ్రహముగా వినుచుండెను.

అంత హనుమంతుండు సందఁపనంబుననున్న దేవతాస్త్రీనింబోలె సీతాదేవిం జూచుచు నెట్లగి పెక్కువిధంబులం జెరిలించెను.

యాం కపీనాం సహస్రాణి సుబహునన్యాయుతాని చ,
 దీక్షు సర్వాసు మూర్ధంతే నేయమాసాదితా మయా. 3
 చారేణ తు సుయుక్తేన శత్రోశ్చక్తిమపేక్షతా,
 గూఢేన చరతా తావదవేక్షిత మిదం మయా. 4

రాక్షసానాం విశేషశ్చ పురీ చేయమవేక్షితా,
 రాక్షసాధిపతేరస్య ప్రభావో రావణస్య చ. 5
 యుక్తం తస్యాప్రమేయస్య సర్వసత్త్వదయావతః,
 సమాశ్వాసయితుం భార్యాం పతిదర్శనకాంక్షిణీమ్. 6

ఆహమాశ్వాసయామ్యేనాం పూర్ణచంద్రనిభాననాం,
 అపృష్టదుగ్ధభాం దుగ్ధభారాం దుగ్ధసాగ్ధంతమగచ్ఛతీమ్. 7

యద్యప్యహమిమాం దేవీం శోకోపహతచేతసాం,
 అనాశ్వాస్య గమిష్యామి దోషచర్దమనం భవేత్. 8
 గతే హి మయి తత్రేయః రాజపుత్రీ యశస్విని,
 పరిత్రాణమవిదంతీ జానకీ జీవితం త్యజేత్. 9

మయా చ స మహాబాహుః పూర్ణచంద్రనిభాననః,
 సమాశ్వాసయితుం న్యాయ్యస్మీన్సితాదర్శనరాలసః. 10

నిశాచరీణాం ప్రత్యక్ష మనర్హం చాపి భాషణం,

వానరులు వేలుగాను బెక్కుదశసహస్రంబులుగానుజేరి సమస్తసిక్కులందును ఏ సీతను వెదకుచున్నారో అసీతను నే నిక్కడఁ జూచుచున్నాను నేను మిక్కిలియు నెచ్చరికగల్గి శత్రువులసామర్థ్యంబును దెలిసికొనఁ దగుండనై యెవ్వరికిం దెలియకుండునట్లు లంకయంతయుఁదిరిగి వీరినంతయుఁ దెలిసికొంటిని.

రాక్షసులవిశేషంబుఁ జూచినాను, ఈలంకాపురివిధంబును జూచితిని నుజీయు రాక్షసులకుఁ బ్రభుఁడైన యీ రావణునిప్రభావంబునుం గంటిని.

కొంతలేనిప్రభావము గలవాఁడును సమస్తప్రాణులందును దయగఁ వాఁడుగను నారాముని భార్యయును బెరిమిటిని జూడఁగోరి దుఃఖించుచున్న వియునగు నీసీతకు రామక్షేమంబుచెప్పి కొంతయూఱట గల్గించుటయొక్కము.

ఇదివఱ కెన్నఁడును దుఃఖము ననుభవించినచికాదు కావున నిష్పక్ష సంభవించినదుఃఖంబు నోర్వలేక దుఃఖమునకంతంబుగానక పరితపించుచున్న నిందుచంద్రునిబోలు ముఖంబుగల యీసీతకు రామవార్తం జెప్పి దుఃఖము వాపునట్లు చేసెదను.

నేను ఇట్లు దుఃఖనముద్రంబున మునిగి పరితపించుచున్న యాసీతాదేవి నాశ్వాసింపకయే రామునొద్దకుబోదునేని దోషంబు సంభవించును. ౮

నేను ఈసీత నాశ్వాసింపక రామునొద్దకుఁ బోగానే కీర్తిమంతురాలును రాచకొమాతైయునగు సీతాదేవి తన్ను గాపాడువార లెవ్వరునులేరని తలంచి ప్రాణాబులు విడుచును. ౯

మహాబాహుండును నిందుచంద్రునిబోలు ముఖంబుగలవాఁడును సీతంజూడఁగోరి తడించుచున్నవాఁడునగు నారామునకును నేను సీతాదేవిక్షేమవార్తఁ జెప్పి యవశ్యము కొంతయూఱట గల్గింపవలెను. ౧౦

నే నెట్లుయినను సీతాదేవి నాశ్వాసింపవలసివది. ఈ రాక్షసస్త్రీలే మరల సీతం గనుపెట్టి యున్నవారు. నేను వీరలయెదుట సీతాదేవితో మాటలాడుటయు సరిగాదు. ౧౧

కథం ను ఖలు కర్తవ్యమిదం కృచ్ఛగతో హ్యహమ్. ౧౧

అనేన రాత్రిశేషేణ యది నాశ్వాస్యతే మయా,
సర్వథా నాస్తి సందేహః పరిత్యజ్యతి బిషితమ్. ౧౨
రామశ్చ యది పృచ్ఛేన్నాం కిం మాం సీతాఽబ్రవీద్యచః,
కిమహం తం ప్రతిబ్రూయామహంభావ్య సుమధ్యమామ్. ౧౩

సీతాసం దేశరహితం మామిత స్త్వరయాగతం,
నిర్దహేదపి కాకుత్స్థః క్రుద్ధస్తీప్రేణ చతుషా. ౧౪

యది చోద్వేజయిష్యామి భర్తారం రామకారణాత్,
వ్యర్థమాగమనం తస్య సనై న్యస్య భవిష్యతి. ౧౫

అంతరం త్వహమాసాద్య రాక్షసీనామిహ స్థితః,
శనై రాశ్వాసయిష్యామి సంతాపబహుళామిమామ్. ౧౬

అహం త్వతితనుశ్చైవ వాచశ్చ విశేషతః,
వాచం చోదాహరిష్యామి మానుషీమిహ సంస్కృతామ్. ౧౭

యది వాచం ప్రదాస్యామి ద్విజాతిరివ సంస్కృతాం,
రావణం మన్యమానాం మాం సీతా భీతా భవిష్యతి. ౧౮
వానరస్య విశేషేణ కథం స్యాదభిభాషణం,

కట్టున్నదే నేనెట్లు చెప్పుదు సీత నాశ్వాసింపకలను? నాకేమియుఁ దోడలేదు. అట్లు సీత నాశ్వాసింపక పోవుటయును యుక్తముగాదు. సీత నాశ్వాసింపుటకు నవకాశములేకున్నది. ఏమిచేయవచ్చును? సంకటంబుగల్గినది.

నేను సూర్యోదయమునకు లోపల నాశ్వాసింపకుండునేరీ యీసీతా జేపి ప్రాణంబులు విడుచును. దీని కెంతమాత్రమును సందేహములేదు. ౧౨

నేనిప్పుడు సీతతో నేమియు మాటలాడకయే రామునొద్దకుఁబోయిన పిమ్మట అతఁడు “సీత నాకేమి చెప్పి చంపినది” అని నన్నడుగునేని నతని కేనుని బదులు చెప్పుదును? ౧౩

నేనిచ్చటనుండి వేగమునఁ దనయొద్దకు వచ్చి “సీతతో నేను మాటలాడలేదు గావున నాదిక నాతో నేమియుఁ జెప్పింపలేదు” అని చెప్పుగానే రాముండు మహాలోపంబు నొంది చుఱుకుఁజూపుట నన్ను దహించినను దహించును. ౧౪

నేను సీతతో మాటలాడకయేపోయి రామునకై సుగ్రీవునిం బ్రేరేపించి యిచ్చటికిఁ దోడ్కొనివచ్చినను ఈసీత యంతవఱ కీదుఃఖముతోఁ బ్రాణంబులు ఖరించియుండఁజాలదు. గావున నాసుగ్రీవుండు నైస్యములతో నిచ్చటికి వచ్చుటయు వ్యర్థమగును. ౧౫

నే నిచ్చటనేయుండి యీరాక్షసస్త్రీలు కొంచె మెచ్చరికదప్పియుండు నప్పుడుగాని యవ్వలికిఁ బోయినప్పుడుగాని కొంచె మవకాశము గలిగి సంకనే వరమదుఃఖితయై యున్న యాసీతను వీరలు వివశుండునట్లు మెల్లగాఁ నాశ్వాసింపెదను. ౧౬

నేను మిక్కిలి సూక్ష్మమైన దేహమునొందియున్నవాడను. అందును వానరుండను. గావున నన్నిరాక్షసస్త్రీలు కనుగొనఁజాలరు. అందు కనుకూలముగా మనుష్యులు మాటలాడునట్లు సంస్కృతభాషను నవలంబించి చెప్పెదను. అదియు నీరాక్షసస్త్రీలకుఁ దెలియదు. ౧౭

నేను బ్రహ్మణుఁడనబోలె సంస్కృతభాషను మాటలాడుదునేని సీతా చేరి “కోరి సంస్కృతభాషతో నెట్లు మాటలాడు!” అని తలంచి నన్ను రావణుఁడని భయంబునొందును. ౧౮

అవశ్యమేవ వక్తవ్యం మానుషం వాక్యమర్థవత్.

౧౯

మయా సాంత్యయితుం శక్యా నాన్యథేయమనిందితా,

నేయమాలోక్య మే రూపం జానకీ భాషితం తథా.

౨౦

రక్షోభిస్త్రాసితా పూర్వం భూయస్త్రాసం గమిష్యతి,

తతో జాతపరిత్రాసా శబ్దం కుర్యా న్ననస్విని,

౨౧

జానమానా విశాలాక్షీ రావణం కామరూపిణం,

సీతయా చ కృతే శబ్దే సమాసా రాక్షసీగణః.

౨౨

నానాప్రహరణో ఘోరస్సమేయాదంతకోపము,

తతో మాం సంపరిక్షిప్య సర్వతో వికృతాననాః.

౨౩

వధే చ గ్రహణే చైవ కుద్యుర్యత్నం యథాబలం,

గృహ్య కాఖాః ప్రకాఖాశ్చ స్కంధాంశోత్తమకాఖనామ్,

దృష్ట్వా విపరిధావంతం భవేయర్భయశంకితాః,

మమ రూపం చ సంప్రేక్ష్య వనే విచరతో భూహత్.

౨౪

రాక్షసోభి భయవిత్రస్తా భవేయర్వికృతాననాః,

తతః కుద్యుస్సమాహ్వానం రాక్షసోభి రక్షసామపి.

౨౫

రాక్షసేంద్రనియక్తానాం రాక్షసేంద్రనివేశనే,

తే శూలశక్తినిస్త్రింశవిధాయుధసాణాయః.

౨౬

అపతేయర్విమర్దేన్స్త్రిన్వేగేనోద్విగ్నకారిణః,

సంరుద్ధస్తైస్తు పరితో విధమకా రక్షసాం బలమ్.

౨౭

శక్నుయాం న తు సంస్పృశ్యం పరం పారం మహోదధేః,

కావున నవశ్యము సాధారణమున మనుష్యభాష నవలంబించియే మాటలాడవలెను. సంస్కృతభాషలో మాటలాడఁగూడదు. ౧౯

అట్లుగాక మఱియేవిధమునను అనిందితయగు నీనీత శాశ్వతసింహ శా కలవిగాదు.

ఈనీత నేను వానరుండనై యుండుటకు మనుష్యులు మాటలాడునట్లు మాటలాడుటనుంజూచి పూర్వ మిట్టిరాక్షసుల వేగంబులం జూచి భయపడి యున్నది కావున కామరూపియగు రావణుఁడే యిట్లు వచ్చెనని ఇనుమడి భయంబునొందును. ౨౦

అంత వికాలంబులగు కండ్లు గలదియును బలవ్రతయు నగునీత శాచందంబు చూచినంతనె మహాభయంబు నొంది గట్టిగా నణచును. ౨౧

నీత గట్టిగా నణవఁగానే ఈరాక్షసస్త్రీలందఱు నానావిధాయుధంబులు ధరించి భయంకరముగా మృత్యువుంబోలె వేగంబున నాపైఁగవత్తురు.

అంత నీరాక్షసస్త్రీలు నాచుట్టును జుట్టుకొని వారిచేత నైనంత వఱకు నన్నుఁ జంపుటకుఁ గాని లేక పట్టుకొనుటకుఁగాని ప్రయత్నము సేయుదురు. ౨౩

చెట్టుకొమ్మలను జిన్నకొమ్మలను బెద్దచెట్టుబోచెలను దీసికొని నాలుగు ప్రక్కలను బరుగెత్తు నన్నుఁజూచి మిక్కిలియు భయమునొందుదురు. ౨౪

అవికృతంబులగు ముఖంబులుగల రాక్షసస్త్రీలు అశోకవనంబున విహరించుచున్న నామహారూపంబుఁ జూచి భయపడుదురు. ౨౫

అంత రాక్షసస్త్రీలు రాక్షసేశ్వరుండగు రావణునింట రావణునిచే నియోగింపఁబడి కావలియుండు రాక్షసులం బిలుతురు. ౨౬

ఆరాక్షసులు శూలంబులు జిల్లికోలలు ఖడ్గములు మొదలగునానా విధాయుధములఁ జేతులందాల్చి వేగంబునఁ జూపరులకు భయంబు గలిగించుచు యుద్ధంబునకు వత్తురు. ౨౭

రాక్షసులు నన్ను నాలుగుప్రక్కలం జుట్టుకొని యడ్డగింపఁగా నేను వారల నందఱుఁ బ్రహరింపనై నను శత్రుండ నగుదునుగాని యామహానముద్రము చాటి యవ్వలిగట్టుఁ జేరఁజాలను. ౨౮

మూం వా గృహీతామురాప్లుత్య బహవత్ప్రీతుః కారిణః. ౩౯

స్వాదియం చాగృహీతాహ్లాదుమచ గ్రహణం భవేత్,

హింసాభరుచయో హింసుర్విమాం వా జనకాత్త బామ్. ౪౦

విపన్నం స్వాత్తతః కార్యం రాగుసుగ్రీవయోరిదం,

ఉద్దేశే చ్ఛమార్గేఽస్మిన్ రాక్షసైః పరిహరితే. ౪౧
సాగరేణ పరిక్షిప్తే గుప్తే వసతి బానకీ,

విశస్తే వా గృహీతే వా రక్షోభిర్తయి సంయుగే. ౪౨
నాన్యం పశ్యామి రామస్య సాహాయ్యం కార్యసాధనే,

విమృశంశ్చ న పశ్యామి యోహతే మయి వానరః. ౪౩
శతయోజనవిస్తీర్ణం లంఘయేత మహాదధిం,

కామం హంతుం సక్షర్థోఽస్మి సహస్రాణ్యపి రక్షసామ్. ౪౪
న తు శత్యామి సంప్రాప్తుం పరం పారం మహాదధేః,

అసత్యాని చ యుద్ధాని సంశయో మే వ రోచతే. ౪౫
కశ్చ నిస్సంశయం కార్యం కుర్యాత్ప్రిజ్ఞస్సంశయం,

ప్రాణత్యాగశ్చ వై దేహ్యా భవేదనభిభాషణే. ౪౬

చుఱుగుగాఁ బనిసేయునట్టి యారాక్షసు లశేషులుచేసి యాకాశమున
కెగిరి నన్నుఁ బట్టుకొనినం బట్టుకొందురు. ౩౯

అట్లుగనేని సీతకు రామవృత్తాంతము , దెలియకపోవును. నేనును
రాక్షసులచేతిలోఁ జిక్కుదును.

ఈరాక్షసులు ఎప్పుడును జీవకోటులది జంపఁగోరుచుండువారలు
గావున ఈసీతను జంపినను జంపుదురు. ౪౦

అట్లుగనేని రాముఁడును శుగ్రీవుఁడును సాధింపఁ గోరియుండు
కార్యచుంతయు నాశమునొందును.

వానరుల కెవ్వరికిని దెలియని దారిగలదియుఁ బెక్కురాక్షసులు
గాపలియున్నదియుఁ జుట్టును సమద్రముచేఁ బరివేష్టించఁబడియున్నదియు
నెవ్వరికిని దెలియనిదియు నగు నీస్థలంబున సీతయున్నది. ౪౧

నేను యుద్ధంబున రాక్షసులచేఁ జచ్చినను బట్టువడిరను మరల
రామునకు సహాయుఁడై యిట్టికార్యము సాధింపఁగలవాఁడు మఱియెవ్వఁడు
నా కగపడలేదు. ౪౨

నేనిచ్చట యుద్ధంబునఁ జచ్చినపిమ్మట నాకు యోజనంబుల దూరము
ఈమహాసముద్రమును దాటఁజాలిన వానరుఁడు మఱియెవ్వఁడును ఎంత
యాలోచించినను నాబుద్ధి కగపడలేదు. ౪౩

నే నెన్నివేలరాక్షసులనైనను సరకుసేయక చంపఁగలనుగాని యట్లు
యుద్ధంబున నలసినపిమ్మట నీమహాసముద్రమును దాటి యవ్వలిగట్టును
జేరఁ జాలను. ౪౪

యుద్ధములో జయమే గల్గునని నిశ్చయింపఁగూడదు. అపజయము
గల్గినను గల్గును. కావున నిట్లు సందిగ్ధం బగుకార్యము సేయుటకు నాకు
సమ్మతిలేదు. పండితుఁ డగువాఁ డెవ్వఁడును ఇట్లు సందిగ్ధం బగుకార్యమును
నిన్సంశయముగాఁ జేయఁజాలఁడు. ౪౫

నేను సీతతో మాటలాడకయే పోదునేని సీతాదేవి తనకెవ్వరును
చిక్కులే రనుకొని ప్రాణంబులు విడుచును. ౪౬

ఏష దోషో మహాః హి స్యాన్తమ సీతాభిభాషణే,

భూతాశ్చార్థా వినశ్యంతి దేశకాలవిరోధితాః. ౩౭

విక్లబం దూతమాసాద్య తమస్సూర్యోదయే యథా,
అర్థానర్థాంతరే బుద్ధిర్నిశ్చితాపి న శోభతే. ౩౮

[యోహ్యర్థ్యం బహుథా జేద సమర్థోఽర్థసాధనే]
ఘాతయంతి హి కార్యాణి దూతాః పండితమానిసః,

న వినశ్యేత్కథం కార్యం నైక్లబ్యం న కథం భవేత్. ౩౯

లంఘనం చ సముద్రస్య కథంను న వృథా భవేత్,
కథంను ఖలు వాక్యం మే శృణుయాన్సోద్విజేతవా. ౪౦

ఇతి సంచింత్య మానుమాంశ్చకార మతిమాన్తతి,

రామదుక్లిష్టకర్తాణాం స్వబంధుమనుకీర్తయన్. ౪౧

నైసాముద్వేజయిష్యామి తద్బంధుగతమానసాం,

ఇత్వోకూణాం పరిష్టస్య రామస్య విదితాత్మనః. ౪౨

శుభాని ధర్మయుక్తాని వచనాని సమర్పయన్,

క్రావయిష్యామి సర్వాణి మధురాం ప్రబ్రువన్ గిరమ్. ౪౩

శ్రద్ధాస్మతి యథా హీయం తథా సర్వం సమాదధే,

సీతలో మాటలాడినను ఇప్పుడు చెప్పినట్లు నాకు మహాదోషంబు సంభవించును.

సర్వసిద్ధములయినను గార్యములు దూత వివేకము లేనివాఁడగు నేని సూర్యోదయమునందుఁ జీకటి నశించునట్లు నశించును. 32

ప్రభువు కార్యకార్యవిషయమునందుఁ జక్కఁగా నాలోచించి 'ఇట్లు చేయవలసిన' దని నిశ్చయించినను కార్యమునం దవివేకు లగుదూతల నియోగించునేని అది యెంతమాత్రము చక్కఁబడదు. ఈదూతలు తమకేమియుఁ జెలియజున్నను దమకన్నఁ బండితులు లేరని యహంకరించి కార్యంబులఁ జేయుదురు. 33

రామకార్యము చెడకుండునట్లును ఈమహాసముద్రంబు దాఁటినది చ్యుర్థము గాకుండునట్లును జేయవలెను. 34

సీత నేను జెప్పుమాటను వినునట్లుగాని లేక నామాట విని భయపడకుండునట్లుగాని నేను మాటలాడవలెను. అని హనుమంతుఁడు అలోచించెను.

బుద్ధిమంతుఁడగుహనుమంతుఁ డిట్లు చక్కఁగా నాలోచించి చేయవలసినవిధము నిట్లని నిశ్చయించెను. 35

నేను ఈసీతకు బంధుఁడగు రాముని గీర్తించెదను. కావున సీసీత మనస్సు రామునియందే బద్ధమయి యుండుటంజేసి యాబిడకు భయంబు గలుగదు. 36

ఇత్వాకువంశమునఁ బుట్టినవారలలో శ్రేష్ఠుఁడును బరమాత్మవేత్తయి నగురాముఁడు సీతకుఁ జెప్పుమని చెప్పిన ధర్మిష్ఠుంబు లగుమంగళవచనంబులను మెల్లమెల్లఁగాఁ జెప్పుచు నిటు మధురవచనంబుల రామునిమాటల నన్నింటిని వినిపించెదను. 37, 38

ఎట్లు చెప్పినట్లయిన సీసీత భయంబునొందక హనుమంతుని మాటపై నమ్మకముంచునో ఆశ్రకారముగానే చెప్పునట్లు హనుమంతుఁడు నిశ్చయించి నాఁడు.

ఇతి స విహువిధం మహానుభావో
 జగతిపతేః ప్రమదాయజేషుమాణః,
 మధురమవితథః జగదా వాత్యం
 ద్రుమవిటసాంపరమాస్థితో హనూమాన్.

౪౪

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - త్రింశస్సర్గః.

ఏ క త్రి ం శ స్స ర్గః.

ఏవం బహువిధాం చింతాం చింతయిత్వా మహాకపిః,
 సుశ్రవే మధురం వాత్యం వై దేహ్య వ్యాజహార మా
 రాజా దశరథో నామ రథకుజరవాజిమాన్,
 పుణ్యశీలో మహాకీర్తిరృజరాసీన్సహాయశాః.

౧

౨

రాజర్షిణాం గుణశ్రేష్ఠస్తపసా చర్షి భిష్యమః,
 చక్రవర్తికులే జాతః పురంబరసమో బలే

౩

అహంసారతిరతుద్రో ఘృణీ సత్యపరాక్రమః,
 ముఖ్యశ్చేష్టామకునంశస్య లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మీవర్ధనః.

౪

సార్థివవ్యంజనైర్యుక్తః పృథుశ్రీః సార్థివర్షభః,
 పృథివ్యాం చతురంతాయాం విశ్రుతస్సుఖదస్సుఖః.

౫

తస్య పుత్రః ప్రియో శ్వేష్ఠస్తారాధిపనిభాసనః,
 రామో నామ విశేషజ్ఞః శ్రేష్ఠపుర్వధనుష్ఠతామ్.

౬

మహానుభావుడగు నాహనుమంతుడు చెట్టుకొమ్మపై సీత కగవడకుండ
సీతంజూచుచు మధురంబును వ్యర్థమయిన సంగతిలేనిదియు నగుమాట నీ ప్రకా
రముగా నానావిధంబులఁ జెప్పెను. ౪౪

ఇది ముప్పదియవ సర్గము.

ముప్పదియొకటవ సర్గము

హనుమంతుఁ డిట్లు వానావిధవంబులుగా నాలోచించి సీతాదేవినమీపం
బున విన్నంతనె సంతోషంబు గల్గించునట్టినుభవం బగుమాటల జెప్పెను. ౧

రక్షంబులు శేనుంగులు గుఱ్ఱంబులఁ గలిగి పుణ్యంబులు మాత్రమె
సేయుచుఁ గపటంబులేక దానంబులను బరాక్రమంబునను నధికమయిన కీర్తి
నొందియుండు దశరథుం డనురా జొకఁ డుండెను. ౨

అదశరథుండు గుణంబుల రాజర్షులలోఁ గడునధికుండు. తపాబున
బుష్పలకు సరివచ్చువాఁడు. చక్రవర్తులగురాజులవంశంబునఁ బుట్టినవాఁడు.
పరాక్రమంబున దేవేంద్రునకు సరియగును. ౩

అదశరథుండు ప్రాణిలోకమును హింసించుడు. దుష్టుండు గాఁడు.
దయాశాలి. దృఢమయిన పరాక్రమంబు గలవాఁడు. ఇత్యౌకువంశమున
కంతయు ముఖ్యుండు, అధికమైనసంపదఁగలవాఁడు. ఆశ్రితులసంపదను వృద్ధి
జొందించువాఁడు. ౪

మఱియు నాదశరథుండు శంఖచక్రరేఖలు మొదలగురాజులక్షణములు
గలవాఁడు. అధికమయినదేహకాంతిగలవాఁడు. రాజులలో మేటిమయిన
వాఁడు. చతుస్సముద్రంబులనడుచునుండు భూమియందంతలను ప్రసిద్ధి నొందిన
వాఁడు. జనులకు నుఖంబు గలుగఁజేయువాఁడు. విక్కిలియు నుఖంబు ననుభ
వించువాఁడు. ౫

అదశరథునకుఁ జంద్రబింబముఁబోలు ముఖంబులుగలవాఁడును ధర్మవిశే
షంబుల సెఱిగినవాఁడును విలుకాండ్రందఱులొను శ్రేష్ఠుండును బ్రియుండు
నగుశ్రేష్ఠపుత్రుండు రాముఁ డనువాఁడు గలఁడు. ౬

రక్షితా స్వస్య ధర్మస్య స్వజనస్య చ రక్షితా,
రక్షితా జీవతోకస్య ధర్మస్య చ పరంతపః.

౩

తస్య సత్యాభిసంధస్య వృద్ధస్య వచనాత్ప్రీతుః,
సభార్యస్సహ చ భ్రాత్రా వీరః ప్రవ్రాజితో వనమ్.

౪

తేన తత్ర మహారణ్యే మృగయాం పరిభావతా,
రాక్షసా నిహతాశ్శూరా బహవః కామరూపిణః
జనస్థానవధం శ్రుత్వా హతౌ చ ఖరదూషణౌ,
తత స్త్వమర్షాపహృతా జానకీ రావణేన తు.

౫

౧౦

వంచయిత్వా వనే రామం మృగరూపేణ మాయయా,
స మార్గఃకూలస్తాం దేవీం రామస్సీతామనిందితామ్.
అససాద వనే మిత్రం సుగ్రీవం నామ వానరం,
తతస్స వాలినం హత్వా రామః పరపురంజయః.

౧౧

౧౨

ప్రాయచ్ఛత్కపిరాజ్యం తత్సుగ్రీవాయ మహాబలః,
సుగ్రీవేణాపి సందిష్టా హరయః కామరూపిణః.

౧౩

దిక్షు సర్వాసు తాం దేవీం విచిన్వంతి సహస్రశః
అహం సంపాతిషచనాచ్ఛతయోజనమాయతమ్.

౧౪

అస్యా హేతోర్విశాలాక్ష్యాస్సగరం వేగవాన్ పుష్కః,
యథారూపాం యథావర్ణాం యథాలక్ష్మీం చ నిశ్చితామ్.

౧౫

అశ్రేషం రాఘవస్యాహం నేయమాసాపితా మయా,
విరరామైవ ముక్త్వాసౌ వాచం వానరపుంగవః.

౧౬

అరాముడు తనకు త్రియవర్ణమునకు విధింపబడిన ధర్మమును రక్షించుకొనువాడు. తనధర్మమును రక్షించుకొనునట్లు తనబంధుజనమును రక్షించునట్లు ననుస్తప్తాణులను రక్షించును. అట్లు వర్ణాశ్రమధర్మమును దప్పకుండ రక్షించువాడు. శత్రువులం జంపువాడు. 2

సత్యసంకల్పుడును వృద్ధుడునగు తండ్రియయిన దశరథునియొక్క చేబరాశ్రమశాలి యగురాముడు భార్యయొడ దమ్ముడును వెంటరా నరణ్యంబునకుఁ బోయెను.

అమహానరణ్యంబున రాముడు వేటాడుచు కూరులును గామరూపులు నగురాక్షసుల ననేకుల ఖరుండు మొదలగువారలం జంపెను. ౯

రావణుడు జనస్థానంబునందలి రాక్షసులందఱును ఖరుండును దూషణుండును రామునిచే జచ్చుటను విని యంతఁ గోపంబున రాముని మాయామృగరూపంబున మోసపుచ్చి నీత నబహరించివాడు. ౧౦

అరాముడు వతివ్రతయ్యిన తనభార్యనునీతను వనంబున వెదకుచుఁ బోగా నచ్చట నుగ్రీవుఁ డనువానరుఁ డతనికి స్నేహితుఁ డయ్యె. ౧౧

అంత శత్రుపట్టణంబుల జయించువాడును మహాబలండు నగు రాముడు వారి యనువానరుం జంపి యతనివండిన వానరరాజ్యంబు నుగ్రీవున కిచ్చెను. ౧౨

అంత నుగ్రీవుం డాజ్ఞాపింపఁగాఁ గామరూపు లగువానరులు వేల కొలది సమస్తదిక్కులందును అసీతాదేవిని వెదకుచున్నారు. ౧౩

నేను ఈనీతకుఁగానె సంపాదిమాటవ్రతారము వేగంబున నూఱు యోజనంబుల దూరముగల యానమూద్రమును బాఁటి పచ్చినాను. ౧౪

రాముడు నాకు నీతదేహంబును గంగును గాంతియును ఎట్లుండునని చెప్పెనో అట్లే దేహంబును గాంతియుం గలయానీతను చూచినాను. అని హనుమంతుడు చెప్పెను.

వానరశ్రేష్ఠుఁ డగుహనుమంతుఁ డింతవఱకుఁ జెప్పి యంత నూరకుండెను. ౧౫

జానకీ చాపి తచ్చుక్రిత్వా పదం విస్తయమాగతా,

తతస్సా బక్రకేశాంతా సుకేశీ కేశసంస్పృతమ్,
ఉన్నత్యో వదనం భీరశ్శింశుపావృక్షమైతత్.

నిశమ్య సీతా వచనం కపేశ్చ
దిశశ్చ సర్వాః ప్రదిశశ్చ వీక్ష్య,
స్వయం ప్రహర్షం పశ్యం జగాను
సర్వాత్మనా రామ మనుస్తరంతీ.
సా తిర్యగూర్ధ్వం చ తథాపృథగస్తా
న్నిరీక్షమాణా తమచింత్యబుద్ధిం,
దదర్శ పింగాధిపతే రమూత్యం
వాలాత్తజం సూర్యమివోదయస్థమ్.

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకత్రింశస్సర్గః.

ద్వాత్రింశస్సర్గః

తతశ్శాఖాంతరే లీసం దృష్ట్వా చలితమానసా,
వేష్టితార్జునపశ్త్రం తం విద్యుత్సంఘాతపింగళమ్.

సా దదర్శ కపిం తత్ర ప్రశ్రితం ప్రియనాదినం,
పుల్లాశోకోత్కరాభాసం తప్తచామినరేక్షణమ్.

సీతయును హనుమంతుడు చెప్పినమాటలను విని 'ఇప్పు డిక్కడ నట్టి మాటలం జెప్పువాఁ డెవ్వఁడు?' అని మిక్కిలి యాశ్చర్యము నొందెను.

అంతఁ గొసలందు వంకరలయి సుందరములయియుండు పెండ్లు కలతో నొప్పుచుండు నాసీతాదేవి భయపడు స్వభావము గలది గావునఁ గొంచెము భయంబుగదుర నురిపొసోనుటకై పెండ్లుకలం గట్టబడియుండు ముఖమును జైకెత్తి శిశుపావుడముం జూచెను.

౧౭

సీతాదేవి హనుమంతునిమాట విని సమస్తములయిన దిక్కులను విడి క్కులనుంజూచి యెవ్వరినిం గానక నిశ్చలం బగుచునంబున సేతాకారంబుగా ధ్యానించుచుఁ బరమసంతోషంబు నొందెను.

౧౮

సీతాదేవి యాశిశుపావుడమువకుఁ బార్శ్వంబులనుజై గాను గ్రిరిదను వెదకుచు అచింత్యం బగుబుద్ధిగలవాఁడును వానరేశ్వరుండగు సుగ్రీవునిమంత్రి యును ఉదయకాలసూర్యుండుకబోలెఁ జూపరులకు సంతోషంబు గలిగించు వాఁడు నగు వాయుకుమారుని హనుమంతుం జూచెను.

౧౯

ఇది ముప్పదియొకటవ సర్గము.

ముప్పదిరెండవ సర్గము

అంత నాసీతాదేవి చెట్టుకొమ్మనడుమ దాగినవాఁడై తెల్లవస్త్రము గట్టుకొని మెత్తులసమూహంబునకుం జోలెఁ బ్రకాశంబు గలియుండు నా హనుమంతుం జూచి కొంచెము భయంబు నొందెను.

౨౦

అట్లు సీతాదేవి చక్కఁగాఁ జెట్టుకొమ్మపైఁ జూడఁగా నాదిడకు వినయంబుగలవాఁడై ప్రియవాక్యంబులు పలుకుచు వికసించిన యశోకపుష్పం బులకాంతియుంబోలెఁ బ్రకాశించుచు నుత్తమమయిన బంగారము వన్నె గలకండ్లతో నొప్పుచుండు వానరుం డొక్కఁడు (హనుమంతుఁడు) కనఁ బడెను.

౨౧

[సాధు దృష్ట్వా హరిశ్రేష్ఠం వినీతవదవస్థితం.]

మైథిలీ చింతయామాస విస్తృతం పరమం గతా,
అహో భీమమిదం రూపం వానరస్య దురాసదమ్.
దుర్నిరీక్షమితి జ్ఞాత్వా పునరేవ ముమోహ సా,

విలలాప భృశం సీతా కరుణం భయమోహితా.
రాయురమేతి దుగిభార్తా లక్ష్మణేతి చ భామినీ,

రురోద బహుధా సీతా మందం మందస్వరా సతీ.

సా తం దృష్ట్వా హరిశ్రేష్ఠం వినీతవదవస్థితం,
మైథిలీ చింతయామాస స్వప్నాయమితి భామినీ,

సా వీక్షమాణా పృథు భుగ్నవక్త్రం
శాఖామృ గేంద్రస్య యథోక్తకారం,
దదర్శ పింగాధిపతే రమాత్మ్యం
వాతాత్మజం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠమ్
సా తం సమీక్ష్యైవ భృశం విసంజ్ఞా
గతాసుకల్పేవ బభూవ సీతా,
చిరేణ సంజ్ఞాం ప్రతిలభ్య భూయో
విచింతయామాస వికాలవేదా.
స్వప్నే మయాఽయం వికృతోఽద్య దృష్ట
శాఖామృగశ్శాస్త్రగణైర్నిషిధః,

[శ్రేష్ఠులొప్పులలో నాడులలోనిపించెనతె నణగి మణిగియున్నయాతనిఁ జక్కఁగా నిరూపించి.]

అంత సీతాదేవి పరమాశ్చర్యంబుకొంచి యిట్లని చింతించెను.

'అయ్యో! నాకీ వానరరూపం బగవడినదే! ఇది భయంకరమయినది. దుహాదుగణులంగల్ల భయంబునంగాని యగవడదు. చూచువారలకు మహా ముఖము గల్గించునది' అని తలంచి సీతాదేవి మరల దుగళంబున మూర్ఛ కొంచెను.

సీతాదేవి భయంబునకు దుగళంబునను పండుచు 'రాముడా! లక్ష మణిడా!' అని బలువచు విచారలకును దుగళము గల్లునట్లుగా రాకాశ్రయా లంబుల దుగళించెను.

అంత సీత రాక్షసస్త్రీలు విడుచు కనుకముంబునఁ దిన్ననికణ్ఠంబుతో సెట్లుగా దుగళంబు వట్టచాలక యెచ్చెను.

అసీతాదేవి విసిరుండై తనసమీపంబునందుఁ జెట్టుపై చుండు వానర శ్రేష్ఠుని నానునందుంజూచి ఈలంకయం దట్టిరామవాద్య దెప్పువాఁ డెప్పుడును మండడు కావున నిది స్వల్పమే కాని వేలుగాదు అని తలంచెను.

అసీత ఇట్లంటుఁ జూచుచుఁ బెద్దపంకరముఖంబు గలవాఁడును వానశ్రేష్ఠులందును ముగ్ధీప్రసవం జెప్పకట్లు సేయువాఁడును మంత్రీయును బుద్ధిమంతుల లోపల శ్రేష్ఠుడు నగు వాయుదేవునికుమారుని హనుమంతుం జూచెను.

అసీత హనుమంతునిఁ జూచినంతనె చచ్చినదాని పోల్కి మైమలుచి యుండెను.

వికాలంబు లగుసేత్రంబులుగల సీతాదేవి యంత బహుకాలంబునకు మూర్ఛదేహి మరల నిట్లని చింతించెను.

నే నిప్పుడు న్యవ్వంబున వికృతంబగు గోతిం జూచినాను. కాస్త్రములయందతటను న్యవ్వంబునఁ గోతిని జూచువారలకు మహాదుగళంబు గలుగు నని చెప్పఁబడియున్నది. కావున రామాదుల కేమి కష్టమువచ్చినదో

స్వస్థస్థు రామాయ సలక్షణాయ
 తథా వితుర్తే జనకస్య రాజ్యః
 స్వప్నోఽపి నాయం న హి మేఽస్తి నిద్రా
 శోకేన దుఃఖేన చ వీడితాయః,
 సుఖం హి మే గాస్తి యతోఽస్తి హీనా
 తేనోదుష్కర్మప్రతిమాననేన.

౯

౧౦

రామేతి రామేతి సదైవ బుద్ధ్యా
 విచింత్య వాచా బ్రువతీ తమేవ,
 తస్మాదుపాయాం చ కథాం తత్సర్వ
 మేవం ప్రవశ్యామి తథా శృణోమి,
 ఉహం హి తస్మాద్య మనోభవేన
 సువీడితా తద్గతసర్వభావా,
 విచింతయంతీ సతతం తమేవ
 తదైవ వశ్యామి తథా శృణోమి,
 మనోరథస్సాన్వదితి చింతయామి
 తథాపి బుద్ధ్యా చ వితర్కయామి,
 కిం కారణం తస్య హి నాస్తి రూపం
 సువ్యక్తరూపశ్చ వదత్యయం మామే.

౧౧

౧౨

౧౩

రామచరణులు లక్ష్మణచరణులు సాతండ్రి జనకమహారాజునకును పరిగళంబు గలవగు నాక.

రామచరణంబునను రాక్షసుల మధ్యంబునం జీర్ణియందుంటునలనను బ్రట్టు రెండువిధంబులను దుగ్ధిమనొంది పరితపించుచున్నాను. కావున నాకు నిదుర వచ్చుటకే యవకాశము లేదే! స్వప్నం బెట్లు గలుగును? మఱియు నిండుచంద్రునిచోలుముఖంబు గలరాముని విడిచియున్నాను. నాకు సుఖం బెక్కడిది? సుఖంబు లేనిచో నిదుర ఎట్లు వచ్చును! కావున నిది యెంత మాత్రము స్వప్నముకాదు.

నేను ఎల్లప్పుడును రామునే ధ్యానించుచు నోటం జెప్పుకొనుచున్నానను. అందుకుఁ దగినట్లుగా నారాముని గుఱించిన కథను వినుచున్నాను. ఆయత్తిప్రాయమును చెలుసుకొనుచున్నాను.

నేను రాముని విడిచినది మొదలు రామచరణంబున మన్నధునిచేఁ దీసింపఁజరిగి నీతల్పంబగు మనంబున నేకాకారముగా నారామునే యెల్లప్పుడును ధ్యానించుచున్నాను. కావున నేను మనంబున ధ్యానించునట్లే నాకండ్లకు నగఁ జూచున్నది. నాచెవులకు నట్లే నినవిచ్చుచున్నది.

నాదివటపన్నట్లు ఇప్పుడును నాహృదయంబున నతిశయించియుండు రామనిషయికమయిన మనోరథముచేతనే యిట్లు నాకు వివవచ్చులాగునఁ బ్రీతి కనుచున్నది. అట్టిని భ్రాంతియే కాని వాస్తవముగా నెవ్వరుఁ జెప్పు గదికాదు. అని తలంచెదను. అయిన బుద్ధిచే విచారించఁగా మాత్రము అట్లు రాదని తెలియవచ్చుచున్నది. ఏలయనఁగా మనోరథంబునకు రూపము లేదు. కావున దానిచేఁ గల్పిత మయినచో నిదియు నగపడక యూరక మనస్సు నకు మాత్రము వివవచ్చు లాగునఁ దోచవలయు. ఇప్పు డెట్లు లేదు. ఈవాన రునిరూపము నాకు స్పష్టముగాఁ గనఁబడుచున్నది. మఱియు నితని కంత స్వరమును ఆతండు చెప్పుటయందు స్పష్టముగా నాకు వివవచ్చుచున్నది. కావున నీవానరుం డెవ్వఁడో వాస్తవముగా నిచ్చటికి వచ్చి నాకుఁ చెలియఁ జెలెనని చెప్పినమాటేగాని వేఱుగాదు.

నమోఽస్తు వాచస్పతయే నవత్రినే
 స్వయంభవే చైవ హుతాశనాయ చ.
 అనేన చోక్తం యజ్ఞం మమాగ్రతా
 వనోకసా తచ్చ లభాస్తు నావ్యథా.

౧౪

ఇతి శ్రీమద్భక్తరక్షా-ద్వాత్రింశస్తవః.

త్రయస్త్రింశస్తవః.

సోఽవలీర్య ద్రుమా తస్తాద్విద్రుమప్రతిమానన,
 వినీతవేషః కృపణః ప్రణమోఽపస్పృత్య చ.
 తామబ్రవీన్నహఃకేచా మానూమాన్తాపతాత్తజః
 శిరిస్త్వంజలి మాఢాయ సీతాం మధురయః సీరా
 కా ను పద్మలలాళాక్షి శ్శిష్టకౌశేయవాసినీ,
 ద్రుమస్య శాఖామాలంబ్య తిష్ఠసి త్వమసిందితే.

౧

౨

౩

కిమిథం నవ నేత్రాశ్శ్యాం వారి స్రవతి శోకజం,
 పుండరీకపలాశాఖ్యాం విప్రకీర్ణమివోపకమే.

౪

సురాణామసురాణాం వా నాగగంధర్వరక్షసాం,
 యక్షాణాం కిన్నరాణాం వా కా త్వం భవసి శోభనే.

౫

కా త్వం భవసి దుద్రాణాం మరుతాం వా వరానభే,
 వసునాం వా వ రారోహే దేవతా ప్రతిభాసి మే.

౬

దేవేంద్రుఁడు నకును బృహస్పతికిని బ్రహ్మదేవునకును అన్నిహోత్రునకును నమస్కరించెదను. నామండట నీవానరుఁడు చెప్పినమాటలన్నియు సత్యంబు లగుఁగాక. స్వప్నంబుగాని మఱియేదిగాని యయి యబద్ధముగాకుండవలెను అని నీతాదేవి చెప్పినది. ౧౩

ఇది ముప్పదిరెండవ సర్గము.

ముప్పదిమూడవ సర్గము

చగదముఁబోలె శ్రేష్ఠునైన ముఖంబు గలవాఁడును మహాలేఖాంధునగు నాయువుత్రుండైన హనుమంతుఁడు అవృక్షంబు నుండి నేలనుఱికి యిదిపఱిపఱి సీతాదేవిదుఃఖమును జూచినవాఁడగుటంజేసి దీనుండై వినయంబున నమస్కరించి కొంతసమీపంబునకుఁ బోయి శిరస్సునఁ జేమోడ్చు గీలిం ని యానీతంబు జూచి మధురవచనంబున నిట్లని చెప్పెను. ౧౪

తామరపూ తేకులపంటి కండ్లతో నొప్పుచు నలఁగిన పట్టువస్త్రంబు గట్టుకొని యాశెట్టుకొమ్మం బట్టుకొనియున్నావు. పరివ్రతవుగా నున్నావు. నీ వెవ్వతెవు? ౧౫

అలలచేఁ బైకెగురఁగొట్టఁబడి తెల్లదామరపూలం బడిననీళ్లు ఆ తెల్లు తామరపూలతేకులనుండి కాలునట్లు నీకండ్లనుండి దుఃఖంబునంజేసి కన్నీరు కాలుచున్నదేల? ౧౬

మంగళకరివగుదానా! నీవు దేవతలు అసురులు నాగకన్యలు గంధర్వులు రాక్షసులు యక్షులు కిన్నరులను వీరలయందు ఎవ్వరిలోఁ జేరినదానవు? ౧౭

సుందరమయిన ముఖంబుగలదానా! నీవు రుద్రగణంబులోఁ జేరినదానవా? నాయువులలోఁ జేరినదానవా? లేక పనువులలోఁ జేరినదానవా? నీ వెవ్వతెవు? సుందరము లయిన పిఱుదులుగలదానా! నీవు దేవతవని నాకుఁ దోచుచున్నది. ౧౮

తన్ను చంద్రమసా హీనా పతితా విబుధాలయాత్,

రోహిణీ జ్యోతిషాం శ్రేష్ఠా శ్రేష్ఠపర్వగుణాన్వితా.

2

కా త్వం భవసి కల్యాణి త్వమనిందితలోచనే,

కోపాద్వా యది వా మోహాద్భర్తారమసి తేక్షణే.

౩

చక్షుః కోపయిత్వా త్వం నాసి కల్యాణ్యధుంధతీ,

కోసు పుత్రః పితా భ్రాతా భర్తావా తే సుమధ్యమే.

౪

అస్తాల్లోకాదముం లోకం గతం త్వమనుశోచసి,

రోదరాదతినిశ్చాసాద్భూమిసంస్పర్శనాదపి.

౧౦

న త్వాం దేవీమహం మన్యే రాజ్ఞస్సంజ్ఞాపథారణాత్,

వ్యంజనాని చ తే యాని లక్షణాని చ లక్షయే.

౧౧

మహిషీ భూమిపాలస్య రాజకన్యాసి మే మతా,

రావణేన జనస్థానాద్భలాదపహృతా యది.

౧౨

సీతా త్వమసి భద్రం తే తన్తమాచక్ష్య పృచ్ఛతః,

యథా హి తవ వై దైన్యం రూపం చాప్యతిమానుషమ్.

౧౩

తవసా చాన్వితో బేషస్తస్య రామమహిషీ భ్రావం,

సా తస్య వచనం శ్రుత్వా రామకీర్తనహర్షితా.

౧౪

ఉవాచ వాక్యం వై దేహీ హనుమంతం ద్రుమాశ్రితం,

నీవు చంద్రుని విడిచి స్వర్గమునుండి భూమికి వచ్చియున్న సక్షత శ్రేష్ఠయు నుక్తమగుబాంబులు గలదియు నగు రోహిణివా యేమి?

మంగళస్వరూపిణివగుదానా! నీవెవ్వతెవు? ఎంతమాత్రమును దోషము లేక సులక్షణయగు క్తంబులయి సుందరము లయిన కండ్లు గలదానా! నీవెవ్వ తెవు? చెప్పుము.

సల్లసికండ్లుగలదానవు మంగళకరి వగుదానా! నీవు కోపమునఁ గాని క్రణయకోపమువలనఁగాని పెనిమిటి యగువనివ్యుచితైఁ గోపమాపూరిత భూమికి వచ్చిన యరుంధతివికావా యేమి?

మందరమున నడుముగలదానా! నీకొడుకెవ్వఁడు? తండ్రియెవ్వఁడు? నీసహోదరుఁ డెవ్వఁడు? నీ పెనిమిటి యెవ్వఁడు? నాకుఁ జెప్పుము.

నీబంధు పెవ్వఁడైనను మరణము నొందఁగా నతనిఁ గూర్చి నీవివ్వడు ముఖించుచున్నావా యేమి?

ఏడ్చుటపలనను నిట్టూర్పు విడుచుటవలనను నేలను స్పృశించుటవల నను రాజసలక్షణము లగటచుటవలనను నీవు దేవతాస్త్రీవి కావని తలచు చున్నాను. అయిన రాజ స్త్రీవిగా నుండవచ్చునని మాత్రము తోచుచున్నది.

నీదేహమున నుండు స్వరజఘగాద్యవయవముల యునికిని మంగళకరము లయిన సాముద్రికలక్షణములనుబట్టి చూడఁగా “నీవు రాజు పట్టపురాణివి. రాచకొమార్తెవు” అని నాకు తోచుచున్నది.

నీవు రావణుండు జనస్థానమున బలాత్కారముగా నవహరించిన సీతా దేవి వగుదువేని ఆసంగతిచే నేనివ్వ డడుగుచున్నాను. నాకు దానిని కిప్సముగాఁ జెప్పుము. నీకు మంగళము గలుగుఁగాక.

నీదుఃఖమును మనుష్యస్త్రీలకుఁ గలుగని నీసౌందర్యమును నీతాపన వేషమునుం జూడఁగా నీవు రామునిభార్యవే. ఇం దెంతమాత్రమును సంజే హములేదు. అని హనుమంతుఁడు సీతాదేవిం జూచి చెప్పెను.

సీతాదేవి హనుమంతుఁడు చెప్పినమాటవిని రామునిసంగతిని వినినందు లకు సంతోషమునొందినదై చెట్టుక్రిందనుండు హనుమంతుం జూచి యిట్లుచే చెప్పెను.

పృథివ్యాం రాజకింహానాం ముఖ్యస్య వివిధాత్మనః.

౧౫

స్నూమా దశరథస్యాహం శత్రునైస్యప్రతాపినః,
దుహితా జనకస్యాహం వై దేహస్య మహాత్మనః,
సీతేతి నాను నామ్నాఽహం భార్య రామస్య భీమతః,
సమా ద్వాదశ తత్రాహం రాఘవస్య నివేశనే,
భుంజానా మానుషాః భోగాః సర్వకామసమ్పత్తినీ,

౧౬

౧౭

తత్ర త్రయోదశే వర్షే రాజ్యేనేహ్వామనందనమ్.
అభిషేచయితుం రాజా సోపాధ్యాయః ప్రచక్రమే,
తస్మిన్ సంభియమాణే తు రాఘవస్యాభిషేచనే,
తైకేయా నామ భర్తారం దేవీ వచనమబ్రవీత్,

౧౮

౧౯

న పితేయం న ఖాదేయం ప్రత్యహం మమ భోజనమ్.
ఏవ మే జీవితస్యాంతో రామో యద్యభిషేచ్యతే,
యాత్రదుక్తం త్వయా వాక్యం ప్రీత్యా నృపతిసత్తమ.
తచ్ఛేన్న వితథం కాశ్యం వనం గచ్ఛతు రాఘవః,

౨౦

౨౧

న రాజా సత్యవాగ్దేవ్యా వరదానజసుస్తరన్.
ముమోహ వచనం శ్రుత్వా తైకేయాః కురమప్రియం,

౨౨

తతస్తు స్థవిరో రాజా సత్యే ధర్మే వ్యసస్థితః,
జ్యేష్ఠం యశస్వినం ప్రత్రం రుద్రాజ్యమయాచత,

౨౩

నేను భూమియందలి రాజశ్రేష్ఠుల కందఱును ముఖ్యుండై పరమాత్మ
చేత్రయై శత్రు సైన్యంబుల జంపువాడై యుండిన దశరథమహారాజుకొడలను.
మహావరాక్రమకాలియు విదేహదేశాధిపతియు నగు జననమహారాజు
కొమార్తెను. ౧౬.

నాపేరు సీతయని చెప్పుదురు. నేను బుద్ధిమంతుడగు రామునిభార్యను.
నేను వివాహమయినపిమ్మట నాదశరథునింటఁ బండ్రెండు వత్సరంబులఁ
నిరంతరంబుగా మానుషభోగంబు లనుభవించుచు నరు ప్రకాశంబులం బొందు
చుంటిని. ౧౭

పదుమూడవసంవత్సరమున దశరథమహారాజు టిపాధ్యాయుడగు
వసిష్ఠుఁ గూడి రామునకుఁ బట్టాభిషేకము సేయ యత్నించెను. ౧౮

అట్లు రామునిపట్టాభిషేకమునకై సంభారములు గూర్చుబడుచుండఁ
గానే కైకేయి యనెడు దశరథునిభార్య యొకతె వచ్చి తనపెనిమిటింజూచి
యిట్లని చెప్పినది. ౧౯

రామునకుఁ బట్టాభిషేకము సేయుదువేని నే సంతమాత్రము నీష్ట
త్రాగను- అన్నము తినను. ఈడహమే ప్రాణములు విడుతుడు. ౨౦

రాజశ్రేష్ఠుడవగు దశరథుడా! నీవే నాకు మున్ను సంతోషమున
వరంబొసంగియున్నావే. ఆవరము వ్యర్థము కాకుండుట నీకిష్టమే యగునని
రాముం డిప్పుడు పనమునకుఁ బోవలయును. అని కైకేయి దశరథునితోఁ
జెప్పినది. ౨౧

ఆ దశరథమహారాజు కైకేయి చెప్పిన ప్రారమును నప్రియమునగు
మాటను విని తాను కైకేయికి వరు బిచ్చియుంచుటను దలంచుకొని నత్యవధి
కావున దానికి బదులాడంజాలక మూర్ఛనొందెను. ౨౨

అంతఁ గొంచెమయిన స్థూలిత్యములేక నశ్యమును ధర్మమును గాపాడు
చుండు మునలవాడైన దశరథమహారాజు రోదనముసేయుచు మహాకీర్తికాలి
యగుతనశ్యేష్ఠపుత్రుం డయినరామునింజూచి “నేనిప్పుడు నీకిచ్చెదనని చెప్పిన
రాజ్యమును నాకు మరలనిమ్ము” అని యాచించెను. ౨౩

న విభుర్యచనం శ్రీనూనభిషేకాత్పరంప్రియమ్. ౨౮
 మనసా పూర్వమాసాద్య వాచా ప్రతిగృహీతవాక్, ౨౯
 దద్యాన్నప్రతిగృహీయోన్న బ్రూమాత్కించిప్రియమ్. ౩౦
 అపి జీవితహేతోర్వా రామస్సత్యపరాక్రమః,

న విహాయోత్తరీయాణి మహర్వాణి మహాయశాః. ౩౧
 విసృజ్య మనసా రాజ్యం జననైః మాం సమాదిశత్,

సాహం తస్యాగ్రతస్తూర్ణం ప్రస్థితా వదచారిణీ. ౩౨

న హి మే తేన హీనాయా వాసస్త్వర్గైఃపి లోచతే,
 స్రాగేప తు మహాభాగస్సౌమి త్రిర్నిత్రనందనః. ౩౩
 పూర్వజస్యానుయాత్రాథే ద్రుమచీరైరలంకృతః,

తే వయం భర్తరాదేశం బహుమాన్య దృఢవ్రతాః. ౩౪
 ప్రవిష్టాఃస్త పురా దృష్టం వనం గంభీరదర్శనం,
 వనతో దండకారణ్యే తస్మాహ బహుతేజసః. ౩౫
 రక్షసాఽచక్షృతా భార్యా రావణేన దురాత్మనా,

ద్వా మాసా తేన మే కాలో జీవితానుగ్రహః కృతః. ౩౬
 ఊర్ధ్వం ద్వాభ్యాం తు మాసాభ్యాం తతస్త్యహ్మౌమి జీవితం.

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

అందఱకన్న నధికుండగు నారాముఁడు పట్టాభిషేకముకన్న నధిక
ప్రియమయిన తండ్రిమాటను మనఃకపూర్వముగా నంగీకరించెను. ౨౪

రాముఁడు ఎవరు దేనిఁ గోరుదురో దాని వారల కిచ్చును. ప్రాజానంక
టము సంభవించినను ఎవ్వరియొద్దను దేసిని పుచ్చుకొనఁడు. మఱియుఁ గొంజ
మయిన నీకరుల కప్రియమయినమాటను జెప్పఁడు. ౨౫

మహాకీర్తికాలియగు నారాముఁడు తానుగట్టుకొనియుండిన శ్రేష్ఠపస్త్ర
ములదిడిచి నారచీరలం గట్టుకొని మనసునంగూడ రాజ్యముగోరక వనమునకుఁ
బోవ సిక్ష్మయించి నన్నుఁజూచి “నీవు కొనల్యయొద్దనుండువా” అని చెప్పెను.

పరివ్రతనగు నేనును వనముననుండ సిక్ష్మయించి యారామునకు
ముందుగాఁ బయనంబయితిని. ౨౬

నేను ఆరాముని దిడిచి స్వర్గమునందైనను ఉండఁజాలను.

అంతకుమునుపే మహాభాగ్యకాలియును స్నేహితులకు సంఘోషము
గలిగించువాఁడు నగునుమిత్రుడొకఁడైన లక్ష్మణుఁడు అన్నయగు రాముని వెంబ
డించుటకై నారచీరలం గట్టుకొనెను. ౨౭

అట్లు మేము మువ్వరము దశరథునియాజ్ఞకు బద్ధులమై దృఢచిత్తంబున
నివివరి చెప్పుదును మేమెఱుంగని గంభీరంబగు నడవిం బ్రవేశించినాము. ౨౮

కొలందిలేని పరాక్రమంబుగల యారాముఁడు దండకారణ్యంబున
నుండఁగా నతనిభార్యనగు నన్ను దుష్టాత్ముఁడును రాక్షసుఁడు నగురావణుఁడు
ఇచ్చటికిఁ గొనితెచ్చెను. ౩౦

రావణుఁడు ఇక రెండుమాసంబులవఱకు నన్ను బ్రతుకనిచ్చెదనని
చెప్పియున్నాఁడు. ఆరెండుమాసంబులవైన నేను బ్రాణంబుల విడువఁగలను
అని సీతాదేవి హనుమంతునితోఁ జెప్పెను. ౩౧

ఇది ముప్పదిమూడవ సర్గము.

చతుస్త్రింశస్సర్గః

తస్మాన్మద్యచనం శ్రుత్వా హనుమాన్తరియాభవః,
మగఖద్వగఖాభిసూతాయాస్సాన్త్యముత్తరమబ్రవీత్.

అహం రామస్య సుదేశాద్దేవి మాతస్త్వవాగతః,
వై దేహీ కుశలీ రామస్త్యం చ కౌశలమబ్రవీత్.

యో బ్రాహ్మమస్త్రం వేదాంశ్చ వేద వేదవిదాం వరః,
స త్యాం దాశరథీ రామో దేవి కౌశలమబ్రవీత్.

లక్ష్మణశ్చ మహాతేజా భర్తుస్తేనచరః స్త్రియః,
కృతార్థా శోకసంతప్తశ్శిరసా తేభివాదసమ్.

సో తయోః కుశలం దేవీ నిశమ్య నరసింహయోః,
ప్రీతిసలహృష్టసర్వాంగీ హనుమాంతమథాబ్రవీత్.

కల్యాణీ బత గాథేషం రాక్షసి ప్రతిభాతి మా,
వీతి జీవంతమానందో నరం వర్షకతాదపి.

తయా నమాగతే తస్మిన్ ప్రీతిరుత్పాదితాద్భుతా,

పరస్పరేణ చాలాపం విశ్వస్తౌ తౌ ప్రచక్రతుః.

తస్మాన్మద్యచనం శ్రుత్వా హనుమాన్తరియాభవః,
సీతాయాశ్చోకదీనాయాస్సమీపముపచక్ర మే.

ముప్పదినాలుగవ సర్గము

వానరసమూహమున కధిపతియైన హనుమంతుడు దుఃఖమునొంది యున్న యాసీతాదేవిమూటలు విని దుఃఖమునొంది యాసీతాదేవి నూతిడించుచు నిట్లని చెప్పెను.

సీతాదేవి ! నేను రామునాజ్ఞాంజేసి దూతనై నీయొద్దకు వచ్చినాను.

సీతాదేవి ! రాముడు త్వేమముగా నున్నాడు. తన త్వేమమును నీతోఁ జెప్పుచున్నాడు.

సీతాదేవి ! ఎవ్వఁడు బ్రహ్మస్త్రమును వేదముల నెఱుంగునో వేదవేత్తలలో శ్రేష్ఠుండును దశకర్మశ్రుండు నగు సారాముండు నీ త్వేమము నడుగొచున్నాడు.

నీపెనిమిటి యగు రామునకుఁ బ్రియుండును అతని వెంబడించినప్పున వాడునుమహావరాక్రమకాలియు నగులక్ష్మణుండును దుఃఖమున నీకు సాష్టాంగ నమస్కారంబు గావించెను. అని హనుమంతుడు సీతతోఁ జెప్పెను.

అసీతాదేవి పురుషశ్రేష్ఠులగు వారామలక్ష్మణులు త్వేమంబుగ నుండుట విని దేహంబంతయుఁ బులకలు పొడమఁగా నంత హనుమంతునిఁ జూచి యిట్లని చెప్పినది.

“మనుష్యుండు బ్రతికియుండునేని నూతిసంపత్సరములకైనను తప్పక ఆనందంబు నొందును.” అని లోకంబునం బ్రసిద్ధి కెక్కియుండు సామెత గావట్లు సత్యమయినదిగాఁ దోచుచున్నది. సంతోషము ?” అని సీతాదేవి హనుమంతునితోఁ జెప్పినది.

రామనొద్దకుండి వచ్చిన యాహనుమంతునివిషయమయి యాసీతకు అద్భుతంబగు సంతోషము కల్గినది.

అటు లాసీతయు హనుమంతుండును సందేహమువిడిచి యొండొరులతో మాటలాడుకొనిరి.

వానరసమూహమున కధిపతి యయిన హనుమంతుండు అట్లు దుఃఖతయి యుండు సాసీతాదేవి చెప్పినమాటను విని మెల్లఁగా నాబిడనమీవంబు నకుఁ బో నారంభించెను.

యథా యథా సమీపం స హనూమానుపసన్నః,
తథా తథా రావణం సా తం సీతా పరితంకచే.

౧౦

అహో ధిగ్దుష్కృతమిదం కథితం హి యదస్య మే,
రూపాంతరముపాగమ్య స ఏవాయం హి రావణః.

౧౧

తామశోకస్య శాఖాం సా విముక్త్యా శోకకర్షితా,
తస్యామేవానవద్యాంగీ ధరణ్యాం సముపావిశత్ .

౧౨

హనుమానపి దుగ్ధఖార్తాం తాం దృష్ట్వా భయమోహితాం,
అవందత మహాబాహుస్తత స్తాం జనకాత్తజామ్.

౧౩

సా చైనం భయవిత్రస్తా భూయో నైవాభ్యుదైశత,

తం దృష్ట్వా వందమానం తు సీతా శశిసభాననా,
అబ్రవీద్ధీర్ఘముచ్ఛ్వస్య వానరం మధురస్వరా,

౧౪

మాయాం ప్రవిష్టో మాయావీ యది త్వం రావణస్త్వయమ్,
ఉత్పాదయసి మే భూయస్సంతాపం తన్న శోభనం,

స్త్వం పరిత్యజ్య రూపం యః పరివ్రాజకరూపధృత్ .

౧౫

జనస్థానే మయా దృష్టస్త్వం స ఏవాసి రావణః,
ఉపవాసకృశాం దీనాం కామరూప నిశాచర.

౧౬

సంతాపయసి మాం భూయస్సంతప్తాం తన్న శోభనం,

అథవా నైతదేవం హి యస్తయా పరిశంకితమ్.

౧౭

అహనుమంతుం డెంతదగ్గఱకుఁ బోవునున్నాఁడో అంతయధికముగ నాసీత రావణుండే వానరవేషంబు వేసికొని వచ్చెనోయేమో అని మానుమంతునిపై సందేహము నొందెను.

అయ్యో! నేను దహింపఁ బడుదునుగాక! ఇతనియెదుట నే నెప్పుడు చెప్పరానిమాటం చెప్పితినే. రావణుండే యిట్లు వానరరూపంబు నొంది వచ్చి నాఁడు.

దుఃఖముచేఁ గృశించియున్న సర్వాంగశుందరి యగు నా సీతాదేవి యా యశోకవృక్షముకొప్పును విడిచి దానిక్రిందిసేపుటై గూర్చుండినది.

మహాబాహుఁ డగు మానుమంతుఁడును దుఃఖితయుఁ బ్రయంబుచేఁ దన్నుం జూచి సంకయించుచున్న యాసీతాదేవిం జూచి యాచిడకు ననుస్మరించెను.

అసీత యిట్లు మిక్కిలి భయంబునొంది యాహనుమంతుని మరలఁ జూడకుండినది.

చంద్రునకు సరివచ్చు ముఖంబుగల యాసీతాదేవి యిట్లు తనకు ననుస్కారంబు నేయుచున్న మానుమంతుంజూచి యధికముగా నెట్టూర్పులుపుచ్చి మనోహరం బగు స్వరంబున నిట్లని చెప్పెను.

నీవు మాయావియగు రావణుండవే యగుదువేని యిప్పుడిట్లు మాయచే వానరరూపంబు నొందివచ్చి నన్ను మరల దుఃఖింపఁజేయుట యెంతమాత్రము మంచిది కాదు.

తనరూపంబు విడిచినన్నాస్మిరూపంబునొంది జనస్థానంబున నాయుద్ధకు వచ్చిన ఆరావణుండవే నీవు.

ఇచ్చకువచ్చిన రూపంబు దాల్పంగల రాక్షసుండగు రావణుండా! కివ వాసములచేఁ గృశించినదానను, దుఃఖితురాలను, ఇదివఱకే సంతాపమునొంది యున్నదాన నగునన్ను మరల సంతాపంబు నొందునట్లు నేయుచున్నావు. ఇది మంచిది కాదు.

లేక నేనిప్పుడు సందేహించినది సరికాదేమో, ఏల యనఁగా నిన్నుఁ జూడఁగా నామనసునకు సంతోషంబు గలుగుచున్నది.

మనసో హి మమ ప్రీతిపత్వన్నా తవ దగ్ధవాత్,
యది కామస్య మాత స్త్యమాగతో భద్రమస్తు తే. ౧౮
పృచ్ఛామి త్వాం హరిశ్రేష్ఠ ప్రయా రామకథా హి మే,

గుణా రామస్య కథామి ప్రియస్య మమ వానర. ౧౯

చిత్తం హరసి మే సౌ.స్య నవీకూలం యథా రయః,

అహో స్వప్నస్య సుఖతా యాహ మేరం చిరాహృతా. ౨౦
ప్రేషితం కామ పాశ్చామి రాఘవేణ వనోకసం,

స్వప్నేఽపి యద్యహం వీరం రాఘవం సహలక్ష్మణమ్. ౨౧
పశ్యేయం నావసేదేయం స్వప్నేఽపి మమ మత్సరీ,

నాహం స్వప్నమిమం మనోన్యే స్వప్నే దృష్ట్వా హి వానరమ్. ౨౨
న శక్యోఽభ్యుదయః స్త్రాప్తం స్త్రాప్తశ్చాభ్యుదయో మమ,

కిన్ను స్యాద్భి త్తమోహోఽయం భవేద్వాతగతి స్త్వీయమ్. ౨౩
ఉన్మాదజో వికారో నా స్యాదియం మృగతృష్ణికా,

అథవా నాయమన్మాదో మోహోఽప్యన్మాదలక్షణః ౨౪
సంబుధ్యే చాహమాత్మానమిమం చాపి వనోకసం,

ఇత్యేవం బహుధా సీతా సంప్రధార్య బలాబలమ్. ౨౫
రక్షసాం కామరూపత్వాన్తేనే తం రాక్షసాధిపం,

సీత రామునిదూకవుగానే వచ్చియుండుట యథార్థమగునేని నీకు
నుంగళము గలుగుఁగాక. ౧౮

వానరశ్రేష్ఠుండగు హనుమంతుడా! నాకు రామబంధులు ప్రియంబులు
గావున వాని నిన్నడిగెదను. ౧౯

హనుమంతుడా! నాకుఁ బ్రియుండగు రామునిగుణంబులను నాకుఁ
సెప్పుము. ౨౦

రిన్ననినాడవగు హనుమంతుడా! సీత వేగము, విటిగట్టును వారిండు
బట్టు నాచుననుచు సీత ఆకర్షిండుచున్నావు. ౨౧

బహుబాలముగా రాముని విడిచి దురిభులచుచున్న సే నెప్పుడు స్వప్న
మునందు రాముఁడు పంపినవారలనైనఁ జూచినాఁడు గావున స్వప్నమునందు
వర్ణనసుఖం బిది తని చెప్పందరము గాదు. ౨౨

ఇట్లు స్వప్నమునందైనను వరాక్రమకాలియగు రాముఁడును పక్షిఁడను
సకదదుడురేని నాదుఃఖము పోయి నేను నాకము నొందకుందును. స్వప్న
మునకును నాయందుఁ గోపమున్నది. ౨౩

నా కిది స్వప్నముగాఁ దోచలేదు. విలయముగా స్వప్నమునఁ గోరిం
జూచినచో సంతోషము నొందనేరదు. మఱియు నాకిప్పుడు సంతోషము
గల్గియున్నది. ౨౪

నాకిప్పుడేమైనఁ జిత్తభ్రాంతి గలిగినదాయెమి? లేక చాశ్రమభోజనము
యందుచే నిట్లు తోచుచున్నదా? అట్లుకాక యుద్ధాఽపిచారముచే నేమైన
బట్టు గనుపడుచున్నదా? లేక యెండమావులంబోలె నొకటి యుండఁగా
నుఱియొకటిగాఁ జూచుచున్నానా యెమి? ౨౫

అట్లుకాదేని ఇది పిచ్చిగాదు. అట్లు పిచ్చిపలేనే యుండునట్టి చిత్త
భ్రాంతియును గాదు. ఏల యనఁగా నేను నన్నును ఈమారునిఁ జక్కఁగా
జెఱుంగుచున్నాను. అని సీతాదేవి చెప్పినది. ౨౬

సీతాదేవి యిట్లనేకవిధంబుల బలాబలపర్యాలోచన పూర్వకంబుగా
నిశ్చయించి మరల రాక్షసులు కాసురూప లగుటం దలంచుకొని యామాను
మంతుని రాక్షసేశ్వరుం డగు రావణునిఁగానే తలంపెను. ౨౭

వీతాం బుద్ధిం తదా శృత్వా సీతా సా తనుమధ్యమా. ౨౬

స త్రతి వ్యాజహాదాక వానరం జనకాత్మజా,

సీతాయాశ్చింతితం బుద్ధ్యా హనుమాన్తారుతాత్మజః. ౨౭

శ్రోత్రానుగూఢైర్వచనైస్తదా తాం సంప్రహర్షయత్,

ఆదిత్య ఇవ తేజస్వీ లోకకాంతశ్శరీ యథా. ౨౮

రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవో వైశ్రవణో యథా,

విక్రమేణోపపన్నశ్చ యథా విష్ణుర్నహాయశాః. ౨౯

చక్రవాదీ మధురవాద్యేనో వాచస్పతిర్యథా,

యాపవాక్ సుభగశ్రీమూక కందర్ప ఇవ మూర్తిమాన్. ౩౦

స్తానక్రోధః ప్రహర్తా చ శ్రేష్ఠో లోకే మహారథః,

బాహుచ్ఛాయామవష్టభో యస్య లోణో మహాత్మనః. ౩౧

[దేవా ఇవ మహేష్ఠ్రస్య మోదన్తే విగతజ్వరాః]

అపకృష్టాశ్రమపవాన్ప్రగరూపేణ రాఘవం,

శూన్యే యేనాపసీతాసి తస్య ద్రక్ష్యసి యత్ఫలమ్. ౩౨

న చిరాత్రావణం సంఖ్యే యో వధిష్యతి వీర్యవాక్,

రోషప్రముక్తైరిమభిర్జ్వలద్భరివ పావకైః. ౩౩

తేనాహం ప్రేషితో దూత స్త్యత్సకాశమిహగతః,

త్వద్వియోగేన దుఃఖార్తస్స త్వాం కాశలమబ్రవీత్. ౩౪

అప్పుడు జనకునిమాతలు రయిన నన్ననినడుములు గల యాసీతాదేవి
యొక్క కారము తలంచి యటుపిచ్చుట మానుమఠునితో నేమియును బంధిం
నోడినది. 32

గారు దేవునికుమారుడగు మానుమఠుడు కీర్తనల బయలు సరియైన
తలంపు నెఱిగి చెపుటకు శుభకరంబులగు మాటలు చెప్పి యాబిడకు సంతో
షము గలుగఁజేసెను. 33

రాముడు సూర్యునివలె నధికముగాఁ గాంతిగలవాఁడు. చంద్రుండుం
బోలె లోకంబునకంతయు మనోహరుడై యుండువాఁడు. 34

రాముడు మఠేరుండుంబోలె రాజాధిరాజు. మనోవిష్ణుండుంబోలె
బ్రాహ్మకృపాలి. అధిమంతుఁడై తీర్తగలవాఁడు. 35

రాముడు బృహస్పతియందుంబోలె సత్యవాది. మనోహరముగా మాట
లాడువాఁడు. ఆకారమునొందిన మన్మథుండువలె సౌందర్యశాలి. మనో
హరుడు. కాంతిమంతుడు. 36

మఱియు రాముడు యుక్తవిషయంబులమాత్రమే శోభబునొందును.
ఆతనికోపము వర్ధము గాను. అతఁడు లోకంబునం దందఱునన్న నుత్తముఁడు.
తన్నును దనసారథిని గుఱ్ఱములను గాపాడుకొనునందు బదునొకండు వేలమంది
నిలుకాండ్రతోఁ బోరఁగలవాఁడు.

లోకమంతయు నేమహాత్మునిబాహుచ్ఛాయ నాశ్రయించి యున్నదో
(ఇందు సిప్రాపున దేవసంఘమువలె నెవనియండను మనోరుజను మాసి శుఖం
చునో) అట్టిరాముని మాయచే నాశ్రమపదంబుకుండి యవ్వలికిఁ బోనిచ్చి
అతఁడు లేనప్పుడు నిర్భయహరించుకొని తెచ్చినట్టి రావణాకంఠం గల్లుఫలంబునుం
బాడఁగలవు. 37, 38

ఎవ్వఁ డొక శిష్యుగానే యగ్రధంబులందు నివ్వలంబోలెఁ గ్రాలు
చున్నబాణంబులచే రావణునిం జంపునో అట్టి మహావీరాశ్రమశాలియగు
రాముఁడు మరలగా దూతనై నీయొద్దకు వచ్చినాను. 39

నీవు లేకుండుటఁజేసి దుశ్శంఖునం బరితపిండుమఁడు నట్టిరాముఁడు
జేమము నడుగుచున్నాఁడు. 40

లక్ష్మణశ్చ మహాతేజాస్సుమిత్రాగంకనధనః,
అభివాద్య మహాబాహుస్స త్వాం కాశలమబ్రవీత్.
రామస్య చ సఖా దేవి సుగ్రీవో నామ వానరః,
రాజా వానరముఖ్యాణాం స త్వాం కాశలమబ్రవీత్.
నిత్యం స్మరతి రామత్వాం ససుగ్రీవస్సలక్ష్మణః,
చిహ్నా జీవసి వై దేహి రాక్షసిచళమూగతా.

నచిరాద్బ్రీక్ష్యనే రామం లక్ష్మణం చ మహాబలా,
మధ్యే వానరకోటిరాం సుగ్రీవం చామితోజనమ్,
అహం సుగ్రీవసచివో మానుమాన్నయ వానరః,
ప్రవిష్టో నగరీం లంకాం లంఘయిత్వా మహాదధిమ్.
కృత్వా మూర్ధ్ని పదన్యాసం రావణాన్య దురాత్మవః,
త్వాం ద్రష్టుమహయాతోఽహం సమాశ్రిశ్యపరాక్రమమ్
నాహమస్మి తథా దేవి యథా మామవగచ్ఛసి,
విశంకా త్యజ్యతాక్షుమా శ్రద్ధత్స్వ పదతో జను.

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చతుస్త్రింశస్సర్గః

పంచుత్రింశస్సర్గః.

తాం తు రామకథాం శ్రుత్వా వై దేహి వానరవృథాత్,
ఉవాచ పంచనం సాంశ్చమిదం మధురయా గిరా.
కర్ణ తే రామేణ సంసర్గః కథం జానాసి లక్ష్మణం,
వానరాణాం నరాణాం చ కథమాసీత్సమాగమః.
యాని రామస్య లింగాని లక్ష్మణస్య చ వానర,
తాని భూయస్సమాచక్ష్య న మాం శోకస్సమావిశేత్.

మహావరాక్రమకాలియం మహాబాహుండును సుమిత్రాపుత్రుండు నగు
బాలక్షణుండు నీకు నమస్కరించి నీక్షేమసమాచారము నడుగుమన్నాడు.

సీతాదేవీ! రామునిమిత్రుండు వానరులకండఱకుః బ్రభుండు ననుమగ్నీ
వుం డను వానరుండును నీక్షేమము నడుగుమన్నాడు. 32

రాముండును లక్షణుండును సుగ్రీవుండును ఎల్లప్పుడును నిశ్చేదము
కొనుచున్నారు.

సీతాదేవీ! నీ విట్లు రాక్షసస్త్రీలచేతులలోఁ జిక్కియుండు భాగ్యవశ
ముచే జీవించియున్నావు కాని వేయకాదు. 33

నీవు రాముని మహాబలం దగులక్షణుని పెక్కుతోటల వానరులచేఁ
బరివేష్టించబడియుండు సుగ్రీవుని శిఖ్రముగానే చూడఁగలవు. 34

నేను సుగ్రీవుని మంత్రిని. మానవుండు డనువాడ. నమోద్రంబును
దాటి లంకాపట్టణంబును బ్రవేశించినాను. 35

నేను వరాక్రమంబు నవలంబించి దురాత్ముండగు రావణునితలమైఁ
బాదంబుంచి నిన్నుఁ జూచుటకై యచ్చటికి వచ్చినాను. 36

సీతాదేవీ! నీవు నావిషయమయి భ్రమించునట్లు నే నెంతమాత్రము
మాయావినీగాను. ఈసలదేహమును విడుపుము. నామాటలయందు శ్రద్ధ
యుంచుము. ఆని మానుమంతుండు సీతాదేవిలోఁ జెప్పెను. 37

ఇది ముప్పుదినాలుగవ సర్గము.

ముప్పుదియైదవ సర్గము

సీతాదేవి వానరశ్రేష్ఠుఁ డగుహనుమంతుండు చెప్పిన యారామునికథను
విన్నంతనే మధురవాక్యంబునఁ దిన్నగా నిట్టిని చెప్పెను. 1

నీకెచ్చట రామునితో సంబంధము కల్గినది? లక్షణుని నెట్లెఱుంగుదువు?
వానరులకును నరులకు నెట్లు సమాగమంబు గల్గినది? 2

హనుమంతుడా! రామునకును లక్షణునకును గుఱుకు లేవి గలవో
వానిని మరల నాకుఁ జెప్పుము. వానిని విందునేని నాకు దుఃఖము గలుగదు. 3

కీదృశం తస్య సంస్థానం దూషం రామస్య కీదృశం,
కథమూరూ కథం బాహూ లక్ష్మణస్య చ శంస మే.

౪

ఏవము క్రస్తు వై దేహ్యో హనుమాన్తారుతాత్తజః,
తతో రామం యథాతత్త్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే.

౫

జానంతీ బత దిష్ట్యా మాం వై దేహీ పరిపుచ్చసి,
భర్తగ కమలపత్త్రాక్షీ సంస్థానం లక్ష్మణస్య చ.

౬

యాని రామస్య చిహ్నాని లక్ష్మణస్య చ యాని వై,
లక్ష్మీతాని విశాలాక్షీ వదతశ్శృణు తాని మే

౭

రామగ కమలపత్త్రాక్షుర్నర్వసత్వమనోహరః,
దూషదాక్షిణ్యసంకష్ణః ప్రసూతో జనకాత్తజే.

౮

తేజనాఽఽదిత్యసంకాశః క్షమయాః పృథివీసమః,
బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా యశసా వాసవోపమః.

౯

రక్షీతా జీవతోకస్య స్వజనస్యాభిరక్షీతా,
రక్షీతా స్వస్య వృత్తస్య భర్తస్య చ పరంతపః.

౧౦

రామో భామిని లోకస్య చాతుర్వర్ణ్యస్య రక్షీతా,
మర్యాదానాం చ లోకస్య కర్తా కారయితా చ సః.

౧౧

అర్చిష్టా నర్చితోఽత్యర్థం బ్రహ్మచర్యవ్రతే స్థితః,
సాధూనాముపకారజ్ఞః ప్రచారజ్ఞశ్చ కర్తాణామ్.

౧౨

రామునియవయవంబు లెట్లుండును ? రూపం బెట్టిమి ? లక్ష్యజనితొడ
 లెట్లుండును ? నాకుఁ జెప్పము. ౪

వాయుదేవునికుమారుఁడగునానుమంతుఁడు ఇట్లు సీతాదేవిచెప్పినమాటను
 విని యంత రామునిరూపురేఖలను ఉన్నదియున్నట్లు చెప్పువారంభించెను. గ
 తామరపూతేకులంబోలుకండ్లుగలసీతాదేవి! నీవు నన్ను రానుదూత
 నుగా నెఱిగియును నాభాగ్యవశంబునందేసి రామలక్ష్మణుల యవయవసన్ని
 వేశము నడిగినావు. నాకు రామలక్ష్మణులం గీర్తించుపుట్టుకలు గల్గినవి.
 సంతోషము. ౬

వికాలములయినకండ్లుగలసీతాదేవి! నీవు రామునియందును లక్ష్యజని
 యం దేయగుటులుంజూచియున్నావో ఆనూగుటులుంబెప్పదను వినము.
 జనకునికూతురయిన సీతాదేవి! రాముఁడు సర్వాంగసుందరుఁడు.
 తామరతేకులంబోలు కండ్లుగలవాఁడు. రూపదాక్షిణ్యాదిగుణంబులు గలవాఁడు
 నై పుట్టినవాఁడు. ౮

రాముఁడు తేజంబున సూర్యునకు సరివచ్చును. ఓర్వన భూమికి సమా
 నుఁడు. బుద్ధిచే బృహస్పతిగో సరియయివాఁడు. త్తయిండు దేవేంద్రునకు
 సాటియగును. ౯

రాముఁడు ప్రాణిలోకంబునంతయుఁ గాపాడువాఁడు. విశేషించి తన
 బంధువుం గాపాడువాఁడు. తన క్షత్రియశాతికిం దగిన యాచారమును
 వర్తాశ్రమధర్మంబులను రక్షించుచుండువాఁడు. శత్రువులం దరింపఁజేయు
 వాఁడు. ౧౦

సీతాదేవి! రాముఁడు లోకంబునందలి నాలుగు వర్ణంబులను రక్షించు
 వాఁడు. మఱియు నతఁడు లోకంబునందలిమర్యాదల ననుష్ఠించువాఁడు.
 ప్రజలచే ననుష్ఠింపఁ జేయువాఁడు. ౧౧

రాముఁడు మిక్కిలి శాంతిమంతుఁడు. పెద్దలచేఁ బూజింపఁబడు
 వాఁడు. బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు నవలంబించి యుండువాఁడు. పెద్దల కుపకారము
 నేయువాఁడు. కర్మగతి నెఱిగినవాఁడు. ౧౨

రాజనిద్యానినీతశ్చ బ్రాహ్మణానాముపాసితా,
శ్రుతవాక్ శీలసంఘాన్నో వినీతశ్చ పరంతపః.

౧౩

యః జుర్యేదవినీతశ్చ వేదవిద్భిస్సుపూజితః,
ధనుర్దేవే చ వేదేషు వేదాంగేషు చ నిష్ఠితః.

౧౪

విప్రులాంసో మహాబాహుః కంబుగ్రీవశ్శుభాననః,
గూఢజక్షుస్సుతామ్రాక్షో రామో దేవి జనైశ్చృతః.

౧౫

దుందుభిస్సవనిర్ఘోషస్త్రిగ్ధవర్ణః ప్రతాపవాక్,
సమస్సమగిభకాంగో వర్ణం శ్యామం సమాశ్రితః.

౧౬

త్రిశీరస్త్రిప్రలంబశ్చ త్రిసమస్త్రిషు చోన్నతః,
త్రితామ్రస్త్రిషు చ స్త్రిగ్ధో గఃభీరస్త్రిషు నిత్యతః.

౧౭

త్రివలీవాంస్త్ర్యవసతశ్చతుర్వ్యంగస్త్రిశీరవాక్,
చతుష్కులశ్చతుర్దేభిశ్చతుష్కిష్కుష్కుశ్చతుస్సమః.

౧౮

రాముడు రాజవిద్యల నేర్చినవాడు. బ్రాహ్మణుల సేవించువాడు. విద్యల నేర్చినవాడు. సదాచారము గలవాడు. వినీతుండు. శత్రువులం దపరిపాకేయువాడు. ౧౩

రాముడు యజుర్వేదమును జక్కగాఁ జదివినవాడు. వేదవేత్తలగు వారలచేతఁ జక్కగాఁ బూజింపఁబడువాడు. భనుర్వేదమును ఇతరవేదము లును జక్కగాఁ చెలసినవాడు. ౧౪

సీతాదేవీ! రాముండు వికారమయినమూర్తులు గలవాడు. పెద్ద చేతులు గలవాడు. శంఖమువంటి మెడగలవాడు. మఱియు నతనిమొగము సుందరముగా నుండును. అతనిమూర్తుల సంధియొక్కటలు మాంసముచేత మూయఁబడి యగపడకుండును. అతండు సమస్తలోకములయందుఁ బ్రసిద్ధుడు. ౧౫

రామునికంఠస్థుని ఖేరీస్థునియందోరె నుండును. అతనిదేహవర్ణము సుందరముగా నుండును. అతనిపర్యాక్రమము గొప్పది. అతనిదేహము అంత బాడవును అంతబొట్టియును గాక సమముగా నుండును. అతని యవయవము లన్నియు నెచ్చుకత్తువలు లేక యొకటితో నొకటి చేరక సుందరము లంబు యుండును. అతనిదేహము నల్లగా నుండును. ౧౬

రామునిబొమ్మను, మణికట్టును, బిడికిలియును దిటవుగా నుండును. అతనికనబొమ్మలును, వృషణములును, బాహువులును దీర్ఘములుగానుండును. అతనితలవెండ్రుకలును వృషణములును మోఁకాళ్లును సమానములుగానుండును. అతనినాభియును లోఁగడుపును బొమ్మను బాడవుగానుండును. అతని కనుఁ గొనలును నఖములును అతిచేతులును అతికాళ్లును ఎఱ్ఱగానుండును. అతని పాదరేఖలును వెండ్రుకలును లింగమును నునుపు గలిగియుండును. అతని కంఠస్థునియును నడకయును నాభియును గంభీరములుగా నుండును. ౧౭

రాముండు కంఠమునందు మూడురేఖలుగలవాడు. మఱియు నతని ప్రసాగ్రంబులును ప్రసంబులును రేఖలును బల్లముగానుండును. అతనికంఠమును, లింగమును పిఱ్ఱలును పిక్కిలును హస్తములుగా నుండును. అతనితలలో మూడు నుట్టగలవు. అతనియంగుష్ఠమూలంబున నాలుగురేఖలున్నవి. అతని

చతుర్దశసమవ్యంధ్వశ్చతుర్థంప్రశ్నతుర్గతిః,
గుహాప్రహనునాసశ్చ పంచస్థిగోఽష్టవంశవాన్.

OF

దశపదోదశబృహత్త్రిభిర్వ్యాప్తః ద్విశతక్రవాన్,
 షడష్పతో నవతనుస్త్రిభిర్వ్యాప్తః తి రాఘవః.

90

సత్యధర్మమః శ్రీమాన్ సంగ్రహానుగ్రహే రతః,
దేశకాలవిభాగజ్ఞస్సర్వలోకప్రియంవరః.

১০

నుడుటను బాదతలంబులను ఆతిచేతులందును నాలుగురేఖలు గలవు. అతని
యోన్నత్యము లొంబదియాఱుగురేఖలు. అతని బాహువులు మోఁకాళ్లును
తోడలును బిక్కలును సమానములుగా నుండును. ౧౮

రామాని కనుబొమ్మలు ముక్కురంధ్రములును కండ్లును చెవులును బెడ
వులును ప్రసాగ్రములును మోచేతులును వణికట్టులును మోకాళ్లును పుష్ప
ణులును గట్టిస్థలంబులును జేతులును బాదంబులును బిటుదులును సమానంబు
లుగా నుండును. అతనికి దౌష్ట్ర లనంబడు నాలుగు శుభలక్షణలక్షితంబు
లయిన పండ్లుగలవు. అతడు సింహము పెట్టెపులి యేనుఁగు పుష్పగంబులు ఇవి
నడుచునట్లు నడుచును. ఎఱ్ఱగా బలిసియుండు పెదవులును బలిసి యున్న
తమలయిన హనువులు నున్నతంబయిన ముక్కును గలిగియుండును. అతనికి
కండ్లయందును బండ్లయందును దేహచర్మమునందును బాదంబులయందును
గేశంబులయందును గాంతియుండును. అతని బాహువులును ప్రేళ్లును దొడ
లును బిక్కలును దీర్ఘము లయి యుండును. ౧౯

రామానిముఖమును కండ్లును నోరును నాలుకయును బెదవులును దొడ
లును ప్రసములును గోళ్లును హస్తములును బాహులును బద్ధములవలె
నుండును. అతనితలయును లలాటమును చెవులును గంఠమును తొమ్మును
హృదయమును కడుపును చేతులును కాళ్లును బిట్టలును బెద్దవి. అతడు
లేజులునును యశంబునను నంబదను అసిద్ధికెక్కినవాఁడు. అతని మాతృపితృ
పంశంబులు రెండును బరిశుద్ధంబులు. అతని చంకయును కడుపును తొమ్మును
ముక్కును మూపును లలాటమును ఉన్నతములుగా నుండును. అతనిప్రేక్ష
గణువులును తలవెండ్రుకలును గోళ్లును చర్మమును లింగమును మిసమును
దృష్టియును బుద్ధియును సూక్ష్మములు. అతడు పూర్వాహ్నుసంధ్యాహ్న
పరాహ్ణకాలంబులందు వరుసగా భర్తార్థకామంబుల ననుష్ఠించును. ౨౦

రామాఁడు సత్యంబునందును ధర్మంబునందును మిక్కిలి యానతిగల
వాఁడు, శ్రీమంతుఁడు, భనాదుల నార్జించును. దాని యాచకుల కిచ్చును.
ఏదేశంబున నేకాలంబున దేనిం జేయవలయునో దానినంతయు నెఱుంగును.
సమస్తప్రాణులకును శ్రీయముగానే మాటలాడును. ౨౧

భాగ్యతా చ తస్య ద్వైమాత్రస్సామిత్రిరపరాజితః,
అనురాగేః యావేణ గుణైశ్చైవ తథానిభః. ౨౭

[స సుచర్లచ్యవిశ్శ్రీమాః రామాశ్వామో మహాయాః.]

రామభా నరశామూలా త్వద్దర్శనముత్సుకా,
విదన్వంతౌ మహీం కృతాన్నమస్తాభిరభిసంగతౌ. ౨౮

త్వామేవ చ దర్శమాణౌ తౌ విదంతౌ వసుంధరాం,
జడచ్ఛకుర్త్వపతిః పూర్వజేనావరోపితమ్. ౨౯

ఋశ్యశూకస్య పృష్టే తు బహుపాదచరంశురే,
భాగ్యుర్భూతమూసేనం సుగ్రీవం ప్రియచర్మవమ్. ౩౦

నయం తు హరిరాజం తం సుగ్రీవం సత్యపంగరం,
ఋచరాస్యస్తహే రాజ్యాత్పూర్వజేనావరోపితమ్. ౩౧

తతస్తా చీరవసనా ధనుః ప్రవరసాశనా,
ఋశ్యశూకాస్య శైలస్య రమ్యం దేశముపాగతౌ. ౩౨

ఇతౌ ద్భ్రష్టా సరవాహ్నిధానినా వానరర్షభః,
అవపుతో గిరేస్తస్య శిఖరం భయమోహితః. ౩౩

తతస్స శిఖరే తస్మిన్ వానరేంద్రో వ్యవస్థితః,
తయోస్సహపం మామేవ ప్రేచమాహూస సత్యరమ్. ౩౪

తావహం పురుషస్యాహూ సుగ్రీవవచనాత్పూర్ణా,
రూపలక్షణసంపన్నా కృతాంజలి రపస్థితః. ౩౫

తౌ పరిజ్ఞాతతత్త్వార్థౌ మయా ప్రీతిసమన్వితౌ,
పృథురారోహ్య తం దేశం ప్రాపితౌ పురుషర్షభా. ౩౬

నివేదితౌ చ తత్త్వేన సుగ్రీవాయ మహాత్మనే,

ఆ రామలక్ష్మణుఁ డిద్దఱునట్లులకుఁ బుట్టినవాఁడును బరాజయంబునొందని వాఁడు నగు లక్ష్మణుఁడును దయయందును సౌందర్యమునందు పితరగుణంబు లందును రామకృప సరివచ్చును. (లక్ష్మణుఁడు బంగారువన్నెవాఁడుగను రామఁడు నీలవర్ణుఁడుగను నుందురు) ౨౨

పురుషశ్రేష్ఠుఁడు నా రామలక్ష్మణులు నిన్నుఁ జూడఁగోరినవారై భూమియంతయు వెదకుచుండుగా మాకును చారిణి సమాగమంబు గల్గినది.

ఆ రామలక్ష్మణులట్లు నీన్న వెదకుచు భూమియంతయుఁ దిరిగి యన్న యగువారిచే సింహావనంబునుండి త్రోవబడి వారివలన భయంబునఁ బెక్కు వృక్షంబులతో నొప్పుచున్న ఋశ్యమూకహర్షమధ్యప్రదేశములో నున్నవానిఁ బ్రయదర్శించు దగువాని పానరాధీశ్వరు నుగ్రీవుం జూచిరి. ౨౩, ౨౪

మేము బలిచే రాక్షసులునుండి ద్రోయబడిన సత్యవ్రతిజ్ఞులను వాన రాధీశ్వరుఁడు నగు నుగ్రీవునకు సేవచేయఁడు. మము. ౨౫

ఆంత నారవీరులగట్టుకొని శ్రేష్ఠంబులగు ధనువులు చేతం బూని యా రామలక్ష్మణులు ఋశ్యమూకపర్వతములోని యాసుందరప్రదేశమును జేరిరి.

వానరశ్రేష్ఠుడగునానుగ్రీవుఁడు ధనుర్భరులగు హుపురుషశ్రేష్ఠుల రామ లక్ష్మణులంజూచి భయంబున వారి దన్నుఁ జువుటకై వీరలం బంపెనో యని యెంచి యాపర్వతశిఖరంబుమీఁదికి మమికెను. ౨౬

ఆంత వానరాధీశ్వరుఁడగు నానుగ్రీవుఁడు ఆపర్వతశిఖరంబుననుండి శీఘ్రముగా నారామలక్ష్మణులయొద్దకు నన్నె వంపెను. ౨౭

నేను నుగ్రీవుని మాటప్రకారము పురుషశ్రేష్ఠులను రాజులను సౌందర్యముతోను శుభలక్షణములతోను ఒప్పుచున్నవారలు నగు నారామ లక్ష్మణులయొద్దకుఁ బోయి చేతులు మొగుచ్చుకొని నిల్చివాను. ౩౦

నేను పురుషశ్రేష్ఠులగు నారామలక్ష్మణుల యథార్థస్థితిం దెలిసికొని వారలు నంతోషింపఁగా నిరువురని పీచుపై నుంచుకొని నుగ్రీవుం డుండు చోటికిఁ దీసికొనిపోతిని. ౩౧

నే నంత నారామలక్ష్మణుల యథార్థస్థితిని మహాత్ముడగు నుగ్రీవునకుఁ దెలిపితిని.

తయోరన్యోన్య సల్లాపార్థశ్రవణం ప్రీతిరజాయత.

3౨

తతస్తా ప్రీతిసంపన్నా హరిశ్వురనరేశ్వరా,
పరస్పరకృతాశ్వాసౌ కథయా పూర్వవృత్తయా.

3౩

తతస్స సాంత్యయామాస సుగ్రీవం లక్ష్మణాగ్రజః,
ప్రీహేతోర్వాహిసా భాగ్రానిర ప్రమురుతేజసా.

3౪

తత స్త్యక్వాశజం శోకం రామస్యాక్లిప్తకర్తజః,
లక్ష్మణో వానరేంద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయత్.

3౫

స శ్రుత్వా వానరేంద్రస్తు లక్ష్మణేనేరితం వచః,
తదాసీన్నిష్ప్రభోఽత్యర్థం గ్రహగ్రస్త ఇవాంశుమాన్.

3౬

తత స్వద్ధాత్ర శోభీని రక్షసా హ్రియమాణయా,
యాన్యాభరణజాలాని పాతెతాని మహీతలే.

3౭

తాని సర్వాణి రామాయ ఆనీయ హరియూథపాః,
సంహృష్టా దర్శయామాసుర్గతిం తు న విదుస్తవ.

3౮

తాని రామాయ దత్తాని మయైవోపహృతాని చ,
స్వనవంత్యవకీర్ణాని తస్మిన్విగతచేతసి.

3౯

తాన్యంకే దర్శనీయాని కృత్వా బహువిధం తవ,
తేన దేవప్రకాశేన దేవేన పరిదేవితమ్.

౪౦

పశ్యతస్తాని రుదతస్తాద్యుతశ్చ పునఃపునః,
ప్రాచీపయన్ దాశరథేస్తాని శోకమంతాశనమ్.

౪౧

రాముఁడును సుగ్రీవుఁడును బరస్పరము నూటలాడుకొనఁగానే వారల కిర్వరకును మిక్కిలి స్నేహంబు గలిగినది. 32

అంత వానరనాయకుఁడగు సుగ్రీవుఁడును నరనాయకుఁడగురాముఁడును పిరలిద్వరులు నుతోవంబునొంపి ఒకరితోనొకరు తమ కదివఱకు సంభవించినస్థితులం జెప్పుకొని కొంత యూహింప నొందిరి. 33

అంత మహావరాత్రమకాలి యగు నగ్రజుఁడయినవాలిచే భార్యకుఁగా నవమానించబడియున్న సుగ్రీవుఁజూచి లక్ష్మణున కన్నయగురాముఁడు “వాలిం జంపి నీభార్యకు నీ కొనుగెదను” అనునది మొదలగు మాటలచే నాశ్వాసించెను. 34

అంత లక్ష్మణుఁడు నీవగదడక బోవుటయు దానందేసి రామునకు దుఃఖము గలిగియుండుటయు వానరేశ్వరుఁడగు సుగ్రీవునకు జెప్పెను. 35

వానరనాయకుఁడగు నాసుగ్రీవుఁడు లక్ష్మణుఁడు చెప్పినమాటను విన్నంతనే “తనకుఁబోలె: దనస్నేహితుఁడగు రామునకుఁగూడ మహా దుఃఖము సంభవించియున్నదే” యని రామువ్రుచే గ్రసించుబడిన సూర్యుఁడుం బోలె: బెల్లఁబోయెను. 36

అంత నిన్న రాజుఁడు గొనిపోవునప్పుడు నీవు నేలంబడవేసిన సొమ్మలను వానరశ్రేష్ఠులు నుతోవంబునం గొనితెచ్చి రామునకుఁ జూపిరి. నీవున్న స్థానముమాత్రము వారలకుఁ జలియదయ్యుఁ గావున దాని వారు చెప్పురైరి. 37-38

ఆయాభరణంబుల రామునకిచ్చిరి. అతఁడు వానింజూచి మూర్ఛిల్లుఁగా నవి నేలంబడి మ్రోగుచుండినవి. అంత నేనే వాని నెత్తిపెట్టినాను. 39

దేవనమానుఁడగు నీభర్త రాముఁడు న్నందరములయిన యాయాభరణంబులం దొడతైనుంచుకొని నానావ్రకారంబుల రోదనంబుజేసెను. 40

రాముఁడు మాటిమాటికి ఆయాభరణంబులఁ జూచుచు రోదనంబుల నేయుచుఁ బరితపించుచుండెను. ఆ ట్టాయాభరణంబులం జూడఁగానే రామునకు దుఃఖంబు పృష్ఠిఁబొందినది. 41

సుందర—25

శయితం చ చిరం తేన సుగళాదైవ భుహంతనా,
మయాపి పిబిధై చ వ్యక్తైః కృచ్ఛాద్భుతాపితః పునః. ౪౨

తాని దృష్ట్వా మహాబాహుర్ధర్మయిత్యా మహామర్త్యహుః,
రాఘవ స్సహ సౌమిత్ర స్సగ్రీవే స న్యవేదయత్. ౪౩

స తవాదర్శనానార్యే రాఘవః పరితప్యతే,
మహతా జ్వలతా నిత్యమగ్ని శోభాగ్నిపర్వతః. ౪౪

త్వత్కృతే తమనిద్రా చ శోకశ్చింతా చ రాఘవం,
తాపయంతి దుహంత్యానమగ్న్యై గారమివాగ్న్యయః. ౪౫

తవాదర్శనశోకేన రాఘవః ప్రవిచాల్యతే,
మహతా భూమికంపేన మహానివ శిలోచ్ఛయః. ౪౬

కాసనాని సురమ్యాణి నదీః ప్రస్తవణాని చ,
చరన్తు రతిమాప్నోతి త్వామపశ్యన్ప్రసాత్తజే. ౪౭

స త్వాం మనుజశ్చాద్ధూలః క్షీప్రం ప్రాప్నోతి రాఘవః,
సమిత్రబాంధవం హత్వా రావణం జనకాత్తజే. ౪౮

సహితౌ రామసుగ్రీవావృభావకురుతాం తదా,
సమయం వాలినం హంతుం తవ చాన్వేషణం తథా. ౪౯

తతస్తాభ్యాం కుమారాభ్యాం వీరాభ్యాం స హరిశ్చరః,
కిష్కింధాం సముపాగమ్య వాలి యుద్ధే నిపాతితః. ౫౦

తతో నిహత్య తరసా రామో వాలినమూహవే,
సర్వర్ష హరిసంఘానాం సుగ్రీవమకరోత్పతిమ్. ౫౧

అట్లు మహాత్ముడగు రాముండు దుశభిరుండై బహుబాలము సేలంబడి యుండెను. అంత లక్ష్మణుండును సుగ్రీవుఁడును సేనును ఇతరులగు నానావిధ చాక్ర్యములం దేర్పఁగాఁ గవ్వలబుర మరల లేచివాఁడు. ౪౨

మహాబాహుడగు రాముండును లక్ష్మణునితోఁగూడ నాయాభరణంబుల బలంబులచూచి చూచి సుగ్రీవునకుఁ జూపి యంత సుగ్రీవునిచేలి కిచ్చి వాఁడు. ౪౩

శ్రోత్వరాలవగు సీతాదేవి ! రాముండు నీవగవడకుండుటంజేసిమండుచున్న మహాగ్నిహోత్రముచే నగ్నిబర్హతముంబోలెఁ బరితపించుచున్నాడు.

మహాత్ముడగు నారాముండు నీసఁగా నిదురలేక దుశభాబురను చింత చేతను అగ్నిహోత్రముచే నగ్నిహోత్రగృహముంబోలెఁ జూపముకొందుచున్నాడు. ౪౪

రాముండు నీవగవడని దుశభముచేత భూకంపముచేఁ బర్వతము చలించునట్లు చలనంబు నొందుచున్నాడు. ౪౫

రాచకుమార్తె వగు సీతాదేవి ! నిన్నుఁ జూడకున్నందున రామునకు సూర్యులములయిన యరణ్యములను నదులను సెలమేఱులను దిరిగినను సంతోషము గలుగకున్నది. ౪౬

జనకునికూమార్తె వగు సీతాదేవి ! పురుషశ్రేష్ఠుడగు నారాముండు ఇంక శిఖ్రింబుననే రావణుని మిత్రబాంధవులతోడఁ జంపి నిన్నుఁ బొందఁగలఁడు. ౪౭

అప్పుడు రామసుగ్రీవు లిద్దరును జేరి రాముండు వాలింబంపునట్లును సుగ్రీవుండు నిన్ను విడకునట్లును ప్రతిజ్ఞ చేసికొనిరి. ౪౮

అంతఁ బతాక్రమశాలరగు నా రామసుగ్రీవులు క్షిప్రంధకుఁ బోయి యుద్ధంబున వానరేశ్వరుండగువాలిం జంపిరి. ౪౯

అంత రాముండు బలంబు నాక్రయించి యుద్ధంబున వాలింబంపి సమస్తములయిన యెల్లగుగొడ్డులకును వానరులకును సుగ్రీవుని ప్రభువుగాఁ జేసెను. ౫౦

రాజసుగ్రీవయోరైశ్వం దేవ్యేనం సమబాయత,

హనుమంతం చ మాం విద్ధి తయోద్ధౌతమిహగణమ్, ౫౦

స్వరాజ్యం ప్రాప్య సుగ్రీవపుమాపీయ హరిశ్వరాన్,
త్వదర్థం ప్రేషయామూస దిశో దశ మహాబలాన్, ౫౩

అజిష్టా వానరేంద్రేణ సుగ్రీవేణ మపశాజసా,
అద్విరాజప్రతికాళాస్సర్వతః ప్రస్థితా మహీమ్, ౫౪

తత స్తే మార్గమాణా వై సుగ్రీవవచనాతురాః,
చరంతి వసుధాం కృత్వాన్నం వయమన్యే చ వానరాః, ౫౫

అంగదో నామ లక్ష్మీవాన్ వాలిసూనుర్నహాబలః,
ప్రస్థితః కపిశార్దూల స్త్రిభాగబలసంవృతః, ౫౬

తేహం నో విప్రణిష్టానాం వింధ్యే వర్జితసత్తమే,
శృశం శోకపరితానామహారాత్రగణా గతాః, ౫౭

తే వయం కార్యమైరాళ్యాత్కాలస్యాతిక్రమేణ చ,
భయాచ్ఛ కపిరాజస్య ప్రాణాం స్త్యక్తుం వ్యవస్థితాః, ౫౮

విచిత్ర్య వనదుర్గాణి గిరిప్రసవణాని చ,
అనాసాద్య సదం దేవ్యాః ప్రాణాం స్త్యక్తుం సముద్యతాః, ౫౯

దృష్ట్వా ప్రాయోపవిష్టాంశ్చ సర్వాన్వాసరపుంగవాన్,
శృశం శోకార్ణవే మగ్నః కర్మదేవయదంగదః, ౬౦

సీతాదేవి! ఈ ప్రకారముగా రామునకు సుగ్రీవునకును సమాగమము గల్గినది.

నేను మానుమఃతుఁడను. ఆరామునిగ్రీవుల పరువున దూకెనై యిన్ని టికి వచ్చినా నని యెఱుంగుము. ౫౬

అట్లు సుగ్రీవుఁడు తనరాజ్యమునొంది బలవంతులగు వానరసాయకుల సందఱ రప్పించి నిన్ను వెదకుటకై పదిహేనులవం బంపెను. ౫౭

పెద్దకొండలంతటి వానరులు మహాపరాక్రమశాలియు, వానరసాయు యుడు నగు సుగ్రీవుని యాజ్ఞచు శిరసావహించి నున్న 'వెదకుటకై భూమి యంతయుఁ దిరులచున్నారు. ౫౮

అంత నేను మొదటగా గావానరుల మందఱము సుగ్రీవునియాజ్ఞచు భయపడి నిన్ను వెదకుచు భూమియంతయుఁ దిరులచున్నారు. ౫౯

అందు మహాబలుండును శ్రీమంతుఁడును వానరశ్రేష్ఠుండు నగు వాలి పుత్రుఁ డంగదుండు నై న్యములూ మూడవభాగముఁగూడి వెడలెను. ౬౦

అట్లు మేము నిన్ను వెదకుచుః అర్ధతోక్రమంబయి నింభువర్షిత ములూ నొకటిలముఁ బ్రవేశించి మరల వచ్చుటకు దారి తెలియక మిక్కిలి దుఃఖిపడుచుః బెక్కతోరాత్రుములు గడసినాము. ౬౧

అట్లు వెక్కుచివసంబులు గడపఁగానే మేము సుగ్రీవుఁడు నిర్ణయించిన కాలం బతిక్రమించి పోవుటం జూచి యింకఁ గార్యసాధనంబున కెంతమాత్ర ముపాయము గానక సుగ్రీవునివలనభయంబురఁ బ్రాణములపెడువ నిశ్చయించి నాము. ౬౨

మేము ప్రవేశింప నలవిగాని యరణ్యంబులందును అర్ధతముల యందును నెలయెఱులయంచును వెదకి యట్లు సుగ్రీవుండు నిర్ణయించిన కాలం బతిక్రమించుటయు "సుగ్రీవుం డైనను దనయాజ్ఞ నుల్లంఘించినందులకై చుమ్మలం జంపును" అని యొంది యచ్చటనే ప్రాణములు చిడువ నిశ్చయించి నాము. ౬౩

సీతాదేవి! అంత సంగదుండు ప్రాణోపవిష్టులయిన వానరులందఱం జూచి దుఃఖిపడుద్రంబుర మురింగి నీ వగవడకపోవుటయు వాలి చంపఁబడు.

రాజసుగ్రీవయోరైక్యం దేవేయం సుమనోయతః,

హనుమంతం చ మాం విధి తయోద్ధాతమహాగతమ్. ౫౨

స్వరాజ్యం ప్రాప్య సుగ్రీవస్సమాసీయ హరిశ్చరాణ్,
త్వదర్థం ప్రేషయామ్యుస దిశో దశ మహాబలాన్. ౫౩

శుద్ధివా వానరేంద్రేణ సుగ్రీవేణ మహాబలానా,
ఆద్రిరాజప్రతికాశాస్సర్వతః ప్రస్థితా మహీమ్. ౫౪

తతస్తే మార్గమాణా వై సుగ్రీవవచనాతురాః,
చరంతి వసుథాం కృత్వాం పయమన్యే చ వానరాః. ౫౫

అంగదో నామ లక్ష్మీవాన్ వాలిసూనుర్నహాబలః,
ప్రస్థితః కపిశార్దూల స్త్రిభాగబలసంవృతః. ౫౬

తేహం నో విప్రణిష్టానాం వింధ్యే పర్వతసత్తమే,
భృశం శోకపరితానామహారాత్రగణా గతాః. ౫౭

తే వయం కార్యమై రాశ్యాత్కలస్యాతిక్రమేణ చ,
భయాచ్ఛ ఏవిరాజస్య ప్రాణాం శ్చ్యుక్తుం సముద్యతాః. ౫౮

విచిత్ర్య వనదృష్టాజి గిరిప్రసవణాని చ,
అనానాద్య పదం దేవాన్యః ప్రాణాం శ్చ్యుక్తుం సముద్యతాః. ౫౯

దృష్ట్వా ప్రాయోపవిష్టాంశ్చ సర్వాన్వానరపుంగవాన్,
భృశం శోకార్ణవే మగ్నః పర్యదేవయదంగదః. ౬౦

సీరాజీ! కృతకారణంగా రామునకు సుగ్రీవునకును సమాగమంబు
గల్గెనది.

నేను మామమఃతుడను. ఆరామునగ్రీవుల పరువున దూతనై యిద్దు
టికి వచ్చినా నని యెఱుగుము. గీ.౬

అట్లు సుగ్రీవుడు తనరాజ్యంబునొంది బలవంతులగు వానరసాయకుల
నందఱు రప్పించి నిన్ను వెదకుటకై పనికిబోలకం అంపెను. గీ.౭

పెద్దకొండలంతటి వానరులు మహాబాక్రమకాలియు. వానరసాయ
కుడు నగు సుగ్రీవుని యాజ్ఞను శరణవహించి నిన్ను వెదకుటకై భూమి
మంతయుఁ దిరుగుచున్నారు. గీ.౮

అంత నేను మొదటగా గావానరుల మందఱియు సుగ్రీవునియాజ్ఞను
భయపడి నిన్ను వెదకుచు భూమిమంతయుఁ దిరుగుచున్నాము. గీ.౯

ఆదు మహాబలండును శ్రీమంతుడును వానరశ్రేష్ఠుండు నగు వారి
పుత్రుఁ డంగడుండు నై సృములూ మూడవభాగముం గూడి వెడలెను. గీ.౧౦

అట్లు మేము నిన్ను వెదకుచుః బర్హతోత్రమంబునఁ గింధ్యచర్మక
ములూ నొకటిలముఁ బ్రవేశించి మరల వచ్చుటకు దారి తెలియక మిక్కిలి
దుఃఖపడుచుఁ బెక్కతోరాత్రులు గడసినాము. గీ.౧౧

అట్లు పెక్కునిపసంబులు గడవఁగానే మేము సుగ్రీవుఁడు నిర్ణయించిన
కాలం బతిక్రమించి పోవుటం జూచి యింకఁ గార్యసాధనంబున కెంతమాత్ర
ముపాయంబు గానక సుగ్రీవునివలనభయంబునఁ బ్రాణములను విడువ నిశ్చయించి
నాము. గీ.౧౨

మేము ప్రవేశించ నలవిగాని యరణ్యంబులందును బర్హకముల
యందును సెలయెఱుపయందును వెదకి యట్లు సుగ్రీవుండు నిర్ణయించిన కాలం
బతిక్రమించుటయు "సుగ్రీవుం డైనను దనయాజ్ఞ నుల్లంఘించినందులకై
చచ్చులం జంపును" అని యొచి యచ్చటనే ప్రాణంబులు విడువ నిశ్చయించి
నాము. గీ.౧౩

సీరాజీ! అంత సంగడుండు ప్రాణోపద్రులయిన వానరులకుందఱం
జూచి దుఃఖపడుద్రంబు మునింగి నీ పరవడకపోవుటయు వారి చురుకను

తవ నాశం చ వైదేహీ వాలిశత్స వధం తథా,
 ప్రాయోపవేశదుస్తాకం మరణం చ జటాయువసి. ౬౦
 తేహం నసన్న్యమిసం దేశాన్ని రాశానాం మమూక్షుః తాం,
 కార్యజేహితోనివాంసుః తత్కమగిర్విరక్తహాకా మహాకా. ౬౧

గృధ్రరాజశ్చ సోదరశ్చుంపాలిక్వాదు గృధ్రరాట్,
 శ్రుత్వా భ్రాతృవధం తోపాదిదం నచసమప్రవీత్. ౬౨

యవీయాశ్చేవ మే భ్రాతా హతః క్వి చ నిపాలితః,
 వీరదాఖ్యాశునిచ్చామి భవన్భిర్వాసరోత్తమాః. ౬౩

అంగవోఽగ్రథయ త్తస్య జగస్థానే మహద్వధం,
 రక్షసా భీమయావేణ త్వాముద్దిశ్య యథాలభమ్. ౬౪
 జటాయువో వధం శ్రుత్వా దగ్ధితస్సోఽహతాత్మజః,
 త్వాం కశంస వచారోహే వసుంతీ రాజశాలయే. ౬౫

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సంసాతేః ప్రీతివర్ధనం,
 అంగదప్రముఖాస్తూర్ణం తతస్సంప్రస్థితా వయమ్. ౬౬
 వింధ్యాదుత్థాయ సంప్రాప్తాప్సగరస్యాంతముత్తరం,
 త్వద్దర్శనకృతోత్సాహః హృష్టాస్తుప్తాః స్థవంగమూః. ౬౭
 అంగదప్రముఖాస్సర్వే జేలోపాంతమువస్థితాః,
 చింతాం జగ్ముః పునర్భీతా స్త్వద్దర్శనసమత్సుకాః. ౬౮
 ఆథాహం హరినైశ్యస్య సాగరం ప్రేక్ష్య సీదతః,
 వ్యవధూయ భయం తీవ్రం యోజనానాం శతం పుతః. ౬౯
 లంకా చాపి వయా రత్నైః ప్రసిష్టా రాక్షసాకలా,

టయః మే మదఃకమును మారణవ్రతముః బూసుటయః యటాయువు చచ్చుటయః దీనినన్నింటిని బేర్కొని దుగ్ధభాషెను. ౬౦, ౬౧

సుగ్రీవుండు “నిర్ణయకాలము సలిక్రమించి చచ్చినవాడు చంపఁబడును” అని యాజ్ఞాపించియుండుటవలన వ్రాణఃబులఃష్ట నిరాశులమయి ప్రాణాబులు నిడువనున్నమాకుఁ గార్హనిధినిచ్చుటకైయే పశ్చెనో యనియనం దగునట్లు వరాక్రమకాలియఁ బూజ్యునిదుగ్ధగువక్షిరాజొకం డచ్చటికివచ్చెను.

అతండు సృష్టరాజగు జటాయున్దనమఁ బోయిట్లువు; అతని పేరు సంపాలి. అతఁడు తనవస్తుండు జటాయుచ్చ చందఃబడుటను విని నొండును నొంది యిట్లుని చెప్పెను. ౬౨

వానరశ్రేష్ఠులారా! నాకమ్ముంజగు జటాయువును ఎన్నడు చంపినాఁడు? ఎచ్చటఁ జంపినాఁడు? మీర లీనందఁ జూచుఁ జెప్పవలెను. అని సంపాలి చెప్పెను. ౬౩

అంగదుం డతనికి జగ్ధానంబుగ నీరొత్తై భయంకరాఁడగు దగు రావణుండు జటాయువుంజుపుట మొదలుగా నావృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పెను.

శ్రేష్ఠములయిన పిలుదులంగల సీతాదేవీ! ఆరాజునిరాధునై న యా సంపాలి రావణుండు జటాయువును చంపుటను విని దుగ్ధభాషుడై ‘సీవు రావణునింట నున్నావు’ అని మాకుఁ జెప్పెను. ౬౪

అంత నానంపాలిమాటను విని అంగదుండు మొదలుమేమందఃకముచు బరమసంతోషంబునొంది శిశువుగాఁ బయనంబయితిమి. ౬౫

అంత వానరులందఱు నీన్ను సందర్శించు తత్సకలయి సంతోషంబున మేనులం బులకలువొడచు నుత్తరపుదిక్కునందలి సముద్రపుగట్టుం జేరిరి. ౬౬

అట్లు అంగదుండు మున్నగువారలందఱు నిష్క్రూణాడనుత్సాహంబున సముద్రపు గట్టుజేరి సముద్రంబుజూచి భయపడి మరలం జీతనొందిరి. ౬౭

అంత నేనట్లు సముద్రంబుజూచి వారలభయంబుఁ బోగొట్టి నూలు యోజనంబుల దూరంబు గలసముద్రంబును దాటివచ్చినాను. ౬౮

రాక్షసుల చేనిండియుండునీలంకనురాత్రి కాలములోఁ బ్రవేశించినాను.

రామశ్చ బుధూ దృష్టస్త్రం చ శోకపరిపుతా. 20

వతత్రే సర్వచూఢ్యాతం యథాప్యత్తమగిందితే,
అభిభాషస్వ మాం దేవి దూతో దాశరథేరహమ్. 21

తం మాం రామకృతోద్యోగం త్వన్నిమిత్తమిహాగతం,
సుగ్రీవసచివం దేవి బుధ్యస్వ పవనాత్మజమ్. 22

కుశలీ తవ కాకుత్స్థస్సర్వశస్త్రభృతాం వరః,
గురో లారాధనేయశ్చో లక్ష్మణశ్చ సులక్షణః. 23

తస్య వీర్యవతో దేవి భద్రుస్తవ హితే రతః,
అహమే ను సంప్రాప్తస్సుగ్రీవపచనాదిహ. 24

మదేషునుసహాయేన చరతా కామరూపిణా,
దక్షిణాదిగనుక్రాంతా త్వన్దర్శించయైషిణా. 25
దిష్ట్యాహం హరినైశ్చానాం త్వన్నాశమనుశోచతామ్,

అపనేష్యామి సంతాపం తవాభిగమశంసనాత్. 26

దిష్ట్యా హి మమ న వ్యర్థం దేవి సాగరలంఘనం,
ప్రాప్నోమ్యహమిదం దిష్ట్యా త్వద్దర్శనకృతం యశః. 27

రాఘవశ్చ మహావీర్యః క్షిప్రం త్వాయుభవత్స్యతే,
సమిత్రబాంధవం హత్వా రావణం రాక్షసాధిపమ్. 28

మూల్యవాన్నామ వై దేహీ గిరిణాముత్తమో గిరిః,
తతో గచ్ఛతి గోకర్ణం పర్వతం కేసరీ హరిః. 29

స చ దేవర్షిభిర్దిష్టః పితా మమ మహాకపిః,
తేఢ్ధే నదీపతేః పుణ్యే శంఖసాదనముద్ధరత్. 30

నేను రావణునిం జూచినాను. పరమగుణికుడైయున్న నిష్కలజాచినాను.

నిందింపఁబడని సీతాదేవీ! ఈవృత్తాంతమునంతయు నడిచినది నడిచి గట్టుగా నీకుఁ జెప్పినాను. నేను రాముఁడు పంపఁగా వచ్చినదూతసుగాని యుద్యుఁడఁగాను. నాతో మాటలాడుము. ౧౨

సీతాదేవీ! నేను రామునికార్యము నేయు నాఁడను. అతఁడు పంపఁగా నీకై యిచ్చటికి వచ్చి నాఁడను. సుగ్రీవునకు మంత్రిని. వాయువు త్రుఁడను. నీవు తలంచినట్లు మాయానిగాను. అని యెఱుంగుము. ౧౩

అయఁదధారు లందఱులొపలను శ్రేష్ఠుండగు నీపెనిమిటి రాముఁడు మేమముగ నున్న నాఁడం. అన్నయగు రామునకు ను క్రావ నేయుచు కుభలక్ష యంబులతోఁగూడియుండు లక్షజుండును తేమముగ నున్న నాఁడు. ౧౪

సుగ్రీవునియాజ్ఞచే పరాక్రమశాలియగు నీపెనిమిటి రామునిహితము గోరి నేనొక్కఁడను మాత్రమే యిచ్చటికి వచ్చినాను. ౧౫

నేనొక్కఁడనె నిపుండుచోటును శివకఁగోరి యనవాయుండైనై కామహుషినై తిరుగుచు నీదక్షిణదిక్కుఁ జేరిగాను. ౧౬

నాభాగ్యవశంబున నాకు నీవగవడకఁగోవుటవలన దుఃఖించుచుండు వానరులకు నీవగవడినసంగతిం జెప్పి వారలదుఃఖంబుఁ బోగొట్టఁ గల్గినది.

నాభాగ్యవశంబున నేను సముద్రమును దాటి యింతదూరమువచ్చుట వ్యర్థము గాలేదు. ౧౭

నాభాగ్యవశంబున నిన్నుం జూచుటవలనఁ గలిగిన దుహఃక్రిందిబంధం గంటిని. ౧౮

మహాపరాక్రమశాలి యగురాముఁడు ఇంక శిశువుగానే రాక్షసే శ్వరుం డగురావణుని నతనిన్నేహితులను బంధువులనుం జంపి నిన్నుం జేసెనును.

సీతాదేవీ! పర్వకములలో శ్రేష్ఠమయినది మాల్యవంశ మనుషర్వకం బొకటి గలదు. కేసరి యను వానరుండు దానివిడిచి గోకర్ణ మనుషర్వకము నకుఁ బోయెను. ౧౯

ఆకేసరియే నాతండ్రి. ఆతండ్రిచ్చట దేవర్షులచే నాజ్ఞాసింపఁబడి మని త్రంబగు సముద్ర తీరమున శంభసాదకుం డనురాక్షసుం జంపెను. ౨౦

తస్యాహం హరిః డేత్రే జాలో వాలేన మైథిలి,
హనుమానితి విఖ్యాతో లోకే స్వేనైవ వర్తతా.

౨౨

విశ్వాసార్థం తు నై దేహి భర్తరుక్తా మయా గుణాః,

అపిరాద్రామవా దేవి త్వామితో నయితానఘే.

౨౩

ఏవం విశ్వాసితా సీతా హేతుభిశ్చోకర్చితా,

ఉపపన్నైరభిజ్ఞానైర్దూతం తవ గచ్ఛతి.

౨౪

అతులం చ గతా నారం ప్రహర్షేణ చ జానకీ.

నేత్రభ్యాం వక్రవత్సోభ్యాం ముమోచానందజుః జలమ్.

౨౫

చాదు తద్వదనం తస్మాస్తామశుక్లాయతేక్షణం,

అశోభత విశాలాత్మ్యా రాహుముక్త ఇవోమరాట్.

౨౬

హనుమంతం కపిం చ్యుక్తం మన్యతే నాన్యథేతి సా,

అథోవాచ హనుమాంస్తామర్తరం ప్రియదర్శనమ్.

౨౭

ఏతత్రే సర్వమాఖ్యాతం సమాశ్వాసహి మైథిలి,

కిం కరోమి కథం వాతే రోచతే ప్రతియామ్యహమ్.

౨౮

హతేఽసురే సంయతి శంబసాననే

కపిప్రవీరేణ మహర్షిచోడనాత్,

తతోఽస్మి వాయుప్రభవో హి మైథిలి

ప్రభావతే స్తత్ప్రతిమశ్చ వాసరః.

౨౯

ఇతి శ్రీమద్వరకాండే - షష్ఠాత్రింశస్సర్గః.

సీతాదేవి ! నేను అట్లు కేసు గోకర్ణవర్షతమనకుఁ బోయి యుండునప్పుడు అతని భార్యయందు వాయుఁదేవునిచేఁ బుట్టిరాను. నేను జేసినకార్యంబునకుఁ గుఱుతుగానే లోకంబున నాకు హనుమంతుఁడని పేరుగలిగినది. ౧౨

సీతాదేవి ! నీకు నర్జునము కలుగుటకై నీవెనిమిటి యగు రాముని గుణంబులం జెప్పినాను. ౧౩

ఎంతమాత్రము పాదపూజకట్టి సీతాదేవి ! రాముఁ డింక కిఘ్రిముగ నేనిన్నిచ్చుటనుండి కొనిపోఁగలఁడు. అని హనుమంతుఁడు సీతతోఁ జెప్పెను.

అట్లు వరమధుఃఖిత యయి యుండు నాసీతాదేవి హనుమంతుఁడు చెప్పిన సరియయిన గుఱుతులచే నతని రామదూతనుగా నుష్సెను. ౧౪

సీతాదేవి యంత సరిలేని సంతోషింబునొంది వంకరలైన కనుఁజెప్పలచే నానందబాష్పంబుల విడిచెను. ౧౫

అట్లు సంతోషంబున సుందరంబయి కొనల నెఱ్ఱనిదై నడుమ తెల్లఁగా వికాసంబులయియుండునట్టి కండ్లుగల యాసీతాదేవిముఖంబు రామపుత్రచే విడువంబడిన పండ్లుఁడుంబోలెఁ బ్రకాశించినది. ౧౬

అసీతాదేవి హనుమంతుని స్పృహగా వానదుండనియు మాయాని కాఁడనియుఁ దెలిసికొనినది.

అంత హనుమంతుండు చూపరులకు సంతోషంబు గల్గించునట్టి సీతంబాచి మరల నిట్టని చెప్పెను. ౧౭

సీతాదేవి ! నీ కీవృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పినాను. ఊరడిల్లుము. నేనిప్పుడేమి నేయవలెను? నీకేమి దోఁచుచున్నది. కిఘ్రిముగా నానలిమ్ము. నేను మరల రామునొద్దకుఁ బోవలయును. ౧౮

సీతాదేవి ! మహర్షులు ప్రేరేపించుటంజేసి నాకంఠ్రియగుకేసరి యుద్ధంబున కంబనాదనుండను ననురంబు జంబుబోగా నందువలన నేను వాయువునకుఁ బుట్టిరాను. ప్రభావంబున నావాయువునకుఁ సమానుండను, అని హనుమంతుఁడు సీతతోఁ జెప్పెను. ౧౯

ఇది ముప్పదియైదవ సర్గము.

తస్యాహం హరిః కేత్రే బాలో వాతేన మైథిలి,
హనుమానీతి విఖ్యాతో లోకే స్థేనైవ కర్తా.

౮౦

విశ్వాసార్థం తు నైవేహి భర్తరుక్మా మయా గుణాః,

అచిరాద్రాభువో దేవి త్వామితో నయతానఘే.

౮౧

ఏవం విశ్వాసినా సీతా హేతుభిశ్చోకశ్చిత్తా,

ఉపపన్నైరభిజ్ఞానైర్ద్వితం తక్షణగచ్ఛతి.

౮౨

అక్షలం చ గతా హర్షం ప్రహర్షేణ చ జానకీ.

నేత్రాభ్యాం వక్రపత్నాభ్యాం మమోచానందజం జగమ్.

౮౩

చారు తద్వదనం తస్మాస్తామశుక్లాయతేక్షణం,

అశోభత ఏకలాక్ష్యై రాహుముక్త ఇవోమరాట్.

౮౪

హనుమంతం కపిం గృక్తం మన్యతే నాన్యథేతి సా,

అథోవాచ హనూమాంస్తాముత్తరం ప్రియదర్శనమ్.

౮౫

ఏతత్రే సర్వమూఢాశ్చలం సమాశ్మశిషా మైథిలి,

కిం కరోమి కథం వాతే రోచతే ప్రతియామ్యహమ్.

౮౬

హతేఽనురే సంయతి శంబసాదనే

కపిప్రవీరేణ మహర్షిచోదనాత్,

తతోఽస్మి వాయుప్రభవో హి మైథిలి

ప్రభావత స్తత్ప్రీతిమశ్చ వాసరః.

౮౭

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షష్ఠాశ్రింశస్సర్గః.

సీతాదేవీ ! నేను అట్లు కేసరి గోకర్ణవర్మతమునకుఁ బోయి యుండునప్పుడు అతని భార్యయందు వాయుదేవునిచేఁ బుట్టిచాను. నేను జేసినకార్యంబునకు గుఱుతుగానే లోకంబున నాకు హనుమంతుఁడని పేరుగలిగినది. రాతి

సీతాదేవీ ! నీకు నమ్మకము కలుగుటకై నీవెనిమిటి యగు రాముని గుణంబులం జెప్పినాను. రాతి

ఎంతమాత్రము పాపములేనట్టి సీతాదేవీ ! రాముఁ డింక శిశువులుగ నే నిన్నిచ్చుటనుండి కొనిపోఁగలఁడు. అని హనుమంతుఁడు సీతతోఁ జెప్పెను.

అట్లు పరమదుఃఖిత యయి యుండు నాసీతాదేవి హనుమంతుఁడు చెప్పిన సరియయిన గుఱుతులచే నతని రామదూతనుగా నమ్మెను. రాతి

సీతాదేవి యంత సరిలేని సంతోషించునొంది వంకరలైన కనుతెప్పలచే నానందబాష్పంబుల విడిచెను. రాతి

అట్లు సంతోషించున నుదరంబయి కొసల నెఱ్ఱినివై నడుమ తెల్లగా వికాలంబులయియుండునట్టి శండ్లుగల యాసీతాదేవిముఖంబు రాహువుచే విడువంబడిన చంద్రుఁడుబోలెఁ బ్రకాశించినది. రాతి

అసీతాదేవి హనుమంతుని స్తుష్టముగా వానరుండనియు మాయాని కాఁడనియుఁ దెలిసికొనినది.

అంత హనుమంతుండు మావరలకు సంతోషంబు గల్గించునట్టి సీతంబాచి మరల నిట్లని చెప్పెను. రాతి

సీతాదేవీ ! నీ కీవృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పినాను. ఊరడిల్లుము. నేనిట్లు దేమి నేయవలెను? నీకేమి దోఁచుచున్నది. శిశువునుగా నానలిచ్చు. నేను మరల రామునొద్దకుఁ బోవలయును. రాతి

సీతాదేవీ ! మహర్షులు ప్రేరేపించుటంజేసి నాకండ్రియగుకేసరి యుద్ధంబున శంఖసాదనుండను నసురం బంకుఁబోగా నందువలన నేను వాయువునకుఁ బుట్టినాను. ప్రభావంబున నావాయువునకు నమానుండను, అని హనుమంతుఁడు సీతతోఁ జెప్పెను. రాతి

ఇది ముప్పదియైదవ పర్వము.

షట్త్రింశస్సర్గః

భూయవన మహాతేజా హనుమాన్తాదతాత్తజః,
అబ్రవీత్ప్రశితం వాక్యం నీతాప్రత్యయగోరగాత్. ౧
వానరోఽహం యహాభాగే దూతో రామస్య ధీమతః,

రామనామాదితం చేదం పశ్య దేవ్యంగులీయమ్. ౨

ప్రత్యయార్థం తవాఽఽనీతం తేన దత్తం మహాత్మనా,
సమాశ్వసిహి భర్తం తే క్షీణదుగ్ధఖిలా హ్యసి. ౩

[ఇత్యుక్త్వా ప్రదదౌ తస్యై నీతాయై వానరోత్తమః]
గృహీత్వాప్రేక్షమాణా సా భర్తుః కరవిధరాషణం,
భర్తారమివ సంప్రాప్తా జానకీ ముదితాఽభవత్. ౪

చారు తద్వదనం తస్మాస్తామశుక్లాంశతేక్షణం,
అశోభత విశాలాఘ్నో రాహుముక్త ఇవోడురాత్. ౫

తతస్సప్రసృతీ బాలా భర్తృసందేశవర్షితా,
పరితుష్టా ప్రియం కృత్వాప్రశశంస మహాకవిమ్. ౬

విక్రాంతస్త్వం సమర్థస్త్వం ప్రాజ్ఞస్త్వం వానరోత్తమ,
యేనేదం రాక్షసపదం త్వయైకేన ప్రధర్షితమ్. ౭

శతయోజనవిస్తీర్ణస్సాగరో మకరాలయః,
చిక్రమల్లాఘనీయేన క్రమతా గోష్పదీకృతః. ౮

ముప్పదియాటవ సర్గము

మహాపరాక్రమశాలియు నాయుడేవునిమాయుడును ననుమానుడును
తుండు నీతకు నమ్మకంబు గల్గించుటకై మరల వినయమునతో నిట్టిని చెప్పెను
మహాభాగురాలవగు సీతాదేవీ! నేను వానరుండను గాని రాక్షసుడను
గాను. బుద్ధిమంతుడగు రాముగడు పంపగా వచ్చిచదూతను.

సీతాదేవీ! ఇంగ్ రామునిపేరు వ్రాసిన యంగరముఁ దెచ్చి
యొప్పాను. చూడుము.

నీను నమ్మకము గలుగుటకై మహాత్ముడగురాముం డిచ్చుఁగాఁ దీసికొని
వచ్చినాను.

ఇంక నూటట నొండుము, నీగు మంగళము గలుగుఁగాక. నీ రాక్షసు
లన్నియు నశించినవి. [అని చెప్పి యంగరమును నీత తిట్టెను.]

అసీతాదేవి తనపెనిమిటిహస్తమామణియైన యంగరమును దీసికొని
వలములు చూచిచూచి పెనిమిటియగు రామునిఁబొందినట్లు పరమగుతో
షము నొందినది.

అప్పుడు సుతోషమున కొనల నెఱుఁపై నడుమం దెఱుఁపై వశాలము
లయిన కండ్లుగలిగి నుండిరంగై యుండు నాసీతాదేవి మఱియు రాక్షసులు
విడువరిబడిన చంద్రుడంటోలెఁ బ్రకాశింప.

అంత బాలయగు నాసీతాదేవి పెనిమిటివార్త విన్నందులకై సంచుష్ట
యందు మేనం బులకలువొడఁపఁ గొంత లజ్జనొంది సంతోషముని హనుతులనునిం
బొగడెను.

వానరశ్రేష్ఠుండవగు హనుమంతుడా! నీవొక్కండవె రాక్షసులతో
నిండిన యాలంకను సరకుసేయక ప్రవేశించినావే. నీపరాక్రమమును, నీవైర్య
మును, నీబుద్ధిని ఏమని కొనియాడగలను? నీవే పరాక్రమశాలివి. నీవే వైర్య
శాలివి. నీవే బుద్ధిశాలివి.

సముద్రము నూలుయోజనముల వైశాల్యముగలది. మొసళ్లధికముగాఁ
గలది. అట్టిసముద్రమును నీవు ఆపుపాదమంతటిదానిఁగాఁ దలఁచి దాటిసావే.
నీపరాక్రమము గొనియాడం దగినది గదా.

న హి త్వం ప్రాశ్నతం మనోః వానరం వానరర్షభ,
యస్య తే నాస్తి సంత్రాసో రావణాన్మవి సుభ్రుమః

౯

అర్హనే చ కపిశ్రేష్ఠ మయా సమభిభాషితం,
యద్యపి ప్రేషితస్తేన రామేణ విచిత్రానా.
ప్రేషయిష్యతి దుర్ధరో రామో న వ్యూపరీక్షితం,
పరాక్రమ మవిష్ణాయ మత్సకాశం విశేషతః.

౧౦

౧౧

విష్ట్యా చ కుశలీ రామో ధర్మాత్మా సత్యసంగరః,
లక్ష్మణశ్చ మహాలేఖాస్సుమిత్రానందవర్ధనః.

౧౨

కుశలీ యది కాకుత్స్థః కిం ను సాగరమేఖలాం,
మహీం దహతి కోవేన యుగాంతాగ్నిరివోత్థితః.

౧౩

అథవా శక్తిమంతో తౌ సుగాణామపి నిగ్రహే,
మమైవ తు న దుగిఖానామస్తీ మనోః విపర్యయః.

౧౪

కచ్చిన్న వ్యథితో రామః కచ్చిన్న పరితప్యతే,

ఉత్తరాణి చ కార్యాణి కురుతే పురుషోత్తమః.

౧౫

కచ్చిన్న దీనస్సంభ్రాంతః కార్యేషు చ న ముహ్యతి,
కచ్చి త్పురుషకార్యాణి కురుతే సృపతేస్సుతః.

౧౬

వానరశ్రేష్ఠుండవగు హనుమంతుడా! సర్వభూతభయంకరుండగురావ
ఋణివలన నీకు భయములేదు. కొంచెము తొట్టుపాటైరను లేదు. కావున నీవు
సాధారణమయిన కోరియుని నాకుఁ దోచలేదు.

వానరశ్రేష్ఠుండవగు హనుమంతుడా! పరమాత్మ వేత్తయగురాముఁడు
పంపఁగా చచ్చినావు. కావున నీతో నేను మాటలాడవచ్చును.

రాముఁడు మహాబుద్ధికారి. నీపరాక్రమంబు దెలిసికొనక నిన్ను నానా
విధంబులం బరీక్షింపక యెప్పుటికిని పంపఁడు. అందు విశేషించి నా యొద్ద
కెంతమాత్రము పంపఁడు. అట్టిరాముఁడు నిన్ను నా యొద్దకుఁ బంపుటవలన నే
నీశక్తి యద్భుతమరి తెలియవచ్చుచున్నది.

నాభాగ్యవశంబున ధర్మాత్ముండును సత్యసంధుండు నగు రాముండును
మహాపరాక్రమకాలి యగు సుమిత్రాపుత్రుండు లక్షణుండును జ్ఞేయంబుగ
నున్నవారు.

రాముండు జ్ఞేయంబుగ నున్నపక్షమున ప్రియభార్యనగు నన్ను రాక్ష
సుండు గొనిపోవుటంజేసి కోపంబునొంది ప్రళయకాలాగ్ని యుంబోలె భూమి
యంత దహించుచున్నాడా? ఎందువలన దహించఁడు? శక్తిలేనివాఁడాయేమి?
శక్తియున్నచో దహించుడునే యుండును. అదిలేదు. కావుననే యూర
కున్నాడు.

అటుకాదేని రాముండును లక్షణుండును దేవతలనైన బయింప నమ
ర్థులే. అయితే నాదుఃఖములకు నాశములేదు కాబోలు. అందువలననే వార
లకు నామీద మనసురాకున్నది.

రాముండు నాదుఃఖంబునఁ గృశింపకున్నాఁడుగదా? మఱియు నన్ను
సూర్పియే యెల్లప్పుడును వరితపింపకున్నాఁడు గదా?

పురుషశ్రేష్ఠుండగు రాముండు అట్లు దుఃఖమునొందక నన్నుబొందు
టకై చేయవలసిన పనులను జేయుచుండుగదా!

దశరథమహారాజపుత్రుం డగురాముండు ఎల్లప్పుడును దీనుండై యుం
డఁడుగదా? అట్లు పంపమంబునొంది కార్యములం జెఱుపుకొనఁడుగదా?
హోరకుండక పురుషుండు చేయవలసిన ప్రయత్నంబులం జేయుచుండునుగదా?

ద్వివిధం త్రివిధోపాయ ముపాయమపి నేపతే,
విజగీషుస్సువృత్తుః-చ్ఛిన్నిత్రేణ చ పరంతపః.

కచ్ఛిన్నిత్రాణి లభతే మిత్రైశ్చాప్యభిగమ్యతే.

కచ్ఛిత్కుల్యాణమిత్రశ్చ మిత్రైశ్చాపి పునస్కృతం.

కచ్ఛిదాశాన్తి దేవానాం ప్రసాదం పార్థివాత్తజః,

కచ్ఛిత్పురుషకారం చ దైవం చ ప్రతిపద్యతే.

కచ్ఛిన్న విగతన్నేహః ప్రహసాన్తయి రాఘవః,

కచ్ఛిన్నాం వ్యసనాదస్తాన్తోక్షయిష్యతి వానర.
సుఖానాముచితో నిత్యమసుఖానామనౌచితః,
దుఃఖముత్తరమాసాద్య కచ్ఛిద్రామో న సీదతి.

కౌసల్యయాన్తథా కచ్ఛిత్సుమిత్రాయాన్తథైవచ,
అభీష్టం హ్రూయతే కచ్ఛిత్కుశలం భరతస్యచ.
మన్ని మిత్రేన మానార్హః కచ్ఛిచ్ఛోకేన రాఘవః.
కచ్ఛిన్నాన్యమసా రామః కచ్ఛిన్నాం తారయిష్యతి.

కచ్ఛిదక్షోహిణీం భీమాం భరతో భ్రాతృవత్సలః,
భ్యజినీం మంత్రిభిర్ధుష్టాం ప్రేషయిష్యతి మత్కుతే.

శత్రువులం దసింబడజేయవట్టి రాములడు స్నేహితులయొడ మంచి తలంపుగలిగి వారల సాహచారంబుల రెంటును ఉపలాదించుచు శత్రువులయొడ దానభేదవండోపాయంబుల బ్రయోగించుచు ననుయాయు కొలది మేలంగు చుండును గదా ! ౧౭

రాముడు క్రొత్తక్రొత్తన్నేహితులబొందుచుగదా ! ఇతరులనుకడగడు తమకు స్నేహంబు గానలయునని గోరుదురుగదా !

రామునకు మించిన్నేహితులు గల్గుదురు గదా ! ఆన్నేహి లకుని దమకుఁ బ్రధానముగాఁ దలంతురుగదా ! ౧౮

రాదకొమరుని దగఁరాముఁడు దేవతానాగ్రహమును సోరుచుండును గదా !

రాముఁడు సేనాప్రయత్నమునకు దైవము అనుహాలముగా నుండును గదా ! ౧౯

రామునకు ఇట్లు ఎడఁబాటు గల్గుటవలన నాయులదరిస్నేహము తెగఁ కున్నది గదా !

హనుచుండుదా ! రాముఁడు నాదుగతిమంతుని బోఁగొల్పెను గదా !

ఎల్లప్పుడును చుఖంబులనే యనుభవించుదగినవాఁడును ఆలీనునమా రుఁడు గావున దుఃఖంబు లనుభవించు దగనివాఁడు నగురాముఁడు ఇచ్చు డిట్టి మనోదుఃఖంబు నొంది కృత్రిమకున్నాఁడు గదా ! ౨౦

కొనల్య ముమిత్ర భరతుఁడు వీరలజ్జేమవార్త యప్పుడప్పుడు తెలియ నచ్చుచున్నది గదా ! ౨౧

భూజింపదగిరి రాముఁడు నన్నుఁగుఱిచి దుఃఖించుచున్నాఁడుగదా !

రాముఁడు నాదుగతిమంతుని నితరకార్యంబు లన్నియు విడిచియుండునా యేమి ? నన్నుఁ గడలేర్పునా యేమి ? ౨౩

అన్నయందు మిక్కిలి భక్తిగల భరతుఁడు నాకై నుండు ప్రయత్నంబుల విడి భయంకరంబై యుండు నొక యజ్ఞేహిణీసేనం బంపునాయేమి ? ౨౪

వాసరాధిఁగతిశ్రీమాన్ సుగ్రీవః కచ్చిదేష్యతి,
మత్కృతే హరిభిర్విరైర్వృతో దంతనఖాయుధైః.

౨౫

కచ్చిచ్చ లక్ష్మణశూరస్సుమిత్రానందవర్ధనః,
అస్త్రవిఘ్నజాలేన రాక్షసాన్విభమిష్యతి.

౨౬

రాద్రేణ కచ్చిదస్త్రేణ జ్వలతా నిహతం రణే,
ద్రక్ష్యాన్యథేన కాలేన రావణం ససుహృజ్జంమ.

౨౭

కచ్చిన్న తద్ధేరుసమానవర్గం తస్యాననం పద్మసమానగంధి,
మయా వివా శుష్యతి శోకదీనం జలక్షయే పద్మమివాతవేన.

భర్తాపదేశా త్ర్యజతశ్చ రాజ్యం
మాం చాప్యరణ్యం నయతః పదాతిం,
నానీద్యద్భీతా యస్య న భీర్న శోకః
కచ్చిత్సదైర్యం హృదయే కరోతి.

౨౮

న చాస్య మారా న పితా చ నాస్య
స్నేహాద్విశిష్టోఽస్తి మయా సమో వా,

తావత్త్వహం దూత జిజీవిషేయం
యావత్ప్రేవృత్తిం శృణుయాం ప్రియస్య.

30

భీతీన దేవీ వచనం మహార్థం
తం వానరేంద్రిం మధురార్థముక్త్యా,

వాసరాధీశ్వరుండును శ్రీమంతుండునగు సుగ్రీవుండు పరాక్రమకాలు
రును దంలేములను నిఖంబులు నాయుధములుగాఁ గలవారలునగు వానరు
లతోఁ గూడి నాకై యిచ్చటికి వచ్చునా యేమి ? ౨౧

కూతుండు సప్తంబులం దెలిసినవాఁడగు నుమిత్రాపుత్రుండయిన
లక్ష్మణుం డిచ్చటికి వచ్చి కైక్యబాణంబులం బరిఁగించి రాక్షసుల నందఱను
వధించునా యేమి ? ౨౨

యోధులమన భయంకరంబుగ జ్వలించుచున్న యస్త్రంబులచేత రా
జుండును అతనిబాధువర్గంబును చంపబడుటకు నేనింత స్వల్పకాలంబునం
బాడఁగలనా యేమి ? ౨౩

జలమంతయు నెండిపోయినపిమ్మట నెండతాకునకుఁ గమలంబు శోషిల్లు
నట్లు బంగారమువలె నిర్మలంబును దామరశ్రావువలె నుగంధంబుగలదియు నగు
సారామునిముఖంబు నన్ను విడిచి దుఃఖంబున శోషిలకున్నదిగదా ? ౨౪

ఎవ్వనికి నున్న భర్త సిద్ధికై రాజ్యంబు విడిచి నన్నుఁ బాదచారిణిగా
సరణ్యంబువకుం దోడ్కొని వచ్చినప్పుడు కొంచెమయినను చింతగాని భయము
గాని దుఃఖముగాని కలగకుండెనో అట్టిరాముం డివ్వడు నేను లేకుండుటచే
చునంబున కైర్యంబు పప్పుకున్నాఁదా యేమి ? ౨౫

రాముని తల్లికిఁగాని తండ్రికిఁగాని యితరబంధువులకుఁ గాని యెవ్వరికిని
అతనిపై నాకన్న నధికస్నేహముగాని నాకనిపైఁ గలిగియుండు స్నేహ
మంతటి స్నేహముగాని లేదు.

అట్లురావున రాముండు నన్నుఁ దోడ్కొనిపోవఁదలంచి యున్నాఁడో
లేదో యనునంగతి నాకుఁ దెలియునంతవఱకు నేను బ్రతుకఁగోరియున్నాను.
రాముండు నన్ను మరలం దోడ్కొని పోవఁగోరువేని నతే లేనిచోఁ బ్రాణం
బులు విడిచెదను. అని సీతాదేవి హనుమంతునితోఁ జెప్పెను. ౩౦

సీతాదేవి యట్లు హనుమంతునితో నధికమయిన యర్థమాలగలదియు
మధురమునగు మాటఁజెప్పి యంత నతనివలన రామునిం గుఱించిన పగుటఁజేసి
మనోహరమయినమాటను వినుటకై యవారకుండెను. ౩౧

- శ్రోతుం పునఃస్రవ్య వచోఽభిరామం
సామూర్థయంత్రం విరరామ రామూ. 30
- శీతాయా వచనం శ్రుత్వా మారురిక్చీమపిక్రమః,
శిరస్యంజలిమూఢాయ వాక్యముత్తరమప్రవీత్. 31
- చ త్వమిహస్థాం చానీతే రాజః కమలలోచనే,
తేన త్వాం నానయత్యాశు శచీమివ పురందరః. 32

- శ్రుత్వైవ తు వచో మహ్యం ఊప్రమేష్యతి రాఘవః,
వమూం ప్రకర్షన్నహతీం హర్ష్యుఃకగణసంకులామ్. 33
- నిష్టంభయిత్వా బాణోమైరక్షోభ్యం వరుణాలయం,
శిరిష్యతి పురీం లంకాం కాశుత్థస్కాంతరాక్షసామ్. 34
- తత్ర యద్యంతరా మృత్యుర్భయి దేవాస్సహసురాః,
వ్యాస్యంతి పథి రామస్య స లోనపి పథిష్యతి. 35

- తవాదర్శనజేనార్యే శోకేన స పరిప్లుతః,
చ శర్త్త లభతే రామస్సింహార్దిత ఇవ ద్విషః. 36

- మలయేన చ వింధ్యేన మేరుణా మందరేణ చ,
దర్దురేణ చ తేదేవి శపే మూలఫలేన చ. 37
- యథా సునయనం నల్లు బింబోష్ఠం చారుకుండలం,
ముఖం ద్రక్ష్యసి రామస్య పూర్ణచంద్రమివోదితమ్. 38

భయంకరంబయిన పరాక్రమంబుగలవాయుపుత్రుడగునానుమంతుఁడు
సీతాదేవి చెప్పినమాటలను విని శిరంబునఁ జేమోడ్చుకొని యిట్లుని బదులు
చెప్పెను. 32

తామరపూలంబోలు కండ్లుగల సీతాదేవి! నీవిచ్చట నున్నావని రాముం
డెఱుంగఁడు.

అందుచేతనే అనుష్ఠాదు నొద్దనుండు శచీదేవి నెఱుంగకుండుటంచేసి
యింద్రుఁడు తీసికొని పోవకుండునట్లు నిన్ను శిఘ్రిముగాఁ దీసికొని పోవ
కున్నాఁడు కాని వేఱుగాదు. ఇంద్రునకు శచీదేవి యనుష్ఠాదునొద్ద నున్నదని
తెలిసిన పిమ్మట నావిడం గొనిపోయినట్లు నేనుఁ బోయి చెప్పినంతనే నిన్ను
గొనిపోవం గలఁడు. 33

రాముఁడు నేనుబోయి నీనంగతిం తెప్పినంతనే వానరులను భల్లూకంబు
లను బిలుచుకొని శిఘ్రిముగా నిచ్చటికి వచ్చును. 34

రాముఁడు అక్షోభ్యంబగు సముద్రంబును పాణంబుల స్తంభించి దాఁటి
వచ్చి యీలంకాపట్టణమునందలి రాక్షసుల సందఱం జంపును. 35

అప్పుడు రాముని మార్గంబునకు మృత్యువుగాని దేవతలుగాని యను
మరులుగాని యడ్డమువచ్చినను రాముఁడు వారలం గూడఁ జంపును. ఇంక నీరాక్ష
సులఁ జంపునని చెప్పనేల? 36

పూజ్యురాలవగు సీతాదేవి! రాముఁడు నిన్నుఁ జూడకుండుటచేత
దుఃఖినిముద్రంబున మునింగి సింహంబుచేఁ బీడింపఁబడుచుండు నేనుంగుంబోయె
నెంతమాత్రము నుఖంబు నొందకున్నాఁడు. 37

సీతాదేవి! నుందరములయిన కండ్లుగలిగి మనోహరంబై బొందకుండు
వంటి పెదవితోఁ గూడి నుందరములయినకుండలంబులతో నొప్పుచుండు
చందురునిం బోలుచుండు రాముని ముఖంబును నీవు నిశ్చయముగాఁ జూడఁ
గలవు. అట్లు నేను నావానస్థులమాలగు మలయవిభ్య మేరుచుండరదద్దురం

క్షీప్రం ద్రక్ష్యసి వై దేహి రామం ప్రసవదేగితా,
 శతక్రతు మివాసీసం శాగగాజస్య [నాకపృష్ఠస్య] మూర్ధసి.౪౦
 న మాంసం రాఘవో భుక్త్యేన చాపి మధు నవతే,

వన్యం సుఃపితం నిత్యం భక్తమన్నాని పంచమమ్. ౪౦

వైవ దంశా న్న మశకాన్మ కీటాన్మ సరీసృపాన్కా,
 రాఘవోఽపనయేద్ధాత్రాత్త్వద్గతేహంతరాత్తనా. ౪౧
 నిత్యం ధ్యానపరో రామో నిత్యం శోకపరానుజా,
 సాన్యచ్ఛ్రితయతే తిండిత్స తు కామవశం గతః. ౪౨
 అనిద్రస్సతతం రామ స్సుప్తోఽపి చ సరోత్తమః,
 నీతేతి మధురాం వాచీం వ్యాహరక ప్రతిబధ్యతే. ౪౩

దృష్వో ఫలం వా భుక్తుకం వా యవ్యాఽన్యత్స్వేదానోహరం,
 బహుశో హ ప్రియేత్యేవం శ్వసంస్తామభిభావతే. ౪౪

న దేవి నిత్యం పరితప్యమాన
 స్త్వామేవ సీతేత్యభిభావమాంబు,
 శృతప్రతో రాజసుతో మహాత్మా
 తవైవ లాభాయ కృతప్రయత్నః. ౪౫

హ రామసంకీర్తనవీతశోకా రామస్య శోకేన సమాశ్రితోక్తా,

బులు మొదలగు పర్యతంబులచేతను నాయాహారంబగు కందమూలంబులచేతను నీకు నమృతంబు గలుగుటకై శకధమునేయుచున్నాను. 3౮, 3౯

సీతాదేవీ! నీవింక కింపుంబుగనే ప్రసవణం బనుపర్యతంబుపైఁ గూర్చుండి యైరావతంబుపైనున్న [పాతాంతరపక్షమునందు—నాకృష్ణవంబు పైనున్న] దేవేంద్రునితోలుచున్న రాముం జూడఁగలవు. ౪౦

రాముండు నీదుఃఖంబున మాంసమును భుజింపఁడు. మద్యమును బ్రాప్తఁడు.

రాముండు ప్రతిదినంబును సాయంకాలంబునం దొక్కమాటు వానశ్రుఘ్ణులకు యోగ్యములయిన వన్యంబులగుమూలఫలంబులను దినుచున్నాఁడు.

రాముండు మనంబున నిన్నే ధ్యానించుచు దేహంబుననుండి యదవి యాఁగలనుగాని పురుగులనుగాని పాములనుగాని యవ్వలికిఁ దోలికొనఁడు.

రాముండు నీవు లేకుండటంజేసి మన్తభవవశుండై యెల్లప్పుడును నిన్నే పేర్కొని దుఃఖించుచు నితరము దేనినిం గొంచెముయినం దలంబుడు.

పురుషశ్రేష్ఠుఁడగురాముండు నీదుఃఖంబున నెప్పుడును నినురింపఁడు. అట్లు కొంచెము సిద్ధిచేయినను సీతా యని మధురంబుగా నిప్పుఁ జేర్కొనుచు మేలుకొనును. ౪౧

రాముండు ఫలమునుగాని పుష్పమునుగాని యట్టి మనోహరపదార్థమును మఱిదేనిగాని చూచునేని అప్పుడె నిన్నుఁదలంచుకొని “ప్రియురాలా” అని నిన్నుఁ జేర్కొనుచు నిట్టూర్పులు విడుచును. ౪౨

సీతాదేవీ! తండ్రియాజ్ఞచే వానశ్రుఘ్ణవ్రతము నవలంబించియున్న వాఁడును మహాపరాక్రమకాలియును రాచకొమరుండు నగురాము డు ఎల్లప్పుడును నిన్నే దలంచుకొని పనికిపించుచు నిన్నే “సీతా” యని పేర్కొనుచు నిన్నుఁ బొందుటకే యత్నము నేయుచున్నాఁడు. అని హనుమంతుఁడు సీతతోఁ జెప్పెను. ౪౩

జనకుని కొమార్తెయగు నాసీతాదేవి “రాముండు తన్నుఁ దోడ్కొని పోవుటకై వచ్చును” అని వినుటచే దుఃఖము లేనిదయ్యు “రాముండు

తరన్తుభే సాంఘదశేషచంద్రా నిశేవ వై దేహాసుతా బిభ్రూవ.

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - షట్త్రింశస్సర్గః.

సప్తత్రింశస్సర్గః

సీతా తన్వచనం శ్రుత్వా పూర్ణచంద్రినిభాననా,
హనూమంతనిమహాదేవం ధర్తార్థసహితం వచః,

౧

అమృతం వివసంపుష్పం తస్మాత్మాహునరభాషితం,
యచ్చ నాన్యమసూరామో యచ్చ శోకపరాయణః,

౨

విశ్వరేణ వా సువిసీర్ణే వ్యసనే వా సుదాగుడే,
రజ్జ్వేన పురుషం బద్ధ్వా కృతాంతః పరికర్షతి.

౩

విధిర్నూపమసహార్యః ప్రాణినాం ప్లవగోత్తమ,
సౌమిత్రిం మాం చ రామం చ వ్యసనైః పశ్యి మోహితాన్.

౪

శోకస్యాప్య కదా సారం రాఘవోఽధిగమిష్యతి,
ప్లవమానః పరిక్రాంతో హతనాస్సాగరే యథా,
రాక్షసానాం వధిం కృత్వా సూదయిత్వా చ రావణం,
లంకామున్దులితాం కృత్వా కదా ద్రక్ష్యతి మాం పతిః.

౫

విరహాంబునఁ బరమదుఃఖుఁడై యున్నాఁ” డని విచారించే రామునకుం గల్గినంతటి దుఃఖమునొంది శరదారంభంబునఁ గొంచెము మేనుముచేఁ గప్పబడిన చంద్రునితోఁగూడిన రాత్రివలెఁ బ్రకాశముగల్గినటు లేకయు నుండెను. ౪౭

ఇది ముప్పదియాఱవ సర్గము.

ముప్పదియేడవ సర్గము

నిండుచంద్రునిఁ బోలు ముఖంబుగల సీతాదేవి యా హనుమంతుండుఁ జెప్పిన మాటలు విని హనుమంతుం జూచి భర్త సహితం బగు సీమాటం జేపెను.

హనుమంతుడా! నీవు రాముండు “ఎవ్వఁబును నన్నే తలంచుకొను చున్నాఁడు” అని నాకు సంతోషకరంబగు వార్తలు “ఎవ్వఁడును దుఃఖించు చున్నాఁడు” అని నాకు దుఃఖకరంబగు వార్తలు ఇట్లు అచ్చుతామును విషం బునుం గలిపినట్లు ఈ రెండుమాటలంజేర్చి చెప్పినావు. కావున నాకు సంతోషంబును దుఃఖంబునుం గలుగుచున్నది.

మిక్కిలియు నధికమయినయైశ్వర్యము వచ్చినప్పుడుగాని యతిభయం కరమయిన వ్యసనంబు సంభవించినప్పుడుగాని పురుషుఁ డెంతమాత్రము న్యతంతుఁడు గాఁడు. దైవం బతనిఁ ద్రాటిచే బంధించిట్లు బట్టుకొని యాడ్చుకొని పోవును.

నానరక్షేప్తండ వగు హనుమంతుడా! ప్రాణులకు దైవము నతి క్రమింప నలనిగాదు. ఇది నిశ్చయము. లక్ష్యజుండును సేయని రాముండును మువ్వరమును మహావ్యసనంబులం బొందియున్నాము చూచుము.

నముద్రంబున నోడ మునుంగఁగా నీఁదుకొనుచు నలనటనొందినవాఁడు నలెఁ బరమదుఃఖుఁడగు రామునకు ఈదుఃఖ మెప్పుడు నశించును ?

నాపెనిమిటియగు రాముండు రాక్షసుల నందింప జరిపి రావణుని వధించి యీ లంకయంతయు నాశము నొందించి నన్నివ్వడు చూడఁ గలఁడు ?

స వాచ్యస్యంతర్వరస్వేతి యావదేవ స పూగ్యతే,
అయం సంవత్సరః కాలస్తావద్ధి మను జీవితమ్.

౪

వర్తతే దశమో మాసో ద్వాత్త శేషో వ్లనంగమ,
రావణేన నృశంసేన సమయో యః కృతో మను.

౫

విభీషణేన చ భ్రాత్ర మను నిర్యాతనం ప్రతి,
అనునీతః ప్రయత్నీన స చ తక్కురుతే మతిమ్.

౬

మను ప్రతిప్రదానం హి రావణస్య స రోచనే,

రావణం మార్గతే సంభ్యో మృత్యుః కాలశంకతయో.

౧౦

త్యేష్ట్యా కన్యాఽపిలా నామ విభీషణసుతా కపే,
తయా మమేదమభ్యాతం మాత్రా ప్రసాదేనా న్యయమ్.

[అనింధ్యో నామ కేథావీ విద్వాక్ రాక్షసభద్రాః,
ద్యుతిమాన్ శీలవాన్ స్పృధో రావణస్య సునుమతః.

౧౧

రామక్షయమః ప్రాప్తం రక్షిసాం ప్రత్యచోదయత్,

స చ తస్య స దుష్టాత్తా శృణోతి వచనా హితమే.

అనుశయం హరశ్రేష్ఠ ఊహం ప్రాప్యతే మతిః,

అంతరాత్తా హి మే శుద్ధస్తస్తింశ్చ బహవో గుణాః.

౧౨

ఉత్సాహః పౌరుషం సత్త్వమానృశంస్యం కృష్ణజ్ఞతా,
విక్రమశ్చ ప్రభావశ్చ సంతి వానర రాఘవే.

౧౩

నాకు రావణుండు పెట్టిన యాసంవత్సరకాలము గడువు గడచుటకు మున్నే యిచ్చటికి కిక్కుముగా రావలసినట్లు నీవు రామునకుంజెప్పుము. నేను బ్రతుకున దంతఃకే. అనిష్టుట నన్ను రావణుండు చంపివేయును. ౩

హనుమంతుడా! క్రూరుడగు రావణుండు నాకొక్కసంవత్సరం బవధి యొంది యున్నాఁడు. అందిప్పుడు పదవమాసము ముగియవచ్చినది. ఇంక రెండుమాసములె మిగిలియున్నవి. ఈ రెండుమాసమువలె నేనింక బ్రతికి యుండఁ గలను. ఈలోపలనే రాముం డిచ్చటికి వచ్చునట్లు నేయవలెను. ౪

రావణుని తమ్ముండు విభీషణుం డనుఁడు “నన్ను రామున కొసంగుము” అని రావణునకుఁ బ్రయత్నపూర్వకముగా మంచి మాటలం జెప్పెను. అట్లయినను అతఁడు అమాట నంగీకరింపఁడయ్యెను. ౫

నన్ను మరల రామున కొసంగుటకు రావణుం డెంతమాత్ర మొప్పుకొనఁడయ్యెను.

కాలవశంగతుండగు రావణుని యధ్యక్షునం గొనిపోవ మృత్యువు వెదకుచున్నాఁడు కాఁబోలెద. ౧౦

హనుమంతుడా! విభీషణుని పెద్దమాతరు నల యనునది యొక్కతె యున్నది. అదిడ తనతల్లివంపఁగా నాయుద్ధకువచ్చి యాసమాచారమంతయుం జెప్పినది. [మఱియు నవింధ్యుండను రాక్షసుండు మిక్కిలి తెలివిగలవాఁడును పండితుఁడును యాత్రాయంత్ర వివేకముగలవాఁడును విండ్లుగడచినవాఁడును గావున రామునివలన నీకు చేటు మూడినదని తెలివి చెప్పెను గాని యాదు రాత్తుండు కంఠక్రోధ్యచే దానిని లెక్కగొనఁడు.] ౧౧

వానిరొత్తమ్ముండగు హనుమంతుడా! నాపెనిమిటి రాముండు నన్ను కిక్కుముగాఁ బొందఁగలఁడు. ఇందెంతమాత్రము సంజేగాము లేదు. ఏల యగుఁగా నాననకు నిర్మలంబుగ నున్నది. మఱియు రామునందుఁ జెక్కుగణంబులు గలవు. ౧౨

హనుమంతుడా! గొప్పకార్యములు నేయఁ బ్రయత్నింతుటయు నట్టి కార్యములు నేయఁటయు బలంబును నడయయు నపకారంబు ముఖపఁ కుండుటయు. కొర్యంబును శక్తియు నీగుణంబులన్నియు రామునందున్నవి. ౧౩

వశుధ్వశనహస్తాగ్నే రాక్షసానాం జహూన యః,
జనస్థానే నివా భ్రాతృ శత్రుః కస్తస్య నోద్విజేత్.

౧౪

న స శత్రోర్లబయితోఽన్యపనైః భ్రదువర్షభిః,
అహం తస్య ప్రభావజ్ఞా శక్రస్యేన పునోమజా.

౧౫

శరజాలాంశుమాన్ శూరః కపే రామదివాకరః,
శత్రురక్షోమయం తోయముపశోషం నయిష్యతి

౧౬

ఇతి సంజన్వమానాం తాం రామాంధ్రే శోకకర్షితాం,
అశ్రుసంపూర్ణనయనా ముహూచ వచనం కపిః

౧౭

శ్రుత్వైవ తు వచో మహ్యం క్షీప్రమేన్యతి రాఘవః,
చమూం ప్రకర్షన్నహతీం వాక్యైశ్చగణంతులామ్.

౧౮

అథవా మోచయిష్యామి త్వామద్యైవ సరాననే,
అస్తాద్ధుగభాదుపారోహ మమి పృష్ఠమనిగతే.

౧౯

త్వాం హి పృష్ఠగతాం కృత్వా సంతరిష్యామి సాగరం,
శక్తిరస్తీ హి మే నోధుం లంకామపి సరావణామ్.

౨౦

అహం ప్రసవజస్థాయ రాఘవాయాద్య మైథిలి,
ప్రాసయిష్యామి శక్రాయ హవ్యం హుతమివానలః.

౨౧

ద్రక్ష్యస్యద్యైవ వైదేహి రాఘవం సహ లక్షణం,
వ్యవసాయసమాయుక్తం విష్ణుం దైత్యవధే యథా.

౨౨

జనస్థానమున బ్రక్షణుండును లేకుండునప్పుడు అసహాయుడైన తా
నొక్కడే బడుకాలుగువేలరక్కసులం జంపిపట్టి రామునకు శత్రువైన నాం
దేవ్వండు బ్రతుకంజాలను? ౧౪

పురుషశ్రేష్ఠుడగు నారాముండు ఎన్నికష్టములు పచ్చినను ఎంశ
సూత్రము చలించడు. దేవేంద్రుని ప్రభావము శరీరేవిశేషం దెలిసినట్లు రాముని
ప్రభావము నాకు: తెలియదు. ౧౫

హనుమ తుండా! సూర్యుండు కిరణముల జలమును శోషిల్లకేయు
నట్లు రాముండు బాణములచే శత్రువులయిన రాక్షసులం జంపగలడు. అసి
నీత హనుమంతునితో జెప్పెను. ౧౬

హనుమంతుం డీ ప్రకారము చెప్పుచున్న విషయ రాముని నిమిత్తమయి
దుఃఖమునం గృహించియున్నదియు కండ్లనిండ గన్పిల్లు గార్పుచున్నదియు
నగు నానీతం జూచి యిట్లు చెప్పెను. ౧౭

రాముండు నేనుతోయి నీసంగతిం జెప్పినంతనే పెక్కువానరులను
భట్టాకంబులనుం గూడి యిచ్చటికి శిఘ్రముగా రాంగలడు. ౧౮

సూదర్శనుని ముఖముగలదానవు నింపింపబడనిదానివ్రు నగు నీతా
దేవీ! అటుకాదేని నీదుఃఖము నివ్వడే వాంఛింపెను. నీవు. నా నిమిత్తమై
పెక్కుము. నిన్నివ్వడే రామునొద్దకు దీసికొని పోయెదను. ౧౯

నేను నిన్నివ్వడు నీవువై నుంచుకొని సమాద్రమును దాటెదను.

నాకు నిన్ను మోసికొనిపోవుటకు శక్తియున్నదో లేదో యని శంకింప
వలదు. రావణునితోగూడ నీలంకవైసను మోసికొనిపోవంజాలుండును. ౨౦

నీతాదేవీ! వ్రేల్పబడిన హాస్య వర్ణిహాత్రుండు దేవేంద్రున
కొనంగినట్లు నే నివ్వడు నిన్ను: దీసికొనిపోయి ప్రసవణపర్వతంబునందున్న
రామున కొసంగెదను. ౨౧

నీతాదేవీ! లక్షణునిగూడి రాక్షసవధంబునం బ్రయత్నంబు నేయు
చున్నట్లు దైత్యవధంబునం బ్రయత్నించు విష్ణుదేవుండుతో నున్నరాముని
నివ్వడే చూడగలవు. ౨౨

త్వద్దగ్ధవృత్తోత్సాహానూత్రమస్థం మహాబలం,
పురందరమివాసీనం నాగరాజర్య మూర్ధని. ౨౩

పృష్ఠమూరోహ మే దేవి మా వికాంక్షస్య శోభనే,
యోగమన్విచ్ఛ రామేణ శిశాంకేనేవ రోహిణీ. ౨౪

కథయంతీవ చంద్రేణ సూర్యేణ చ మహార్పితా,
మత్పృష్ఠమధిరువ్యా త్వం తరాకాశమహర్షవో. ౨౫

నహి మే సంప్రయాతస్య త్యామితో నయతోఽంగనే,
అనుగంతుం గతిం శక్తాస్సర్వే లంకానివాసినః. ౨౬

యథైవాహమిహ ప్రాప్తస్తథైవాహమనంశయః,
యాస్యామి పశ్య వై దేహి త్యామున్యమ్య విహాయమ్ ౨౭

మైథిలీ తు హరిశ్రేష్ఠాచ్ఛ్రియా వచనమద్భుతం,
హర్షవిస్మితసర్వాంగీ హనుమంత మథాబ్రవీత్. ౨౮

హనుమన్ దూరమథ్వానం కథం మాం వోధుమిచ్ఛసి,
తదేవ ఖలు తే మన్యే కపిత్వం హరియాభవ. ౨౯

కథం వాల్మీకీరీత స్త్వం మామితో నేతుమిచ్ఛసి,
సకాశం మానవేంద్రస్య భర్తృరైష్టవగర్వభ. ౩౦

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా హనుమాంతాపతాత్తజః,
చింతయామాస లక్ష్మీవాన్మనం పరిభవం కృతమ్. ౩౧

నిన్నుఁజూడఁ గోరుచున్నవాఁడు మహాబలండును అశ్రమంబున నున్నవాఁడును విరావతంబువైఁ గూర్చుండియున్న యింద్రుండుంబోలెఁ దేజ రిల్లుచున్నవాఁడునగు రాము నిప్పుడె చూడఁగలవు. ౨౩

మంగళకరివగు సీతాదేవీ! నావీపుపైఁ గూర్చుండుము. ఉపేక్ష సేయవలదు. రోహిణీదేవీ చంద్రునిం గూడుచట్టు రామునిం గూడుము. ౨౪

నీవు నావీపుపై నెక్కి చంద్రునితోను మూర్ఖునితోను మాటలాడు చున్నట్లు అరాశమార్గంబు నవలంబించి సముద్రంబు దాటుము. ౨౫

సీతాదేవీ! నీవు స్త్రీవిరావున నేడు నిన్నుఁదీసికొని జయలుదేరిఁగానీ యొకపేళ రాక్షసులు నన్నుఁ బట్టుకొందురని కలంపెనపు కాఁబోలు. ఈలంకలో నున్నవాఁ డెవ్వఁడును నాతో సరిగా నాకాశంబునం దిరుగఁజాలఁడు. ౨౬

సీతాదేవీ! నీ నిచ్చటి కెట్లు మలభముగా సముద్రమును దాటివచ్చి నానో అట్లు వివిధయఁ గవ్వములేనట్లు నిన్నెత్తుకొని యాకాశమార్గంబున సముద్రంబు దాటెదను. సందేహములేదు చూడుము. అని హనుమంతుఁడు సీతతోఁ జెప్పెను. ౨౭

సీతాదేవీ వానరశ్రేష్ఠుఁడగు హనుమంతుఁడు చెప్పిన యాశ్చర్యకరం బగు మాటను విని మహానంతోషంబు నొంది దేహంబంతయు గగుర్పాటు నొంద హనుమంతుఁడొచ్చి యిట్లుని చెప్పెను. ౨౮

వానరశ్రేష్ఠుఁడగు హనుమంతుఁడా! నీవు నన్ను బహుదూరము మోయుటకుఁ గోరుచున్నావే? ఇదియేమి? కావుననే నీవు కోరివైలి వని కలంపెదను. ౨౯

వానరశ్రేష్ఠుఁడవగు హనుమంతుఁడా! నీవు చిన్నదేహము గలవాడవు. ఇచ్చటనుండి నాపెనిమిటి రాముఁడున్న స్థలమునకు బహుదూర మున్నది. నీ వచ్చటికి నన్నుఁ దీసికొనిపోఁగోరుచున్నావే! వింతగా నున్నది అని సీతాదేవి హనుమంతునితోఁ జెప్పెను. ౩౦

గాంధిమంతుఁడును వాయుపుత్రుఁడునగు హనుమంతుఁడు సీతాదేవి తన్నుఁ బరిహసించినది విని తనకిప్పుడు గలిగిన శ్రీత్రయవహానమును గుఱించి యిట్లుని చింతించెను. ౩౧

స మే బాహులి సత్త్వం వా ప్రభావం వాఽనీతేషుతా,

తస్మాత్పశ్యతూ వై దేహీ యద్రూపం మమ కామతః, 31

ఇతి సంచింత్య హనుమాంస్తదా ప్లవగసత్తమః,
వర్షయామాస వై దేహ్యాస్వదూపమరిమృద్ధనః. 32

స తస్మాత్పాదపాదీమావాప్లుశ్య ప్లవగర్షభః,
తతో వర్షిణీమారేభే సీతా ప్రత్యయకారణాత్. 33

మేరుమందరసంకాశో బభౌ దీప్తానలప్రభః,
అగ్రతో వ్యవళిప్తే చ సీతాయా వానరోత్తమః. 34

హరిః పర్వతసంకాశస్తామ్రవక్త్రో మహాబలః,
వజ్రదంష్ట్రనభో భీమో వై దేహీమిదమబ్రవీత్. 35

సపర్వతవనోద్దేశాం పాట్టసాకారతోరణాం,
లంకామిమాల సనాథాం వా నయితుం శక్తిరస్తి మే, 36

తదవస్థాప్యతాం బుద్ధిరలం దేవి వికాంక్షయా,
విశోకం కురు వై దేహీ రాఘవం సహలత్కణమ్. 37

తం దృష్ట్వా భీమసంకాశమువాచ జనకాత్మజా,
పద్మపత్రవికాలాక్షీ మారుతస్యారసం సుతమ్, 38

నల్లనికండ్లుగల సీతాదేవి నాబలమునుగాని నాశ్రభావమును గాని యెంతమాత్ర మెఱుంగదు. కావుననే యట్లు చెప్పినది.

అందువలన సీతాదేవి నా నిజమయిన రూపమును యథేచ్ఛముగాఁ జూచుగాక, అని హనుమంతుండు చింతించెను. 32

అప్పుడు శత్రువుల మద్దింపఁజాలినవాఁడును వానరశ్రేష్ఠుండు నగు హనుమంతుం డెట్లు చింతించి తననిజమయిన యాకారమును సీతాదేవికిఁ జూపెను. 33

బుద్ధిమంతుండును వానరశ్రేష్ఠుండు నగు హనుమంతుండు అంత నా చెట్టుమీఁదకుండి కొంత యవ్వలి కరిగి సీతకు నమస్కరము గల్గుటకై తనదేహం బును బెంచుకొన నారంభించెను. 34

వానరశ్రేష్ఠుండగు హనుమంతుండు మేదుమందరపర్వతంబులంబోలె నొప్పుచు మండుచున్న యగ్నిహోత్రమువలెఁ బ్రకాశించుచు సీతాదేవి యెదుట నిలిచెను. 35

అంతఁ బర్వతాకారండు శెఱ్ఱినిముఖము గలవాఁడును మహాబలం దును నజ్రములవలెఁ గఠినములయిన కొఱలును నఖములను గలవాఁడును జూపరులకు భయంబుఁ బుట్టించువాఁడునగు హనుమంతుండు సీతంజూచి యిట్లని చెప్పెను. 36

కొండలతోను వనంబులతోను గోటబురుజులతోను బ్రాకారములతోను బురద్వారములతోను గూడిన యీ లంకాపట్టణమునైనను రావణునితోఁగూడఁ బెల్లగించి తీసికొనిపోఁగలను. 37

సీతాదేవి! అట్లుండుటవలన భయముంచుకొనవలదు. బుద్ధిని స్థిరముగాఁ జేసికొనుము. అశ్రద్ధసేయకుము. రాముని లక్షణుని దశభములేనివారలుగాఁ జేయము. అని హనుమంతుండు సీతాదేవితోఁ జెప్పెను. 38

తామరపూతేకులంబోలె విశాలంబులయిన కండ్లుగల సీతాదేవి చూప రులకు వెఱుపుఁబుట్టించుచున్న వాయుదేవుని యత్నమపుత్రుని హనుమంతుం డూచి యిట్లని చెప్పెను. 39

నుండర... 27

తవ సత్త్వం బలం చైవ విజానామి మహాశపే,
వాయానివ గతిం చైవ తేజశ్చాగ్నేరివాదృశమ్. ౪౦

ప్రాకృతోఽన్యః కథం చేమాం భూమిమాగంతుమర్హతి,
ఉదధేరప్రమేయస్య పారం వానరపుంగవ. ౪౧

జానామి గమనే శక్తిం నయనే చాసి తే మమ,
అవశ్యం సంప్రథార్యాశు కార్యసిద్ధిర్హతత్తనః. ౪౨

అముక్తంతు కపిశ్రేష్ఠ మమ గంతుం త్వయాఽనఘ,
వాయువేగపవేగస్య వేగో మాం మోహయేత్తవ. ౪౩

అహమాశాశమానన్నా హ్యుపర్యుపరి సాగరం,
ప్రపతేయం హి తే పృష్ఠాద్భయాద్వేగేన గచ్ఛతః. ౪౪

పతితా సాగరే చాహం తిమినక్రయపాకులే,
భవేయమాశు వివశా యాదసామన్న ముత్తమమ్. ౪౫

న చ శక్యే త్వయాసార్థం గంతుం శత్రువినాశన,
కళత్రవతి సందేహస్త్వయ్యపి స్యా దసంశయః. ౪౬

స్రాయమాణాం తు మాం దృష్ట్వా రాక్షసా భీమవిక్రమాః,
అనుగచ్ఛేయ రాదిష్ఠా రావణేన దురాత్మనా. ౪౭

అంత వరాక్రమశాలి యగుచునుండును, ఉత్తమమయిన యా చూడామణిని దీసికొని తనప్రేలికి దొంగుకొనెను. వీలయినగా : నతండు మున్ను సీతాదేవికి జూపిన భయంకరరూపము విడిచి నూత్నరూపముపాల్పిన వాడయ్యెను ఆ చూడామణి పెద్ద్రుకలలో దూర్చుకొనుటకై చేయఁబడిన మిక్కిలి నూత్నమయినరంధ్రగలది కావునఁ జేలిలోఁ దొడుగుకొనుటకు వీలుకా దయ్యె.

20

వానరశ్రేష్ఠుం షడహనుతుఁడు మజ్జలలో శ్రేష్ఠులయిన యా చూడామణిని దీసికొని సీతాదేవికి బ్రహ్మచరమస్సా, రంబులు చేసి నినయ మునఁ బార్శ్వంబునందు నిలుచుండెను.

21

అహనుతుఁడును సీతరం బూపటమన మహానందో మ్మనఁగిరి చేహ ముచే మాత్ర మిచ్చట నిలిచియుండినట్లుండెను. కాని మనఃబలం బ్రాణనొద్దకు బోయి యుండెను.

22

అహనుతుఁడు బట్టు తనసామర్థ్యమున సీతరం బూచి సీతాదేవి ధరించు నట్టి శ్రేష్ఠమయిన చూడామణిని దీసికొని పెనుగాలికిం గదలుచుండి దానిచే విడువఁబడి నుభయంగా నుండువర్వతరంబులై మనఁబున నుభయమొంది మరల రాహునొద్దకుఁ బోగోరెను.

23

ఇది ముప్పదియెనుమిదవ సర్గము

ముప్పదితొమ్మిదవ సర్గము

సీతాదేవి యట్లు చూడామణిని హనుతుఁడున కొనంగి యంత హనుతుం బూచి యట్లుని చెప్పెను.

ఈగురుతు రామునకు యథార్థముగాఁ జక్కఁగాఁ దెలియును.

24

వరాక్రమవంతుఁ డగురాముఁడు ఈచూడామణిని జూడఁగానే ఈ చూడామణిని వివాహకాలమున నాకు నాకల్లి యిచ్చినది కావున నాకల్లిని ఇచ్చెను దశరథమహారాజు నుండినందున దశరథమహారాజు వన్నును మా ముగ్గురునిం దలంచుకొనును.

25

స భూయస్త్యం సముత్సాహే చోషిలో హరిసత్తమ,

అస్తికా కార్యసమారంభే ప్రచింతయ యదుత్తరమ్.

3

త్వమస్తికా కార్యనిర్మోగే ప్రమాణం హరిసత్తమ,

దాసుమకా యత్నమాస్థాయ దుగభిక్షయకరో భవ.

౪

తస్య సింతయతో యతో దుగభిక్షయకరో భవేత్,

స తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ మానతిర్భీమవిక్రమః.

౫

శరసా చంద్రో వై దేహీం గమనాయోపచక్రమే,

జ్ఞాత్వా సుప్రస్థితం దేవీ వాసరం మారుతాత్తజమ్.

౬

బాష్పగర్జదయా వాచా మైథిలీ వాక్యమప్రివీత్,

కుశలం హనుమక బ్రూయాస్సహితౌ రామలక్ష్మణౌ.

౭

సుగ్రీవం చ సహమాత్యం వృద్ధా సర్వాంశ్చ వాసరాకా,

బ్రూయాస్త్యం వాసరశ్రేష్ఠ కుశలం భర్తసంహితమ్.

౮

యథా స చ మహాబాహుర్దాం తారయతి రాఘవః,

అస్మాద్దుగ్భాంబుసంరోధాత్త్వం సమాధాతుమర్హసి.

౯

జీవంతి మాం యథా రామస్సంభావయతి కీర్తిమాకా,

తత్తథా హనుమన్వాహ్యం వాచా భర్తమవాఘ్నుహి.

౧౦

నిత్యముత్సాహాయుక్తాశ్చ వాచశ్శ్రుత్వా త్వయేరితాః,

చర్ధిష్యతే దాశరథేః పాదపం మదవాప్తయే.

౧౧

వానరశ్రేష్ఠుడ వగు హనుమంతుడా! నీ వెట్లయిన రామునకుఁ బ్రోత్సాహము సేయవలయునని మరలం జెప్పచున్నాను.

ఈకార్యమునందుఁ బ్రయత్నించుట కెప్పుడేమిసేయవలయునో చాచి నాలోచింపుము. 3

వానరశ్రేష్ఠుడవగు హనుమంతుడా! ఈకార్యము సంఘటింపట యందు నీవే కర్తవ్య.

హనుమంతుడా! నీ వెట్లయినఁ బ్రయత్నింబుచేసి నాదుఃఖము నశించు నట్లు సేయుము. 4

అట్టి మహాబుద్ధికాలివైన నీవాలోచించి ప్రయత్నముచేసితివేని కప్పక నాదుఃఖము నశింపఁగలదు. అని నీలాదేవి హనుమంతునితోఁ జెప్పెను.

భయంకరమగు బరాక్రమముగలవాఁడును వాయుదేవుఁడుమాదుండునగు హనుమంతుండు నీలాదేవి చెప్పినందుకు "అలాగే" యని ప్రతిజ్ఞ చేసి నీలాదేవికి సాష్టాంగనమస్కారము గావించి పయనంబు కాఁగొనెను. 5

నీలాదేవి వాయుదేవునికుమారుడైన హనుమంతుండు పయనంబగుటం జూచి డగ్గుత్తిగడర నిట్టని చెప్పెను. 6

హనుమంతుడా! రామలక్ష్మణుల నిద్రఱును క్షేమం బడుగఁదల. 7

వానరోక్తమండగు హనుమంతుడా! నీవు సుగ్రీవుని అశినికుంఠులను వృద్ధులగువానరులను ఇంకనికరులయినవానరులను ధర్మము దప్పక క్రమముగా క్షేమం బడుగఁము. 8

మహాబాహుండగు నారాముండు నాదుఃఖముఁ బోగొట్టునట్లు నీ వతని సమాధానపఱువవలసినది. 9

హనుమంతుడా! నేను బ్రతికియింపఁగానే రాముండు నన్నుఁ దీసికొని పోయి కీర్తినొందునట్లు నీవు రామునికిఁ జెప్పవలయును. నీ విట్లు మాటచెప్పుట మాత్రముననే నీకు ధర్మము గలుగును. 10

ఎల్లప్పుడును నీవు ప్రోత్సాహముఁ బుట్టించుమాటలం జెప్పఁగా వాని యలసటఁ గామునకుఁ జారుషంబు పెరిగి నన్నుఁ బొంద యత్నించును. 11

మత్స్యదేవతా తా వాచ స్వత్తత్పుత్వా చ రాఘవః,
కూర్మబుద్ధిం పీఠో విధివత్సంవిధాన్యతి.

౧౨

సీతామా వచనం శ్రుత్వా మానుసంజ్ఞామతాత్మజః,
శిగస్యజలిమాథాయ నాకన్యమంతరముబ్రవీత్.

౧౩

క్షిప్రమేష్యతి కాశత్థో హర్యక్షప్రకరైర్వృణః,
యస్తే బుద్ధి విజిత్యాది శోకం వ్యవయిష్యతి,

౧౪

చ హి పశ్యామి మరైఃపు నానురేషు సురేషు వా,
యస్తస్య ఊపశో బాణాః స్థాతుమున్మహాతీగ్రతః.

౧౫

అప్యర్కమపి పర్వస్యమపి వై వస్యతం యమః,
చ హి సోఘం రణే శక్తస్త్రవ హేలోర్విశేషతః.

౧౬

స హి సాగరపర్యంతాం మహీం శాసీతుమిహతే,

త్వన్నిమిత్తో హి రామస్య జయో జనకనందిని.

౧౭

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సమ్యక్సత్యం సుభాషితం,
జానకీ బహుమేదేధ వచనం చేదమబ్రవీత్.

౧౮

తతస్తం ప్రణీతం సీతా వీక్షమాణా పునఃపునః,
భర్తృన్నేహాన్వితం వాక్యం సౌహార్దదనుమానయత్.

౧౯

యదివా మన్యసే వీర వనై కాహూమరిందమ,
కస్తింశ్చిత్సంసృతో దేశే విశ్రాంతశ్చి గమిష్యసి.

౨౦
౧౧

చక్రాక్రమకాలి యగురాముండు నీవు నేడు చెప్పినమాటల బలు మాటలు చెప్పుచుండగా ఇది నన్ను బొండుటకై చక్రాక్రమం బగులించి చక్కగాఁ బ్రయత్నమునేమును. అని సీతాదేవి హనుమంతునితోఁజెప్పెను.

వాయుదేవుని కుమారుడయిన హనుమంతుండు సీతాదేవిచెప్పిన మాటను విని శిరంబునఁ జేమోడ్చుంగిలించి యిట్లని బదులుచెప్పెను. ౧౩

రాముండు వాక్కులను భట్టాకంబలనుం బిలుచుకొని శిఖ్రింబుగా నిచ్చ బేకివచ్చి యుద్ధమున కత్తుచులుంబి నీమగింబు బోఁగొట్టఁగలఁడు. ౧౪

హనుమృలయందుఁగాని యగుమలమందుఁగాని దేవతలయందుఁగాని యుద్ధంబున రాముండు బాఁబులు ప్రయోగించుచుండగా నతనియెదుట నిలువగలవాడు ఎవ్వఁడను సూతగపడఁడ. ౧౫

అరాముండు యుద్ధమున నుద్భవైకను దేవేంద్రునైకను యము నైకను సాధారణముగానే జయింపఁగలఁడు. ఇంక నీ కొఱకై జయించు నని చెప్పినేల ? ౧౬

రాముండు నాలుగు నముద్రముల నడుమనున్న నమస్తహుమండలం బును బాలింప నుత్సాహంబు గల్గియున్నాఁడు.

జనకమహారాజునాతురంబయిన సీతాదేవి ! రాముండు యుద్ధంబునం దప్పక జయంబునొంది నిన్ను బొందఁగలఁడు. అని హనుమంతుండు సీతా దేవితోఁ జెప్పెను. ౧౭

సీతాదేవి యిట్లు హనుమంతుండు చెప్పినయుపపన్నంబును సత్కంబును తెవుల కింపైదెదియు నగు మాటనువిని యంత హనుమంతునియెడ గౌరవ ముద్ధి గలదై యతనిం జూచి యిట్లని చెప్పెను. ౧౮

అంత సీతాదేవి పయనంబయినహనుమంతుని మాటిమాటికిం జూచుచు నతండు చెప్పినమాటవలనఁ బెనిమిటికిఁ దనయందుగల స్నేహళికయము చక్కగాఁ దెలియవచ్చుటంజేసి మిక్కిలి సంతోషించి బహుమానించెను.

శత్రువుల నడఁగఁద్రొక్కంజాలినవరాక్రమకాలి వగుహనుమంతుడా ! నీ కిచ్చయందునేని యిచ్చట నొకరహస్యప్రదేశమునందు నొక్కదినముండి యలసట దీర్చుకొని రేపు పొమ్ము. ౨౦

మమ చేదల్పభాగ్యాయోస్సాన్నిభ్యాస్తన వానర,
అస్య శోకస్య మహతో ముహూర్తం మోక్షణం భవేత్ ౨౧

గతే హి హరిశూర్దూల పునరాగమనాయ తు,
ప్రాణానామపి సందేహో మమ స్యాన్నాత్ర సంశయః. ౨౨

తవాదర్శనజశ్శోకో భూయో మాం పరితాపయేత్,
మగ్ధాద్భుజపరామృష్టాం దీపయన్నివ వానర. ౨౩

అయం చ వీర సందేహ స్తిష్ఠతీవ మమాగ్రతః,
సుమహం స్త్యత్సహాయేషు హర్యృక్షేషు హరిశ్చర,
కథంను ఖలు దుష్పారం తరిష్యంతి జ.హోదధి,

తాని హర్యృక్షనైన్యాని తౌ వానరవరత్తజౌ. ౨౪

త్రయాణామేవ భూతానాం సాగరస్యాస్య లంఘనే,
శక్తిస్సాన్యద్వైసలేయస్య తవ వా మారుతస్య వా. ౨౫

తదస్తి కాశ్యపిర్యోగే వీరైవం దురతిక్రమే,

కిం పశ్యసి సమాధానం త్వం హి కాశ్యపిదాం వర. ౨౬

కామమస్య త్వమేవైరః కాశ్యస్య పరిసాధనే,
పర్యాప్తః పరవీరఘ్న యశస్య స్తే ఫలోదయః. ౨౭

బలైస్సమగ్రైర్మది మాం తావణం జిత్య సంయుగే,
విజయీ స్వభురం యాయాత్రత్తు మే స్యాద్యశస్కరమ్. ౨౮

శరైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలాద్రవ,
మాం నయేద్దగి కాకుత్ స్తస్తత్రస్య సదృశం భవేత్. ౩౦

హనుమంతుడా ! అట్లు నీవు విశ్రమార్థమయి యచ్చటఁ గొంచెము
నే పుండువేసి నాకిప్పుడు గల్గియుండు మహాదుఃఖమునకుఁ గొంచె ముప
శాంతి గల్గెను. ౨౦

వానరశ్రేష్ఠుండవగు హనుమంతుడా ! నీవు మరల వచ్చుటకై
యిప్పుడు పోగానే నాప్రాణంబులకును సందేహము గలుగును. ఇంద్రులకు
సంశయము లేదు. ౨౧

హనుమంతుడా ! నీవు పోయినదివట్ల నిన్ను చూడకుండుటవలన నా
కిప్పుడు గల్గియున్న దుఃఖము మఱియు నలికయించి నాకింక నధికముగాఁ
బరితాపము గల్గించును. ౨౩

వరాక్రమకాలివి వానరశ్రేష్ఠుండవు నగుహనుమంతుడా ! నీకునహాయము
లయిన వానరభల్లూకవిషయమున నాశీర్వాదమునకును మున్నది. ౨౪

ఆ భల్లూకంబులుగాని రాజపుత్రు లయిన రామలక్ష్మణులుగాని వాన
రులుగాని యపారమయిన నముద్రము నెట్లు దాటఁగలరు ? ౨౫

ఈనముద్రంబు దాటుటకు గరుత్మంతునకు వాయుదేవునకును నీకును
మీముగ్గురికే శక్తిగలదు కాని మఱియెవ్వరికిని లేదు. ౨౬

వరాక్రమకాలివగు హనుమంతుడా ! అట్లుండుటవలన నలికవ్వంబగు
నీవనిని నెఱవేర్చ నేమి యుపాయంబున్నది ? నీవు కార్యంబుల నెరవేర్చు
గలవారలలో నుత్తముండవు గావున నా కాయుపాయంబుఁ జెప్పము. ౨౭

శత్రువీరులం జంపునట్టి హనుమంతుడా ! నీవాక్కండవే రావణుం
జంపి నన్ను రామునికొనంగి యీకార్యమునంతయు సాధింపఁజాలినవాడవే
యయినను అట్లు నేయుండువేని యది నీకేక్తిరికరము గాని నాకుఁ గాదు. ౨౮

రాముండు బలంబున యుద్ధమునందు రావణుంజంపి నన్ను దీసికొని
జయకాలి యయి యయోధ్యకుం బోవునేని యదియే నాకుఁ గీర్తికరముగా
నందాను. ౨౯

శత్రుబలంబులం జంపునట్టి రాముండు లంకాపురియంతయు బాణం
బుల నిండునట్లు చేసి నన్నుగొనిపోవునేని యది యశక్తికి సరిగానుండును. ౩౦
సుందర—29

తద్యథా తస్య విక్రంతమనురూపం మహాత్మనః,
భవేదాహవశూరస్య తథా త్వముపసాదయ. 30

తదర్థోపహితం వాక్యం సహితం హేతుసంహితం,
నిశమ్య మానుమాన్ శేషం వాక్యము త్తరమబ్రవీత్. 31

దేవి హర్యృక్షపై న్యానామీశ్వరః ప్లవతాం వరః,
సుగ్రీవస్సత్త్వసంపన్న స్తవార్థే కృతనిశ్చయః. 32

స వానరసహస్రాణాం కోటిభిరభిసంవృతః,
క్షీప్రమేష్యతి వైదేహీ రాక్షసానాం నిబర్త్తణః. 33

తస్య విక్రమసంపన్నాస్సత్త్వవంతో మహాబలాః,
మనస్సంకల్పసంపాతా నిదేశే హరయస్థిత్వాః. 34

యేషాం నోపరి నాధస్తాన్న తిర్యక్సజ్జతే గతిః,
న చ కర్తసు సీదంతి మహత్స్వమితతేజసః. 35

అసకృత్తైర్మహాత్మాహౌస్ససాగరధరాధరా,
ప్రదక్షిణీకృతా భూమిర్వాయుమార్గానుసారిభిః. 36

మద్విశిష్టాశ్చ తుల్యాశ్చ సంతి తత్ర వనాకసః,
మత్తః ప్రత్యవరః కశ్చిన్నాస్తి సుగ్రీవసన్నిధౌ. 37

అహం తావదిహ ప్రాప్తః కింపునస్తే మహాబలాః,
న హి ప్రకృష్టాః ప్రేష్యంతే ప్రేష్యంతే హీతరే జనాః. 38

అందువలన యుద్ధమునందు శూరుండును మహావరాక్రమకారియు
నగు సారాముఁ డెట్లు పరాక్రమముఁ జూపి కీర్తినొందునో నీవట్లు నన్ను
చూచు సేయుము. 30

హనుమంతుండు గొప్ప యర్థముతోఁ గూడినదియును సంగతంబును
యుక్తియుక్తంబునగు సీతాదేవిమాటను విని యంత నిద్రవలకుఁ దాను తెన్ను
పన్నమాటలం జెప్పెను. 31

సీతాదేవీ! వానరసైన్యంబులకును భట్టాకసైన్యంబులకును నాయు
టండును వానరశ్రేష్ఠుండును బలవంతుండు నగు సుగ్రీవుండు నీకార్యము
నెట్లయిన సాధింపవలెనని నిశ్చయించి యున్నాఁడు. 32

సీతాదేవీ! ఆసుగ్రీవుం డీరాక్షసుల నందఱం జంపఁగలండు. అతఁడు
పెక్కువేలకోట్ల వానరులంగూడి శీఘ్రంబుగా నిచ్చటికి వచ్చును. 33

పరాక్రమశాలురును శక్తిమంతులును బలవంతులును మనోవేగంబు
పండి వేగముగలవారలు నగు వానరు లనేకు లాసుగ్రీవుని యాజ్ఞాం గనిపెట్టి
యున్నారు. వారలు డోర్బముగాఁగాని క్రిందుగాఁగాని యడ్డముగాఁగాని
యడ్డులేక సంచరింతురు. 34

వారలు కొలదిలేని శక్తిగలవారలు గావున నెట్టి కార్యములైనను
సరకుసేయరు. 35

అధికమయిన యుత్సాహంబుగల యావానరులు వాయుమార్గంబున
సంచరించుచు సముద్రపర్వతంబులతోఁ గూడిన భూమండలము నంతయుఁ
బలుమాఱు చుట్టివచ్చియున్నారు. 36

సుగ్రీవుని సమీపంబున నాకన్న నధికులు నాకు సమానులగు వాన
రులు పెక్కుండు గలరు. అందు నాకన్నఁ దక్కువయినవాఁ డెవ్వఁడును
లేడు. 37

లోకములో నెచ్చటికైన నుత్తములం బంపుదురా! సాధారణు లగు
వారలనే పంపుదురగదా! నేనే సముద్రంబు దాటి యిచ్చటికి వచ్చినాకే
ఇంక మహాబలశాలురగు నావానరులు వచ్చుట కేమి సందియము? 38

తదలం పరితాపేన దేవి శోకో వ్యుత్పత్తు తే,
 ఏకోత్పాతేన తే లంకామేవ్యంబి హరియూధహం.
 మమ వృష్ణగతా తా చ చంద్రసూర్యావివోదితా,
 త్వత్సకాశం మహానర్త్యో నృసింహానాగమిష్యతే.

౪౦

౪౧

తతో వీరా నరవరా సహితౌ రామలక్ష్మణౌ,
 అగమ్య నగరం లంకాం సాయకైర్విధమిష్యతే,

౪౨

నగణంరావణం హత్వా రాఘవో రఘునందనః,
 త్వామాదాయ వరాహోహే స్వపుంగం ప్రతి యాచ్యతి,
 తదాశ్వసిహి భద్రం తే భన త్వం కాలకాంక్షిణీ,
 న చిరాద్ద్రక్ష్యసి రామం ప్రజ్వలంతమివానలమ్.

౪౩

౪౪

నిహతే రాక్షసేంద్రేన్దికా సపుత్రామూత్యబాంధవే,

త్వం సమేష్యసి రామేణ శశాంకేనేన రోహిణీ,
 ఊప్రం త్వం దేవి శోకస్య పారం యాస్యసి హైథిలి,
 రావణం చైవ రామేణ నిహతం ద్రక్ష్యసి చిరాత్.

౪౫

౪౬

ఏవమాశ్వాస్య వై దేహీం హనుమాన్తారుతాత్మజః,
 గమనాయ మతిం కృత్వా వై దేహీం పునరబ్రవీత్,
 తమరిఘ్నం కృతాత్తానం ఊప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవం,
 లక్ష్మణం చ భనుష్వాణిం లంకాద్వారముపస్థితమ్.

౪౭

౪౮

[సుగ్రీవసహితం శూరం వానరైః పరివారితం,]

నఖదంష్ట్రాయుధాన్విరాఽ సింహశార్థాలవిక్రమాః,
 వానరాన్వారణేంద్రాభాః ఊప్రం ద్రక్ష్యసి సంగతాన్.

౪౯

సీతాదేవీ ! అట్లు కావున నీవు పరితాపపడకుము. ఈదుఃఖము విడిచి వుండు. అవానరోక్తము లొక్కగంతునకే యీ లంకాపురిం జేరఁగలరు. ౪౦
బలవంతులును బురుషశ్రేష్ఠులునగు నా రామలక్ష్మణులను నావీంపువై సుక్ష్మ యుద్ధముచేసిన చంద్రసూర్యులంబోలె వెలంగుచు నీయెద్దను రాఁగలరు.

అంతః బరీక్షమకాలునను బురుషశ్రేష్ఠులు నగు రామలక్ష్మణు లిద్దఱును కూడివచ్చి నాసూరిభవాంబులం బ్రయోగించి యీ లంకాపురి నంతయు నశింపజేయఁగలరు. ౪౧

సుందరము లయిన పిఠులుగల సీతాదేవీ! రాముఁడు రావణుని నతని బంధువులనుం జూచి నిష్క్రుం దిసికొని యయోధ్యావట్టణంబునకుఁ బోఁగలఁడని. అందువలన నీవు దుఃఖము విడిచి దినంబు లెంచుకొనుచుండుము. నీవ మౌగిలమునగాత. నీవు శిఘ్రిముగనే మండుచున్న యగ్నిహోత్రుబోలెఁ జూపట్టుచు నీ లంకాపురిం గాల్చుచున్న రాముం జూడఁగలవు. ౪౨

రావణుండును ఆతని కొడుకులును మంత్రులును బంధుజనంబులును జంపఁబడినవెనుక నీవు రోహిణీదేవి చంద్రుం జేయనట్లు రాముం జేరఁగలవు. సీతాదేవీ! ఇంక శిఘ్రిముగనే నీ దుఃఖంబంతయు నశించును. ౪౩
నీవు శిఘ్రిముగనే రామునిచే జంపఁబడిన రావణునిం జూడఁగలవు. అని హనుమంతుఁడు సీతతోఁ జెప్పెను. ౪౪

వాయుదేవుని కుమారుండగు హనుమంతుఁడు ఈప్రకారము సీతాదేవి నూఱిడించి యంతః బోఁదలంచి మరల సీతాదేవిం జూచి యిట్లుని చెప్పెను. నీవు శిఘ్రిముగ శత్రువులం జంపుకట్టిరాదును నిశ్చితాత్ముండునగు రాముండు ధనుర్ధనుండగు లక్ష్మణుండును [పెస్కవేల వానరులతోను వానర రాజగు సుగ్రీవునితోను గలసి వచ్చి] లంకాద్వారంబుఁ జేరియుండఁగాఁ జూడఁగలవు. ౪౫

నీవింక శిఘ్రిముగనే గోష్ఠున గోతము నాయుధములుగాఁ గల్గిన వారలును బరీక్షమపంతులు సింహశార్దూలంబులపంబోలె కౌర్యంబుగల

శైలంబుదనికాశానాం లంకామలయపానుషం,
చర్దతాం కపిముఖ్యానామార్యే యూథాన్యనేకశః. ౫౦

స తు మర్షణి ఘోరేణ తాడితో మన్తధేషుణా,
న శర్త లభతే రామస్సింహార్దిత ఇవ ద్విపః. ౫౧

మా రుదో దేవి శోకేన మాభూత్తే మనసోఽప్రియం,
శచీవ పత్యా శక్రేణ భర్తా నాథవలీ హ్యసి. ౫౨

రామాద్విశిష్టః కోఽన్యోఽస్తి కశ్చిత్స్సమిత్రిణా సమః,
అగ్నిమారుతకల్పా తా భ్రాతరా తవ సంశ్రయా. ౫౩

సాన్తింశ్చిరం వత్స్యసి దేవి దేశే
రక్షోగణైరధ్యుషితేఽతిరాద్రే,
న తే చిరాదాగమనం ప్రియస్య
క్షమస్య మత్సంగమకాలమాత్రమ్. ౫౪

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

చ త్వా రిం శ స్స ర్గః.

శ్రుత్వా తు వచనం తస్య వాయుసూనోర్హృత్తనః,
ఉవాచాత్తపితం వాక్యం సీతా సురసుతోపమా. ౧

త్వాం దృష్ట్వా ప్రియవక్తారం సంప్రహృష్యామి వానర,
అర్థసంజాతసన్యేవ వృష్టింప్రాప్య వసుంధరా. ౨

వారలును గజేంద్రంబులవంటి మేనుగలవారలునగు వానరులు లంకాద్వారం
బునం జేరియుండుటం జూడఁగలవు. ౪౯

పూజ్యురాలవగు సీతాదేవీ ! నీనిక శిశుముగానే పర్యతాకారులును
మేఘుంబులకంటి మేను గలవారలు నగు వానరశ్రేష్ఠులు గుంపులు గుంపులుగా
లంకామలయసానువులం జేరి సింహనాదంబును గావించుటం జూడఁగలవు.

ఆరాముండును భయంకరంబులగు మన్మథబాణంబులచే మిక్కిలియుం
బాధించుట సింహంబుచేతం జిక్కిన యేనుంగుంబోలె సుఖంబు నొంద
కున్నాడు. ౫౦

సీతాదేవీ ! నీవిట్టసాధయంబోలె రోదనంబు నేయకుము. మనంబున
దుఃఖంబు చకుము. శచీదేవికి దేవేంద్రుండుంబోలె నీకు నాథుండు రాముం
డున్నాడుగదా! ౫౧

లోకంబున రామునికన్న నధికుఁ డెవ్వఁడున్నాడు ? లక్ష్మణునకు
సరియున్నవాఁ డెవ్వఁడు ? నీ కాశ్రయంబయిన యీ యన్నదమ్ము లిద్దఱును
అగ్నివాయువులకు సరివత్తురు. ౫౨

సీతాదేవీ ! రాక్షసుల కునికిపట్టయిన భయంకరమగు నీదేశమునందు
నీనిక జనుకాలం బుండవలసినది లేదు. నీవెనిమిటి రాముఁ డింక శిశువుం
బుగానే యిచ్చటికి వచ్చును. నేను బోయి రాముం జేరునంతవఱకు మాత్ర
మోర్చియుండుము. నేను బిలుచుకొని వచ్చెదను. అని హనుమంతుండు సీతా
దేవితోఁ జెప్పెను. ౫౩

ఇది ముప్పదితొమ్మిదవ సర్గము

నలువదియవ సర్గము

దేవకన్యకతోఁ బోల్కగల సీతాదేవి మహాత్ముండును వాయుపుత్రుండు
నగు నా హనుమంతుండు చెప్పిన మాటను విని తనకు హితముగా నిట్లని
చెప్పెను. ౫౪

హనుమంతుండా ! నాకుఁ బ్రియవార్తం జెప్పునట్టి నీన్నఁ జూచుట
వలన వానగురిసినపిత్తుట భూమియందు సగముపైరుమొలచునట్లు నాకు సగము
కార్యసిద్ధియయినదని మిక్కిలి సంతోషించుచున్నాను. ౫౫

యథా తు పురుషవ్యాభుగ్రి గాత్రైశ్శృకాభిచ్ఛత్రైః,
సంస్పృశేత్తీరిం సకామాహం తథా తు స దహాం మయి. 3

అభిజ్ఞానం చ రామస్య దద్యా మారిణోత్తమ,
క్షిప్తామిషీణాం కాకస్య గోపాదేకాక్షిణాతనీమ్. 4

మనశ్చిలామహ స్తీలగో గండపార్శ్వే నివేశితః,
త్వయా ప్రణట్టే తలకే తు కిల స్తర్తురుర్హసి. 5

సవీర్యవాక్కుఠం సీతాం హృతాం సమనుమనన్యసే,
వసంతీం రక్షసాం మధ్యే మహేంద్రనరుణోపమః. 6

ఏష చూడామణిర్ద్రివ్యో మయా సుపరిరక్షితః,

ఏతం దృష్ట్వా ప్రహృష్యామి వ్యసనే త్వామివానఘ. 7

ఏష నిర్మాతితశ్చ్రీమాన్తయా తే వారిసంభవః,

అతః పరం న శత్యామి జీవితం శోకలాలసా. 8

అసహ్యసి చ దుఃఖాని వాచశ్చ హృదయచ్ఛిదః,
రాక్షసీణాం సుఖోరాణాం త్వత్కృతే మన్వయామ్యహమ్. 9

ధారయిష్యామి మాసం తు జీవితం శత్రుసూదన,
దోష్ఠ్వం మాసాన్న జీవిష్యే త్వయా హీనా నృపాత్తజ. 10

మన్మథపీఠితనైవ నేనిట్లు దుఃఖములను గృహించి యుండు నవయమముల చేతః జురుచశ్రేష్ఠుడగు రామునిం దాఁకునట్లు నామందు దయయుంచి సంఘటింపుము. 3

వానరశ్రేష్ఠుడగు హనుమంతుఁడా! రాముఁడు శోషంబునఁ గాక ముత్రై దృఢులు ప్రయోగించి వానికంటి నొకటి భేదించినమాచారము నొక్కఁజూచుఁ జెప్పితినిగదా! ఇంకను మఱియొక్కఁగుఱుతుం జెప్పెదను.

ఒకనాఁడు నానుమటిమీద బొట్టుకరగి కనుపడకుండఁగా నీవు మణి శిలను బొట్టుగాఁచేసి నానుమటం బ్రతిఫలించి బొట్టుగా గనుపట్టుచుండునట్లు నాదొడుట నుండెన గుఱ్రాయితైయంచినావు. దానిం దలఁచుకొనుము. 4

రాముడా! నీవు మహాదూతమకాలిని దేవేంద్రునకును వరుణునకును నరిపచ్చువాడవు. పూర్వము నన్ను హింసించిన కాకాదులపై మహాశోషముఁజూపినవాడవు. అట్టి నీవు నేను గొనఁజునిచే నవకారింపఁజెల్లు రాక్షసులనడుమ నుండఁగా నెట్లుపేక్షించియున్నావు? 5

శ్రేష్ఠమయిన యీమాదామణిని నేట్టి దుఃఖకాలంబునందును జాగ్రతతోఁ గాపాడినాను.

పావరహితుండవగు రాముడా! నాకు మిక్కిలియు దుఃఖముగలిగి నప్పుడు నేనీమాదామణింకాది నిన్నుఁజూచినట్లు సంతోషంబునొందునును.

శ్రీమంకంబును రత్నాకరంబగు సముద్రంబునది బుట్టినదియు నగు నీ చూడామణింగూడ నీకొఱ కిప్పుడు వసినాను.

కొంతె మూఱట గలిగించునట్టి యీమాదామణియు లేదు. కావున నింక నేనిట్టిదుఃఖము నహించి బ్రదుకంజాలను. 6

నేను జీవించియున్న నెట్లును నీతోసంగమంబు గల్గు ననువాసచేత నోర్వరాని దుఃఖంబులను భయంకరాకారములయిన యీరాక్షసస్త్రీ లాడుదుర్వాక్యంబులను నహించి బ్రతికియున్నాను. 7

శత్రువులం జుపురట్టి రాముడా! నే నింక నొక్కనెలమాత్రము ప్రాణములు భరించియుండెదను. నెలకుఁ బై గా నొక్కక్షణమయినను నిన్ను విడిచి బ్రతుకంజాలను. 8

భూరో రాక్షసరాజోఽయం

దృష్టిశ్చ నసుఖామయి,

త్వాం చ శ్రుత్వా విపద్యంతం

[త్వాం చ శ్రుత్వా విషజ్జంతం]

న జీవేయ మహం క్షణమ్.

౧౧

మైదేహ్యో ఏచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రుభాషితం,

అథాబ్రవీన్నహతేజా హనుమాన్తారుతాత్మజః.

౧౨

త్వచ్ఛోకవిముఖో రామో దేవి సత్యేన తే శపే,

రామే దుగళాభిభూతే తు లక్షణః పరితప్యతే.

౧౩

కథంచిద్భవతీ దృష్టా న కాలః పరిశోచితుం,

ఇమం ముహూర్తం దుగళానామంతం ద్రక్ష్యసి భామిని.

౧౪

తావ్రభౌ పురుషవ్యాఘ్రా రాజపుత్రావరిందమా,

త్వద్దర్శనకృతోత్సాహా లంకాం భస్మీకరిష్యతః.

౧౫

మాత్వా తు సమరే క్రూరం రావణం సహబాంధవం,

రాఘవో త్వాం విశాలాక్షి స్వాం పురీం ప్రాపయిష్యతః.

౧౬

యత్తు రామో విజానీయాదభిజ్ఞానమనిందితే,

ప్రీతిసంజననం తస్య భూయస్తస్యం దాతుమర్హసి.

౧౭

సాఽబ్రవీద్దత్తమేవేతి మయాభిజ్ఞానముత్తమం,

ఏతదేవహి రామస్య దృష్ట్యా మత్కేశభూషణమ్.

౧౮

శ్రద్ధేయం హనుమన్వాక్యం తవ వీర భవిష్యతి,

రాక్షసేశ్వరుడగు నీరావణుఁ డతిభయంకరుఁడు. నన్ను దిన్నఁగా-
నైనఁ జూడఁడు. మఱియు నీవును దుఃఖితుండవగుటనువిన్నాను. (పాతాంతర-
పక్షమందు “నీవు నుపేక్షించి యాలస్యము నేయటయు నెఱింగినట్లుట”)
నేను మానమునకుఁ బిమ్మట యజనునినను బ్రతుకంతాలను. అని సీతాదేవి
రామునిం బేర్కొని విలపించినది. ౧౧

సీతాదేవి కన్నీళ్లొలికించుచుఁ జెప్పిన దుఃఖకరంబగు మాటను విని
వాయుదేవునికుమారుండగు హనుమంతుం డిట్లుని చెప్పెను. ౧౨

సీతాదేవి! నీదుఃఖంబుననే రాముఁడేమియుం దోచక కార్యంబుల
యొక విముఖుడైయున్నాఁడు. నీకునమ్మకముగలుగుటకై సత్యంబుచే శపథము
చేసెదను. అట్లు రాముండు దుఃఖంబునొందఁగానే లక్షణుఁడును దుఃఖము
నొందుచున్నాఁడు. ౧౩

అతివ్రయాసముచేత నీవు నా కగవడినావు. ఇప్పుడు సంతోషింపే
వలయునుగాని దుఃఖించరాదు. ఇంక సతీఘ్రింబుననే నీదుఃఖంబులన్నియు
నశించును. ౧౪

పురుషశ్రేష్ఠులును శత్రువుల నడంగఁద్రొక్కఁజాలినవారలును రావ-
ణుమారులను నిన్నఁజూడ నుత్సాహంబు గలవారలు నగు నారామలక్షణు-
లిద్దఱును ఈ లంకాపట్టణమును భస్మంబు గావించురు. ౧౫

వికాలంబులగు కండ్లుగల సీతాదేవి! ఆరామలక్షణులు యుద్ధంబునం-
గ్రూరుండగు రావణుని నను నైబంధవులతోడం జంపి నిన్నుఁ దమ యయో-
ధ్యపురికిం దోడ్కొని పోవుదురు. ౧౬

ఎవ్వరిచేతను సిందింపఁబడని సీతాదేవి! ఇంకను దేనిని రాముఁ డెఱుం-
గునో అట్టిగుఱుతు నొకటి రామునకు సంతోషంబు గల్గించుదానిని నీవు నా-
కియవలయును. అని హనుమంతుఁడు సీతాదేవితోఁ జెప్పెను. ౧౭

పరాక్రమకాలివగు హనుమంతుఁడా! నేను నీకుత్తమం బయిన
గుఱుతు నిచ్చియున్నాను. నా కలవెండు కలకు భూషణమయిన చూడా-
మణిం జూడఁగానే రామునకు నీమాటయందు నమ్మకంబు గల్గును. అని సీతా-
దేవి హనుమంతునితోఁ జెప్పెను. ౧౮

తం భుజివరం స్పృహన్ శ్రీసుకాన్ ప్లవగసత్తమః.
ప్రణమ్య శిరసా బేమీ గమనాయోసచక్రమే,

౧౯

తమఃత్వాత్సత్తోత్సాహానువేష్య హరిభుంగవిహ్నీ,
వర్ధమానం మిహుపేగమువాద జనకాత్తతా,
అశ్రుపూర్ణముఖి జేహ బాష్పగర్జదయా గిహ.

౨౦

౨౧

హనుకు సింహసంకాశౌ భ్రాతరా రామలక్ష్మణౌ,
సుగ్రీవంచ సహామాత్యం సర్వాన్భూమాహ్వానామయమ్ ౨౨

యథాచ స మహాబాహురౌ తారయతి రాఘవః,
అస్తాద్భుఃఖాంబుసంరోధా త్తస్మిం సమాథాతఃమర్హసి.
ఇమం చ తీవ్రం మమ శోకశగం

౨౩

రక్షోభిరేభిః పరిభర్త్యురం చ,
బ్రూయాన్తు రామస్య గతస్సమీపం
శివశ్చ తేఽథ్వాన్తు హరిప్రవీర.

౨౪

స రాజపుత్రాన్ ప్రతివేషితార్థః
కపిః కృతార్థః పరిహృష్టచేతాః,
అల్పావశేషం ప్రసమీష్య కార్యం
విశం హ్యుదీచీం మనసా జగామ.

౨౫

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - చత్వారింశస్సర్గః

ఏ క చ త్వారింశస్సర్గః

స చ వాగ్విః ప్రశస్తాభిర్గమిష్యకా పూజితస్తయా,
తస్మాద్దేశాదపక్రమ్య చింతయామాస వానరః.

౧

శ్రీమంతుండును వానరశ్రేష్ఠుండు నగు హనుమంతుండు మణిశ్రేష్ఠుఁ
బగు నాచూడామణిని దీసికొని సీతాదేవికి సాష్టాంగముగ నమస్కారములు
గావించి పయనంబు కాఁ గోరెను. ౧౯

మరల నమద్రంబు నవ్వలిగట్టునకుఁబోవుటకై యాకాశంబున కెగురం
జూచుచు దేహంబుఁ బెంచుచున్న మహావేగుండగుహనుమంతుండాచి సీతా
దేవి దుఃఖంబునొంది ముఖంబునిండఁ గన్నీళ్లుగాఱు డగ్గుత్తికగదుర నిట్టని
చెప్పెను. ౨౦, ౨౧

హనుమంతుడా ! సింహంబులం బోలునట్టి యన్నదమ్ములు రామలక్ష్మ
ణులకును నుగ్రీవునకును అతని మంత్రులకును అందఱిని నేను సేవంబుగ
నన్నానని జెప్పెము. ౨౨

మహాబాహుండగు నారాముం డిచ్చటికి వచ్చి వాదుకభంగుం బోఁగొ
ట్టునట్లు నీవు రామునకుఁ దగు మాటలం జెప్పవలయును. ౨౩

వానరశ్రేష్ఠుండవగు హనుమంతుడా ! నీవు రామునియొద్దకుఁ బోయి
నంతనె నే ననుభవించుచుండు నీ దుఃఖమును ఇట్లు రాక్షసులు నన్ను బెడ
రించుటను వీని నంతయు వివరముగా రామునకుం జెప్పెము. నీకు మార్గమున
నుఖంబు గలుగుఁగాక. అని సీతాదేవి హనుమంతునకుం జెప్పెను. ౨౪

ఆ హనుమంతుండు రాచకొమార్తెయగు సీతాదేవి చెప్పిన యభిజ్ఞానం
బులను గ్రహించి కృతార్థుండై కరమసంతోషంబునొంది “యింకఁ జేయు
వలెననిది కొంచెమె యున్న” దని యెఱింగి మనంబున నుత్తరప్రదీక్కునకుం
బోఁగోరెను. ౨౫

ఇది నలువదియవ సర్గము.

నలువదొకటవ సర్గము

ఆ హనుమంతుండు రామునొద్దకుఁ బయనంబయి యాసీతాదేవిచేత
నుత్తమవాక్యంబులం గొనియాడంబడి యాప్రదేశంబును విడిచి కొంత
యవ్వలికరిగి యిట్టని యాలొబించెను. ౧

అల్పశేషమిదం కార్యం దృష్ట్యేయమసితేక్షణా,
శ్రీసుపాయానతిక్రమ్య చతుర్థ ఇహ విద్యతే.

న సామ రక్షస్సు గుణాయ కల్పతే
న దానమర్థోపచితేషు యుజ్యతే,
న భేదసాధ్యా బలదర్శితా జనాః
పరాక్రమ స్తేష మమేహ రోచతే, 3
న చాస్య కార్యస్య పరాక్రమాదృతే వినిశ్చయః కల్పిదిహోప
పద్యతే, హతప్రవీరా హి రణే హి రాక్షసాః కళంచిదీయర్యది
హద్య మార్దవమ్. 4

కార్యే కర్తృణి నిద్దిష్టే యో బహున్యపి సాధయేత్,
పూర్వకార్యావిరోధేన స కార్యం కర్తుమర్హతి. 5
న హ్యేకస్సాధకో హేతుస్త్వల్పస్యాపీహ కర్తృణః,
యోహ్యర్థం బహుథా వేద స సమర్థోఽర్థసాధనే. 6

ఇహైవ తానత్కృతనిశ్చయో హ్యహం
యది వ్రజేయం ప్లవగేశ్వరాలయం,
పరాత్త సమృద్ధవిశేషత త్వవి
త్తతః కృతం స్యాన్తమ భర్తృశాసనమ్. 7
కళం ను ఖల్వద్య భవేత్సుఖాగతం
ప్రసహ్య యుద్ధం మమ రాక్షసైస్సహ,
త్వభైవ ఖల్వాత్త బలం చ సారవ
త్సంమానయేన్ద్రాం చ రణే దశాసనః. 8

సీతాదేవిం జూచినాను. ఇంక రావణునిహృదయముం దెలిసికొనుటయే కావలసినది. ఈ విషయమునందు సామదానభేదములు మూడుపాయములును బనికెరావు. నాలవదగు దండోపాయమునే బ్రయోగించవలసియున్నది. 2

రావణుండు రాక్షసుండు గావున నతనియందు సామోపాయముఁ బ్రయోగించుటవలన నేమియుఁ బ్రయోజనము గలుగదు. మిక్కిలి ధనవంతుండు గావున దానోపాయమును బనికెరాదు. బలంబుచేఁ గ్రొన్నియున్నాఁడు గావున భేదమునకును లొంగఁడు. ఇంకఁ బరాక్రమంబుచే నాక్రమింపవలయునని నాకుఁ దోచుచున్నది. 3

ఈ కార్యంబు సాధించుటకుఁ బరాక్రమంబుకన్న వేతే యుపాయమేదియులేదు. ఇప్పుడు నేను యుద్ధముచేసి కొండఱరాక్షసవీరులం జంపుదు నేని యారాక్షసు లెట్లయినఁ గొంతయు మృదుత్వము నొందుదురు. 4

ఎవ్వఁడు తన కాళ్ళాపింపఁబడిన కార్యమును నెరవేర్చి యందుకు విరోధము లేకుండునట్లు ఇతరంబులఁ బెక్కుకార్యంబులను సాధించునో అతండే కార్యము సేయఁదగినవాఁడు. 5

ఒక్కకారణమును మాత్రముగొని స్వల్పకార్యమునైననుసాధింపవలవిగాదు. ఇంక మహాకార్యము నెట్లు సాధింపవచ్చును? కావున నేను సీతంజూచుట మాత్రమున నెయ్యిమిథలము? ఎవ్వఁడు కార్యమునకు సాఫల్యములయిన నానావిధోపాయముల నెఱుంగునో యతండే కార్యంబు సాధింపఁగలఁడు గాని యితరున కలవిగాదు. 6

నేనిచ్చటనె రావణునిబలముల నిశ్చయించుకొని రాక్షసులయందును మనవానరులయందునుం గల యుద్ధమునందలి తారతమ్యముం దెలిసికొని కిష్కింధకుఁ బోవుదునేని యప్పుడు నేను నుగ్రీవునియూర్జును జక్కఁగా నెఱవేర్చినవాడ నగుదును. 7

ఇప్పుడు నాకు రాక్షసులతోడ యుద్ధం బనాయాసంబుగా నేయుపాయంబునం గలుగును? యుద్ధంబుచేసినచే గదా రావణుండు తనవారిబలమును నాబలమును జక్కఁగా దెలిసికొనును. 8

తతస్సమూపాద్య రణే దశాసనం
సమంత్రిపర్గం సబలప్రయాయినం,
హృది స్థితం తస్య మితం బలం చ నై
సుఖేన మత్వాహమితః పునర్నృజే.

౯

ఇదజ్ఞస్య నృశఃసస్య నందనోపమము త్తమం,
వనం నేత్రమనగికాంతం నానాద్రుమలతాయాతమ్.

౧౦

ఇదం విధ్వంసయిష్యామి శుష్కం వనమిహానలః,
అస్మిన్ భగ్వే తతః శోపం కరిష్యేతి దశాసనః.

౧౧

తతో మహత్సాశ్వమహాగధద్విజం
బలం సమాదేక్ష్యతి రాక్షసాధిపః,

త్రిశూలకాలాయసవట్టిసాయుధం
తతో మహద్ద్యుధమిదం భవిష్యతి.

౧౨

అహం తు తైస్సంయతి చండవిక్రమై
స్సమేత్య రక్షోభిరసహ్యవిక్రమః,

నిహత్య తద్రాజనాచోదితం బలం
సుఖం గమిష్యామి షీతశ్వరాలయమ్.

౧౩

తతో మాడుతపత్కుర్ధో మాడుతిర్భిమవిక్రమః,
ఊరువేగేన మహతా ద్రుమాన్ క్షేప్తుమథారభత్.

౧౪

తతస్తు హనుమాన్స్వరో బభంజ ప్రమదావనం,
మత్తద్విజసమాఘుష్టం నానాద్రుమలతాయుతమ్.

౧౫

తద్వనం మథితైర్వృక్షైర్భిన్నైశ్చ సలిలాశయైః,
చూర్ణితైః పర్వతాగ్రైశ్చ బభూవాప్రియదర్శనమ్.

౧౬

నేనంత యుద్ధంబున మంత్రిసమూహముతోను సేనాధిపతులతోను గూడియున్న రావణుని యెదుర్కొని యతనిమనముననుండు భావము అతనిబలమును సుఖముగాఁ దెలిసికొని యిచ్చటనుండి పోయెదను.

హృదయండుగు సీరావణునిదైన యాయశోకవన ముత్తమంబయి కండ్లకును మనమునకును సంతోషము నెఱపుచు నానావిధములగు వృక్షములును తీగెలును గలిగి నందనవనమువగిదిం జూపట్టుచున్నది.

అగ్నిహోత్రుఁ డెండినయడవి నేర్పుచందమున నేనీయశోకవనమును విడిచెదను. నేను దీనిని విలువఁగా రావణునకు నామ్రైఁ గోపమువచ్చును.

అంత రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుండు గుఱ్ఱములతోను రథములతోను గజములతోను గూడి త్రికూలములు నిశబ్దవర్షింపఁబడు చాల్చియుండు నట్టి గొప్పసేనం బంపును. అంత నాకును వారికిని నేను గోరినట్లు గొప్ప యుద్ధము గలుగును.

పీర్వఁగూడని పరాక్రమముగల నేనును భయంకర పరాక్రమకాలురగునారాక్షసుల నెదిరించి యుద్ధమున నారావణుండు పంపిన సేననింతయుం జంపి సుఖముగాఁ గిష్కింధకుఁ పోయెదను. అని హనుమంతుం డాలోచించెను.

అప్రకారముగా నాలోచించి భయంకరం బగు పరాక్రమము గల వాయుపుత్రుం డగు హనుమంతుండు కోపమువహించి వాయుదేవునిభంగి నపారం బగునూరువేగమున వృక్షములు బడఁద్రోయ నారంభించెను.

అంతఁ బరాక్రమవంతుండగు హనుమంతుండు మదించి మనోహరముగాఁ గూయుచున్న పక్షులతో నొప్పచు నానావిధములగు వృక్షములును దీగెలునుం కలిగియున్న యంతఃపురవనమును విడిచెను.

అట్లు వృక్షములు విలువఁబడియుం గొలంకులు పగులఁగొట్టఁబడియుం గ్రీడాపర్వతశిఖరములు చూర్ణితములయ్యుండుటం జేసి యాయశోకవనము వికృతముగాఁ గానంబడియెను.

నానాశకుంతవిరుతైః ప్రభిన్నైస్సలిలాశయైః,
తామ్రైః కిసలయైః క్లాంతైః క్లాంతద్రుమలతాయుతమ్. ౧౭
న బభౌ తద్వనం తత్ర బావానలహతం యథా,

వ్యాకులాపరణా రేజుర్విహ్వలా ఇవ తా లతాః. ౧౮

లతాగృహైశ్చిత్రగృహైశ్చనాశితై
ర్మహారగైర్వ్యాళమృగైశ్చ నిధుతైః,
శిలాగృహై రున్నథితైస్తథా గృహైః
ప్రణవ్తయాపం తదభూన్తహద్వనమ్. ౧౯

సా విహ్వలా శోకలతాప్రతానా
వనస్థలీ శోకలతాప్రతానా,
జాతా దశాస్యప్రమదావనస్య
కపే ర్బలాధి ప్రమదావనస్య. ౨౦

స తస్య కృత్వార్థపక్షేర్మహాకపి
ర్మహద్వ్యథీకం మనసో మహత్తనః,
యుయుత్సురేకో బహుభిర్మహాబలై
శ్చియా జ్వలన్ తోరణమూస్థితః కపిః. ౨౧

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

ద్వి చ త్ వా రి ం శ స స ర్ గః

తతః పక్షినినాదేన వృక్షభంగస్యవేన చ,
బభౌవుస్తాససంభ్రాంతాస్సర్వే లంకానివాసినః, ౧
విద్రుతాశ్చ భయతస్తా వివేదుర్గగపక్షిణః,

అచ్చట వృక్షములు దీచెలును జిగురులును వాడియుండుటచేతను బక్షులు భయమున నానావిధధ్వనులు నేయుటచేతను గొలనులన్నియునాశమౌచినదియుండుటవలనను ఆయుశోకవనము దావానలమున దగ్ధమయినట్లు ఎంతమాత్రము ప్రకాశములేకుండెను. ౧౭

అచ్చటితీరగెలు ప్రాకరములు విడిగివడియుండుటచేసి మిక్కిలి దుఃఖమునొందిన స్త్రీలపోల్కిం జూపట్టుచుండినవి. ౧౮

లతాగృహములును జిత్రగృహములు నాశమౌచినదియు మహానర్హములును దుష్టవృక్షములు ఎల్లెడలం బడవేయఁబడియు శిలాగృహములును సాధారణములగు గృహములును బగులఁగొట్టఁబడియు సుండుటవలన నాయుశోకవనము ఎంతమాత్రము సౌందర్యము లేకుండెను. ౧౯

రావణునిభార్యలకు సమస్తభోగము లొసంగుచు నెంకమాత్రము బాధలేకుండుటవలన దుఃఖము నొందకుండినది. తీరగెల నొప్పుచున్న యాయంతఃపురవనము హనుమంతునిచే విలువఁబడి అందలి తీరగెలన్నియు దుఃఖమునొందినట్లు జూపట్టుచుండినవి. ౨౦

అహనుమంతుఁ డట్లు మహాపరాక్రమకాలియు ధనవంతుడనగు రావణుని మనంబుగకు గొప్ప యప్రియంబు గావించి తానొక్కఁడే మహాబలశాలుడగు పెక్కురాక్షసులతో యుద్ధంబుసేయ సమకట్టి కాంతిం దేజరిల్లుచు నాయుశోకవనంబు వెలువలిద్వారంబున నుండెను. ౨౧

ఇది నలువదియొకటవనర్థము.

నలువదిరెండవ సర్గము.

అంత లంకలో నుండువారందఱును బక్షులధ్వనులను వృక్షంబుల విలుచు శబ్దంబులను విన భయంబును దొట్టు పాటుతుం బొందిరి. ౧

మృగంబులును బక్షులను మహాభయంబు నొంది నలుదెసలకుం బఱచుచు నఱచినవి.

రక్షసాం చ నిమిత్తాని క్రూరాణి ప్రతివేదిరే.

తతో గతాయాం నిద్రాయాం రాక్షసోఽభి కృతాగణాః,
తద్వనం దదృశుర్భగ్నం తం చ విరం మహాబలమ్.

స తా దృష్ట్వా మహాబాహుర్మహాసత్త్వో మహాబలః,
చకార సుమహద్ద్రావం రాక్షసేనాం భద్రహవహమ్.

తతస్తం గిరిసంకాశ మలికాయం మహాబలం,
రాక్షసోఽభి వానరం దృష్ట్వా పప్రచ్ఛర్జనకాత్తజామ్,
కోఽయం కస్య కుతో నాయం కిన్నిమిత్త మిహగతః,
కథం త్వయా సహనేన సంవాదః కృత ఇత్సుత.

తచక్ష్య నో విశాలాక్షి మాభూత్తే సుభగే భయం,
సంవాదమసిలాపాంగే త్వయా కిం కృతవానయమ్.

అథాబ్రవీత్సహాధీవీ సీతా సర్వాంగసుందరీ,

రక్షసాం భీమరూపాణాం విక్షానే మమ కా గతిః.

యూయమేవాభిజానీత యోఽయంయద్వా కరిష్యతి,
అహిరేవ హృదేహః పాదాన్విజానాతి న సఃకయః.

అహమప్యస్య భీతాస్తి నైనం జానామి కోన్వయం,

అంత రాక్షసులకు నాశంబుగల్గినది సూచించునట్టి భయంకరంబులైన యశుభనిమిత్తంబులును దోచినవి. 1

అంత వికృతంబులగు ముఖంబులుగల రాక్షసస్త్రీలు ఆధ్వనికి నిర్మమేల్కొని నాశంబు నొందియొన్న యాయశోకవనంబును మహాకాయంబై యున్న పరాక్రమమతుండగు హనుమంతుం జూచిరి. 3

మహాబాహుండును మహాపరాక్రమకాలియు మహాభుజుండు నగు నాహనుమంతుండు ఆరాక్షసస్త్రీలు తన్నుజూచుటం జూచి వారలకు భయంబుగల్గినట్లు భయంకరమయిన గొప్పదేహము దాల్చెను. 4

అంత నారాక్షసస్త్రీలు పర్వతంబంతటి మహాదేహంబుదాల్చియున్న మహాబలుండగు నాహనుమంతుంజూచి సీతాదేవి నిట్లని వృచ్చించిరి. 5

ఇతండెవ్వఁడు ? ఎవఁడు పంపఁగా వచ్చినాఁడు ? ఎచ్చటనుండి వచ్చినాఁడు ? ఇచ్చటి కెందులకు వచ్చినాఁడు ? నీతో నెందులకు సంభాషణము చేసినాఁడు ? 6

నల్లనికడకండ్లుకలదానవు పెద్దకండ్లుగలదానవు మనోహరురాల వగు సీతాదేవి ! వానరుండు నీతో నేమి మాటలాడినాఁడు ? నీవు భయపడవలదు. మాకు నవి స్తరముగాఁ జెప్పము అని రాక్షసులు సీతాదేవి నడిగిరి. 8

అంతః బలివ్రతలలో నుత్తమురాలును సమస్తాపయవంబులందును సౌందర్యంబుగలదియునగు సీతాదేవి యిట్లని చెప్పెను. 9

భయంకరంబులగు నానావిధరూపంబులు ధరించునట్టి రాక్షసుల నెఱుంగుటకు శక్తి నాకులేదు. 10

పాము పాపంబులు పామునకే తెలియునుగాని మఱియెవ్వరికిఁ జెలియవు. అట్లు మీరు రాక్షసులు గావున రాక్షసులసంగతి మీకే తెలియును. కావున నీ వానరుం డెవ్వఁడో యేమిసేయునో యీ సమాచారమంతయు మీకే తెలియును. ఇందు సందియములేదు. 11

నేనును ఇతనింజూచి భయపడియున్నాను. ఇతఁ డెవ్వఁడో నాకుం జెలియలేదు. ఇతం డెవ్వఁడు ? మీరలే చెప్పఁడు. 12

చేడ్చి రాక్షసమేవై నం కామరూపిణమాగతమ్.

౧౦

వై దేహ్యో వచనం శ్రుత్వా రాక్షసోఽవిద్రుతా దిశః,
స్థితాః కాశ్చిద్రతాః కాశ్చిద్రావణాయ నివేదితుమ్.

౧౧

రావణస్య సమీపే తు రాక్షసోఽవికృతావనాః,
విరూపం వానరం భీమరూఢ్యాతుముపచక్రముః.

౧౨

అశోకవనికామధ్యే రాజన్ భీమవపుః కఃకి,
సీతయా కృతసంవాద స్తిష్ఠత్యమితవిక్రమః.

౧౩

న చ తం జానతి సీతా హరిం హరిణలోచనా,
అస్తాభిర్బహుధా పృష్ఠా నివేదయితుమిచ్ఛతి.
వాసవస్య భవేద్దూతో దూతో వై శ్రవణస్య వా,
ప్రేషితో వాపి రామేణ సీతాన్వేషణకాంక్షయా.

౧౪

౧౫

తేన త్వద్భుతరూపేణ యత్తత్తవ మనోహరం,
నానామృగగణాకీర్ణం ప్రమృష్టం ప్రమదావసమ్.

౧౬

న తత్ర కశ్చిదుద్దేశో యస్తేన న వినాశితః,

యత్ర సా జానతి సీతా స తేన న వినాశితః.

౧౭

జానతిరక్షణార్థం వా శ్రమాద్వా నోపలభ్యతే,

నా కీవానరునిం జూడఁగా నిచ్చకు వచ్చినరూపంబు దాల్చుంజాలిన రాక్షసుండె యిట్లు వానరరూపంబు దాల్చి వచ్చి యుండునని తోచుచున్నది. అని సీతాదేవి రాక్షసస్త్రీలతోఁ జెప్పినది. ౧౦

సీతాదేవి చెప్పినమాటను విని యారాక్షసస్త్రీలు భయంబున దిక్కులకుం బఱచిరి. కొందఱు సీతారక్షణార్థమయి యచ్చట నుండిరి. కొందఱు ఈవృత్తాంతము రావణునకుం దెలుపఁబోయిరి. ౧౧

వికృతంబు లగుముఖంబులు గలరాక్షసస్త్రీలు రావణుని నమీపంబునకుఁ జోయి చువఁకాయుండును భయంకరుండు నగుహనుమంతునిం గూర్చి చెప్పుసాగిరి. ౧౨

రావణుడా! భయంకరంచైన దేహము గలవాఁడును కొలందిలేనిపరాక్రమంబు గలవాఁడునగు వానరుం డొక్కఁడు సీతతో సుఖాపించి యశోక వనమునడుమ నున్నాఁడు. ౧౩

జీంకకండ్లవంటికండ్లుగలదియు జనకమహారాజపుత్రి యైనగుసీత మేము నానావిధముల నడిగినను ఆవానరునిసంగతిం జెప్పుతున్నది. ౧౪

ఆవానరుండు దేవేంద్రుండు పంపఁగా వచ్చినదూతయో? కుదేరుని దూతయో? అట్లుగాక రాముండు సీతను వెదకుటకై పంపినదూతయో? యేమియుఁ తెలియకున్నది. ౧౫

నానావిధములగు మృగములతో నొప్పుచు మనోహరంచైయున్న నీ యంకగిపురపనంబంతయు మహాకాయుండగు నావానరుండు తనదేహమునకు జూపఱు లచ్చెరువొంద నాశము నొందించెను. ౧౬

ఆయంకగిపురపనమునందు నాశమునొందింపని ప్రదేశ మొక్కటి యునులేదు. ౧౭

జనకమహారాజుకొమార్తెయగు సీతాదేవియున్న పృథ్వియు ఆవానరుండు విఱువఁడయ్యె. ౧౮

అట్లుతండు సీతయున్న పృథ్వియును సీతను రక్షించుటకై విఱువలేదో లేక యలనటవలననే విఱువఁడయ్యెనో తెలియలేదు. ౧౯

అథవా కశ్చిదు స్తస్య నైవ తేనాభిరక్షితా.

౧౮

చారుపల్లవపుష్పాఢ్యం యం నీతా స్వయమూస్థితా,
ప్రవృద్ధశ్శింశుపాపృక్షస్య చ తేనాభిరక్షితః.

౧౯

తస్యోగ్రరూపస్యోగ్ర! త్వం దండమాజ్ఞాతుమర్హసి,
నీతా సంభాషితా యేన తద్వనం చ వినాశితమ్.

౨౦

మనః పరిగృహీతాం తాం తవ రక్షోగణేశ్వర,
కస్మీతామభిభాషేత యో న స్యాత్ప్రకటివితః.

౨౧

రాక్షసీనాం వచశ్శ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః,
హంతాగ్నిరివ జహ్వాల కోపసంవర్తితేక్షణః.

౨౨

తస్య క్రుద్ధస్య నేత్రాభ్యాం ప్రాపతన్నసృబిందవః,
దీప్తాభ్యామివ దీపాభ్యాం సార్పిషస్సేహబిందవః.

౨౩

ఆత్మనస్పదృశా శూడా కింకరాన్నామ రాక్షసాః,
వ్యాదిదేశ మహాతేజా నిగ్రహార్థం హనుమాతః.

౨౪

తేషామశీతిసాహస్రం కింకరాణాం తరస్వినాం,
నిర్యయుర్భవనా త్తిస్తాత్కూటముద్గరపాణయః,
మహోదరా మహాబంష్ట్రా ఘోరరూపా మహాబలాః,
యుద్ధాభిమనసస్సర్వే హనుమద్గ్రహణోద్యతాః.

౨౫

అటుగాదేని ఆతనికి శ్రమంబెక్కడిది ? సీతనురక్షించుటకే యతఁడు
అట్టేను విలువఁడయ్యెను. ౧౮

సీతాదేవి తానే సుందరంబులయిన చిగురులతోను బువ్వుములతోను
జేలఁగుచున్నయొక్క శిశుపావృక్షమునొద్దఁ బోయియుండినది. అతండా
శిశుపావృక్షముంగూడ విలువఁడయ్యెను. ౧౯

మహాకోపముగల రావణుఁడా ! సీతతో సంభాషించి ఆయనోపవనము
సంతయు నశింపఁజేసి యిట్లు రెండువిధములగు మహాపరాధముగావించిన
భయంకరాకారుండగు నావాసరునకు నీ విప్పుడు తీవ్రమయినశిక్ష యాజ్ఞా
సింపవలయును. ౨౦

రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుఁడా ! బ్రతుక నిచ్చుగలవాఁ డెవ్వఁడును
నీవు మనంబునం బరిగ్రహించియున్న సీతతో మాటలాడఁడు. ఈవాసరుండు
మాటలాడినాఁడు. కావున నతండ్రిక బ్రతుకంజాలఁడు. అని రాక్షసస్త్రీలు
రావణునితోఁ జెప్పిరి. ౨౧

రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుండు రాక్షసస్త్రీలు చెప్పినమాటలు విని
మహాకోపంబునొంది కండ్లగుడ్డు త్రిప్పుచు నేతిచే వ్రేల్చఁబడిన యగ్నిహో
త్రంబు మండునట్లు మండెను. ౨౨

మండుచున్న దీపంబులనుండి మంటలతోఁగూడ నూనెబిందువులు నేలం
బడునట్లు క్రుద్ధుఁడగు నారావణుని నేత్రంబులనుండి మిక్కిలి వేడియయిన
శిన్నీటిబిందువులు పడినవి. ౨౩

అంత మహాపరాక్రమశాలియగు రావణుండు బలంబునం దనకు
సమానులను కూరులునగు కింకరులను రాక్షసులను హనుమంతుని నిగ్రహింప
నాజ్ఞాపించెను. ౨౪

బలవంతు లగుకింకరులనురాక్షసు లప్పు డెనిమిది వేలమంది యుండిరి.

పెద్దకడుపు గలవారలును పెద్దకోతిలుగలవారలును భయంకరాకారు
లును మహాబలశాలులు నగు నాకింకరులను రాక్షసులందఱును గూటంబుల
వినువగుదియలను జేతులందాల్చి యుద్ధంబునకు సన్నద్ధులై హనుమంతుని
బట్టుకొనఁదలంచి యింటనుండి వెడలిరి. ౨౫-౨౬

తే కపింద్రం సమాసాద్య తోరణస్థమవస్థితం,
అభివేతుర్హవేగాః పతంగా ఇవ పాపకమ్.

౨౭

తే గదాభిర్విచిత్రాభిః పరిఘైః కాంచనాంగదైః,
అజఘ్ను ర్వానరశ్రేష్ఠం శరైశ్చాదిత్యసన్నిభైః.

౨౮

ముద్గరైః పట్టినైశ్శూలైః ప్రాసతోమరశక్తిభిః,
పరివార్య హనూమంతం సహసా తస్థురగ్రతః.

౨౯

హనుమానపి తేజస్వీ శ్రీమాన్పర్వతసన్నిభః,
క్షీతావావిధ్య లాంగూలం ననాద చ మహాస్వనమ్.

౩౦

స భూత్వా సుహృహకాయో హనుమాన్తారుతాత్మజః,
ధృష్టమాస్థితయామాస లంకాం శబ్దేన పూరయన్.

౩౧

తస్యాస్థితీతశ్చబ్దేన మహతా సానునాదినా,
వేతుర్విహంగా గగనాదుచ్చైశ్చేదమఘోషయత్.

౩౨

జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః,
రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేనాభిపాలితః.

౩౩

దాసోఽహం కోసలేంద్రస్య రామప్యాక్లిష్టకర్తజః,
హనుమాన్ శత్రునైన్యానాం నిహంతా మారుతాత్మజః.

౩౪

న రావణసహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్,
శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదవైశ్చ సహస్రశః.

౩౫

అర్దయిత్వా పురిం లంకామభివాద్య చ మైథిలీం,
సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్.

౩౬

మహావేగులగు నాకింకరులు ఆయశోకవనికబహిద్వారంబున యంధంబు నకు నన్నధుండై యున్న హనుమంతునిజూచి మిడుత లగ్నిహోత్రము వైకిఁ బోవునట్లు ఆతనివైకిఁ బోయిరి. ౨౭

ఆకింకరులు వానరోత్తముండగు హనుమంతుని నానావర్ణములయిన గడలచేతను బంగారముతో నలంకరింపఁబడిన యినుపగుదియలచేతను సూర్యుని భంగి వెలుంగుచున్న బాణంబులచేతను బ్రహరించిరి. ౨౮

ఆకింకరు లంత నినుపగుదియల నడ్డకత్తులను శూలంబుల సీఁబెలను దోమరంబులను జిల్లకోలలను ధరించి శిఘ్రంబున హనుమంతుం ణ్ణాట్టుముట్టి యుండిరి. ౨౯

మహాపరాక్రమకాలియు శ్రీమంతుండును బర్వతాకారండు నగు హనుమంతుండు తోఁకను నేలవైఁ గొట్టి మహాధ్వని గల్గినట్లు ఆఱచెను. ౩౦

వాయుదేవుని కుమారుండగు హనుమంతుండు మఱియుం బెద్దరూపంబు ధరించి లంకయంతయు శబ్దంబు నిండునట్లుగా గట్టిగా భుజంబు దట్టెను. ౩౧

భయంకరంబును వ్రలిధ్వనులు గలదియునగు నాహనుమంతుని యా సోఘటితధ్వనిచేత నాకాశంబుననుండి వత్సంబు నేలఁబడినవి. అంత నాహను మంతుండు ఇట్టని గట్టిగా నఱచెను. ౩౨

మహాబలండగు రాముండు జయంబు గల్గియున్నవాఁడు. మహాబలం డగు బ్రహ్మజుండును జయంబు గల్గియున్నవాఁడు. వానరరాజగు నుగ్రీవుం డును రామునిచేఁ బరిపాలితుండై జయంబు గల్గియున్నవాఁడు. ౩౩

నేను ఎట్టికార్యంబునందును క్లేశంబును నొందనివాఁడును గోసలదేశాధి పతియునగు రామునకు దాసుండను. హనుమంతుం డనుపేరు గలవాఁడను. శత్రునై న్యంబులం జంపువాఁడను. వాయుదేవుని కుమారుండను. ౩౪

రాళ్ల చేతను వృక్షములచేతను వేయివిధంబులం బ్రహరింపుచువిహారము సేయుచుండు నాకు యంధమున వేయిమందిరావణులును సరికాఁజాలరు. ౩౫

నేను ఈ రాక్షసులందఱును జూచుచుండఁగానే యాలంకారట్టణము నంతయు నశింపఁజేసి సీతాదేవికి నమస్కారముచేసి కృతార్థుండనై రాము నొద్దకుఁ బోయెదను. అని హనుమంతుండు, గట్టిగా నఱచెను. ౩౬

తస్య సన్నాదశబ్దేన తేఽభవన్భయశంకితాః,
జద్యశుశ్చ హనూమంతం సంధ్యామేఘమివోన్నతమ్. 32

స్వామిసంజేశనిశ్శంకాస్తతస్తే రాక్షసాః కపి,
చిత్రైః ప్రహరణైర్భీమైరభివేతుస్తతస్తతః. 33

స త్రైః పరివృతశ్శూరైస్సర్వతస్సురుమాబలః,
ఆససాదాఽమృతం భీమం పరిఘం తోరణాశ్రితమ్. 34

స తం పరిఘమాదాయ జఘాన రజనీచరాన్,
స పన్నగమివాదాయ స్ఫురంతం వినతాసుతః. 35

విచచారాంబరే వీరః పరిగృహ్య చ మాయతిః,
[సూదయామాస వజ్రేణ దైత్యానివ సహస్రదృక్.]
స హత్వా రాక్షసాన్విరాన్ కింకరాన్తారుతాత్తజః, 36
యుద్ధకాంతీ ఘనర్షిరస్తోరణం సముపాశ్రితః,

తతస్తస్మాద్భయాన్తుక్తాః కతిచిత్తత్ర రాక్షసాః, 37
నిహతాన్ కింకరాన్ సర్వాన్ రావణాయ న్యవేదయన్,

స రాక్షసానాం నిహతం మహద్బలం
నిశమ్య రాజా పరివృత్తలోచనః,
సమాదిదేశాప్రతిమం పరాక్రమే
ప్రహస్తపుత్రం సమరే సుదర్శయమ్. 38

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

అకింకరులు ఆ హనుమంతుడు చేసిన మహాధ్వనికి భయమునొంది అప్పుడు సుధ్యాకాలంబునందలి మేఘముంబోలె నన్యన్నతుండై రక్తవర్షంబై క్రాలుచున్న హనుమంతుం జూచిరి. 32

అంత సాకింకరులు రాజాజ్ఞకు బద్ధులుకావున భయమువిడిచి యచ్చట చచ్చట దూరముననుండి భయంకరములయిన సానావిధాయుధముల హనుమంతుం బ్రహరించిరి. 33

అంత మహాబలం డగుహనుమంతుండు సాలుగుప్రక్కలను కూరులగు సాకింకరులచేతఁ బరివేష్టించఁ బడినవాడై అద్వారముననున్న భయంకరమగు వినువగుదియయొద్దకుఁ బోయెను. 34

అహనుమంతుండు ఆయినువగుదియం దీసికొని రాక్షసులం జంపెను.

పరాక్రమకాలి యగు సాహనుమంతుండు గరుత్మంతుండు సర్పంబుఁ దీసికొనునట్లు ఆయినువగుదియూ జేకొని చేతంబట్టుకొని యాకాశంబున విహరించుచు [వజ్రపాణి యగుసింద్రునట్లు రాక్షసులఁ జంపఁబోడఁగెను.] 35

వాయుపుత్రుడును బరాక్రమవంతుండునగు హనుమంతుండు వీరులగు సాకింకరులను రాక్షసులం జంపి మరల యుద్ధముగోరి యాబహిష్టార్థంబున నె యుండెను. 36

అంత నచ్చటనుండి భయంబునం బాతినకొందఱు రాక్షసులు కింకరులందఱు హనుమంతునిచేఁ జంపఁబడరి. అని రావణునకుం జెప్పిరి. 37

రావణుండు కింకరులందఱును జంపఁబడుటను విని కోపంబునఁ గండ్లు ద్రిష్టుచుఁ బరాక్రమంబున నెదురులేనివాడును యుద్ధంబున జయింపనతివిగానివాడు నగు ప్రహస్తపుత్రుని హనుమంతునిపైకిఁ బోవ నాజ్ఞాపించెను.

ఇది నలువదిరెండవ సర్గము.

త్రిచత్వారింశస్సర్గః

తతస్స కింకరాన్త త్వా హనుమాన్ధ్యానమాస్థితః,
వనం భగ్నం మయా చైత్యప్రాసాదో న వినాశితః. ౧

తస్మాత్ప్రాసాదముపేక్ష్యం భీమం విధ్వంసయామ్యహం,
ఇతి సుచిత్య మనసా హనుమాన్ దర్శయన్ బలమ్. ౨

చైత్యప్రాసాదమాప్లుత్య మేరుశృంగమివోన్నతం,
ఆరురోవా కపిశ్రేష్ఠో హనుమాన్మారుతాత్తజః. ౩

ఆరుహ్య గిరిసంకాశం ప్రాసాదం హరియూథపః,
ఋభా స సుమహాతేజః ప్రతిసూర్య ఇవోదితః. ౪

సంప్రభృష్య చ దుర్ధర్షం చైత్యప్రాసాదముత్తమం,
హనుమాన్ ప్రజ్వలన్ లక్ష్మ్య పారియాత్రోపమోభవత్. ౫

స భూత్వా సుమహాకాయః ప్రభావాన్మారుతాత్తజః,
భృష్టమాసోఽటయామాస లంకాం శబ్దేన పూరయన్. ౬

తస్యాసోఽఽటితశబ్దేన మహతా శ్రోత్రఘాతినా,
వేతుర్విహంగమాస్తత్ర చైత్యపాలాశ్చ మోహితాః. ౭

అస్త్రవిజయతాం రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః,
రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః. ౮

దాసోఽహం కోసలేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్టకర్తజః,
హనుమాన్ శత్రునైన్యానాం నిహంతా మారుతాత్తజః. ౯

నలువదిమూడవ సర్గము

అహనుమంతుఁ డిట్లు కింకరులం జంపి యంత నిట్టని యాలోచించెను.
 నే నశోకవనమును విడిచినానుగాని దేవాలయమువంటి యీమేడను
 విజువనైతిని.

అందువలని నేనీచైత్యప్రాసాదంబునంగూడఁ బగులఁగొట్టెదను. అని
 హనుమంతుం డాలోచించెను.

వానరశ్రేష్ఠుండును వాయుకుమారుండు నగు హనుమంతుం డిట్లా
 చించి తనబలంబుఁ జూపుటకయి యెగిరి మేరుశిఖరంబుంచోరె నత్యున్నతంబై
 యున్న చైత్యప్రాసాదంబుమీఁదికి దుమికెను.

వానరోత్తమండును గాంతిమంతుండు నగుహనుమంతుండు పర్వతా
 కారంబయిన చైత్యప్రాసాదం బధిరోపించి రెండవసూర్యుం డనందగి యొప్పు
 చుండెను.

హనుమంతుండు ఎవ్వరికిం జొరరాని యంత్రమంబగు నాచైత్యప్రాసాద
 మును నశింపఁజేసి జయలక్ష్మీనమేతుండై పారియాత్ర పర్వతంబుకరణి వెలుంగు
 చుండెను.

అంత వాయుకుమారుండగుహనుమంతుండు ప్రభావమువలన మిక్కిలి
 గొప్ప దేహంబు దాల్చి శబ్దము లంకయంతయు నిండునట్లుగా భుజంబు
 దట్టెను.

చెవులకు బాధనేయునట్టి యాహనుమంతుని యాస్ఫోటికధ్వనిచేతఁ
 బట్టు లాకాశంబుననుండి నేలంబడినవి. అచైత్యప్రాసాదంబునఁ గావలియున్న
 రాక్షసులందఱును మూర్ఛబొందిరి.

నమస్తములయిన యస్త్రంబులనెఱింగినరాముండు జయంబునొందుఁ
 గాక, మహాబలండుగు లక్ష్మణుండును జయంబునొందుఁగాక. వానరరాజగు
 శుగ్రుండును రామునిచే రక్షింపఁబడినవాడై జయంబునొందుఁగాక

నేను కోసలదేశాధిపతియను ఎట్టికార్యంబునందును జ్ఞేశంబునొందని
 వాఁడునగు రామునకు దాసుండ, హనుమంతుం డనువాడ, శత్రునైన్యంబులం
 జంపువాడ. వాయుదేవుని కుమారుండ.

స రాహుసహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్,
శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదవైశ్చ సహస్రశః.

౧౦

అర్ధయిత్వా పురీం బంకామభివాద్య చ మైథిలీం,
నమృద్ధాఢో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్.

౧౧

ఏవముక్త్వా విమూఢస్తత్యైశ్చైశ్చిస్థాన్ హరియాభవః,
ససాద భీమనిర్హాదో రక్షసాం జనయన్ భయమ్.

౧౨

తేన శబ్దేన మహతా వైత్యపాలాశ్శతం యయుః,
గృహీత్వా వివిధానప్రాన్వాసాన్ భద్రాన్పురశ్శతాన్.

౧౩

విస్మజంతో మహాకాయా మారుతిం పర్యవారయన్,

తే గదాభిర్జ్వలిత్రాభిః పరిఘ్నైః కాంచనాంగదైః.

౧౪

అజఘ్నుర్వానరశ్రేష్ఠం బావైశ్చాపిత్యసన్నిభైః,

అవర్త ఇన గంగాయాస్త్రోమస్య విఫులో మహాన్.

౧౫

పరిక్షిప్య హరిశ్రేష్ఠం స బభౌ రక్షసాం గణః,

తతో వాతాత్తజః క్రుద్ధో భీషం రూపం సమాస్థితః.

౧౬

ప్రాసాదస్య మహాస్తస్య స్తంభం హేమపరిష్కృతం,

ఉత్పాటయిత్వా వేగేన హనుమాన్ పవనాత్తజః.

౧౭

తతస్తంభాదుయామాస శతాధారం మహాబలః,

తత్ర చాగ్నిస్సమభవత్ప్రాసాదశ్చాప్యదహ్యత.

౧౮

తాత్పర్యచేతను వృక్షములచేతను నానావిధంబులం బ్రహరించుచు విహరింబు నేయుచున్న నాకు యింద్రంబున వేయిమంది రావణులను సరికాఁజాలరు. ౧౦

నేను ఈరాక్షసులందఱుఁ జూచుచుండఁగానే బంకావృక్షమును నశింపఁజేసి సీతాదేవికి నమస్కారముచేసి కృతార్థుండనై చామునొడ్డుఁ జోయెదను. అని హనుమంతుండు గట్టిగాఁ జెప్పెను. ౧౧

అట్లు ఆవానరోత్తమం డగు హనుమంతుండు చైత్ర్యప్రాసాదంబున నుండువారలకుం దెలియఁజెప్పి యారాక్షసులకు భయంబు గల్గునట్లు భయం కరంబయిన ధ్వని గావించెను. ౧౨

ఆ మహాధ్వనినివిని యాచైత్ర్యప్రాసాదంబును రక్షించువారలు సూర్యుడు రాక్షసులు ఈఁటెలు ఖడ్గంబును గండ్రగొడ్డల్లు మొదలగు నానావిధంబులగు నాయుధంబులం దీసికొని హనుమంతునివైకిఁ జోయిరి. ౧౩

గొప్పదేహముగల యారాక్షసులు నానావిధాయుధంబులం బ్రయోగించుచు వాయుపుత్రుండగు హనుమంతుం జాట్టుముట్టిరి. ౧౪

ఆరాక్షసులు నానావర్ణము లయిన గదలచేతను బంకావృక్షచే నలంకరింపఁబడియుండు నినుచగుదియలచేతను సూర్యునిభంగి వెలుగుచున్న బాహులు చేతను వానరోత్తమండగు నాహనుమంతుం బ్రహరించిరి. ౧౫

అప్పుడు వానరోత్తమం డగు హనుమంతుం జాట్టుకొన్న యారాక్షసుల గొప్పనమూహము గంగాజలములందలి గొప్పనుడివలె నొప్పుచుండెను. ౧౬

అంత వాయుదేవుని కుమారుండగు హనుమంతుండు కోపించి భయంకరంబగు రూపంబు భరించెను. ౧౭

మహాబలండును వాయుపుత్రుండు నగు హనుమంతుండు బంగారముచే నలంకరింపఁబడిన యాచైత్ర్యప్రాసాదమందలి స్తంభమును వేగంబునం బెట్టి దానిం బలవిధంబుల క్షిప్రింబుగాఁ ద్రప్పెను. ౧౮

అట్లు లాస్తంభమును ద్రవ్వటచేత నిప్పుపుట్టినది. దానిచేత నాచైత్ర్యప్రాసాదంబులతయు మండిపోయినది. ౧౯

దహ్యామామం తతో దృష్ట్వా ప్రాసాదం హరియూథపః,
 స రాక్షసశతం హత్వా వజ్రేణేంద్ర ఇవాసురాకా. ౧౯
 అతఃకే స్థితశ్శ్రీమానిషం వచనమబ్రవీత్,

మాదృశానాం సహస్రాణి విపృష్టాని మహాత్తమామ్. ౨౦
 బలినాం వానరేంద్రాణాం సుగ్రీవవశవర్తినాం,

ఆటంతి వసుథాం కృతస్నం వయమన్యే చ వానరాః. ౨౧

దశనాగబలాః కేచిత్కేచిద్దశగుణోత్తరాః,
 కేచిన్నాగసహస్రస్య బహూవుస్తుల్యచిక్రమాః. ౨౨

సంతి చౌఘబలాఃకేచిత్కేచిద్వాయుబలోపమాః,
 అప్రమేయబలాశ్చాన్యే తత్రాసన్తరియూథపాః. ౨౩

ఈదృశ్విదైస్తు హరిభిర్భృతో దంతవఖాయుధైః,
 శలైశ్శతసహస్రైశ్చ కోటిభిరయ్యులైరపి. ౨౪

ఆగమిష్యతి సుగ్రీవస్సర్వేషాం వో నిషాదనః,
 నేయమస్తి పురీ లంకా న యూయం న చ రావణః,
 యస్తాదిత్వాకునాథేన బద్ధం వైరం మహాత్తనా. ౨౫

ఇతి శ్రీమత్సుందర కాండే - త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

శ్రీమంతుండును వానరశ్రేష్టుండు నగు నాహనుమంతుండు అచైత్య ప్రాసాదము దిగ్గమగుటం జూచి ఆ ప్రంశముచేత ఇంద్రుండు వజ్రముచేత నగురులం జగత్తుంట్లు అరాక్షసుల నూర్వరం జంపి యంతరిక్షంబునకుంజి యెట్టని చెప్పెను. ౧౯

మహావనాశ్రమశాలురును సుగ్రీవునివశంబున నున్నవారలు నగు నావంటి వానరశ్రేష్టులు వేనవేలుగా సుగ్రీవునిచే నీతాదేని వెదకుటచై పంపబడిరి. ౨౦

మేముమాత్రమేకాదు. ఇంకననేకులు వానరు లిట్లు భూమియంతయు సీతను వెదకుచు దిరుగుచున్నారు. ౨౧

ఆలదుఁ గొంపలు పనియేనుగులబలము గలవారలు. కొందఱు నూతేకుండులబలము గలవారలు. కొందఱు వేయి యేనుగుల బలము గల వారలు. ౨౨

అచ్చటఁ గొందఱు ఓగు మను సుఖ్యుగల యేనుగులబలము గల వారలు; కొందఱు వాయుబలము గలవారలు; ఇతరులగు వానరశ్రేష్టులబల మునకుఁ గొలందియే లేదు. ౨౩

మిమ్మందఱుం జంపుకట్టివాఁ డగు సుగ్రీవుండు చంకములు నఖములు నాయుధములుగాఁ గలయట్టివానరులు నూఱులుగాను దశసహస్రంబులుగాను లక్షలుగాను గోటులుగానుం గొల్వఁగా నిచ్చటికి రాఁగలఁడు. ౨౪

మీరు మహాత్ముండగు రామునితో వైరము వహించివారు కావున సింక నీలంకాపట్టణ మొకమాత్రము నుండదు. నాశమునొందును. మీరు నుండదు. చంపఁబడుదును. అట్లు రావణుండు సింక యండఁడు. అని హను మంతుండు చెప్పెను. ౨౫

ఇది నలువదిమూడవ పర్వము.

చతుర్వత్వారింశస్సర్గః.

సంహిష్టో రాక్షసేంద్రేణ ప్రహస్తస్య సుహో బలీ,
జంబుమాలీ మహాదంష్ట్రో నిర్జగామ ధనుర్ధరః.

౧

రక్తమాల్యాంబరధరస్సగ్ధిః దుచిరమండలః,
మహాన్ద్విన్మత్తః యదనశ్చండస్సహరమృగముః.

౨

[దగ్ధత్రి కూటప్రతిమో మహాజలదసన్నిభః,
మహాభుజశిరస్కుంభో మహాదంష్ట్రో మహావనః.
మహాజవో మహాత్సాహో మహాసత్తోరువిక్రమః,
అజగామూతివేగేన వజ్రాశనిసమస్వనః.]

ధనుశ్చక్రధనుః ప్రఖ్యం మహద్దుచిరసాయకం,
ఃస్ఫారయూనో జేగేశ వజ్రాశనిసమస్వనమ్.

౩

తస్య నిస్ఫారఘోషేణ ధనుషో మహతా విశః,
ప్రవికత్ప నభశ్చైవ సహసా సజపూర్వతః.

౪

[ఉద్గచ్ఛన్నీవ చాదిత్యః ప్రభాభిరివ లోహితః,
లోహితాజ్లేన మహతా కంఠేనాభిసంఘృతః,
తిష్ఠ తిష్ఠేతి సహసా హనుః ప్రగుఢాబ్రవీత్].
రథేన ఖరయతు క్షేన తమాగతయదీక్ష్య సః,
హనుమాన్వేగసంపన్నో జహర్ష చ ననాద చ.

౫

తం తోరణవిటంకస్థం హయమంతం మహాశపిం,
జంబుమాలీ మహాబాహుర్వివ్యాధ నిశితైశ్చరైః.
అర్థచంద్రేణ జడనే శిరస్యేనేన కర్ణినా,
బాహ్వోర్వివ్యాధ నానాచైర్దశభిస్తం కవీశ్వరమ్.

౬

౭

నలువదినాలుగవ సర్గము

మహాదలమ్రాడును ఎఱ్ఱని పుష్పహరికలును చంద్రబాబు భరించి వాడును శిరమునం బూలుముడుచుకొన్నవాడును సుందరియలయన ముద్ర నులు గలవాడును మహాకాయుండును గుండ్రనులయన శేత్రములు గ వాడును [మంటలతోడి త్రికూటమువలె నున్నవాడును పెద్ద మబ్బువ నున్నవాడును ఎత్తయిన శిరస్సు భుజము మూపులును గలవాడును నిదుర బోతులు గలవాడును వెడలనోయగలవాడును గొప్పచేగోత్సాహములు గ వాడును గొప్పభుజములుగలవాడును మిక్కుటమైన కౌర్యముగలవాడును సుత్రము పిడుగు వీసివంటి చప్పుడుగలవాడునునై యతి వేగముగావచ్చుచున్న వాడును] భయంకరాకారుండును యుద్ధమున నెన్వరికిని జయించనలదిగా నాడును ప్రహస్తుని పుత్రుండు సగు జంబుమాలి యనుచాడు రావణునికె సాక్షాపతుండై యింద్రధనుస్సుంబోలిన గొప్ప భుజువును సూదరములైః బాణములుం దాల్చి పిడుగువడిట్లు మహాభుని కలుగునట్లు నార్చుచు హన మంతునిమోదికి వెడలెను.

౧—:

అప్పు డాజంబుమాలి సారిసారింపఁగాఁ గల్గిన మహాభుని దిక్కులును విదిక్కులును సూర్యాధోభాగములను నిండి చెరిగినది. [ఎఱ్ఱని మేనికాంత లచేఁ బొడుపుకొండమోది సూర్యునట్లు ప్రకాశించుచు అనిర్భేద్యకవచమున నొడిగిరిని తొందరతో నిలు నిలు మని యాంజనేయు నదల్పెను.]

వేదపంతుండగు నా హనుమంతుండు గాడిదలు గట్టిన రథముమీఁద పచ్చిన యా జంబుమాలింజూచి మరల యుద్ధమునేయఁగల్గెనని సంతోషమున సింహనాదము గావించెను.

మహాబాహుండగు జంబుమాలి భూరముద్రైగా వేసెయ్యండు దూలఁ బున నున్న హనుమంతుని దీక్షములగు బాంబులం బ్రహరించెను.

ఆ జంబుమాలి హనుమంతుని ముఖమున నొక్క యర్థవంద్రాకార బాణమును శిరమున నొక్కచెవివంటి బాణమును బాహువులయందుఁ బి

తస్మత్తచ్చశుభే తామ్రం శరేణాభిహతం ముఖం,
శరవీహంబుజం పుల్లం విధం భాస్కరశ్చినా.

౮

తత్తస్య రక్తం రక్తేన రంజితం శుశుభే ముఖం,
యథా కాశే మహాపద్మం సిక్తం చందసబిందుభిః.

౯

చుకోప బాణాభిహతో రాక్షసస్య మహాహరిః,

తతః సార్వేతివిపులాం దదర్శ మహతీం శిలామ్.

౧౦

తరసా తాం సముత్పాత్య చిక్షేప బలవద్బలీ,

తాం శరైర్దశభిః క్రుద్ధస్తాడయామాస రాక్షసః
విషన్నం కర్త తద్దృష్ట్వా హనూమాంశ్చండవిక్రమః,
పాలం విపులముత్పాత్య భ్రామయామాస వీర్యవాన్.

౧౧

౧౨

భ్రామయంతం కఠిం దృష్ట్వా పాలగృతం మహాబలం,
చిక్షేప సుబహూక బాణాక జంబుమాలీ మహాబలః,
పాలం చతుర్భిశ్చిచ్ఛేద వాసరం పంచభిర్భుజే,
ఉరస్యేనేన బాణేన దశభిస్తు స్తనాంతరే.

౧౩

౧౪

స శరైః పూరితతనుః క్రోధేన మహత్కృతః,
తమేవ పరిఘం గృహ్య భ్రామయామాస వేగితః,
అతివేగోఽతివేగేన భ్రామయిత్వా బలోత్కృతః,
పరిఘం పాతయామాస జంబుమాలేర్తహారినీ.

౧౫

౧౬

స్వభావముననే యెఱ్ఱునదియు బాణముచే గొట్టఁబడినది కావున రక్తముచే వ్యాపింపఁ బడినదియు నగు నాహనుమంతుని ముఖము శరదృశువు నందుఁ జక్కఁగా వికసింపిరదియు సూర్యకిరణములచే న్యాప్తమయినదియు నగు నెఱ్ఱు కమలముంబోలేఁ బ్రకాశించినది. ౮

స్వభావముననే యెఱ్ఱునిదియు రక్తము గాఱుచుండుటవలన మఱియు నెఱ్ఱుగా నున్నదియు నగు నాహనుమంతుని ముఖము ఆకాశమున రక్తచందన ద్రవముచేఁ దడుపఁబడియుండు నెఱ్ఱుగలువయంబోలేఁ బ్రకాశించినది. ౯

హనుమంతుం డిట్లు జంబుమాలిచే బాణములం బ్రహరింపఁబడి కోపము నొందెను.

అంత నా హనుమంతుండు తనరక్త నొక్క వికాలమయిన పెద్ద జాయి యుండుటం జూచెను. ౧౦

బలవంతుడగు నా హనుమంతుండు వేగంబున నాతాలిం దెకలించి తన బలంబుకొలంది జంబుమాలిపై నైచెను.

అంత జంబుమాలి కోపించి పదిబాణముల నాతాలిం బడఁగొట్టెను.

అంత భయంకరంబగు పరాక్రమంబుగల హనుమంతుండు తాను పైఁచినతాయి వృర్ధమగుటం జూచి వికాలంబగు నొక్కసాలంబుఁ బెట్టి గిరిగిఱం ద్రిప్పెను. ౧౧

మహాబలుడగు జంబుమాలి యట్లు సాలవృక్షంబుఁ ద్రిక్ష్వచున్నవాని మహాబలుడగు హనుమంతునిం జూచి పెక్కుబాణంబులం బ్రయోగించెను.

ఆజంబుమాలి నాలుగుబాణంబుల నాసాలవృక్షమును ఖండించి హనుమంతుని భుజంబున నయిదు బాణంబులును తొమ్మిదవ నొక్క బాణమును ప్రసక్తదేశములందుఁ బది బాణంబులునుం బ్రయోగించెను. ౧౨

అట్లాహనుమంతుండు తనదేహంబంతయు బాణంబులం గవ్వఁబడఁగా మహాకోపంబునొంది యా యినుపగుదియనే దీసికొని వేగంబునం ద్రిప్పెను.

కొలందిలేని బలముగలవాఁడును మహావేగముగలవాఁడునునగు నా హనుమంతుండు ఇట్లు మహావేగంబునంద్రిప్పి యా యినుపగుదియను వికాలం బగు నా జంబుమాలి తొమ్మిదిపై నైచెను. ౧౩

తనకు వైద్యునితో నాన్తి పాపము నాచు నానునీ,

న భక్తులకు గాఢో హృదయ ప్రాప్త్యాద్యుత్పత్తి నేమనః.

౧౭

సహజస్వరూపా తేన జంబుమాలీ మహాబలః,

పపాత నిహతో భూమౌ యార్జి తాలగోపభూషణః.

౧౮

జంబుమాలిం చ నిహతం కింకరాలశ్చ మహాబలాః.

మృగోధ రావణశ్చుక్వా కోపసంరక్తలోచనః.

౧౯

స రోషసంవర్తితతామ్రలోచనః

ప్రసాదపుత్రే నిహతే మహాబలే,

అమాత్యపుత్రానతివీర్యవిక్రమాః

సహ్యాదిదేహిణు నిశాచరేశ్వరః.

౨౦

ఇతి శ్రీమద్భక్తకాండ - చతుర్థ అధ్యాయము.

పంచమ అధ్యాయము

తతస్తే రాక్షసేంద్రేణ చోదితా మంత్రిణాసుతాః,

నిర్యాయుర్భవనా త్తిస్తాత్సప్తసప్తార్చివర్చసః.

౧

మహాబలపరివారా ధనుష్పంతో మహాబలాః,

కృతాస్త్రాస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠాః పరస్పరజయైషిణః.

౨

హేమజాలపరిక్షిప్తైర్భజనద్భిః పతాకిభిః,

తోయదస్వపనిర్ఘోషైర్వాజయైర్వహరభైః.

౩

తత్తకాంచనచిత్రాణి చాపాన్యమితవిక్రమాః,

విష్ఫురయంతస్సంహృష్టాస్తటిత్వంత ఇవాంబుదాః.

౪

అంత నచ్చట నాజంబుమాలి తలగాని కేతులుగాని మోఁకాళ్లుగాని విల్లుగాని రథముగాని గాడిదలుగాని బొంబులుగాని యేదియు నగవడలేదు.

అట్లు హనుమంతుడు వేగంబున గొట్టగానే మహాబలిండగు నా జంబుమాలి చచ్చుటయెగాక అతనిదేహంబు నాభరణబలులను జ్వార్ణములై రూపతి నేలంబడినవి. ౧౮

అంత రావణుడు బలవంతులగు కింకరులు చంపబడుటయే గాక జంబుమాలియుఁ జంపబడుటను విని గనుఁగొనల నెఱుపుగదుర మహాకోపంబు నొందెను. ౧౯

మహాబలిండగు ప్రహస్తపుత్రుడు జంబుమాలి చావఁగానే రావణుడు కోపంబున గనుల నెఱ్ఱఁదనంబుగదుర శివునిజన మహాబలవగ్రాత్రమ కాలురగు మంత్రిపుత్రుల హనుమంతునిపైఁగి బోవ నాశ్చర్యించెను. ౨౦

ఇది నలువది నాలుగవ సర్గము.

నలువదియొదవ సర్గము

అంత మహాబలకాలురును బ్రస్తవేత్తలలో నుత్తములును కొలఁదిలేని పరాక్రమంబు కలవారలు నగు నా మంత్రిపుత్రు లేమ్యురు రాక్షసేశ్వరుం డయిన రావణునిచే నాశ్చర్యములు అన్నిహోత్రంబుకైవడిఁ గ్రాలుదు గొప్పనై న్యంబు దీసికొని గొప్పధరువులం దాల్చి బంగారముతోఁ గప్పబడి నవియు రాజచిహ్నంబులతోఁ గూడిన ధ్వజంబులు గలవియు సాధారణంబు లగుటెక్కెంబులతోఁ నలంకరింపఁబడినవియు మేఘమునకుంబోలి మహాధ్వని గలవియు గుఱ్ఱంబులతోఁ గూడినవియు నగు రథములనెక్కి “నేను జయించెదను, నేను జయించెదను” అని యహనుకామికోక్తు లాడుచుఁ బరమ సంతోషము నొంది బంగారముతో నలంకరింపఁబడిన ధనువులను సారింపుదు మెఱుపులతోఁ గూడిన మేఘములకరణిఁ గ్రాలుదు గృహములనుండి వెడలిరి. ౧—౪

జనన్యస్తు తత స్తేషాం విదిత్వా కింకరాన్తతాః,
బభూవుశ్శోకసంభ్రాంతాస్సబాంధవసుహృజ్జనాః,

౫

తే పరస్పరసంఘర్షాత్తప్రకాంచనభూషణాః,
అభివేత్తునూనుంతం తోరణస్థయన్ధితమ్.

౬

సృజంతో బాణవృష్టిం తే రంధగర్జితనిస్స్వనాః,
వృష్టినుంత ఇవాంభోదా విచేరుర్నైరృతాంబుదాః.

౭

అపక్లిస్తతస్తాభిర్వసుమాన్ శర్పప్రీభిః,
అభవత్సంవృతాశారశ్చైలగాడేవ వృష్టిభిః.

౮

స శరాన్తోఘయామూస తేషామాశుచరః కపిః,
రథవేగం చ వీరాణాం విచరన్విమలేఽంబరే.

౯

స తైః క్రిడన్తనుష్కభిరోఽపిమ్ని వీరః ప్రకాశతే,
భనుష్కభిర్యథా మేఘైర్భారుణః ప్రభురంబరే.

౧౦

స కృత్వా నినకం భూరం త్రాసయంతాం మహాచమూం,
చకార హనుమాన్ వేగం తేషు రక్షస్సు వీర్యవాన్.

౧౧

తలేనాభ్యహనత్కాంశ్చిత్పైః కాంశ్చిత్పరంతపః,
ముష్టినాభ్యహనత్కాంశ్చిన్నతైః కాంశ్చిద్వ్యదారయత్.

౧౨

ప్రమమాఢోరసా కాంశ్చిదూరుభ్యామపరాన్ కపిః,

కేదిత్తకృత్తా నినాదేన తత్రైవ సతితా భువి.

౧౩

అంత వారల కల్లులును బంధవులును స్నేహితులును “హనుమంతుండు
తీంకరులనుం గూడఁ జంకినాఁ” డని విని “అట్టి హనుమంతునిమీఁదికి వీరలు
పోయెదరే” యని మిక్కిలి దుఃఖము నొందిరి. ౧

ఉత్తమాలగు బంగారహుతోఁ జేసిన భూషణములు దాల్చి యాస్తి
యామంత్రిపుత్రులు “నేను ముందుపోవలయు నేను ముందుపోవలయు” నని
ఒకరినొక రొరసికొనుచు నాయశోకవనద్వారమున యుద్ధసన్నద్ధుండై యున్న
హనుమంతునిమీఁదికిఁ బోయిరి. ౨

ఆమంత్రిపుత్రు లేద్వారును రథధ్వజియే గర్జితంబుగా బాణవర్షము
గురియించుచు వర్షముగురియు మేఘములంబోలె విహరించిరి. ౩

అంత హనుమంతుండు ఆబాణవర్షముల మునింగి వర్షములం గప్పుఁ
బడిన హినువత్సర్వతముకరణి నొప్పుచుండెను. ౪

ఆ హనుమంతుండు పరాక్రమవంతులగు నా రాక్షసులబాణములు
దనవై బడకుండునట్లును వారలు రథవేగమునఁ దన్ను గుఱివట్టుకుండునట్లును
అతిశీఘ్రముగా స్వచ్ఛయిన యాకాశమున సంచరించుచుండెను. ౫

పరాక్రమవంతుఁ డగు నా హనుమంతుండు భనుర్ధరులగు నా రాక్ష
సులతో నాకాశంబున విహరించుచు నాకాశంబున నింద్రధనుస్సుతోఁ
గూడిన మేఘంబుల నొప్పుచుండు వాయుదేవునికై వడిఁ జూపుచుండెను. ౬

మహాపరాక్రమశాలియగు నా హనుమంతుండు భయంకరంబుగా
నటచి ఆసనసంతయు వెఱపించుచు నారాక్షసులయందు నేగంబు వహించెను.

శత్రువుల దపింపఁజేయునట్టి హనుమంతుండు ఆరాక్షసులం గొందఱు
నటచేతంగొట్టెను. కొందఱు బాదంబులందన్నెను. కొందఱుఁ దిడికిటిపోటునం
బొడిచెను. మఱి కొందఱు నఖంబులం జేల్చెను. ౭

హనుమంతుండు కొందఱురాక్షసులను తొమ్ముతోఁ జంపెను. మఱి
కొందఱును దొడలతోఁ జంపెను.

కొందఱు హనుమంతుని ధ్వనికి యచ్చటనే నేలంబడిరి. ౮

తతస్తేష్యమస్మేషు ధూమా నిమిశేషు చ,
తత్రైస్యమగమత్సృష్టం నితో దశ భూమృతమ్.
ఏనేదుర్విష్యతం సాగా వివేకంత్సృని మాణిష,
భగ్నసేవభ్యుచ్యత్రయాభిష కీర్ణాభిప్రయైః.

౧౪

౧౫

ప్రవతా దుధిరేణాథ ప్రసవతోఽగర్భిణః పథి,
వినిధైశ్చ స్వలైర్లంకా పరాద నిస్సతం నిదా.
స తాస్మిన్పథాన్వినిహత్య కాక్షపాత్
మహానిలశ్చండపరాక్రమః కసిః,
యమమణ్మగవైర్యః పునరేవ కాక్షసై
ప్రమేవ వీగోఽభిజగాను శోరణమ్.

౧౬

౧౭

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - షట్పత్వారింశస్సర్గః.

షట్పత్వారింశస్సర్గః

హతా మంత్రిసుతా బుధ్ధ్యా వానరేణ మహాత్మనా,
రావణస్సంహృతోకారశ్చకాన వితముల్లమామ్.

౧

స వియాపాక్షయూసాక్షౌ దుర్ధరం ధైవ కాక్షచం,
ప్రభుసం భాసార్థం చ పంచ సేనాగ్రనాయకాన్.
సందిదేశ దశగ్రీవో వీరాస్య యునికారవాక్,
హనుమద్భిహణవ్యగ్రన్వాముపేగసమూన్మృధి.

౨

౩

యాత సేనాగ్రగాస్పర్శే మహాబలపరిగ్రహః,
సవాజివధమాతంగా స్స కపిశ్చాస్యతామితి.

౪

యత్సైశ్చ ఖలు భావ్యం స్యాత్తమాపాద్య వనాలయం,

అంత సాహిత్యములు వృథులై నేలంబడినది చూచి మిగిలిన వైశ్యుల
బంధయం భయంబునొంది దిక్కులం బఱచినది. ౧౪

వీనుగనులు విశృంఖలుగా నటచినవి. గజ్జములు నేలంబడినది. రథం
బుల మైకవ్యలును భవ్యము గొడగులును విడిగి భూమియంతయు సావరింపి
నవి. ౧౫

అంత మార్గమునందు నెత్తురు విలులు గట్టి పాటినది. లంకయం
దంతయు సాసావిధములుగా ఎక్కువనైన వినుబడినది. ౧౬

మహాబలంబును భయంకరంబును చరాశ్రయముగల యువకుడు సా
హనుమంతుండు బలంబున పృథ్వియగు సాహాయ్యముం బుట్టి యంతయు ఇతరు
లగు రాక్షసులతో లగుద్ధము నేయఁగోరి యుద్ధోరణుల చేకమనకే సాయ
యొందెను. ౧౭

ఇది నలువదియైదవ సర్గము.

సలుపదియాటవ సర్గము

రావణుండు మర్రిత్రిపుత్రులు మహావక్త్రమకాలియగు హనుమంతు
నిచే జంబుబడి గని తెలిసికొని మనమును భయమునొందినవాడయ్యు దాని
నొరులనుం జెలియనీయక భయమునగల్గు చేహవికారములం గప్పికొని నుండి
నూరినవే నేనెను. ౧

అదృష్టవంతుని రూపాక్షుని యూపాక్షుని దుర్ధంతుడగురాక్షసుని
బ్రతుమని భోగకర్తల డనువాని హనుమంతుం బట్టిగొన విధికిచ్చగలవానటను
యొద్దమున వానినిచేపునకుంజోల చేకము గలవారలు నయవికారదులును
కూర్చునునగు నీసేనానాయకులు మైదగునిలకాచి యిట్లని యాజ్ఞాపించెను. ౨, ౩

మహాబలకాలురగు సేనాధిపతులారా! సూర్యుండయు గుఱ్ఱులును రథము
లను గజములనుంబూడిపోయి మా వానరుని తీక్షింపుడు. అని యాజ్ఞాపించెను.

మీ రాజునరునిద్వకుం బోయి యెంతమాత్రము నేమటక ప్రయత్న
మున నుండవలయునని మఱియు దేశకాలనిరోధి యయిన తార్కమమును జేయ

కర్మ చాపి సమాధే ముగి దేశంబు విహోధిమనః. ౫

[వానరోఽయమితి జ్ఞాత్వా చ హి శుభ్యతి సే మునః,
నైవాహం తం కపిః మన్యే యథే ముగి ప్రస్తుతాః థా.]

న హ్యహం తం కపిం మన్యే కిద్ధౌ నా ప్రతిత్సాహిమా,
సర్వథా తస్య వాద్యాతం మహాబలపరిగ్రహమ్. ౬

భవేడింద్రేణ వా సృష్టమస్తదగ్రం తపోబలాత్,

సనాగయక్షగంధర్వా దేవాసురమహ్నశః. ౭

యుష్మాభిస్సహితైస్సర్వైర్వయా సహ వినిర్జితాః,
తైరవశ్యం విధాతవ్యం వ్యతిః కించిదేవ సః. ౮

తదేవ శాస్త్ర సందేహః ప్రసహ్య పరిగృహ్యతాం,
శావమానోఽభవద్భిశ్చ హరిర్ధిరపరాక్రమః. ౯

దృష్టా హి వారయః పూర్వః మమా నిపులవిక్రమాః,
వాల్మీచ సహ సుగ్రీవో బాంబనాంశ్చ మహాబలః. ౧౦

నీలస్సేనావతిశ్చైర యే చాన్యే ద్వివిదానయః,
నైవం తేహం గతిర్భీమా న తేజో న పరాక్రమః. ౧౧

న మతిర్న బలోగ్నాహా న రూపపరికల్పసం,
మహాత్మత్వమిదం జ్ఞేయం కపిహంపం వ్యవస్థితమ్. ౧౨

ప్రయత్నం మహావాన్తాయ క్రియతామస్య సిగ్రహాః,
కాశం తోకాస్త్రయస్సేంద్రాస్సమరాసురమానవాః. ౧౩

భవతామగ్రతః స్థాతుం సపర్యాప్తా రణాజితే,

హను. [అప్పుడై నానర మన్నంలహాత్రముననే నాననము గుదురుపడ లేదు. ఇప్పుటిదృష్ట మాడంగు నది వానరుని గాకు కష్టము లేదు.] ౫

అతండు నేయుకొన్నిముల విచారించగా నతండు వానరుగడని నాకుం దోచలేడు.

అప్పు నిధములం జూడఁగా నది మహాబలము గల గొప్ప భూతముగా నున్నది గాని వేలుగొడు. ౬

ఒకటి నిండుండు తుమ్మలేసి మనలం బంపుటకై యీభూతమును పృథిచినాఁ డేమి? ౭

నేను మున్ను మిమ్ములనగిదిఱిగూడె గొప్పవలను యత్నలను గంభీర్వు లను దేవతల ననురులను మహర్షులను బయింపింపొన్నాను. ౮

కొంతటి వారలు మన కేజ్జను బగలటాఁగ గీడు నేయవలసినదే. అట్టిదే యిది. ఇంకను నందేహము లేదు. అగ్రాహరముగా దానిం బట్టు కొనుడు. ౯

ఈవానరుఁడు భయంకరమగు పరాక్రమము గలవాఁడు కావున వీని నవసూసింప నొను నలవిగాదు. ౧౦

నేను మున్ను బలని మగ్రీవుని మహాబలం డగు జాంబరంతుని వానర సేనానాయకుం డగు నీలని మఱియు ద్వివిదుండు మున్నగు నితరులను మహా పరాక్రమశాలిం గు వానరులం జూచియున్నాను. ౧౧

వారల కొట్టి భయంకరమయిన గలియును దేజమును బరాక్రమమును బుద్ధినియు బలము నుత్సాహమును రూపమును లేదు. ౧౨

ఇది చూడఁగా వానరరూపము వహించి వచ్చిన మహాభూతముగా నున్నది గాని వేలుగొడు. ౧౩

గొప్పవ్రతముఁజేసి యావానరు నెట్లయిన నిగ్రహింపుడు.

మఱ్ఱొకములనుండు దేవతలు నమరులు మానవులు నొక్కటియయి యిండునిం గూడివచ్చినను యుద్ధభూమియందు మీయెదుట నిలువం జాలరు. ఇది హస్తవసే. ౧౪

తథాపి తం నయజ్ఞేన జయమానాంయతా రణే,
ఆత్మా రక్ష్యః ప్రయత్నేన యుద్ధసిద్ధిని చంచలా,

తే స్వామివచనం సర్వే ప్రతిగృహ్య మాచశాజనః,
సముత్ప్రేతుర్వహాబేగా మాతాశసమతేజసః,
రథైర్నైశ్చ మాతంగైర్వాజిభిశ్చ మహాజవైః,
శస్త్రైశ్చ వివిధైస్తీక్షైశ్చైర్వశిష్టచితాబలైః,

తతస్తు దదృశుర్వీరా దీప్యమానం మహాశరమ్,
రశ్మిమంతసావోద్యుతం స్వతేజోరశ్మిమూరినం,
తోరణం చ హోల్నాహం మహాసత్త్వం మహాబలమ్

మహామతిం మహాదేవం మహాకాయం మహాబలం,
తం సమీక్ష్యైవ తే సర్వే దిశు సర్వాస్సవస్థితాః,

తైస్తైః ప్రహరణైర్విమోభిషేతు సతతతః,
సస్య పంచాయసాస్తీక్ష్యశ్చితాః పీఠాః ఘోషిరః,
శిరస్యైర్బలవత్ప్రాభా బుద్ధిరేణ నిపాతితాః,

సతైః పంచభిరాఽధశ్చైర్శిరసి వానరః,
ఉత్పతత సదా వ్యోమ్ను దిశో దశ వినాదయతా,
తతస్తు దుర్ధరో వీరస్సరథస్సజ్యకార్తుః,
శిరశ్శరశతైస్తీక్ష్యైరభిషేచే మహాబలః,

అట్లయినచోయేం ధర్మమన జయంతే కలగునని నిశ్చయములేదు కావున జయమే గోరునట్టి రాజనీలిజ్ఞుండు సుఖ్యముగాఁ బ్రయత్నమునఁ బన్నునాను రక్షించుకొనవలసినది. అంగ నలన మీరు జాగ్రత్త నవలంబించి యుండుటయందు, అది రావణుండు ఆయనగునని నేనానానుకులగుం జెప్పెను. ౧౪

అంత మహాబలశాలురును మహాదేగులను అస్తిపరోక్షమునంటివగా శ్రమయు గలవారగు నగు నాసేనానాయకుని లైదుగురును రాజాజ్ఞను శిరసా వహించి రథములను మదింబినయేనొగులను మహావేగములన గుట్టుములను నానావిధములగు కఠకు శస్త్రములను ననుష్ఠింపనై న్నిములు. ౧౫ గూడి నొక ముఠునొద్దరిం బోయిరి.

౧౫-౧౬

అంత మహాపరాశ్రమశాలు రగునాసేనానాయకులు అయిభిక్షివగు బహిర్ద్వారమున వెలుంగుచున్నవాఁడు పశ్చిమముంబిన్ సూర్యునిభంగి నొప్పు చున్నవాడని దనకొంతిచే సూర్యుని బోలియున్నవాడను మహాకాన్యములు నీయంగలవాఁడును మహాబలురగునగు నాహనుమంతుంజూచిరి. ౧౬, ౧౭

అంత నాసేనానాయకులు మహాబుద్ధితాలియును మహావేగుండయు మహాదేహుండును మహాబలుండు నగునాహనుమంతుని జూచినంతనే యతని చుట్టను నిలిచి భయంకరము లగునయ్యైహాయుధములతో నెదిరిరి. ౧౮

దుర్ధరండు ఆయనములును గ్రూరములును గజహంగవియును ముఖముల బరంగారునీరు బూసియుండుటంజేసి వసుప్రవన్నెగలవియొం గలువతో కులంబోలెఁ గాఁగిగలవియు నగు నైదుబాణముల నాహనుమంతుఁడతలవైం బ్రయోగించెను. ౧౯

అహనుమంతుఁడు శిరమున తాయయిదుబాణములం దాడితుండై దశ దిశలు నిండ సింహాసాదము నేయించు నాకాశమున కెగిరెను. ౨౦

అంత బరాశ్రమశాలియును మహాబలుండుగు దుర్ధరండు భువెక్కు పెట్టి విధముతో నాకాశమున తుద్గమించి తీక్షణులగు పెక్కు బాణములం బ్రయోగించుచు హనుమంతు నెదిరించెను. ౨౧

స కవిభార్యర సూర్యుడు తం వ్యోమ్ని శరణు నొమ్.
వృష్టిఃసంపదం నయో హంతే నయోదమిస మూరుతః,

౨౩

అర్ద్యమాన స్తత స్తేన దుర్ధరేశానిలాత్త జః.
చకార కదనం భూయో వ్యభత చ టేగవాః,

౨౪

స దూరం సహసోత్పత్య దుర్ధరస్య రథే హరిః.
నిపపాత సుహవేగో విమృష్టాశ్శిర్రావిన,
తతస్స మథితాష్టాశ్వం రథం భగ్నాక్షకూబరమ్.

౨౫

విహాయ న్యపతద్భూమా దుర్ధరస్య క్తజీవితః,
తం విరూపాక్షయూపాక్షౌ నృష్ట్యా నిపతితం భువి.
సంజాతరోషే దుర్ధర్షాపుష్పేతతురరిందమా,

౨౬

స తాభ్యాం సహసోత్పత్య విష్టితో విమలేఽంబరే.
ముద్గరాభ్యాం మహాబాహుర్వక్షస్యభిహతః కపిః,

౨౭

తయోర్వేగవతోర్వేగం వినిహత్య సుహాబలః.
నిపపాత పునర్భూమా సుపల్లసమిక్రమః,

౨౮

స సాలవృక్షమాసాద్య తముత్పాట్య చ వానరః.

౩౦

తాపుభౌ రాక్షసా వీరౌ జఘాన పవనాత్త జః,
తతస్తాంస్త్రీ హతాః జ్ఞాత్వా వానరేణ తరస్వినా.

౩౧

అభివేదే మహావేగః ప్రసహ్య ప్రఘసో హరిం,
భాసకర్ణశ్చ సంక్రద్ధశూలమూదాయ వీర్యవాన్.

౩౨

శరద్ధృతుప్రసంగు వర్షముగరియం మేఘమును వాయువు సులభముగా
నడ్డగించునట్లు హనుమంతుండాకాశమున బొటవర్షము గురియందున్న యా
దుర్ధరు నడ్డగించెను. ౨౩

అంత గట్టు వేగవంతుండగు వాయువుమారుడైన హనుమంతుడు
దుర్ధరునిచే బీడించబడి మతియు నధికముగా మేనుమెంచి యుద్ధము
చేసెను. ౨౪

అహనుమంతుండు సంత నధికవేగము నవలంబించి శివు)మున మారముగాఁ
పై కెగిరి వర్షశముపైఁ బిడుగువడునట్లు దుర్ధరుని ధమాపై నునిపెను. ౨౫

అంత నెదిరి గుల్లములును జచ్చి కండ్లును నొగయెను బిళిగి నేలం
గూలిన రథమునుండి దుర్ధరుడు మృశుండై నేలంబడెను. ౨౬

అదుర్ధరుండు చచ్చి నేలంబడుటను జూచి దుర్ధరులను శత్రువుల
నడంగఁ ద్రొక్కువారలు నగు విరూపాక్షయూపాక్షులు మహాకోపమునొంది
యాకాశమున కెగిరి. ౨౭

అవిరూపాక్షయూపాక్షులు శివు)మున నెగిరి స్వచ్ఛందగు నాకాశ
మున నున్న మహాబాహుండు హనుమంతుని తొమ్మిది నిమగ్నమెయిల నేఁ
గొట్టిరి. ౨౮

గరుత్మంతురకుంబోలెఁ బరాక్రమము గలవాఁడును మహాబలండునగు
హనుమంతుండు వేగవంతులగు నావిరూపాక్షయూపాక్షులవేగము నడంది
మరల నేలకు వ్రాలెను. ౨౯

వాయు దేవుని సమూహండు హనుమంతుండు దంత నొకమద్దిచెట్టుం
జేరి దానింబెఱికి దానిచే నీరులగు నావిరూపాక్షయూపాక్షులం బంపెను. ౩౦

అంత నాదుర్ధర విరూపాక్ష యూపాక్షులు మువ్వరును బలవంతుం
డగు హనుమంతునిచేఁ జచ్చుటఁజూచి మహావేగుండగు ప్రభుచుండు వేగమున
హనుమంతునిపైకిఁ బోయెను. పరాక్రమవంతుండు హనుమంతునితోపించి
హనుమంతుని హనుమంతునిమీఁది కడఁచెను. ౩౧, ౩౨

వీరతః కపిశార్దూలం యశస్వినమపిహితమ్,

పట్టినేన తితాగ్రేణ ప్రభునః ప్రత్యయోధవత్.

33

భాసకర్ణశ్చ శూలేన రాక్షసః కపిసత్తమం,

స తాభ్యాం విజితైర్జాత్రైస్సగిగతమాయహమ్.

34

అభవద్వానరః క్రుద్ధో బాలసూర్యపరాక్రమః,

సముత్పాత్య గిరేశ్వృంగం సమృగ్భాగ్యశపాదకమ్.

35

జఘాన హనుమాన్విరో రాక్షసా కపికుంజరః,

గిరీశృజ్జవినిష్ఠిస్తా తిరకస్తా బభూవత్.

తత స్తేష్యచసన్నేహ సేనాపతిః కంచనమ్.

36

అత్వైరశ్వకా గజైర్నాగా యాతైరోక్తభాగైరపభాగా,

స కపిర్నాశయూమాన సహస్రాక్ష ఇవాసురాః.

37

హతైర్నాగైశ్చ తులైర్భాగైశ్చ మహాద్రథైః,

హతైశ్చ రాక్షసైర్భూమీ దధన్యాన్ సమంతరీః.

38

తతః కపిస్తా భృజసిపతీ రణే

నిహత్య వీరా సబలా సవాహనాః,

సమీక్ష్య వీరః పరిగృహ్య తోరణం

పుతక్షణః కాల ఇవ ప్రజాతయే.

39

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షట్పత్వారిశస్సర్గః.

ఆ ప్రభుసభాసకర్త లిద్వరును ఒక ప్రక్క చేయించి నానరశ్రేష్ఠుండగు హనుమంతునితో యుద్ధము చేసిరి.

ప్రభుమండు కఠిమగుల యుద్ధకర్త గొని చానరశ్రేష్ఠుండగు హనుమంతునితో యుద్ధముచేసెను. భాసకర్టుండు శూలముతో యుద్ధముచేసెను. 33

అహనుమంతుండు అట్లు ప్రభుసభాసకర్టులచే దాడితుండై దేహంబంతయు నెత్తురు గ్రమ్ముచేటి బాలసూర్యునిభంగి వెలుంగుచు గోపంబు నొందెను. 34

నానరశ్రేష్ఠుండగు ఒగ్రాక్రమశాలియు నగు హనుమంతుండు డంత వ్యుగంబులతోను సర్పంబులతోను పృథంబులతోను గూడిన యొకపర్వత శిఖరంబు బెకలించి చానీచే నాప్రభుసభాసకర్టులం జరిపెను. [ఇట్టిగారి శృంగముచే నులుమాడబడిన యూరక్కలు లిరువురు నడ్డముగాఁ బడిరి.]

అట్లు హనుమంతుండు అనేనానాయకులు మృతు లయినపిమ్మట మిగిలియున్న నైశ్యంబునుం జంపెను. 35

అహనుమంతుండు గజ్జింబులచే గజ్జింబులనేసియు నేనుంగులపైనేనుంగులనెత్తి వైచియు భటులనెత్తి భటులపై బడవైచియు రథంబుల రథంబులపై నేసియు నీ ప్రకారమున దేవేంద్రుండు అనురులం బండినట్లు ఆనైన్యమునంతయు నశింపజేసెను. 36

చచ్చివడియున్న యేనుంగులచేతను గజ్జింబులచేతను నిటిగిశూలినగొచ్చి రథంబులచేతను హతులయినరాక్షసుల కశేబరంబులచేతను భూమిమంతయుం గప్పుబడియుండుటంజేసి మార్గంబున నడుచుట కవకాశములే కుండినది. 37

వరాక్రమవంతుండగు నాహనుమంతుండు వీరులగు నానేనానాయకుల నైదుగురను వారి నైన్యవాహనంబులతోడం జంపి యంత మరల నాబహిర్భూతము నొంది ప్రజలవినాశకాలమునందు గుండై యుండు యమునిభంగిం జూడట్లుచు నూటకుండెను. 38

ఇది నలువదియొకవ నర్గము.

సప్తచత్వారింశస్కర్ణః

నేగాసతీకా పంచ స తు ప్రమావితాకా

హనూమతా సానుచరాకా సహమానాకా

సమీక్ష్య రాజా సమరోధతాన్మఖం

కుమారమయం ప్రభుమేషాగ్రతః.

౧

స తస్య దృష్ట్యేహిసాప్రచోదితః

ప్రతాపవాక్ కాచసర్వత్రశాసితః

సమ త్పసాలాభ సమస్మదీరితో

ద్విజాతిముత్తైర్హనిమేన పావకః.

౨

తతో మహద్బాలగివాఃరప్రభం

ప్రతప్తజాంబూనదజాలసంతతం

రథం సహస్థాయ యయా స వీగ్యవాక్

మహాసారిం తం ప్రతి నైగృభృభః.

౩

తతస్తపస్సంగ్రహసంచయాజితం

ప్రతప్తజాంబూనదజాలశోభితం,

పతాకిణం రత్నవిభూషితధ్వజం

మనోజగన్మోహనైర్హయోజితమ్.

౪

సురాసురాధృచ్ఛ్యమసంగః శారిణః

రవిప్రభం వ్యోమచరం సమాహితం,

సతూణమష్టాసీనిబద్ధబంధురం

యథాక్రమావేశితశక్తితోమరమ్.

౫

విరాజమానం ప్రతిపూర్ణవస్తునా సహేమదామ్నా శశిసూర్య

వర్షసాదివాకరాభం రథమాస్థితస్తతస్స నిగ్జగామామరతుల్య

విక్రమః.

౬

నలువదియేడవ సర్గము

అంత రావణుండు సేనాసాయము లందుగొర్రును వైశ్యవాహరము లతో, గూడ హనుమంతునిచే జంపబడుటను విని కనమందటనున్న బాండుచు ఎల్లప్పుడును గయ్యమునకుఁ గాల్గద్రవ్యముండును బాండుచు గోమార్థోన్మత్తుండగు తనకుమారుం జగనయ్యనిపైఁ గటాక్షంబు జరిగెను.

అంత మహాపరాక్రమశాలి యగు నాయుడును బాండు రావణునిచే దృష్టిపూత్రమున నాక్షాపింపఁబడినదిగాఁ జేసి 1074 రములచే నలంకరింపఁబడిన భనుస్సు ధరించి బ్రాహ్మణోత్తములచే హుంబు ప్రేక్షి పృథ్వినిదింపఁబడిన యగ్నిహోత్రముకై వడి సంరంభింపఁ జేసెను.

అంత మహాపరాక్రమశాలియగు రావణునిపైఁ బుండునిగు కత్తునూ రుండు బాలసూర్యుండుబోలె వలంగునటయును నుత్తమంబగు బంగారముచే నలంకరింపఁ బడినదియు నగు గొప్పరథమునెక్కి హనుమంతునిద్వారా బోయెను.

అంత దేవతలసంబోలె మహాపరాక్రమముగల యాయుడును మాండు రావణుండు పెక్కుతపములచే సంపాదించఁబడినదియు శ్రేష్ఠమయిన 1075 రములచే నలంకరింపఁబడినదియును సాధారణములగు బెక్కిములును మజలచే నలంకృతమయిన రాజచిహ్నయుక్తములగు బెక్కిములును గలదియును మనోవేగముగల యెసిమిదియుక్తమాశ్వములు గట్టినదియును దేవతలకును ననురులకును దేహిమాడఁ గూడినదియును భూమిచంటకయె సులపరించునదియును యుద్ధసన్నద్ధం బయినదియును అమృత పాదులతోను ఎసిమిదికత్తులతోను గూడినదియును గంటలు గట్టించుచునదియును అద్యైస్థలముల నుంచఁబడిన శక్తితోమరము లను నాయుధములు గలదియును బంద్రసూర్యులంబోలె వెలంగుచున్న బంగారుప్రవృమాళికలతో నొప్పుచున్నదియును ధనుశకవచాది సమస్తోపకరణములతోను గూడినదియు నగు రథమునెక్కి వెడలెను. ౪—౭

స పూర్వోక్తా భూచక్రమహీం చ సాచలాం

తమరంగమాతంగమహాగఢస్వనైః,

బలైస్సమేతైస్సహితోరణస్థితం

సమర్థమసీనముపాగమత్కపిమ్.

2

స తం సమాసాన్య హరిం హరీక్షణో

యుగాంతకాలాగ్నిమిశ్రప్రహతయే,

అనన్తతం బస్తితజాతసంభ్రమ

స్సమేక్షితాక్షో బహువిధాచతుషా.

౪

స తస్య వేగం చ వేస్తహత్తనః

పరాక్రమం చారిషు సార్థినాత్తజః,

విచారంశ్చ స్వం చ బలం నుహబలం

హిమక్షయే సూర్య ఇవాభివర్ధతే.

౬

స జాతమన్యుః ప్రసమీక్ష్య విక్రమం

స్థిరం స్థితస్సంయతి దుర్నివారణం,

సమాహితాత్తా హనుమంతమాహవే

ప్రచోదయామూస శరైస్త్రిభిశ్చితైః.

౧౦

తతః కపిం తం ప్రసమీక్ష్య గర్జితం

జితశ్రమం శక్తుపరాజయోర్జితం,

అవైక్ష కాక్షస్సముదీర్ణమాసర

స్సబాణపాణిః ప్రగృహీతకార్షకః.

౧౧

స హేమసింహాంగదచారుకుండల

స్సమాససాదాఽశు పరాక్రమః కపిం,

తయోర్భ్రూవాప్రతిమస్సమాగమ

స్సురాసురాణామపి సంభ్రమప్రదః.

౧౨

అట్లు అక్షకుమారుడు అశ్వగజముల భవములు నాశశమున
చర్వితములతోఁగూడిన భూమియు నింత పడుచున్నప్పుడు గూడి సమర్థుఁ
డగు ఆశోకపవనహిర్ద్యారమునం గూర్చుండి నింన్నవాఁడు పగు నొనుచుండు
జేతను.

2

సింహమునకుఁబోలి నేత్రము గల యాయక్షునూరుండు ప్రజల
నశించు జేయఁ బూనియున్న ప్రశంసకాఁగి నీత్రోత్తమిచందమునం జూపట్టు
చున్న హనుమంతుఁడేరి యతనిగంభీరహృదయం అశ్వర్యమును దొట్టు
చాటునుబొంది యశందం వరాక్రమమునందే లుని యతనిని సగౌరవముగాఁ
జూచెను.

౩

మహాబలుఁడగు నాయక్షునూరుండు మహావరాక్రమశాలియగు నా
హనుమంతుని వేగమును శత్రువుల జయించు సరాక్రమమును తగలబఱును
సరిమాచుకొని వనంతర్దువునందు సూర్యుఁడు వృద్ధిబొందునట్లు వృద్ధి
బొందెను.

౪

అంత నక్షకుమారుండు "యక్షమున హనుమంతుని జయించుట కష్ట"
మని యెఱింగి లోపమునొంది స్థిరుండై దుష్పరికగలవాడై హనుమంతునిఁ
దీక్షుమలగు మూఁడుబాణములఁ గొట్టెను.

౫౦

అంత నక్షుండు మనమున గర్వమునొంది భయర్పణముల ధరించి
హనుమంతుండు గర్వితుండు ఎట్టిశ్రమమును సరకునేయక శత్రువులజయిం
చుటయందు సమర్థుఁడు అని యెఱింగి కొంత లిగాలోచించెను.

౫౧

అంత బంగారు వశకమువేసిన బాహువురులును బోలులును ధరించి
యొప్పువాఁడును శత్రువు చెయ్యెత్తుటకు నవకాశములేకుండునట్లు వరాక్ర
మించువాఁడునగు నాయక్షకుమారుండు హనుమంతుం దాఁకెను. అప్పుడా
యిరువుర సమాగమం బనదృశమయి దేవతలకు ననురులకును భయంబు
గలిగించినది.

౫౨

రరాస భూమిర్న తతాప భానుమాన్
 వవౌ న వాయుః ప్రచచాల చాచలః,
 కవేః కుమానస్య చ వీర్య సంయుగం
 ననాద చ ద్యౌరుదధిశ్చచక్షుభే.
 తతస్స వీరస్సుముఖాన్ పతత్రిణ
 స్సుకర్ణవ్రుంఖాన్ సవిషానివోరగాన్,
 సమాధిసంయోగవిమోక్షతత్త్వవి
 చ్చురానథ త్రిన్ పపిమూర్ధ్విశ్చపాతయత్.

౧౩

౧౪

న తైశ్చలైర్హృద్ధి సమం సిసాతేతైః
 తురన్నసృద్ధిగ్ధశివ తైలోచనః,
 నవోదితాదిత్యనిభశ్చ రాంశుమూ
 న్వ్య్రాజతాదిత్య ఇవాంశుమాలికః,
 తతస్స పింగాధిపమంత్రిసత్తమ
 స్సమీక్ష్య తం రాజసరాత్తజం రణే,
 ఉదగ్రసిత్రాయుధచిత్రశార్దుకం
 జహర్ష చాపూర్వత చాహవోస్తుఖః,
 స మందరాగ్రస్థ శివాంశుమాలికో
 వివృద్ధకోపో బలవీర్యసంయుతః,
 కుమారమక్షం సబలం సవాహనం
 దదాహ నేత్రాగ్నిమరీచిభిస్తదా.

౧౫

౧౬

౧౭

తతస్స బాణాసనచిత్రశార్దుక
 శ్శరప్రవహ్నో యుధి రాక్షసాంబుదః,

అప్పు డక్షహనుమంతుల యుద్ధమును జూచి భయమునొంది భూమి భస్మించినది. సూర్యుండు తపింపఁజేయఁడయ్యె. వాయువు వీచఁడయ్యె. పర్వతము చలించినది. ఆకాశము నణచినది. సముద్రముఁగూడ కలంగినది. ౧౩

అంత లక్ష్మణునందు దృష్టిఁగొంచుటయందును బాణమును సంధించుటయందును ప్రయోగించుటయందును నేర్పు యగునాయత్తుండు నుండఁ రములగు ముఖములు గలవియను జెక్కలు గట్టిపవియును బంగారముతోఁ జేసిన క్రిందిచివరకు గలవియను చివరకుఁ బూరికగుటచే నర్చకులుం బోలె నున్నదియు ఇగు మాదుబాణముల హనుమంతునిరమ్మఁజై బ్రయోగించెను. ౧౪

హనుమంతుడు ఆమూఁదుబాణములూ కిరమున ననుకూల నాటు కొని యుండుటచే ధారజాగాఁ గాఱు నెత్తుటం గన్నులు దడియ బాల సూర్యునిభంగి వెలుంగుచు బాణము లనియెడు కిరణముల నొప్పుచున్నవాఁడు కావున కిరణ క్షుల్మముగల సూర్యుండుంబోలెఁ బ్రకాశించె. ౧౫

అంత వానరరాజగు నుగ్రీవునిమంత్రిలో నుత్తముం డగు నా హనుమంతుండు యుద్ధమున నుత్తములు లగునాకావిధాయుధములం గూడి చిత్రగతుల ధనువు మెఱయ విహరించుచుండు నాయత్తుమారుని జూచి సంతోషించి మేనుంబెంచి యుద్ధమునేయ సారంభించె. ౧౬

అప్పుడు హనుమంతుండు భూమికి నడుమ నుండుకట్టి మందపర్వత కిభిరమున నుండు సూర్యునిభంగి నత్యుగ్రుండై చుహాకోపమునొంది బలపరాక్రమములు వహించి కోపమున నెఱ్ఱఁగానుండుటచే నగ్నిహోత్రములుం బోలెఁ గ్రాలుచున్న నేత్రముల నక్షతమారుని ఆతని నై న్యములను నాహనుము లను జూచుటయు జూచెను. ౧౭

అంత యుద్ధమునఁ దనధరువే యింద్రధరువుగా బాణమయం బగు పర్వము గురియుచు మేఘమువలె నుండు నాయత్తుండు మేఘము పర్వతముఁజై

శరాన్తుమోచాశు హరిశ్శగాచ లే
పలాహకో పృష్టిమినాచలోత్తమే.

౧౮

తతః కపిస్తం రణచండవిక్రమం
విచృద్ధజేజోలవీర్యసంయుతం,
కుమారమక్షం ప్రసమీక్ష్య సంయుగే
ననాద హర్షాద్భునతుల్యవిక్రమమ్.

౧౯

స బాలభివాద్యుధి వీర్యదర్శితః
ప్రవృద్ధమన్యుః క్షతజోపమేక్షణః,
సమాసపదాప్రతిమం కపిం రణే
గజో మహామాపమివావృతాత్పణైః.

౨౦

స తేన బాణైః ప్రసభం నిపాతితై
శ్చకార నాదం ఘననాదవిస్ఫ్వనః,
సముత్పాతాశు నిభ స్స మూరుతి
దృఢోరువిక్షేపణమూరదర్శనః.

౨౧

సముత్పతంతం సమభిర్ద్రవద్భలీ
స రాక్షసానాం ప్రవరః ప్రతాపవాక్,
రథి రథిశ్రేష్ఠతమగి కిరక్ శరైః

పయోధరశ్చైలమివాశ్చపృష్టిభిః.

౨౨

సతాక్ శరాంస్తస్య హరిర్విమోక్షయక్
చచార వీరః పథి వాయుసేవితే,

శరాంతరే మూరుతనద్వినిష్పత

స్తనోజవస్సంయుతి చండవిక్రమః.

౨౩

తమాత్తబాణాసనమాహవోస్తుఖం

ఘమాస్తృణంతం విశితైశ్శరోత్తమైః,

ర్షము గురియునట్లు వర్వతాకారుడగు నాహనుమంతునివై బాణములం
ప్రయోగించెను. ౧౮

అంత యుద్ధమున భయంకరంబగు వరాక్రమమునం గ్రాహుడు మిక్కిలి
యధికంబగు లేజమును బలమును బరాక్రమమును గలిగి మేఘముంబోలి నా
కాశమునం దిరుగుచున్న యక్షకుమారులకాచి సంతోషమున సింహనాదము
చేసెను. ౧౯

అయత్నండు బాణం దగుటచేసి యుద్ధమునం బరాక్రమగర్వితుడై
మహాహేమమునొంది నేత్రముల కెఱ్ఱఃపనము గదుర చేయఁగు శ్రావణములం
గప్పుబడిన పెద్దపాడుబాసివైకి బోవునట్లు యుద్ధమున నెదురులేట్టి హను
మంతునివైకి బోయెను. ౨౦

మేఘగర్జనమువంటి ధ్వనిగల యాహనుమంతుఁడు అక్షకుమారుండు
వేసి బాణముల ప్రేటువకు గట్టిగా నఱచెను.

వాయుదేవుని మహారుండగు నాహనుమంతుఁడు బాహువులం దొడ
లను విసరుచుఁ జూపరులు భయమునొంద కీఘ్రముగా నాకాశమున
కెగిరెను. ౨౧

బలవంతుఁడును రాక్షసశ్రేష్ఠుండును మహావరాక్రమకాలియును రథి.
కోత్తముండు నగు నాయత్నండు మేఘము వర్షకమువై తాళ్లవాన గురియు
నట్లు ఆకాశమున కెగురుచున్న హనుమంతునివై బాణములువేయఁచు రథము
తోఁగూడఁ దొడనె తానును ఆకాశమున కెగిరెను. ౨౨

మనమునకుఁబోలి వేగము గలవాఁడు యుద్ధమున భయంకరమైన
వరాక్రమము కలవాఁడునగు నాహనుమంతుఁడు వాయువుంబోలి బాణములతో
నడుమం దిరుగుచు నాయక్షకుమారుని బాణములు తొవైఁ బడనియక వాయు
సేవికంబగు నాకాశమున విహరించుచుండెను. ౨౩

వాయుదేవునిమహారుండగు నాహనుమంతుఁడు ధనువుధరించి యుద్ధ
మున కభిముఖుడై యాకాశమునంతయు బాణములం గప్పుచున్న యక్ష.

అవైషి మాతం మహుసమానచతుషా
జగము చింతించ స మాతృతృజః.

౨౪

తతశ్చైర్భిన్నభుజాంః కపిః
కుమారవీరేణ మహాత్మనా నవత్,
మహాభుజః కర్తవ్యేషత్తత్త్వవి
ద్విచింతయామాన రణే పరాక్రమమ్.

౨౫

అబాలవద్యాదివాకరప్రభః
కరోత్యముం కర్త మహాన్తహాబళః,
న చాస్య సర్వాహవర్తశోభినః
ప్రమాపణే మే దుతిరత్ర జాయతే.
అయం మహాత్మా చ మహాంశ్చ వీర్యత
స్సమాహితశ్చాతిసహశ్చ సంయుగే,
అసంశయం కర్తగుణోదయాదయం
సకాగయత్క్షణనిభిశ్చ పూజితః.
పరాక్రమోత్సాహవివృద్ధమానస
స్సమీక్షతే చూం ప్రముఖాగతస్త్రితః,
పరాక్రమో హ్యస్య మనాంసి కంపయే
త్సురాసురాణామపి శీఘ్రగామినః.

౨౬

౨౭

౨౮

న ఖల్వయం నాభిభవేదుపేక్షితః
పరాక్రమో హ్యస్య రణే వివర్ధతే,
ప్రమాపణం త్వేవ మమాద్య రోచతే
న వర్ధమానోఽగ్నిరుపేక్షితుం డమః.

౨౯

తమూరునిం జూచి మెచ్చుకొని "యతని గొట్టు వధింపఁగలను" అని చింత నొందెను. ౨౪

అంత మహాబాహుం డగుటచే నానుచుండు మహాబలపరాక్రమ శాలి యగు నక్షతమాపునిచే బాణములచే భుజాంతరమానందుఁ గొట్టఁబడిన నాడై యతని కార్యవిశేషముల నెఱింగినవాఁడు కావున నక్షతమాపుని జయించుటను గుఱించి యిట్టని యాలోచించెను. ౨౫

ఇతఁడు మహాబలండు బాలండయ్య బలసూర్యసింధంగి నెలలగుచు గొప్పకార్యము నేయించువాఁడు. నుఱియు నమస్తయ్యధోపాయములను చెలిసి యున్నాఁడు. నా కిదిని జరిపఁ దోచలేదు. ౨౬

ఇతఁడు మహాబలండు. కష్టము నోర్పువాఁడు. యుద్ధమానందలి యుక్తిర్హము గలుగుటవలన నితని నాగయత్యులును దేవతలును మానులను బూజించుచుండురు. ఇందు సందేహము లేదు. ౨౭

ఇతఁడు మనమునఁ బరాక్రమము నుత్సాహమును గదుర నాముఖము నెదుట నిలుచుండి నన్న జూచుచున్నాఁడు.

మిక్కిలి వడిగాఁ బరాక్రమించునట్టి యితనిపరాక్రమముం జూచి నచో దేవానురులకైనను మనమున భయము గల్గును. ౨౮

ఇతని నిష్ఠుడు చంపకుండ నుపేక్షించి విడుతునేని యటుపిమ్మట నితండు తప్పుక మట్లు బాధించును. ఏల యనఁగా నితనిపరాక్రమం విభుడే మిక్కిలి యధికముగా నున్నది. ఇతఁ గొంతసేపటికి మఱియు నెంత యధిక మగునో? కావున నిష్ఠుడు వీనిం జంపుటయే యుక్తం బని నాకుఁ దోచుచున్నది. వృద్ధిబొందుచున్న యన్నిహాత్రము నెప్పుడైన నుపేక్షింప వచ్చునా? అని మానుచుండుం డాలోచించెను. ౨౯

ఇతి ప్రవేగం తు పరస్య తర్క్మయన్
 న్యకర్తయోగం చ విధాయ వీర్యవాన్,
 చకార వేగం తు మహాబల స్తదా
 మతిం చ చక్రేఽస్య వధే మహాకషిః.

30

స తస్య తానప్తహయాన్తహాజవాన్
 సమాహితాన్ భారసహస్త్విశర్తనే,
 జఘాన వీరః పథి వాయుసేవితే

తలప్రహారైః పవనాత్మజః కషిః.

31

తతస్తలేనాభిహతో మహారథ
 స్స తస్య పింగాధిపమన్త్రినిర్జితః,
 ప్రభగ్ననీడః పరిముక్తకూబరః
 పపాత భూమా హతవాజరంబరాత్.

32

స తం పరిత్యజ్య మహారథో రథం
 సకార్తుకః ఖడ్గధరః ఖముత్పతా,
 తపోఽభియోగాదృషిదుగ్రవీర్యవాన్
 విహాయ దేహం మరుతామివాలయమ్.

33

తతః కపిస్తం విచరంతమంబరే
 పతత్త్రిరాజానిలసిద్ధసేవితే,
 సమేత్య తం మూఠతతుల్యవిక్రమః
 క్రమేణ జగ్రాహ సపాదయోర్ధ్వధమ్.
 స తం సమావిధ్య సహస్రశః కపి

34

ర్మహారగం గృహ్య ఇవాండజేశ్వరః,
 ముమోచ వేగాత్పితృతుల్యవిక్రమో
 మహీతలే సంయతి వానరోత్తమః.

35

మహాపరాక్రమకాలియును మహాబలందునగు హనుమంతుండు ఈ ప్రకారము శత్రువు పరాక్రమంబును గుఱించి యాహ్వానించి తాను జేయవలసిన విధంబును నిర్ణయించుకొని యతనిని జంప నిశ్చయించి యధిపత్యమున వేగంబు నవలంబించెను. 30

పరాక్రమవంతుండును వాయుదేవుని కుమారుండునగు హనుమంతుండు మహావేగంబు గలవియ్య నేమఱుపాటు లేనివియ్య హాసావిధగతులందు రథభారంబు నహించునవియ్యనగు సాయశక్తమూరుని గుఱుచుల నెనిమిదింటి సాకాశమున నతిచేతం గొట్టి చంపెను. 31

అంత వానరరాజగు సుగ్రీవుని మంత్రియయిన హనుమంతుని యఱచేసి చేటునకు ఆయత్తుని మహారథము చక్రంబులు పిఱిగియ్య నొగతొలంగియ్యగొట్టంబులు చచ్చియ్య సాకాశంబుననుండి నేలంగూలినది. 32

భయంకరంబగుపరాక్రమంబుగలవాడగు దశ్శును సారథిని గుఱుంబులనుం గాపాడుకొనుచు బదునొకండువేలనుండి విలుకాండ్రలో బోరంజాలిన మహాకూరుండు నగుసాయశ్శుండు అరథంబు విడిచి ధనుస్సుని ధరించి ఋషి తపంబు పెంపున దేహంబు విడిచి స్వర్గమునకు బోవునట్లు ఆకాశంబున కెగిరెను. 33

అంత వాయువునకుంబోలె మహాపరాక్రమముగల హనుమంతుండు గరుత్మంతునకును వాయుదేవునకును సిద్ధులకును విహరసానముయిన యాకాశమునందు విహరించుచున్నయాయశ్శుమూరుం బాచి యంపాయంబున నతనిపాదంబులం గట్టిగాఁ బట్టుకొనెను. 34

తనశండ్రియగు వాయుదేవునకుంబోలె పరాక్రమంబు గలవాడగు వానరోక్తముండు నగుసాహనుమంతుండు గరుత్మంతుండు మహాసర్పంబును బట్టుకొనునట్లు ఆయత్తునిం బట్టుకొని వేయిమాడ్లు త్రిప్పి వేగంబున నేలంబడగొట్టెను. 35

స భగ్న బాహూపకటిశిరోధరః
 ఊరస్ససృజ్విర్మథితాస్థిలోచనః,
 స భగ్న సంధిః ప్రవిక్లిష్టబంధనో
 హతః ఊతౌ వాయుసుతేన రాక్షసః.

31

మహాకపిర్యూమితలే నివీడ్య తం
 చకార రక్షోధిపతే ర్నహద్భయం,
 మహర్షి భిశ్చక్రచరైర్నహఃప్రతై
 స్సమేత్య భూతైశ్చ సయక్షపన్నగైః.

32

సురైశ్చ సేంద్రైర్భృశజాతవిస్మయై
 ర్నతే కుమారే స కపిర్నిరీక్షితః,
 నిహత్య తం వజ్రసుతోపమప్రభం
 కుమారమక్షం ఊతబోపమేక్షణమ్
 తమేవ వీరోఽభిజగామ తోరణం
 శృతక్షణః కాల ఇవ ప్రజాక్షయే.

33

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

అష్ట చ త్వారిం శ స్స ర్గః .

తత స్స రక్షోధిపతిర్నహఃప్రతై
 హనూమతాఽక్షే నిహతే కుమారే,
 మనస్సమాధాయ తదేంద్రకల్పం
 సనూదిదేశేంద్రజితం సరోపమమ్.
 త్వమస్త్రవిచ్ఛస్త్రవిదాం వరిష్ఠ
 స్సురాసురాణామపి శోకదాతా,

34

అనుక్షపమారుండు చేతులు దొడలును మొలయును మెడయును
 ఒటిగి చేపొమున నెత్తురుగాఱ నెముకలును గండ్లును నలగి కండ్లమఁ గాన
 రాకుండ నుభిబంధములు ఒలుగ వట్టి వీడ హనుమంతునిచే హతుడై నేల
 బడెను. 31

హనుమంతుఁ డట్లక్షపమారు నేలంగొట్టి ముద్దగాఁజేసి రాక్షసేశ్వరుఁ
 డగు రావణులకు మహాభయము గల్గించెను.

హనుమంతుం డక్షపమారుం జంపఁగానే బోలిశ్చక్రంబునం దిరుగు
 వారలును మహావ్రతులు కగుమహర్షులును భూకములును యక్షులును వన్నగ
 ములును దేవతలును దేవేంద్రుండు నొక్కటిగా మిక్కిలి యాశ్చర్యము
 నొంది యాహుమంతుం డాచరి. 32

వరాక్రమమంతుఁ డగు హనుమంతుండు దేవేంద్రుని కొడుకుఁబోలిన
 వాఁడును నెత్తురువలె నెఱ్ఱినై కండ్లుగలవాఁడు నగునక్షపమారుం జూపి అ
 యశోకవర బహిర్ద్వారమునకే పోయి ప్రళయకాలమునందు యమండు
 బోలెఁ జూపఱులకు భయముఁ బుట్టించుచు నూఱుపాడెను. 33

ఇది నలువదియోడవ సర్గము.

నలువదియొనిమిదవ సర్గము

అట్లు హనుమంతునిచే నక్షపమారుండు చచ్చుటకునిని మహావరాక్రమ
 కాలియయిన రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుండు దుఃఖం బడంచుకొని కోపము
 నొంది ఇంద్రతుల్యుండగు సింద్రజిత్తుం డాది యిట్లుని యాశ్లాపించెను. 1

నీ వస్త్రవేత్తవు. శస్త్రవిద్యజేష్ఠివారలలో నుత్తముండవు. నిన్నుఁ
 డాది దేవతలు నరుదులును దుఃఖము నొందుదురు. మఱియుఁ బెక్కు

సమరేషు సేంద్రేషు చ దృష్టకర్తా
పితౄమహారాధనసంబితాస్త్రమ్.

తవాస్త్రబలమాసాద్య నాసురా న మహస్తాభాః,
న తేకుచ్ఛమరే స్థాభిః సురేశ్వరసమాశ్రితాః,
న కల్పిత్రీమ లోకేషు సంయుగే న సితశ్రమః,

భుజవీర్యాభిగుప్తశ్చ తపసా చాభిరక్షితః.
దేశకాలవిభాగజ్ఞస్త్యమేవ మతిసత్తమః,

న తేఽస్త్యతక్యం సమరేషు కిర్తనా
న తేఽస్త్యకార్యం మతిపూర్వమంత్రవే.

న సోఽస్తి కల్పిత్రీమ సంగ్రహేషు హై
న వేద యస్తేఽస్త్రబలం బలం చ తే,
మమాసుయావం తపసో బలం చ తే
పరాక్రమశ్చాస్త్రబలం చ సంయుగే.

న త్వం సమాసాద్య రణావగుర్దే
మనశ్చేమం గచ్ఛతి నిశ్చితార్థం,
నిహతాః కింకరాస్సర్వే జంబుమాతీ చ రాక్షసః.

అమాత్యపుత్రౌ వీరాశ్చ పంచ సేనాగ్రయాయినః,
బలాని సుసమృద్ధాని సాశ్వనాగరథాని చ.

సహోదరస్తే దయితః కుమారోఽక్షశ్చ సూదితః,
న హి తేష్వేవ మే సారో యస్త్యయ్యగ్రినిఘాదన.

ఇదం హి దృష్ట్వా మతిమన్తవాద్యలం
కవేః ప్రభావం చ పరాక్రమం చ,

యాలు చేపేంద్రునితోఁగూడ దేవతానందము యొద్దమున జయించినవాడవు. ప్రహ్లాదేవు నారాధించి పెక్కుదివ్యాస్త్రములు సంపాదించియోగ్నావు. 1
 నీయస్త్రబలముహిమచే ననుయోగాని చాయంపులాగాని చేపేంద్రుని యొద్దవారలగాని యొద్దమున నీయెదుర నిలవంజాలరు. 2

ముల్లోకములందును నీతో యొద్దము చేసి పరాజయము నొందనివాఁడెవ్వఁడును లేడు.

నీవు బాహువరాక్రమమునను దశమునను రక్షితుండవు. విదేశమున నేకాలమున నేదినయపలయనో అపభ్రాగము నెఱిగినివాడవు. దీక్షమయిన బుద్ధికలవాడవు. నీయట్టివాఁడెవ్వఁడును లేడు. 3

యొద్దమునఁ బురుషతారమున నీకశక్యమయిన నేదియు లేదు. బుద్ధితో నాత్మచిందుతులయందు నీకసాధ్య చేదినను లేదు. ముల్లోకములందును నీయస్త్రబలము నీదేహబలము నెఱుంగనివాఁడెవ్వఁడును లేడు. 4

నీవు తపోబలమునను యొద్దమునను అస్త్రబలమునను నన్నుఁబోలినవాడవు. యొద్దమున సంకటము గల్గుచున్నప్పుడు నామనసు నిన్నుఁ దలచి దుఃఖము నొందకుండును. 5

కింకరులందఱును జంపఁబడిరి. జంబుమాలియును వీరులగు మంత్రపుత్రులును సేనాసాయకు లయిదుగురును నిహతులైరి. మఱియు గుఱ్ఱములు నేనుండుల రథంబుల సంపూర్ణంబులైన వైశ్యంబులును జంపఁబడిరవి. 6-7

నీకుఁ దమ్ముండును బ్రియండును బాండు నగునత్తుండును జచ్చి నాడు.

శత్రువులం జంపునట్టి యంద్రజితా! నాకు నీయందుండుగౌరవము వారలయందు లేదు. 8

ఇంద్రజితా! నీవు బుద్ధిమతుడవు. కింకరు లాదిగా నక్షయమాదుని

త్వమాత్త నశ్చాపి సమీక్ష్య సారం
కురుష్వ వేగం స్వబలానురూపమ్.

౧౦

బలావమర్దస్త్వయి సన్నికృష్టే
యథాగతే శాన్త్యతి శాంతశత్రౌ,
తథా సమీక్ష్యోత్త బలం పరంచ
సమారభస్వాస్త్రవిదాం వరిష్ఠ.

౧౧

న వీర సేనా గణశో చ్యవంతి
న వజ్రమాదాయ విశాలసారం,
న మాదుతస్యాస్య గతేః ప్రమాణం
న చాగ్నికల్పః పరణేన హంతుమ్.

౧౨

తమేవమర్థం ప్రసమీక్ష్య సమ్యక్
స్వకర్తసామూహ్యై సమాహితాత్మా,
స్తరంశ్చ దివ్యం భనుషోఽస్త్రవీర్యం
ప్రజాక్షతం కర్త సమారభస్వ.

౧౩

న ఖల్వియం మతిశ్చేష్ఠా యత్త్వాం సంప్రేషయామ్యహం,
ఇయం చ రాజభర్తాణాం క్షత్రస్య చ మతిర్తతా.

౧౪

నానాశస్త్రైశ్చ సంగ్రామే వై శారద్యమందిదమ,
అవశ్యమేవ యోధవ్యం కామ్యశ్చ విజయో రణే.

౧౫

తతః వితుస్తద్వచనం నిశమ్య ప్రదక్షిణం దక్షసుతప్రభావః,
చకార భర్తారమదీనసత్వో రణాయ వీరః ప్రతిపన్నబుద్ధిః.

౧౬

వజ్రకుంగల శూరులంజరించిన యావానరునిబలంబును బ్రభావంబును బరాక్రమంబును వినుర్పించి నీబలంబునకుఁ దగునట్లు వేగము వహించుము. ౧౦

అస్త్రవేత్తలలో నుత్తమండవగు నింద్రజితా! శత్రువులను శమింపజేయంగల నీవు ఇచ్చటనుండిపోయి యావానరుం జేరఁగానే యటుసిప్పుట నైనను మనసేనకు నాశము గలుగకుండునట్లు నీబలంబును శత్రుబలంబునం జూచుకొని యుద్ధంబునేయుము. ౧౧

కరాక్రమకాలిదగు నింద్రజితా! ఒక్కొక్కసారికి గుంపులుగుంపులుగా భటులం జంపునట్టి యావానరునివిషయమయి నేనలు కనికొన్నాను. కరాగ్రంధంబును ఆతనిపై నేమియు నేయంజాలదు. కావున దానిం దీసికొనిపోవలదు. ఇతనికున్నంత శిఘ్రగమనము వాయువునకుంకూడ లేదు. మఱియు నన్ని మహాస్త్రంబువంటివాఁడు కావున నతని బిష్ణుత్వం బొడిచియుం జంప నలవి గాదు. ౧౨

నీవు నేనిప్పుడు చెప్పినవిషయమును జక్కఁగా విచారించి నీకార్యంబు చెడకుండునట్లు ఏమటుపాటులేక దివ్యంబగు నీయస్త్రబలంబును న్నరించుచుఁ బోము. అపాయము రాకుండునట్లు నేయుము. ౧౩

నేను నిన్ను యుద్ధమునకుఁ బంపుట యంత యుత్తమమయినదికాదు. అయితే ఈయుపాయము రాజభర్తములకును వాని ననుష్ఠించు తత్త్రియు నకును యుక్తమయినది కావున నిన్నుఁ బంపుచున్నాను. ౧౪

శత్రువుల నడంగఁద్రొక్కఁజాలిన యింద్రజితా! నీవు నాకావిధా యుద్ధంబుల యుద్ధంబు నేయుటయందుఁ బండితుండవు. కావున నవశ్యము యుద్ధము నేయవలసినది. కావున నవశ్యము యుద్ధంబు జయంబునొందునట్లు నేయవలయును. ౧౫

అంత దేవతలకుంబోలెఁ బ్రభావంబుగలవాఁడును మహాబలంబును బరాక్రమవంతుఁడగు నింద్రజిత్రు తండ్రిచెప్పినమాటను విని యుద్ధంబునకుఁ జోదలించి తండ్రికిఁ బ్రదక్షిణంబు చేసెను. ౧౬

తతః ప్రేక్ష్యగర్జితస్థైరింద్రబన్ధితపూజితః.

యథోద్ధృతః స్థితోత్సహస్సంగ్రాహం ప్రత్యహన్త.

౧౭

శ్రీమాన్ప్రవహాదాయో రాశి సాధితతేస్సుతః,

నిర్జగామ మహాలేజాస్సయంద్ర ఇన వర్షసు.

౧౮

స పక్షి గాజోపమతుల్యవేగే

రాక్ష్యైశ్చైశ్చతుర్భుజిస్తతీత్యదం మైః,

రథం సమాయాత్తమసంగవేగం

సమాహరోహేంద్రజిహంద్రకల్పః.

౧౯

స రథీ ధన్విణాంశ్రేష్ఠశ్చస్త్రజ్ఞోఽస్త్రవిదాం వరః,

రథేనాభివయమా ఊప్రం హనుమాన్మిత్రసోఽభవత్.

౨౦

స తస్య రథనిర్ఘోషం బాహ్యస్వనం కాత్మకస్య చ,

నిశమ్య పారివీరోఽసౌ సంప్రహృష్టతరోఽభవత్.

౨౧

సుమహచ్చాపమాదాయ శితశిలాఙ్గంశ్చ సాయకాః,

హనుమంతమభివ్రేత్య జగాను రణపండితః.

౨౨

తస్మిం స్తత స్సంజుతి జాతహస్తే

రణాయ నిర్గచ్ఛతి బాణపాణౌ,

దిశశ్చ సర్వాః కలుషా బభూవు

ర్షగాశ్చ రౌద్రా బహుధా విసేదుః.

౨౩

సమాగతాస్త్రైశ్చ నాగయతా

మహర్షయ శ్చక్రచరాశ్చ సిద్ధాః,

వభస్సమావృత్య చ పక్షిసంఘా

విసేదురుచైః పరమప్రహృష్టాః.

౨౪

అంత నింద్రజిత్తు తన నారలు నానావిధములం బొగడ యుద్ధగర్వం
బునఁ బరమోత్సాహంబు నొంది యుద్ధంబు సేయుటకై పోయెను. ౧౭

కాంచినందుండును గమలంబుల జేకులంబోలిన కండ్లుగలవాఁడును
ననుహారాశ్రమకాలియు నగు నింద్రజిత్తు పర్వకాలాంబులందు నముద్రుండువలె
నుప్పొంగి యుద్ధంబునకు వెడలెను. ౧౮

ఇంద్రతుల్యుండగు నాయుద్రజిత్తు వేగంబున గడుత్తంతునకు సాటి
యయినవియు వేగంబునఁ బరస్పరసమానములునుఁ బెల్లని కఱకు కోతిబుగల
వియు నగు నాలుగు గజరంబులతోఁ గూడి రథంబు నెక్కిెను. ౧౯

రథికుండును విలుకాంద్రలో శ్రేష్ఠుఁడును శస్త్రనిద్య వేర్పినవాఁడును
అస్త్రవేత్తలలో నుత్తమండునగు నాయుద్రజిత్తు రథంబు నెక్కి శీఘ్రముగా
హనుమంతుఁ డున్నచోటికిం బోయెను. ౨౦

హనుమంతుండు అయిద్రజిత్తుఁడధ్వనిని అట్లెఱాటిధ్వనిని విని పురల
యుద్ధంబు సేయఁగలిగినదని పరమసంతోషంబు నొందెను. ౨౧

యుద్ధంబున నమర్థుండగు నింద్రజిత్తు గొప్పపరుస్సును కఱకు బాణా
దులను దీసికొని హనుమంతునిగుఱించి పోయెను. ౨౨

అంత నప్పుడు ఇంద్రజిత్తు ఉత్సాహంబున బాణంబు వేతందాల్చి
యుద్ధంబునకు వెడలుచుండఁగా దిక్కులన్నియు మలినములుగాఁ జూపట్టినవి.
సూరమృగంబులు నానావిధంబులుగ నఱచినవి. ౨౩

అప్పు డాయుద్ధముఁ జూడ నచ్చటికిఁ బోలికృష్ణసంచారులగు నర్జుం
బులను మహర్షులును సిద్ధులును వచ్చిరి. పక్షులు పరుమఱుతోషమున నాకాశ
మున గుంపులుగట్టి గట్టిగా నఱచినవి. ౨౪

ఆయాంతం సరథం దృష్ట్వా తూర్ణమింద్రజితం కషిః,
విననాద మహానాదం వ్యవర్ధత చ వేగవాన్.

౨౫

ఇంద్రజిత్తు రథం దివ్యమాస్థితశ్చిత్రకార్దుకః,
ధనుర్విష్ణోరయామాస తటిదూర్జితనిస్సవమ్. ౨౬
తతస్సమేతావతితీక్ష్ణవేగా మహాబలా తా రణనిర్విశంకా,
కపిశ్చ రక్షోధిపతేశ్చ పుత్రస్సరాసురేంద్రావివ బద్ధవైరా.

స తస్య వీరస్య మహారథస్య ధనుష్పతస్సంయతి సమృతస్య,
శరప్రవేగం వ్యవహసత్ప్రవృద్ధశ్చచార మార్గేపితురప్రమేయే.

తతశ్చరానాయతలీక్ష్ణశల్యాన్
సుపత్రిణః కాంచనచిత్రపుంఖాన్,
ముమోచ వీరః పరవీరహంతా
సుసన్నతాన్ వజ్రనిపాతవేగాన్.

౨౯

తతస్తు తత్స్వందననిస్సవనం చ మృదంగభేరిఃపటహస్వనం చ,
వికృష్యమాణస్య చ కార్దుకస్య నిశమ్యమోహం పునరుత్పపాత.

శరాణామంతరేష్వాశు వ్యవర్తత మహాకషిః,
హరిస్తస్మాభిలక్ష్యస్య మోఘయాన్ లక్ష్యసంగ్రహమ్. ౩౦

వేగవంతుండగు హనుమంతుండు రథముపెక్కి శిఖ్రముగా వచ్చుచున్న యింద్రజిత్తుకూచి సుతోషమున మహాధ్వని గల్లునట్లు సింహనాదంబు చేసి మేను బెంచెను. ౨౧

ఇంద్రజిత్తును జిక్రంబగు ఘనవై: జేసి వివ్యరథమువైచుండి విడుగునకుంబోలె మహాధ్వనిగల్గునట్లు సారించెను. ౨౨

అంత మహావేగులు మహాబలశాలులును యుద్ధమునం బెంతమాత్రము భయములేనివారలను బరస్పరతైరము గలవారల నగునాహుజను వింద్రజిత్తులు ఒండొరులం గడిసిరి. ౨౩

అహనుమంతుండు మేనుబొచి యస్త్రమేయంబగు నాకాశమున విహరించుచు: బరాక్రమకాలియును: దన్నును సారధిని గుఱ్ఱములనుం గాపాడుకొనుచు: బదునొకండువేలనుండి విలుకాండ్రతో: బోరంజాలినవాడును ధనువ్వుతుండును యుద్ధము సేయుటయందు సమర్థుండును గౌరవంబునొందినవాడు నగు నాయంద్రజిత్తు వేయుబాణముల: దనవై బడనీయక వ్యర్థముగా: జేసెను. ౨౪

అంత కత్తు పీరులజంపునట్టి పీరుండగు వింద్రజిత్తు నిడుపులయినవియు: గఱకుగలవియు నగు నుక్కు మేకులు గలవియును నూదరములగు తెక్కలు గట్టినవియును బంగారముతో: జేయఁబడిన చిత్రములగు క్రింది చివరలగలవియును గొంచెము వంగినయగ్రములు గలవియు వజ్రాయుధమునకుంబోలె వేగముగలవియు నగుబాణములను హనుమంతునివై వేసెను. ౨౫

అంత నాహనుమంతుండు ఆయింద్రజిత్తు రథధ్వనిని మధ్యళలు భేదంబున కప్పెటలు మొదలగువాని ధ్వనిని ఆకర్షించు:బడుచున్న వింటికట్టమును విని మరల నాకాశమున కెగిరెను. ౩౦

అహనుమంతుండు గుఱిపట్టికొట్టుటయందు: బ్రసిద్ధుడైన యాయంద్రజిత్తువట్టిన గుఱి వృద్ధుమగునట్లు శిఖ్రమునమున బాణముల మధ్య ప్రదేశములందు సంచరించెను. ౩౧

శరాణానుగ్రతస్తస్య పునస్సమభవ ర్తత,
ప్రసార్య హస్తా హనుమానుత్పపాతానిరాత్తజః. 31

తావ్రభౌ వేగసంపన్నా రణకర్షవిశాలదౌ,
సర్వభూతమనోగ్రాహి చక్రతుర్యుధముత్తమమ్. 33

హనుమాతో వేద స రాక్షసోఽంతరం
న మానుతిస్తస్య మహత్తనోఽంతరం,
పరస్పరం నిర్విషహా బభూవతు
స్పృహేత్య తా దేవసమావక్రమా. 34

తతస్తు లక్ష్మ్యే స విహన్యమానే
శరేష్వమోఘేషు చ సంపతత్సు,
జగామ చింతాం మహతీం మహత్త్వా
సమాధిసంయోగసమాహితాత్తా. 35

తతో మతిం రాక్షసరాజసూను
శృణూత తస్మిన్ హరివీరముఖ్యే,
అవధ్యతాం తస్య కపేషుమిత్యు
కథం నిగచ్ఛేదితి నిగ్రహార్థమ్. 36

తతః వైతామహం వీరసోఽస్త్రమస్త్రవిదాం వరః,
సందధే సుమహాతేజాస్తం హరిప్రవరం ప్రతి. 37

అవధ్యోఽయమితి జ్ఞాత్వా తమస్త్రేణాస్త్రతత్త్వవిత్,
నిజగ్రహ మహాబాహుర్ధారుతాత్తజమింద్రజిత్. 38

తేన బద్ధస్తతోఽస్త్రేణ రాక్షసేన స వానరః,

వాయుదేవునికుమారుడగు హనుమంతుడు అయింద్రజిత్తుబాణములను ముందట నెరుచుగానుండి మరల జేతులుచాచి యాకాశమున కెగిరెను. అట్లు నానాప్రకారముల విహరించెను. 32

వేగవంతులను యుద్ధముజేయుటయందు సగుర్తులను నగునాహనుని యింద్రజిత్తు లిద్వరును సమస్తభూతముల మనఃములను సంతోషముగల్గునట్లు ఉత్తమంబగు యుద్ధముఁ జేసిరి. 33

హనుమంతుని ఇంద్రుని యింద్రజిత్తునకుఁ దెలియదయ్యె. హనుమంతునకు మహాపరాక్రమకాలియగు నాయుంద్రజిత్తుని యంతరము దెలియలేదు. అట్లు దేవతలకుంబోలె మహాపరాక్రమముగల యాయుద్వరునిను ఒకరినొకరు జయించుట యసాధ్యముగా నుండినది. 34

అంత నట్లమోములు లగుబాహుము లేసినను హనుమంతునిపైఁ బడఁగఁజిత్రపీష్ఠ వృద్ధుగుటం జూచి గుణిపట్టుటయందును బాణములు సంధించుటయందును నేనుపాటు లేనట్టి మహాపరాక్రమకాలియగు నాయుంద్రజిత్తు గొప్ప చింతనొందెను. 35

అంత రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుని బొడుకయిన యాయుంద్రజిత్తు “హనుమంతుని పధింప నలదిగాదు” అని యెఱింగి పట్టుకొనుటకైచను “ఇతఁడేవిధమునఁ బట్టువడు” నని యాలోచించి వానరోక్తముం డగునాహనుమంతుఁడు పట్టువడునట్లు ఒకయుపాయము వన్నెను. 36

అంత పీఠుండును అస్త్రవేత్తలలో నుత్తమండును మహాకాలికాలియునగు నాయుంద్రజిత్తు వానరోక్తముం డగు నాహనుమంతునిపైకి బ్రహ్మాస్త్రము సంధించెను.

సమస్తాస్త్రతత్త్వములు నెఱింగినవాఁడును మహాబాహుండునగునింద్రజిత్తు “హనుమంతుని జంప నలదిగా” దని యెఱింగి బ్రహ్మాస్త్రముం బ్రయోగించి వాయుపుత్రుండగు హనుమంతుని బట్టుకొనినెను. 37

అంత నాహనుమంతుఁడు ఇంద్రజిత్తు ప్రయోగించిన బ్రహ్మాస్త్రము

అభివన్నిర్విచేష్టశ్చ పసాత స మహీతలే.

3౯

తతోఽథ బుధ్వా స తదాస్త్రబంధం

ప్రభోః ప్రభావాద్విగతాత్తవేగః,

పితామహానుగ్రహమాత్మనశ్చ

విచింతయామాస హరిప్రవీరః.

౪౦

తతస్త్వాయంభువైర్తంత్రైర్భిహ్నాస్త్రమభిమంత్రితం,

హనూమాంశ్చింతయామాస పరదానం పితామహాత్.

౪౧

న మేఽస్త్రబంధస్య చ శక్తిరస్తి

విమోక్షణే లోకగురోః ప్రభావాత్,

ఇత్థేన మత్వా విహితోఽస్త్రబంధో

మయాత్మయానేరనువర్తితవ్యః.

౪౨

స వీర్యమస్త్రస్య కపి ర్విచార్య

పితామహానుగ్రహమాత్మనశ్చ,

విమోక్షశక్తిం పరిచింతయిత్వా

పితామహాజ్ఞామనువర్తతే స్త్.

౪౩

అస్త్రేణాపి హి బద్ధస్య భయం మమ న జాయతే,

పితామహమహేంద్రాభ్యాం రక్షితస్యానిలేన చ.

౪౪

గ్రహణే చాపి రక్షోభిర్మహాస్తే గుణదర్శనః,

రాక్షసేంద్రేణ సంవాదస్తస్మాదృష్టాంతు మాం పరే.

౪౫

స నిశ్చితార్థః పరవీరహంతా

సమీక్ష్యకారి వినివృత్తచేష్టః,

పరైః ప్రసహ్యభిగతైర్నిగ్రహ్య

సహద తైస్తైః పరిభర్తస్యమానః.

౪౬

నకుఁ గట్టుచుడి చేష్టలు దక్కి నేలంబడెను.

37

అంత నప్పుడు హనుమంతుఁడు తాను బ్రహ్మాస్త్రంబుచేఁ బట్టువడుట నెఱింగి బ్రహ్మదేవుని ప్రభావంబువలనఁ జేష్టలు దక్కి తనకుఁ మూర్ఖము బ్రహ్మదేవుఁ డొసంగిన వరముం దలంచుకొనెను.

౪౦

అంత హనుమంతుఁడు కనపై నిద్రజీత్తు స్వాయంభువమంత్రంబుల వల్లిమంద్రించి బ్రహ్మాస్త్రము ప్రయోగించివాఁడని తెలిసికొని తనకుఁ మూర్ఖము బ్రహ్మదేవుఁడు వరు డొసంగియుండుటకు తలంచుకొనెను.

౪౧

లోకగురుండగు బ్రహ్మదేవుని ప్రభావమువలన బ్రహ్మాస్త్రబాధము నేనే విడిపించుకొనంజాల నని తలంచి నన్న యిట్లు బ్రహ్మాస్త్రముచే బంధించినాఁడు. అయినను నేను బ్రహ్మదేవునియొద్ద బాధయును గొంచె మనుసరించి యుండవలసి నదే అని హనుమంతుఁడు తలంచెను.

౪౨

హనుమంతుఁ డట్లు బ్రహ్మాస్త్ర ప్రభావమును విచారించి తనకుఁ మూర్ఖ మేయై స్త్రమునైనను సరకుసేయవండుకైని బ్రహ్మదేవుఁ డనుగ్రహించి యుండుటను దలంచుకొని బ్రహ్మదేవుని యాజ్ఞాచొప్పునఁ గొంతసేపు బద్ధుఁ డయ్యెను.

౪౩

బ్రహ్మాస్త్రంబున బంధింపఁబడినవాఁడ నగునన్ను బ్రహ్మదేవుండును దేవేంద్రుండును వాయుదేవుండును రక్షించుచున్నారు. కావున నాకేమియు భయంబు గలుగదు.

౪౪

ఒకవేళ రాక్షసులు నన్నుఁ బట్టుకొన్నను సామ మహాధలం బగు రావణునితోటి సంవాదంబు గల్గును. కావున నన్ను శత్రువులు పట్టుకొన్నను బట్టుకొందురుగాక. అని హనుమంతుఁడు తలంచెను.

౪౫

శత్రువీరులం జూపువాఁడును చక్కగా విచారించి కార్యంబులం జేయువాఁడునగు నాహనుమంతుండు ఈ ప్రకారము నిశ్చయించి చేష్టలు దక్కి రాక్షసులు తన్నుఁ బట్టుకొని భయంబుర మెల్లమెల్లగా నెదుటవచ్చి నానావిధంబులం బెదిరింపఁగా సింహ నాదము చేసెను.

౪౬

తతస్తం రాక్షసా నృష్ట్యా నిర్విచేష్టచరితమమ్,
బబంధుశ్శణవత్కృత్ప్రమచీరైశ్చ సంహతైః.

౪౬

స రోపయామాను పరైశ్చ బంధనం
ప్రసహ్య పీరైరభినిగ్రహం చ,
కాతూహలాన్తాం యది రాక్షసేంద్రో
ద్రష్టుం వ్యవస్థేదితి నిశ్చితార్థః.

౪౭

స బద్ధస్తేన వల్లీన విముక్తోఽస్త్రేణ పీర్యవాక్,
జిహ్వబంధస్సచాన్యం హి స బంధమనున తతే.

౪౮

అథేంద్రజిత్తు ప్రమచీరబద్ధం
విచార్య వీరః కపిసత్తమం తం,
విముక్తమస్త్రేణ జగాదు చింతాం
నాన్యేన బద్ధో హ్యనునర్తతేఽస్త్రమ్,
అహో మహత్కర్తృ కృతం నిరర్థకం
న రాక్షసైర్నంత్రగతిర్విదృష్టా,
పునశ్చ నాస్త్రవిహతేఽస్త్రమన్య
త్సృవర్తతే సంశయితాస్తస్స సర్వే.

౫౦

౫౧

అస్త్రేణ హనుమాన్ ముక్తో నాత్మానమనబుభ్యత,
కృష్యమాణస్తు రక్షోభిస్తైశ్చ బంధైర్నివీడితః.

౫౨

హన్యమానస్తతః క్రూరై రాక్షసైః కాష్ఠముష్టిభిః,
సమీపం రాక్షసేంద్రస్య ప్రాకృష్యత స వానరః.

౫౩

అంత రాక్షసులు శత్రువుల నడంగఁ ద్రొక్కజాలిన హనుమంతుడు
చేష్టలు దక్కియందుటంజూచి జనపశురను సారవీరలంఘనం బేడి యా
త్రాక్షతో బంధించిరి. ౪౭

హనుమంతుడు “ఒకవేళ రావణుండు కొతూహలమున దన్నుఁజూచు
నేమో” అని తలంచి వీరులగు సారాక్షసులు దన్ను గట్టినను బలాత్కార
మునం బట్టుకొన్నను దానికంతయు నొప్పియండెను. ౪౮

రాక్షసు లట్లు పరాక్రమవంతుడగు హనుమంతుని అనారతోఁ గట్టఁగా
నాబ్రహ్మస్త్రబంధం బతని విడిచినది. మఱియొకదానితోఁ గట్టినపిమ్మట
బ్రహ్మస్త్రబంధము నిలువదు. ౪౯

అంత వీరుండగు నింద్రజిత్తు నానంద్రేష్ఠుడయిన హనుమంతుండు
సారవీరతోఁ గట్టబడఁగానే బ్రహ్మస్త్రబంధమువలన విడివడుట నెఱింగి
“మఱియొకదానితోఁ గట్టినపిమ్మట బ్రహ్మస్త్రబంధము నిలువదు గదా” యని
చింతనొందెను. ౫౦

అయ్యో! గొప్పవని నేసినను అది పృథ్విమయినది. మూర్ఖులగు నీరాక్ష
సులు బ్రహ్మస్త్రస్వభావమును విచారించక యానారతో హనుమంతుం గట్టి
సారు. మఱియొ బ్రహ్మస్త్రము ప్రతిసాతమయిన పిమ్మట మఱియొక యస్త్రము
పాఱదు. ఇక మాయందెఱితోడను రావణునకు సంకటము గల్గును. అని
నింద్రజిత్తు చింతించెను. ౫౧

హనుమంతుడు బ్రహ్మస్త్రంబువలన విడిపడియును తన్ను రాక్షసులు
గట్టిగా బంధించి యాడ్చుకొని పోవుచున్నను “దన్ను బ్రహ్మస్త్రంబు విడిచిన”
దని తెలిసికొనఁడయ్యె. ౫౨

అంత నిద్రయులగు సారాక్షసులు హనుమంతుని గట్టియలం గొట్టు
చును విడికిళ్ల బొడుచుచును రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుని సమీపమున
కీడ్చుకొని పోయిరి. ౫౩

అధేంద్రజితం ప్రసమీక్ష్య ముక్త
మస్తేజ బద్ధం ద్రుమచీరసూత్రైః,
వ్యదర్శయత్తత్ర మహాబలం తం
హరిప్రవీరం సగణాయ రాజ్ఞే.

౫౪

తం మత్తమివ మాతంగం బద్ధం కపివరోత్తమం,
రాక్షసా రాక్షసేంద్రాః స రావణాయ స్యవేదయన్.
కోఽయం కస్య కుతో వాఽత్ర కింకార్యం కోవ్యపాశ్రయః,
భృతి రాక్షససీరాణాం తత్ర సంజజ్ఞరే కథాః.

౫౫

౫౬

హన్యతాం దహ్యతాం వాఽపి భక్ష్యతామితి చాపరే,
రాక్షసాస్తత్ర సంక్రుద్ధాః పరస్పరమథాబ్రువన్.
అతీత్య మార్గం సహసా మహాత్మా
స తత్ర రక్షోఽధిపపాదమూలే,

౫౭

దదర్శ రాజ్ఞః పరిచారవృద్ధాన్
గృహం మహారత్నవిభూషితం చ.

౫౮

స దదర్శ మహాతేజా రావణః కపిసత్తమం,
రక్షోభిర్వికృతాకారైః కృష్యమాణమితస్తతః.

౫౯

రాక్షసాధిపతిం చాపి దదర్శ కపిసత్తమః,
తేజోబలసమాయుక్తం తపంతమివ భాస్కరమ్.

౬౦

స రోషసంవర్తితతామ్రదృష్టి
ర్దశాననస్తం కపిమన్వవేక్ష్య,
అథోపవిష్టాన్ కులశీలవృద్ధాన్
సమాదిశత్తం ప్రతి మంత్రిముఖ్యాన్.

౬౧

అంత సారాజనభయం వింద్రజిత్తు బ్రహ్మస్త్రంబువలన విడివడి సార
జిగుల త్రాళ్లచే బంధింపఁబడిన మహాబలుండగు సాహసుమంతులకాచి “య
తఁడె యాచార్యుడు” డని సభిపలతోఁ గూడిన రావణునితో జూపెను. ౫౪

రాక్షసులు మధించియేనుంగుం బోలియున్నబద్ధుండగు సాహసు
మంతుఁ డిఁకొనిపోయి రాక్షసేక్షకుండగు రావణునకుం జూపిరి. ౫౫

ఈవానరుం డెవ్వఁడు? ఎవ్వనిమనిషి? ఇచ్చటికిల వచ్చినాఁడు?
ఇచ్చట నికలికేమిచని? ఎవ్వనియొద్దకు వచ్చినాఁడు? అని యిట్టాసభయందు
రాక్షసులు వరస్పదము చెప్పకొనిరి. ౫౬

అంత నచ్చట మఱికొందఱు రాక్షసులు “ఈవానరుం జరిపుఁడు.
బహింఁచినయొఁడు. భక్షింపుదము” అని వరస్పదము చెప్పకొనిరి. ౫౭

అంత మహాపరాక్రమకాలియగు హనుమంతుఁడు శిఖ్రింబుగ మార్గంబు
నలిక్రమించి రావణుని పాదమూలంబుననున్న నుంత్రివృద్ధులను దివ్యమణుల
నలంబ్రకంఠై యున్న సభాగృహమునుం జూపెను. ౫౮

మహాపరాక్రమకాలియగు సారావణుండు విశృతరూపులగు రాక్షసుల
చేత నీకట్టున కాకట్టునకు నీడ్వలబడుచున్న వానరోక్తముని హనుమంతుని
జూపెను. ౫౯

వానరోక్తముండగు హనుమంతుఁడు కాలిమంతుఁడును బలవంతుఁ
డును మహాహృమ్నమునఁదలి సూర్యునిభంగి వెలుంగుచున్నవాఁడు నగురావణుం
జూపెను. ౬౦

అంత సారావణుండు కోపంబుచే నేత్రంబుల నెఱ్ఱఁదనంబు గడుర
గ్రుడ్డు త్రివృదు సాహసుమంతులకాచి యతని సమాచారం బడుగుటకై
యచ్చటఁగూర్చుండి యున్నకులశీలవృద్ధులగుమాంత్రిశ్రేష్ఠుల కాజ్ఞాపించెను.

యథాశ్రమం తైస్స కసిర్విస్మయః
 కార్యార్థమథస్య చ మూలమాదౌ,
 నివేదయానూన పురీశ్వరస్య
 దూతస్స కాళాదహమాగతోఽస్మి,

౬౨

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

ఏకోనపఞ్చాశస్సర్గః.

తతస్స కర్తణా తస్య విస్తితో భీమచిత్తయః,
 హనుమానోఽతామ్రాక్షో రక్షోధిపమవై శుభః.

౧

భ్రాజమానం మహార్క్షేణ శాంచనేన నిరాజతా,
 ముక్తాబాలావృతేనాథ మకుటేన మహాద్యుతిమ్,
 వజ్రసంయోగసంయుక్తైర్వహార్షమణివిగ్రహైః,
 హైమై రాభరణైశ్చిత్రైర్ననేన ప్రకల్పితైః,
 మహార్షతామసంవీతం రక్తచందనరూపితం,
 స్యనులిప్తం విచిత్రాభి ర్వివిధాభిశ్చ భక్తిభిః,
 విప్రులైర్దర్శనీయైశ్చ రక్తాక్షైర్భిమవిక్రమైః,
 దీప్తతీక్ష్ణమహాదంష్ట్రైః ప్రలంబదశనచ్ఛదైః,
 శిరోభిర్దశభిర్వీరం భ్రాజమానం మహాబసం,
 నానావ్యాళసమాక్షీర్ణైశ్చిఖరైరివ మందరమ్.

౨

౩

౪

౫

౬

నీలాంజనచయప్రఖ్యం హరేణోరసి గాజతా,
 పూర్ణచంద్రాభవక్రేణ నబలాకమివాంబుదమ్,
 బాహుభిర్బద్ధకేయూరైశ్చండనోత్తమరూపితైః,

౭

అంత గాఢమంత్రులు “నీవేల యిచ్చటికి వచ్చినావు ? ఎవ్వరు నిన్ను
 పిలిపారా?” అని క్రమంబుగా నడుగగా మానుమంటుండు “నేను వానరా
 భీశ్యురండగు ముగ్ధునిదూతను. అతఁడు సుఖంగా వచ్చినాను” అని వారలను
 తెలుపును.

౬౫

ఇది నలువదియొనిమిదవ సర్గము.

నలువదితొమ్మిదవ సర్గము

అంత భయంకరమైన క్రమంబుగా మానుమంటుండు “రావణుండు తాను
 నింపాననయిన సేయిండ్లి నన్ను గట్టించి యిచ్చటికిఁ దెచ్చించినాఁడు గదా”
 యని యతని కార్థముని కాశ్యపశ్యమునొంది కోపమున శేత్రంబులం బెట్టి
 వనంబు గదుర రావణుం జూచెను.

౬౬

అంత మానుమంటుండు దివ్యంబును, గాఢచమయంబును, మంత్రేము
 లతో నలంకరింపఁబడినదియు కిరీటముతో నొప్పచున్నవాఁడగు మహా
 కాంఠిగలవాఁడును వజ్రంబులు మొదలుగా నానావిధమణులు పొదిగి బంగారముతోఁ
 జేసిన నానావర్ణంబులగు నాభరణములతోఁ గూడినవాఁడును
 ఉత్తమంబగు పట్టువస్త్రము గట్టుకొన్నవాఁడును కస్తూరిమొదలగునవి గలిపిన
 రక్తచందనము ధరించుచున్నవాఁడును గొంచెము తెఱవఁబడిన నోళ్లగల
 వియం మందరంబులును జూపరులకు భయంబుగలిగించునవియనగు బెద్దకఱకు
 శోణులగలవియు వ్రేలుకాదు పెదవులుగలవియునగు పదితలలుగలవాఁడగు
 టచే నానాదుష్టచ్యుగసంపన్నంబులగు శిరగబుతోఁ గూడిన మందరపర్వ
 తంబుకై పడి భాస్వించున్నవాఁడును కాటుకవలె నల్లనివాఁడును తొమ్మన
 నిండుపండునితోలు పతకముతోఁగూడిన ముక్తాహరణు గలవాఁడు కావున
 గొక్కెరలతోఁ గూడినయాకాశంబుపగిసి జూపట్టుచున్నవాఁడును బాహు
 పురులు ధరించినవియుఁ జందరాలంకృతంబులును బీసంబులును ఆయిదుతలలు
 పర్వంబులంబోలె నున్నవియునగు బాహువులు గలవాఁడును రత్నంబులు
 చెక్కి మంచికంబళము పరచి మందరముగానుండు స్ఫూటికపీఠంబున

భాజమానాంగదైః పీనైః పంచశీరైరివోర్నైః	౮
మహతి స్ఫుటికే చిత్రేరత్న సంయోగ సంస్కృతే,	
ఉత్తమాస్తరణాస్తీర్ణే సూపవిష్టం వరాసనే.	౯
అలంకృతాభిరత్యర్థం ప్రమదాభిస్సమంతకః,	
వాలవ్యజనహస్తాభిరారాత్సముపనేవితమ్.	౧౦
ద్యుర్ధరేణ ప్రహస్తేన జహాపార్శ్వేన రక్షసా,	
మంత్రిభిర్నంత్రతత్త్వజ్ఞైర్నికుంభేన చ మంత్రిణా.	౧౧
సుఖోపవిష్టం రక్షోభిశ్చతుర్భిర్బలదర్శితైః,	
శృత్స్విః పరివృతో లోక శ్చతుర్భిరివ సాగరైః.	౧౨
మంత్రిభిర్నంత్రతత్త్వజ్ఞైరన్యైశ్చ శుభబుద్ధిభిః,	
అన్యాస్యమానం రక్షోభిస్సురైరివ సురేశ్వరమ్.	౧౩
అపశ్యద్రాక్షసపతిం హనుమానతితేజసం,	
విష్ఠితం మేరుశిఖరే సతోయమివతోయదమ్.	౧౪
సత్రేస్సంపీడ్యమానోఽపి రక్షోభిర్భీమవిక్రమైః,	
విస్తయం పరమం గత్వా రక్షోధిపమవైక్షత.	౧౫
భాజమానం తతో దృష్ట్వా హనుమానాక్షనేశ్వరం,	
మనసా చింతయామాస తేజసా తస్య మోహితః.	౧౬
అహో రూపమహా ధైర్యమహా సత్త్వమహా ద్యుతిః,	
అహో రాక్షసరాజస్య సర్వలక్షణయుక్తతా.	౧౭
యద్యధర్తో న బలవాక్ స్యాదయం రాక్షనేశ్వరః,	
స్యాదయం సురలోకస్య సశక్రస్యాపి రక్షితా.	౧౮
అస్య క్రూరైర్నృశంసైశ్చ కర్తృభిర్లోకకుత్సితైః,	
తేన బిభ్యతి ఖల్వస్తాల్లోకాస్సామరదానవాః.	౧౯

జక్కఁగా నలంకరించుకొని చామరములు చేతులం దాల్చియున్నయుక్తమ
స్త్రీలచే పీవంబడుచు నాజగుప్రక్కలను దుర్ధరుండును బ్రహస్తుండును
మహాపాద్యుండును నిటంభుండును నను నజగురు మంత్రివర్యులు చతుస్స
మంద్రములు లోకముందోలెఁ బరివేష్టించియుండ వారలతో సుఖసల్లాసం
ములు సేయుచు నితరులగు పెక్కుమందులచే దేవతలచే దేవేం
దుండుదోలె సేవించఁబడుచు మేరుపర్వతకేఖరంబుననున్న నూతనమేఘంబు
కైవడి నీలదేహంబునఁ గాంచనసీమనఁగతుండై యొద్దచున్నవాడు నగు
రాక్షసేశ్వరుని రావణంజూచెను; ౨-౧౪

అహనుమంతుండు భయంకరంబగుపరాక్రమంబు గలయారాక్షసులు
తన్ను బాధించుచున్నను దాని సరకుసేయక రావణుని యద్భుతాకారంబునకుఁ
బరమాశ్చర్యంబునొంది మరల రాక్షసనాయకుండగురావణం జూచెను. ౧౫

హనుమంతుఁ డట్లు దేదీప్యమానుడై యున్న రావణునింజూచి యతని
కాంతివలన మోహంబునొంది తేజఃమాడంజాలక యిట్టిని చెప్పెను. ౧౬

రాక్షసరాజగు రావణుని యాకారము ధైర్యము బలము కాంతి
నను స్తతుభలక్షణంబులును అన్నియు నాశ్చర్యకరములుగా నున్నవి. ౧౭

ఇతఁడు ఇంత యధికమయినయధర్తమును చేయకుండునేని రాక్షస
రాజగు రావణుండు ఇందునకును దేవలోకంబునకుం గూడఁ బ్రభువగును.

ఈరావణుండు భయంకరంబులును గూరంబులును జనకంటకంబులు
నగు కర్తవ్యుల ననేకంబులం జేసియున్నాఁడు. అందుచేతనే యితనింజూచి
దేవతలును దానవులును మున్నగునమస్తలోకంబులవారును భయంబునొందెదరు.

అయం హ్యుత్సహతే కుర్వః కర్తుమశక్యం జగత్,

ఇతి చింతాం బహునిధానుశరోస్తతిమాన్ వారిః,

దృష్త్వా రాక్షసరాజభ్య ప్రభావమపి తోజసః.

10

ఇతి శ్రీమత్సుందర కాండే - ఏకోనవిశ్వాశస్సర్గః.

ప ఛా శ స్స ర్గః.

తముద్వీక్ష్య మహాబాహుః పింగాక్షం పుత్రస్థితం,

కోపేన మహతాఽఽష్టై రావణో లోకరాదణః.

11

శంకావృతాత్తా దధ్యా స కపీంద్రం తేజసా వృతం,

కిమేష భగవాన్నుదీ భవేత్సాక్షాదపి హతః.

12

యేన శస్త్రోఽస్తి కైలానే మయా సంచాలితే పురా,

సోఽయం వానరమూర్తిస్సాక్షిః కింస్విద్భావోఽపి వాఽసురః.

13

స రాజా రోషతామ్రాక్షః ప్రహస్తం మంత్రిసత్తమం,

కాలయాక్తమువాచదం చచో విప్రులమర్థతో.

14

దురాత్మా పృచ్ఛ్యతామేష గుటః కిం వాఽస్య కారణం,

వనభంగే చకోఽస్యార్థో రాక్షసీనాం చ తర్జనే.

15

మత్పురీకుప్రభృష్యాం వాఽఽగమనే కిం ప్రయోజనం,

ఆయోధనే వా కిం కార్యం పృచ్ఛ్యతామేష దుర్జితః.

16

రావణస్య వచశ్శ్చుత్వాప్రహస్తో వాక్యమబ్రవీత్,

ఇతఁడు కోపమునొందునేని ప్రపంచమునంతయు నేకసమాద్రంబుగాఁ జేయఁజూచును. అని హనుమంతుఁడు చింతించెను. •

శుద్ధిమంతుండగు హనుమంతుండు మహాకాలికాలి యగు రావణుని ద్రుభావంబుజూచి యిట్లు బానావిధులుగాఁ దలపోసెను.

ఇది సలువదితొమ్మిదవ సర్గము.

ఏబదియవ సర్గము

మహాబానుండును సమస్తాకంబుల నేడ్పించువాఁడునగు శారావ ఁండు మహాకోపంబునఁ దనమొంపట నున్నవాఁడును గోరోచనపువన్నెగల శండ్లతో నొప్పుదున్నవాఁడును చేజొవంతుండగు నగువాని వాగరోత్తమ హనుమంతుఁజూచి యంత మరంబున భయంబునొంది యిట్లుని చింతించెను. 1

నున్న సేను కైలాసపర్వతమును గదలించినప్పుడు నాకు కాపంబు నొసంగినట్టి భగవంతుండగు సాక్షాన్నందికేశ్వరుండే యిచ్చటికి ఈవానర రూపంబున వచ్చినాఁడా యేమి? 2

లేక మహాసుండగు బాణుండె యిట్లు వానరాకారంబుఁ దొల్పి వచ్చినాఁడా యేమి? అని రావణుండు చింతించె. 3

రాక్షసరాజగురావణుం డంతఁ గోపంబునొంది సేత్రంబుల నెఱ్ఱఁ దనంబు గదుర మంత్రిశ్రేష్ఠుండగు ప్రహస్తుఁజూచి యాకాలంబునకుఁ దగి నట్లు అధికమయిన యర్థముగల గంభీరంబగుమాటం జెప్పెను. 4

“నీ వెచ్చటనుండి వచ్చినావు? ఇచ్చటి కేలవచ్చినావు? ఆశోకవనంబు నేల విలచినావు? రాక్షసస్త్రీల నెందుకు తెనఁచినావు?” అని నీ వీ దురాత్ముని నడుగుము. 5

“నీవెట్టివారికిఁ జొరరాని నాపట్టణంబున కేల వచ్చితివి? యుద్ధం జేసి చేసిరి?” అని నీవు దురాత్ముండగు వీని నడుగుము. అని రావణుండు ప్రహస్తునితోఁ జెప్పెను. 6

ప్రహస్తుఁడు రావణుండు చెప్పినమాటను విని హనుమంతుం జూచి యిట్లు చెప్పెను.

సమాశ్వాసి హి భద్రం తే నభీః కార్యా త్వయా కవే. ౭

యది తావత్త్వమింద్రేణ ప్రేషితో రావణాలయం,
తత్త్వమాఖ్యాహి మాభూతే భయం వానర మోక్ష్యసే. ౮
యది వై శ్రవణస్య త్వం యదుస్య పరుణస్య చ,
చారరూపమిదం కృత్వా ప్రవిష్టో నః పురీమిమామ్. ౯

విష్ణునా ప్రేషితో వాఽపి దూతో విజయకాంక్షిణా,
న హి తే వానరం తేజో రూపమాత్రం తు వానరమ్. ౧౦
తత్త్వతః కథయన్వాద్య తతో వానర మోక్ష్యసే,

అనృతం వదతశ్చాపి దుర్లభం తవ జీవితమ్.
అథవా యన్నిమిత్తం తే ప్రవేశో రావణాలయే, ౧౧

ఏవముక్తో హరిశ్రేష్ఠస్తదా రక్షోగణేశ్వరమ్.
అబ్రవీన్నాస్తి శక్రస్య యమస్య పరుణస్య వా, ౧౨

భనదేన న మేసఖ్యం విష్ణునా నాస్తి చోదితః. ౧౩

జాతిరేవ మమ త్వేషా వానరోఽహమిహగతః,

దర్శనే రాక్షసేష్వస్య దుర్లభే తదిదం మయా.
వనం రాక్షసరాజస్య దర్శనార్థే వినాశితం,
తతస్తేరాక్షసాః ప్రాప్తా బలినో యుద్ధకాంక్షిణాః. ౧౪

రక్షణార్థం తు దేహస్య ప్రతియుద్ధా మయా రణే,

హనుమంతుడా! దోహటనొందు. నీకు మంగళం బగుగాక భయపడవలదు. 2

ఇచ్చటికి నిన్ను దేవేంద్రుడు పంపినాడా! గుబేరుండు గాని యముఁడుగాని పరుణుఁడుగాని పంపగా చారుండవై యిచ్చటికి వచ్చిరావా? లేక విష్ణుదేవుఁడేమైనను రావణుని జయింపఁగోరి నిన్ను ఇచ్చటికి దూతగాఁ బంపినాడా? ఎవ్వరు పంపించు నిశ్చయము జేయుటలేదు. భయంబు నొందకుము. యథార్థస్థితి తెల్పుము. నిన్ను విడిచి పుచ్చెదము. ౩

సీదేహముమాత్రము వానరదేహముగాని ప్రభావము దలంచినచో నదృశ్యముగా చున్నది. ౧౦

నీవు నీవృత్తాంతమును యథార్థముగాఁ జెప్పుము. అజిహ్నుట నిన్ను విడిచి పుచ్చెదము. ౧౧

నీవబద్ధముఁ జెప్పుదువేని ప్రాణంబుతోఁ నుండఁజాలవు. ౧౨

అట్లు ఎవ్వరిచేతనం బంపఁబడక నీవైయే వచ్చినవాడ వగుదువేని నిచ్చటికేల వచ్చితివో దానినైనం జెప్పుము. ౧౩

తానరోత్తమండగు హనుమంతుండు ప్రహస్తుండు చెప్పినమాటను విని రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుంజూచి యిట్లని చెప్పెను. నేను దేవేంద్రునకు గాని యమునకుఁగాని పరుణునకుఁగాని చారుండవై వచ్చినవాడనుగాను. ౧౪

నాకుఁ గుబేరునితో నంతమాత్రము స్నేహములేదు. నన్ను విష్ణుదేవుం డిచ్చటికిఁ బంపలేదు. ౧౫

నేను జాలిచేతను వానరుండనుగాని వానరరూపంబు నొందివచ్చినవాడను గాను. ౧౬

రాక్షససాయకుండ వగునీదర్శనంబు నాకు దుర్లభం బగుటంజూచి నీ దర్శనంబుఁగోరి నీయశోకవనంబు విడిచితిని. ౧౭

అంత బలవంతులగు రాక్షసులు నాతో యుద్ధంబు సేయఁగోరి నావ్రే వచ్చిరి. ౧౮

నాదేహసంరక్షణార్థమై యుద్ధంబున నేను వారలను మరలం గొట్టితిని. ౧౯

అస్త్రైశ్చైర్ము శక్యోఽహం బంధుం దేహాన్ధైరైః.

ఏతామహాదేవ పరో మమూహ్యేనోఽభ్యుపాగతః,
రాజానం ద్రష్టుం నామేన మయా-స్త్రమనుప బ్రవీణమ్.

నిముక్తోఽహం మస్త్రేణ నాత్మనై స్త్వభివీచితః,
కేనవిద్రాజకార్యేణ సంప్రాప్తోఽస్మి తవా-న్యమమ్.
యాతోఽహమితి విజ్ఞేయో రాఘవస్యామితౌజసః.

సూర్యశాం చాపి వచనం మమ పథ్యమిదం ప్రభో.

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - పంచాశత స్కంధః.

ఏకాదశ స్కంధః

తం సమీక్ష్య మహాసత్త్వం సత్త్వవాన్ వారసత్తమః,

వాక్యమర్థవదవ్యగ్రస్తముపాచ నశాననమ్.

అహం సుగ్రీవసదైశాదిహ ప్రాప్తస్తవాలయం,
రాక్షసేంద్ర హరిశస్త్రాం భారీతా కుశలమబ్రవీత్.

భ్రాతుశ్శృణు సమాదేశం సుగ్రీవస్య మహాత్మనః,
ధర్మార్థోపహితం వాక్యమిహ చాముత్ర చక్షుమమ్.

రాజా దశరథో నామ దధకజ్వరవాజిమాన్,
ఏతేవ బంధుల్లోకస్య సురేశ్వరసమద్యుతిః.

దేవానుగులకును వియస్త్రింబునకును విపాశంబునకును నన్ను బంధించినట్లు నలవిగాదు. ౧౩.

నాకును ఈవరంబును బ్రహ్మదేవుండే యిచ్చినాడు.

రాక్షసరాజువగు సిన్నుఁ జూడవలయునను నాశచే నేనీ బ్రహ్మస్త్రింబు నకు బద్ధుండవలెని. వేఱుగాదు.

న నీ రాక్షసులు బంధించినంతనే బ్రహ్మస్త్రింబు విడిచినది.

నా కొకరాజకార్యమున్నది. అందుకై నేను నీయొద్దకు వచ్చినాను.

నేను కొలంచితేని పరాక్రమము గల రాజునియొద్దకుండి వచ్చి దూతనని యెఱుంగుడు.

గాక్షసప్రభుండవగు రావణుడా! నేను నీకు మేలుగలిగించుమాటలం జెప్పెదను. దాని వినుము. అని రావణునితో మానుమంతుండు చెప్పెను.

ఇది విజయవ సర్గము

ఏబదియొకటవ సర్గము

బలవంతుండును వానరశ్రేష్ఠుండును నగుహనుమంతుండు మహాబలశాలి యగు సారావణుఁజూచి యధికమయిన యర్థముగల యీమాటం జెప్పెను.

సుగ్రీవుండు నీకుఁ జెప్పుమని నొన్నిసమాచారములం జెప్పి నన్నుఁ బంపుటంజేసి నేను నీయొద్దకు వచ్చినాను. ౧

రాక్షసులకుఁ బ్రభుండవగు రావణుడా! నీకుఁ దోఁబుట్టువువంటి వాఁడును వానరాధీశ్వరుండునగు సుగ్రీవుండు తనజేమమును నీకుఁ జెప్పు మనెను. ౨

మహాత్ముండును నీకుఁ దోఁబుట్టువువంటివాఁడు నగుసుగ్రీవుండు చెప్పిన భర్తార్థసహితంబును ఇహపరనాకంబుల రెంటియందును మేలుగలిగించునదియు నగు మాటం జెప్పెదను. వినుము.

అధికముగా రథంబులు నేనుంగులు గుఱ్ఱములునుగలవాఁడు దేవేంద్రుండుఁబోలేఁ గాంతిమంతుండు నగుదశరథుండను నొక్కమహారాజుండెను.

- శ్వేతస్తస్య మహాబాహుః పుత్రః ప్రియకరః ప్రభుః,
 వితుర్నిదేశాన్నిహిస్తః ప్రవిష్టో దణ్డకావసమ్. ౫
- లక్ష్మణేన సహ భారతా సీతయా చాపి భార్యయా,
 రామో నామ మహాతేజా ధర్మ్యం పథ్ధానమాశ్రితః. ౬
- తస్య భార్యా వనే నష్టా సీతా పతిమసువ్రతా,
 వైదేహస్య సుతా రాజ్ఞో జనకస్య మహాత్మనః. ౭
- సమార్ధమాణస్తాం దేవీం రాజపుత్రైస్సహానుజః,
 ఋశ్యమూకమసుప్రాప్తస్సుగ్రీవేణ సమాగతః. ౮
- తస్య తేన ప్రతిజ్ఞాతం సీతాయాః పరిమార్దణం,
 సుగ్రీవస్యాపి రామేణ హరిరాజ్యం నివేదితమ్. ౯
- తతస్తేన మృధే హత్వా రాజపుత్రేణ వాలినం,
 సుగ్రీవః స్థాపితో రాజ్యే హర్యృతాణాం గణేశ్వరః. ౧౦
- త్వయా విజ్ఞాతపూర్వశ్చ వాలీ వానరపుంగవః,
 రామేణ నిహతస్సభ్యే శరేణైకేన వానరః. ౧౧
- స సీతామార్దణే వ్యగ్రస్సుగ్రీవస్సత్యసజ్జరః,
 హరికా సంప్రేషయామాస దిశస్సర్వా హరిశ్వరః. ౧౨
- తాం హరిణాం సహస్రాణి శతాని నియుతాని చ,
 దితు సర్వాసు మార్గస్తే హ్యధశ్చోపరి చామృచే. ౧౩
- వై నతేయసమాః కేచిత్కేచిత్తత్రానితోపమాః,
 అసజ్గతయశ్శీఘ్రా హరివీరా మహాబలాః. ౧౪
- అహం తు హనుమాన్నామ మారుతస్యౌరసస్సుతః,
 సీతాయాస్తు కృతే తూర్ణం శతయోజనమాయతమ్. ౧౫
- సముద్రం లఙ్ఘయిత్వైవ తాం దిదృక్షురిహః ౭౪తః.

అదశరథమహారాజు జ్యేష్ఠపుత్రుండును అతనిఁ బ్రయుండును మహా
బాహుండును సమద్ధుండును మహాలేఖుండు నగురాముం డనువాఁడు తండ్రి
యాజ్ఞవలన ధర్మం బవలంబించి తమ్ముం డగులక్ష్మణుని భార్యకుం గూడి దండ
కారణ్యంబు నొందెను. గీ, ౭

మహాత్ముండును విదేహదేశరాజు నగుజనకమహారాజుపూతరును పతి
ప్రత్యయనగు సారామునిభార్య సీతయనురామె వనంబున నగవడకపోయినది.

రాజమూరుం డగురాముండు తమ్ములితోఁగూడ సీతాదేవిని వెదకుచు
ముక్కమాకంబునకు వచ్చి సుగ్రీవునితోఁ జేరెను. గ

సుగ్రీవుండు రామునకు సీతను వెదకించెదనని ప్రతిజ్ఞయొనరించెను.
రాముం డందులకు బదులుగా సుగ్రీవుని వానరరాజ్యంబునకు రాజును జేసెదనని
ప్రతిజ్ఞ చేసెను. గ

అంత రాచకొమరుం డగు రాముండు యుద్ధంబున వాలింజంపి సుగ్రీ
వుని వానరభట్టాకసమూహంబుల కధిరాజునుగాఁ జేసెను. గం

వానరోత్తముండగు వాలిని సీవును నెఱుంగుదువుగదా! అట్టివాలిని
రాముండు యుద్ధంబునందు నొక్కబాణంబునం జంపెను. గం

ప్రతిజ్ఞ దప్పనివాఁడును వానరాధీశ్వరుండు నగు నాసుగ్రీవుండు సీతను
వెదకుటయందె యత్యాసత్తుండై సమస్తదిక్కులకును వానరులం బంపెను. గ

వానరులు లక్షలుగాను వేయిలక్షలుగాను గుంపులుగూడి సమస్తదిక్కు
లందును బాతాళమునందును భూమియందును ఆకాశమునందును అసీతను
వెదకుచున్నారు. గ3

అందు నేలనే తాఁకకుండ నతిశీఘ్రంబుగా సంచరించువారలు మహా
బలశాలులు నగు వానరపీరులు కొందఱు గరుత్మంతునివంటి వేగముగలవారలు
నుటికొందరు వాయువేగంబు గలవారలు. గ4

నేను వాయుదేవుని కుమారుండ హనుమంతుం డనువాఁడ.

నేను సీతానిమిత్తమయి నూఱుమోజనంబుల వైకాల్పంబుగల యీ
సమద్రంబును దాటి సీతం బాచుటకై వచ్చినాను. గ5

భ్రమతా చ మయా దృష్టా గృహేతే జనకాత్మజా. ౧౬

తద్భవాన్ దృష్టధర్మార్థ స్తపఃకృతపరిగ్రహః,

పరదారాన్తహఃప్రాజ్ఞ నోపరోద్ధం త్వమర్హసి. ౧౭

న హి ధర్మవిరుద్ధేషు బహ్వపాయేషు కర్తవ్యం,
మూలభూతేషు సజ్జన్తే బుద్ధిమన్తో భవద్విధాః. ౧౮

కశ్చ లక్ష్మణముక్తానాం రామకోపాసువర్తినాం,
శరాణామగ్రతః స్థాతుం శక్తో దేవాసురేవ్యపి. ౧౯

న చాపి త్రిషు లోకేషు రాజన్విద్యేత కశ్చన,
రాఘవస్య వ్యభీకం యః కృత్వా సుఖమవాఘ్నుయాత్. ౨౦
తత్త్రికాలహితం వాక్యం ధర్మమర్థానుబంధి చ,
బుధ్యస్య నరదేవాయ జానకీ ప్రతిదీయతామ్. ౨౧

దృష్టా హీయం మయా దేవీ లబ్ధం యదిహ దుర్లభం,
ఉత్తరం కర్తవ్యచ్ఛేషం నిమిత్తం తత్ర రాఘవః. ౨౨

లక్ష్మితేయం మయా సీతా తథా శోకపరాయణా,
గృహ్య యాం నాభిజానాసి పంచాస్యామివ పన్నగీమ్. ౨౩

వేయం జరయితుం శక్త్యా సాసురైరమరైరపి,
విషసంసృష్టమత్యర్థం భుక్తమన్నమివౌజసా. ౨౪

నే నీలంకయందు సీతను వెదకుచుండఁగా నీగృహముననే నాకు సీత
యగవడినది. ౧౬

అట్లుండుటఁజేసి (నామాట వినుము) నీవు కాస్త్రంబులు చూచి
చక్కఁగా ధర్మస్వరూపంబు దెలిసినవాడవు. మహాతపంబుచేసినవాడవు.

రావణుడా ! నీవు మహావంశితుడవు. నీ విట్లు పరస్త్రీల నీయింట
నుంచినాని నిరోధించరాదు. ౧౭

సీపంటిబుద్ధిమంతులు ధర్మవిరుద్ధంబులను బెక్క-పాయంబులం గల్గించు
నవియను మూలతో హాసితరంబులు నడుచుట సంతమాత్రమును జేయదు
గదా. ౧౮

రాముండు కోపంబు నొందుట జూచి లక్ష్మణుండు తానును మహా
కోపంబునొంది ప్రయోగించుబాణంబులముందట నిలుచుటకు దేవానురులయి
నను సమర్థులు కారు. ౧౯

రాక్షసరాజగు రావణుడా ! రామాన కవరాధము గావించి సుఖంబు
నొందంగలవాండు ముల్లోకంబులందును దిక్కడైన నుండడు. ౨౦

ఈమాట నుగ్రీవుండు నీతోఁ జెప్పుమని చెప్పినాడు. ఇది సీత భూత
భవిష్యత్పర్వమానకాలంబులందును మేలుగలిగించునది. ధర్మమును మఱియు
సమస్తపురుషార్థంబుల నొనంగుచుండును నని తలచి రామునకు సీతాదేవి
నిమ్మ. ౨౧

నేను సీతాదేవింజూచినాను. మాకందఱుకును ఏది దుర్లభముగా నుండి
నదో అట్టిసీతాదర్శనము పొందఁబడినది. ఇంకమీఁదః జేయవలసిన కార్యము
రామునియందున్నది. అది నా కాజ్ఞాపించఁబడలేదు. ౨౨

నీవు అయిదుతలల సర్పంబును గ్రహించినట్లు ఎవ్వతెను గ్రహించి
అయిదుతలల సర్పమువంటిదానిని గ్రహించినా నని తెలిసికొనకున్నావో అట్టి
పరమదుఃఖితయయియున్న సీతాదేవిం జూచినాను. ౨౩

దేవతలు ననురులు నొకటియయినను ఎచ్చుగా విడుచుగలసిన యన్న
మును దిని చేర్చింపుఁజేసికొనం జాలనట్లు ఈసీతను దక్కించునొకజాలరు.
సుందర—౩౯

తపస్సన్తాపలబ్ధస్తేయోఽమం ధర్మపరిగ్రహః,
 న స నాశయితుం న్యాయ్యో ఆత్మప్రాణపరిగ్రహః. ౨౫
 అవధ్యతాం తపోభి ర్యాం భవాన్ సమనుపశ్యతి,
 ఆత్మసస్ససురై ర్దేవైర్దేవై స్త్రాప్యయం మహాన్. ౨౬

సుగ్రీవో న హి దేవోఽమం నాసురో న చ రాక్షసః,
 న బానవో న గంధర్వో న యక్షో న చ మృగః. ౨౭

[మూనుషో రాఘవో రాజన్ సుగ్రీవశ్చ హరీశ్చరః,
 తస్మాత్ప్రాణపరిత్రాణం కథం రాజ న్మరిష్యసి,

న తు ధర్మోపసంహారమధర్మఫలసంహితమ్. ౨౮

తదేవ ఫల మన్వేతి ధర్మశ్చాధర్మభావనః,
 ప్రాప్తం ధర్మఫలం తావద్భవతా నాత్ర సంశయః. ౨౯

ఫలమస్యాభ్యధర్మస్య తీవ్రమేవ ప్రపత్స్యసి,

జనస్థానవధం బుద్ధ్యా బుద్ధ్యా వాలివధం తథా. 30
 రామసుగ్రీవసఖ్యం చ బుధ్యస్య హితమాత్మనః,

కామం ఖల్విహమవ్యేకస్సవాజిరథమృజారామ్. 3౧
 లబ్ధ్వాం నాశయితుం శక్తస్తస్యైవమతు న నిశ్చయః,

సీవు మహాకవయ్య గావించి యందులకుఫలముగా దీర్ఘాయుస్సు నొంది యున్నావు. దాని నశింపజేసికొనుట యుక్తముకాదు. ౨౫

సీవు గొప్ప తపస్సు చేసి దేవతలచే గానీ యనుభవచేతన గానీ యవ ధ్యుడ వగునట్లు వర్తము గొని యున్నావని గర్వింపియున్నావు. ఆవర్తము గూడ బాధించుకారణం బొక్కటి యున్నది. ౨౬

ఈసుగ్రీవుడు దేవత గాడుగదా! అనుకుండును గాడు. రాక్షసుడును గాడు. దానవుడును గాడు. గంధర్వండును గాడు. యక్షుండును గాడు. యక్షుగంబు గాడు. ఆట్లు నీ వెవ్వరివ్వరివలనం బావులేనట్లు వర్తము గొని నున్నావో చార లెవ్వరిలోను జేరనవాడు కాడు. ౨౭

[రాక్షసరాజునగు రావణుడా! రానుండు మానవుడు. సుగ్రీవుడు కోరియుండదా!] అట్టిసుగ్రీవుచేతను బాపక సీవు ప్రాణముల నెట్లు దక్కించుకొంటువు?

ధర్మఫలం లెప్పుడును అధర్మఫలంబుతో జేరదు. ధర్మఫలముతోనే చేతను. మరియు ధర్మమువలననే యధర్మము నశించును. ౨౮

ఆట్లుండుటంజేసి సీవు తపస్సు మొదలగువానిచే సంపాదించిన ధర్మ ఫలములొక గొంక యధర్మమును నశింపజేయుటకై వినయముక్తమైనది. మిగిలినదంతయు నీ వనుభవించినావు. ఇందు సంపదములేను. ౨౯

ఆట్లు ధర్మఫలంబు సంపదయు నిశ్చేషముగా ననుభవించినావు కావున నీసీతాహరణంబునం గల్గినయధర్మమును నశింపజేయుంగలధర్మము నీయందు లేదు. కాబట్టి దీనిఫలముంగూడ నింక శిశువునవలె యనుభవించగలవు.

రాముండొక్కడే జనస్థానంబులోని రాక్షసులనందఱుం జంపుటను విక్కబాణంబుననే వాలించెనుటను రాముండును సుగ్రీవుండును సఖ్యము చేసికొనుటకు విచారించి సీమ హితమగుదానిం చెల్లెడికొనుము. ౩౦

నేనొక్కండన గుఱ్ఱంబులతోను రథంబులతోను గజంబులతోను నిండి యుండు నీలంకరంతయు రూపురూపంబులుదును. అయినను అది రామునికి యుష్షముకాదు. ౩౧

రామేణ హి ప్రతిజ్ఞాతం హర్యృతగణసన్నిధౌ. 31

ఉత్సాదనమమిత్రాణాం సీతాయైసు ప్రధర్షితా,
అపమర్శన్వి రామస్య సాతృదపి ఘృణన్దరః. 32

న సుఖం ప్రాప్నుయాదన్యః సింఘనస్త్వస్యధో జయః,
యాం సీతేత్యభిజానాసి యేయం విష్ణుని తేచకే. 33

కాశరాత్రీతి తాం విద్ధి సర్వలజ్ఞానీనాశసిం,
తపతం కాలపాశేన సీతావిగ్రహరూపిణా. 34

స్వయం స్కన్ధావసక్తేన తమమూర్త్యుని చిన్త్యతాం,
సీతాయాన్దేజసా దగ్ధాం రామకోఽప్రపీడితామ్. 35
దహ్యమానామిమాం పశ్యి ఘరీం సాట్టప్రతోలికాం,

స్వాని మిత్రాణి మత్రింశ్చ జ్ఞాతీక బ్రాహ్మణ సులాకహితాన్.

భోగాన్దారాంశ్చ లజ్ఞాం చ మా వినాశిమఃపాశయ,
సత్యం రాక్షసరాజేన్ద్ర శృణువ్య వచనం మమ. 36
రామదాసస్య దూతస్య వానరస్య విశేషశః,

సర్వాక లోకాక సుసంహృత్య పభూతాక సచరాచరాన్. 37
ఘనరేవ తథా స్రష్టం శక్తో రామో మహాయశాః,

దేవాసురనరేన్ద్రేషు యక్షరక్షోగణేషు చ. 38
విద్యాధరేషు సర్వేషు గర్భర్వేషూరగేషు చ,
సిద్ధేషు కిన్నరేన్ద్రేషు పత్రత్రేషు చ సర్వతః. 39

సీతసహకారించిన శత్రువులం దానేవంవెదనని రాముండు వానరభట్టాక
చదువాహులులయెదుటః ప్రతిష్ఠ చేసిగాఁడు. 32

సాక్షాద్దేవేంద్రుండైనను రామున కపకారము గావించునేని సుఖము
నొందుజాలఁడు. ఇంక నీమఃటియలప్పులనంగతి చెప్పలే! 33

నీవెవ్వఁడని నీవయని తలంచియున్నావో ఎవ్వఁడె యిప్పుడు నీవకం
బునం జిక్కియున్నవో అట్టిసీత యీలంకనంతయు నాశంబు నొందించునట్టి
సంహరకాత్రి (మృత్యువు) అని యెఱుంగుము. 34

అట్లుండుటందేసి సీతాకారంబున నుండునట్టి యీకాలపాశమును
నీచే నీమెదవై వేసికొనవలదు. ఇంక నీకు హితమేదో దాని నాలోచించు
కొనము. 35

ఈలంకాపట్టణము ఇప్పుటికి సీతాలేఖంబున దహించఁబడియోయున్నది.
ఇంక రామునికోపంబునఁ గోటమరుజాలతోను వీధులతోనుగూడ దహించం
బడఁగలదని యెఱుంగుము. 36

నీన్నేహితులను మంత్రులను బాయోదులను దోబుట్టువులను ఇష్టంబు
లగు భోగంబులను భార్యలను లంకను నాశంబు నొందించకుము. 37

రాక్షసరాజులలో నుత్తముండగు రావణుఁడా! నేను రాముని
దాసుండను గావున రావణుని ప్రభావంబును జక్కఁగా నెఱుంగుదును. రాయ
బారిని గావున నీకు హితంబుఁ జెల్పవలసినవాడను. అందును నేను రాక్ష
సుండను గాని దునుష్ఠుండను గాని కాను. వానరుండ నగుటవలన నుధ్యుక్తు
డను. నిష్పక్షపాకంబుగాఁ జెప్పుదును. నామాటను వినుము. నేను జెప్పినది
తప్పదు. 38

మహాకీర్తికాలి యగు నారాముండు పంచమహాభూతంబులతోను
జంగమస్థానరంబులతోనుం గూడ ననుష్ఠలోకంబులను సహించి మరల వాని
యథావ్రకారముగా నృచింపఁ గలఁడు. 39

విష్ణుదేవునకు సరియయిన పరాక్రమంబు గల రామునితో యుద్ధంబు
నీయంగలవాఁడు. దేవతలలోఁగాని ఆసురులలోఁగాని రాజులలోఁగాని
రాక్షసులలోఁగాని విద్యాధరులలోఁగాని గంధర్వులలోఁగాని సర్పంబులలోఁ

సర్వభూతేషు సర్వత్ర సర్వకాలేషు నాస్తి నః,
 యో రాజం ప్రతిముఖేభ్యత విష్ణుతుల్యపరాక్రమమ్, ౪౨
 సర్వలోకేశ్వరవైభవం కృత్వా విప్రియవనత్రయం,
 రామస్య రాజసింహస్య దుష్టభం తన జివితమ్, ౪౩
 దేవాశ్చ దైత్యాశ్చ నిశాచరేష్ఠః
 గంధర్వవిద్యాధరసాగయతాః,
 రామస్య లోకప్రయభయతస్య
 ప్లాతుం న శక్తాస్సుమరేషు సర్వే ౪౪
 బ్రహ్మ స్యయమూర్ఖశ్చతురాసనో వా
 రుద్రస్త్రిణేత్రస్త్రిపురాన్తకో వా,
 ఇన్ద్రో మహేన్ద్రస్సుకనాయకో వా
 తాతుం న శక్తా యుధి రామసభ్యమ్, ౪౫

స సౌష్ఠవోపేత మదీనవాదినః

కవేర్నిశమ్మాప్రతిమోఽప్రియం వచః,

దశాననః కోపవిప్రత్రలోచన

స్సమాదిశత్తస్య వధం మహాకవేః.

౪౬

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకపాశస్మర్యః.

ద్విపాశస్మర్యః.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వానరస్య మహాత్మనః,

అజ్ఞాపయద్వధం తస్య రాజః కోధమూర్ఛితః.

౪౭

గాని సిద్ధులలోఁగాని కిష్టులలోఁగాని కష్టులలోఁగాని వివిధమయిన ప్రాజాలందును ఎచ్చటను ఏకాముకమున లేదు. ౪౦-౪౧

సమస్తలోకనాయకుండును రాజశ్రేష్ఠుండు నగురామున కింతటి మహా జకారఃకు గావించినావు. ఇంత నీవు బ్రతుకఁజాలవు. ౪౩

రాక్షసులకుఁ బ్రభుండవగు రావణుడా! దేవతలును ననురులును గంధర్వులును విద్యాధరులును సర్పంబులును యక్షులును యౌధమన ముహూ కంబులకుఁ బ్రభుండైన రామునియెదుట నిలువఁజాలరు. ౪౪

తనకుఁదానే పుట్టుటంజేసి యతిన్నతంతుండునా నాలుగు మొగముల నేకకాలంబున నాలుగువేదంబులం బడువఁజాలిన మహాత్ముండును సర్వాతి శాయీయునగు బ్రహ్మదేవుండైనఁగాని ప్రళయకాలంబున సమస్తభూకంబుల నేడ్చించువాడును బ్రహ్మదేవుఁకుఁ గల్పానియందు వేదంబులు మొదలగు సమస్తవిద్యల నుపదేశించువాఁడును మూడవశ్రేత్రంబున మన్మథుని దహించిన వాఁడును సమస్తదేవతలకు నసాధ్యులగు త్రిపురాసురుల నొక్క బాణమున నీటుచేసినవాఁడు నగు శివుండైనఁగాని ఐరమేశ్వర్యకాలియు పృథ్వాసురం బంజినవాఁడును సమస్తదేవతలకును బ్రభుండగు దేవేంద్రుండైనఁగాని వీ రందఱు నొకటియైనఁగాని యౌధమన రామవధ్యుడగువాని సెంతమాత్రము రక్షింపఁజాలరు అని హనుమంతుండు రావణునకుఁ జెప్పెను. ౪౫

అసదృశుండగు రావణుండు హనుమంతుండు నిర్భయముగాఁ జెప్పిన నిర్దోషంబును తన కప్రియంబు నగు నామాటను విని కోపంబున శ్రేత్రంబులం ద్రచ్చుచు నా హనుమంతుం బంబ నాశ్చాపించెను. ౪౬

ఇది యేఁబదియొకటవసర్గము

ఏఁబదిరెండవ సర్గము

రావణుండు బుద్ధిమంతు డగు నాహనుమంతుండు చెప్పినమాటను విని మహాకోపమునొంది అహనుమంతుని బంబ నాశ్చాపించెను. ౧

వధే తస్య సమాజ్జన్తే రాజాణాం దురాత్మనా,
నిజవిషవతో దాత్యం నానుమనే విభీషణః.

౨

తం రక్షోభివతిం క్రుధం తచ్చ కార్యం సంపత్తిం,
వివిత్వా చిన్తయామాస క్ల్యాం కార్యవిధాన్తితః.

౩

నిశ్చితార్థస్తకస్సామ్నా పూజ్య శత్రుజిదగ్రజం,
జహాచ హితమర్థార్థం వాక్యం బాక్యవిశాదకః.

౪

క్షమస్య రోషం త్యజ రాక్షసేష్వప్రసీద మద్యాక్లయం
శృణుష్య. వధు న కల్పన్తి పరావర్జ్వాః దూతస్య సంతోషసు
థాభివేష్టాః.

౫

రాజధర్మవిరుద్ధం చ లోకవృత్తైశ్చగర్హితం,
తన చాసదృశం వీర కవేరస్య ప్రసూపణమ్.

౬

ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ రాజధర్మవిశారదః,
పరావరజ్ఞో భూతానాం త్వమేవ పరమార్థవిత్.

౭

గృహ్యన్తే యది రోషేణ త్యాగ్యశోఽపి విపశ్చితః,
తతశ్చాస్త్రవిపశ్చిత్త్వం శ్రమ ఏవ హి కేవలమ్.

౮

తస్మాత్ప్రసీద శత్రుఘ్న రాక్షసేష్వప్రసాదక,
యక్తానుక్తం వినిశ్చిత్య దూరదణ్డో విభీషణామ్.

౯

విభీషణవచశ్చుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః,
రోషేణ మహతాఽఽవిష్టో వాక్యముత్తరమబ్రవీత్.

౧౦

దురాత్ముడగు రావణుండు హనుమంతుని జంప నాజ్ఞాపించుటను విని
ఓభీషణుండు మాత్రము లాను నచ్చినకార్యమును యథార్థముగాఁ జెప్పిన
మాత్రం జంపుటకు నమ్మతించడయ్యెను. 1

కాశ్యపులందుఁ బండితుడగు ఓభీషణుండు రాక్షసేశ్వరుఁ డగు
రావణుఁ డట్లు కోపమునొంది యుగ్రుడయి హనుమంతుని పథసేయయత్నిం
చుటయుఁ నెఱింగి నేయవలసిన తెఱిగు నాలోచించెను. 3

ఆత శత్రువుల జయించువాఁడగు మాటలు శివ్యులయందుఁ బండి
తుండు నగుఓభీషణుండు చేయందగు కాశ్యము నిశ్చయించి పూజ్యుండు
నగ్రజులనుగూ రావణుఁడొక బరమహితులగు సీమాటం జెప్పెను. 5

రాక్షసులకుఁ బ్రభుఁడగు రావణుఁడా! యమింపుము. కోపము విడిచి
ప్రసన్నుడగుము. నామాటను వినుము. మంచిచెడింగులు తెలిసిన మహాత్ము
లగు రాజశ్రేష్ఠులు దూతం జంపను. 7

పరాక్రమశాలివగు రావణుఁడా! ఈహనుమంతుంజంపుట రాజధర్మ
మునకు నిరుద్ధము. లోకాచారమునకు వ్యుల్లక్షముగా నున్నది. నీయట్టి
ధార్మికులకు ననియయన కార్యమును కాదు. 9

ననుస్తప్తానులలోను నీవే ధర్మము నెఱింగినవాడవు, కృతజ్ఞుడవు,
రాజధర్మములం జక్కఁగాఁ దెలిసినవాడవు. మంచిసద్దలు నెఱిసినవాడవు.
మఱియుఁ బరమార్థము నెఱింగినవాడవు. 11

నీవఁటిపండితులను ఇట్లు అస్థానమునఁ గోపమందుదురేని ననుస్త
కాస్త్రములను జదివి పాండిత్యము సంపాదించుకొనుటచే నేమి ప్రయోజనము?
వట్టి శ్రమయ కదా! 13

శత్రువులం జంపువాడవును శత్రువులకు జెరక నలవిగానివాడవును
రాక్షసేశ్వరుండవు నగు రావణుఁడా! అట్లుగుటంజేసి కోపము విడుపుము.
యంత్రాయుక్తముల నాలోచించి దూతకు యోగ్యమైనశివ విధింపుము. ఆని
నిభీషణుండు రావణునకుం జెప్పెను. 15

రాక్షసనాయకు డగు రావణుండు ఓభీషణుండు చెప్పినమాటను విని
మహాకోపమునొంది యట్లుని బదులుచెప్పెను. 17

న పాపాణాం వధే పాపం విశ్మయే శత్రుసూదన,
తస్మాదేనం వధిష్యామి మానరం పాపచారిణమ్,

౧౧

అథర్తమూలం బహురోషయుక్త
మనార్యజాప్తం వచనం నిశమ్య,
ఉవాచ వాక్యం పరమార్థతత్త్వం
విభీషణో బుద్ధిమతాం పరిష్ఠః,

౧౨

ప్రసీద లక్ష్మేశ్వర రాక్షసేన్ద్ర
ధర్మార్థయుక్తం వచనం శృణుష్వ,
దూతానవధ్యాత్వా సమయేషు రాజక
సర్వేషు సర్వత్ర వసన్తి సత్తః,

౧౩

అరణ్యయం శత్రురయం ప్రశ్నార్థః కృతం హ్యనేనాప్రియ
మప్రసేయం, న దూతవధ్యాం ప్రసదన్తి సంతో దూతస్య
దృష్టౌ బహవో హిదణ్డాః,

౧౪

వైరూప్య మజ్జేషు కళాభిమాతో
మాణ్డ్యం తథా లక్షణసన్నిపాతః,
ఏతాన్ హి దూతే ప్రసదన్తి దణ్డాన్
వధస్తు దూతస్య న న క్షుప్రితోఽపి,

౧౫

కథం చ ధర్మార్థనితబుద్ధిః పరావరప్రత్యయనిశ్చితార్థః,
భవద్విధః కోపవశేహి తిష్ఠేత్ కోపం నియన్తునిహిత్యవస్థః,

న ధర్మవాదేన చ లోకవృత్తే న శాస్త్రబుద్ధిగ్రహణేషు
చాపి, విద్యేత కల్పితవ వీర తుల్యత్వం హ్యుత్తమ స్సర్వ
సురాసురాణామ్,

౧౬

ప్రరాప్రమోత్సాహా జనస్వినారి చ సురాసురాణామపి దుష్ట

శత్రువులని జంపునట్టి విభీషణుడా! పాపిష్టులని జంపుటచే నంత మాత్రము పాపము గలుగదు. అందువలనఁ బాపిష్టుండుగనీ కాదు జంపెదను. అని రావణుండు విభీషణునకుఁ జెప్పెను. ౧౧

బుద్ధిమంతులలో మొదటివాఁడగు విభీషణుండు రావణుండు బహు కోపఃఖుఁడై జేప్పిన యధర్మమును దుష్టులకు మాత్రమే తగినదియు నగు మాటను విని వరమధర్మము గల్గునట్లు కార్యనిశ్చయము నేయువాఁడై యట్లుని చెప్పెను. ౧౨

అంకాధీశ్వరుండవృత్త రాక్షససాయకుండవృత్త నగురావణుడా! కోపము విడిచుము. ధర్మార్థముల చెంటిని గలిగించుమాటం జేపెదను వినుము.

రాక్షసరాజవగు రావణుడా! ఏకాలమునందును విష్ణులమునందును గాని దూతలం జంపఁగూడదు. అని పెద్దలు చెప్పెదరు. ౧౩

ఇతఁడు అశుకుమారాదులం జంపుటచే నంతమాత్రమేకాదు. గొప్ప శత్రుండు నగును, ఇందు నదియములేదు. అయినను పెద్దలు దూతంజంపఁ గూడదని చెప్పెదరు. అయితే దూతకు పెక్కుతెలింగుల శిక్షలు చెప్ప బడి యున్నవి. అందేదైన నిప్పుడు ప్రయోగింపవచ్చును. ౧౪

అంగవికృతి గావించుటయేని జబుకులోఁ గొట్టుటయే దలపెండుక లన్నియుఁ గొఱిగి ముండనము గావించుటగాని ముద్రవేయుట గాని యిది దూతకుఁ దగిన దండంబు అని పెద్దలు చెప్పెదరు. దూతంజంపుటనుమాత్రము మన మెప్పుడు నేకాస్త్రమునను విన్నదిగాదు. ౧౫

ధర్మార్థంబులు చక్కఁగాఁ దెలిసినవాఁడును మంచి చెడ్డలు తెలిసి కార్యంబులు నేయువాఁడు నగు నీయట్టివండేతుండును కోపమున కెట్లు వత్తుండగు? దైర్యకాలు లగువారలు కోపంబు నణించుకొందురుగదా.

వరాశ్రమకాలివగు రావణుడా! ధర్మవాదమునందుఁగానీ లాకీకా చారమునందుఁగానీ కాస్త్రములందుఁగానీ బుద్ధియందుఁ గానీ నీకు యంత్ర మగుదాని గ్రహించుటయందుఁ గానీ నీకుసమానుఁ డెవ్వఁడును లేడు. ననువ్రదేవతలకన్నను ననుస్తానురులకన్నను నీవే యంత్రముండవృత్త. [బ్రహ్మచర్య

యేన, త్వయాఽప్రమేయేన సురేంద్రసంఘాః జితాశ్చ యథే
వ్యవకృన్నరేంద్రా

ఇథం విధస్యామరదైత్యశత్రో హూరస్య వీరస్య తవాజితస్య,
మర్వన్తివీరా మనసా న్యలీకం ప్రాజ్ఞే ద్విముక్తా న తు భోః
పురాతే]

న హాస్యస్య కపేహ్యతే రుచిత్పశ్యామ్యహం గుణం,

తేష్యయం సాత్యతాం బ్రహ్మో యైరయం ప్రేషితః కపిః. ౧౪

సాధుర్వా యపి పాఽసాధుః పరైరేష సమప్రితః,
బ్రువన్పరార్థం పరవాక్ న మాతో వధయన్న్యతి. ౧౫

అపి చాస్తిన్నతే రాజన్నాన్యం పశ్యామి భేవరం,
ఇహ యః పునరాగచ్ఛేన్నరం పాఠం మహాపథేః. ౧౬

తస్మాన్నాన్య నథే యత్నః కార్యః పరపురజ్జయ,

భవాన్ సేన్ద్రేషు జేవేషు యత్న మాస్థాతుమర్హతి. ౧౭

అస్తి నివన్ధే సహిమాత మన్యం పశ్యామి యస్తానరరాజపుత్రై,
యుద్ధాయయుద్ధస్త్రియ దుర్విసీతాపుద్యోజయేద్ద్విపథావరుద్ధా.

[అస్తిన్నతే వానరయూథముఖేష్ట సర్వావనం సంప్రవనంతి
సన్తః, సహి ప్రపశ్యామి గుణం యశోవా లోకాపవాదో
భవతి ప్రసిద్ధః.

శోభితులై మేధావు లగుచేవాసుడులకు నైతము దుష్టయందడనై కొలదిండు
రామహిమగల సీతత పెక్కుమాటులు సమస్తదేవతలుల ఎల్లరాజులును
మహాయద్ధముల నోడగొట్టబడిరి. ఇట్టి చండకాశనుడవు చేవాసురభయం
కరుడవు సమరదుర్ధయందవు మహావీరుడవు నైతిన్ముః జెనకువాడు లేడు
సరిగదా, మనకు ననైన నీయెవ విప్రతీపకు కలుచురాడే లేడు, మును
కుండలు సీతత బడి యెట్లు ప్రాణములలో గట్టున బడినవారే కావున
నీతెవ వెనుడును రాదు.]

కాస్తవిరోధము మాత్రమే కాదు. ఇకటి జంతులచే మనకేమియు
లాభమును లేదు.

ఈవానరు నిచ్చటి కెప్పుడు వాసివారో వారల వధింపుము. ౧౮

ఇతండు మంచివాడనుగాక, లేక చెడ్డవాడైన నగుగాక వరులు
కుండుగా వచ్చివాడు. వరాధీశుండు రావుల వారల చేర్చుమన్న మాటలు
జెప్పుచున్నాడు. ఇది యితనికప్పుగాను. కావున నీతం జంతుల యుక్త
మము కాదు. ౧౯

రాక్షసరాజునకు రావణుడా! ఈతడు చండబడిన నిమ్మల ఈ
మహాసముద్రంబు దాటి యిచ్చటికి రాగలభేదరుండు మఱియొక్కొందుడు
నట్లు నాకుఁ దోచలేదు. ౨౦

శత్రువుల వట్టణంబులను జయించునట్టి రావణుడా! అట్లుకావున
నీ విజయం జంతులయందుఁ ప్రయత్నంబు సేయవలదు.

దేవేంద్రునితోఁ గూడ దేవత లెదిరించి వచ్చిరన్నాడు సీవు వారలను
వధింపఁదగుదువు కాని నీకు దూతయగు సీవానరుం జంతుల యుక్తముకాదు.

యద్యప్రియంగదవగు రావణుడా! అతడు చండుబడునని గర్వి
తులును బహుదూరస్థులగు రామలక్ష్మణులను ఇచ్చటికివచ్చి నీతో బోరు
నట్లు సేయంజాలునట్టివాడు మఱియొక్కొ డుండునట్లు నాకుఁ దోచలేదు.
[మీ రీవానరుని జంతువురేని ఎల్లరు మిమ్ము దూషితురు. బోని మరకే
మైన దీని మంచిపేరుగాని ప్రతిష్ఠలాభముగాని కలుగునా అదియునులేదు.
మైగా చెడ్డగాదుక యొకటి కల్గును. ఇది కాదుగాని కలదొక్కటైన నొక
తెలుంగక సేయంతటివానిమీది కీ తుచ్చనగునని బంసిన యామూర్ఖులు.

మూఢః ప్రగల్భైరపి ద్వానీతైర్వైర్వార్యాసరోయం పురుషై
ర్విబుధైః, తేషాం వభాన్తం కురునీర యత్నంశీఘ్రం వినాశాయ
నిశాచరేషు.

మనుష్య తాం త్వరమప్రయత్నం భర్తం సమాస్థాయ సురేష్ట
శతో, దేవేషు సర్వేషు సహంబేషు దైత్యేషు సర్వేషు సహ
నవేషు

కృత్యా ప్రయత్నం సుకృతం సుశీఘ్రం మహ్యాశ్మ జేవం
మనసా ప్రగృహ్య, తా రాజపుత్రై వినిగృహ్య వీరా జయం
పరం స్రాప్నయీ రాక్షసేంద్ర]

పరాశ్రమాత్సహమనోర్వికాం చ సురాసురాణా మపి దుర్జ
యేన, ల్లయా మనో భవన సైవృతానాం యుద్ధా మితి శ్లోక
యతుం న యంతా

౨౩

హితాశ్చ హరాశ్చ సమాహితాశ్చ
కులేషు జాతాశ్చ మహాసుదేషు,
మనశ్చివ శ్చస్త్రభృతాం వరిషాః
కోటిగ్రాహిస్తే సుభృతాశ్చ యోధాః.

౨౪

తదేకదేశేన బలస్య జాన
తేచిత్తవాచశక్యతోఽభియాన్తు,
తా రాజపుత్రై వినిగృహ్య మూఢా
సరేషు తే భావయితుం ప్రథావమ్.

౨౫

నిశాచరాణామధిపాంనుజస్య విభీషణసోర్జితరువాక్యమిష్టం,
జగ్రహ బుద్ధ్యా సురలోకశత్రుర్నవబహూ రాక్షసరాజముఖ్యః.
[కిం వానగం బ్రహ్మ పరం చ సత్యం సర్వస్యవీజం జగతోఽస్య
విష్ణోః, యద్దేవ దేశస్య పరంచ తేజః తదేవ తేజః కపిరేష వీరః.

జరిమార్పయత్కించుము. నామనది చిత్తగించి దేవదానవులం బెల్ల చేయఁ దగినకట్టుదిట్టముచేసి యారాజపుత్రుల నిర్దమను బట్టితి నా నీకు గొప్పవిజయమును కీర్తియు లభ్యపడును.] ౨౨

రాక్షసులకు సంతోషము గల్గించునట్టి రావణుడా! పరాక్రమాబు న్నత్యాహులును ధైర్యంబునుగల దేవాసురులైనవనిన్ను జెనకంజాలరు. అట్టి నీవు యుద్ధంబు రానుండఁగా దానిం బోఁగొట్టుకోఁగూడదు. ౨౩

నీకు మేలుసేయువారలను కూరులను ఎవ్వరిక గలవారలను మహా శఠాంబులు గలవంశంబుల బుట్టినవారలను మంచికునమ్ము గలవారలను ఆయుధధారులలో నుత్తములును జక్కఁగాఁ బోషింపఁబడినవారలు నగు భటులు నీయొద్దఁ గోటానకోటు లున్నారు. ౨౪

అందువలన నీయాజ్ఞ చేఁ గొందఱుకూరులు కొంతనైన్యముం గూడి పోయి మూఢులగు సారాచకొమరులయినరామలక్ష్మణులను నిగ్రహించి క్రతువులకుఁ దమ ప్రభావంబు జూపుదురుగాక. అని విభీషణుండు రావణునకుఁ జెప్పెను. ౨౫

రాక్షసులకుఁ బ్రభుండును దేవతలకు క్రతుండును మహాబలండును రాక్షసరాజు నగు రావణుండును విభీషణుండు చెప్పిన ప్రియంబు నుత్తమంబు నగుమాటను బుద్ధితో నాలోచించి యంగీకరించెను. [ఇది కొంతి కాదు. సర్వకారణమై పరాత్పరుడైన విష్ణునిలేవమే. సందియమేల. న

పథాయా మే వైష్ణవతేజవీచ నిస్సంశయోఽయం కవిరూపధారి,
ఇశ్యేత్తమేతద్భవంథా విచింత్య రక్షోధిపః క్రోధవశం జగామ
క్రోధంచజాతం హృదయేసిరుక్ష్మ విభీషణో క్షంపచనఃసుపూజ్య,
ఉవాచ రక్షోధిపతి ర్నహత్తా విభీషణం శస్త్రభృతాంపరిష్కమ్.]

ఇతి శ్రీమత్సుద్ధరకాణ్డే - ద్విపఞ్చాశస్సర్గః

త్రిపఞ్చాశస్సర్గః.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దశగ్రీవో మహాబలః,
దేశకాలహితం వాక్యం భ్రాతృ రుత్తర మబ్రవీత్. ౧

సన్యాసుక్తం హి భవతా దూతసభ్యా విగర్హితా,
అవశ్యం తు నథా దగ్ధః క్రియతా ముస్య నిగ్రహః. ౨

కపీనాం కిల లాంగూల మిష్టం భవతి భూషణం,
తదస్య దీప్యతాం శీఘ్రం తేన దధేన గచ్ఛతు. ౩

తతః సశ్యంత్యిమం దీపమజ్జవైరూప్యకర్షితం,
సమిత్రజ్ఞాతయస్సర్వే బాధగాస్సుసుహృజ్జనాః. ౪

అజ్ఞాపయద్రాక్షనేన్ద్రః పునః సర్వం సచత్వరం,
లాంగూలేన ప్రదీపేన రక్షోభిః పరిణీయతామ్. ౫

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాః కోపకర్మిణాః,
వేష్టయన్తిస్థ లాంగూలం జ్వలైః కార్పసకైః పటైః. ౬

సంవేష్టయూనే లాంగూలే వ్యవర్ధత మహాకపిః,

న్నంత మొందించుకొని కా తైత్తిరవలేజమే యిట్లు ప్రోచియై పొడమినది, అని వేయివిధములఁ దలచుకొని రాక్షసరా జమిత్రోధముఁజేసెను. కాని తర్వాత వాకోపమంతయు నణచుకొని విభీషణునిమాటను గౌరవించి యాత నితో నిట్టనియె.] ౨౯

ఇది యేఁబదిరెండవ సర్గము.

ఏబదిమూడవ సర్గము

మహాబలుండగు రావణుండు తమ్ముడు విభీషణునిమాటను విని దేశ కాలములకుఁ దగునట్లు ఈవ్రతారముగా బదులు చెప్పెను. ౧

నీవు చక్కఁగాఁ జెప్పినావు. దూతంజయపుట నింద్యుడుగుట వాస్తవమే. ఇకని కవశ్యము మఱియొకటికే విధింపవలయును. ౨

కోతులకుఁ దోక ప్రియమయినదిగదా ! ఇతనితోఁకను దహింపుఁడు. ఇతండు దగ్ధమయిన తోకతోఁ బోవుఁగాక. ౩

అంత నీతనిమాపులును దాయాదులును స్నేహితులును బాంధవులు నందఱును అంగవికృతినొంది పరమదుఃఖితులై యున్న యితని జూతురు గాక. అని రావణుండు విభీషణునితోఁ జెప్పెను. ౪

రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుండు “ఈహనుమంతునితోఁకం గాల్చి అది మండుచుండఁగా నితనిఁ జతుష్పథంబులందును బట్టణంబునందంతయుఁ ద్రిప్పుడు.” అని యాజ్ఞాపించెను. ౫

రాక్షసులు రావణునాజ్ఞను విని మహాకోపంబునొంది చినిగినగుడ్డ పేలికలతో హనుమంతునితోఁకను బట్టిరి.

అట్లు వారలు తనతోఁకకు గుడ్డపేలికలంబుట్టుటనుజూచి హనుమంతుని నుందర—౩6

శుక్లశుక్లవర్ణమాపాగ్న్యో వివేక్షివ ముతాశనః,

తైలీన పరిషిచాః ధ తేఽగ్నిం తత్రాభ్యపాతయత్.

లాంఘానేన ప్రదీప్తేన రాక్షసాంస్తానపాతయత్.

రోషాచుర్వపరితాప్తా బాలసూర్యసమాననః,

లాంఘాలః సుప్రదీప్తా తు ద్దప్తం తస్య హనూజితః.

సహస్రీ బాలవృద్ధాశ్చ జగ్తుః ప్రీతా నిశాచరాః,

స భూమిస్సజ్జతైః కూరై రాక్షసైర్నరిసత్తమః.

నిబద్ధః ప్రతపా న్వీర స్తత్కాలసవృశీం మతిం,

కామం ఖలు న మే శక్తా నిబద్ధస్యాపి రాక్షసాః.

చిత్త్వా పాశాన్ సముత్పత్య హన్యామహమిమాన్సునః,

యది భర్త ద్విత్వార్థాయ చరన్తం భర్తృశాసనాత్.

విష్ణున్యేతే దుష్కర్తానో న తు మే నిష్కృతిః కృతా,

సర్వేషామేవ సర్వాస్తో రాక్షసానామహం యుధి.

కింతు రామస్య ప్రీత్యర్థం విషహిష్యేహమిదృశం,

లంకా చారయితవ్యా వై పునరేవ భవేదితి.

రాత్రౌ నహి సుదృష్టా మే దుర్గకర్తవిధానతః,

అవశ్యమేవ ద్రష్టవ్యా మయా లంకా నిశాచరైః.

డడవియం దెడినకట్టెలకుఁ దగులుకొనిన యగ్నిహోత్రుఁడుంబోలే వృద్ధి
బొందెను.

అంత నారాక్షసులు గుడ్డపేలికలు చుట్టి నతోడను నూనెతోఁ దడిసి
నిప్పు నంటించి.

అహనుమంతుడు నహశోపమున ముఖం బెఱ్ఱుడనఁబు నొంది బాల
పూర్వభాగిని దోచి మండుచున్నతోడను విసరి యారాక్షకులనందఱం
బడమోదెను.

అతఁడలంకయందలి రాక్షసులు హనుమంతుని వాలంబునకు నిప్పు దరి
ఁబట్టెను న. తోవంబు నొంది స్త్రీలతోను బాలంతోను వృద్ధులతోను
కూడ జూని జూడ బోయిరి.

పరాక్రమవంతుడును నానరోత్తముఁడు నగు నాహనుమంతుఁడు
కూరులగురాక్షసు లందఱు జేసె నురలఁ దన్ను బంధింపఁగా నాకాలంబు
నకుం దగునట్లు ఈప్రకార మాలొవించెను.

నేను బద్ధుండనైనను రాక్షసు లెంతమాత్రము నన్ను నిగ్రహింపం
జాలరు. ఈపాశంబులం బ్రయోగింపి యుద్ధమిచ్చి యొక్క పెట్టె నిరాక్షసుల
నందఱం జంపుదును.

దురాత్ములగు నిరాక్షసులు రామహితంబుకొలుపు నంచరించుచున్న
నన్ను రావణునాజ్ఞచే బంధింతురేని దీనివలన వీరలు నాకెంతమాత్రము ప్రతీ
కారము జేసినవారలు కాఁజాలరు. ఇది నన్నుమియఁ జేయఁజాలదు.

యుద్ధంబున రాక్షసుల కందఱకు నేనొక్కండనే చాలుదును.

అయినను రాముండు తానే రావణుం జంపెదనని ప్రతిజ్ఞచేసినాఁడు
కావున నట్టి ప్రతిజ్ఞాసిద్ధివలనం గలుగు సంతోషము రామునకుం గలుగుటకును
వీరలు నన్ను లంకయంతయుఁ ద్రిప్పెదరు కావున మరల లంక యంతయు
జూడవచ్చుననియు నేనిట్టియవమానంబు సహించియున్నానుగాని వేఱుగాదు.

నేను రాత్రియందు లంకంజూచివాడుకావున నగరరక్షణసాధననిశేష
ములం జక్కఁగాఁ జూడలేదు. కాఁబట్టి ప్రాకారకాలంబున నవశ్యంబుగ
లంకంజూడవలయును.

కామం బద్ధస్య మే భూయః పుచ్చస్యోద్ధీచసేనచ,
పీడాం తుర్లస్తు రమోసి న మేఽస్తి మనసశ్చమః.

౧౬

తతస్తే సంవృతాకారం సత్త్వవస్తం మహాకపిం,
పరిగృహ్య యయుర్హృష్టా రాక్షసాః కపికుఙ్కరమ్.
శబ్దభేరినిశాదై స్తం ఘోషయన్తస్త్వకర్తభిః,
రాక్షసాః క్రూరకర్తాణశ్చారయన్తి స్త తాం పురీమ్.

౧౭

౧౮

అన్వీయమానో రక్షోభిర్యయా సుఖమరిన్దమః,
హనుమాంశ్చారయామాస రాక్షసానాం మహాఘరీమ్.
అథావశ్యద్విమానాని విచిత్రాణి మహాకపిః,
సంవృతా భూమిభాగాంశ్చ సుచిభక్తాంశ్చ చత్వరాణ్.

౧౯

౨౦

వీధీశ్చ గృహసంబాధాః కపిశ్చృజ్ఞాటకాని చ,
తథా రథోదరభ్యాశ్చ తతైవ గృహశాన్తరాన్.

౨౧

గృహంశ్చ మేఘసంకాశాన్ దదర్శ మననాత్మజః,
చత్వరేషు చతుష్కేషు రాజమార్గే తతైవ చ.

౨౨

ఘోషయన్తి కపిం సర్వే చారీక ఇతి రాక్షసాః,
స్త్రీబాలవృద్ధా నిర్జగ్నుస్తత్ర తత్ర కుతూహలాత్.
తం ప్రదీపితలాఙ్గాలం హనుమన్తం దివృక్షవః,
దీప్యమానే తతస్తస్య లాఙ్గాలాగ్రే హనుమాదుతః.
రాక్షసృస్తా విదూషాక్ష్యశ్శంసుధైర్వాస్తస్తప్రియం,
యస్త్యయా కృతసంవాదస్సీతే తామ్రముఖః కపిః.
లాఙ్గా లేన ప్రదీప్తేన స ఏష పరిణీయతే.

౨౩

౨౪

౨౫

ఈరాక్షసు లిప్పుడు నన్ను బంధించియున్నారగుదా ! ఇంకను యథే
వ్వంబుగా నాతోఁకనుం గాల్చి నన్ను బీడింతుడుగాక. ఇందువలన నా కెంత
నాశ్రమము బాధలేదు. అని హనుమంతుండు ముంముక నాలోచించెను. ౧౧

అంత నారాక్షసుని సంతృప్తబలము తనయాకారమును సంకోచపఱచు
కొనియున్న వానరోక్తముండగు హనుమంతుని దీసికొనిపోయిరి. ౧౨

క్రూరులగు నారాక్షసులు కంభంబు లూడుచు భేరుల వాయిండుచు
సింహనాదంబులు సేయుచు భుజంబులు దట్టించు హనుమంతుని లంత నలతయుం
ఁగిప్పిరి. ౧౩

శత్రువుల నడఁగఁ ద్రొక్కంజాలిన హనుమంతుండు రాక్షసులు తన్ను
మెంబడింప నుభయమున బోవుచు నాలంకాపట్టణమంతయు సంచరించెను. ౧౪

అంత హనుమంతుండు నానావిధంబు లగు విమానంబులను సంవృతము
లగు భూమియందలి యాయుధాదులందు రహస్యప్రదేశంబులను జక్కఁగా
శేర్పఁజుంబడియున్న చత్వరంబులనుం జూచెను. ౧౫

నాయుడేవునికుమారుండగు హనుమంతుండు ఇండ్లతోనిండినవీధులను
నాలుగువీధులు గలయు స్థలములను రాజవీధులను పిన్నవీధులను స్వల్పగృహము
లను రహస్యద్వారంబులను మేఘసమానంబులగు నున్నతగృహంబులనుజూచెను.

అచ్చటచ్చటఁ జదుకములందును జతుస్తంభమంటపములందును రాజ
సాగ్గంబులందును రాక్షసులు హనుమంతుని చారుండని ప్రకటించుచుం
టోయిరి. ౧౬

అచ్చటచ్చట స్త్రీలును బాలురును వృద్ధులును గౌతుకంబున నుండు
చున్నతోఁకతోఁక నూడిన హనుమంతుని జూచుటకై ఇండ్లనుండి వెడలిరి.

అంత హనుమంతుని తోఁకకు రాక్షసులు నివృణుట్టించినపిమ్మట వికృ
తంబులగుకండ్లుగలయారాక్షసస్త్రీలు ఆదుఃఖివార్తను సీతాదేవికింజెప్పిరి.

సీతా ! ఇకకుమారుడు నీతో నెవ్వండు మాటలాడి పోయినాడో
ఇప్పుడు ఆవాసరునితోఁకకు నివృణుట్టించి యతని నారంతయుఁ ద్రిప్పు
చున్నారు. అని రాక్షసస్త్రీలు సీతకుం జెప్పిరి. ౧౭

శ్రుత్వా తద్వచనం క్రూరమాత్మాపహరణోపమమ్. ౨౬

వై దేహీ శోకసప్తస్తా హుతాశనముపాగమత్,
మజ్జళాభిముఖ తస్య సా తదాఽఽసీన్దహాకపేః. ౨౭

ఉపతప్తే విశాలాక్షీ ప్రయతా హవ్యవాహనం,

యద్యస్తి పతిశుక్రూపా యద్యస్తి చరితం తపః, ౨౮

యది చాస్త్యేకపత్నీత్వం శీతో భవ హనూమతః,
యది కించిదనుక్రోశస్తస్య మయ్యస్తి ధీమతః. ౨౯

యది వా భాగ్యశేషో మే శీతో భవ హనూమతః,

యది మాం వృత్తసంపన్నాం తత్సమాగమలాలసామ్. ౩౦

స విజానాతి ధర్మాత్తా శీతో భవ హనూమతః,

యది మాం తారయేదార్యస్సుగ్రీవస్సత్యసజ్జరః. ౩౧

అస్తాద్ధుగళామృసంరోధాచ్ఛీతో భవ హనూమతః,

తత స్తీక్ష్ణార్చిరవ్యగ్రః ప్రక్షాళితశిఖోఽచలః. ౩౨

జిహ్వల మృగశాబాహ్యౌశ్శంసన్నివ శివం కపేః,

హనుమజ్జనకశ్చాపి పుచ్చాపలయుతోఽనిలః. ౩౩

వవా స్వాస్థ్యకరో దేవ్యాః ప్రాలేయానిలశీతలః,

[తాం తదా పరమోద్విగ్నాం సీతాం శోకాభికర్షితాం,

హనూమతి గృహీతే తు రక్షోభిర్భీమవిక్రమైః

ఉవాచ సరమా వాక్యం తామాశ్వాసయతుం తదా.

మా శుచో దేవి వై దేహీ హనూమన్దం మహాకపిమ్

సీతాదేవి క్రూరంబగు నామాటను విని ప్రాణంబుల నవహరించి నట్లు పరమదుఃఖంబు వొంది యగ్నిహోత్రు నుపాసించెను. ౨౬

అప్పు డా సీతాదేవి యాహనుమంతునకు మంగళం బొసగూర్పఁ గోరినది. ౨౭

వికాలఃఖులగు నేత్రంబులగు సీతాదేవి పరిశుద్ధంబగుమనంబున నగ్ని హోత్రు నుపాసించినది. ౨౮

నేను బలిశేవ చేసియుండు నేని తఱం బాచరించి యుండు నేని నాకుఁ బాలివ్రత్యంబు గలదేని హనుమంతునకుఁ జల్లగా నుండుము. ౨౯

బుద్ధిమంతుఁడగు రామునకు నాయంజేమైనఁ గొంచెమా దయయాండు నేని నేనికమిఁదఁ గొంచెమైనను భాగ్యముఁ బొందవలసియుండు నేని హను మంతునకుఁ జల్లఁగా నుండుము. ౩౦

నేను బాలివ్రత్యంబు వదలకున్నాననియు రామునిం బొందలేననియు పగచుచున్నాననియు భర్తాత్ముఁడగు రాముండు తలంచియుండు నేని హను మంతునకుఁ జల్లఁగా నుండుము. ౩౧

పూజ్యుఁడును సత్ప్రతిజ్ఞుఁడునగు నుగ్రీవుండు నాకిప్పుడు గలిగి యున్న దుఃఖంబుఁ బోగొట్టునేని నీవు హనుమంతునకుఁ జల్లఁగా నుండుము అని సీతాదేవి యగ్నిహోత్రునిం బ్రార్థించినది. ౩౨

అంత హనుమంతుని తోఁకయందలి యగ్నిహోత్రుండు సీతకు హను మంతునకు భయంబులేదని తెల్పుచుఁ దక్షణంబున నధికంబులగు ప్రదక్షిణ జ్వాలలతో జ్వలించెను. ౩౩

హనుమంతుని తోఁకయందలి యగ్నిహోత్రుఁడు తోనున్న యతఃపితండ్రి యగు వాయుదేవుండును సీతాదేవికి నెప్పుని గలుగుటకై మంచుగా లిపలఁ జల్లుగా వీచెను. [ఇట్లు రాక్షసులచేతఁ జిక్కి లాంగూలదాహము సేయుఁ బడుచున్న హనుమంతునివిషయమై బెంగ పెట్టుకొని క్షుణ్ణపదమగుచున్న సీత నూతిడించుటకై సరమ యట్లు లలికెను. అమ్మా! నీ వాకోరికై చింతనొంద కుము. అతఁడు మహానుభావుఁడు. అప్పుడే తన్నురికట్టి కావలివారింపఁజూను గాలఁ జేత చదనుజేసి ప్రత్యక్షమయిన యగ్నిదేవునిలాగున లంకనంతయుఁ

మాత్వా తు రక్షణస్సర్వాన్ రాక్షసాం స్రవనవ సః,
 పురీం లక్ష్మం దహతి స సాక్షాదీవ మంతాశనః,
 భవనాద్భవనం గచ్ఛన్న సావత్యస్తవీర్యవాన్,
 ప్రాసాదపరసంస్థాశ్చ గవాక్షస్థాశ్చ యోషిః.
 వహ్నిప్రదీప్తనయనాః తథా క్రష్టంతి దుగళితాః,
 ఏతా పరవిశాలాక్షో వహ్ని జ్వాలాసమావృతాః
 అపశ్యంతః క్వచిత్ శ్వాతుం సర్వతోఽగ్ని సమావృతాః,
 వహ్నివభృత్పిత వ్రాతృకు కర్తవ్యం నైవ జ్ఞజీరే.
 అభిభావన్తి సహసా క్రోశన్త్యస్సహబాలకైః,
 అవకుణ్ఠాని శృత్వా స్త వాసోభి ర్విష్టితాస్తదా.
 స్తంభై రాబతసావర్తైః ప్రవాళమణిచారుభిః,

దశ్యన్తేఽగ్ని సమాసక్తా వహ్నా వహ్నేరివోద్యతా
 ప్రాసాదమాలా బహుథా అగ్ని దగ్ధాః పతన్తి వా,
 అర్చిషేవ పారణ్యాసాం ప్రభాభిః కృష్టవర్తనః.
 దీప్యమానా ఇవాభాతి లక్ష్మయం కాలవర్యయే,
 కంచిద్దగ్ధాః ప్రదేశాస్తు క్వచిద్దగ్ధా విహళితాః.
 బహుభౌమా విభాన్తి స్త గృహాణాం భూమయశ్శుభాః,
 కాంతాభిసహ విత్రస్తా దృశ్యన్తే రాక్షసాస్తదా.
 హా హేతుఃస్త్వైర్వసన్తి స్త త్రాతారం వాభిజ్ఞజీరే,
 సప్రదీప్తాః పురీం లక్ష్మం హనుమద్వీర్యధర్మితామ్.
 అస్తశశురాణి సర్వాణి దృష్ట్వా దుద్రువిరే తదా,
 క్వచిత్కుంకుమవర్ణాభాః క్వచిత్కింకరకసంనిభాః.
 క్వచిన్తలినసంకాశాః శిఖా వహ్నేశ్చకాశిరే,
 ధూమేన సంవృతాః కేచిద్బహోద్దేశాస్సుశోభనాః.

గాల్చుచున్నాఁడు. ఒక యింటిమీఁదనుండి మఱియొకయింటికి దుమికి యన్ని
 కొంపలు ముట్టించుచున్నాఁడు. అదె చూడుము. మేడలమీఁదనున్న స్త్రీ
 లందఱు కన్నులు గమరి యేడ్చుచు కాపాడునిక్కలేక మంటలకులొనై
 నిలువఁ జోటులేక చేయఁనది యెఱుంగక కమ్ములొక గొలుచున్నారు.
 మఱియుఁ బుడుకలు వెంటడింకఁగా గుడ్డలు మొగముల కడ్డము పెట్టుకొని
 వెండి బంగారు స్తంభములమీఁదున నిలచి యెడల్పి మండుచుండఁగా నగ్నినుండి
 పుట్టిరా యనునట్లు తోచుచున్నారు. మేడలచా ర్థన్నియుఁ గాలి యెట్లు
 నూలుచున్నవో కనుము. మేడలన్నియు నగ్నిజ్వాలలచే గ్రవ్వుబడి బాగా
 రపువానివలె నున్నవి. చూచితివా లంక కెంతలొ చేటు మూడినదో ! కొన్ని
 చోట్ల ఇంకను కాలుచునే యున్నవి. అప్పుడే కొన్నితావులు కాలి మూడిద
 యొనవి. మనోహరమైన పెక్కంకెత్తులమేడలు కూలి నేలపాలయినవి.
 రాక్షసులందఱు భార్యలతోఁ గూడి మంటలలోఁ జిక్కి మాఁడి కయ్యో
 మొట్టో యని మొత్తుకొనుచున్నారు ; కాని యెవరును కాపాడఁజాలిన
 వారు లేరు. మానుతుండు డట్లు లంకను గాల్చుచుండఁగా సంకెపురవలె
 తల్లిరు దిక్కుగానక కలకొకవిధముగాఁ బరుగులిడుచున్నారు. చూచితివా
 అగ్నిజ్వాలలు కొన్నియెడల తుంకుమమువలె నెఱ్ఱఁగాను కొన్నిచట్టుల మోడుగు
 పూవులవలె పచ్చగాను కొన్నిచోట్ల నల్లగాను చూడ నొప్పియున్నవి. మేడ
 అన్నియు పొగగ్రమ్మి పర్వాకాలమేఘములచే నావృతమైన మిన్నవలె
 దేజరిల్లుచున్నవి. స్నేహితురాలైన నీకమ్మా ! నీవు భయపడకుము. మానుచు
 తుండు పూరిపుట్ల మిగులకుండ లంకనంతయుఁ గాల్చి మగఁటిమిచే మీఁటఁ
 ద్రుల్లిపడుచు మొగులవిడిచిన చంద్రునివలె మెఱయుచున్నాఁడు, అని
 నరసు చెప్పుఁగా విని నీకమ్మ చాల సంతసపడి నుభావించె. మనసు కురుటలెట్లు
 కొనియెను.]

వర్షకాలే తు సంప్రాప్తే ఘనైరివ శభస్తలం,
 దేవి వ్యవైతు తే త్రాసో హనుమంతా ప్రతిప్రియే.
 దద్వైవ లక్ష్మం సుమహాన్ వ్యోమ్ని వీరః ప్రకాశతే,
 దీర్ఘైర్నామృతైర్రోధైః ముక్తచన్ద్ర ఇవామలః.

ఏతత్పుత్వాఽథవత్ప్రీతా సీతా శశినిభాననా,
 నిర్వృతం పరమాం ప్రాప్తా బాలా స్వస్థాఽథవత్తదా
 దహ్యామానే చ లాంగూలే చిన్తయామాస వానిరః. 38

ప్రదీప్తోఽగ్నిరయం కన్తాన్మ మాం దహతి సర్వతః,
 దృశ్యతే చ మహాఙ్గాః కరోతి న చ మే రుజమ్. 39

శిశిరన్యేవ సమ్మాతో లాంగూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితః,
 అథవా తదిదం వ్యక్తం యద్వృష్టం ప్లవతా మయా.
 రామప్రభావాదాశ్చర్యం పర్వతస్సరితాం పతే, 36

యది తావత్సముద్రస్య మైనాకస్య చ ధీమతః,
 రామార్థం సంభ్రమ స్తద్భక్తిమగ్నిర్న కరిష్యతి. 37

సీతాయాశ్చానృశంన్యేవ తేజసా గాఢవస్య చ.
 పితుశ్చ మమ సఖ్యేన న మాం దహతి పావకః, 38

భూయస్స చిన్తయామాస మహూర్తం కపికుజ్జరః.
 కథ మస్తద్విధన్యేహ ఽన్తసం రామసాధవైః, 39

అట్లు తనతోక దహింపబడుచుండుటఁ జూచి హానమందుఁ డిట్లు
చెరిలించెను. 38

సాతోకయందు నిచ్చ మంచుచున్నది. ఇది నన్నంతటను దహింపఁ
కున్నదేల ?

ఈనిచ్చ పెనుమంటలు గల్గియున్నది. అయినను నాకుఁ గొంచెమయి
నను బాధ గల్గించకున్నది. 39

ఈయన్నిహోత్రము నావాలాగ్రమునందుఁ జల్లనిదగు చందనము
మొదలగువాని సమూహముఁబోలెఁ జల్లఁగా నున్నది. దీనికేమికారణము ?

దీనికిఁ గారణ మిచ్చదు న్నష్టమయినది. నేను సముద్రంబు దాటు
నప్పుడు సముద్రంబులో నాశ్చర్యంబుగా నొక్కవర్షతంబుఁ జూచిరిని కదా!
అందుకు రామునిప్రభావమేగదా కారణము. అందువలన నిచ్చదు నాకు
నిచ్చ చల్లగానుండుటకు రామునిప్రభావమే కారణము. 40

సముద్రంబును బుద్ధిచుంతుం డగు మైనాకుండను రామునకు మేలు
నేయవలెనని యంతగా సంభ్రమపడినారు గదా ! ఇంక నిన్నిహోత్రండు
మాత్రము రామునకు మేలునయ నేల యిచ్చింపఁడు ? 41

సీతాదేవిదయవలనను రామునిప్రభావంబువలనను నాతండ్రియగు
వాయుదేవుని కీతండు స్నేహితుం డగుటవలనను ఈయన్నిహోత్రండు నన్న
దహింపబడున్నాఁడు. అని హానమందుఁడు చెరిలించెను. 42

వానరోత్రముఁడగు నాహనమందుఁడు మరల నాపైఁ జేయవలసిన
కార్యము నగతించి గొంచెము సేపాలొచ్చెను. [నాయకన ని సేయధములు.

ప్రతిక్రియాన్య యుక్తా స్యాత్పుతి మహ్యం పరాక్రమే,
తతశ్చిక్వా చ తాన్ పాశాన్వేగవాన్వై మహాకపిః
ఉత్పపాతాథ వేగేన సనాగ చ మహాకపిః,
పురద్వారం తతశ్చీమాన్ లైలశృంఖమివోన్నతమ్. ౪౦
విభక్తరక్షస్సంబాధమాసపాదానిలాత్తజః,
స భూర్భూతైలసజ్జాశః క్షణేన పునరాత్తవాన్. ౪౧
ప్రాస్వతాం పరమాం ప్రాప్తో బన్ధనాన్యచళితయత్,

విముక్తశ్చాభవచ్ఛీమాన్ పునః పర్వతసన్నిభః. ౪౨
వీక్షమాణశ్చ దద్భుతే విభుం తోరణాశ్రితం,

స తం గృహ్య మహాబాహుః కాలాయపపరిష్కృతమ్. ౪౩
రక్షణస్తాన్ పురస్సర్వాన్ సూదయామాస మారుతిః,

స తాన్నిహత్వా రణచణ్డవిక్రమస్సమీక్షమాణః పునరేన
లబ్ధాం, ప్రదీప్తలాంకులకృతార్పిణూనీ ప్రకాశకాఽఽదిత్య
ఇవార్చిమాలీ. ౪౪

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే- త్రిషష్ఠాశస్సర్గః.

చతుఃషష్ఠాశస్సర్గః.

వీక్షమాణస్తతో లబ్ధాం కపిః కృతమనోరథః,
పర్థమాససముత్సహః కార్యకేషుచిన్తయత్. ౧

కిన్ను ఖల్వపశిష్టం మే కర్తవ్యమిహ సాక్షుతం,
యదేషాం రక్షసాం భూయస్సంతాపజననం భవేత్. ౨

రాక్షసులు కట్టువారా చీ! నేనింకటివీరుడనై యీరాక్షసులకుఁ దగినకాంతి చేయనేని దావిక్రమమేలయని తొందరగా కట్టుకొని విడిచిదెను]

అంత హనుమంతుడు నేగంబున నెగిరి సింహవాడముచేసెను. ౩౭

అంత శ్రీమంతుఁడగు హనుమంతుడు భర్వతశిఖరంబుంబోలె నున్న నౌబును రాక్షససంచారంబు లేనిదియునగు కట్టణద్వారంబుఁ జేసెను. ౪౦

భర్వతాకారుఁడను మహాబైర్యకాలియు నగు నాహనుమంతుండు దుర్బాసుని మిక్కిలి చిన్నరూపము వహించి బంధంబు లన్నియు వదలించు కొనెను. ౪౧

శ్రీమంతుఁ డగు హనుమంతు డు బంధంబులు వదలించుకొన్నంతనే మరలఁ బర్వతాకారంబుఁ వహించి నందికులంబాచి బహిర్ద్వారంబున వేసి యున్న యిసువగుదియం గనెను. ౪౨

మహాబాహుండును వాయుచేవునికుమారుండు నగు నాహనుమంతుం డాయునువగుదియం జేకొని మరలం దనకుఁ గావలియున్న రాక్షసులసంఘం బుపెను. ౪౩

యఃస్థంబున భయంకరగటగు పరాక్రమముగల యాహనుమంతుం డా రాక్షసులం జూపి మరల లంకకట్టు చూచుచుఁ జోరయందలి యన్నిజ్ఞాన లజ్జేఁ గప్పఁబడినవాఁ డగుటంజేసి కిరణసమూహంబులం గప్పఁబడియుండు సూర్యునిపోల్కిం బ్రకాశించెను. ౪౪

ఇది యేఁబడిమూడవ పర్వము.

ఏఁబడినాలుగవ పర్వము

అంత నట్లు హనుమంతుండు తనకొర్కులం దీర్చుకొని లంకం జూచుచు నుత్సాహం బంతకంతకు వృద్ధిఁ బొంద “నింక నేమి చేయవలసివది” అని యాలోచించెను. ౧

రాక్షసుల కేది యింక నధికముగా నష్టముగలిగించునో అట్టికార్యము ఇప్పు డిచ్చట నేమైనఁ జేయవలసి యున్నదా యేమి? ౨

ననం తావత్ప్రమథితం ప్రకృష్టా గాత్రసా మాతాః,
అత్రైకదేశః క్షుద్రితశ్చేచం దుర్గవినాశసమ్.

దుర్గే వినాశితే కర్త భవేత్సుఖపరిశ్రమం,

అబ్బునుత్సేన కార్యైర్నీక మమ స్యాత్సఫలశ్చరమః.

యో హ్యాయం మమ లాంగూలే నీవ్యతే హవ్యవాహనః,
అస్య సప్తర్షణం న్యాయ్యం కర్తుమేభిర్వహోత్తమైః.
తతః ప్రదీప్తలాంగూల సువిద్యుదివ తోయదః,
భవనాగ్రేషు లక్ష్మ్యా విచచార మహాఃపిః.
గృహాన్యహం రాక్షసానాముద్యానాని చ వానరః,
వీక్షమాణో హ్యసంత్రస్తః ప్రాసాదాంశ్చ చచార సః.
అపప్లుత్య మహావేగః ప్రహస్తస్య నివేశనం,
అగ్నింతత్ర స నీక్షివ్య శ్వసనేన సమో బలీ.

తతోఽన్యత్పుష్టవే వేత్త మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాన్,
నుమోచ హనుమానగ్నిం కాలాసలశిఖోపమమ్.

వజ్రవంష్ట్రస్య చ తదా పుష్టవే స మహాఃపిః,
శుకస్య చ మహలేహస్సారణస్య చ ధీమతః.

తథా చన్ద్రజితో వేత్త దదాహ హరియుధసః,

జమ్బుమాలేస్సుమాలేశ్చ దదాహ భవనం తతః.

రశ్మికేతోశ్చ భవనం సూర్యశత్రోస్తథైవ చ,

అశోకవనము విడిచిరాను. మేటిరాక్షసులం గొంపఱఁ జంపినాను. సైన్యములఁ గొంతభాగము నశింపఁజేసినాను. ఇంక నీవట్టణదుర్గమును నశింపఁజేయవలసినది యొకటి మిగిలియున్నది. 3

నే నీదుర్గమును నశింపఁజేయుదునేని సముద్రముదాఁటుట మొదలగు కార్యములందు నేఁ బడినశ్రమము నఫలమగును.

ఈదుర్గభాగమును సులభముగానే చేయఁదగియున్నది. దీనిఁ జేయుదునేని సాశ్రమంబుతఁము నఫలమగును. 4

సాతోఁడయొ దగ్నిహోత్రుండు మండుచున్నాఁడే. ఇతని కీయుత్త గృహములచేఁ దృప్తిసేయుట యుక్తము. 5

అంత హనుమంతుండు మండుచున్నవాల మతో పెరిపులతోడి మేఘులుకై వడి భాసిల్లించు లలికావట్టణంబునందలి యిఁడ్డపై సుచరించెను. 6

అహనుమంతుండు ఉద్యారవనంబులను బ్రసాదంబులనం జూచుచు నిర్భయంబుగా రాక్షసులయొడ్డల్నియుఁ దిరిగెను. 7

మహావేగుడయ వాఁడుచేవునితో సమానుండును బలవంతుండును జరాక్రమకాలియు నగు సాహనుమంతుండు ప్రహస్తునియొట్టిపై కెగిరి యుప్పట నిప్పుముట్టించి యంత మహాపాఝ్యునియొట్టిపై కెగిరెను. 8

హనుమంతుం డంత మహాపాఝ్యునింటఁ గాలాగ్నిజ్వాలం బోలిన యగ్నిహోత్రంబు దుకొల్పెను. 9

అంత మహావరాక్రమకాలియగు సాహనుమంతుండు పృథ్విదంష్ట్రుని యింటికిని శుకునిగృహంబునకును బుద్ధిమంతుండగు సాఁజునిగృహంబునకు నేగి యాగృహంబులకు నిప్పు ముట్టించెను. 10

అట్లు వానరోత్రముండగు హనుమంతుండు ఇంద్రశిక్తుగృహంబును దహించెను. 11

అంత హనుమంతుండు జంబుమాలియు సుమాలియు ననువారల గృహంబును దహించెను. 12

మహావరాక్రమకాలియు వానరోత్రముండు నగు హనుమంతుం డట్లు

- హృస్వకర్ణస్య దంష్ట్రస్య రోమశస్య చ రత్నసః. ౧౨
- యుద్ధోన్మత్తస్య మత్తిస్య ధ్వజగ్రీవస్య రత్నసః,
విద్యుజ్జిహ్వస్య మూరస్య తథా హస్తీశుభస్య చ. ౧౩
- కరాలస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవ హి,
కుమ్భకర్ణస్య భవనం మకరాక్షస్య చైవ హి ౧౪
- యజ్ఞశత్రోశ్చ భవనం బ్రహ్మశత్రోస్తథైవ చ,
సరాంతకస్య కుమ్భస్య నికుమ్భస్య దురాత్మసః. ౧౫
- వర్ణయిత్వా మహాజీవా విభీషణగృహం ప్రతి,
క్రమమాణః క్రమేనైవ దదాహ హరిపుణ్యవః. ౧౬
- తేషు తేషు మహార్హేషు భవనేషు మహాయశాః,
గృహేష్వృధిమతామృధిం దదాహ స మహాశపిః. ౧౭
- సర్వేషాం సమతీక్రమ్య రాక్షసేంద్రియ వీర్యవాన్,
అసాదాక లక్ష్మీవాన్ రావణస్య నివేశనమ్. ౧౮
- తతః ప్రస్థిప్తు హే ముఖ్యే నానారత్న విభూషితే,
మేరుమందరసజ్కాశే సర్వమజ్జశశోభితే. ౧౯
- ప్రదీప్తమగ్ని ముత్సృజ్య లాంగూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితం,
సనాద హనుమాన్వీరో యుగాంతజలదోయథా. ౨౦
- శ్వసనేన చ సంయోగా దతివేగో మహాబలః,
కాలాగ్నిరివ జజ్వాల ప్రావర్ధత హుతాశనః. ౨౧

ప్రదీప్తమగ్నిం పవనస్తేషు వేశ్యస్వచారయత్,

క్రమమునఁ బ్రతిగృహమును దిరుగుచు విభిన్నమునిటినిమాత్రము విడిచి రక్షింపఁగల్గువానిని సూర్యకర్త భవనమును హస్తకర్తని యాలయమును వజ్రదంష్ట్రుని నిలయమును లోమకుండను రాక్షసుని మందిరమును యుద్ధోన్మత్తుని సదనమును మత్తునియాలయమును ద్వజగ్రీవుని సద్నమును భయంకరుండగు విద్యుజ్జిహ్వుని వేత్తమును హస్తికుఁఁగుని నివేళనమును గరాళశిశువుల నివేళనములును శోణితాక్షుని గృహమును గుంభకర్తని మందిరమును మకరాక్షుని భవనమును యజ్ఞకర్త బ్రహ్మకర్త పుల సద్నమును నరాంతకుని వేత్తమును గుంభుని సిగేతనమును దురాత్ముండగు నికుంభుని యావాసమును దహించెను.

౧౨-౧౬

మహాక్షీర్తికాలియగు నాహనుమంతుండు ఉత్తమంబు లగు నాయాగృహములందు అధికంబుగా నారాక్షసులు సుపాదించి కూర్చి పెట్టుకొన్న మణిముక్తావరాధినింపదలం దహించెను.

౧౭

మహాపరాక్రమకాలియు మహాలేజశ్శాలియు నగు హనుమంతుండు అట్లు రాక్షసుల యందఱిగృహములందును నిష్ఠ ముట్టించి యంత రాక్షసేశ్వరుం డగురావణునిగృహమునకుం బోయెను.

౧౮

అంతఁ బరాక్రమవంతుండగు నాహనుమంతుండు నానావిధమజులచే నలంకరింపఁబడినదియు మేరుమందరవర్షతంబులకు సాటివచ్చునదియు నమస్తమం గళద్రవ్యములతోనుం గూడినదియు నుత్తమము నగు నాగృహమునకుఁ దనతోఁకలఁ వెలుంగుచున్న నివృత్తుముట్టించి ప్రళయకాలమేఘముకరణి సింహానాదము చేసెను.

౧౯-౨౦

ఇంతకుము నిద్రించినతన వాయువు నగ్నిహోత్రుండును రావణునకు భయంపడియున్న వారలైనను ఇప్పుడు దేవతలకు బలము హెచ్చుట నెఱింగి రావణభయంబు విడిచి యద్దఱుం గలయుటంజేసి యగ్నిహోత్రుండు మహావేగమును మహాబలమునుం బొంది ప్రవృత్తుండై ప్రళయకాలాన్ని చందమునం బ్రజ్వలించెను.

౨౧

వాయువు మండుచున్న యగ్నిహోత్రమును ఆయాగృహములపై వ్యాపించునట్లు చేయుచుండెను.

అభూచ్ఛ్వసనసంయోగాదతివేగో హంతాశసః.

౨౨

తాని కాశ్చినజాలాని ముక్తామణిమయాని చ,

భవనానన్యవశీర్యంత రత్నవన్తి గుహాన్తి చ.

౨౩

తాని భగ్నవిమానాని నివేతుర్యసుధాతలే,

భవనానీవ సిద్ధానామృతాశ్చుర్యసజ్జయే.

౨౪

సంజజ్ఞేతునులశ్శబ్దో రాక్షసానాం ప్రభావతాం,

స్వగ్రహస్య పరిత్రాణే భగ్నోత్సాహోద్భితశ్రియామ్.

౨౫

నూనమేషోఽగ్నిరాయాః కపిరూపేణ హా ఇతి,

త్రస్తప్త్యస్సహసా పేతుస్తనన్తమథరాః స్త్రియః.

౨౬

కాశ్చిదగ్నిపరీతేభ్యో హర్షేభ్యో ముక్తమూర్ధభాః,

పతన్త్యో రేజరేఽభ్రేభ్యోస్సదామిన్య ఇవాద్భురాత్.

౨౭

పజ్రవిద్రుమవైడూర్యముక్తారజతసంహితాః,

విచిత్రాన్భవనాన్ధాతూః స్యన్తమూనాన్దదర్శసః.

౨౮

నాగ్నిస్తృప్తతి కాష్ఠానాం తృణానాం హరియూథపః,

నాగ్నో రాక్షసి విశస్తానాం రాక్షసానాం వసున్ధరా.

౨౯

క్వచిత్కుంభుకసంకాశాః క్వచిచ్ఛల్లలిసన్నిభాః,

క్వచిత్కుంబుమసంకాశాశ్శిఖావహ్నేశ్చకాశిరే.

౩౦

వాయువు తోడ్పడుట లేని యగ్నిహోత్ర జలివేగమున లంక నుంతులయు వ్యాపించెను. ౨౨

ఇంకొకటి కిటికీలు గలపటము ముక్తారత్నమయంబులును మణులతో నిండినవియు గొప్పవియు వగు గాగ్నహంబులు దహంపఁబడి నేలంబడినవి.

అట్లు విఠిన మేడలు పుణ్యము నశించినవిదవ నీధుల విమానములు నేలఁ పునట్లు ఆ గాళమునుండి నేలఁ గూలినవి. ౨౪

అంశ రాక్షసులంబుల దనునను గృహములం గాపాడుకొనంజాలక ధగ్గోక్తాహలై వరమదీనులంబు అయ్యో! ఇకండు సాక్షాదగ్నిహోత్రుడే వారలహంబుల నిచ్చటికి వచ్చినాడు. ఇది నిశ్చయము. అని యాత్మ లింపుచుం బరుగెత్తిరి. ౨౫

వసివిడ్డల శత్రుకొనింపొన్న స్త్రీలు కొందఱు దహంపఁబడుచుండు నేదంబైవుటది రోదనంబునెయుచు: గొప్పబువీడఁ దటాలన నేలంబడిరి.

అప్పు దట్లాకాశము కూడి పసుచున్న యాస్త్రీలు మేనుంబులకుండి వడు మెఱుపులంబోలె వెలింగిరి. ౨౬

అహుతుంతుఁడు పృథులతోను త్రినాళంబులతోను వైడూర్యం బులతోను ముతైలులతోను ఇతరమణులతోను గూడినవియు నిష్పజేత్రం బునకుం గరలి కాటుచున్నవియు వగు నానావిధములైన బంగారుగృహ ములం జూచెను. ౨౭

అగ్నిహోత్రుఁడు అట్లు కట్టెలును గడ్డియు నెంతయుండినను వృక్షై న్దొండఁడో అట్లుహనురుతుఁడు లంకకు నిష్ప సౌత ముట్టించినను వృక్షై న్దొండఁ డయ్యెను. అట్లు రాక్షసుల పీనుగులు ఎన్నివడినను భూమియుం దృష్టిఁబొందకుండినది. ౨౮

అప్పుడు అగ్నిహోత్రము దహంపఁబడు పదార్థముల స్వభావముచే నొక్కచో మోదుగుపువ్వులంబోలు బొటలును ఒక్కచో బూరుగ్రమ్మం బులనంటి మంటలు మఱియొక్కచోఁ గుంకుమపువ్వులతో నమానములగు కీలలునుం గల్గి ప్రకాశించెను. ౩౦

హనూమతా వేగవతా వానరేణ మహాత్మనా,
 లంకాపురం ప్రదగ్ధం తద్దుద్రేణ త్రిపురం యథా. ౩౧
 తతస్తులక్ష్మీపురపర్వతాగ్రే సముత్థితో భీమసుకాక్రమోఽగ్నిః,
 ప్రసారస్థిరదూదావలయం ప్రవీప్తో హనూమతా వేగవతా విసృష్టః,
 యుగాన్తకాలానలతుల్యవేగ
 స్సమూరుతోఽగ్నిర్వవృధేః డివిస్పృక్,
 విభూమరశ్మిర్భవనేషు సక్తో
 రక్షశ్శరీరాజ్యసమర్పితార్పిః. ౩౨

[సతామత్కర్థతో వహ్నిర్గంకాం రాక్షససంఘాలాం,
 జ్వాలామాలాపరితేషైరదహన్తామతాత్మజః
 తేన శబ్దేన విత్రస్తా భర్షితా నేన చాగ్నినా,
 అభివేతుస్తదా ఘోరా హనూమంతం నిశాచరాః,
 తం ప్రవీప్తైశ్చ చూలాగ్రైః ప్రానైః ఖడ్గైః పరశ్వధైః,

హనూమంతం మహావేగైరక్షసనైర్వృత్తభాః,
 తే రాక్షసా భీమబలా నానాప్రహరణాన్వితాః,
 నిహత్య చ సతాం స్తత్ర దివమేవోత్పసాతహ.
 సచ విక్రమ్య సహసా సంక్రామంశ్చ గృహాద్గృహం,
 లంకామాదీపయామాస వాణసుపుత్రైః ప్రతాపవాణాః,
 సలాంగూలోపసక్తాగ్నిః ముక్తో మృత్యుగృహాదివ,
 లక్ష్మీం పర్యదహత్ప్రతాప్నం భేగ్రహస్సంపతన్నివ,
 తోరణేషు గవాక్షేషు రమ్యేషు శిఖరేషు చ,
 తిష్ఠన్తి స్త ప్రపశ్యంతి రాక్షసాః ప్లవగోత్తమమ్.
 హంతాశనజ్వాలసమావృతాసాహత ప్రవీరాహతసర్వశోభనా,
 హనూమతః క్రోధబలాభిభూతాబధూవ కాలోపహతేవలక్ష్మీ.

వేగవంతుడగుచు, మహాగుర్రాశ్రమకాలియు నగు హనుమంతుడు ప్రదుండు త్రిపురమున దహించినట్లు లంకాపురమును వహించెను. 30

అంత వేగవంతుడగు నాచమంతుడు దుంచిన యగ్నిహోత్రములంకా బ్రహ్మాంబులతయు బాల్బలచే బ్రాసించి భయంకరాకారమున నుండినది. 31

అంత నాగ్నిహోత్రుని వాయువు తోడ్పడం ప్రళయకాలము నందలి యగ్నిహోత్రబుదగిది నాకాశంబునంటి పొగలులేని మంటలతో నిగడ్డన్నయు బ్రాసించి రాక్షసుల దేహమునందలి (క్రోవ్వు) నేలిచే మఱియు పృథ్వి బొందినది. 32

[ఇట్లు జనేయుండుచు, వానికిఁ బోతై యగ్నియు రాక్షసులచేఁ గ్రిక్కిరిసియున్న లంకను వెనుమంటలచేఁ గాల్చిరి. ఇట్లాలంక కాలంచుండ నాధ్వనికి పెక్కురక్తము లుక్కుమీఱి నాంజనేయునిమీఁది కుఱికి వాడి శూలములు మున్నగు నాయుధములచే నాతనినిఁ గ్రుమ్మిరి. అతడును వారి సోటుమాట్టులనిటిచి వారిం బావనడిచి మింటికెగసి వెలరెగి పిక్యంటినుండి నుఱియొకయింటికేగుచు పురమంతయుఁగాల్చి విక్రమించెను. మండెడు తోఁకతోఁగూడి యాకడు యముని యింటినుండి వండుబడినవానివలెను అకరమునుండి కాఱి దొద్దుచున్న నక్షత్రమువలెను జాపరులకు వెఱుఁ బుట్టించుచు నొక యిత్తైన మిగులకుండఁ గాల్చెను. రాక్షససిరులందఱుఁ బెద్ద పెద్ద కొటకొమ్మలమీఁదను కొపురులమీదనుండి యాకని చెయ్యములఁ గాంచు చుండిరి. ఇట్లు కూరిలందఱు మడిసి యందమంతయుఁ జెడి లంకాపట్టణము కాలముదీలినట్లు చూపట్టెను. ప్రాణరక్షణమునకై నలుకెలంపలఁ బాఱి గంద్ర గోళమొందు రాక్షసులతోను నెటుచూచిన మింటికెగయు మంటలతోను నిండిన లంకజూచి హనుమంతుడు వేడుకపడుచుండెను. ఇప్పుడు లంక ప్రళయకాలమున మండినట్లు మండుచుండెను. ఇట్లు సర్వస్థలములయందు కాలిపోవుచున్న లంకల! నెందే నున్నతదేశమందుఁ గూర్చున్న యాంజనేయుడు కాలంచున్నతోఁకయుఁ బానును పట్టపగలింటి సూర్యనివిధమున మిడిసి క్రాలుచుండెను.]

న సంభ్రమత్రస్తవివణ్ణరాక్షసాం మముజ్జ్వలజ్వాః హుతా శ
నాజ్ఞితాం, దగ్ధం లంకాం హనుమాన్ప్రహాయనాఃస్వయం
భువః కోహతామివావసిమ్.

గృహగ్ర్యశృంగాగ్ర్యతలేనోత్రేప్రశిష్టిలోవాసరహజనీహరి,
ప్రదీప్తలాభూలశృతార్చిమాతీ వర్తకజతాత్పథ్యనూర్చిమాతీ
అదిత్యకోటిసదృశస్సుతేజా లంకాం సమస్తాం పరివార్య తిష్ఠక,
శబ్దరనేకైరశనిప్రహృద్భిద్భస్మి వాణ్ణః ప్రబభౌ మహస్మిః.

తత్రామృతాదగ్నిరతిప్రవృద్ధోదాక్షప్రభవేతుకపుష్పచూచః,
నిర్వాణసూమాకులరాజయశ్చనీలోత్పలాభాః ప్రచకాశిరేభ్రాః

వత్తీ మహేష్వస్త్రిదశేశ్వరో వా
సాతూద్యమో వా వదంతోఽనిలో వా,
దద్రోఽగ్నిరర్కో ధవదశ్చ సోమో
న వాసరోఽయం స్వయమేవ కాలః.

36

కిం బ్రహ్మణస్సర్వపితామహస్య సర్వస్య ధాతుశ్చతురానవస్య,
ఇహాఽగతో వాసరయాపధారి రక్షోపసంహారకరః ప్రకోభః. 37

కిం వైష్ణవం వా కపిరూపమేత్య రక్షోఽపినాశాయ పరంసు
తేజః, అనన్తమవ్యక్తమచిన్త్యమేకం స్వమాయయా సామృత
మాగతం వా.

38

ఇత్యేవమూచుర్బహవో విశిష్టా రక్షోగణాస్తత్ర సమేత్య
సర్వే, సప్రాణీసః ఘం. సగృహం సవృతం దద్ధాం పురిం తాం
సహసా సమీక్ష్య.

అయ్యిహో! త్రము కోటిసూక్ష్మలకాంతి గల్గి వెలుంగుచుం బిడు
గులంబోని శబ్దంబు లనేకములు సేయుచు నీలవ్రహ్మండమునంతయుం బగులం
గొట్టుపోల్కిం బ్రకాశించుచుండినది 36

అచ్చట దీక్షింబగు కాంతిగల్గి మోడుగుపూలబోలు మంటలతో
నొప్పుచున్న యాయ్యిహో! త్రము ఆకాశమువలెను వ్యాపించినది.

ఇంట్టు మండి చల్లాఱునప్పుడు కలుగు పొగలు గవ్వకొనుటంజేసి
యచ్చటి మేఘములు నల్లకలువలకాంతి గల్గి యొప్పుచుండినవి. 37

ఇకఁడు వజ్రాయుధము తాల్చినవాడును వృత్తాశురుం జంపిన
వాడును దేంద్రుడునగు సింద్రుడో లేక సాక్షాత్ యముడో లేక
పరుణుడో వాయువో దుద్రుడో అగ్నియో సూర్యుడో కుబేరుడో
చంద్రుడో తెలియలేదు. వానరుఁడూ త్రముకాఁడు. సాక్షాత్ యముడే
యయియుండును. 38

సమస్తలోకములను సాశయును సమస్తలోకములను భరించియున్న
వాడును నాలుగు మొగములు గలవాఁడునగు బ్రహ్మదేవుండు రాక్షసుల
నందఱును రూపుమాపవలెనని కలంకఁగా నాయనకోపము ఇట్లు వానరూపము
దాల్చి యిచ్చటికి వచ్చినదా యేమి? 39

లేక పరిచ్ఛేదకూన్యంబును జక్షురాదీంద్రియముల కగోచరంబును
మనంబునకైన నచింత్యంబు నద్వితీయంబు నగు వైష్ణవంబైన లేజన్నె యిట్లు
రాక్షసుల నశంకుజేయుటకై తనమాయచే వానరరూపంబుం దాల్చి యిచ్చ
టికి వచ్చెనా యేమి? అని రాక్షసులు చెప్పుకొనిరి. 40

ప్రాణిసమూహములతోను గృహంబులతోను వృక్షంబులతోను నిమిష
మాత్రంబున దగ్ధమయిన లంకాపట్టణముం జూచి రాక్షసులందఱు గుంపులు
చేరి యాచ్రకారముగాఁ జెప్పుకొనిరి. 41

తతస్తు లంకా సహసా ప్రదగ్ధా సరాక్షసా సాశ్వరథా సనాగా,
సపక్షిసంఘసమ్మగా సవృక్షా దురోద దీనాతుములంసశబ్దమ్.

హః తాత హః పుత్రక కాన్త మిత్ర
హః జీవితం భోగయతు సుపుణ్యం,
రక్షోభిరేవం బహుథా బ్రువద్భి
శ్శబ్దః కృతో ఘోరతరస్సుభీషః.

౪౦

హుతాశనజ్వాలసమావృతా సా హతప్రవీరా పరివృత్త
యోధా, హనూమతః క్రోధబలాభిభూతా బభూవ కాపాప
హతేవ లంకా.

౪౧

స సహస్రమిత్రస్తవివణ్ణరాక్షసాం
సముజ్జ్వలజ్వాలహుతాశనాజ్జీతాం,
దదర్శ లంకాం హనుమాన్తహమనాః
స్వయంభుకోపాపహతామివావనిమ్.

౪౨

భజ్క్వా వనం పాదపరత్నసంక్కులం హత్వా తు రక్షాంసీ
మహాన్త్రి సంయుగే, దద్ధా పురిం తాం గృహరత్నమాలినీంతస్థా
హనుమా స్పవనాత్తజః కపిః.

౪౩

త్రికూటశృంగాగ్రతలే విచిత్రే ప్రతిపితో వానరరాజ
సింహః, ప్రదీప్తలాంగూలకృతార్చిమాలీ వ్యరాజతాఽఽదిత్య
ఇవాంశుమాలీ.

౪౪

స రాక్షసాస్తా సుబహుంశ్చ హత్వా వనం చ భజ్క్వా
బహుపాదపం తతే, విసృజ్య రక్షోభవనేమ చాగ్నిం జగామ
రామం మనసా మహత్తా.

౪౫

అంత లంకాపట్టణము రాక్షసులతోను గుఱ్ఱులతోను రథంబులతోను గజంబులతోను బక్షిసమూహంబులతోను వృక్షంబులతోను దహింపఁబడునప్పుడు అద్వైతప్రాణు లాత్మోపహట మొనలగువానిచే మిక్కిలి దీనధ్వని నల్లివది.

౪౦

“అయ్యోతండ్రి ! అయ్యో ముద్దుకొడుకా ! అయ్యో ప్రియుండా ! అయ్యో స్నేహితుండా ! అయ్యో నమస్తభోగంబుల ననుభవించగినదియుం బహుపుణ్యము చేయఁజాలనది యగు జీవితంబు పోవుచున్నదే” అని యిట్లు రాక్షసులు తమతగద్రులు కొడుకొని ప్రియులు స్నేహితులు తాము చచ్చునట్లుడు భయ కరంబగు శబ్దము గలుగునట్లు అతిచిరి.

౪౧

హనుమంతుని కోపమున లంకయంతయు నగ్నిహోత్రంబు చుట్టుకొని పీరులు చచ్చియు భటులందఱుఁ దిరుగుడునొందియు నుండుటంజేసి యాలంకా పట్టణము మహర్షి కావముచే నొక్కపెట్ట నశించినట్లుండెను.

౪౨

మహాభైరవకాలియగు హనుమంతుండు సూర్యులును భీములును దుఃఖితులనగు రాక్షసులతోఁ గూడినదియుఁ గీలాభిలముగా జ్వలించుచున్న యగ్ని హోత్రంబుచేఁ గన్పఱచినదియును బ్రహ్మదేవునితోవసునఁ బ్రళయకాలంబున దహ్యమానంబగు భూమండలంబుచందంబున నొప్పుచున్న లంకాపట్టణముం జూచెను.

౪౩

వాయుదేవునికుమారుం డగు హనుమంతుండు నుంచి వృక్షములతోఁ గూడిన యశోకవనం బంతయు విడిచి యుద్ధమున గొప్పరాక్షసులం జూపి యుత్తమంబులగు గృహంబులుగల యాలంకాపురిని దహించి యంత సూతి కుండెను.

౪౪

త్రికూటపర్వతకిఖరంబుననున్న హనుమంతుండు తోకయందలి మంటలే కిరణంబులై యొప్పునిూఱఁ గిరణంబులు గల సూర్యునిభంగిం దేజరిల్లుచుండెను.

౪౫

మహావరాక్రమకాలియగు సాహనుమంతుండు పెక్కురాక్షసులంజంపి పెక్కువృక్షంబులుగల యశోకవనంబు విడిచి రాక్షసులగృహంబులం దగ్ని హోత్రంబు దహిల్చి యంత రామునొద్దకుఁ బోఁగొనెను.

౪౬

[తతో మహాత్మా హనుమాన్తపస్వీ నిశాచరాణాం తతశ్చ
తృతార్థః, రామస్య నాథస్య జగత్ప్రయాణాం శ్రీహదమాలం
మనసా జగాదు.]

తతస్తు తం వాసరవీరముఖ్యం మహాబలం మారతతుల్యవేగం,
మహామతిం వాంఛనుతం పరిష్ఠం ప్రత్యక్షం దైవగణాశ్చ సర్వే.

భజక్త్వా వనం మహాదేవా హత్వా రక్షంశి సంయుగే.
దద్వా లంకాపురిం రమ్యాం రరాజ స మహాకవిః. ౪౮
తత్ర దేవాస్సగన్ధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః,
దృష్ట్వా లంకాం ప్రదధ్వాం తాం విస్తయం పరమః గతాః ౪౯
తం దృష్ట్వా వాసరశ్రేష్ఠం హనుమంతం మహాకవిం,
కాలాగ్నిరితి పశ్యన్త్య సర్వభూతాని తత్రనుః. ౫౦

దేవాశ్చ సర్వే మునిపుత్రవాశ్చ గన్ధర్వవిద్యాధరభాగయతాః,
భూతాని సర్వాణి మహాని తత్ర జగ్తుః పరాం ప్రీతిమతుల్య
యామామ్. ౫౧

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చతుఃపంచాశస్సర్గః.

పంచ పంచాశస్సర్గః

లంకాం సమస్తాం సందీప్య లాంగూలాగ్నిం మహాబలః.
నిర్వాపయామాస తదా సముద్రే హరిసత్తమః ౧
సందీప్యమానాం విధ్వస్తాం త్రస్తరక్షోగణాం పురిం,
అవేక్ష్య హనుమాన్లంకాం చిన్తయామాస వాసరః ౨
తస్యాభూత్సుమహాన్తాపః కుత్సా చాత్తన్యజాయత,

అంత దేవతలందఱు నానరవీరశ్రేష్ఠులను మహాబలులను వాయు దేవునకుఁజోలె వేగము గలవాఁడును మహాబుద్ధికాలియు నుత్తముఁడును వాయుదేవునికుమారుఁడు నగునానానుచుండుఁ బ్రస్తుతించిరి ౪౭

మహాలేఖకృత్తులగు నాహనుమంతులను అశోకవనము విడిచి యుద్ధమున రాక్షసులం జంపి రమృతంబగు లగ్నపురియొకయు దహించి యొప్పుచుండెను. ౪౮

అప్పుడు దేవతలను గంధర్వులను సిద్ధులను మహర్షులను ఆలంకారపట్టణంబంతయు దహించబడియుండుటజూచి భరమాశ్చర్యము నొందిరి.

భూలోమలన్నియు వానరోక్తముఁడగు హనుమంతుఁజూచి ప్రళయకాలాగ్నిహోత్రుఁడని తలంచి భయమునొందినది. ౪౯

దేవతలను మునిశ్రేష్ఠులను గంధర్వులను విద్యాధరులను సర్పములను యక్షులను నమస్త్రప్రాణులను లంకాపట్టణము దహించబడుటవలన మితిలేని సంతోషము నొందిరి. ౫౦

ఇది యేఁబది నాలుగవ సర్గము.

ఏఁబదియొదవ సర్గము

మహాబలకాలియు వానరోక్తముఁడు నగు హనుమంతుఁడు లంకయొకయు దహించినపిమ్మట త్రోవకు సముద్రములోఁముంచి చల్టార్చెను. ౫౧

హనుమంతుఁడంత నగ్నిహోత్రంబుచే దహించబడి యాలంకాపట్టణం బంతయు భ్వంసంబయి యారాక్షసులందఱు భయమునొందియుండుటం జూచి యిట్లని చింతించెను.

ఆహనుమంతునికు మనమున మహాభయము గలిగినది. తన్ను మిక్కిలి నిందించుకొనెను.

లంకాం ప్రదహతా కర్త కింస్విత్యుతమిదం సుమా. 3

భస్మాస్తే పురుషశ్రేష్ఠా యే బుద్ధ్యా కోపముత్థితం,
నిరుద్ధన్వి మహాత్మానో దీప్తమగ్నిమివామృతా 4

క్రుద్ధః పాపం నకుర్యాత్క్రుద్ధో మాన్యాదురూపసి,
క్రుద్ధః పగుషయమా వాచా సరస్వాధూనధిక్షిపేత్, 5

వాచ్యానాచ్యం ప్రకుపితో న విజానాతి కర్మచిత్,
నాకార్యమస్తి క్రుద్ధస్య నావాచ్యం విద్యతే క్వచిత్. 6

యస్సముత్పత్తితం క్రోధం తదుయోజ నిరశ్శ్రుతి,
యథోరగస్త్యచం జీర్ణాం స వై పురుష ఉచ్యతే 7
ధిగస్తు మాం సుదుర్బుద్ధి నిర్లజ్జం పాపకృత్తమం,
అచింతయిత్వా తాం సీతామగ్నిదం స్వామిఘాతుకమ్. 8

యపి దగ్ధా త్వీయం లంకా నూనమార్యాపి జానశీ,
దగ్ధా తేన మయా భర్తర్హతం కార్యమజానతా. 9

యదర్థ మయ మారమ్భస్తత్కార్యమవసాదితం,
మయా హి దహతా లంకాం న సీతా పరిరక్షితా. 10

ఈషత్కార్యమిదం కార్యం కృతమాసీన్న సంశయః,
తస్య క్రోధాభిభూతేన మయా మూలక్షయః కృతః. 11

నే నీలంకాకట్టణము దహించినానే ఎంతచెడ్డకార్యము చేసినాను ! :

ఎవ్వరును కోపము వచ్చునప్పుడు జలముచే మందును నిప్పును జల్తా
చ్చునట్లు ఆకోపమును బుద్ధిచే నిరోధించుకొందురో అట్టిమహాత్ములగు పురుష
శ్రేష్ఠులు పుణ్యవంతులు. ౪

కోపమునొందినవాఁ డెవ్వఁడు పాపమునేయకుండును? కోపమునొందిన
వాఁడు గురువులనుంగూడఁ జంపును. కోపమునొందినవాఁడు పరుషవాక్యమును
సత్పురుషులం దిరస్కరించును. ౫

కోపమునొందినవాఁడు "ఇది చెప్పఁదగినమాట ఇది చెప్పఁదగనిమాట"
యని యెఱుంగఁడు. శ్రద్ధనకుఁ జేయఁగూడనికార్య మేదియులేదు. అనఁ
గూడనిమాట యేదియును లేదు. ౬

ఎవ్వఁడు సర్పము జీర్ణమయిన కుమునమును విడుచునట్లు తనకుంగలిగిన
కోపమును ఓషికచే నణఁచుకొనునో అతఁడే పురుషుఁ డనబడును. ౭

నేను సీతయన్నదని తలంపక లంకకు నిప్పు ముట్టించినాను గావున
నేను స్వామిద్రోహిని, దుర్బుద్ధిని, సిగ్గులేనివాఁడను, పాపిష్ఠుఁడను. నేను కాలి
పోయెదఁ గాక. ౮

ఈలంకయంతయు దహింపఁబడినది ఇప్పుడు పూజ్యురాలగు సీతయు
దహింపఁబడియుండునేని నేనక్షానినై ప్రభుకార్యమునంతయుఁ జెఱివినవాఁడ
నగుచున్నాను నిశ్చయము. ౯

వికార్యముకొఱకు ఇంత మహాప్రయత్నము చేయఁబడినదో అట్టికార్య
మును జెఱిచినాను. నేను లంకను దహించునప్పుడు సీతాదేవిని రక్షింపవలెని
గదా ! ౧౦

నముద్రము దాటుటయు సీతను వెదకియాచటయు రామునకుఁ దెల్ప
టయు మొదలుగాఁగల యాగోష్ఠికార్యమును అంతయును సాధించి యింక
రామునకుఁ దెల్పుటయే మిగిలినదిగాఁ జేయఁబడినది. ఇందు పందియములేదు.
అయితే ఇప్పుడు నేను శ్రద్ధుండనైయాకార్యమునకు మూలభూతమయిన సీతా
దేవికే నాశము గల్గించినాను. ౧౧

విసష్టా జానతీ నూనం న హ్యుద్యతః ప్రచృత్యశో,
లంకాద్యుం కల్పిదుద్దేశస్సర్వా భస్మీకృతా పునః. ౧౨

లోడి తద్విహతం కార్యం మమ ప్రజ్ఞావిపర్యయంతో,
ఇహైవ ప్రాణసన్న్యాసో నమాపి హ్యుద్యత రోచతే. ౧౩
తిరుగ్నో నిపతాప్యద్యత ఆహోస్యీద్బడబాముఖే,
శరీరమూహో సత్త్వానం గద్ది సాగరవాసినామ్. ౧౪

కథం హి జీవతా శక్తో మయా ద్రష్టుం హరిశ్వరః,
తా వా పురుషకాదూరా కార్యస్వస్వభూతేనా. ౧౫

మయా ఖలు తదేవేదం రోషదోషాత్ప్రదర్శితం,
ప్రథితం త్రిషు లోకేషు విత్వమునఃస్థితమ్. ౧౬

ధిగస్తు రాజసం భావ మనీశ మనఃస్థితం,
ఈశ్వరేణాపి యద్రాగాంతయా సీతా న రక్షితా. ౧౭

విసష్టాయాం తు సీతాయాం తాపుభౌ వినశిష్యతః,
తయోర్విరాజే సుగ్రీవస్సబద్ధుర్వివశిష్యతి. ౧౮

ఏతదేవ వచక్కుర్వా భరతో భ్రాతృవత్సలః,
ధర్మాత్మా సహశత్రుఘ్నః కథం శత్యతి జీవితమ్. ౧౯

ఇత్వాకువంశే ధర్మిష్టే గతే నాశమనంశయం,
భవిష్యన్తి ప్రజాస్సర్వాశ్శోకసంతాపవీడితాః. ౨౦

తదహం భాగ్యరహితో లుప్తధర్మార్థసంగ్రహః,
రోషదోషపరితాత్తా వ్యక్తం లోకవినాశనః. ౨౧

సీతాదేవి నిశ్చయముగానే నశించియుండును. లంకయుండు ఒక్క ప్రదేశమయినను దగ్ధము గాకుండునది యగవడలేదు. పట్టణంబంతయు దగ్ధమయియున్నది. ౧౨

నా బుద్ధివైపరీత్య సువలన నీత నశించియే యుండునేని నేను ఇప్పుడిప్పుటనే ప్రాణంబుల విడుగుట యుక్తమని తోచుచున్నది ౧౩

నేనెప్పుడు ప్రాణంబులవిడుచుటకు నిష్పల్లాదుముకుదునా? లేకపాతాళంబునం బడుచునా? లేక సముద్రంబులోపడి యందునివసించు సత్త్వంబులకు నాదేహము నాహారంబుగా నొసగుచుగా? ౧౪

నేనిట్లు కార్యమునంతయుఁ జెరిపి జేపించి యుంబడియు వానరేశ్వరుండుగు సుగ్రీవు నెట్లు చూడఁగలను? పురుషశ్రేష్ఠులగు నారామలక్ష్మణుల నైనను ఎట్లు చూడఁగలను? ౧౫

ముల్లోకంబులందును బ్రసిద్ధమయిన కోతిస్వభావమగు నాచాంచల్యమునే యిప్పుడు నేను కోపంబుచే లంకను దహించి యందఱకుం దెప్పినవాడనైతిని. ౧౬

నేను రక్షింప నమర్థుండనైనను ఇప్పుడు కోపమువలన సీతాదేవినిరక్షింప నైతిని గావున నతిస్వల్పత్రయము జవలమునగు రాజనన్వభావము దహింపఁబడుఁగాక. ౧౭

సీతాదేవి నాశమునొందుట దెలిసినంతనే యారామలక్ష్మణు లిద్దఱును నాశమునొందఁగలరు. అంత వారలిద్దఱును నశించిపిమ్మట సుగ్రీవుండు సమస్త బంధువులతోడ నాశమునొందును. ౧౮

ఈమాటను విన్నంతనే భ్రాతృవత్సలండును ధర్మాత్ముండు నగు భరతుండును శత్రుఘ్నుండును నశింపఁగలరు. ౧౯

ఇట్లు ఐరవధాత్తింబగు నిక్షాళకువంశంబంతయు నశింపఁగానే జనులందఱు దుఃఖంబుచేతను సంతాపముచేతను బీడితులు కాఁగలరు. ౨౦

అట్లుగటంజేసి నేను నిర్భాగ్యుండను. ధర్మార్థంబులు చెందునులేని వాడను. పాపన్వభావము గలవాడను. లోకంబుల కన్నిటికి వినాశము దెచ్చు వాడను. ఇది స్పష్టము. అని హనుమంతుండు చింతించెను. ౨౧

ఇతి చింతయత స్తస్య నిమిత్తాన్యుపవేదిరే,
పూర్వజఃపుష్పలబ్ధాని సాక్షాత్పునరచింతయత్.

అథవా చారుసర్వాజ్ఞీ రక్షితా న్వేన తేజసా,
న నశీష్యతి కల్యాణీ నాగ్నిరగ్నో ప్రపర్తతే.

సహి ధర్మాత్తనస్తస్య భార్యామమితేజసః,
స్వచారిత్రాభిగుప్తాం తాం స్పృష్టుమర్హతి పావకః.

నూనం రామప్రభావేన వై దేహ్యాస్సుకృతేన చ,
యన్తాం దహనకర్తాయం నృదహద్ధవ్యపాహనః.

త్రయాణాం భరతాదీనాం భ్రాతృణాం దేవతా చ యా
రామస్య చ మనఃకాంతా సా కథం వినశీష్యతి.

యద్వా దహనకర్తాయం సర్వత్ర ప్రభురవ్యయః,
న మే దహతి లాఙ్గూలం కథమార్యాం ప్రథత్యతి.

పునశ్చాచింతయత్తత్ర హనూనూన్విన్దితస్తదా,
హిరణ్యనాభస్య గిరే ర్జలమధ్యే ప్రదగ్ధమ్.
తపసా సత్యవాక్యేన అనన్యత్వాచ్చ భర్తరి,
అపి సా నిర్దహేదగ్నిం న తామగ్నిః ప్రథత్యతి.

స తథా చింతయంస్తత్ర దేవ్యా ధర్మపరిగ్రహం,
శుశ్రావ హనుమాః వాక్యం చారణానాం మహాత్మనామ్.

హనుమంతుం డట్లు చింతించుచుండ నెదివఱ కతనికిఁ గొంచెముగాఁ దోచియున్న శుభసిమిత్రములు చక్కగాఁ దెలియునట్లు మిక్కిలముగాఁ గలిగినవి. అంత నతండు మరల నిట్లని యాలొందించెను. ౨౨

అటుగాదేని మంగళరూపిణియగు నా సీతాదేవి యెంతమాత్రము నాశమునొందదు. తన లేజన్నచేతనే రక్షింపఁబడి యుండును. అగ్నిహోత్రము అగ్నిహోత్రము నెట్లు దహించును ? ౨౩

ధర్మాత్ముండును గొలందిలేని లేజంబుగలవాఁడునగు రామునిభార్యయొక్క దనపాతివ్రత్యమహిమచే రక్షింపఁబడినదియునగు సీతాదేవిని అగ్నిహోత్రుండు స్పృశింపనైనం జాలఁడు. ౨౪

దహించుటయే స్వభావముగాఁగల యీ అగ్నిహోత్రుండు నన్ను దహించకుండుటయు రాముని ప్రభావంబునను, సీతాదేవి పుణ్యమహిమంబు నను అయినదిగాని వేఱుగాదు. ౨౫

భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులను మువ్వరికిని దేవతయు రామునకు మనః ప్రియయునగు సీతాదేవియు నెట్లు నశించును ? ౨౬

అటుగాదేని దహనస్వభావుండును ఎచ్చటను అడ్డములేనివాఁడును నాశరహితుండు నగు సీయగ్నిహోత్రుండు నాతోఁకనే దహింపలేదే. ఇంకఁ బూజ్యురాలగు సీతాదేవి నెట్లుదహించును? అని హనుమంతుండు చింతించెను.

అంత నచ్చట హనుమంతుండు మరలఁ బరమాశ్చర్యంబునొంది నముద్ర మధ్యంబునఁ దనకు మైనాశవర్పతం బగవడుటం దలంచెను. ౨౭

సీతాదేవి తన తపఃప్రభావంబునను సత్యబలంబునను బాతివ్రత్యమహిమంబునను అగ్నిహోత్రమునుంగూడ దహించును. అగ్నిహోత్రం దానిడ సంతమాత్రము దహింపఁజాలఁడు అని హనుమంతుండు చింతించెను. ౨౮

అహనుమంతుండు అట్లు సీతాదేవి ధర్మప్రభావమునగుఁజింది చింతించుచు మహాత్ములగు చారణులు చెప్పకొనుమాటలను వివేచించెను. ౩౦

అహో ఖలు కృతం కర్త దుష్కరం హి హమామతా,
అగ్నిం విరృజతాఽభీక్ష్యం భీమం రాక్షసజేశ్వని.

30

ప్రపలాయితరక్షస్త్రీబాలనృద్ధసమాకులా,
జనకోలాహలాద్ధాతా క్రవన్తి చాదికన్ధరే.

31

దగ్ధేయం నగరీ సర్వా సాట్టప్రాకారతోరణా,
జానకీ న చ దగ్ధేతి విస్తయోఽద్భుత ఏవ నః.

32

[ఇతి శుశ్రావ హనుమాన్ వాచం తామమృతోపమాం,
బభూవ చాస్య మనసో హర్షస్తత్కాలసంభవః]

స నిమిత్తైశ్చ దృష్టార్థైః కారణైశ్చ మహాగుణైః,

ఋషివాక్యైశ్చ హనుమానభవత్ప్రీతమానసః.

33

తతః కపిః స్తాప్తమనోరథార్థ
స్తామక్షతాం రాజసుతాం విదిత్వా,
ప్రత్యక్షత స్తాం పునరేవ దృష్ట్వా
ప్రతిప్రయాణాయ మతిం చకార.

34

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - పట్టుజ్ఞాపశస్సర్గః.

పట్టుజ్ఞాపశస్సర్గః

తతస్తు శింశుపామూలే జానకీం పరుష్టపస్థితాం,
అభివాద్యాబ్రవీద్దిష్ట్యా పశ్యామి త్వమిహాక్షతామ్.

35

తతస్తు ప్రస్థితం సీతా వీక్షమాణా పునఃపునః,
శర్తృన్నేహాన్వితం వాక్యం హనుమంతమభాషత.

36

హనుమంతుండు రాక్షసులయంద్రుండు భయంకరాకారంబగు నన్ని హాత్రంబు దరికొల్పి చుటియెవ్వరికిని జేయవలనిగాని కార్యముం జేసినాఁడు. ఆశ్చర్యము ! 30

రాక్షసులను స్త్రీలును బాలురును వృద్ధులును భయంబునఁ బరుగెత్తుచుండ జనుల కోలాహలధ్వనులం బర్వతగుహలు పూరితంబులయి యుండుటం జేసి యాలంకయంతయు నేడ్చుచున్నట్లున్నది. 31

ఈచట్టణంబంతయుఁ గోటమరుజులతోను ప్రాకారములతోను జహ్నవార్ధారంబులతోను దహింపఁబడినది. సీతమాత్రము దహింపఁబడలేదు. ఇట్టి యాశ్చర్యమును మేమిదివఱ కెప్పుడును జూడలేదు. అని చారణులు చెప్పుకొనిరి. [అంజనేయుఁ డమృతముంబోలు వారిపలుకువని యాచేశ్వరుఁ డనినట్లు చరమామోదముం జేసెను.] 32

అహనుమంతుండు ఇదివఱకుఁ బెక్కుమార్లు సఫలములయిన శుభనిమిత్తములచేతను రామప్రభావాదులగు గొప్పకారణములచేతను కారణంబు చెప్పుకొనుమాటలచేతను సీతకు నాశము గలుగలేదని నమ్మి సంతోషించెను. 33

అంత హనుమంతుండు ఈడేఱినకోర్కెలు గలవాడై రాచకుహర్తయగు సీతాదేవి నాశము నొందకున్నదని తెలిసికొని మరల నాసీతం బ్రత్యక్షంబుగాఁ జూచి రామనొద్దకుఁ బోగోరెను. 34

ఇది వినిబియ్యదవ సగ్గము.

వినిబియ్యదవ సగ్గము

అంత హనుమంతుండు శింశుపావృక్షమాలంబునున్న సీతాదేవి యొద్దకుఁ బోయి యాచిడకు నమస్కరించి "నాభాగ్యవశంబున నిప్పుడు వియపాయంబును బొందక జేయంబుగా నున్న నిన్నుం జూచుచున్నాను" అని చెప్పెను. 35

అంత నాసీతాదేవి పయనమయివచ్చిన హనుమంతుని మాటిమాటికిం జూచుచుఁ బెనిమిటియందలిన్నీహంబున మరల నతనికి నొకమాటంబెప్పెను.

[నాయనా అంజనేయా! నీకిష్టమేని యిందెందేని గుప్తదేశమున
 నేడొండి రేపు పోయెదవుగాక. నీ వింకను కొంచెము నేపుందువేని నాకును
 కొంచెము దుఃఖము కాలించును. నీవు పోవుచున్నావు గదా? మరల నీవు
 ఎప్పుడొక ప్రతికియందునో లేనో ఇంత యువకారముజేసిన నిన్ను మరల
 చూడఁగల్గుదునో లేనో యని నాకు జాల వ్యసనముగా నున్నది. ఇదిగాక
 చుట్టయొకచూట. అబ్బాయీ! ఎంకలలములున్నను ఈ క్రోతులుగానీ ఈ
 యెలుగుబంటుగానీ మన రామలక్ష్మణులుగానీ యీసమద్రము నెట్లు దాటు
 గలరు? చెవ్వు, సమద్రము దాటుటకు నీవుగానీ మీయయ్య (వాయువు)
 గానీ గరుత్మంతుఁడుగానీ సమర్థులేగాక యితరులెట్లు దాటెవరొయి బిడ్డా!
 హనుమంతుడా! యిందుల కేమి సమాధానము చెప్పెదవు? ఓగుబాగు
 తెఱిగినవాడవు గదా యని యడిగినాను.]

శత్రుసేరులం జంపునట్టి హనుమంతుడా! ఈరాక్షసుల సందఱకు
 జయించి నన్ను రామునిద్దం జేర్చుటకు నీవొక్కండవె చాలదువు. నీబలము
 మిక్కిలి యధికమైనది. 3

శత్రునైన్యంబులఁ జంపునట్టి రాముండే యిచ్చటికి వచ్చి బాణంబుల
 నీ లంకనంతయు నిండించి నన్ను గొనిపోవువేని యదియ యతనికిం దని
 యుండును. 4

అందువలన మహాత్ముండు యుద్ధంబునందు భయములేనివాఁడును సగ
 నారాముఁడు తనకుఁ దగుతాగునఁ బరాక్రమించునట్లు నీవే ఘటించవలెను. అని
 సీతాదేవి హనుమంతునితోఁ జెప్పెను. 5

తదర్థోఽహితం వాక్యం ప్రశ్నితం హేతుసంహితం.
 నిశఘ్న హనుమాంస్తస్యా వాక్యము తరమబ్రవీత్.
 [దేవిహర్యక్షవై న్యానామీశ్వరః స్వతాం వరః,
 సుగ్రీవసత్త్వసంపన్నస్తవాథే కృతనిశ్చయః,
 సవానరసహస్రాణాం శోటిభిరభిసంపృతః,
 క్షిప్రమేష్యతి వై దేహి సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః.
 తా చ వీరా నరవరా సహితా రామలక్ష్మణౌ,
 ఆగమ్య నగరీం లజ్జాం సాయకైర్విధమిష్యతః.
 సగణం రాక్షసం హత్వా న చిరాద్రఘనస్థః,
 త్వమాదాయ వరారోహే న్వాం పురీం ప్రతీయాస్యతి.
 సమాశ్వాసిహి భద్రం తే భవ త్వం కాలాకాంక్షిణీ,
 క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి రామేణ నిహతం రావణం రణే.
 నిహతే రాక్షసేంద్రే చ సపుత్రామాత్యబాన్ధవే,
 త్వం సమేష్యసి రామేణ శశాంకేన రోహిణీ]
 క్షిప్రమేష్యతి కాకుత్స్థో హర్యక్షప్రవరైర్వృతః,
 యస్తే యుధి విజిత్యారిక శోకం వ్యపనయిష్యతి.

౬

౭

ఏవమాశ్వాస్య వై దేహీం హనుమాన్తారుతాత్తజః,
 గమనాయ మతిం కృత్వా వై దేహీమభ్యవాదయత్.
 [రాక్షసాః ప్రవరాః హత్వా నామ విశ్రావ్య చాత్తనః,
 సమాశ్వాస్య చ వై దేహీం దర్శయిత్వా పరం బలం,
 నగరీమాకులాం కృత్వా వంచయిత్వా చ రావణం,
 దర్శయిత్వా బలం ఘోరం వై దేహీమభివాద్య చ.
 ప్రతిగస్తుం ముశ్శక్తే పునర్న ద్యేనసాగరమ్.]
 తతస్స కపికర్ధూలస్సామిసద్ధర్మనోత్సుకః,

౮

హనుమంతుడు అధికార్థంబుగలదియై వినయసహితంబును యుక్త కారణంబులతోఁ గూడినదియైనగు సీతాదేవి మాటను విని యందుల కుత్తర మిట్టని చెప్పెను.

[అమ్మా జానకీ ! మహాసత్త్వంబును కోతులు ఎలుగులు వీని మహా నైస్యములకు నాధుఁడునగు సుగ్రీవుం డెట్లైనను నిన్ను రామునితోఁ జేర్చుటకు పట్టుపట్టినాఁడు. ఎంతోకాలము గడవదు. వేగముగానే సుగ్రీవుఁడు మహావానరసేనతో వచ్చును. రామలక్ష్మణులును వేగమే వచ్చి లంకను బాణములలో ముంచి తేల్చెదరు. వీరపత్నీ ! తూర్ణముగానే లంక బాంకమణించి రాక్షసులఁ జంపి రాముఁడు నిన్న తనయూరికిఁ దీసికొనిపోఁగలదు. నీకు మేలు రానున్నది. తల్లీ ! కొంతకాల మెదురుకొనుము. రావణుఁడు జచ్చుట కెన్నోరోజులు లేవు. సప్తత్రయిత్రబాంధవముగా వాఁడు జచ్చినవెంటనే చంద్రునితో రోహిణి కలసికొన్నట్లు నీవు రామునితోఁ గలసికొందువు.]

ఎవ్వఁడు యుద్ధంబున శత్రువులను జయించి నీదుఃఖంబు దీర్చునో అట్టిరాముఁడు వానరోక్తములను ఎలుగుగొడ్డులనుం గూడి శీఘ్రముగా రాఁగలండు. అని హనుమంతుఁడు సీతతోఁజెప్పెను.

వాయుదేవుని కుమారుడగు హనుమంతుఁడు ఇట్లు సీతాదేవినాక్యా పించి యంత రామనొద్దకుఁ బోఁగోరి సీతాదేవికి నమస్కారంబుఁజేసెను. రా

[ఇట్లెల్ల రాక్షసులం జంపి తనపేరు వాడి సీత నూఱిడించి మగఁటిని నెఱసి లంకను నేలకుఁ గోలకుఁ దెచ్చి రావణు నవమానించి భీమబలముఁ జూపి సీతకు మ్రొక్కి యాతఁడు నముద్రము వాఁటి తననెలవునకుఁ బోవ నుద్ద్యమించెను.] అంత శత్రువులం జంపువాఁడును వానరక్రేష్టండునగు హను మంతుఁడు తనస్వామిని రాముం జూడఁగోరినవాడై యరిష్టంబును వర్జితము నారోపించెను.

అదహోహా గిరిశ్రేష్ఠమరిష్టమరిమర్దనః.

౯

తుజ్జపద్మకజాహ్లాభిర్నిలాభిర్వసరాజిభిః,

సోత్తరీయమివామోఘదైశ్శృణో న్తరనిలమ్బిభిః.

౧౦

బోధ్యమానమివ ప్రీత్యా దివాకరకరైశ్శుభైః,

ఉన్దిషన్తమివాధూతైర్గోచనైరివ థాతుభిః.

౧౧

తోయాఘనిస్సన్వైర్నైః ప్రాథితమివ పర్వతం,

ప్రగీతమివ విస్ఫుమైర్నానాప్రసవణస్వనైః.

౧౨

వేపదాదుభిరత్నుచ్చైర్యూర్ధ్వబాహుమివ స్థితం,

ప్రపాతజలనిర్ఘోషైః ప్రాక్రుష్టమివ సర్వతః.

౧౩

వేపమానమివ శ్యామైః కమ్పమూనైశ్శరద్వనైః,

వేణుభిర్నాదతోద్ధూతైః కూజన్తమివ కీచకైః.

౧౪

సిశ్శ్వసన్తమివామర్షాద్ధోరైరాశీవిషోత్తమైః,

నీహారకృతగమ్భిరైర్ధ్యాయన్తమివ గహ్వరైః.

౧౫

మేఘపాదనిభైః పాదైః ప్రకాన్తమివ సర్వతః,

జృఘ్మమాణమివాఽకాశే శిఖరైరభ్రమాలిభిః.

౧౬

కూటైశ్చ బహుధాకీర్తైశ్శోభితం బహుకన్దరైః,

సాలతాలాశ్వత్థైశ్చ వంశైశ్చ బహుభిర్వృతమ్.

౧౭

లతావితానైర్వితతైః పుష్పవద్భిరలఙ్కృతం,

నానామృగగణాకీర్ణం థాతునిష్కృష్టభూషితమ్.

౧౮

బహుప్రసన్నవణోపేతం శిలాసంఘ్నయనఙ్కటం,

౧౯

మహర్షియక్షగన్ధర్వాఃస్సరోరగసేవితమ్.

లతాపాదపసంఘాతం సింహాధ్యుషితకన్దరం,

వ్యాఘ్రసంఘసమాకీర్ణం స్వాదుమూలఫలద్రుమమ్.

౨౦

ఉన్నతంబులగు చంద్రకవచంబులతోఁ గూడిన వనపంక్తులచే వస్త్రము
గట్టుకొన్నట్లు శిఖరంబునడుమవ్రేలుకాడు మేఘంబులచే నుత్తరీయంబులు
దాల్చినట్లు చూపట్టుదాని ఉద్దతంబులగు ధాతువులు సేత్రంబులంబోలెఁ
గ్రాలుచుండుటండేసి నూర్పుండు హస్తంబులచేతంబోలెఁ గిరణంబులచేత
మేలుకొలుపఁ గండ్లు దెఱచి చూచుచున్న రోష్నిగానవచ్చుదాని గంభీరంబు
లగు జలప్రవాహధ్వారంబులచే నధ్యయనంబుసేయు పరిదింబోలుదాని విన్న
వ్దములగు నెలయేఱుల భృశులవలన సంగీతంబుగామించుకరణం గన్పట్టుదాని
వత్సన్నతంబులగు చేపదారువృక్షంబులందుటచే నూర్ధ్వబాహుండై తపము
సల్పు మహామూర్ధంగి భాసిల్లుదానిఁ బ్రపాతంబులబడు జలంబులభృశులచే
సంతటను ఆక్రోశించుచున్నట్లున్నదాని శరవృక్షపునందు జనియించు వనములు
గాలికిం దూలుచుండుటచే హనుమంతునివలన భయంబున గడగడ వడంతువడు
పునం గనుపట్టుదాని వాయువుచేఁ గొట్టఁబడిన కీచకంబులను పెదుళ్లు భ్వనించు
టచేఁ గూయుచున్నట్లున్నదాని భయంకరంబులగు సర్పంబులు నిట్టూర్పులు
విడుచుచుండుటండేసి హనుమంతునివైఁ గోపము నిట్టూర్పులు విడుచుచున్న
దిధంబునం జూపట్టుదాని గంభీరములగు గుహలన్నియు మంచుచేఁ గప్పఁ
బడి యుండుటండేసి సమస్తేంద్రియముల నిరోధించి ధ్యానంబు సేయు
భాతిం గానవచ్చుదాని మేఘములకుఁ బాదములనంపగు ప్రత్యంతవర్షతములచే
నడచుచున్నట్లుగవడుదాని నాకాశమునం దత్యున్నతంబులై మేఘసంఘంబుల
తోఁగూడిన శిఖరములతో నొప్పియందుటవలన కావులింతబిడుచుచున్నట్లు
దర్శనీయంబగుకాని హనుమంతుని పాదాపాతిఁ బరిపరీవిధముల నాకీర్తము
లయిన వెక్కుగుహలుగల శిఖరంబులతోఁ గూడినదియు సాలవృక్షముతోను
ఆశ్వకర్ణతరువులతోను వెక్కుళ్లతోను గూడినదియును బుష్పవంతములగు లతా
నమూహముల రమణీయం బయినదియు నానావిధవృగంబులు గలదియు
నచ్చటచ్చటం గాఱుచుండు ధాతువులచే నలంకృతం బయినదియుఁ బెక్కు
నెలయేళ్లు గలదియు సధికముగా జాఘ్నండుటచే సంకటస్థలంబైనదియు మహా
ద్బులచేతను యక్షులచేతను గంధర్వులచేతను గిన్నరులచేతను సర్పంబులచేతను
సేవించఁబడినదియు పృథ్వీతానమూహనమేతంబులును సేవాధిష్ఠితంబు లగు

తమాదురోహ హనుమాన్ పర్వతం పవనాత్మజః,
రాజదర్శనశీఘ్రేణ ప్రహర్షేణాభిచోదితః.

౨౦

తేన పాదతలాక్రాంతా రమ్యేషు గిరిపానుషు,
సఖోపాస్సమశీర్ష్యస్త శిలాశుచ్చిక్లీకృతాస్తతః.
స తమాదవ్యాతైలేన్ద్రం వ్యవర్ధత జుహోతిపి,
దక్షిణాదుత్తరం పారం ప్రార్థయన్ లవణాబ్జసః.

౨౧

౨౩

అధిరువ్యా తతో వీరః పర్వతం పవనాత్మజః,
దదర్శ సాగరం భీమం మోనోరగనిషేవితమ్.

౨౪

స మారుత ఇవాఽకాశం మారుతస్యాఽత సమ్మనః,
ప్రవేదే హరిశార్దూలో దక్షిణాదుత్తరాం దిశమ్.

౨౫

స తదా వీడితస్తేన కవినా పర్వతో త్రమః,
రరాస సహ తైర్భూతైః ప్రవిశన్వసుథాతలమ్.

౨౬

కమ్పమానైశ్చ శిఖరైః పతద్భిరపి చ ద్రుమైః,
తస్యోరుచేగోస్తథితాః పాదపాః పుష్పశాలినః.

౨౭

నివేతుర్భూతలే రుగ్లాశ్చక్రాయుధహతా ఇవ,
కన్ధరా న్తరసంస్థానాం వీడితానాం మహాజనామ్.

౨౮

సింహానాం నినదో భీమో నభో భిష్టా స శుశ్రువే,
త్రస్తవ్యావృత్తవసనా వ్యాకలీకృతభూషణాః.
విద్యాధర్యస్సముత్పేతః సహసా ధరణీధరాత్,

౨౯

గుహలుగలదియు వ్యాఘ్రసమూహంబులతోఁ గూడినదియు రుచ్యమూలఫలంబులతోఁగూడిన వృక్షంబులు గలదియునగు నరిష్టపర్వతమును వాయుదేవుని కుమారుడగు హనుమంతుఁడు రామదర్శనార్థమై హనుమంతుని బెంపగొన నారోపించెను.

౧౦-౨౧

అంత నాహనుమంతుఁడు పాదంబులం ద్రొక్కఁగానే రమ్యంబులగు కొండ నెత్తంబులందలితాట్ల మహాధ్వనిగదురుఁ జార్లమయి రాలినది.

అహనుమంతుఁ డాయరిష్టపర్వతంబు నారోపించినపిదప సముద్రుని యుత్తరపుగట్టు జేరం గోరి మేను బెంచెను.

౨౨

పరాక్రమవంతుఁడును వాయుదేవుని కుమారుఁడు నగుహనుమంతుఁడు అరిష్టపర్వతము నారోపించినంతనే వివాసపర్వంబులచేత నేవించబడినదై భయంకరంబై పొలుచు సముద్రముం జూచెను.

౨౩

వాయుదేవునిపుత్రుఁడును వానరక్రేస్తుండు నగు నాహనుమంతుఁడు సముద్రముదక్షిణపుగట్టుననుండి యుత్తరపుగట్టునకు జేరుటకై వాయుదేవుండు బోలె నాకాశంబున కెగిరెను.

౨౪

అప్పుడు పర్వతక్రేస్తుం బగునాయరిష్టపర్వతము హనుమంతునిచేఁ బీడింపబడి మహాధ్వనిగదురు నందున్న సమస్తజంతువులతోను వడంకుచున్న శిఖరంబులతోను విఠిగియున్న వృక్షంబులతోనుగూడ నేలకు సమమాగాఁ గూలినది.

౨౫

అహనుమంతునియూరువేగంబునఁ బుష్పవంతములగు వృక్షంబులం వజ్రాయుధంబు వ్రేటునఁబోలె విఠిగి నేలంబడినది.

౨౬

అపర్వతగుహలలో నున్న మహాపరాక్రమంబుగల సింహములు హనుమంతుండు పర్వతముపైఁ బాదముంచుటచేఁ బీడింపబడి యాకాశము విఠిగి పడునో యనునట్లు భయంకరముగా నటించెను.

౨౭

అప్పుడు విద్యాధరస్త్రీలు భయమున వస్త్రములు జాణ భూషణము లయ్యైస్థానంబులు దప్పి వ్యాకులంబులయి ప్రేమకాండఁ దటాబున నాయరిష్ట పర్వతంబు విడిచి యాకాశంబున కుద్గమించిరి.

౨౮

అతిప్రమాణా బలినో దీప్తజిహ్వా మహావిహః.
నివీడితశిరోగ్రీవా వ్యచేష్టస్త మహాహయః,
30

కిన్నరోరగగన్ధర్వయక్షవిద్యాధరా స్తదా.
వీడితం తం నగవరం త్యక్త్వా గగనమాస్థితాః,
31

స చ భూమిభరశ్శ్రీమాన్బలినా తేన వీడితః.
స వృక్షశిఖరోదగః ప్రవివేశ రసాతలం,
32

దశయోజనవిస్తారస్త్రింశద్యోజనముచ్చితః.
భరణ్యాం సమతాం యాతః స బభూవ ధరాధరః,
స లిలజ్ఞయిషుర్భీరుం సలీలం లవణార్ణవమ్.
కల్లోలాస్ఫాలవేరాస్తముత్పసాత సభో హరిః,
33

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షట్పంచాశతస్సర్గః.

సప్తపంచాశతస్సర్గః

[అప్లుత్య చ మహావేగః పక్షచానివ పర్వతః]
స చంద్రాతుముదం రమ్యం సాగ్కకారణ్ణవం శుభం,
తిష్ఠ్యశ్రవణకాదమ్మమభ్రుశై వాలశాద్వలమ్.
పునర్వసుమహామీనం లోహితాజ్ఞమహాగ్రహం,
విరావతమహాద్వీపం స్వాతీహంసవిలోలితమ్.
వాతసజ్ఘాతజాతోర్ని చంద్రాంశుశశిరామ్బుమత్,
భుజ్జయక్షగన్ధర్వప్రబుద్ధకమలోత్పలమ్.
హనుమాన్తారుతగతిర్హనారావ సాగరం,
అసారమపరిశ్రాంతః పుష్లవే గగనార్ణవమ్.
34

మహాకాయంబులును బలవంతంబులును మౌదుచున్న నాబుకలు గల నియు మహావిషంబులు నగు నుహానృంబులు, తలలును మెడలును బీడింప బడుటచే నావర్ణకంబుననుండి వెడలినవి.

అప్పుడు కిన్నదులును నర్పంబులును గంధర్వులును యక్షులును విద్యాధరులును హనుమంతునిచే బీడింపబడిన యాయాఃష్టపర్వతముం బరిత్యజించి యాకాశంబు నొందిరి.

36

క్రిమంతంబుచు వృక్షములతోఁ గూడిన శిఖరంబులతో నొప్పుచున్న దియు నగునాయరిష్టపర్వతము బలవంతుడగు హనుమంతుండు పాదంబు లూఁడుటచే నేలకు నమంబయినది.

37

బదియోజనంబులవెడల్పుచు ముప్పదియోజనంబుల యాన్నత్యంబునం గల యాయరిష్టపర్వతము నేలకు నమముగాఁ గూలినది.

38

అహనుమంతుండు తీరంబుల మహాతరంగంబులు గలిగి భయంకరంజై యొప్పుచున్న నముద్రమును దాఁటఁగోరినవాడై యాకాశంబున కెగిరెను.

ఇది యేఁబదియాఱవసర్గము.

ఏఁబదియేడవ సర్గము

[అంత టెక్కలు గలకొండవలె మహావేగముతో నెగిరి] చంద్రుండు తెల్లకలువగా సూర్యుండు నీరుగోడిగా బువ్వశ్రవణనక్షత్రంబులు కలహంస లుగా మేఘంబులు పాఁచియును, దీరంబునందలి పచ్చికభూములుగాఁ బునర్వసునక్షత్రము మహామీనంబుగా నంగారకుండు పెద్దమొసలిగా మైరావతంబు మహాద్వీపంబుగా స్వాతీనక్షత్రంబు హంసపక్షిగా గాలిచే గలుగు నలవంటి చంద్రకిరణములు చల్లనీళ్లుగా నయ్యైవర్ణములనొప్పు నర్పములును యక్షులును గంధర్వులును వికసించినపద్మోత్పలములుగా రెండవనముద్రము భంగి భాసెలు చున్న యాకాశమును వాయువేగుండగు హనుమంతుఁ డెంతమాత్ర ములనట లేక పెద్దయోడ నముద్రమునంబోలె నొందెను.

౧-౪

గ్రసమాం ఇవాకాశం తారాధిపమివోల్లిఖా,
 వాంన్నివ సనత్కత్తం గగనం సార్క-మణ్డలమ్. ౫
 మాదుతస్యాత్మజశ్శ్రీమాన్మ నిరోద్ధ్యరుచరో మహాః,
 [అపారమహరిశ్రాస్తశ్చాచ్ఛాధిం సచుగాహత]
 హనుమాన్దేఘజాలాని విఠర్షన్మివ గచ్ఛతి. ౬
 పాండ్వు రామణపర్ణాని నీలమాఙ్గోష్ఠ్యాని చ,
 హరితారణపర్ణాని మహాభాసే చకాశరే. ౭

ప్రవిశన్నభ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునఃపునః,
 ప్రచ్ఛన్నశ్చ ప్రకాశశ్చచన్ద్రీమా ఇవ లక్ష్మితే. ౮

నివిభాభ్రఘనాపన్న గోచరో భవళాద్భురః,
 దృశ్యాదృశ్యతనుర్విరస్తదా చన్ద్రాయతేఽమృరే. ౯

తార్క్ష్యాయమాణో గగణే బభాసే వాయునన్దనః,
 దారయన్దేఘబృన్ధాని నిష్పతంశ్చ పునఃపునః. ౧౦
 నదన్నాదేన మహతా మేఘస్వనమహాస్వనః,

ప్రవరాన్రాక్షసాః హత్వా నామ విశ్రావ్య చాత్తనః. ౧౧
 ఆకులాం నగరీం కృత్వా వ్యథయిత్వా చ రావణం,
 అర్ధయిత్వా బలం ఘోరం మైదేహీమభివాద్య చ. ౧౨

అజగామ మహాతేజః పునర్నభ్యేన సాగరం,
 పర్వతేన్ద్రం సునాభం చ సముపస్పృశ్య వీర్యవాన్. ౧౩
 బ్యాముక్త ఇవ నారాచో మహావేగోఽభ్యుసాగతః,

వాయుదేవుని కుమారుడును శ్రీమంతుడునగు హనుమంతుడు ఆచారమును మ్రింగువాడువోలె చంద్రునిరయువాడువలె నక్షత్రములతోను చూర్ణమండలముతోను ఆకాశమునంతయు హరించువానిభంగి [పారములేని గోమద్రముమీదగుగా] నలయుకలేక పాము మేఘసమూహముల నాకర్షించు వానికై వడిం జూపట్టుచు నాకాశమునం బోయెను. ౧౧౩

మహామేఘములు హనుమంతుని కాంతిసంపర్కమునంజేసి తెల్లనివిగాను యెఱ్ఱనివిగాను నల్లనివిగాను బడుపువన్నెగలవిగాను బచ్చనివిగాను నలుపు గలిసిన యెఱ్ఱపువన్నెగలవిగాను బ్రకాశించినవి. ౧౧౪

అహనుమంతుడు మాటిమాటికి మేఘములం బ్రవేశించుచు మరల బయలువెడలుచు మేఘములచే గప్పుబడినవాడును, మరల విడిపడినవాడునగు చంద్రునిపోల్కి గానవచ్చుచుండెను. ౧౧౫

అప్పుడు తెల్లనివస్త్రములు గట్టుకొనియున్న పరాక్రమశాలియగుహనుమంతుడు మేఘసమూహములం బోవుచుండుటంజేసి కొంతసేపు దృశ్యుండై కొంతదడ వదృశ్యుండై చంద్రుండువలె నుండెను. ౧౧౬

వాయుదేవుని కుమారుడు హనుమంతుడు మాటిమాటికి మేఘసమూహముల దారిచేసికొని వానిం బ్రవేశించుచు బయలువెడలుచు మేఘగర్జనములవంటి సీంహనాదములు సేయుచు గరుత్మంతుడౌబోలె: బ్రకాశించెను. ౧౧౭

మహాపరాక్రమశాలి యగు హనుమంతుడు ఉత్తములగు రాక్షసులం జంపి తనపేరుం బ్రచురపఱచి పట్టణమునంతయు నల్లకల్లోలము గావించి రావణునకుం బెద్దపక్షిభిము గలుగఁజేసి భయంకరముగ నైర్యముంజంపి సీతాదేవికి ననుస్మారము నల్పి మరల సముద్రము దాట నారంభించెను. ౧౧౮, ౧౧౯

పరాక్రమవంతుండగు హనుమంతుడు బర్హతశ్రేష్ఠుంబగు మైసాకమును వీడ్కొని యల్లెత్రాటివలన విడువంబడిన బాణముపగిది నలివేగమునం బోయెను. ౧౨౦

స కించిదనుసంప్రాప్తః సమాలోక్య మహాగిరిమ్,
మ హేన్ద్రం మేఘసంక్రాంతం ననాద హరిపుష్పః, ౧౪

స పూరయామాస కపిర్దిశో దశ సమస్తతః,
నదన్నాదేన మహతా మేఘస్ఫునమహాస్వనః,
స తం దేశమనుప్రాప్తః సుహృద్దర్శనలాలసః, ౧౫
ననాద హరిశార్దూలో లాంగూబం చాప్యకమ్పయత్,

తస్య నానద్యమానస్య సుషల్లచరితే పథి,
ఫలతీవాస్య ఘోషేణ గగనం సార్కమణ్డలం, ౧౬

యే తు తత్రోత్తరే తీరే సముద్రస్య మహాబలాః,
పూర్వం సంవిష్ఠితాశ్శూరా వాయుపుత్రదిదృశవః,
మహతో వాతనుష్టస్య తోయదస్యేవ గర్జితమ్, ౧౭
శుశ్రువుస్తే తదా ఘోషమూరువేగం హనూమతః,

తే దీనమనసస్వర్వే శుశ్రువుః శాననాకసః, ౨౦
వానరేష్ఠస్య నిఘోషం పర్జన్యనినదోపమం,
నిశమ్య నదతో నాదం వానరాస్తే సమస్తతః, ౨౧
బభూవురుత్సుకాస్సర్వే సుహృద్దర్శనకాక్షిణః,

బాహ్నువాః స హరిశ్రేష్ఠగి ప్రీతిసంహృష్టమానసః, ౨౨

ఉపామస్త్ర్య హరీం సర్వానిదం వచనమబ్రవీత్,
సర్వథా కృతకార్యోఽసా హనుమాన్నాత్ర సంశయః, ౨౩

వానరశ్రేష్ఠుడగు హనుమంతుడు కొంచెము సమీపమునొంది మేఘ సమాసమగు మహేంద్రపర్వతముఁజూచి సంతోషమున సింహసాదము గావించెను. ౧౪

మేఘగర్జనమువంటి మహాధ్వనిగలహనుమంతుడు అట్లు సింహసాదము గావించి మహాధ్వనిచే దిక్కులన్నియు నిండునట్లు చేసెను. ౧౫

అంత చానరోత్రముఁడగు హనుమంతుడు అంగదాదివానరు లున్నస్థల మునకు సమీపబయిన ప్రదేశమునొచ్చి నుహృద్ధృన్తోక్కుతుండై వాలము నాడించుచు సింహసాదము గావించెను. ౧౬

గరుత్మంతుని సంచారస్థానంబగు నాకాశమార్గమునం బ్రచండసింహ సాదములు నేయుచున్న యాహనుమంతునిధ్వనికి సూర్యమండలముతోఁగూడ నాకాశము పగలునట్లుండినది. ౧౭

అచ్చట సముద్రము సుత్రరీరముననున్న మహాబలకాలులును యంద మునందు భయములేనివారలును హనుమంతుఁ డెప్పుడువచ్చునోయని యెదురు చూచుచున్నవారలు నగు నాయంగదాదివానరులు వాయుప్రేరితం బగు మహా మేఘము గర్జాధ్వనివలెనున్న హనుమంతుని సింహసాదమును ఊరువేగమును విసిరి. ౧౮, ౧౯

ఏని విందుమో యని దుఃఖము నొందియున్న ఆయంగదాది వానరు లందఱును మేఘగర్జనమువంటి హనుమంతుని సింహసాదమును విసిరి. ౨౦

ఆయంగదాదివానరు లందఱును అట్లు సింహసాదములు నేయుచున్న హనుమంతుని కంఠము విని స్నేహితుండగు హనుమంతుం జూచుటయం దుత్సుకలయి యుండిరి. ౨౧

వానరశ్రేష్ఠుడగునాజాంబవంతుం డప్పుడు పరమసంతోషమునొంది వానరుల నందఱుం బిలిచి యిట్లని చెప్పెను. ౨౨

ఈహనుమంతుం డన్నివిధములం గృతకృత్యుండై వచ్చుచున్నాఁడు. ఇందుకు నందియములేదు. ఇతండు కృతకృత్యుండు కాఁడేని యితని కంఠధ్వని యంత గంభీరముగా నుండదు అని జాంబవంతుడు వానరులకుం జెప్పెను.

న హ్యపాశ్చ కృతకార్యర్య నాద ఏవంవిధో భవేత్,
తస్య చాహూనువేగం చ నిసాదం చ మహాత్మనః. ౨౪

నిశయ్య హరయో హ్యప్తాః సముష్పేతు స్తతస్తతః,
తే న గ్రాన్తు గ్రాన్తాని శిఖరాచ్ఛిఖరాణి చ. ౨౫

సృష్టా స్సమబద్ధస్త హమానుస్త దివ్యక్షవః,
తే ప్రీతాః పాదభాగ్రేషు గృహ్యతా ఖాస్సురిస్థితాః. ౨౬
వాసానీప ప్రకాశాశ్చ సమావిధ్యస్త వానరాః,

గిరిగవ్వరసంలీనో యథా గర్జతి మారుతః. ౨౭

ఏవం జగర్జ బలవాన్ హనుమంతామతాత్తజః,
తమభ్రమసంజ్ఞాశ్చ మాపతస్తం మహాకపిమ్. ౨౮

దృష్ట్వా తే వానరాస్సర్వే తస్య ప్రాజ్ఞతయస్తదా,
తతస్తు వేగవాం స్తస్య గిరేర్గిరినిభః కపిః. ౨౯

నిపపాత మహేంద్రస్య శిఖరే పాదపాకులే,
హరేణాపూర్యవాణోఽసౌ రమ్యే పర్వతనిర్మరే. ౩౦

భిన్నపక్ష ఇవాఽకాశాత్పపాత ధరణీధరః,
తతస్తే ప్రీతమనసః సర్వే వానరపుజ్జవాః. ౩౧

హనుమస్తం మహాత్మానం పరివారోఽపతస్థిరే,
పరివార్య చ తే సర్వే పరాం ప్రీతిముపాగతాః. ౩౨

ప్రహృష్టవదనాస్సర్వే తమరోగముపాగతం,
ఉపాయనాని చాదాయ మూలాని చ ఫలాని చ. ౩౩

ప్రత్యర్ఘ్యం హరిశ్రేష్ఠం హరయో మారుతాత్తజం,
[వినేదుర్బుధితాః కేచిత్కేచిత్కిలికీలాస్తథా,

వానరులు మహావహక్రమకాలియగు నాహుమంతుని బాహువు
వేగవ్వనిది సింహవాదముచు విని సంతోషమునొంది యచ్చటచ్చట గంతులు
వేయసాగిరి. ౨౪

అవానరులు పరమసంతోషమునొంది హుమంతుని జూచుటకై చెట్లు
నివాడనుండి చెట్లమీదికిని, పర్వతశిఖరముననుండి పర్వతశిఖరములమీదికిని
ఎక్కిరి. ౨౫

అవానరులు సంతోషమున వృక్షగ్రములందుఁ గొమ్మలు బట్టుకొని
దూర్బుండి దూరమున మిత్రులు వచ్చునప్పుడు జనులు వారలను శీఘ్రముగా
రమ్మచుటకై తమనస్త్రముల నాడించిసట్లు హనుమంతుని శీఘ్రముగా రమ్మని
చిన్నకొమ్మల నాడించిరి. ౨౬

చాయపు పర్వతగుహయందుఁ జేరి గర్జించునట్లు వాయుదేవుని కుమా
రుండగు బలపాతుండయిన హనుమంతుడు గర్జించెను. ౨౭

ఆ వానరులందఱు నప్పుడు మేఘసమూహంబు బోలె వచ్చుచున్న
యాహనుమంతుం జూచి చేమోడ్పులు గీలించి నిలిచియుండిరి. ౨౮

అంత వేగవంతుడును బర్వతాకారుడునగుహనుమంతుడు పెక్కు
వృక్షముల నిడియెన్న యామహేంద్ర పర్వతశిఖరముపై వ్రాలెను. ౨౯

హనుమంతుడు సుహృద్దర్శనమునఁ బరమసంతోషంబునొంది రమ్యం
బగు సెలయేటికట్టున భిన్నపక్షం బగుపర్వతంబుకై వడి నాకాశమున నుడి
వ్రాలెను. ౩౦

అంతనావానరోక్తములందఱు పరమసంతోషంబునొంది మహాత్తుండగు
హనుమంతుం బరివేష్టించి యుండిరి. ౩౧

అట్లు పరివేష్టించియు నాయంగదాది వానరులందఱును పరమసంతో
షము నొందియుండిరి. ౩౨

అవానరులందఱు క్షేమముగవచ్చినవానరశ్రేష్ఠుడును వాయుపుత్రుండు
నగుహనుమంతుంజూచి మిక్కిలి సంతోషమునొంది మూలములను ఫలములనుం
దెచ్చి కానుకలు సమర్పించి యతనింబూజించిరి. [వ్రతీయుఁ గొందఱు ఆనం
దముచే కిలికాశబ్ద మొనర్పిరి. కొందఱు చెట్లకొమ్మలను వందియూగసాగిరి]

హృష్టాః పాదపశాఖాశ్చ అనిన్యు ర్వానరర్షభాః |
 హనుమాన్స్తు గురూన్వృథాజ్ఞాంబువత్ప్రేముఖాన్స్తదా, ౩౪
 కుమారమజ్గదం చైవ సోఽపస్తత మహాకవిః,
 స తాభ్యాం పూజితః పూజ్యః కవిభిశ్చ ప్రసాదితః. ౩౫

దృష్టా సీతేతి విక్రాంతస్సంక్షేపేణ న్యవేదయత్,
 నిషసాద చ హస్తేన గృహీత్వా వాలినస్సుతమ్. ౩౬
 రమణీయే వనోద్దేశే మహేష్వరస్య గిరేస్తదా,
 హనుమానబ్రవీద్ధృష్టస్తదా తాన్వానరర్షభాన్. ౩౭
 అశోకవనికాసంస్థా దృష్టా సా జనకాత్తజా,
 రక్ష్యమాణా సుఖోరాభీ రాక్షసీభిరనిన్దితా. ౩౮
 ఏకవేణీధరా బాతా రామదన్వనలాలసా,
 ఉపవాసఃకర్తా జటిలా మలిణా కృతా. ౩౯

తతో నృప్తేతి వచనం మహార్థమృతోపమం,
 నిశమ్య మారుతేస్సర్వే ముదితా వానరాభవన్. ౪౦
 త్వృశస్త్యన్యే నదస్త్యన్యే గర్జస్త్యన్యే మహాబలాః,
 చక్రుః కిలికిలామన్యే ప్రతిగర్జన్తి చాపరే ౪౧
 కేచిదుచ్చితలాంగులాః ప్రహృష్టాః కపికుంజరాః,
 అఙ్గితాయతదీర్ఘాణి లాంగులానిప్రవివృధుః. ౪౨
 అపరే చ హనుమాన్తం వానరా వారణోపమం,
 ఉల్లత్య గిరిశృంగేభ్యః సంస్పృశన్తి స్త హర్షితాః. ౪౩
 ఉక్తవాక్యం హనుమాన్త మజ్గద స్తమథాబ్రవీత్,
 సర్వేషాం హరివీరాణాం మధ్యే వచనముత్తమమ్. ౪౪

హనుమంతుడును బాంబవంతుడును మున్నగు గురువులకును పృథ్వీ
కును యువరాజుగు సంగమనకును ననుష్ఠించుచుండెను. 38

ఒకాశ్రమకాలియుఁ బూజ్యుఁడగు నగుహనుమంతుడు ఆబాంబవంక
కులచేఁ బూజింపఁబడినవాడై వానరులచేఁ బ్రసాదితుడై “మాదిలిసి
నీకను” అని నిర్భయముగాఁ జేసినద సంతోషమునం జెప్పెను. 39

ఆగుహనుమంతుడు వారిప్రశ్నలకు అంగమని గొనిలింపఁజొని మహేం
ద్రవర్చకమునందు నుండఁబగు నొక్కచుక్క ప్రజేకంబునందుఁ గూర్చుండెను.

అప్పుడు హనుమంతుడు సంతోషమునొంది వానరశ్రేష్ఠులగు నా
యంగదాదులం జూచి యిట్లు చెప్పెను. 40

ఆశోకవరుమున భయంకరాఁగరిలగు రాక్షసస్త్రీలచే రక్షింపఁబడినదై
యసింపికయై జడఁజ్జీరతలమై ద్రుక్కులగలదై రామచర్యలాలసయును యువ
వానరులుఁ గృశించి జడలు భరించి మలినాగియున్నయున్న జనకాత్మజయగు
సీతాదేవిం జూచిరాను అని హనుమంతుడు అంగదాదివానరులకుం చెప్పెను.

అంత “సీతాదేవిం జూచిలిసి” అను నధికార్థంబగు నమృతంబునందీ
హనుమంతుడేవచరము విచ్చింతనే వానరులందఱు జరమసంతోషమునొందిరి.

బలవంతులగు నావానరులు సంతోషమునఁ గొందఱు సీహనాదములు
గావించిరి. కొందఱు పెద్దగాకేకలుదై చిరి. కొందఱు పృవభములవలె గర్జించిరి.

కొందఱు వానరజాతికి నహజమయిన కిలికాధ్వనిం జేసిరి. మఱికొందఱు
గర్జించువారలకు మాటుపలికిరి. 41

కొందఱు వానరోత్తములు సంతోషమున బలసేవయిం దీర్ఘమలయు
నవియు నుండరములునగు తమతోడిలం బైకెత్తి నేలఁగొట్టిరి. 42

మఱికొందఱు వానరులు సంతోషమునఁ బర్వతశిఖరములనుండి దుమికి
వీసుంగువలెనున్న హనుమంతుని స్మృశించిరి. 43

అంత సంగమండు వానరపీఠబాదఁచినదమ సీతాజూచిలిసని చెప్పి
యూరకున్న హనుమంతుని జూచి యుత్తమంబగు నీమాటం జెప్పెను. 44

సత్త్వే వీర్యే న తే శ్చిత్తమో వానర విద్యతే,
యదఃపుత్య విస్తీర్ణం సాగరం పునరాగతః

౪౫

[జీవితస్య ప్రదాతా నస్త్యమేహో వానరోత్తమ,
త్వత్ప్రసాదాత్సమేష్యామస్సిద్ధార్థా రాఘవేణ హ.]
అహో స్వామిని తే భక్తిరహో వీర్యదహో ధృతిః,
దిప్త్యా దృష్టా త్వయా దేవీ రామఃత్వీ యశస్వినీ.

౪౬

దిప్త్యా త్యక్తృతి కాకత్ స్థశ్శోకం నీతావియోగజం,
తతోఽజ్ఞదం హనుమంతం జాన్మునంతం చ వానరాః,
ఋరివార్య ప్రముదితా భేజిరే విపులాశ్చిలాః,

౪౭

[ఉపబిష్టా గిరే స్తస్య శిలాసు విపులాసు చ]

శ్రోతుకామస్సముద్రస్య జ్ఞునం వానరోత్తమాః,
దర్శనం చాపి జ్ఞాయాస్సీతాయా రామజస్య చ,
తస్థుః ప్రాజ్ఞలయస్సర్వే హనుమద్వదనోస్తుఖాః

౪౮

౪౯

తస్థా తత్త్రాజ్ఞదశ్శ్రీమాన్వానరై ర్భవభిర్వృతః,
ఉపాస్యమానో విబుధైర్ద్రివి దేవఃపరిర్యథా.

౫౦

హనుమతా కీర్తిమతా యశస్వినా

తథాజ్ఞదేనాజ్ఞదబద్ధబాహునా,

ముదా తదాఽభ్యాసితమున్నతమ్మహ

న్నహీధరాగ్రం జ్వలితం శ్రియాఽభవత్.

౫౧

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - సప్తః ష్ఠాశస్సర్గః.

హనుమంతుడా ! శకయోజనములు విస్తీర్ణంబగు సీసముద్రము దాటి పోయి మరల దాటివచ్చినావు. కావున బలమునందుగానీ పరాక్రమము నందుఁ గానీ నీకు సరియగువాఁడెవ్వఁడును లేడు. [అయ్యా ! మాయెల్లర ప్రాణములు నీయొక్క నిమూలమున నిలచినవి. నీపుణ్యమున కృతార్థులమై మనమందఱము రాముని గలసికొఁగఁజేమి.] ౪౧

నీకుండు రాజభక్తి మఱియెవ్వరికినిలేదు. నీపరాక్రమమును భైరవమును జూడ నాశ్చర్యము గలుగుచున్నది. మాభాగ్యవశమున నీవు పరివ్రతయగు రామునిభార్యను నీతాదేవిం జూచినావు. ౪౨

మాభాగ్యవశమున నింక రాముఁడు నీతావిరహదుఃఖములేక సుఖముగా నుండఁగలఁడు. అని యంగదుండు హనుమంతునితోఁజెప్పెను. ౪౩

అంత వానరు లందఱుఁ బరమసంతుష్టులై యంగద హనుమ జ్ఞాఁబ పంతుల మువ్వరం బరివేష్టించి వికాలములగు శిలలపైఁ గూర్చుండిరి.

అవానరశ్రేష్ఠులందఱు హనుమంతుండు సముద్రముదాఁటుటయు లంకా నగరంబుఁ జూచుటయు నీతాదేవిని సందర్శించుటయు రావణుం గాంచుటయు నీవృత్తాంతములను వినఁ గోరినవారలై చేమోడ్చు గీలించి హనుమంతుని మొగము జూచుచు నుండిరి. ౪౪, ౪౫

అచ్చట శ్రీమంతుండగు నంగదుండు లెక్కలేనివానరులచేఁబరివేష్టించఁ బడి స్వర్గమునందు దేవతలచే నేవింపఁబడుచున్న దేవేంద్రుండుఁబోలెఁ బ్రకాశించుచుండెను. ౪౬

అప్పుడు మిక్కిలి యున్నతమును వికాలమునగు నామహేంద్రవర్షత శిఖరము మహాకీర్తికాలి యగుహనుమంతునిచేతను గీర్తిమంతుండును బాహు పురులు ధరించినవాఁడు నగు నంగదునిచేతను అధిష్ఠింపఁబడియుండుటంజేసి మహాలేఖమునం దేజరిల్లుచుండినది. ౪౭

ఇది యేఁబదియేడవ సర్గము.

అష్టపాదాశస్సర్గః

తతస్తప్త్యగిరేశ్వరజే మహేష్వర్య మహాబలాః,
హనుమత్ప్రముఖాః శ్రీతి హరయో జగద్గుహత్తమమ్. ౧

తం తతః శ్రీతీసంహృష్టః శ్రీతీమంతం మహాశివం,
జామృవాన్కార్యపుత్రా న్దగుపృచ్ఛదనిలాత్తజమ్. ౨

కథం దృష్టా త్వయా దేవీ కథం వా తత్ర వర్తతే,
తస్మాదేవ స కథా పృష్టః క్రూరకర్తా దళానసః. ౩

తత్త్వతస్సర్వమేతన్నః ప్రబ్రూహి త్వం మహాకవే,
[సంమూర్ఛితా కథం దేవీః కించ సా ప్రత్యభాష] ౪
శ్రుతార్థాశ్చిన్తయిష్యామో భూయః కార్యవినిశ్చయమ్.

యశ్చార్థస్తత్ర పత్తవ్యో గతైరస్తాభిరాత్మవాణా,
రక్షితవ్యం చ యత్తత్ర తదభవాన్వాప్య కరోతు నః. ౫

స నియుక్తస్తతస్తేన సంప్రహృష్టతనూరుహాః,
ప్రజామ్య శిరసా దేవ్యే నీతాయై ప్రత్యభాషత. ౬

ప్రత్యక్షమేవ భవతాం మహేష్వా గ్రాత్రమాప్లుతః,
ఉదధేర్దక్షిణం పారం కాఙ్క్ష మాణస్సమాహితః. ౭

గచ్ఛతశ్చ హి మే ఘోరం విఘ్నరూపమివాభవత్,
కాఞ్ఞనం శిఖరం దివ్యం పశ్యామి సుమనోహరమ్. ౮

స్థితం పథానమూహృత్య మేనే విఘ్నం చ తం నగం,
ఉపసంగమ్య తం దివ్యం కాఞ్ఞనం నగస్తత్తుమ్. ౯

కృతా మే మనసా బుద్ధిర్భేత్తవ్యోఽయం మయేతి చ,

ఏబదియొనిమిదవ స్కంధము

అంత మహాబలకాలు రగు మానుమంతుడు మున్నగువానరులు
మహేంద్రపర్వతముం జేరి పరమసంతోషము నొందిరి. ౧

అంత జాలబంతుండు సంతోషమున మేను బలకలు నొడమఁ బర
మసంతుష్టుండగు వాయుపుత్రు మానుమంతుఁ జూచి నీతంజూచి వచ్చిన
చృతాంతము నడిగెను. ౨

నీవు సీతాదేవి నెట్లు జూచినావ్? అదిత యచ్చట నెట్లున్నది? అది
క్రూరుండగు నారావణుండు అదిత దివ్యయము యెట్లు నడుచుకొను
చున్నాఁడు? ౩

మానుమంతుడా! ఈసమాచారమునంతయు మాకు యథార్థముగాఁ
జెప్పము. [నీ హమె నెట్లు వెదకి కరుగొంటివి. అమె నీతో నేమి చెప్పినది?]
చృతాంతమంతయు విని యామైఁ బేయవలసిన కార్యమును నిశ్చయించు
కొందము. ౪

మనము రామనంద్రుఁడ బోయినట్లును వినరగతిజెప్పువలయునో దేని
దాచవలయునో దానినంతయు నీవు బుద్ధిమంతుడవు కావున వివరముగా
మాకుం జెప్పము. అని జాలబంతుండు మానుమంతు నడిగెను.

అంత మానుమంతుండు అట్లు జాలబంతుండు ప్రశ్న సేయఁగాఁ బల
కాంక్షితదేహుండై సాష్టాంగముగ సీతాదేవికి నమస్కరించి యిట్లని చెప్పు
దొడంగెను. ౫

నేను సమాహితుండనైనముద్ర ముదజ్జేణపుగట్టుఁ జేరఁగోరి మహేంద్ర
పర్వతశిఖరముననుండి యాకాశము కెగురుట మీరుదలును జూచినదే.

నేను బోవుదుండఁగానే పరమరమణీయమును దివ్యము నగు నొక
కాంచనశిఖరము విఘ్నమునేయనది నాకడ్డము వచ్చినది. ౬

అపర్వతము మార్గము నడ్డగించుకొని యుండినది కావున నేను అది
నాకు విఘ్నమునేయవచ్చినట్లు తలంచినాను.

దివ్యమును స్వర్ణమయము నగు నాపర్వతమునొంది నేను “ఈపర్వత
మును బగులఁగొట్టవలయును” అని తలంచితిని. ౭

ప్రహతం చ మయా తస్య లాంగూలేన మహాగిరేః.   ౧౦
 శిఖరం సూర్యసంజ్ఞాశం వ్యశీర్షిత సహస్రథా,
 వ్యవసాయం చ తం బుద్ధ్యా స హోవాచ మహాగిరిః.   ౧౧
 పుత్రేతి మధురాం వాణీం మనః ప్రహోదయన్నివ,

పిశ్యవ్యం చాపి మాం విద్ధి సఖాయం మాతరిశ్వనః,   ౧౨
 మైనాకమితి విఖ్యాతం నికసన్తం మహాదధా,
 పక్షవన్తః పురా పుత్ర బభూవుః పర్వతోత్తమాః.   ౧౩
 ఛన్దతః పృథివీం చేదుర్బాధమానాస్సమన్తతః,

శ్రుత్వా నగానాం చరితం మహేష్వరిః పాకళాసనః.   ౧౪
 విచ్ఛేద భగవాన్పత్యాన్వజ్జేష్టేషాం సహస్రశః,

అహం తు మోక్షిత స్తస్మాత్తవ పిత్ర మహాత్మనా.   ౧౫
 మారుతేన తదా వత్స ప్రక్షిప్తోఽస్మి మహర్ణవే,

రామస్య చ మయా సాహ్యే వర్తితవ్యమరిష్టకు.   ౧౬
 రామో ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో మహేష్వరిసమనిక్రమః,

ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచస్తస్య మైనాకస్య మహాత్మనః.   ౧౭
 కార్యమూపేద్య తు గిరేరుద్యతం చ మనో మమ,
 తేన చాహమనుజ్ఞాతో మైనాకేన మహాత్మనా.   ౧౮

అంత సూర్యసంకాశంబగు నావర్వతభిరమును నేను వాలమునం గొట్టగా నది జేయివటియలుగాఁ బగిలినది. ౧౦

ఆవర్వత మంత నేను దమ్ముఁ బగులఁగొట్టి యల్పించుచున్నానని తెలిసి కొని నన్ను 'పక్షా' యని వధురముకాఁ దిలిచి నామనమునకు సంబోధము నెఱపుచు నిట్లనెను. ౧౧

నేను సీతండ్రివాయుదేవునకు మిత్రుడనుగావున నీకుఁ బిరతండ్రివి. నముద్రములో నున్నావు. మైసాకుం దనుపేరు గలవాడనని యెఱుంగుము. ౧౨

కుమారుడా! మున్ను జర్వతములన్నియు తెక్కలు కలిగియుండినవి, అప్పు డవి స్వేచ్ఛగా భూమియంతయుఁ దిరుగుచు నమస్తభూతములను బాధించుచుండినవి. ౧౩

అంత భగవంతుఁడును బాకాగురుం జరిపినవాఁడు నగు దేవేంద్రుఁడు వర్వతములనేయు దుశ్శేష్టును వివి వానితెక్కల నన్నింటిని వజ్రాయుధముచే ఛేదించెను. ౧౪

బిడ్డఁడనగు హనుమంతుడా! అప్పుడు మహాత్ముడగు సీతండ్రి వాయు దేవుఁడు నన్నుమాత్రము ఈమహానముద్రములోఁ బడవైచి దేవేంద్రుని బారిం బడకుండ రక్షించినాఁడు. ౧౫

శత్రువుల నడంగఁ ద్రొక్కువాడవగు హనుమంతుడా! ఇందువలన నేను వాయువువలన మహాపకారము నొందినవాడనుగాన అతనికుమారుండ వగు నీకు సాహాయ్యము చేయవలసినవాడనగుట స్పష్టముగదా. మఱియు రాముండు ధార్మికులలో నుత్తముఁడు. దేవేంద్రునిపలికె బరాక్రమముగల వాఁడును గావుననే నతనికి సాహాయ్యము సేయవలసినవాడనే. నీ పతనిదూకవు. కాబట్టి ఈరెండు సంబంధములను నేను నీకు సాహాయ్యము సేయవలసిన వాడనగుచున్నాను అని మైసాకుండు నాతోడ జెప్పెను. ౧౬

మహాత్ముడగు నామైసాకుం డిట్లు చెప్పగానే నేనతనిగా వచ్చిన కార్యముఁజెలిపి యాపైఁబోవుట కుద్యుక్తుండనైతిని. ౧౭

మహాత్ముడగు నామైసాకుండును నాకుఁ బోవుచి యనుజ్ఞ నొసంగెను.

చావ్యన్తర్హితశ్చైతన్మలా మానుషేణ వప్రుష్టతా,
కరీరేణ మహాశైలః శైతన చ మహాదధా.

౧౯

ఉత్తమం జవమాస్థాయ కేచం కన్ధాసమాస్థితః,
తతోఽహం సుచిరం కాలం వేగేనాభ్యగమం పథి,
తతః పశ్యామ్యహం దేవీం సురసాం శాగనూతరం,
సముద్రమధ్యే సా దేవీ పదం నూనుభాషత,
మమ భయః ప్రవిష్టస్త్విదమరైర్హరిసత్తమ,
అతస్త్వాం భక్షియిష్యామి విహితస్త్యం చిరస్య మే.

౨౦

౨౧

౨౨

వీవముక్తస్సురపయా ప్రజ్ఞానిః ప్రణతః స్థితః,
వింశవదనో భూత్వా నాశ్యం చేవమనీరయమ్,
రామో బాశరధిశ్శ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దష్టాంపనం,
అత్తణేన సహభ్రాత్రా నీతయో చ పరస్తసః.

౨౩

౨౪

తస్య నీతా హృతా భాగ్యా రావణేన దురాత్మనా,
తస్యాశ్చకాళం దూతోఽహం గమిష్యే రామశాసనాత్.

౨౫

కర్తుమర్హసి కామస్య సాహాయ్యం విషయే సతీ,

అథవా మైథిలీం దృష్ట్వా రామం చాక్లిష్టకారిణమ్.
అగమిష్యామి తే వక్త్రం సత్యం ప్రతిశృణోమి తే,

౨౬

ఏవముక్తా మయా సాతు సురసా కామరూపిణీ.
అబ్రవీన్నాతివర్తేత కశ్చిదేష వరో మమ,

౨౭

అంత నామైసాకపర్వతములో మాటబాడుటకై భరించిన పుష్కలం బగుమానవరూపంబును మఱుగుపఱిచి కేవలకర్మభావరంబున సమద్రముపై నుండెను.

అంత నేను మహావేగం బవలంబించి కేషించిన మార్గంబును దాటుటకై వేగంబునఁ జాలసేపు పోవుచుంటిని.

అంత నేను సర్వమాతయగు నురసాదేవిని జూచినాను. అనురసాదేవి సమద్రమధ్యంబున నన్నుఁ జూచి యిట్లుఁ చెప్పినది.

వానరకీర్త్యుడవగు మామంతుఁడా! దేవకబు నాకు నిన్ను ఆహారముగా నిచ్చిరి. కావున నిన్ను నేను భక్షించెదను. నీవు నాకు బహుకాలంబునకు దొరకెనావు. అని నురస నాతోఁ జెప్పినది.

నేను నురసాదేవిమాటను విని చేమోడ్చుగోలించి నమస్కరించి మాఖంబున పైపర్వత్యంబుగదుర నావిడ క్లింఁబిరి.

క్రిమంతుఁడును శత్రువులం దపింపఁ జేయువాఁడును దశరథపుత్రుండునగు రామండును అతని కమ్మండు లక్ష్మణుండును భార్య సీతయును దండకారణ్యంబులఁ బ్రవేశించిరి.

రామనిభార్యయగు సీతను దురాత్మండగ రావణుం దవహరించెను.

నేను నిశ్చయ రామనియాజ్ఞాపలన ఆసీలాదేవియొద్దకుఁ బోవుచున్నాను.

నీవు రామనిరాజ్యమున నివసించుచున్నావు. కావున రామనకు సాహాయ్యము సేయవలసినదానవే యగుచున్నావు.

అట్లు నీవు రామనకుఁ సాహాయ్యముసేయ నొడంబడవేని నేను బోయి సీతంబాచి యావిడపృథ్వాంతమును రామనకుఁ జెప్పి యంత మరల వచ్చి నీసోద్ర ప్రవేశించెదను. అమాట సత్యము. నీవు సంజేహింపవలదు. అని నేను నురసతోఁ జెప్పినాను.

నే నిట్లు చెప్పుఁగాఁ గామరూపిణియగు నానురస ఆంధుల కియ్యకొనక “నాచేఁ బట్టుకొనఁబడినవాఁ డెవ్వఁడును న న్నులిక్రమించి పోఁజాలఁడు అట్లు నాకు పరంబున్నది” అని చెప్పినది.

ఏకముక్తస్సుగసయా దశయోజనమాయతః. ౨౮

తతోఽర్థగుణవిస్తారో బభూవాహం ఊచేన తు,
మత్ప్రమాణానురూపం చ జ్ఞాపితం చ ముఖం తయా. ౨౯

తద్వస్త్రా వ్యాపితం చాస్త్వం హ్రస్వం హ్యోకరవం వపుః,
తస్మిన్మహారౌ చ పునర్బభూవాజ్ఞుష్ఠమాత్రకః. ౩౦
అభిపత్యాశు తద్వక్త్రం సర్గతోఽహం తతః ఊణాత్ ,

అబ్రవీ త్సురసా దేవీ న్వేన రూపేణ మాం పునః. ౩౧
అర్థసిద్ధ్యై హరిశ్రేష్ఠ గచ్ఛ సౌమ్య యథాసుఖం,

సమానయ చ వై దేహీం రాఘవేణ మహాత్మనా. ౩౨
సుఖి భవ మహాబాహో ప్రీతాఽస్మి తవ వానర,

తతోఽహం సాధు సాధ్వీతి సర్వభూతైః ప్రశంసితః. ౩౩

తతోఽస్తరితం విఫలం పుత్రోఽహం గరుడో యథా,
ఛాయా మే నిగృహీతా చ న చ పశ్యామి కించన. ౩౪

సోఽహం విగతవేగస్తు దిశో దశ విలోకయన్,
న కించిత్తత్ర పశ్యామి యేన మేఽపహృతా గతిః. ౩౫

తతో మే బుద్ధిరుత్పన్నా కిన్నామ గగనే మమ,
ఈదృశో విఘ్న ఉత్పన్నో రూపం యత్ర న దృశ్యతే. ౩౬

అథోభాగేన మే దృష్టిశ్శీవతా పాలితా మయా,
తతోఽద్రాక్షమహం భీమాం రాక్షసీం సలిలేశయామ్. ౩౭

ప్రసహ్య చ మహానాదముక్తోఽహం భీమయా తయా,
అవస్థిత మసంభ్రాన్త మిదం వాక్యమశోభనమ్. ౩౮

అప్పుడు పదియోజనములు నిదుపుగల నేను సురస యామాటం జెప్పఁ గానే తొలుతలోఁ బదునై పుయోజనములు నిదుపుగలవాడనైతిని. 30

అసురసయు నాదేహ ప్రమాణమునకుం దగునట్లు నోరుఁ దెరిచినది.

నేను ఆట్లు సురస నోరు తెరిచుటఁజూచి యాకాలముననే నాదేహ మును మిక్కిలి చిన్నది చేసికొని ఒకయంగుళమంతటి దేహముగలవాడ నైతిని.

అంత నేను శిశుంబుగా నాసురస నోటిలోఁ బ్రవేశించి తొలుతలో మరల వెడలి వచ్చితిని. 30

అంత సురసాదేవి తనయెప్పుటిరూపము ధరించి నన్నుఁ జూచి యిట్లుని చెప్పినది. 30

సౌమ్యుండవు వానరశ్రేష్ఠుడవునగు మామమఁతుఁడా! నీవు సుఖము గాఁబోయి కార్యసిద్ధిఁబొందుము. నీతను రామునితోడం జేర్చుము. 31

మహాబాహుండవగు వానరుఁడా! నీవు సుఖము నొందుదువుగాక! నీ యందు నాకుఁ బ్రితి కల్గినది అని సురసాదేవి నాతోఁ జెప్పినది.

అంత నమస్త భూతములును “లెస్స లెస్స” యని నన్నుఁ బ్రస్తు తించినవి. 33

అంత మరల నేను గరుత్తంతుఁడయిబోలె నాకాశమున వద్దమించితిని.

అంత దేనిచేసో నామేనినీడ కట్టుకొనఁబడినది. నాకేదియు నగ వడలేదు. 34

వేగంబంతయు నిలిచినంతనె నేటి దిక్కులన్నియు వెదకినను నాఛాయను బట్టుకొనినదియేదో అది నాకగవడనే లేదు. 35

అంత నాకాశమునం దిట్టివిఘ్నము నాకెట్లుఁగలిగినది? విఘ్నమునేయు నది యేదో దానిరూపమును నాకగవడలేదే అని నేను చింతించితి. 36

నేనంత దుఃఖిండుచుఁ గ్రింద జలముకట్టు చూచినాను. అప్పుట జలంబుల భయంకరాకారయగు నొకరాక్షసస్త్రీ నాకగవడినది. 37

అంత భయంకరాకారయగు నారాక్షసి నన్నుఁ జూచి మహాధ్వని గల్గనట్లు నన్ని యెంతమాత్రము దొట్టుపాటునులేక దృఢముగా ననుంగళంబగు నీమాట జెప్పినది. 38

క్వాసి గన్తా మహాకాయః కుభితాయా మమేస్మికః,
భవః ప్రీతాయ మే దేహం చిరమాహారవర్జితమ్.

39

తాదమిత్యేవ తాం వాణీం ప్రత్యగృహ్ణామహం తతః,

అస్యప్రమాణాదధికం తస్యాః కాయశుభ్రారయమ్.

40

తస్యాశ్చాస్యం మహచ్చీమం వర్ణతే మమ భక్షణే,
న చ మాం సాధు బుబుధే మమ వా వికృతంకృతమ్
తతోఽహం విపులం యాపం సంజీవ్య నిమిషాన్తరాత్,
తస్యా హృదయ మాదాయ ప్రకతాపి నభస్సమ్.

41

42

సా విసృష్టభుజా భీమా వశాత లవణాఘ్నసి,
మయా పర్వతసజ్జాకా నికృతహృదయా నతీ.
శృణోమి ఖగతానాం చ సిద్ధానాం చారణైస్సహ,
రాక్షసీ సింహికా భీమా యేషం హనుమతా హతా.

43

44

తాం హత్వా పునరేవాహం శృత్యమాత్యయికం స్తరణ,
గత్వా చాహం మహాభావనం పశ్యామి నగపట్టితమ్.
దక్షిణం తీరముదధేర్లజ్జా యత్ర చ సా పురీ,

45

అస్తం దినకరే యాతే రక్షసాం నిలయం పురమ్.

46

ప్రవిష్టోహమవిజ్ఞాతో రక్షోభిర్భీమవిక్రమైః,

తత్ర ప్రవిశతశ్చాపి కల్పాన్తఘనసన్నిభా.

47

పెద్దదేహముగలవాడా! నీ వెచ్చటికిఁ బోవుచున్నావు? నే నాకలి
గొనియున్నాను. నాకాహారము గావలయును. బహుకాలముగా నాహారము
లేని నాకుఁ దృప్తిగావింపుము. అని యారాక్షసి నాతోఁ జెప్పినది. ౩౯

నేను “మంచి”దని యొప్పుకొని యంత నారాక్షసి నోటికన్న నెచ్చుగా
నాదేహమును బెంచితిని.

భయంబును బెద్దదియునగు నారాక్షసి నోరును నన్ను భక్షించునిమిత్త
మయి నాదేహముకన్న నెచ్చుగా వృద్ధిఁబొందినది. ౪౦

ఆరాక్షసస్త్రీ నేను కామరూపినిగాని, నేను గావలెనని యట్టివికృత
రూపముఁ దాల్చితినిగాని యెంతమాత్రము తెలిసికొనదయ్యె. ౪౧

అంత నేను ఒక్కనిమిషంబున నాపెద్దరూపమును జిన్నదిజేసికొని
ఆరాక్షసి కడుపులొనికింజొచ్చి గుండెకాయం బెఱికికొని యాకాశంబున పద్ద
మించితిని. ౪౨

నేను దానిగుండెకాయం బెఱికినంతనే భయంకరయుఁ బర్వతాకార
యునగు నారాక్షసస్త్రీ చేతులు నైలాడివేసి సముద్రంబునం బడినది. ౪౩

హనుమంతుండు ఒక్కనిమిషంబున భయంకరయగు సింహికంబునపెనని
ఆకాశమునందున్న సిద్ధులును చారణులును జెప్పుకొనఁగా వింటిని. ౪౪

అట్లు నేను సింహికంబున “యెట్టికార్యమును జేసితిని” అని దుష్కరం
బగు నాకార్యమునే తలంచుకొనుచు బహుదూరంబు పోయి లంకాపట్టణం
బెచ్చటనున్నచో అట్టి నానావృక్షమండితంబగు సముద్రంబు దక్షిణతీరంబుఁ
జూచితిని. ౪౫

సూర్యుఁ డస్తమించినవిదప నేను భయంకరంబగు వరాశ్రమంబుగల
రాక్షసులకుఁ దెలియకుండునట్లు రాక్షసనివాసస్థానంబయిన లంకాపురిం బ్రవే
శించినాను. ౪౬

నే నట్లు ప్రవేశించుచుండఁగానే ప్రళయకాలమునందలి మేఘంబు
వంటి యాకారంబుగల యొకానొకస్త్రీ గట్టిగానవ్వుచు నామందఱి నిలిచినది.
మందర—40

అట్టిహాసం విముఞ్చన్తీ నారీ కాన్యూర్థితా పురః,
 తిథాంసన్తీం తతస్తాం తు జ్వలదగ్నిశిరోరుహమ్,
 సర్వముష్టిప్రహరేణ పరాజిత్య సుతైరపాం,

౪౮

ప్రదోషకాలే ప్రవిశం భీతయాఽహం తయోదితః,
 అహం లజ్జాప్యరీ వీర నిష్ఠితా విక్రమేణ తే,
 యస్తాత్తస్తాద్విజేతాసి సర్వరతూంస్యశేషజః.

౪౯

౫౦

రత్రాహం సర్వకాత్రం తు విదిన్వక్ జనకాత్మజాం,
 రావణా న్నగపురగతో న చాదశ్యం సుమధ్యమామ్.

౫౧

తతస్సీతామవశ్యంస్తు రావణస్య నివేశనే,

శోకసాగరమాపాద్య స పారముపలక్షయే.

౫౨

శోచతా చ మయా దృష్టం ప్రాకారేణ సమావృతం,
 కాఞ్చనేన వికృష్టేన గృహోపవసముత్తమమ్.

౫౩

సప్రాకారమవపుత్య షశ్యామి బహుపాదపం,
 ఆశోకజనికామధ్యే శింశుపాపాదపాః మహాన్,
 తమూరుహ్యా చ షశ్యామి కాఞ్చనం కదలీవనం,
 ఆమారే శింశుపావృతౌత్పశ్యామి వరవర్ణినీమ్.

౫౪

౫౫

శ్యామాం ఽమలపత్రాక్షీముపవాసకృశాసనాం,
 తదేకవాసస్సంవీతాం రజోధ్వస్తశిరోరుహమ్.

౫౬

శోకసంతాపదీనాజ్ఞీం నీతాం భర్తృహితే స్థితాం,
 రాక్షసీభిర్విరూపాభిః ప్రారాభిరభిసంవృతామ్.
 మాంసశోణితభూభిర్వాస్యఘ్రిభిర్వరిణీమివ,

౫౭

అంత మందుచున్న యగ్నిహోత్రమువంటి తలవెండ్రుకలు గల భయంకరాకారయు నన్నుఁ జూడఁ గోరివచ్చినదియు నగు నారాక్షసిని చేతి పిడికిలివ్రేటునఁ జొక్కించి సాయంకాలంబున లంకాపురముఁ బ్రసాదు.

ఆరాక్షసి యంత భయంబునొంది నన్నుఁ జూచి యిట్లని చెప్పి పరాక్రమశాలివగు మామమఁతుఁడా! నేను లంకాపురిని, నీవు పరాక్రమంబున జయించినావు కావున నిక లంకలో సమస్తరాక్షసయుండుఁగలవు అని యారాక్షసి నాతోఁ జెప్పెను.

నేనారాత్రియంతయు లంకయందు నీతను వెదకినను రావణునిఁ శ్రుంఘనమఁబోయి వెదకినను మందరమయిన నడుముగల నీతాదేవి నా! లేదు.

అంత నేను రావణునింట నీతఁగానక పారంబులేని దుఃఖనముద్రమునింగితిని.

నేరట్లు దుఃఖించుచును గాంచనమయంబు నలిదీర్ఠంబునగు శ్రమనం బరివేష్టించఁబడిన యుత్తమం బగుగృహోద్ధ్వనవనంబుఁ గాంచి!

అంత నేరాస్త్రాకారము దాఁటి పెక్కువృక్షంబులుగల యాయువనముం జూచితిని.

ఆయశోకవనంబు నడుగు నొక్క పెద్దకింశుపావృక్షంబున్నది. దాని నారోపించి కాంచనమయం బగురఁజివెట్టరమూనాముంగంటిరి

అంత నాకింశుపావృక్షంబునకు సమీపంబున నుష్ణకాలంబునఁ బలంబును శీతకాలంబున నుభయోష్ణంబు నగు దేహము గలిగి భర్తయందఁ రాగముగలయుత్తమవనితయు యాపరమభ్యస్థయు తామరపూజేషులం వికాలసుందరంబులగు శేత్రంబులుగలదియు నుపవాసంబులం గృశించినవ గలదియు మున్ను రావణుని దెత్తుకొనిపోవునప్పుడు మనము చూచితిమే వస్త్రంబును గట్టుకొనియున్నదియు, దుష్టుచేరింపిన తలవెండ్రుకలు గల దుఃఖసంతాపంబులం బరితపించు చున్నదియుం బరిహితంబ గోరుచున్న

సా మయా రాక్షసీమధ్యే తర్జ్యమానా ముహుర్వహః. ౫౮
 ఏకవేణీధరా దీనా భర్తృచింతాపరాయణా,
 భూమిశయ్యా వివర్ణాజ్ఞ పద్మినీప హిమాగమే ౫౯
 రావణాద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా,
 కథంఽన్తర్మగకాబాక్షే తూర్ణమాసాదితా మయా. ౬౦

తాం దృష్త్వా తాదృశీం నారీం రామపత్నీం యశస్వినీం,
 తత్రైవ శింశుపావృక్షే పశ్యన్నహమవస్థితః, ౬౧
 తతో హలహలాశబ్దం కాఞ్ఞీనూపురమిశ్రితం,
 శృణోమ్యధికగమ్భీరం రావణస్య నివేశనే. ౬౨
 తతోఽహం పరమోద్విగ్నః స్వరూపం ప్రతిసంహరణ,
 అహం తు శింశుపావృక్షే పక్షివ గహనే స్థితః. ౬౩

తతో రావణదారాశ్చ రావణశ్చ మహాబలః,
 తం దేశం సమసుప్రాప్తా యత్ర సీతాఽభవత్ స్థితా. ౬౪
 తం దృష్త్వాథ వరారోహ సీతారక్షోగ జేశ్వరం,
 సమ్మూచ్యోరూప్తనా పీనా బాహుభ్యాం పరిరభ్య చ ౬౫

విత్రస్తాం పరమోద్విగ్నాం వీక్షమాణాం తతస్తతః,
 త్రాణం కించిదపశ్యంతీం వేపమానాం తపస్వినీమ్. ౬౬
 తామువాచ దశగ్రీవస్తీతాం పరమదుఃఖితాం,
 అవాఙ్మరాః ప్రపతితో బహుమన్యస్వ మామితి. ౫౭

విస్తృతాకారమున నిర్ణయమును నూనగుమున నెత్తురును భక్షింపువారలునగు
రాక్షసస్త్రీలచేః దెద్దపులులచేః తేదివలెః బలిజేష్టింపఁబడియున్నదియు నగునీతా
దేవి జూచిరిను.

౧౧-౧౭

రాక్షసస్త్రీలకడుగు నారలచేః దెహింపఁజనుచు నొక్కటే జడఁగాఁ
గట్టిర తలదెండుకలుగలిగి వైశ్యమునొంది యెల్లప్పుడు భర్తను ధ్యానించుచు
నేలంబఁబండుటచేః వైవర్ణ్యమునొందినచేఃకంఠముగలది కాపుర హేనుతత్త్వపు
గంధుఁ గనులరమూహముతోః తః కాష్టుచున్నవైరావణునియందు మనము
జేర్చక యకనిర్భూభమునంజేసి ప్రాణములు విడువంగొందున్నదాని జింక
శిల్పదంతోః వికాలనుంనర చంచలచేః క్రమముగలదాని సీతాదేవిని ఆత్మప్రయా
నమునం జూచిరిని.

౧౮-౨౦

నేను ఆట్టి యుత్తమవనితయైనఁ బరమవనిత్రతయు నగు రాక్షసార్జును
సీతాదేవిఁజూచి యట్టై చూచుచు నాశింశుపాశ్చత్యమువినఁదనే యుంటిని.

ఆరంభ రావణునిగృహముననుండి మిక్కిలి గంభీరంబగు శాంపీహపుర
జూలభృంశలతోఁగలనీన హలహఁ యరుశబ్దా బొకటి విసవచ్చినది. ౨౧

అంత నేను విగుఃభవమునొంది రాదేహము మఱియుఁ బన్నచేసినాని
యావలచేః నిండియుండిన శింశుపాశ్చత్యమునం బక్షిసలె నెవ్వరికిం చెలియ
కుండున ట్టుంటిని.

౨౩

అంత రావణునిభార్యలును మహాబలశాలియగురావణుండును సీతాదేవి
యెందు స్థలమునకు వచ్చిరి.

౨౪

అంత నుత్తమదుఃఖపిణుఁదులుగల యాసీతాదేవి మహాబలం దగు
శారావణుం జూచి తొడలు ముడుచుకొని పీనములగుస్తనములకు జేతులతోఁ
గట్టుకొని నిశ్చలయయి యుండినది.

౨౫

రావణుండు మిక్కిలి భయమును దిగులునొందినవై దిక్కు లంజూచుచు
నెచ్చటను రక్షకుఁగానక గడగడపడంకుచున్నదాని శోచనీయయగుదానిఁ బరమ
దుఃఖితయగు నాసీతాదేవిఁజూచి తలవాంచి నమస్కరించి “నన్ను గౌరించి
చూచుము” అని ప్రార్థించెను.

౨౬, ౨౭

యది చేత్త్వం తు దర్శానాం సాభినందసి గర్వితే,
ద్వా మాసావన్తరం సీతే పాస్యామి రుధిరం తవ.

౬౮

ఏతచ్ఛ్రీత్వా వచస్తస్య రాజాస్య దురాత్మనః,
ఉవాచ పరమప్రథ్థా సీతా వచనముత్తమమ్.
రాక్షసాధమ రామస్య భార్యామమిలలేజసః,
ఇహ్వాకుమలనాథస్య స్నుషాం దశరథస్య చ.

౬౯

౭౦

అవాచ్యం వదతో జిహ్వ కథం న పఠితా తవ,
కిం దీప్తిగ్యం తవానార్య యో మాం భర్తురసన్నిధౌ.

౭౧

అపహృత్యాఽఽగతః పాప తేనాదృష్టో మహత్తనా,
న త్వం రామస్య సదృశో దాన్యేఽవ్యసన్య న యుజ్యసే.

౭౨

యజ్ఞే యస్సత్యవాదీ చ రణశ్లాఘీ చ రాఘవః,
జానక్యా పరుషం వాక్యమేవమక్రోధకాననః.

౭౩

జిహ్వల సహసా శోపాచ్ఛితాస్థ ఇవ పావకః,
విస్మత్య నయనే హ్రారే ముష్టిముద్యమ్య దక్షిణమ్.

౭౪

మైథిలీం హస్తమారబ్ధః స్త్రీభిర్వాహకృతం తదా,
స్త్రీణాం మథ్యాత్సముత్పత్త్య తస్య భార్యా దురాత్మనః,
వరా మన్తోదరీ నామ తయా సం(చ)ప్రతిషేధితః.

౭౫

ఉక్తశ్చ మధురాం వాణీం తయా స మదనార్దితః.

౭౬

సీతయా తవ కిం కార్యం మహేంద్రసమవిక్రమ,
[మయా సహ రమస్వాద్య మద్విశిష్టా న జానకీ]

గర్వమునొందియున్నట్టి సీతా ! సీతమాత్రము గర్వమున నన్ను గౌరవింపక యందువేని యింకరెండుమానము లవధియన్నది. అటుకిప్పుట నిన్ను జంపి నీనెత్తురుం ద్రాగెదను. అని రావణుండు సీతాదేవితోఁ జెప్పెను. ౬౦

సీతాదేవి దురాత్ముండగు రావణునిమాటను విని వరమహావమునొంది యుత్తరుంబగు నీమాటను చెప్పెను. ౬౧

రాక్షసాధముండవగురావణుడా! అమితవరాక్రమకాలి యగురాముని భార్యను ఇత్తుకుతులనాథుండగు దశరథునికోడలగు నన్ననరానిమాట లాడి నావే. నీనాలుక వీడి నేలంబడదేల! ౬౨

దుష్టుండవు పాకిష్టుండవగు రావణుడా! నీవు సాభర్తయగురాముండు సమీపమున లేనప్పుడు నన్నవహరించి యతనికిఁజ్ఞులదహించునట్లు దొంగవై వచ్చిసావు. కావున నీవరాక్రమము మిక్కిలి స్వల్పము. ౬౩

నీవు రామునకు సరికావు. అతనికి దాసుండగుటవై నను నీకు యోగ్యత లేదు. రాముండు పెక్కుయోగములు నేరువాఁడు సత్యవాదియు యుద్ధప్రియుండును అని సీతాదేవి రావణునితోఁ జెప్పెను. ౬౪

ఇట్లు సీతాదేవి చెప్పిన పరుషంబగు వచనంబును విని రావణుండు తల్మణింబునఁ జీతయందలి యగ్నిహోత్రునిభంగిఁ గోపమునం బ్రవ్వరిల్లెను. ౬౫

అంత సారావణుండు భయంకరంబులగు నేత్రంబులం బెఱచి దక్షిణ హస్తంబున ముష్టి నలవరించి సీతాదేవిం జంపబోయెను. దానింజూచి యచ్చటి స్త్రీలు హాహాకారంబులు గావించిరి. ౬౬

దురాత్ముండగు సారావణుని యుత్తమభార్య మందోదరియను పేరు గలది యొక్కతె యందుండినది. అదిద స్త్రీల నడుమనుండి వచ్చి యతని సీతం జంపవలదని నిషేధించినది. ౬౭

అమందోదరి మన్నభిషిడితుండగు సారావణునకు మధురంబగు నీమాటను గూడఁ జెప్పినది. ౬౮

మహేంద్రు నకుంబోలెఁ బరాక్రమంబుగలవాడగు రావణుడా! నీకు సీతతో నేమిప్రయోజనము ?

దేవగర్భర్షకన్యాభిర్యశకన్యాభిరేవ చ.

౭౭

సార్థం ప్రభోదమన్వేహ నీతమేషు కింతరిష్యసి,

తతస్తాభిస్సమేతాభిర్నారీభిస్స మహాచలః.

౭౮

ప్రసాద్య సహసా నీతో భవనం స్వం నిశాచరః.

యాతే తస్మిన్ దళగ్రీవే రాక్షసోఽవికృతాననాః.

౭౯

నీతాం నిర్భర్తనయామాసుర్వాకైః క్రూరైస్సుదారుణైః,

తృణవద్భాషితం తాసాం గణయామాసు జానకీ.

౮౦

గర్జితం చ తదా తాసాం నీతాం ప్రాప్త్య నిగర్థకం,

వృథాగర్జితవిశ్లేష్టా రాక్షస్యః పితౄతాళనాః.

౮౧

రావణాయ శశంసుస్తాస్సీతాభ్యవసితం మహత్,

తతస్తాస్సహితాస్సర్వా నిహతాళా నిరుద్యమాః.

౮౨

పరిక్షిప్త్య సమంత్రాంతం నిద్రావశముపాగతాః,

తాసు చైవ ప్రసుప్తాసు నీతా భర్తృహితే రతా.

౮౩

విబుధ్య కరుణం వీణా ప్రశుశోచ సుదుగ్ధతా,

తాసాం మధ్యాశ్శముత్థాయ త్రిజటా వాక్యమబ్రవీత్.

౮౪

అత్తానం ఖాదత ఊప్రం న నీతా విశిష్యతి,

జనకస్యాత్మజా సాధ్వీ స్సూపా దశరథశ్చ చ.

౮౫

స్వప్నో హ్యద్య మయా దృష్టో దారుణో రోమహర్షణః,

రక్షసాం చ వినాశాయ భద్గురస్యా జయాయ చ.

౮౬

అలమస్తాత్పరిత్రాతుం రాఘవాద్రాక్షసీగణం,

అభియాచామ వై దేహీమేతద్ధి మమ రోచతే.

౮౭

ప్రభుఁడ వగు రావణుడా! దేవకన్యలను గంభీరకన్యలను యక్ష
కన్యలనుసూడి యథేష్టంబుగాఁ గ్రీడింపుము. ఈసేకతో నీకేమి కార్య
మున్నది? అని యామఁడోదరి రావణుఁడు జెప్పెనది. ౬౭

అంత నాస్త్రీలందఱుజేరి శిఖుఁగఱున మహాబలుఁడగు నారావణునిఁ
అనన్తుంగావించి గృహంబునకుఁ దీరుకొని పోయిరి. ౬౮

ఆరావణుఁడు పోయినదివల్ల వికృతంబు లగుముఖములుగల రాక్షస
స్త్రీలు వరుషఁబులను భయంకరులులగునూటలచే నీతాదేవిని బెడరించిరి.

నీతాదేవి యారాక్షసస్త్రీలమూలంబు దృఢీకరించెను. ఆరాక్షసస్త్రీ
తొంత గర్జించిరను ఆమాటలన్నియు సీతాదేవియనుయి నిన్ప్రయోజనంబు
లయినవి. ౬౯

మాంసమే యాహారముగాఁగల యారాక్షసస్త్రీలు తమగర్భంబు
వృద్ధము లగుటంబట్టి నిశ్చేష్టలయి రావణునియొద్దకుఁ బోయి నీతాదేవి యభి
ప్రాయ మంతయుఁ జెప్పిరి. ౭౦

అంత నారాక్షసస్త్రీ లందఱును నిరాకల్మ నీతాదేవిని వశీకరించు
ప్రయత్నంబును విడిచి నీతాదేవిని జాట్టుకొనియుండి కొంతసేపునకు నిద్రా
ధీనలయిరి. ౭౧

ఆరాక్షసస్త్రీలు నిద్రపోయినవివల్ల మహాబలివ్రతయగు నీతాదేవి
పరమదుఃఖిఁబు నొంది దీనయును విలపించుచు మగిలించుచుండెను. ౭౨

అందుఁ ద్రిజటయను రాక్షసియొక్కతె ఆరాక్షసస్త్రీలనడుమనుండి
నిద్రపోయి లేచి యామాటా జెప్పినది. ౭౩

నీతను భక్షించవలదు, శివుఁడుగా నన్ను భక్షింపుఁడు జనకమహారాజు
కొమార్తెయు దశరథుని కొడలను బరమపరివ్రతయగున నీతాదేవి యొక
మాత్రము నాశము నొందదు. ౭౪

ఇప్పుడు రాక్షసనినాశంబును శ్రీరామజయంబును సూచించునట్టి మహా
భయంకరంబగు స్వప్నం బొకటి నాకుఁ గలిగినది. ౭౫

రామునివలనం జాపకుండ మనలనందఱం గాపాడుటకు ఈనీతాదేవి
యొక్కతయే చాలును. కావున మనమీ నీతాదేవిని బ్రార్థింతుము. ఇదియే
యిప్పుటికిఁ జేయఁ దగు కార్యమని నాకుఁ దోచుచున్నది. ౭౬

యస్యా హ్యేవంవిధస్త్వహ్ని దఃఖతాయః ప్రదృశ్యతే.

సా దుగభైర్వివిధైర్భుక్తా సుఖమాహ్నిత్యనుత్తమమ్.

౮౮

ప్రణిహితప్రసన్నా హి మైథిలీ జనకాత్తజా,

[అలమేషా పరిత్రాతుం రాక్షసోఽమహతోభయూత్.]

తతస్సా ప్రీతుతీ బాలా భర్తర్విజయహర్నితా.

౮౯

అనోచద్యది తత్తథ్యం భవేయం శరణం హి వః,

తాం చాహం తాదృశీం దృష్ట్వాసీతాయా దారుణాం దళామ్.

చింతయామాస విక్రాంతో న చ మే నిర్వృతం మనః,

సంభాషణార్థం చ మయా జానక్యాశ్చింతితో విధిః.

౯౦

ఇత్వాకూణాం హి సంశస్తృ తతో మమ పురస్కృతః,

శ్రుత్వాతు గదితాం వాచం రాజర్షిగణపూజితామ్.

౯౧

ప్రత్యభాషత మాం దేవీ బాహ్యైః పిహితలోచనా,

కస్త్యం కేన కథం చేహ ప్రాప్తో వానరపుష్కర.

౯౨

కా చ రామేణ తే ప్రీతిస్తన్నే శంసితుమర్హసి,

తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హ్యహమప్యబ్రువం వచః

౯౩

విదే రామస్య భర్తస్తే సహాయో భీమవిక్రమః,

సుగ్రీవో నామ విక్రాంతో వానరేంద్రో మహాబలః.

౯౪

తస్య మాం విధి భృత్యం త్వం హనుమన్తమిహాగతం,

ఎవ్వరెయ్యి దుఃఖమునొందియుండ. గా నిట్టివృత్తులు గలుగునేని
యాచిత దుఃఖములన్నియుఁ బాని యుత్తమంబగు సుఖంబునొందును.

జనకమహారాజు కొహరైయగు సీతాదేవి మన మెన్ని యవరాధం
బులు గావించినను సమస్కారముచేసి ప్రార్థించుమేని మనయెడలం బ్రసన్న
యగును. [మరల నందఱు రక్షించ సీమె సమర్థురాలు] అని త్రిజట రాక్షస
స్త్రీలకుం జెప్పినది.

అంత బాలయగుసీతాదేవి తనభర్తను జయంబు గల్గునను మాటవిని
సంతోషంబును, సిగ్గుచాటుని యారాక్షసస్త్రీలం జూచి త్రిజట చెప్పినది
సత్యమగునేని నేను విష్ణుల రక్షించెదను. అని చెప్పెను. ౮౯

నేను సీతాదేవికిం గల్గిన యసిర్వాచ్యంబగు నాదుర్దశంజూచి దుఃఖా
క్రాంతుండనై చింతనొందితిని. నామనసునకు నెంతమాత్రము సుఖంబు
గలుగలేదు. ౯౦

నేను సీతతో సంభాషించుటకు నొకయుపాయంబు పాటించించితిని.
అట్లు మొదట నిత్యంబువంకంబు నభివర్ణించి చెప్పితిని. ౯౧

సీతాదేవి నేను జెప్పిన యుత్తమంబగు మాటను విని కన్నీళ్లు గాఱ
నన్ను జూచి యట్లని చెప్పెను. ౯౨

వానరశ్రేష్ఠుడవగు హనుమంతుడా! నీవెవ్వడవు! ఎందుచేత నిచ్చ
టికి వచ్చినావు? సముద్రం బెట్లు తరించిలివి! నీకు రామునితో స్నేహంబెట్లు
కలిగినది? దీనినంతయు నాకు నవిస్తరముగాఁ జెప్పుము అని సీతాదేవి నాతోఁ
జెప్పినది. ౯౩

సీతాదేవి చెప్పినమాట విని నేను ఈ మాటం జెప్పితిని. ౯౪

సీతాదేవి! నీవెదిమిటియగు రామునకు స్నేహితుఁడును భయంకరం
బగు పరాక్రమంబు గలవాఁడును మహాబలంబునగు సుగ్రీవుఁ డను వానరరా
జుకండు గలఁడు. ౯౫

నేను అసుగ్రీవునిభృత్యుడననియు హనుమంతుడను పేరుగలవాఁడ
ననియు నెఱుంగుము.

భద్రాహం ప్రేషితస్తుశ్యం రామేణాన్విష్టకర్తకా.

౬౬

ఇదం చ పునఃపాద్యమితి శ్రీమాన్ దాశరథిస్త్వయం,
అద్భుతీయ మభిజ్ఞాన మగ్రాత్మభ్యం యశస్విని.

౬౭

తదిచ్ఛామి త్వయాఽఽజ్ఞప్తం దేవి కిం కరవాణ్యహం,
రామలక్ష్మణయోః పార్శ్వం నయామి త్వాం కిముత్తరమ్.

౬౮

నతచ్ఛ్రిత్వా విదిత్వా చ సీతా జనకనన్దినీ,
అహ రావణముత్సాహ్య రాఘవో మాం నరహత్వితి
ప్రణమ్య శిరసా దేవీమనూనాశ్యామనిద్రితాం,
రాఘవస్య మనోహ్లాదమభిజ్ఞానమయోచితమ్.

౬౯

౧౦౦

అథ మామబ్రవీత్సీతా గృహ్యాతామహిముత్తమః,
మణిర్యేన మహారాహూ రామస్త్యాం బహుమన్యతే,
ఇత్యుక్త్వా తు వరాహోహ మణిప్రసరమద్భుతం,
స్థాయచ్ఛత్పరమోద్విగ్నా వాచా మాం సందిదేశహ.

౧౦౧

౧౦౨

తతస్తస్యై ప్రణమ్యాహం రాజపుత్రైశ్చ సమాహితః,
ప్రదక్షిణం పరిక్రమ మిహాభ్యుద్గతమానసః,
ఉక్తోఽహం పునరేవేదం నిశ్చిత్య మనసా తయా,
[జ్ఞాత్వా సంప్రసీతం సీతా మామువాచ తపస్వినీ]

౧౦౩

హనుమన్తమ వృత్తానం వక్తుమర్హసి రాఘవే,
యథాశ్రుత్వైవ న చిరాత్తాపుభౌ రామలక్ష్మణౌ,
సుగ్రీవసహితౌ వీరావుపేయతాం తథా కురు.

౧౦౪

౧౦౫

అధిష్ఠకర్తుఁడగు నీపెనిమిటి రాముఁడు నన్ను నీకొఱ కిచ్చటికిఁ బంపిగాఁడు. ౯౭

అధికమగు క్షీర్తివహించిన దానవగు సీతాదేవీ! పురుషశ్రేష్ఠుఁడును శ్రీమంతుఁడునగు రాముఁడు తానైయే నీకు గుఱుతురకై యాయంగుళీయ కంఠు నిచ్చివాఁడు. ౯౮

సీతాదేవీ! అందువలన నీయాజ్ఞఁ గోరెదను. నేనేమిసేయవలయు ? నిన్ను రామలక్ష్మణుల యొద్దకుం గొనిపోయెదను. దీనికేమి చెప్పెదవు? అని సీతాదేవితోఁ జెప్పిరి. ౯౯

జనకమహారాజు కొమార్తెయగు సీతాదేవి సామాటను విని యాలూచించి “రాముఁడే రోవణుంబంటి నన్నుఁ గొనిపోవలయును” అని చెప్పెనది. ౧౦౦

అంత నేను పూజ్యురాలును అనిందితయునగు నాసీతాదేవికి సాష్టాంగ నమస్కారము కావించి రాముని మనంబునకు సంతోషంబు గలిగించునట్టి గుఱుతోకటి యిమ్మని ప్రార్థించిరి. ౧౦౧

అంత సీతాదేవి “నీ పీమణిం దీసికొనుము దీనింజూచి మహాబాహుం డగు రాముఁడు నిన్ను బహుమానించును” అని నాతోఁ జెప్పినది. ౧౦౨

చరమదశావస్థయు నుత్తమంబులగు పిఱుఁడులుగలదియు నగు సీతాదేవి ఈయాశ్చర్యకరంబగు కాలిగల మణిశ్రేష్ఠంబు నొనంగి మఱియుం గొన్ని వృత్తాంతరూపంబులగు గుఱుతులం జెప్పినది. ౧౦౩

అంత నేను హెచ్చరికనొంది యిచ్చటికి శీఘ్రముగా రావలయునని తలంచి రాచకొమార్తెయగు సీతాదేవికి నమస్కరించి ప్రదక్షిణంబుచేసితిని. ౧౦౪

మరల సీతాదేవి మనంబున నాలూచించి నన్నుం జూచి యిట్లుని చెప్పినది. [నేను ప్రయాణోన్ముఖుడనుకాఁగానే యది తెలిసికొని నీత యిట్లు చెప్పెను.]

అంజనేయ! నీవు నాకష్టానిష్ఠములనన్నియు రామునకుం జెప్పవలయు.

నావృత్తాంతమును విన్నంతనే చరాశ్రమవంతులగు నారామలక్ష్మణు లిద్దఱును నుగ్రీవుండును శీఘ్రంబున నిచ్చటికి వచ్చునట్లు నీవునేయవలయును.

యద్యద్యద్యదా భవేదేతద్ద్యా మూసా జీవితం మమ,
న మాం ప్రత్యుతి కామతో స్థోమియే సాహాయనాభవత్,

తచ్చుత్వా కరుణం వాక్యం ప్రోథో మామభ్యవర్తత,
ఉత్తరం చ మయా దృష్టం కార్యశేషమనన్తరమ్ ౧౦౭

తతోఽనర్ధత మే కామ స్తదా పర్వతసన్నిభః,
యుద్ధకాక్షీ వసం తచ్చ వినాశయితుమారభే. ౧౦౮

తస్యగ్నం వనపణ్డం తు భాన్తత్ర స్తమృగద్విజం,
ప్రతిబుద్ధా నిరీక్షన్తే రాక్షసోఽపి కృతాననాః. ౧౦౯

మాం చ దృష్ట్వా వసే తస్మిన్ సమాగమ్య తతస్తతః,
తాస్సమభ్యాగతాః క్షీప్రం రావణాయాచచక్షిరే. ౧౧౦

రాజన్వనమిదం దుర్గం తవ భగ్నం దురాత్మనా,
వానరేణ హ్యవిజ్ఞాయ తవ వీర్యం మహాబల. ౧౧౧

దుర్భుధేస్తస్య రాజేస్థో తవ విప్రియకారిణః,
వధమాజ్ఞాపయ క్షీప్రం యథాసా విలయం ప్రజేత్. ౧౧౨

తచ్చుత్వా రాక్షసేంద్రేణ విసృష్టా భృశదుర్జయాః,
రాక్షసాః కింకరా నామ రావణస్య మనోనుగాః. ౧౧౩

తేషామశీతినాహస్రం శూలముద్గరపాణినాం,
మయా తస్మిన్వనోద్దేశే పరిఘేణ సింహావితమ్. ౧౧౪

అట్లు 'వారణ' రాకుండురేని ఇంక 'రెండుమాసములే' నేను 'మ్రతికి' యుండును. అట్లుపెద్దుట ననాధవలె మరణము నొందెదను. అంత రాముడు వచ్చియుఁ గార్చుచులేడు. అని నీతాదేవి నాలోఁ జెప్పినది. ౧౦౬

దుగభిశరంబగునామాటయ విన్నంతనే నాకుఁ గోపము వచ్చినది.

అంత నేను అవై జేయవలసినకార్యంబు నాలోచించి నిశ్చయించితిని.

అంత నే నబ్బడు నాదేహమును బర్వతాకారముగాఁ బెంచితిని.

నేను యుద్ధంబు సేయఁగోరి రావణునకుఁ గోపము గలిగించుటకై యశోకవనంబంతయు నాశము నొందించితిని. ౧౦౭

వికృతంబులగు ముఖంబులుగల యారాక్షసస్త్రీలు వనంబు విజుచు శబ్దంబునకు , మేల్కొని ఆయశోకవనంబంతయు విజువంబడి బెదరికలుచు మృగవక్షులలోఁ గూడియుండుటం జూచిరి. ౧౦౮

ఆరాక్షసస్త్రీలు ఆయశోకవనముననున్న నన్ను జూచి నేనీవనంబు నంతయు విజించినవాఁడని తెలిసికొని యందఱు నొక్కటియై శిశ్రుంబునం బోయి యిట్టి రావణునకుం జెప్పిరి. ౧౦౯

మహాబలంఁడవు రాక్షసరాజువగు రావణుడా ! దురాత్ముఁడగు నొక వానరుడు నీవరాక్రమంబు నెఱుంగనివాఁడు కావున దుష్ప్రవేళంబగు నీ యశోకవనమును విజించినాఁడు. ౧౧౦

రాజశ్రేష్ఠుంఁడగు రావణుడా ! దుర్బుద్ధియు నీకు విరోధంబుగావించినవాఁడు నగునావానరుడు నాశంబునొందునట్లు శిశ్రుంబుగా నతనిం జంప నాజ్ఞాపింపుము. అని యారాక్షసస్త్రీలు రావణునకుం జెప్పిరి. ౧౧౧

అమాటను విని రాక్షసేశ్వరుంఁడగు రావణుండు మిక్కిలి దుర్జయులగు దనకు వశపర్తులనగు కింకరులనంబడు రాక్షసులం బంపెను. ౧౧౨

నేనంత కాలంబులను ముద్గరంబులను జేతులందాల్పియున్న యాకింకరుల నెనుబదిపెంచుండినిగూడ నాయశోకవనసమీపంబున నుండుపరిఘముచేఁ జంపితిని. ౧౧౩

తేషాం తు హతశేషా యే తే గత్వా లఘువిక్రమాః,
నిహతం చ మహత్రైస్సన్యం రావణాయోచచక్షిరే. ౧౧౫

తతో మే బుద్ధిరుత్పన్నా చైతన్యప్రాసాదమూత్రమం,

తత్రస్థానాత్సాన్వత్వా శతం స్తప్తేన వై పునః
లరామభూతో లజ్జాయాస్స వై విధ్వంసేతో మహా, ౧౧౬

తతః ప్రహస్తస్య సుతం జంబుమాలినమూదిశత్.
రాక్షసైర్భహుభిస్సార్ధం ఘోరరూపైర్భయానకైః,
తం మహాబలసంపన్నం రాక్షసం రణకోదిదమ్ ౧౧౭
పరిఘేణాతిఘోరేణ సూదయామి సహాసుగం, ౧౧౮

తచ్ఛ్చిత్వా రాక్షసేంద్రస్తు మంత్రిపుత్రాః మహాబలాన్.
పదాతిబలసమృన్నాః ప్రేషయామాస రావణః,

పరిఘేణైవ తాన్ సర్వాన్మయామి యమసాదనమ్. ౧౧౯
మన్త్రిపుత్రాన్తాన్మచ్ఛిత్వా సమరేఽలఘువిక్రమాన్,
పశ్చి నేనాగ్రగాం చూఛరాన్ ప్రేషయామాస రావణః. ౧౨౦
తానహం సహస్రైస్సాన్వై సర్వానేవాభ్యసూదయం,
తతః పునర్దశగ్రీవః పుత్రమక్షం మహాబలమ్. ౧౨౧

బహుభీ రాక్షసైస్సార్ధం ప్రేషయామాస రావణః,

తం తు మన్తోదరిపుత్రం కుమారం రణపణ్డితమ్. ౧౨౨
సహసా ఖం సముత్కృష్టం పాదయోశ్చ గృహీతవాః,

అకింకరులలో హతశేషులగు రాక్షసుల శిశువును రావణనౌద్దళుం బాటిపోయి నైస్యంబంతయు నా వానరునిచే జంపబడినదని రావణానకుం తెప్పిరి. ౧౧౧

అంత నాకొకబుద్ధిపుట్టిరి. అంత నచ్చుటకుగను చైత్యప్రాసాదము మీదికి దుమికిరి. ౧౧౨

నేను అచ్చటనుండు హృద్భంజునుదీసి యందుండి రాక్షసుల నూర్చుట జంపి లంకాపట్టణంబున కుంతయు నలంకారభూషణమున యా చైత్యప్రాసాదమునుగూడ నాశంబు నొందించితిని. ౧౧౩

అంత నారావణుండు ప్రహస్తపుత్రుండగు జంబుమాలిని భయంకరా కారులగు పెక్కురాక్షసులతోఁ గూడ నాపైకిఁ బంపెను. ౧౧౪

నేను మహాబలండును యుద్ధంబునం బండితుండు నగు నా జంబు మాలిని అతనితోఁ గూడ వచ్చిన రాక్షసనైస్యమును భయంకరాకారంబగు నావశిష్టుంబుచేతనే చంపితిని. ౧౧౫

రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుండు ఆ జంబుమాలి చంపబడుటను విని మహాబలకాలరగు మంత్రిపుత్రులను బదాలి నైస్యంబుతోఁ గూర్చి నాపైకిఁ బంపెను. ౧౧౬

నేనంత నా వశిష్టుంబుచేతనే ఆమంత్రిపుత్రులనందఱును యము నౌద్దళుం బంపితిని. ౧౧౭

రావణుండు యుద్ధమున శత్రువున కెంతమాత్రము నవహాళమియ్యక పరాక్రమించువారలగు నా మంత్రిపుత్రులు నాచే జంపబడిరని విని కూరు లగు నేనానాయకుల నయిదుగురం బంపెను. ౧౧౮

నే నంత నేనానాయకుల నైదుగురను వారల సేనలతోఁగూడం జంపి వేసితిని. ౧౧౯

అంత దశకంతుండగు రావణుండు మరల మహాబలుండగు తనకొడుకు నక్షతుమారుని పెక్కురాక్షసులతోఁగూడ నాపైకిఁ బంపెను. ౧౨౦

మందోదరిపుత్రుండును బాలిండును యుద్ధపండితుండునగు నాయుడు కుమారుండు తటాలున నాకాశంబున వుద్ధమింపఁగానే నే నతని పాదములఁ బట్టుకొంటిని. ౧౨౧

చర్వాసినం శతగుణం భామయిత్యా న్యవేషయమ్.

౧౨౪

త మక్షమూగతం భగ్నం నిశమ్య స దశాననః,

తత ఇన్ద్రజితతి నామ ద్వితీయం రావణస్సుతమ్.

౧౨౫

వ్యాపిదేశ సుచంక్రథో బలిగం యుద్ధమర్తదం,

తచ్ఛాప్యహం బలం స్వం తం చ రాక్షసప్రజ్ఞయమ్.

౧౨౬

నష్టాజనం రణే కృత్వా పరం హర్షముపాగమం,

మహతాపి మహాబాహుః ప్రత్యయేన మహాబలః.

౧౨౭

ప్రేషితో రావణేనైవ సహ వీరైర్మదోత్కటైః,

సోఽనిషహ్యం హి మాం బుద్ధ్యా స్వం బలం చావమర్దితమ్.

బ్రాహ్మణాస్త్రేణ స తు మాం ప్రాబత్వా చ్ఛాలి టిగితః,

రజ్జుభిశ్చాభిబద్ధన్వి తతో మాం తత్ర రాక్షసాః.

౧౨౮

రావణస్య సమీపం చ గృహీత్వా మూముపానయన్,

దృష్ట్వా సంభాషితశ్చాహం రావణేన దురాత్మనా.

౧౨౯

పుప్రశ్చ లజ్జాగడనం రాక్షసానాం చ తం వధం,

తత్సగ్వం చ మయా తత్ర సీతార్థమితి జల్పితమ్.

౧౩౦

అస్మాహం దర్శనాకాక్షీ ప్రాప్తస్వదృవనం విభో,

మారుతస్యోరసః పుత్రో వాసరో హనుమానహమ్.

౧౩౧

రామదూతం చ మాం విద్ధి సుగ్రీవసచివం కపిం,

అట్లు వానిను గత్తియంగొని యాకాశంబున కుద్దమించిన యా
 వరుడనుమాడుచి ఛామమలపట్టి నూముమాటులు గిరగిరి ద్రిప్పి నేలం బడవైచి
 చేతులం గాట్టి మున్నగుచు కానరావడం బొడిపొడిగాఁ జేసిరిని. ౧౨౪

అంత నేకమహాపుండు చచ్చుటను విని దశముఖుడగు రావణుడు
 పరమతోషణుడై చిరం బలమతుండుక యుద్ధోన్మత్తుడవగు సింహ
 బిత్తును నొడువను నాడెనే బాపెను. ౧౨౫

నేక అత్యంతోహత వచ్చిన సైన్యములంతయుఁ జూచి రాక్షసశ్రేష్ఠు
 డగు నా యుద్ధజీవుడు యుద్ధంబున హతానఁ గావించి చంపఁబోషుము
 నొందినాఁడను. ౧౨౬

రావణుడు మహాదాహుండును మహాబలశాలియు నగు సింహజీవు
 ఁట్లుండును నానరుం జువుచు దృఢవిశ్వాసంబున నా యుద్ధజీవుక విర్యముక్తు
 లగు రాక్షసవీరులతోఁపూత నాడెనే బాపెనుగదా! ౧౨౭

జయఃద్రజీవు నేరజేయుండ నగుటయుఁ దరబలము నశించుయు
 ఁజియి యడఁపేరెవర ప్రహ్లాదము వేసి నన్ను బంధించెను. ౧౨౮

అంత నత్తుడు రాక్షసులు నన్ను బగ్గములజే దేహమంతయు బంధించిరి
 అంత నా రాక్షసులు నన్ను రావణునియొద్దకుఁ దీసికొనిపోయిరి.

దురాత్ముడగు రావణుడు నన్నుచూచి నాతో సంభాషణంబుఁ
 జేసినాఁడు. ౧౨౯

రావణుడు “సింహ లంకకేల వచ్చినావు? రాక్షసుల నేలచంపినావు?”
 అని నన్నడిగి నాఁడు.

అప్పుట నేను ఇహంకయు సీతాదేవి అతై చేసితిరని చెప్పినాను.

రాక్షసరాజవరు రావణుడా! నే నీ సీతాదేవిం జూడఁగోయే నీ
 శుట్టణంబగు అంకకు వచ్చినాను.

నేను వాయుదేవుని కుమారుడను. వానరకాతిని. నాపేరు హను
 మంతుడని యుద్దురు. ౧౩౦

నేను క్షుగ్రుని యమాత్యుండననియు రాముని దూతననియు నెఱు
 గుము.

సోఽహం దూత్యేన గమన్తు త్వత్పాశశమిహగితః. ౧౩౩

సుగ్రీవశ్చ మమాతేహస్య త్వాం కుశలకుబ్రవీత్,
[శ్రుణుతోఽపి సమాదేశం యదహం ప్రబ్రవీమి తే,
రాక్షసేశ హరితన్త్యాం బాత్యమహా సహపితమే.]
ధర్తార్థకాశసహితం హితం పథ్యముదావచ. ౧౩౪

వసతో ఋశ్యమూకే మే పర్వతే విభుద్రుమే,
రాఘవో రణవిక్రాంతో విత్త్రత్వం సముపాగతః. ౧౩౫
తేన మే కథితం రాక్షా భార్యా మే రక్షసా హృతా,
తస్మై సాహాయ్యమస్తాకం కార్యం సర్వాత్తనా త్వయా. ౧౩౬

మయా చ కథితం తస్మై వాలినశ్చ వధం ప్రతి,
తస్మై సాహాయ్యహేతోర్థే సమయం కర్తుమర్హసి. ౧౩౭

వాలినా హృతరాజ్యేన సుగ్రీ వేణ మహాప్రభుః,
చక్రేఽగ్నిసాక్షికం సఖ్యం రాఘవస్సహలక్ష్యణః. ౧౩౮
తేన వాలినముత్పాత్య శరేణై కేన సంయుగే,
వానరాణాం మహారాజః కృతస్సప్లవతాంప్రభుః. ౧౩౯
తస్య సాహాయ్యమస్తాభిః కార్యం సర్వాత్తనా త్వయా,
తేన ప్రస్థాపితస్తుభ్యం సమీప మిహ ధర్తతః. ౧౪౦

క్షిప్రమానీయతాం సీతా దీయతాం రాఘవాయ చ,
యావన్న హరయో వీరా విధమన్తి బలం తవ. ౧౪౧

వానరాణాం ప్రభావో హి న కేన విదితః పురా,
దేవతానాం సకాశం చ యే గచ్ఛన్తి నిమన్తితాః. ౧౪౨

నేను రాముండు సంపదకంఠుఁ డెప్పు డంపగా దాచిం చెట్టుటకై
ఇప్పుటికి నీయొడ్డన వచ్చినాను. ౧౩౩

మహావరా క్రమహాలియగు ముగ్ధిస్థుండు పేరు మేమయిన నెప్పు
డున్నాడు [ముగ్ధిస్థుండు నీకోకచూటకు జెప్పుచున్నాడని గొడుగుతో దానిని
విడుగు.]

మఱియు ధర్మార్థకామంబుల మూఁటింటిని కలిగించుననియు పాతం
యను మేలొనరించునటయు, నగు నీచూటకు నీకు జెప్పెనుచును. ౧౩౪

అధికవృక్షంబులగు ముక్కమాకవర్షతంబునందు నేను నివసించి
యుండగా యుద్ధవికార కుండగు రామునకును నాకును స్నేహము గలిగినది.

“నాభార్యకు రాక్షసుఁడొకఁ డవహరించి నాఁడు దాని వధించి నా
భార్యకు దీసికొని వచ్చుటయందు నీవు సహజునిభుంబులను మాకు సాహా
య్యంబు నేయవలయును” అని రామునిపై నన్నడిగెను. ౧౩౫

అంత నేను ఆరామునకు, నాకును, చాలినింగల బిల్వోభంబుఁ డెప్పు
చాలింజూపు విషయమయి నీవు నాకు సాహాయ్యంబుఁ జేసెదనని ప్రతిజ్ఞ నేయ
వలయునని యడిగితిని. ౧౩౬

అంత మహారాజగు రాముండు లక్ష్మణునితోడంగూడ చాలిచే రాజ్యము
నవహరించి తఱిమికొట్టఁబడిన చాతో నగ్నిసాక్షికముగా స్నేహముచేసెను.

అంత రాముండు యుద్ధమున చాలి నొక్కబానింబునం జంపి దానర
శ్రేష్ఠుండగు నన్ను వానరులకు రాజుఁడగాఁ జేసెను. ౧౩౭

ఈవిషయమున మేము రామున కవశ్యము సాహాయ్యము నేయవల
యును. కావున ధర్మంబు ననుసరించి నీదగ్గఱ కీదూతం బుడినాను. ౧౩౮

వరాక్రమవంతులగు వానరులు నీవట్టణముమీఁది కెత్తివచ్చిసేనైన్యముఁ
జంపుటకుమున్నె నీవు క్రమముగా నీకం చెచ్చి రామున కొనంగుము. ౧౩౯

సాహాయ్యార్థ మహాహతులంబులొం దేవతలకుంగూడ సాహాయ్యము
చేసి జయము గొనుటట్టి వానరవీరుల ప్రభావముఁ జెలియనిచాఁ డెవఁడు?
నీకునుం చెలియును. ౧౪౦

ఇతి వానరరాజ స్త్వమాహేత్యభిహితో మయా,

మామైతత తతః క్రుద్ధశ్చతుషా ప్రదహన్మిహ.

౧౪౪

తేన యథోహమాజ్ఞప్తో రక్షసా రాద్రకర్షణా,

మత్పుభావమవిజ్ఞాయ రావణేన మరాత్మనా.

౧౪౫

తతో విభీషణోనామ తస్య భ్రాతా మహామతిః,

తేన రాక్షసరాజోఽసౌ యాచితో మమ కారణాత్.

౧౪౬

హైమం రాక్షసశార్దూల చ్యవజ్యోతామేష నిశ్చయః,

రాజశాస్త్రవ్యవేతో హి మార్గస్సంసేవ్యతే త్వయా.

౧౪౭

మాతపభ్యా న దృష్టౌ హి రాజశాస్త్రేషు రాక్షస,

మాతేన వేదితవ్యం చ యథార్థం హితవాఙ్మనా.

౧౪౮

సుదుహత్యపరాధేఽపి మాతస్యాతులవిక్రమ,

విరూపకరణం దృష్టం న యథోఽస్తీతి శాస్త్రతః.

౧౪౯

విభీషణేనైవముక్తో రావణస్సందిదేశ తాకా,

రాక్షసావేతదేవాస్య లాఙ్గాలం దహ్యతామితి.

౧౫౦

తతస్తస్య యచత్పుత్వా మమ శ్రుచ్యం సమస్తతః,

వేష్టితం కణపల్లెశ్చ జ్జిల్లైః కార్పాసజైః పటైః.

౧౫౧

ఇట్లు నీతోఁ జెప్పుమని వానరరాజగు సుగ్రీవుండు చెప్పినాఁడు అని చే సారావణునకుం జెప్పిలిసి.

అంత నా రావణుండు తోపంబునొంది శత్రువుల సెట్టిదనము గదుర నన్ను దహించునట్లు చుటచుఁది జూచెను. ౧౪౩

భయంకరములగు కార్యములు సేయఁవాఁడును దురాత్ముండునగు నా రావణుండు అంత ప్రభావము సెఱంగక నన్ను పశింప నాజ్ఞాపించెను. ౧౪౪

అచ్చట రావణునికమ్మఁడు మహామర్దికాలి విభీషణుండనువాఁ డొకం డుండెను.

అవిభీషణుండు నానిమిత్తమయి రాక్షసరాజగు రావణు నిట్టినిప్రార్థించి నాఁడు. ౧౪౫

రాక్షసశ్రేష్ఠుండవగు రావణుడా! ఇట్టెంతమాత్రము చేయరాదు ఈనిశ్చయంబును పదలుము.

నీ విప్పుడు చేయఁదలంచినది రాజధర్మశాస్త్రమునకు విరుద్ధము. కావున నిట్లు సేయరాదు. ౧౪౬

రాక్షసుండవగు రావణుడా! రాజధర్మశాస్త్రంబులం దెచ్చటను దూతం జంపవచ్చునని చెప్పియుండలేదు.

హితవాదియగు దూత తనప్రభువు చెప్పి నంపిన మాటలను యథార్థ ముగా నవశ్యము చెప్పవలసినది. ౧౪౭

సరిలేని పరాక్రమము గలవాఁడవగు రావణుడా! దూత యెట్టియవ రాధము కావించినను అతని కంగవికారములు సేయవచ్చుంగాని యతనిం జంపఁగూడదని శాస్త్రంబులఁ జెప్పఁబడుచున్నది. అని విభీషణుండు రావణుం బ్రార్థించినాఁడు. ౧౪౮

విభీషణుండు చెప్పినమాటను విని రావణుండు ఇతనితోఁడను దహించి వేయఁడు. అని యారాక్షసుల శాజ్ఞాపించెను. ౧౪౯

అంత రావణునిమాటను విని రాక్షసులు జనపసారవీరలను జిహ్విని గడ్డపేలికలనుం దెచ్చి నాతోఁడకంతకుం బాట్టిరి. ౧౫౦

రామసామ్యస్థనస్మాహం ప్రసవే చుద్ధవిక్రమః,
 తదా దహ్యంతే నే పుష్పః పుష్పః కాష్ఠముష్టిభిః. ౧౫౦
 బద్ధస్య బహుభిః సాక్షైరస్త్రిన్రీతస్య చ రామైః,
 [తతో మే వీడా భవేత్కబద్ధిభృక్షోర్మగరిః దివా]

తతస్తే రామసామ్యురా బద్ధం మామగ్నిసంవృతమ్. ౧౫౧
 ఆఘోషయన్రాజ మార్తే నగరద్వారమాగతాః,

తతోఽహం సునహద్రూపం సంక్షిప్త్య పునరాత్తనః. ౧౫౨
 విమోచయిత్వా తం బద్ధం ప్రకృతిభః స్థితః పునః,

ఆయనం పరిఘం గృహ్య తాని రక్షంస్యమాదయమ్. ౧౫౩
 తతస్తన్నగరద్వారం వేగేనాప్లుతవానహం,
 పుచ్చేన చ ప్రదీప్తేన తాం శరీం సాష్టగోపురామ్. ౧౫౪

దహామ్యహ మసంభ్రాన్తో యుగాన్తాగ్నిరివ ప్రజాః,
 [తతో మే హ్యభవత్త్రాసో లజ్కాం దధ్ధాం సమీక్ష్య తు]

విసప్తా జానకీ వ్యక్తం న హ్యదగః ప్రదృశ్యతే. ౧౫౫
 లజ్కాయాం శశ్విసుద్దేశస్సర్వా భస్మీకృతా శరీ,

దహతా చ మయా లజ్కాం దధ్ధా సీతా న సంశయః. ౧౫౬

రామస్య హి మహత్కార్యం మయేదం వితథీకృతం,
 ఇతి శోకసమావిప్త్త శ్చిన్తా మహముసాగతః. ౧౫౭

అథాహం వాచమశ్రేషం చారణానాం శుభాక్షరాం,
 జానకీ న చ దగ్ధేతి విస్తయోదన్తభాషిణామ్. ౧౫౮

అంత నప్పుడు భయంకరపరాక్రమముగ నారాక్షసులు నన్నుదై
 పెక్కు వర్గముల బంధించిబడియుఁ బెక్కుగ్రామములనేఁ బట్టుకొనఁబడి
 యున్న నన్నుఁ గొల్లొబఁచేఁ గొట్టుచుఁ బిడికల్లం బొందుచు నాలోచన
 నిష్ఠ ముట్టించిరి. [కాని నగరదర్శనవత్సాహాలైనఁ గాకవి నొవ్వొదవించ
 నయ్యెను.] ౧౫౧

అంత భూమిలగు నా గ్రామమున నన్నుఁ దీసికొని పట్టణద్వారమునకు
 వచ్చి యచ్చట లాఠిమార్గమున నేను బంధించబడుటయు నాలోచన నిష్ఠ
 ముట్టించుటయు నందఱును చెలియులగున గట్టగా గఱచి పెప్పరి. ౧౫౨

అంత నేను నా పెద్దయారాకమును మిక్కిలియుఁ బిన్నదిగాఁజేసికొని
 యాబంధముల వదలించుకొని మరల నెప్పటియట్లు వర్వతాకాటండనై
 యచ్చటనుండు నొక్కయిరుచుగదియందీసి యా గ్రామములం జంపితిని.

అంత నేను వేగమున నాపట్టణద్వారముమీఁదికి నుమికితిని. ౧౫౩

అంతఁ బ్రళయకాలాన్నిహోత్రుడు ప్రజల దహించునట్లు నేను
 ఆసంభ్రాంతుండనై మండిపడుచున్న లాంగూలములచే మదఱులతోను బహి
 ర్వాసములతోఁగూడి యా లంకాపట్టణము నంతయు దహించితి. [అంక
 కాలఁగానే నాకొక భయము కల్గినది.] ౧౫౪

అయ్యో! సీతాదేవి నిప్పులోఁబడి నశించినదేమో! అంకయందు
 ఒక్కప్రదేశమయినను దహింపఁబడకుండలేదే! పట్టణాబాతయు నీఱునుదే
 సీతకేమి గల్గినదో? ౧౫౫

నేను లంకాపట్టణమును దహించుచు సీతాదేవిఁగూడ దహించి
 యుందును. ఇందు సంశయముండదు. ౧౫౬

గొప్పదగు రాముని కార్యమునంతయు నేఁ జెఱచితిని.

ఇట్లు నేను దుశభాక్రాంతుండనై చింతనొందితిని. ౧౫౭

అంత నేను ఆకాశమున “సీతాదేవి దహింపఁబడలే”దని యాశ్చర్య
 మునం జూరణలు చెప్పుకొను మంగళకరంబగు మాటలు నింటిని. ౧౫౮

తతో మే బుద్ధిరుత్పన్నా శ్రత్వా తామద్భుతాం గిరం,

అదగ్గా జానకీశ్యవం నిమిత్తైశ్చోపలక్షితా.

౧౬౦

చీప్యమానే తు లాజ్ఘాలే న మాం దహతి పావకః,
హృదయం చ ప్రహృష్టం మే వాతాస్సరభిగన్ధినః.

౧౬౧

తైర్నిమిత్తైశ్చ దృష్టాః కాలైశ్చ మహాగుఢైః,
ఋషివాక్యైశ్చ సిద్ధాంతైరభవం హృష్టమానసః.

౧౬౨

పునర్దృష్త్వా చ వై దేహీం విస్మయశ్చ తయా పునః,
తతః పర్వతమాసాద్య తత్రాఽప్తమహం పునః.

౧౬౩

ప్రతిష్ఠవన మారేభే యుష్మద్దర్శనకాజ్ఞయా,
తతః పవనచన్ద్రాగ్రసిద్ధగన్ధర్వసేవితమ్.

౧౬౪

పథానమహమాశ్రమ్య భవతో దృష్టవానిహ,
రాఘవస్య ప్రభావేన భవతాం వైష లేజసా.

౧౬౫

సుగ్రీవస్య చ కార్యార్థం మయా సర్వకనుష్ఠితం,
ఏతత్సర్వం మయా తత్ర యథావదుపపాదితమ్.
అత్ర యన్న కృతం శేషం తత్సర్వం క్రియతామితి.

౧౬౬

ఇతి మత్సుందరకాండే - షట్పాష్టాశస్సర్గః

అశ్వర్యకరంబగు నాచారములమాటను విన్నపిచ్చుట నాకు సీతాదేవి నశించలేదని తెలిసిగది.

శుభసిమి త్రంబులచేతను నూడ సీతాదేవి దహించబడలేదని తెలిసి కొంటిని. ౧౬౦

నాతోడ మందుచున్నను అగ్నిహోత్రము నన్న ఎంతమాత్రము దహింపకున్నది. మఱియు నామఁకు చుతువ్వు లైయున్నది. వాయువు నుగఁధియై వీచుచున్నది. ౧౬౧

పెక్కుమాఱులు సఫలంబులయిన యీశుభోమిత్రంబులచేతను అట్లు తప్పక ఫలమునొసంగునట్టి నేత్రస్ఫురణాదీకరసిమిత్రములచేతను సత్యములగు చాగణవాక్యములచేతను దుఃఖంబు విడిచి నేను సంతోషంబు నొందితిని.

అంత నేను మరల సీతాదేవింబాచి యాచిదయఁజెచ్చి నొందితిని.

అంత నేను అలంకరయందును సరివ్వచక్కతఁబు నెక్కి మిమ్ముఁ జూడఁ గోరి మరల నముద్రంబు దాఁటితిని. ౧౬౩

అట్లు జాయువుచేతను జంద్రసూర్యులచేతను సిద్ధులచేతను గంధర్వుల చేతను నేనింపఁ బడుచుందునట్టి యాకాశమార్గంబున వచ్చి యిచ్చటనుండి మిమ్ములం బాచితిని. ౧౬౪

క్రీరాముని ప్రభావంబువలనను మీ యనుగ్రహబలంబునను నేను నుగ్రీవుని కార్యంబునంతయుఁ జేసితిని. ౧౬౫

అచ్చట ఈకార్యంబులనంతయు నేను యథాయుక్తముగనే చేసితిని. ఇంక నిచ్చ దేమి చేయవలసియున్నదో దాని నంతయుఁ జేయవలయునని కోరెదను. అని హనుమంతుండు వానరులపం జెప్పెను. ౧౬౬

ఇది యేఁబదియొసమిదవ సర్గము.

ఏ కో న వ ప్తి త మ స్సర్గః.

ఏతదాఖ్యాను తత్సర్వం హనుమంతానతాత్మజః,

భూయస్సుః పితౄణాం జననం పక్తుముత్తరమ్.

౧

సఖతో రాఘవోదోష్టగోస్సుగ్ధివస్య చ సంభ్రమః,

శీలమాసాద్య నీతాయాః మరు చ ప్రణామనః.

౨

[ఆర్యాదమాస్సకృశం శీలం నీతాయాః ప్లవగివృథాః]

తపసా నిర్దహేల్లోకాస్కుర్ధో నా నిర్దహేదపి,

సర్వథాతప్రవృద్ధోఽసా రాంజో గాత్రసాధివః.

౩

తస్య తాం స్పృశతో గాత్రం తపసా న వినాశితం,

న తదగ్నిశిఖా కుర్యాత్సంస్పృష్టా పాణినా సతీ.

౪

జనకస్యాత్తజా కుర్యాద్వత్క్రిధకలుషీకృతా,

జామృతత్ప్రేముఖానా సర్వాననుజ్ఞాప్య మహాహరీణ.

౫

అస్మిన్నేవం గతే కార్యే భవతాం చ నివేదితే,

న్యాయ్యం స్త సహ వై దేహ్యే ప్రస్తుం తా పార్థివాత్తజా.

౬

అహమేకోఽపి పర్యాప్తస్సరాక్షసగణాం పురీం,

తాం లక్ష్మణం తరసా హస్తుం రావణం చ మహాబలమ్.

౭

కిం పునస్సహితో వీరైర్భలవద్భిః కృతాత్మభిః,

కృతాస్త్రైః ప్లవగైశ్చురైర్భవద్భిర్విజయైషిభిః.

౮

ఏబదితొమ్మిదవ సర్గము

చాయఁదేవుని కుమారులడగు హనుమంతుండు తాను సీతం జూచిన
వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పి మరల నామైమాటను జెప్పవారంభించెను. ౧

సీతాదేవి మహాపతివ్రతగా నున్నది గావున రాముని ప్రయత్నమును,
నుగ్రీవునియుత్సాహమును సఫలములగును. అమెనైజమును జూచినదిమొదలు
నామనస్సు అసీతాదేవియం దధికభక్తినిొందియున్నది. [వానరోక్తములారా !
సీతకు రూపమునకుఁ దగిన యంత్రముకలముహూడ నున్నదయ్యా !] ౨

రాక్షసేశ్వరుండగు రావణుండు తపస్సుచే నమస్తలాకములను దహింపఁ
గలండు. అగ్నివిధాములను అతండు మహాతపస్వి. ౩

కావుననే యారావణుండు మహాపతివ్రతయగు సీతాదేవిం దాఁకినను
మహాతపస్వి యగుటంజేసి నాశము నొందకున్నాఁడు. ౪

పతివ్రతయగు సీతాదేవిని దాఁకినచో నాబిడ కుపితయయి దహింపఁ
నట్లు అగ్నిజ్వాలయంగూడ దహింపఁజాలదు. అట్లే తనభర్తచేతనే రావణుం
జంపించవలయునని పీఠపర్తిధర్తం బవలంబించి రావణుమీఁదఁ గోపింప
కుండుటచేతనే రావణుండు జీవించియున్నాఁడు గాని వేఱుగాదు. ౫

ఇదివఱకుఁ జేసినకార్యమును మీకుఁ జెప్పి జాంబవంతుండు మున్నగు
మిమ్ముల నొప్పించి మీతోఁగూడ మరల నచ్చటికిఁ బోదమని తలఁచి వచ్చితిని.
సీతాదేవిం దీసికొని యాబిడతోఁగూడ రాజపుత్రులగు రామలక్ష్మణులం
జూచుట యుక్తమని నాయభిప్రాయము. ౬

నే నొక్కండనైనను లంకయందలి రాక్షసుల నందఱును మహాబలుం
డగు రావణుని వేగంబునం జంకఁజాలుదును. ౭

ఇంక కరాక్రమవంతులును బలవంతులును బుద్ధివంతులును నస్త్రములు
తెలిసినవారలును కూరులును జయముఁ గోరువారలు నగు మీతోఁ గూడి
యండఁగా నేను లంకలోని రాక్షసులను, రావణుని జంకఁగలనని చెప్పనేల ?

అహం యం రావణం యుద్ధే ససైవ్యం సపుంస్సురం,
సహపుత్రం వధిష్యామి సహోదరయుతం యుధి. ౯
బ్రాహ్మమైన్ద్రం చ రాద్రం చ బాహువ్యం చారుణం తథా,
యది శక్రజితోఽస్త్రాణి దుర్నిరీక్షాణి సంయుగే. ౧౦
తాన్యహం విభమిష్యామి హనిష్యామి చ రాక్షసాకా,
భవతామభ్యనుజ్ఞాతో విక్రమో మే రుణధి తమే. ౧౧

మయాతలా విస్మయా హి శైలచృష్టిర్నిరస్తా,
దేవానసి రణే హన్యాత్కిం పున స్తాన్ని కాచరాన్. ౧౨
[భవతా మననుజ్ఞాతో విక్రమో మే రుణధి మాం]
సాగరోఽప్యతీయహద్యేలాం మన్దః ప్రచలేదపి,
న జాహ్నున న్తం సదురే కమ్పయేదరివాహినీ. ౧౩

సర్వరాక్షససజ్ఞానాం రాక్షసా యే చ పూర్వకాః,
అలమేకో వినాశాయ వీరో వాలిసుతః కపిః. ౧౪
పనసస్యోరువేగేన నీలస్య చ మహాత్మనః,
మన్దరోఽప్యవశీర్యేత కిం పునర్దుధి రాక్షసాః ౧౫
సదేవాసురయక్షేషు గన్ధర్వోరగపక్షిషు,
మైన్ద్రస్య ప్రతియోధ్ధారం శంసత ద్వివిదస్య వా. ౧౬

అశ్వపుత్్రా మహాభాగావేతా ప్లవగసత్తమా,
ఏతయోః ప్రతియోధ్ధారం న పశ్యామి రణాజరే. ౧౭
పితామహవరోత్సేకాత్పరమం దర్పమాన్ధితో,
అమృతప్రాశనావేతా సర్వవానరసత్తమా. ౧౮

నేకోక్మండన రావణుని నతని నైస్యములకు అనుచరులను గొడుగులను పోషింపజేయుట అందఱకు యుద్ధమున జరిగెదను. ౯

ఇంద్రునియు యుద్ధమునఁ జేరిమాడ నలవిగానట్లు బ్రహ్మస్త్రమునుగానీ మైంద్రాస్త్రమును గానీ రాద్రాస్త్రమును గానీ వాయువ్యాస్త్రమును గానీ వారు బ్రాహ్మణ్యమును గానీ ప్రయోగించినను నే నాయుస్త్రము లన్నింటిని గొట్టివేసి రాక్షసులం జరిగెదను. ౧౦

మీరు అసంఖ్యయొనఁగినచోఁ బరాక్రమమున నాయుంద్రజిత్తునుగూడ జయింపఁగలను. ౧౧

యుద్ధమున నేను తరిపించునట్టి సాంద్రంబగు శైవర్షముచే నమృతము ద్రావియున్న దేవతలైనను బ్రాణిమలు విడుతురు. ఇంక నీ రాక్షసులు చతురలె టిప్పునెల! [కాని మీలాస్త్రవ్యుహములేనిదే నా విక్రమము పాడుదు.]

ఒకవేళ నమృదము చెలియలికట్ట సలిక్రమించినను అతిక్రమించును మందరపర్వతంబైనను జలనమునొందును. శాలవంతుండు మాత్రము శక్తునై నైస్యములకు వెనుదీయఁడు. ౧౩

రాక్షసనైస్యముల నన్నింటిని చారలలో ముఖ్యులగు వారలనందఱుం జంపుటకు వీరుండగు వాలికుమారుం డంగదుం డొకండె చాలును. ౧౪

మహాబలకాలురగు పరశు నీలుల యూరువేగమున మందరపర్వతంబైనను నశించును. ఇంక నీరాక్షసులు వధింపఁబడుదురని టెప్పునెల! ౧౫

దేవతలయందుఁగానీ యనురులయందుఁగానీ యక్షులయందుఁగానీ గంధర్వులయందుఁగానీ సర్పములందుఁగానీ పక్షులయందుఁగానీ మైంద ద్వివిదులతో సరిగాఁ బోరువాఁ డెవ్వఁడు? వచింపుఁడు. ౧౬

వానరశ్రేష్ఠులగు నీ మైందద్వివిదులు అగ్నిదేవతలకుఁ బుట్టినవారలు. మహాభాగులు యుద్ధభూమియందు వీరలతో సరిగాఁ బోరువారలెవ్వరునులేదు. ౧౭

ఈ మైందద్వివిదు లిద్దఱును బ్రహ్మదేవుని వరంబునొంది యతిగర్వితులయి యున్నవారు. మఱియు నమృతముఁ గూడ భుజించి యున్నవారు. వానరులందఱులను శ్రేష్ఠులు. ౧౮

అత్విసోర్జననాథం హి సర్వలోకపితామహమ్,
సర్వావధ్యత్యజతులమనయోద్ధతా నృపా,

౧౯

వరోత్సేకేన మత్తా చ ప్రమథ్య మహతీం యమాం.
సురాణామమృతం వీరా పీతవన్తా ప్లవజ్జమా.

౨౦

వీతావేస హి సంక్రుధ్ధా నవాజరథమజ్జరాం,
లక్ష్మం నాశయితుం శక్తా సర్వే చిష్టన్తు వానరాః.

౨౧

మయైవ నిహతా లక్ష్మ దగ్ధా భస్మీకృతా ఘనః,
రాజమార్గేషు సర్వత్ర నామ విశ్రావితం మయా,
జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః,
రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేశాభిపాలితః.

౨౨

౨౩

అహం కోసలరాజస్య దాసః పవనసమ్భవః.
హనుమానితి సర్వత్ర నామ విశ్రావితం మయా.

౨౪

అశోకవనికామధ్యే రావణస్య దురాత్మనః,
అథస్తాచ్ఛింశుపాప్యతే సాధ్వీ కరుణమాన్ధితా,
తాక్షసీభిః పరివృతా శోకసంతాపకర్షితా,
మేఘలేఖాపరివృతా చంద్రలేఖేన నిష్ప్రభా.

౨౫

౨౬

అచింతయన్తి వై దేహీ రావణం బలదర్పితం,
పతివ్రతా చ సుశ్రోణీ అవప్తభా చ జానకీ.
అనురక్తా హి వై దేహీ రామం సర్వాత్మనా శుభా.
అనన్యచిత్తా రామే చ పాలోమీన పురందరే.

౨౭

౨౮

తచేకణాస్సంపీతా రజోభస్మా తదైవ చ,
శోఃసన్తాపదీచాణ్డీ సీతా భర్తృహితే రతా. ౨౯

సా ముచ్యతా రాక్షసీమధ్యే తస్యమానా ముహుర్ముహుః,
రాక్షసీభిర్విరూపాభిర్ద్వష్టా హి ప్రమదావనే. ౩౦

ఏకజీవీదరా దీనా భర్తృచిన్తాసరాయణా,
అభశ్యచ్యూవిసర్ణాణ్డీ పద్మినీవ హిరూగమే. ౩౧

రావణాద్విచిన్వత్కర్ణా మర్తవ్యకృశనిశ్చయా,
కథంచిన్న్యగళాబాహ్యే విశ్వాసముపపాదితా. ౩౨

తతస్సంభాషితా వైచ సర్వమర్థం చ దర్శితా,
రామసుగ్రీవసఖ్యం చ శ్రుత్వా ప్రీతిముపాగతా. ౩౩

నియతస్సముదాచారో భక్తిర్భర్తరి చోత్తమా,
యన్న హన్తి దశగ్రీవం స మహాత్మా కృతాగసమ్. ౩౪

నిమిత్తమాత్రం రామస్తు వధే తస్య భవిష్యతి,

సా ప్రకృత్యైవ తస్యజ్ఞీ తద్వియోగాచ్చ కర్మితా. ౩౫
ప్రతిపత్నావశీలస్య విద్యేవ తమతాం గతా,

ఏవమాస్తే మహాభాగా సీతా శోకపరాయణా. ౩౬

నించినను సీతాదేవి యతనిపై సంతమాత్రము మనసునుంచక యితరము విడిచి
మనమున రామునే ధ్యానింపుచున్నది. ౫౭, ౫౮

సీతాదేవి యొక్కవస్త్రమునే విడువక కట్టుకొని దేహమంతయు దుష్టు
లందఱు బరమహఃఖరచుయి భర్తృహితంబు గోరుచున్నది. ౫౯

సీతాదేవి రావణుని యకోకవనంబున రాక్షసస్త్రీలనడుమ వికృతా
కారణం రాక్షసస్త్రీలనే దెవరింబడమను నొక్కటే జడగాంగట్టిన తలపెట్టు
టతో వైస్వంసురౌంది మనంబునఁ బ్రేమిటి యగురామునే ధ్యానించుచు
బద్ధింపఁటె గాంతిహారయి రావణునియందు మనంబుచేర్చక మరణంబునొంద
కెప్పుంబియుండునప్పుడు నేను చూచితినిగా. ౬౦, ౬౧

జీవకన్తిపంబోలె నేత్రఃకులుగల యాసీతాదేవికి అర్చిప్రయాసమన
నేను రాముండు పంపఁగా వచ్చినమాత్ర' నని చెప్పి నమ్రకంబుకలిగించినాడు. ౬౨

అంత నే నావిడతో మాటలాడి సమాచారంబంతయుఁ బ్రేమిటిని.
అవిడ రామునకు ముగ్ధుననున్న హంబు గలుగుటను విని నఁతోషంబు
జొందినది. ౬౩

సీతయందు సదాచారము నిత్యముగా నున్నది. భర్తయు దుత్తను
చుయిన భక్తి గలదు. ౬౪

రావణుండు మహావరాధము గావించినను సీతాదేవి యతనిం జూచి
నేయకున్నది. కావున నారావణుండు మహానుభావుడు. ౬౫

ఆరావణుని తపస్సంతయు సీతాదేవిని నిర్బంధించుటచేతనే నకించి
యున్నను ఇంక నతనిజంప రాముండు నిమిత్తమాత్రముగా నుండవలసినదే
కాని యెంతమాత్రము కష్టములేదు. ౬౬

స్వభావంబుననే కృపాంగియగు నాసీతాదేవి యారామవియోగంబున
నుజీయుం గృశయయి పాద్యమినాడు చదువువాని విద్య ఊచించునట్లు
కృపించియున్నది. ౬౭

మహాభాగురాలగు సీతాదేవి యాత్మకారము పరమమఃఖరచుయి
యున్నది. ౬౮

యదత్ర ప్రతికర్తవ్యం తత్సర్వమపద్యతామ్.

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకోనవష్టితమస్సర్గః.

పష్టితమస్సర్గః

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వాలిసూనురభావతః,
[అహాషేకో హి పర్యాప్తః సరాక్షసగణాం పురీం,
తాం లంకాం తరసా హస్తుం రావణం చ మహాబలమ్,
కింపునస్సహితైర్వీరైర్బలవర్జిః కృతాత్మభిః,
కృతాన్త్రైః స్థవగైశ్చ కైర్భవర్జ్యైః జయైః పిభిః,
వాయుసూనోర్బలేనైవ దగ్ధా లక్ష్మేతి నశ్చతం]
అయుక్తం తు వినా దేవీం దృష్టవర్జిశ్చ వానరాః,
గమీషం గస్తుషస్తాభీ రాక్షసాః విహత్తనః,
దృష్టా దేవీ న చాఽఽసీతా ఇతి తత్ర నివేదనమ్.
అయుక్తమివ శత్రోమి భవర్జిః ఖ్యాతివిక్రమైః,

న హి నః స్థవనే కల్పిన్నాపి కల్పిత్పరాక్రమే,
తుల్యస్సమరదై క్షేమ లోకేషు హరిసత్తమాః,
[జిత్వా లంకాం సరక్షోఘం హత్వా తం రావణం రఠే
సీతామాదాయ గచ్ఛామస్మిద్దాధా హృష్టమానసాః]
తే ద్వేషం హతనీరేషు రాక్షసేషు హనూమతా,
కిమన్యదత్ర కర్తవ్యం గృహీత్వా యామ జానకిం,
[రామలక్ష్మణయోర్న ద్యే స్యస్యామ జనకాత్మజాం,
కిం ఽప్యీతైస్తు తాక సర్వాక వానరాన్వసంర్షభాక,
వయమేవ హి గత్వా తస్మాత్స్వా రాక్షసపుంగవాః,

ఇక దీనికి ఏమి ప్రతీకారము చేయవలయునో దాని సంకయ్యఁ జేయుఁడు. అని హనుమంతుడు వానరులకుం జెప్పెను.

ఇది యేలదితో మ్మిదవ సర్గము.

అఱువదవ సర్గము

అనానుమంతుని మాటను విని వాలికుమారుం దగునంగదుండు ఇట్లుని చెప్పెను. [రావణుం జంపి లంకను పాదొనర్చుట నఁగా నెంతవని? అందుకు నేన చాలుదును. ఇక మీయందఱతోఁ గలసి బొయిలెనేని చెప్పవలసినదేమి? ఒక యాంజనేయుఁడే లంకనంతయుఁ గాల్చినట్టెఁగదా?

వానరులారా! మనము సీతాదేవిం జూచియు నాచిదను దీసికొనక చూచుత్తుండగు రామునొద్దకుఁ బోవుట మాత్రము యుక్తముకాదు.

మీఱు మహాదరాక్రమకాలురని వినుతికెక్కి యిచ్చుడు సీతాదేవిం జూచితిమిగాని యిచ్చటికిఁ దీసికొనిరాలేదు. అని రామసన్నిధానంబునం జెప్పుట యుక్తముకాదు నాకుం దోచుచున్నది.

వానరశ్రేష్ఠులారా! దేవకలయందుఁ గాని దైత్యులయందుఁ గాని యట్లు సమస్తలోకంబులందుఁగాని ఆకాశగమనంబునందుఁ జరాక్రమంబునం గాని మనకు నమానుం దెవ్వండును లేడు. [కావున లంకను వశముచేసికొని రావణునిఁ గూల్చి సీతను దీసికొని కార్యము నెఱవేర్చుకొని సంతోషముతో రామునొద్దకుఁ బోదము.]

ఇట్లు హనుమంతుండు ఆరాక్షసులలో వీరులగువానినందఱం బంపిర జెనుక మనకింకేమి చేయవలసియున్నది సీతాదేవిని దీసికొనిపోవుదము. [సీతను గొనిపోయి రామలక్ష్మణులచేతఁ జేర్చుదము. ఎందుకయ్యా వేయిశంకలు? మనమే పెల్లి రాక్షసులతో రావణుల జంపి రామలక్ష్మణుగ్రీవులను తక్కిన చానర బ్రహ్మరులను చూడవలసినదే కాని వేయి కాదు] అని యంగదుండు చెప్పెను.

రాశువం ద్ర మ్మమర్హామసుగ్రీవం సహజత్వమ్
 తమేవం కృతసజ్జల్పం జామ్బువాన్త రిసత్రము.
 ఉవాచ పరమప్రీతో వాక్యమర్థవదర్థనితే,
 [నైషా బుద్ధిర్నహాబుద్ధే యద్భవీషీ మహావే,
 విచేశుం యమాజ్ఞస్తా జ్ఞాతాం శతముత్రమ మే,
 నానోదం కపిరాజేన నైవ రామేణ ధీమతా,
 కథంఽస్మిన్జితాం నీతావ స్తాభిర్నాభిరోచయేత్,
 రాఘవో నృపశార్దులః కులం వ్యవదిశేత్ సర్వం,
 ప్రతిజ్ఞాయ న్యయం రాజా నీతావిజయమగ్రతః,
 సర్వేషాం కపిముఖ్యానాం కథం మిథ్యా రిష్యతి,
 విఫలం కర్త చ కృతం భవేత్తుష్టిర్న రస్య చ
 పృథా చ దర్శితం వీర్యం భవేద్వాసరపుంగవాః,
 తస్మాద్దచ్చారు వై సర్వే యత్ర రామస్సైత్తజః,
 సుగ్రీవశ్చ మహాకేళాః కార్యస్యాస్య నివేదనే]

స తావదేషా మతిరతి మా నో యథా భవాన్సశ్యతి రాజ
 పుత్ర, యథా తు రావస్య వతిర్నివిష్టా తథా భవాన్సశ్యతు
 కార్యసిద్ధిమ్.

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చష్టితమస్సర్గః

ఏ క వ ష ట్ ఠ మ స్స ర్గః

తతో జామ్బువతో వాక్యమగృహ్లాన్త వనోకసు,
 అజ్ఞదప్రముఖా వీరా హనుమాంశ్చ మహాకేళిః.
 శ్రీతిమస్తతస్సర్వే వాయుపుత్ర పురస్సరాః,
 మహేంద్రాదిం పరిత్యజ్యభ్రువుః ప్లవగర్షభాః.

కార్యోపాయముల నెఱింగినవాడను వానరకేవలండు నగు జాంబవంతుడు అంగదుని మాటను విని పరమసంతోషుడై యధికార్థబగు నీమాటల జెప్పెను.

౧

[అంగదా! నీవన్నది సరిగాదు. రాముడుగాని నుగ్రీవుడుగాని మనలో నీతను వెదకు: దిని చెప్పిరేకాని లీనుకొనిరమ్మనలేదు. కావున చెప్పినదిని చేయుట మనకుం దగదు. అదిగాక రాముడు నీలావహరిని జంపి నీతను దేవుని నే రాఘవుడ: గానని నింది కొలువులోఁ బ్రతిపద్యెను. సప్తప్రతిజ్ఞఁడైన యారాజపుత్రుఁడు మాట వ్యర్థముచెసికొనునా? మన మిప్పుడు నీతను గొనిపోవుదుమేని మనచూపినకొట్టునువ్యర్థమగును. రాను ననుకు ఆతఁ డ్దృష్టిగా నుండదు. కావున మన కీగొడవయేల! మేము నీతం జూచితిమని పోయి చెప్పుదము రండు.]

రాజపుత్రుండవగు నంగదుడా! నీవాలొచించిది మాకును యుక్తముగానే తోచుచున్నది. మనము సమర్థులమయినను రామాజ్ఞ ననుసరించియే కదా ప్రవర్తింపవలయును. కావున నీతని దెట్టాజ్ఞాపించినో ఆప్రకారము కార్యోద్ధియగునట్లు నేయుము. అని జాంబవంతుడు అంగదునకు జెప్పెను.

ఇది యజునవవ సర్గము.

అటవదియొకటవ సర్గము

అంత నంగదుండు మున్నగు పీఠవాసదులును హుళమంతుడును ఇతర వాసరులును జాంబవంతుండు చెప్పినమాటకు సమ్మతిచిరి

౧

అంతఁ బరమసంతుష్టులును మేరుమందరాకారులును మత్తంబులును మహాగజంబులుంబోలె నున్నవారలును వాహికాయులును మహాబలకాలులును ఆకాశంబు నాచ్ఛాదించి పగిలిం జూరట్టుచు సర్వభూతనమస్కృతుండు మహా

మేరుమందరసంకాశా మత్తా ఇవ మహాగజాః,
 ఛాదయంత ఇవాకాశం మహాకాయా మహాబలాః. 3
 సభాజ్యమానం భూతైస్తమాత్మవంతం మహాబలం,
 హనుమంతం మహావేగం వహంత ఇవ దృష్టిభిః. 4
 రాఘవే చాథనిర్వృత్తిం కర్తుం చ పరమం యశః,
 సమాధాయ సమృద్ధాథ్వాః కర్తృశిద్ధిభిరున్నతాః. 5
 ప్రియాఖ్యానోస్తుభాస్సర్వే సర్వే యుద్ధాభినందినః,
 సర్వే రామప్రతీకారే నిశ్చిత్తార్థా మనస్వీనః. 6
 ప్లవమానాః ఖమాప్లుత్య తతస్తే కాననాకసః,
 నందనోపమమానేదుర్వనం ద్రుమలతాయుతమ్. 7

యత్తన్నధువనం నామ సుగ్రీవస్యాభిరక్షితం,
 అభ్యుక్తం సర్వభూతానాం సర్వభూతమనోహరమ్. 8
 యద్రక్షతి మహావీర్యర్షదా దధిముఖః కషిః,
 మాతులః కపిముఖ్యస్య సుగ్రీవస్య మహత్తనః. 9
 తే తద్వనముపాగమ్య బభూవుః పరమోత్కటాః,
 వాసరా వానరేంద్రస్య మనః శాంతతమం మహత్. 10
 తతస్తే వాసరా హృష్టా దృష్ట్వా మధువనం మహత్,
 కుమారమభ్యయంచంత మధూని మధుపింగళాః. 11

తతః కుమారస్తాకృష్టాః జాంబవత్ప్రముఖాః కషీకా,
 అనుమాన్య దదౌ తేహం నిసర్గం మధు భక్షణే. 12
 [తే విసృష్టాః కుమారేణ ధీమతా వాలిసూనునా,
 హరయస్సమవద్యంత ద్రుమాన్తధుక రాకులాన్.
 భక్షయంతస్సుగంధీని మూలాని చ ఫలాని చ,

తైర్యకాలియును మహాబలకాలియును మహాచేగుండగు మానుమంతు ననిమేష
ప్రప్తలం జూచుచు రామకార్యంబు సాధించి పరమఃబగు యశస్సుచు నంపా
వించు దలంపు గొనియున్నవారలను గృతార్థులను కార్యసిద్ధి గలిగియుండు
అంజేసి యికరహసరులకన్న నధికులును అందఱు రామునకు సీతాదర్శనప్రియ
వార్తఁజెప్ప నహమమామికచే నభిముఖులై అందఱును యుద్ధకాంక్షులై అం
దఱు రామునకుఁ బ్రత్యుపకారంబుసేయ నిశ్చయించియున్నవారలను మంచి
మనస్సు గలవారలు నగు మానుమంతుండుమొదలగు నావానరశ్రేష్ఠులందఱు
మహేంద్రవర్చతము విడిచి శ్రీరామసుగ్రీవనన్నిధికింబోవ సమకట్టి యాకా
శంబున కుద్దమించిరి.

౪-౩

అంత నావానరులు అట్లు ఆకాశమార్గంబునం బోవుచు నానావృక్షం
బులతోను లకలతోనుంగూడి దేవలోకంబునందలి నందనవనంబుతో సాటి
సేయందగి యొప్పుచున్న మధువనంబుఁ జేరిరి.

౫

ఏది సుగ్రీవునియాజ్ఞచే సమస్తభూతంబులకును దేహిమాడ నలవిగాక
యతిమనోహరంబై యుండునో ఏది మహాపరాక్రమకాలియు వానరశ్రేష్ఠుం
డునగు సుగ్రీవుని పనువున నతనిమేనమామ మహాపరాక్రమకాలి దధిముఖుం
డనువానరునిచే నెల్లప్పుడు నేమఱక రక్షింపఁబడుచుండునో అట్టి వానరా
ధీశ్వరుండగు సుగ్రీవునకుఁ బ్రియతమంబగు మధువనమును బొంది ఆయంగ
బాదివానరులు మధువుఁ ద్రావ బరమాత్ములయిరి.

౮-౧౦

అంతఁ జేసియమంబోలెఁ బింగళవర్ణంబుగల యావానరులు మధువనం
బును జూచి సంతుష్టులై యుపరాజగు నంగదునియొద్దకుం బోయి 'మాకుఁ
చేనియ నిష్ప్రింపవలయును' అని ప్రార్థించిరి.

౧౧

అంత నంగదుండు అందు పృథ్వులగు జాంబవంతుండు మొదలగువార
లతోఁజెప్పి వారలయనుమతి దీసికొని యావానరులకు మధువుఁ ద్రావ ననుజ్ఞ
నొసంగెను. [అంగదుఁ డాజ్ఞ యాయఁగానే వానరు లందఱు చెట్లెక్కి తేనెల
గ్రోలి మూలఫలములఁ దిని చాలఁ దనిసి మనించిరి.]

జగ్గుః ప్రహర్షం తే సర్వే బహుశ్చ మదోత్కటాః |
తతశ్చానుమతాస్సర్వే సంప్రహృష్టాః సనాకసః,
ముదితాః ప్రేరితాశ్చాపి ప్రవృత్త్యంతోఽభవం నృభః. ౧౩

గాయంతి కేచిత్ప్రణమంతి కేచిన్నృత్యంతి కేచి త్వహి
సంతి కేచిత్, పతంతి కేచి ద్విచరంతి కేచిత్ ప్లవంతి కేచి త్వల
పంతి కేచిత్. ౧౪

పరస్పరం కేచిదుపాశ్రయంతే పరస్పరం కేచిదుపాశ్రమంశే,
పరస్పరం కేచిదుపబ్రువంతే పరస్పరం కేచిదుపారమంతే. ౧౫

ద్రుమాద్ద్రుమం కేచిద్భిద్రవంశక్షితౌననాగ్రాన్ని పతంతి
కేచిత్, మహితలాల్కేచి దుదీర్ఘవేగా మహాద్రుమా గ్రాన్యభి
సంపతంతి. [థావన్తి కేచి త్స్పరతన్తి కేచిన్నహాబలా వానర
యూథముఖ్యాః] ౧౬

గాయంతి మన్యః ప్రహసన్తువైతి
హసంత మన్యః ప్రహసన్తువైతి,
రుదంత మన్యః ప్రణువన్తువైతి
నుదంత మన్యః ప్రణువన్తువైతి. ౧౭

సమాకులం తత్కవినైస్య మాసేవైధుప్రపానోత్కటసత్త్వ
శేష్టం, న చాత్ర కశ్చిన్న బహువ మత్తో న చాత్ర కశ్చిన్న
బహువ తృప్తః ౧౮

తతో ననం తత్పరిభక్త్యమాణం ద్రుమాంశ్చ విభ్వంశిత

సీతాదర్శనంబుననే జయసంతస్తులయి యన్న యావానరులు అంగుడుండు మధువుః ద్రావ ననమతి యొసంగినంత మఱియుం బ్రహ్మస్తులం యుతఁడు “ఊ! త్రాగుఁడు, యథేష్టంబుగాఁ ద్రాగుఁడు” అని ప్రేరేపించునంతోమంబుఁ బట్టఁజాలక నత్రవంబు నేయసాగిరి. ౧౭

అనారూఢుల సంతోమంబుఁ బట్టఁజాలక విచ్చేల్చివట్టు కొందఱు గానము చేసిరి. కొందఱు నేలకుఁ దలక్రిందగా పొగిరి. కొందరు నృశక్యంబుగామించిరి. కొందఱు మకవక నవ్వరి. కొందఱు నేలగలడిరి. కొందఱు దూరము వరుగెత్తిరి. కొందఱు ఎగిరిరి. కొందఱు కేకలు చేసిరి. ౧౮

కొందరు ఒండొరుల చాక్రయించిరి. కొందఱు ఒండొరులం బట్టు కొనిరి. కొందఱు ఒండొరులతో రహస్యంబులు చెప్పకొనిరి. కొందఱు ఒక్క గుమిగాఁజేరి కహరించిరి. ౧౯

కొందఱు ఒక్కవృక్షమునండి మఱియొకవృక్షమునకుఁ బరుగెత్తిరి. కొందఱు వృక్షగ్రంథుననుండి నేలకు దుమికిరి. కొందఱు మహావేగులయి నేలనుండి గొప్పవృక్షంబులకొనలపై కెరిరి. ౨౦

ఒక్కఁడు గానము నేయఁచుండగా మఱియొకఁడు ఒకరిక నవ్వఁచు నతనిపైఁ బడెను. ఒక్కఁడు నవ్వఁచుండగా మఱియొక్కఁడు మఱియు నధికముగా నవ్వఁచు నతనిపైఁ బడెను. ఒక్కఁడు వ్యాజులను రోదనంబునేయఁచుండగా మఱియొక్కఁడు దరిసి ద్రోయఁచు నతనిపైఁబడెను. అటొక్కఁడు మఱియొకనిం ద్రోయఁచుండగా ఇక నొక్కఁడు కేకలు వేయఁచు నతనిపైఁ బడెను. ౨౧

అ వానదలందఱును నివరితముగా దేయలఁద్రావుటచే మత్తకనొంది నానాభివేష్టలం జేయఁచుండిరి. అం దొక్కొండైనను మత్తక నొందనివాఁడు లేఁడు. ఒక్కొండైనను యథేష్టంబుగా మధుపానంబుఁ జేసి శృతినిొందని వాఁడు లేఁడు. ౨౨

అంత మధుపానంబును చిత్తించుచుండు సుగ్రీవుని మాతలఁడు దధి మఖుండను వాగరుండు వాగరులందఱు అనమనునందలి మధువునంతయుఁ

పత్రపుష్పాకా, సమీక్ష్య కోపాద్ధధివక్తనామా నివారయా
మాస కపిః కపీం స్తాకా. ౧౯

సతైఃప్రవృద్ధైః పరిభర్త్యుమానో వనస్యగోప్తాహరిరవృద్ధః,
చకారభూయో మతిముగ్రతేజా వనస్యరక్షాంప్రతివాసరేభ్యః.

ఉవాచ కాంశ్చి త్పురమాణి భృష్ట మసక్త మన్యాంశ్చ తతై
ర్జఘాన, సమేత్య కైశ్చ త్కులహం చకార తథైవ సామ్నాప
జగామ కాంశ్చిత్. ౨౧

స తైర్నదాత్సంపరివార్య వాక్తైర్భృలాచ్చ తేఽప్రతివార్య
మాణైః, ప్రధక్షిత స్త్యక్తభయైశ్చమేత్య ప్రకృష్యతే చాస్యన
వేక్ష్య దోషమ్. ౨౨

సతైఃసుదంతో దశనై ర్దశంత స్తతైశ్చ పాదైశ్చ సమాప
యంతః, మదా త్కపిం తం కపయస్సమగ్రా మహావనం నిర్వి
షయం చ చక్రుః. ౨౩

ఇతి శ్రీ సుందరకాండే - ఏకపక్షితమస్సర్గః.

ద్వి ప క్షి త మ స్స ర్గః

తానువాచ హరిశ్రేష్ఠో హనుమాన్వావరన్నభః,
అన్యగ్రమనసో యూయం మధు సేవత వానరాః. ౧

అహమావరయిష్యామి యుష్మాకం పరిపంథినః,

శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం హరిణాం ప్రనరోఽంగదః. ౨

ప్రాప్తటయః పృథ్విమల పత్ర తృష్ణంబులన్నియు నాశము నొందించుటయః :
జూది కోపంబు నొంది యానానరుల వనంబు విడిచి పొన్నుని నివారించెను.

మధువనరక్షకుండును వృద్ధుండును భయంకరప్రభావుండు నగు నాదవి
ముఖుండు దంత మత్తులగు నానానరులు తన్ను నరకునేయక విరక్తునిచుటం
జూది యాపదవనంబును నానరులనం జెడపంద రక్షించుటకై మరలం
బ్రయత్నంబు చేసెను. ౨౦

ఆదధిమఖుండు కొండజయొద్దకుఁ జొయి వరుషానాశ్రింబుల వలదని
చెప్పెను. కొండతను తల ప్రహరంబులం బ్రహరించెను. కొండజితో జగద
మాడెను. కొండత మంచుమాటలతోఁ బ్రార్థించెను. ౨౧

అట్టాదధిమఖుండు దానానరులను నివారించ వార తెంతమాత్రము
భయంబులేక మదంబున నందఱు నొక్కటిగాఁజేరి యాదధిమఖుండు బరివర్జించి
మాటలం దిరస్కరించెయు నతండు ప్రభుండ యయినను దోషంబు దలంపక
యతని నలువ్రక్కలం బీడించిరి. ౨౨

నానరులందఱు మదంబున నాదధిమఖుని గోల్లంగీఱుచు దంతుంబులం
గఱుచుచుఁ దలంబులచేతను బాదంబులచేతను జావమోడుచును నామధు
వనంబు నందలి తేనియ మొదలగు భోగద్రవ్యంబు లన్నింటిని గాఁజేసిరి. ౨౩

ఇది యజుపదియొకటవ సర్గము

అజుపదిరెండవ సర్గము

వానరశ్రేష్ఠుండగు హనుమంతుండు ఆనానరులజూది యిట్టనిచెప్పెను.
వానరులారా! మీరెల్ల మనంబున భయం బుంచుకొనక తేనియలం
గ్రోలుండు. ౨౪

విష్ణులను ద్రాఁగనీక యత్తమువచ్చువారలను నేను వారిండుచుండెదను.
అని హనుమంతుండు వానరులకుం జెప్పెను.

హనుమంతుండు చెప్పినది విని వానరశ్రేష్ఠుండగు నంగదుండు ప్రసన్ను

ప్రత్యువాచ ప్రసన్నాత్ పిబుతు మరయో మధు,
అవశ్యం కృతకార్య్యవ్య వాశ్యం హాసుమతో మయా.
అకార్యమపి కర్తవ్యం కిమంగ పునరీదృశం,

3

అంగదస్య ముఖాచ్ఛ్రిత్యా నచనం వానరర్షభాః,
సాధుసాధ్వీతి సంహృష్టా వానరాః ప్రత్యృపూజయన్,
పూజయిత్వాంగదం సర్వే వానరా వానరర్షభమ్,
జగ్తుర్భధువనం యత్ర నదీవేగ ఇవ ద్రుమం,

4

5

తే ప్రపిష్టా మధురనం పాలానాక్రమ్య వీర్యతః,
అతిసగ్ధాచ్చ పటవో జృష్ట్యా శ్రుత్వా చ మైథిలి,
పపుస్సర్వే మధు తదా రసవత్ఫలమావదదుః,

6

7

ఉత్పత్యచ తతస్సర్వే వనపాలాన్ సమాగతాః,
తాడయంతి స్త శతశస్సక్తాన్మధువనే తదా.
మధూని ద్రోణమాత్రాణి బాహుభిః పరిగృహ్యతే,
పిబంతి సహితాస్సర్వే నిఘ్నంతి స్త తథావరే.

8

9

కేదిప్రీత్యాఽపవిధ్యంతి మధూని మధుపింగళాః,
మధూచ్ఛిష్టే కేచిచ్చ జఘ్నురనోఽన్యముత్కటాః.

10

అపరే వృక్షమూలేతు కాఖాం గృహ్య వ్యవస్థితాః,
అత్యర్థం చ మదగ్లానాః పల్లాన్యాస్తీర్య కేరతే.

11

ఉన్నతభూతాః ప్లవగా మధుమత్తాశ్చ హృష్టవత్,
క్షిపంతి చ తదానోన్యన్యం స్థలంతి చ తథాఽవరే.

12

హృదయందై “వానరులు యథేష్టంబుగాఁ దేనియలం గ్రోలుదురుగాక ! కృతకృత్యుండగు హనుమంతుండు ఇప్పుడు అకార్య మగుదానిం జేయుమని చెప్పినను నేను దాని నవశ్యము చేయవలసినవాఁడను. ఇంక నిట్టి సత్కార్యమును జేప్పినప్పుడు చెప్పనేల?” అని యాశ్చర్యపెచ్చు.

౨-3

అవానశోత్తములు అంగదుని నోటనుండి వచ్చినమాటనువిని వరసు రంతుష్టులయి యంగ ముసాధు నాక్యంబులు గొనియాడిరి.

౪

వానరులందఱు అట్లు వానరశ్రేష్టుండగు నంగదుని గొనియాడి నది జేగంబు వృక్షమువ్రేవచ్చి వృక్షమం బడద్రోయునట్లు మధువనంబును చుట్టవడజేయుటకై యచ్చటికిఁ బోయిరి.

౫

వరాక్రమముచేతను అంగదుని యశజ్జ్వలనను నీతాదేనిం జూచియు వినియు నుండుటవలన ఇనుమడించిన బలముగల యావానరులందఱు మధువనంబు జొచ్చి యచ్చటి కావలివారలం బట్టి కట్టివేసి మధువునంతయుఁ గ్రోలిరి. రుద్యంబులగు ఫలంబులను భక్షించిరి.

౬-౭

అట్లు వానరులందఱును యథేష్టంబుగాఁ ద్రావియు భక్షించియు లేచి తమవ్రే నివారించవచ్చిన వనరక్షులంబట్టి నానావిధంబులం గొట్టిరి.

౮

అట్లు వానరులందఱు నొక్కటిగాఁజేరి కొందఱు తూపెడులేనియ గల పటంబులం జేతులంబట్టుకొని త్రాగుచుండిరి. మఱికొందఱు విరోధులం బ్రహరించుచుండిరి.

౯

లేనియకుంబోలె గోరోచనపు వన్నిగల కొందఱు లేనియలం ద్రావి తెల్లెలం బాటవైచిరి. కొందఱ తామైనముం దీసికొని మత్తులై పడుచులేచుచుం బోయిరి.

౧౦

ఇతరులగు వానరులు మదంబునఁ బోవంజాలక అట్లుకొమ్మచే పట్టుకొనియుండి యంతకంతకు మదం బలికయింప వృక్షపత్రంబులం పఱచుకొని నేలం బరుండిరి.

౧౧

వానరులు మధుసానంబున మత్తులై విచ్చెల్లినట్లు సుఖోపంబునొందిన వారై కొందఱు చికిరినొకరు పడఁద్రోసిరి. మఱికొందఱు నడవంజాలక తడఁబడుచుండిరి.

౧౨

కేచిత్త్వేణాం ప్రకుర్వంతి కేచిత్కూజంతి హృష్టవత్,
హరయో మధునా మత్తాః కేచిత్సుప్తా మహీశలే.

౧౩

కృత్వా కేచి ధ్వంసంత్యన్యే కేచి త్కుర్వంతి చేతరత్,
కృత్వా కేచిద్వదంత్యన్యే కేచిద్బద్ధంతి చేతరత్.

౧౪

యేఽప్యత్ర మధుపాలాస్సృజ్యః ప్రేష్యా దధిముఖస్య తు,
తేఽపి త్రైర్వానరై స్థీమైః ప్రతిషిద్ధా విశో గతాః.

౧౫

జానుభిస్తు ప్రకృష్టాశ్చ దేవమార్గం ప్రదర్శితాః,
అబ్రువన్ పరమోద్విగ్నా గత్వా దధిముఖం వచః.

౧౬

హనూమతా దత్తవరైర్నతం మధువనం బలాత్,
వయం చ జానుభిః కృష్టా దేవమార్గం చ దర్శితాః.

౧౭

తతో దధిముఖః క్రుద్ధో వనపస్తత్ర వానరః,
హతం మధువనం శ్రుత్వా సాంత్యయామాస తాన్ హరీన్.

ఇహగచ్ఛత గచ్ఛామో వానరాన్ బలదర్శితాన్,
బలేన వారయిష్యామో మధు భక్షయతో వయమ్.

౧౮

శ్రుత్వా దధిముఖస్త్వేదం వచనం వానరర్షభాః,
ప్రసర్వీరా మధువనం తేనైవ సహసా యయాః.

౨౦

వానరులు మధుమత్సలయి కొందఱు పీఠరసంబొప్పు సింహనాదంబు గావించిరి. కొందఱు సంతోషంబు నొందినట్లుం కూయుచుండిరి. కొందఱు జేలు బడి నిదురించిరి.

౧౩

మఱికొందఱు చేయఁగూడని గ్రామ్యచార్యం బొక్కటిచేసి తమలోఁ బాము నవ్వకొనిరి. ఇతరులు కొందఱు మఱియొక్క గ్రామ్యచార్యం బొనర్చిరి. మఱికొందఱు అట్టి గ్రామ్యులు: గావించి తాముచేసింది యితరులకుం జెప్పుకొనిరి. ఇతరులు మఱియొక్కదానిఁ జేయదలంచిరి.

౧౪

ఈ మధుమత్సలకుం దధిమఃఖాజ్ఞానువర్తులగు మధురక్షతులందఱు భయంకరాకారులగు నాచార్యులచే బాధింపఁబడినవారై దిక్కులకుం బాటిరి.

౧౫

మఱియు నీవారరులు మధువనరక్షతులగు వానరులను మోఁకాళ్లను బట్టి యెత్తి యపానధ్వారంబును ముఖంబునొద్దకుఁ జేర్చి యిట్లు పీడింపఁగా వారలు పరమదఃఖతులయి దధిమఃఖునొద్దకు వచ్చి యిట్లరి చెప్పిరి.

౧౬

“హనుమంతునివలన వరంబునొంది వానరులు మధువనంబు నంతయు నశింపఁజేసిరి. అంతయుకాక మమ్ములను మ్రోకాళ్లంబట్టిలేవనెత్తి మాయపాన ద్వారంబు ముఖంబునొద్దకుఁ జేరునట్లుచేసి యిట్లు నానావిధంబులం బీడించిరి.” అని మధురక్షతులగు వానరులు దధిమఃఖునితోఁ జెప్పిరి.

౧౭

అంత నామధువనంబును బాలించునట్టి దధిమఃఖుండు మధువనంబు నంతయు నశింపఁజేయుటను విని కోపంబునొంది తన భటులగు వానరులను మంచి మాటల నాకావసరిచెను.

౧౮

“మీర లిటు రండు. మనమందఱుమన బోయి బలగర్వితులయి మధువంతయుఁ ద్రావుచున్న వానరులం బ్రహరించి బలంబున నివారింతుము.” అని దధిమఃఖుండు భటులకుం జెప్పెను.

౧౯

పరాక్రమవంతులగు నావానరశ్రేష్ఠులు దధిమఃఖుఁడు చెప్పిన యా మాటల విని మరల నకనిగూడి వేగంబున మధువనంబుఁ బ్రవేశించిరి. ౨౦ నుండర—43

- మధ్యే నై హం జగముఖః ప్రగృహ్య తపసా తమం,
 సమభ్యధావద్వేగేన తే చ సర్వే ప్లవంగమః. ౨౧
- తే శిలాః పాదపాంశ్చాపి వర్షతాంశ్చాపి నానరాః,
 స్పృహీత్వాభ్యగమన్ క్రద్వా యత్ర తే కపికుంజరాః. ౨౨
- తే న్యామివచనం వీరా హృదయేష్వనసజ్య తత్,
 త్వగ్గయా హ్యభ్యధావంతి పాతాలశిఖాయుధాః. ౨౩
- వృక్షస్థాంశ్చ తలస్థాంశ్చ వానరా బలనిర్మితాః,
 అభ్యక్రామంతత్రో వీరాః సాలస్త్ర సహస్రః. ౨౪
- బిలాన్ని వారయంతశ్చ అనేక ర్హరహం హరీన్,
 సందప్తోష్టపుటక్రథ్వాభర్త్యయన్తో ముహుర్ముహుః |
 అథ దృష్ట్వా జగముఖం క్రద్ధం వానరపుంగవాః,
 అభ్యధావంతి వేగేన హనుమత్ప్రముఖాస్తమా. ౨౫
- తం సప్తదం మహాబాహుం ఆపతంతం మహాబలం,
 అత్యేకం ప్రహరత్రత్ర బాహుభ్యాం కుపితోఽంగదః. ౨౬
- మదాంధశ్చ న వేదై సమార్జ్యోఽయం మమేతి సః,
 అదై నం నిష్ప్రివేషాశు వేగవద్యసుధాతలే. ౨౭
- స భగ్నబాహూరుభుజో విహ్వలశ్శోణితోఽక్షితః,
 ముమోహ సహసా వీరో ముహూర్తం కపికుంజరః. ౨౮
- స సమాశ్మస్య సహసా సంక్రద్ధో రాజమాతులః,
 వానరాన్వారయామాస దండేన మధుమోహితాత్. ౨౯
- స కథంచి ద్విముక్తనైర్వానరైర్వానరైర్భుజి,
 ఉపాచై కాంతమాశ్రిత్య భృత్యాన్ స్వాన్ సముపాగతాత్.

దధిముఖుడును బలమున నొక్కవృక్షంబుఁ బెరిచి దానింబట్టుకొని యావానరులనడుచు నతివేగమున బడుగెత్తెను. ఆవానరులును మొలచిరి.

ఆవానరులు మహాకోపము నొంది తాళ్లను వృక్షములను బర్మతములను జేరిని వానరశ్రేష్ఠులగు నందాదు లున్నచోటికిం బడుగెత్తిరి. ౨౨

పరాక్రమము లగు నావానరులును తమ ప్రభుడగు దధిముఖుని యాజ్ఞను మనఁబెను నుండుకొని సాంవృక్షంబులను దాంవృక్షంబులను శిలలను ఆయుధములుగాఁ గొని వేగమునం బడుగెత్తిరి. ౨౩

అంతఁ బరాక్రమములగు మధురక్షసులయిన వానరులు వేనవేలుగా బలదర్శితులగు నంగదాదివానరులవైబడి వృక్షంబులపైనున్న చారలను గ్రొందచున్నచారలను అందఱు నొక్కపెట్టు నాక్రమించిరి. [బెట్టినముగా వారిండుచు పెదవులు గొఱికినచు బెదరించుచున్న తాఁటి.] ౨౪

అంత మామమతుఁడు మొసలుగాఁగల వానరశ్రేష్ఠులందఱును దధిముఖుఁడు కోపించి వచ్చుటం జూచి వేగమున నతని నెదుర్కొనిరి. ౨౫

అంత నంగదుఁడు తుపితుడై మహాదాహమును మహాబలంబును వృక్షంబు చేతం గొనివచ్చుచున్నవాఁడునగు దధిముఖుని కెదురేడుటతోనుం బ్రహరించెను. ౨౬

అంత నంగదుఁడు చుదాధుడై యున్నవాఁడు గావున 'ఇకఁడు నా తాక' యని యెఱుంగక యతని నేలంబడఁద్రొసి చక్కఁగాఁ గ్రుమ్మెను.

పరాక్రమములను నానరశ్రేష్ఠుఁడునగు నాదధిముఖుఁ డంతఁ జేతులయందును తొడలయందును మూఁపులయందును నొప్పి పగుల నవయవంబుల స్వాధీనత దక్కి కొంతసేపు మూర్ఛిల్లి యుండెను. ౨౭

వానరరాజుగు నుగ్రీవుని మేనమాను యగునాదధిముఖుఁ డొకసమైమున మూర్ఛవేటి క్రుద్ధుడై తేనెఁ ద్రావుటచే దేహము వెలియకున్న వానరులను దండమునం దఱిచెను. ౨౮

వానరశ్రేష్ఠుడగు నాదధిముఖుఁడు అట్లతివ్రయాంబున నావానరుల వలనం దష్పించుకొని యేకాంత ప్రదేశమునొంది యచ్చట వెనువదిలినన్నిత తన భృత్యులం జూచి యిట్లుచెప్పెను. ౩౦

ఏతే తిష్ఠంతు గచ్ఛామో భర్తా నో యత్ర వాసరః,
సుగ్రీవో విప్రుంగ్రీవ స్సహ రాక్షసా తిష్ఠతి.

30

భర్తం చైవాంగదే దోషం శ్రావయిష్యామి పార్థివే,
అమర్షీ వచనం శ్రుత్వా ఘాతయిష్యతి వాసరాన్.

31

ఇష్టం మధువనం హేష్టితత్సుగ్రీవస్య మహాత్మనః,
పితృపైతామహం దివ్యం దేవైరపి దురాసదమ్.

32

స వాసరానిమూఁగ సర్వాఁ మధులుభాఁగ గణాయామః,
ఘాతయిష్యతి దండేన సుగ్రీవస్ససుహృజ్ఞనాన్.

33

వథ్యా హ్యేతే దురాత్మానో నృపాజ్ఞాపరిభాషిణః,
అమర్షప్రభవో రోషస్సఫలో నో భవిష్యతి.

34

ఏనముక్త్వా దధిముఖో వనపాలాన్నహాబలః,
జగామ సహసోత్పత్య వనపాలైస్సనున్వితః.

35

నిమేషాంతరమాత్రేణ స హి ప్రాప్తో వనాలయః,
గహస్రాంశుసుతో ధీమాఁగ సుగ్రీవో యత్ర వాసరః.

36

రామం చ లక్ష్మణం చైవ దృష్ట్వా సుగ్రీవమేవ చ,
సమప్రతిష్ఠాం జగతీమాకాశాన్ని పపాత హః.

37

సన్నిపత్య మహావీర్యస్సర్వైస్త్వైః పరివారితః,
హరిర్దధిముఖః పాలైః పాలానాం పరమేశ్వరః.

38

స దీనవదనో భూత్వా కృత్వా శిరసి చాంజలిం,
సుగ్రీవస్య శుభా మార్థ్యా చరణౌ ప్రత్యక్షిదయత్.

౪౦

ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - ద్విపక్షితమస్మరః.

“అయ్యులకాదు లిట్లు పడి యుండునగాక. మరత్రయందును వికాల
 పంతుండునగు సుగ్రీవుండును రాముండును ఎప్పుట నుండురో అప్పుడే
 జోవుదము. 30

వానరరాజును సుగ్రీవుని సమీక్షించుక “దోషం బంతయు నంగదు
 నదే” మని చెప్పెను. అంత సభిలకోపరుడగు సుగ్రీవుడు కోపమునొంది
 యావానరుల సౌదముం బంపించును. 31

శంక్రితాశలనందీ వచ్చునదియు దివ్యంబును దేవతలకై నం జొర
 గలవిగానిదియనగు సీమధువనంబు మహాత్ముడగు సుగ్రీవునకు మిక్కిలి
 ప్రియమైనదిగా! 32

అసుగ్రీవుండు తేనెండు వానగొనియున్నవారలకు ఆకర్షకృత్య
 వ్రలునగు నీ నానరుల కందఱునను వీరలన్నే హితులకును మరణశిక్ష విధించును.

మధ్యమధులగు వీరలు రాజాజ్ఞ దిరస్కరించుటవలన వీరలు వధింపః
 పగిలవారలే యగుచున్నారు. కావున వానరరాజును సుగ్రీవుడు వీరల నవ
 శ్యము వధించును. అట్లు మనకోపమును సఫలంబు గాగలదు.” అని దధి
 ముఖుండు తనభృత్యులకుం జెప్పెను. 33

మహాబలకాలియగు నాదధిముఖుండు డట్లు మధువనరక్షకులకుం జెప్పి,
 వారలతోఁగూడ నాకాశంబున పద్గమించి, కిక్కిరియనం జోయెను. 34

అదధిముఖుండు, బుద్ధిమంతుండును సూర్యకుమారుండునగు సుగ్రీవుం
 డుండుచోటికి ఒకనిమిషంబునఁ జోయి చేరెను. 35

అదధిముఖుండు రాచులక్షణ సుగ్రీవులం జూచి యంత నాకాశంబున
 నుండి మిట్టపల్లములేని సమభూమికి వ్రాలెను. 36

మహావరాక్రమకాలియు మధువనరక్షకుల కందఱును బ్రభుండు
 నగు దధిముఖుండు తనభృత్యు లందఱి చేతను బరివేష్టించఁబడినవాడై దీర
 వదనుండై కిరంజునం జేమోక్షు నీలిచి తనకిరంబు మంగళకరములగు సుగ్రీ
 వునిపాదంబులం సోఁకం బ్రణామంబు కావించెను. 37, 38

ఇది యజువదిరెండవ సర్గము.

త్రిషష్టితమస్సర్గః.

- శతో మూర్ధ్నా నిమతీతం వానరం వానరర్షభః,
 ద్భువ్యైవోద్విగ్న హృదయో వాక్యమేతదువాచహః. ౧
- ఉత్తిష్టోత్తిష్ట కస్తాత్మ్యం సాదయోః పతితో మమ,
 నిభయం తే భవేద్విరహృద్యమేవాభీషియతామ్. ౨
- [ఓం సంభ్రమాద్ధితం కృత్స్నం బ్రూహి యద్వ్యభుమర్హసి,
 కచ్చిన్నధువనే స్వస్తి శ్రోతుమిచ్ఛామి వానిర.]
- స తు విశ్వాసితస్తేన సుగ్రీవో మహాత్మనా,
 ఉత్థాయ సుమహాస్తాజ్ఞో వాక్యం దధిముఖోఽబ్రవీత్. ౩
- నైవర్తరజసా రాజన్న త్వయా నాపి వాలినా,
 వనం నిసృష్టపూర్వం హి భూషితం తచ్చ వానరైః.
- [శ్లోవారయమహం సర్వాన్ సహౌభిర్వనచారిభిః,
 ఆచిన్తయిత్వా మాం హృష్టా భక్షయన్తి పిబన్తి చ]
- ఏభిః ప్రధర్షితాశ్చైవ వాజరా వనరక్షిభిః,
 విధూన్యచింతయిత్వోమూర్ఖయంతి పిబంతి చ. ౪
- శిష్టమిత్రపరిభ్రంశి భక్షయంతి తథాపరే,
 నివార్యమాణాస్తే సర్వే భ్రువా వై దర్శయంతి హి. ౫
- ఇమే హి సంరబ్ధతరాస్తథా త్రేస్సంప్రధర్షితాః,
 వారయంతో వనాత్తస్మాక్కుద్దైర్వానరపుంగవైః. ౬
- తతస్తైర్బహుభిర్మూర్ఖైర్వానరైర్వానరర్షభః,
 సంరక్షనయనైః శ్రోథాన్ధరయః ప్రవీచాలితాః. ౭
- పాణిభిర్నిహతాః కేచిత్కేచిజ్ఞానభిరాహతాః,
 ప్రకృష్టాశ్చ యథాకామం దేనమార్గం చ దర్శితాః. ౮

అఱువదిమూడవ సర్గము

అంత వానరశ్రేష్ఠుడగు నుగ్రీవుడు అట్లు తమకు సాష్టాంగముగ నమస్కరించిన దధిముఖుం జూచినంతనే ఇతం దెందుతు వచ్చెనని మహా భయంబు నొంది యీమాటం జెప్పెను.

“పరాక్రమశాలివగు దధిముఖుడా, లేమ్మ లేమ్మ, నీవు నాపాదములం బడితివేల? నీ కభయం బొసంగెదను, జరిగినమాచారము నంతయుఁ జెప్పుము. [తొందరయేల? ఉన్ననమాచారము చెప్పుము, మధువనములో నెట్టి యల్లరులను లేపు గదా!]

మహాపండితు డగుదధిముఖుడు మహాత్ముడగు నానుగ్రీవుం డభయం బొసంగుటవలన విక్వాసంబునొంది లేచి యిట్లని చెప్పెను.

“వానరరాజవగు శుగ్రీవుడా! నీకుండ్రి ఋషరజానికాలంబునం గాని నీకాలంబునంగాని యిదివఱ కెప్పుడును ఎవ్వరినీ జొర నలవిగాకుంజిన మధువనంబును నేటికాలంబునను అంగదాదిగానరులు వచ్చి అంతయు వీటిఁ బుచ్చిరి. [నేనీకావలివారితోఁ గలసి యడ్డగించినను నన్ను సరవగొనక మధువును భక్షించుచున్నారు.]

ఆవానరులు మధువనరక్షకులగు వీరలు బోయి బెడరించినను వీరలను సరవనీయక యథేష్ఠముగాఁ దేనియలఁ ద్రాగుచున్నారు.

కొందఱు యథేష్ఠముగాఁ ద్రావి మిగత వీలం బాటఁ బోసెదరు, మఱి కొందఱు త్రావెదరు, తరక్షకులు బెడరించినచోఁ గనుబొమలం జూపెదరు.

వనరక్షకులగు వీరలు నందఃభంబున “వనమునండి పొం” డని వారలను వారింబుఁగా వానరశ్రేష్ఠులు వెక్కిరించి వీరలను బెడరించిరి.

వానరశ్రేష్ఠుడ వగు నుగ్రీవుడా! అనేకులును బరాక్రమవంతులగు నావానరులు కొంబంబునఁ గన్నుల నెఱ్ఱుండవంబు గదుర వనరక్షకులగు నీవానరులందఱుం దరిమిరి

ఆవానరులు వనరక్షకులం గొందఱు మోకాళ్లం బ్రహరించి లేవనెత్తి కలకరిండుగాఁ బల్కినద్యారంబుం జూచుకట్టు గావించిరి.

ఏవమేతే హతాశ్శూరాస్త్యయి తిష్ఠతి భర్తరి,
కృత్స్నం మధువనం చైవ ప్రకాశం తైః ప్రభక్ష్యతే. ౧౦

ఏవం విజ్ఞాప్యమానం తం సుగ్రీవం హనరర్హభం,
అపృచ్ఛతం సుహస్రాజ్ఞో లక్ష్మణః పరవీరహః. ౧౧

కేమయం హనరో రాజా యనసః ప్రత్యుపస్థితః,
కం చార్థమభినిర్దిశ్య దుగభితో వాక్యముబ్రవీత్. ౧౨

ఏవము క్తస్తు సుగ్రీవో లక్ష్మణేన మహాత్మనా,
లక్ష్మణం ప్రత్యువాచేదం వాక్యం వాక్యవిశారదః. ౧౩

ఆర్య లక్ష్మణ సంప్రాహ వీరో దధిముఖః కపిః,
అంగదప్రముఖైర్వైరైర్భక్షితం మధు వానరైః. ౧౪

విచిత్ర్య దక్షిణామాళామాగతైర్వరిపుంగవైః,
నైషామకృతకృత్యానామీదృశస్సాన్యదుపక్రమః. ౧౫

ఆగతైశ్చ ప్రమథితం యథా మధువనం హితైః,
ధర్మితం చ వనం కృత్స్నముపయుక్తం చ వానరైః. ౧౬

వనం యదాభివన్నాస్తే సాధితం కర్మ వానరైః,
[వారయన్తో భృశం ప్రాప్తాః పాలా జానుభిరాహతాః,
తథా న గణితశ్చాయం కపిర్దధిముఖో బలీ.

కపిర్మమ వనస్యాయమస్తాభిస్థాపితస్త్వయమ్]
దృష్టా దేవీ న సందేహో న చాన్యేన వానూమతా. ౧౭

న హ్యన్యస్సాధవే హేతుః కర్మణోఽస్య హనూమతః,

ప్రభుండవగు సీతలండగానే ఆయంగదాదివానరు లిట్లు కూరులగు వీరలం బ్రహ్మచరంబులందలి మధువురంతయుఁ ద్రావుచున్నారు. అని దధిముఖుండు సుగ్రీవునితో చెప్పునానెను. ౧౦

ఇట్లు దధిముఖుండు వానరశ్రేష్ఠుడగు సుగ్రీవునితో విన్నవించు కొనుటం జూచి మహావంశీకుండును శత్రువీరులం జంపువాఁడునగు లక్ష్మణుండు ఆ దధిముఖుంగూర్చి సుగ్రీవు నిట్లని పృచ్ఛించెను. ౧౧

“వానరరాజగు సుగ్రీవుఁడా! మహాలకుండగునీ వాఁడు దెచ్చటికేల వచ్చినాఁడు? మఱియు సెందుకు దుఃఖితుడయ్యె? ఇప్పుడిచ్చటనేమి చెప్పు చున్నాఁడు?” అని లక్ష్మణుండు సుగ్రీవు నడిగెను. ౧౨

మాటల చెప్పుటయందుం బండితుండగు సుగ్రీవుండు బుహువరాక్రమ కాలియగు లక్ష్మణుండు చెప్పినది విని యతనింజూచి యిట్లని బహులెన్నెను.

“పూజ్యుండవగు లక్ష్మణుఁడా! దక్షిణదిక్కును వెదకి వచ్చినట్టి వరా క్రమనంతులును వానరోక్తములునగు నంగదాదివానరులు మధువంబురందలి మధువురంతయుఁ ద్రావరి” అని వీరుండగు దధిముఖుండు చెప్పుచున్నాఁడు.

ఈయంగదాది వానరులు వచ్చుచునే మధువరంబు ప్రవేశించి దాని నంతయు నాక్రమించియు దాని విడిచియు నందలి తేరియరంతయుఁ ద్రావి నారే. వీరలు కృతకృత్యులు గావండిరచో నిట్టికార్యంబు నేమి సాహసీమఁ జాలరు. ౧౩

ఆవానరులు త్రైత్యమర మధువరంబుఁ బ్రవేశించుటవలన వారలు కార్యంబును సాధించియే వచ్చిరి నుష్టమగుచున్నది. [తేరెలు ద్రాగుచు నీవానరు లడ్డపెట్టఁగా వీరిని జూప మోచిరి. అట్లే యీదధిముఖునిఁ గూడ లెక్కపెట్టరైరి. ఈదధిముఖుండు మాచే వరపాలనముపై నునియుత్తును.]

వారలు సీతాదేవిం జూచి వచ్చిరి. ఇతరుం డెవ్వండును జూచియుం డెదడు. హనుమంతుండే సీతాదేవిం జూచియుండును. ౧౪

హనుమంతుండుదక్క నింకెవ్వండును ఈకార్యంబును సాధింపం జాలఁడు.

కార్యసిద్ధిర్న తి శ్చైవ తస్మిన్వానరపుంగవే.
వ్యవసాయశ్చ వీర్యం చ శ్రుతం చాపి ప్రతిష్ఠితం,

౧౮

జాంబవాన్యత్ర నేతా స్వాదంగదశ్చ మహాబలః.
మానుమాంశ్చార్చ్యధిష్ఠాతా న తస్య గతిరన్యథా,

౧౯

అంగదప్రమాఖైర్వీరైర్నతం మధువనం వీల.

౨౦

వారయంతశ్చ సహితాస్తథా జానుభిరహతాః,
వీతదర్శమయం ప్రాప్తో పక్తుం మధురవాగిహ.
నామ్నా దధిముఖో నామ హరిః ప్రభ్రాంతివిక్రమః,

౨౧

దృష్టా నీతా మహాబాహూ సౌమిత్రే పశ్య తత్త్వతః.

౨౨

ఆభిగమ్య తథా సర్వే సిబంతి మధు వానరాః,

న చాన్యదృష్ట్యా నై దేహీంవిశ్రుతాః పురుషర్షభ.
వనం దత్తవరం జవ్యం ధర్షయేయుర్వనౌకసః,

౨౩

తతః ప్రహృష్టో ధర్మాత్తా లక్ష్మణస్సహరాఘవః,

౨౪

శ్రుత్వా కర్ణసుఖాం వాణీం సుగ్రీవవదనాచ్యుతాం,
ప్రహృష్యత భృశం రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః.

౨౫

శ్రుత్వా దధిముఖన్యేదం సుగ్రీవస్తు ప్రహృష్య చ,
వనపాలం పునర్వాక్యం సుగ్రీవః ప్రత్యభాషత.

౨౬

కార్యసాధనసావ్యర్థమును బుద్ధియు సుత్యాహమును బరాక్రమం
మును విద్యయు ఇవన్నియు వానరశ్రేష్ఠుడగు సాహసమంతునందు నెలకొని
యున్నవి. ౧౮

వికార్యమునందు జాంబవంతుడును మహాబలుండగు నంగదుడును
సాయకులయ్యందురో మఱియు సాహసమంతుడు తోడ్పడియుండునో
అకార్యము తప్పక సిద్ధించునేనని వేఱువిధము కానేరదు. ౧౯

అంగదుడు మొదలుగు వానరవీరులు వచ్చి మధువనమునంతయుఁ
జెరిచిరి. ౨౦

అప్పుడు వనపాలకులందఱు నొక్కటయి పోయి వారలను చార్చిమఱగా
వారలు వీరలనందఱ సానావిధులుబం బ్రహరించిరి. ౨౧

మధురముగా మాటలాడువాఁడును మహాపరాక్రమశాలియు నగుదధిము
ఖుండను నీవానరుండు ఈసమాచారమునే శిష్యులకై యిచ్చటికి వచ్చినాఁడు.

మహాబాహుఁడవగు లక్ష్మణుడా! వానరులు సీతం జూచియుండినను,
నీవును యథార్థముగా నాలొచింపుము. ౨౨

కావుననే యావానరులందఱును నిర్భయముగా మధువనముం జొచ్చి
యభేష్టముగాఁ దేనియలం ద్రావుచున్నారు. ౨౩

బుద్ధియుండును బరాక్రమమునుండును బ్రఖ్యాతులగు సావానరులం
సీతం జూడకయే వచ్చియుండినచో “బ్రహ్మజేవులిచ్చే నాత్మార్థి కొసంగుబడి
నదియు దివ్యుండునగు మధువనము నెంతకూతము బ్రవేశింపను” అని నుగ్రి
వుండు లక్ష్మణునితోఁ జెప్పెను. ౨౪

అంత భర్తాత్ముడగు లక్ష్మణుండును రాముండును సంతోషులు
నొందిరి. ౨౫

నుగ్రివునితోటనుండి వెడలిన కర్ణసుఖావహులగు సామాటను విని
రాముండును మహాబలుండగు లక్ష్మణుండును మిక్కిలి సంతోషించిరి. ౨౬

నుందరనుగు కంఠముగల యానుగ్రివుండు దధిముఖుండు చెప్పినది
విని సంతోషించి వనపాలకుండగు సాదధిముఖుం జూచి యిట్లుని బదులు
చెప్పెను. ౨౭

ప్రీతోఽస్మి సోఽహం యద్భక్తం వనం తైః కృతార్థభిః,
మర్షితం మరణీయం చ చెష్టితం కృతార్థణామ్. ౨౭

[గచ్ఛ శీఘ్రం మధువనం సంరక్షస్య త్వమేవ హి,
శీఘ్రం ప్రేషయ సర్వాంస్తాన్తనుమత్కృయిష్యాన్కపీక.]

ఇచ్ఛామి శీఘ్రం హనుమత్కృథానాక కాళామృగాం ప్తాక
మృగరాజదర్శనాక, ద్రష్టుం కృతార్థానాక నహ కాళుషాభ్యాం
శ్రోతుం చ సీతాధిగమే ప్రయత్నమ్. ౨౮

ప్రీతిస్థితాక్షౌ సంప్రసృష్టౌ కుమారౌ దృష్ట్వా సింధురౌ
వాసరాణాం చ రాజా, అగైస్సంహృష్టైః కర్తసింధి విషత్వా
బాహ్వౌ రాసన్నాః సోఽతిమాత్రిం ననదక. ౨౯

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - త్రిషష్టితమస్సర్గః.

చ తు ష్ష ష్టి త మ స్స ర్గః

సుగ్రీవేనైవముక్తస్తు హృష్టో దధిమఖః కపిః,
రాఘవం లక్షణం చైవ సుగ్రీవం చాభ్యవదయత్. ౧

స ప్రణమ్య చ సుగ్రీవం రాఘవా చ మహాబలౌ,
వాసరైస్సహితైశ్శూరైర్దివమేవోత్పసాతహ. ౨

స యతైవాఽగతః పూర్వం తతైవ త్వరితం గతః,
నిపత్య గగనాద్భూమా తద్వనం ప్రవివేశ హ. ౩

స ప్రవిష్టో మధువనం దదర్శ హరియూథపాక,
విమదానుర్థితాక సర్వాక మేహమానాన్తధూదకమ్. ౪

“కృతకృత్యులగు నావానరులు మధువనము నందలి మధువునంతయుఁ ద్రాగినందున నేను సంతసించితిని. వారలు కృతకృత్యులు కాబట్టి వారల చేష్టను నేను తమింపవలసినది. కావున తమించితిని. [కావున వేగముగాఁ బోయి నీకొలుపులో నీ వ్రుండుము. వారితోఁ దగవుపెట్టుకొనకుము. మాను మంతుఁడు మున్నగు కావానరులందఱు నేను రక్షింపఁజేయుము.]

కృతార్థులును సింహమునకుఁబోలె గర్వము గలవారలునగు మాను మంతుఁడు మున్నగు నావానరులం జూచుటకును సీతాదేవిం జూచుటకై వారలు చేసిన ప్రయత్నము వినుటకును నేనును రామలక్ష్మణులును తోరు చున్నాము” అని సుగ్రీవుండు దధిమణునితోఁ జెప్పెను. 20

సిద్ధార్థులమయితి మని సులోచనున నికసించినసేత్రంబులతోనొప్పుచు దేహాబంకయు గగుర్పాటునొందియున్న రామలక్ష్మణులం జూచి వానర రాజగు నాసుగ్రీవుండు సంతోషమునం దరయవయములులందు గనుపడు శుభనిమిత్తములచేఁ గార్యసిద్ధి హస్తగతంబయినదని మిక్కిలి సంతసించెను.

ఇది యజువదిమూఁడవ సర్గము

అజువదినాలవ సర్గము

దధిమణుండు సుగ్రీవుండు చెప్పినది విని సంతోషము నొంది రాముఁ డును లక్ష్మణునకును సుగ్రీవునకును నమస్కారము గావించెను. 1.

అదధిమణుం దట్టు సుగ్రీవునకును మహాబలకాబలగు రామలక్ష్మణుల కును నమస్కారము గావించి కూర్చులగు వనపాలురు మోచడింప నాకాశం బున కుద్దమించెను. 2.

అదధిమణుండు ము న్నెట్లు వచ్చినాడో అట్లు కిక్కిరింపునం బోయి యంత నాకాశంబుననుండి నేలకు వ్రాలి యా మధువనంబుఁ బ్రవేశించెను.

అదధిమణుండు అట్లు మధువనంబుఁ బ్రవేశించి యచ్చటఁ ద్రాగిన మధువు తీర్చిఁచుటవలనఁ ద్రువడిచి లేచి లేసెయు సీతను గలసినమూర్తంబు వినుచుచున్న యంగదాది వానరశ్రేణులం జూచెను. 3

స తామసాశ్రమద్వీరో బద్ధ్యా కరప్రటూజనిం,
ఉవాచ వచనం శ్లక్ష్యమిదం హృష్టజదంగదమ్.

౫

సౌమ్య రోషో స కర్తవ్యో యచేభిరభివారిషః,
అజ్ఞానాదక్షిభిః శ్రోదాద్భంగః ప్రతిషేధితాః,
శ్రాన్తో మూలదను ప్రాప్తో భవేయస్య స్వకం మధు]

౬

యువరాజస్త్యయోశోర్భవనసౌమ్యమహాబల,
మాధ్వాత్పుష్పం కృతో వోషస్తం భవాత్ కుంకుమర్వతి. ౭
[యథైవ హి విరా తేభూత్సుర్యం హరిః శేష్యరః,
తథా త్వమపి సుగ్రీవో నాద్యస్తు హరిసత్తమ]
ఆఖ్యాతం హి మహా గత్వా పితృవ్యస్య తపానఘ,
ఇహోపయాతం సర్వేషామేతేషాం వనచారిణామ్.
స త్వదాగమనం శ్రుత్వా సహైభిర్నిరయూథస్తైః,
ప్రహృష్టో స తు రజ్జోఽసౌ వనం శ్రుత్వా ప్రధర్షితమ్.

౮

౯

ప్రహృష్టో హం పితృవ్యస్తే సుగ్రీవో జానరేశ్వరః,
శీఘ్రం ప్రేక్షయ సర్వం స్థానిలిహోవాచ పార్థివః.

౧౦

శ్రుత్వా దధిముఖస్త్వదం వచనం శ్లక్ష్యమంగదః,
అబ్రవీత్తా వారిశ్రేష్ఠో వాక్యం వాక్యవిశారదః.

౧౧

శంకే శ్రుతోఽయం వృత్తాంతో గామో హరియూథసః,
[అయం స హద్వాగాఖ్యాతి తేన జానామి హేమనా]
తత్ క్షయం కేనా స్థానం కృతే జార్యే చరంతసాః.

౧౨

వరాశ్రమమందును నాదధిముఖుడు ఆరానదలయొద్దను బోయి
విష్ణువంటి యంజలి బంధించి యంగదుఁ జూచి సుతోషమున మధురఁబగు
నీమాటం జెప్పెను.

కాశుండవగు నంగదుఁడా! వీరలు నివారించిన నీవు కోపము నేయ
నలదు. ఈవరకాజుడు కష్టానందులన గట్టు కోపమున మిచ్చుకొనిచిగాను.
[చాలదూరమునండి బడలి వచ్చిరావు. నీకాత్మగు నీమధువును యుధేన్దిగాఁ
గ్రోలుము]

మహాబలిండవగు నంగదుఁడా! నీవు నయరాజువు గావున నీమధువను
యనకుఁ బ్రభుడవయితివి. అక్షాంశములన తున్నవౌష యిచ్చేసితిమి. నీవు
దాని తుహింపవలయు [ఈవరమునకు నీవానరులకు వికృతియొట్లు ప్రభువో
అట్లే నీవును వివికతాక్రియు నయి యున్నావు.]

పావహితండవగు నంగదుఁడా! నేను బోయి నీవిన్నతాక్రి నుగ్రీ
వునకు నీవీవానరుల యందఱతో నెచ్చటికి వచ్చియుండుట చెప్పితిరి.

నేను, నీ వీవానరుల యందఱతోడఁ గూడనప్పుటయు మధువకాము
నంతయుఁ జెఱుగుటయుఁ జెప్పఁగా విని యానుగ్రీవుఁడు సుతోషము నొం
చెనుగాని యొకమాత్రము కోపము నొందఁ దయ్యె.

వానరాధీశ్వరుండగు నీవినతాక్రి నుగ్రీవుడు అట్లు భరమంతో
వమునొంది "అంగదుఁడు మున్నగువానరులకు శిస్య"యనఁ గూతును"
అని యాజ్ఞాపించెను.

మాటలు చెప్పుటయందుఁ బడితూడును వానరశ్రేష్ఠుడును నంగ
దుఁడు ప్రియంబగు నీదధిముఖుని మాటను విని యావానరులఁ జూచి యిట్లు
చెప్పెను.

శత్రువులఁ దరింపఁచే మునఁటి వానరశ్రేష్ఠులారా! మన మిచ్చటికి
వచ్చియున్న సంగతి రామునకుఁ చెప్పినదని లోచించుచున్నది. [ఈదధిముఖుడు
నంతోషముగాఁ జెప్పుచున్నందున నేను గ్రహించివాను.] కావునఁ గార్యము
సాధించిన వెనుక మన మిచ్చుటయందుట యుక్తముకాదు.

పీత్యా మధు యథాకామం విశ్రాంతా వనచారిణః,
కిం శేషం గమనం తత్ర సుగ్రీవో యత్ర మే గురుః. ౧౩

సర్వే యథా మాం వక్ష్యంతి సమేత్య హరియూథపాః,
తథాఽస్మి కర్తా కర్తవ్యే భవద్భిః పరవానహమ్. ౧౪

నాజ్ఞాపయితుమిహోఽహం యువరాజోఽస్మి యద్యపి,
అయుక్తం కృతకర్తాహో యూయం ధర్మయితుం మయా. ౧౫

బ్రువతశ్చాంగదవైశం శ్రుత్వా జచనతువ్యయం,
ప్రహృష్టమనసో వాక్యమిదమూచుర్వనాకసుః. ౧౬
ఏవం వక్ష్యతి తో రాజా ప్రభుస్సౌ వానరర్షభ,
విశ్వర్యమదమత్తో హి సర్వోఽహమితి మన్యతే. ౧౭

తవ చేదం ను సదృశం వాక్యం నాన్యస్య కస్యచిత్,
సన్నతిర్హితవాఖ్యాతి భవిష్యచ్ఛుభయోగ్యతామ్. ౧౮

సర్వే వయమపి ప్రాప్తాస్త్ర గంతుం కృతక్షణాః,
స యత్ర హరివీరాణాం సుగ్రీవః పతిరవ్యయః. ౧౯
త్యయా హ్యను కైర్హరిభిర్నైవ శక్యం పదాత్పదం,
క్యచిద్గంతుం హరిశ్రేష్ఠ బ్రామన్యత్యమిదం తు తే. ౨౦

ఏవం తు వదతాం తేషామంగదః ప్రత్యువాచ హ,
బాధం గచ్ఛామ ఇత్యుక్త్వా భిముత్పేతుర్నహాబలాః. ౨౧

ఉత్పతంతమనూత్పేతుస్స ర్వే తే ప రియూథపాః,

వానరులందఱు యభేష్టముగా నుధవు డ్రావి చులనటఁ దీర్చు
కొన్నారు. ఇటు నిచ్చటఁ జేయవలసిన దేమున్నది! నాపిగతఁడైన నుగ్రీవు
నొద్దకుఁ బోవలసినదే. ౧౩

వానరశ్రేష్ఠులందఱు వచ్చి యెట్లుచెప్పుదురో అట్లే నేను జేయవలసిన
వాడను. ఇప్పుడు నేను మీరలు చెప్పునట్లు చేయవలసినవాడనేకాని స్వతం
త్రుండను గాను. ౧౪

నేను యువరాజునైనను ఇప్పుడు మి మ్మాజ్ఞాపిత సమర్థుడఁ గాను.
కార్యముసాధించి వచ్చియున్న మిమ్ముల నే నాజ్ఞాపించుట యుక్తము గాదు.
అని అంగదుడు వానరులకుఁ జెప్పెను. ౧౫

అంత వానరులు అంగదుడు చెప్పిన వెంటనేమాటను విని దరమ
నంతోపమునొంది యంగదుఁ జూచి యిట్లుని చెప్పిరి. ౧౬

మాకుఁ బ్రభుండవు వానరశ్రేష్ఠుండవగు నంగదుడా! రాజయినవాఁ
డెవ్వఁ డిట్లు చెప్పును! అందఱును బ్రభుత్వముచే దేహమువెలియక యహం
కరించి యుండుచే కాని యిట్లు విషయము గలిగియుండదు. ౧౭

ఇట్లు చెప్పుట నీకే తగునుగాని మఱియొప్పునీనిం దగదు. సేవిషయము
వలననే నీకింక గొప్పమంగళంబు గలుగు ననియు నందుకు నీవు దగినవాడ
వనియుఁ చెలయుచున్నది. ౧౮

మేమందఱియును వానరపీఠులకుం బ్రభుండును నాశరహితుండు నగు
నానుగ్రీవునియొద్దకుఁ బోవుటకై యే సిద్ధనన్నాహులమయి వచ్చినాము. ౧౯

వానరశ్రేష్ఠుండవగు నంగదుడా! నీయాజ్ఞ లేక వానరులకు ఎచ్చటికిని
నొక్కయడుగైనను పోవ నలవిగాదు. ఇది సత్యము, నీకుఁ జెప్పినాము అని
యావానరు లంగదునితో విన్నవించుకొనిరి. ౨౦

అవానరు లిట్లు చెప్పినమాటను విని యంగదుడు “మంచిది పోయె
దము” అనిచెప్పెను. ఇట్లు మాటలాడకొని మహాబలకాలులగు నావానరులు
అకాశమున పుద్గమించిరి. ౨౧

అయంగదుఁ డాకాశమున పుద్గమించుగానే యావానరశ్రేష్ఠుండ
నుందర—౩౪

కృత్వాకాశం నిరాకాశం యుక్త్రోత్తిష్టా ఇవాచలాః
[అజ్గదం పురతః కృత్వా హనూమంతం చ వానరమ్.]

౨౨

తేఽంబరం సహాసోత్పత్య వేగవంతః ప్లవంగమః,
వినదంతో మహానాదం ఘనా వాతేఽతా యథా.

౨౩

అంగదే హ్యననుప్రాప్తే సుగ్రీవో వానరాధిపః,
ఉవాచ శోకోపహతం రామం కమలలోచనమ్.

౨౪

సమాశ్వసిహి భద్రం తే దృష్టా దేవీ న సంశయః,
నాగంతుమిహ శక్యం తైరతీతే సమయే హి నః.

౨౫

[అంగదస్య ప్రహర్షాచ్చ జానామి శుభదర్శన]
న మత్సకాశమాగచ్ఛేత్కృత్యే హి వినిపాతితే,
యువరాజో మహాబాహుః ప్లవతాం ప్రవరోఽంగదః.
యద్యప్యకృతకృత్యానామీదృశస్సౌమ్యదుపక్రమః,
భవేత్స దీనవదనో భ్రాంతవిప్లుతమానసః.

౨౬

౨౭

పితృపైతామహం చైతత్పుర్వకైరభిరక్షితం,
న మే మధువనం హన్యాదహృష్టః ప్లవగేశ్వరః.

౨౮

కౌసల్యానుప్రజా రామ సమాశ్వసిహి సువ్రత,

దృష్టా దేవీ న సందేహో న చాన్యేన హనూమతా.
న హ్యన్యః కర్షణో హేతుస్సాధనేఽస్య హనూమతః,

౨౯

ఋణు అకాశమునలకము నిరవకాశముగాఁ జేయుచు యంత్రముల పెగురఁ గొట్టుటచేసిన వర్జితములందులొలె నకనివెంటనే యాకాశమున కుద్గమించిరి. [నారు అంగముని నాచుడుతులి మున్నిడుకొని పోవుచుండిరి.] ౨౨

వేగవంతములగు నావానరులు వేగమున నాకాశమున కుద్గమించి నుచో వాయు ప్రేరేపములగు మేఘములుంబోలె మహాఘ్నని గలుగునట్లు గర్జించుచుఁ బోయిరి. ౨౩

అంగములు విప్పుటకుమున్ను వానరేశ్వరుఁడగు సుగ్రీవుఁడు దుఃఖితులైన నచటములందుండి కండ్లుగలవాఁడునగు రాముం జూచి యిట్లుని చెప్పెను. ౨౪

నిదిక దుఃఖించకుము. నీకు మంగళమగుఁగాక. వారలు సీతాదేవిం జూచి వచ్చినారు. సంగయము లేదు. వారలు సీతం జూడవందురేని నేను తెప్పినయవధి వాటిపోయినవెనుక నిచ్చటికి రాఁజాలరు. [అంగమునిహస్త విహ్నులుం బాచి నేకు కనుగొన్నాను.] ౨౫

కార్యము చెడియుండునీని మహాబాహుఁడును వానరశ్రేష్ఠుఁడును యువరాజునగు సంగదుండు నాయొద్ద కెంతమాత్రము రాఁడు. ౨౬

ఒకవేళ నావానరులు కార్యము సాధింపనివారలైయే యిచ్చటికి వచ్చినను అచ్చటి కంగదుండు దీనవదనుఁడును భ్రాత్రయుఁ బలనము నొందిన మనసు గలవాఁడునుగా నుండును. ౨౭

వానరేశ్వరుఁడగు సంగదుండు అట్లు సంతోషము నొందకుండుచేతి తండ్రి తాతలనాటనుండి శాస్త్రతో రక్షింపఁబడుచుండిన నాచుధువనంబు వెంతమాత్రము నకింపఁజేయఁడు. ౨౮

మంచి వ్రతము లాచరించునట్టి రాముఁడా! సీతసమాచారము తెలిసి నది కావున ఇక నీవు డేమము నొందఁగలవు. కాబట్టి యిప్పుడు కొనల్య మంచి కొడుకుగలదైనది. నీవు దుఃఖిము విడువుము. ౨౯

సీతాదేవిం జూచివచ్చిరి. ఇందు సంగయములేదు. అందు మానుమంతుఁడే చూచియుండునుగాని యింత పెద్దవాఁడును జూచియుండఁడు. మాను మంతుఁడుకక్క మఱియొప్పునును ఈకార్యమును సాధింపఁజాలఁడు. ౩౦

హనూమతి హి సిద్ధిశ్చ మతిశ్చ మతిత్రయమ్. 30

వ్యవసాయశ్చ పీఠ్యం చ సూర్యే తేజ ఇవ ధ్రువం,

జాంబవాన్యత్ర నేతా స్థాదంగదశ్చ బలేశ్వరః. 31

హనుమాంశ్చాప్యధిష్ఠాతా న తస్య గతిరన్యథా,

మాభూశ్చింతాసమాయుక్తస్సగ్రత్యమితవిక్రమః 32

[యథా హి దర్శితోదగ్రాః సంగతాః కాననాకసః,

నైషామకృతకార్యాణామిదృశస్సాన్వీదుపక్రమః

వనభంగేన జానామి మధూనాం భక్షణేన చ]

తతః కిలకిలాశబ్దం శ్రుత్వావాసన్నమంబరే,

హనుమత్కర్తృ దృష్టానాం సర్దతాం కాననాకసామ్. 33

కిష్కింథాముపయాతానాం సిద్ధిం కథయతామివ,

తతశ్శ్రుత్వా నినాదం తం కపీనాం కపిసత్తమః. 34

ఆయతాంచితలాంగూలస్సోఽభవద్భృష్టమానసః,

అజగ్గుస్తేఽపి హరయో రామదర్శనకాంక్షిణః. 35

అంగదం పురతః కృత్వా హనూమంతం చ వానరం,

తేఽంగదప్రముఖా వీరాః ప్రహృష్టాశ్చ ముదాన్వితాః. 36

నివేతుర్హరిరాజస్య సమీపే రాఘవస్య చ,

హనుమాంశ్చ మహాబాహుః ప్రణమ్య శిరసా తతః. 37

నియతామక్షతాం దేవీం రాఘవాయ న్యవేదయత్,

ప్రహృష్టా దేవీతి హనుమత్కృదనాదమృతోపమం

అకర్ణ్య వచనం రామో హర్షమాప నలక్ష్మణః.]

బుద్ధిమంతులలో శ్రేష్ఠుడవగు రాముడా! సూర్యునియందుఁ గాంతి
యొందునట్లు కార్యసిద్ధియు బుద్ధియు నుత్సాహమును బరాక్రమమును హాస
నందతునందు స్థిరముగా నున్నవి. 30

నికార్యమునందు జాంబవంతుడగు నాయకుఁడును అంగదుఁడును సేనాధి
పతియైగా నుండునో మఱియు హనుమంతుఁడును దోడ్పడియుండునో అట్టి
గార్యము తప్పక సిద్ధించును గాని చేయువిధముగాదు. 31

అమితవరాక్రమకాలియగు రాముడా! నీ వింక దుఃఖింపవలదు. అని
రామునితోఁ జెప్పెను. [ఈవానరులు దర్శింపబడి చనున పాదఃజేసి లేచెను
ద్రావు దింకమునుబట్టి తప్పక సీతబాడ తెలిసివచ్చిరిని నిశ్చయించుచున్నాను.]

అంత నావానరులు కిష్కింధను సమీపముగా వచ్చి హనుమంతుని
సాహసమునకు గర్వించియున్నవారట గావునఁ గార్యసిద్ధి యయినదని యంద
అకుం చెలియునట్లు సింహనాదములు సేయఁగా నాకాశంబుననుండి యా
భవతి సుగ్రీవునకు వివచింపెను. 32

వానరశ్రేష్ఠుడగు నాసుగ్రీవుండు వానరుల సింహనాదంబు విని
చరమసంతుష్టుడై చాలఁబడి నిడుపుగాఁ జేసికొని యాడించుకొనుచు
నుండెను. 33

రామదవ్యసంబుఁ గోరుచున్న యావానరులను అంగదునిహనుమంతుని
మున్నిడుకొని వచ్చిరి. 34

వరాక్రమవంతులగు నంగదుఁడు మొదలుగాఁగల యావానరులు అంత
వానరాజుగు సుగ్రీవుండును రాముండు నుండుచోట వారిరి. 35

అంత మహాబాహుండుగు హనుమంతుఁడు సాష్టాంగముగా నమస్కరించి
సీతాదేవిపాతివ్రత్యవియమంబునం దేజరిల్లుచు తేనుంబుగ నున్నదని
రామునకుం దెప్పెను. [హనుమంతుని నోటినుండి 'యాచితి సీతకు' అను
నమృతప్రాయమైనమాటను విని రాముండును లక్ష్మణుండును చాల చుడ
నుండిరి. 36

నిశ్చితార్థం చైతన్యం సుగ్రీవః పవనాత్మజే,
లక్ష్మణః ప్రీతిమాన్ప్రీతం బహుమానాదవై శతత,

36

ప్రీత్యా చ రమమాణోఽథ రాఘవః పరివీరహా,
బహుమానేన మహతా హనుమంతమవై శతత,

37

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చతుష్ఠ స్థితమస్సర్గః.

పంచమ స్థితమస్సర్గః.

తతః ప్రసవజం వైలం తే గత్వా చిత్రకానవం,
ప్రణమ్య శిరసా రామం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్,
యువరాజం పురస్కృత్య సుగ్రీవమభివాద్య చ,
ప్రవృత్తిమథ సీతాయాః ప్రవక్తుముపచక్ర ముః.
రావణాంతగప్రచే రోధం రాక్షసీభిశ్చ తర్జనం,
రామే సమనురాగం చ యశ్చాయం సమయః కృతః.
వీరదాఖ్యాంతి తే సర్వే హరయో రామసన్నిధౌ.

౧

౨

౩

వై దేహీమహతాం శ్రుత్వా రామస్తూత్తరమబ్రవీత్.

౪

క్వ సీతా వర్తతే దేవీ కథం చ మయి వర్తతే,
వీరస్తే సర్వమూఖ్యాత వై దేహీం ప్రతి వాసరాః.

౫

రామస్య గదితం శ్రుత్వా హరయో రామసన్నిధౌ,
చోదయంతి హనుమంతం సీతావృత్తాంతభోవిదమ్.

౬

అంత వాయుదేవుని కుమారుడగు నాహనుమంతుడే తప్పక తా
ర్కము సాధించి యుండు నని నిశ్చయించియున్న నుగ్రీవుండును లక్షణం
డును సంతోషంబు నొంది సంతసించియున్న యాహనుమంతుని బహుమాన
దృష్టిం జూచిరి. ౩౮

అంత శత్రువీరులం జంపునట్టిరాముండు బరహుసంతోషంబు నొంది
పరమబహుమానంబున నాహనుమంతుని జూచెను. ౩౯

ఇది యజువదినాబంగవ సర్గము.

అలువడియైదవ సర్గము

అట్లు ఆవానరులు చిత్రములగు నరణ్యములగుల ప్రప్రవణవర్షకంబుఁ
జేరి సాష్టాంగముగా రామలక్షణులకు నమస్కరించి నుగ్రీవునకును మ్రొక్కి
యంత యువరాజగు నంగదుం బురస్కరించుకొని సీతావృత్తాంతముఁ జెప్పు
వారింభించిరి. ౧, ౨

వానరులందఱును సీతాదేవి రాజజుని యంతఃపురమునందు నిర్బంధ
మున నుండుటయు నాబిడను రాక్షసస్త్రీలు బెడపించుటయు నాబిడకు రామాని
యందుఁగల యనురాగమును రావణుండు సీతకుఁ బెట్టిన యవధియును ఈ
సమాచారంబంతయు రామునకుం జెప్పిరి. ౩

రాముండు సీతాదేవి నాశమునొందక త్రేమముగా నున్నదని విని వాన
రులం జూచి యిట్లని చెప్పెను. ౪

వానరులారా! సీతాదేవి యెచ్చట నున్నది? నావిషయమయి యాబిడ
మన స్పృహనైది? ఈసమాచారమంతయు నాకు మీరు చెప్పువలయును.
అని రాముండు వానరులనడిగెను. ౫

వానరులు రాముండు చెప్పినమాటను విని రామనమీలంబున సీతా
వృత్తాంతంబుఁ జక్కఁగా నెఱింగిన హనుమంతునిం జెప్పుమనిరి. ౬

- శ్రుత్వా తు వచనం తేమాం హనుమాన్తామత్రజః,
 ప్రణమ్య శిరసా దేక్ష్య సీతాయై తాం విశం ప్రతి. ౭
- ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞః సీతాయా దర్శనం యథా,
 [తం మణిం కాంచనం దివ్యం దీప్యమానం స్వతేజసా,
 దత్వా రామాయ హనుమాంస్తతః ప్రాజ్ఞలిరబ్రవీత్]
 సముద్రం లంఘయిత్వాహం శతయోజామాయతమ్. ౮
- అగచ్ఛం జానకీం సీతాం మార్గమూణో దివ్యక్షయా,
 తత్ర లంకేతి సగరి రావణస్య దురాత్మనః. ౯
- దక్షిణస్య సముద్రస్య తీరే వసతి దక్షిణే,
 తత్ర దృష్టా మయా సీతా రావణాంతగిపురే సతీ, ౧౦
- సన్నతస్య త్వయి జీవంతీ రామా రామకునోరథం,
 దృష్టా మే రాక్షసీనుభ్యే తర్జ్యమానా ముహుర్ముహుః. ౧౧
- రాక్షసీభిర్విరూపాభీ రక్షితా ప్రమదావనై,
 దుగళిమాసాద్యతే దేవీ తథాఽఽఽగళిభోచితా సతీ. ౧౨
- రావణాంతగిపురే రుద్ధా రాక్షసీభిస్సురక్షితా,
 ఏకపేణీధరా దీనా త్వయి చింతాపరాయణా ౧౩
- అధశ్శయ్యావిశ్లాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే,
 రావణాద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతసిశ్చయా. ౧౪
- దేవీ కథంచితా కుతస్థ త్వన్ననా మార్గితా మయా,
 ఇత్స్వాకువంశవిఖ్యాతం శనైః కీర్తయతానఘ. ౧౫
- సా మయా సరళార్ధూల విశ్వాసముపసాదితా,

అవాసరులు చెప్పినమాటను విని మాటలయందుఁ బండితుండును వాయుదేవుని కుమారుండు నగు హనుమంతుఁడు సీతాదేవికిని అభిషయిండు దిక్కునకును సాష్టాంగముగా నమస్కరించి [అమె యిచ్చినవణిని రామునకు నమర్పించి] తాను సీతాదేవిం జూచిన విధముం జెప్పెను. ౬

నేను నూలుయోజనముల యాయామామగల సముద్రము దాటి సీతాదేవిం జూడఁగోరి వెదకుచుఁ బోతిని. ౭

అచ్చట దక్షిణ సముద్రము దక్షిణపుగట్టునందు దురాత్ముఁ డగు రావణుని పట్టణము లంక యనునది యొక్కటి గలదు. ౮

రాముడా! అచ్చట రావణాంకశపురమునందుఁ బరివ్రతయు నుండ రాంగియు నీయందు మనం బుంచి దేవంబులో నున్నదియు నగుసీతాదేవిం జూచితిని. ౧౦

అచ్చట నరకశపురవనజున రాక్షసస్త్రీలనడుమఁ గావలియున్న రాక్షస స్త్రీలచే మాటిమాటికి బెదరింపఁబడుచున్న సీతాదేవిం జూచితిని. ౧౧

దుఃఖం బనుభవించ నెంతమాత్రము తగనిదియుఁ బరివ్రతయు నగు సీతాదేవి యట్లు నానావిధదుఃఖంబులం బొందుచున్నది. ౧౨

రాముడా! రావణాంకశపురమున రాక్షసస్త్రీలచే రక్షింపఁబడుచు నొక్కటే జడగాఁ గట్టిన తలవెండ్లుకలుగల్గి దీనమయి నీయందే మనసు నుంచి నిన్నే ధ్యాసించుచు నేలఁబడుండుటచేఁ దెల్లఁబాటిన దేవాముగలది గావున హేమంతులుతువునందలి తామరకొలఁతుఁబోలెఁ గాంతిహీన యయి రావణునందు మనస్సు సేర్పక యతనినిర్బంధమునకు మరణము నొంద నిశ్చయించి యున్న సీతాదేవిని అతివ్రతయానమునఁ జూచితిని. ౧౩, ౧౪

పావరహితుఁడవును పురుషశ్రేష్ఠుఁడవు నగురాముడా! నేను మెల్లఁగా నిష్క్రమ్యకువంకవృత్తాంతముఁ జెప్పి యాభిషకు నాయందు నవ్వుకము గలిగించు కొంటిని. ౧౫

తత స్సంభాషితా దేవీ సర్వచుద్ధం చ దర్శితా. ౧౬

రామసుగ్రీవసఖ్యం చ శ్రుత్వా ప్రీతిముపాగతా,

నియతస్సముదాచారో భక్తిశ్చాస్యాస్తథా త్వయి. ౧౭

ఏవం మయా మహాభాగా దృష్టా జననందినీ,
ఉగ్రేణ తపసా యుక్తా త్వద్భక్త్యా పురుషర్షభ ౧౮

అభిజ్ఞానం చ మే దత్తం యథావృత్తం తవాంతికే,
చిత్రకూటే మహాప్రాజ్ఞ నాయనం ప్రతి రాఘవ. ౧౯
విజ్ఞాప్యశ్చ నరవ్యాఘ్రో రామో మాయుసుత త్వయా,
అఖలేనేహ యద్దృష్టమితి మామాహ బానకీ. ౨౦

అయం చాన్తై ప్రదాతవ్యో యత్నాత్సుపరిరక్షితః,
బ్రువతా వచనాన్యేవం సుగ్రీవస్యోపశృణ్వతః. ౨౧

ఏష చూడామణిశ్శ్రీమాన్ మయూ సుపరిరక్షితః,
మనశ్శిలాయా స్థిలకో గందపార్శ్వే నివేషితః. ౨౨
త్వయా ప్రణిష్టే లిలకే తం వీల స్తర్తుమర్హసి,

ఏష నిర్యాతితశ్శ్రీమాన్తయా తే వారిసంభవః. ౨౩

ఏతం దృష్ట్వా ప్రమోదిష్యే న్యసనే త్వమిహానఘ,

జీవితం ధారయిష్యామి మానం దశరథాత్మజ. ౨౪

ఉర్ధ్వం మాసాన్న జీవేయం రక్షసాం వశమాగతా,

అంతనేను సీతాదేవిలో మాటలాడి సమాచారమునంతయుఁ జెప్పితిని.

అసీతాదేవి నీకును సుగ్రీవునకు గల స్నేహమును విని సంతోషము నొందినది. ౧౭

అసీతాదేవి పాతివ్రత్యమును ఆదిత్యుని నీయందుఁగల భక్తియును ఎంతమాత్రము తఱుంగుననిది. ౧౮

పురుషశ్రేష్ఠుడవగు రాముడా! ఇట్లు నేను మహాభాగురాలును భయంకరముగా నాహారము విడిచి నీయందు భక్తిగలిగి యున్నదియు నగు సీతాదేవిని జూచితిని. ౧౯

మహాబుధితుడవగు రాముడా! చిత్రకూటపర్వతమున నీయొద్ద జరగిన యొక కాకి వృత్తాంతమును నాకుఁ గుఱుతుగాఁ జెప్పినది. ౨౦

“వాయుమహాబుధుడవగు మానుమంతుడా! నీవిచ్చటఁ జూచినదిచూచి నట్లుగా సమాచారమునంతయుఁ బురుషశ్రేష్ఠుడగు రామునియొద్ద విన్నవించవలయు” అని సీతాదేవి నాతోఁ జెప్పినది. ౨౧

నీవు సుగ్రీవుఁడు వినుచుండగా నేనిచ్చట చిహ్నమాటలుచెప్పి యింతవఱకు మహాయత్నమునఁ గాపాడిన యాయాచూడామణిని రామునకొనఁగఱును. ౨౨

శ్రీమంథముగు సీమాదామణిని నేను మహాప్రయత్నమునఁ గాపాడితిని. ౨౩

ఒకనాఁడు నాబొట్టు కరుగి కనుపడవండఁగా నీవు మణికిలను బొట్టుగాఁజేసి నానుడుటం బ్రతిఫలించి బొట్టుగాఁ గనుపట్టుచుండునట్లు నాయెదుట నుండిన గుండ్రాయివై నుంచినావు. దానిని దలఁచుకొనుము. ౨౪

పాపరహితుడవగురామా! నీమద్రమునందుఁ బుట్టినయాయాచూడామణిని నీకొఱకుఁ బంపితిని. ఈమణిభంజనముఁ నిన్నుఁ జూచినట్లు దీనిని జూచి సంతోషించుచుంటిని. ౨౫

దశరథకుమారుండ వగు రాముడా! ఇక నొక సెలవఱకు జీవించి యుండెదను. రాక్షసులనడుముం బిక్కి యొక నొక్కమానమునకుఁ బై జీవించుజాలను. అని సుగ్రీవుఁడు వినుచుండ రామునితోఁ జెప్పి యాయాచూడామణి నిమ్ము అని సీతాదేవి నాతోఁ జెప్పినది. ౨౬

ఇతి మానుబ్రవీత్సీతా కృతాంగీ భర్తచారిణీ. ౨౫

రావణాంతగపురే కుద్ధా మృగీవోఽఘృల్లలోచనా,

ఏతదేవ కుయోఃఖ్యాతం సర్వం రాఘవ యద్యథా. ౨౬

సర్వథా సాగరజలే సంతారః ప్రవిధీయతాం,

తౌ జాతాశ్వాసౌ రాజపుత్రౌ విదిత్వా

తచ్ఛాభిజ్ఞానం రాఘవాయ ప్రదాయ,

దేవ్యా చాఖ్యాతం సర్వమేవానుపూర్వై

ద్వాచా సంపూర్ణం వాయుపుత్రశ్శశంస. ౨౭

ఇతి శ్రీసుందరకాండే-షష్ఠషష్టితమస్సర్గః.

ష ట్ ష ష్టి త మ స్స ర్గః.

ఏవముక్తో మానుమతా రామో దశరథాత్మజః,

తం మణి హృదయే కృత్వా ప్రగురోద సలత్క్షణః, ౧

తం తు బృహ్స్పా మణిశ్రేష్ఠం రాఘవశ్శోకకర్మితః.

నేత్రాఖ్యామశ్రుపూర్ణాఖ్యాం సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్. ౨

యథైవ ధేనుస్సృసత స్నేహాదవత్సర్య వత్సలా,

తథా మమాపి హృదయం మణిరత్నస్య దర్శనాత్. ౩

మణిరత్నమిదం దత్తం వై దేహ్యాశ్శ్రుతురేణ మే,

కృశించినదేహముగలదియు భర్తృంబువదలకున్నదియు రావణాశిః పురమున నిరోధింపఁబడియున్నదియు లేడివలె భయాలకయమున విక నేత్రములగలదియు నగు సీతాదేవి నాలో నిట్లు చెప్పినది.

రాముడా! సీతాదేవి నాలో నేమేమి చెప్పినదో దానినంతయు జెప్పివేసితిని

ఎట్లయినను సముద్రము దాటు నుపాయము నాలోచింపుడు. హనుమంతుండు రామునితోఁ జెప్పెను.

ఇట్లు వాయుదేవుని భూమందుండగు హనుమంతుండు రాచకొడు రామలక్ష్మణులు కొంత యూటట నొందియుండుటం దెలిసికొని, సీతయొ చూడఁబడిని రామున కొసంగి యాచిడ చెప్పిపంపిన సమాచారము నవి గ్రహముగా రామునకుం జెప్పెను.

ఇది యజునదియైదవ సర్గము

అరువదియాఱవ సర్గము

దశరథుని భూమందుండగు రాముండు హనుమంతుండు చెప్పిన! యాచూడామణిని అొప్పుపై నుంచుకొని లక్ష్మణునితోఁ గూడ రోఁ జేసెను.

మణులలోను త్తమంబగు సాచూడామణిం జూచినంతనే రా వరహదుఃఖమునొంది కన్నులసింధఁ గన్నీళ్లుగాఱు నుగ్రీవుం జూచి చెప్పెను.

దూడయం దధికప్రీతిగలయావు, దూడయందలి స్నేహమున స్రవట్టు నామనను ఈచూడామణిం జూచి స్రవించుచున్నది.

మణిశ్రేష్ఠునగు సీచూడామణిని నామామయుగు జనకమహారాజు కేది కొనుగెను.

పథాకాలే యథాబద్ధమధికం మూర్ధ్ని శోభతే.

౪

అయం హి జలసంభూతో మణిస్సజ్జనపూజితః,
యజ్ఞే పరమగుప్తేన దత్తశక్త్యా ధిమతా.

౫

ఇమం దృష్ట్వా మణిశ్రేయం యథా తాతస్య దర్శనం,
అద్యాస్త్యుపగతస్సౌమ్యం వై దేహస్య తథా విభోః.
అయంహి శోభతే తస్యాః ప్రియాయా మూర్ధ్ని మే మణిః,
అస్మాదస్య దగ్ధనేనాహం ప్రాప్తాం తాదిన చింతయే.

౬

ఓనూహ సీతా వై దేహీ బ్రూహి సౌమ్య న్ననఃపునః,
విపాసుషివ తోయేన సింహంతీ వాక్యవారిణా.

౭

ఇతస్తు కిం దుగభతరం యదిమం నారినంభవం,
మణిం పశ్యామి సౌమిత్రే వై దేహీమాగతాం వినా.
చిరం జీవతి వై దేహీ యది మాసం ధరివ్యతి,

౮

క్షణం సౌమ్య న జీవేయం వినా తామసితేక్షణామ్.

౧౦

నయ మామపి తం దేశం యత్రదృష్టా మమ ప్రియా,
న తిష్ఠేయం క్షణమపి ప్రవృత్తిముపలభ్య చ.
కథం సా మమ సుశ్రోణీ భీరు భీరున్నతీ సదా,
భయావహానాం భూరాణాం మధ్యే తిష్ఠతిరక్షసామ్.

౧౧

4

౧౨

విశాఖాకాలమున నధికప్రకాశము గలగునట్లు దానిం దలయందు
బంధించిరి. ౪

మున్ను బుద్ధిమంతుడగు సింధుడు, జరకమహారా జొకయాగము
సేయఁగా దానికి సంతోషించి జలమునం బుట్టినదియుఁ బెద్దలవేఁ బూజింపఁ
బడినదియు నగు నీచూడామణిని ఆయన కొనంగెను. ౫

సౌమ్యుండవగు సుగ్రీవుఁడా! కృష్ణుడు నాకు ఈచూడామణిం జూడఁ
గా నాతండ్రి దశరథమహారాజును, జరకమహారాజునం జూచినట్లున్నది. ౬

ఈచూడామణి నాప్రియురాలికిరంబునం బ్రకాశించుచుండునది.
కావున నిప్పుడు నాకు దీసింజూచుటచే నాప్రియురాలిం జూచినట్లున్నది.
అని రాముండు సుగ్రీవునితోఁ జెప్పెను. ౭

సౌమ్యుండవగు హనుమంతుఁడా! నీతాదేవి దప్పిగొన్నవారి జలంబు
చేతంబోలె నన్ను వాక్యజలంబులం దడుపుచు ఇంకను ఏమిచెప్పినది? అని
రాముండు హనుమంతునితోఁ జెప్పెను. ౮

లక్ష్మణుఁడా! నీతంజూడక నీకథరించు నీచూడామణిని జూచు
చున్నానే? దీనికన్న నింకనాకు దుఃఖము గలిగించునది యేమి? ౯

నీత యింక మానమువఱకు నన్ను విడిచి అరికియొందునేని ఆ! ఆది
అహంకాలమువఱకు అరికియొందునట్లే? ౧౦

లెన్ననివాడవగు లక్ష్మణుఁడా! నేనింక నల్లనికండ్లుగల యానీతను
విడిచి ఊణం బయినను అరికి యొండఁజాలను. అని రాముండు లక్ష్మణునితోఁ
జెప్పెను. ౧౧

నన్ను నీకయున్నచోటికిఁ దీసికొనిపోవు. అవిదవృత్తాంతంబు వెలిసిన
వెనుక నేనింక ఊణంబైనను ఇచ్చోట నుండను. ౧౨

నుందరంబులగు పిఱుండులు గలదియు మిక్కిలియు భయపడు నృభా
వంబు గలదియునగు నాభార్య నీత భయంకరాకారలు సుగులు నగురాక్ష
సులనడుచు నెల్లప్పుడు నెట్లున్నది? ౧౩

శారద స్తిమిరోన్ముక్తో నూనం చంద్ర ఇవాంబుదైః,
అవృతం వదనం తస్యా న విరాజతి రాశీనైః.

౧౩

శిమూహా సీతా హనుమం స్తత్త్వతః కథయాద్య మే,
ఏతేన ఖలు జీవిష్యే భేషజేనాకురో యథా.

౧౪

మధురా మధురాలాపా శిమూహా మమ భామిని,
మద్విహీనా వరారోహా హనుమాన్ కథయస్వ మే.
[దుశఖాద్దుశఖతరం ప్రాప్య కథం జీవతి జానకీ]

౧౫

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షట్షష్ఠితమస్సర్గః

సప్తషష్ఠితమస్సర్గః.

ఏవముక్తస్తు హనుమాన్ రాఘవేణ మహాత్మనా,
సీతాయా భాషితం సర్వం న్యవేదయత రాఘవే.
ఇదముక్తనతీ దేవీ జానకీ పుగుష్నభ,
పూర్వవృత్తమభిజ్ఞానం చిత్రహాటే యథాతథమ్.
సుఖసుప్తా త్వయా సార్థం జానకీ పూర్వముత్థితా,
వాయసస్సహసోత్పత్య విరరాద స్తనాంతరే.

౧

౨

౩

పర్యాయేణ చ సుప్తస్త్వం దేవ్యంకే భరతాగ్రజ,
పునశ్చ కిల పక్షీ స దేవ్యా జనయతి వ్యథామ్.

౪

ఎంతమాత్రము చీకటిలేని శరద్వృత్తునందలి చంద్రుడు మేఘములచే గప్పబడినచోఁ బ్రకాశింపకుండనట్లు సీతముఖము రాక్షసులచేఁ గప్పబడినదగుటంజేసి యెంతమాత్రము ప్రకాశింపదు. ఇది నిశ్చయము. ౧౩

హనుమంతుడా! సీత యేమి చెప్పినది? నా కిప్పుడు యథార్థముగాఁ జెప్పుము. రోగి మందుచే జీవించునట్లు నేను సీతచెప్పినమాటలను నీవుచెప్పఁగా వినుచు జీవించియుండును. ౧౪

హనుమంతుడా! సుందరియగు మధురములగు మాటలు చెప్పినదియు సుందరములగు పిఱుగులు గలవియు నగు నాథార్థ సీతాదేవి నన్ను విడిచి సరమదుఃఖితయును నీతో నేమి చెప్పినది? నాకుఁ జెప్పుము. అని రాముండు హనుమంతు నడిగెను.

ఇది యటువదియాడవ సర్గము

అటువదియేడవ సర్గము

హనుమంతుడు మహాత్ముడగు రాముండు చెప్పినది విని సీతాదేవి చెప్పినదంతయు రామునకుం జెప్పు నారంభించెను. ౧

పురుషశ్రేష్ఠుడవగు రాముడా! సీతాదేవి చిత్రకూటపర్వతంబున జరిగిన వృత్తాంతమును జరిగినది జరిగినట్టుగా నీ ప్రకారము నాకుఁ గుఱుతుగాఁ జెప్పెను. ౨

సీతాదేవి యాచిత్రకూటపర్వతంబున నీతోఁగూడఁ బరుండి సుఖంబుగా నిదురించుచుండి ముందు తాను నిద్రలేచినది, అప్పుడు కాకంబొకటి వేగంబున వచ్చి యాచిత్రకూటంబులపై గీతెను. ౩

భరతుని యన్నయగు రాముడా! అసీతాదేవి నిద్రలేచినపిమ్మట నీవు ఆచిత్రకూటంబుపైఁ బరుండి నిదురించితివి. మరల నాకాకము సీతాదేవిని బాధించ నారంభించిరది. ౪

సుందర—౪5

పునః పునరుపాగమ్య ఏకదార భృశం కిల,

తత స్త్వం బోధిత స్తస్య శ్శోచి తేన సముక్షితః. ౫

వాయునేన చ తేనైవ సతతం బాధ్యమానయా,
బోధితః కిల దేవ్యా త్వం సుఖసుప్తః పరంతప. ౬

తాం తు దృష్ట్వా మహాబాహూ దారితాం చ స్తనాంతరే,
ఆశీనిష ఇవ క్రుద్ధో నిశ్విసన్న భృశభాషణాః. ౭

సభాగ్రైః కేన తే భీరు దారితం తు స్తనాంతరం,
ఈ శ్రీడతి సరోషేణ పంచవక్త్రేణ భోగివా. ౮

సరీక్షమాణ స్సహసా వాయుసం సమవైక్షణాః,
నఖై స్సరుధిరైశ్చీతైస్తా మేవాభిముఖం స్థితమ్. ౯

సుతః కిల స శక్రస్య వాయుః పతతాంవరః,
ధరాంతరచర శ్శీఘ్రం పవనస్య గతౌ సమః. ౧౦

తత స్తస్మిన్నహాబాహూ శోపసంవర్తితేక్షణః,
వాయునే త్వం కృణాః స్రారాం మతిం మతినుతాంవర. ౧౧

స దర్శం సంస్తరా దృవ్యా బ్రహ్మస్త్రేణ హ్యయోజయః,
ప్రదీప్త ఇవ కాలాగ్ని ర్జజ్వాలాభిముఖః భగమ్. ౧౨

క్షిప్తవాం స్త్వం ప్రదీప్తం హి దర్శం తం వాయుసం ప్రతి,
తతస్తు వాయుసం దీప్త స్సదర్శోఽనుజగామ హ. ౧౩

స పిత్రా చ పరిత్యక్త స్సరైశ్చ సమహర్షిభిః,
త్రీణా లోకా సుపరిక్రమ్య త్రాతారం నాధిగచ్ఛతి. ౧౪

అకాకము మాటిమాటికి సీతాదేవి వైకి వచ్చి యాచిత గీటుచుండెను.

అంత నాచిత సెత్తురుచే దడువబడుచుండిన నిన్ను నిద్ర క్రమములం దపింపజేయునట్టి రాముడా : అంత సీతాకాకముచే విడువక బాధింపబడుచు నాబాధకును దాళలేక ననిదురించుచున్న నిన్ను నిద్రలేపెనది.

మహాబాహుండవగు రాముడా ! నీవు వ్రనంబులపై గీటుట యాసీతం జూచినంతనే సర్పముంబోలె గోపమునొంది నిట్లపుచ్చుచు నిట్టని చెప్పితివి.

భయపడు న్వభావముగలసీతా ! ఎవ్వండు నఖిగ్రంథున లను గీతెను ? ఎవ్వండు కోపించియున్న యయిదుకలలపాముతో బాడెను ? అని నీవు సీతతో చెప్పితివి.

అంత శిఖ్రుంబున నాజగుప్రక్కలం జూచి యాచితసెత్తురుదగిలినవియుఁ దీక్షిములయినవియు నగుగోళ్లతోనున్న కాకిం

పక్షులలో శ్రేష్ఠమయినయాకాకి ఇంద్రునిగొడుగు ; పర్వములం దిరుగుచుండును. శిఖ్రుగమనంబున వాయువునకు సరిపచ్చున

మహాబాహుండవు బుద్ధిమంతులలో శ్రేష్ఠుండవునను రాముడా నీవు మహాకోపమునొంది అకాకిపై నతిభయంఠరంబగు బుద్ధిం జేసితి

అంత నీవు దర్భాసనంబుననుండి యొకదర్భను దీని దానిని మంత్రంబున నభిమంత్రించితివి.

అంత నాదర్భ యాకాకి కెదురై ప్రళయకాలాన్నిహాళి జ్వలించినది.

నీవు మండుచున్న యాదర్భను కాకిపై చేసితివి. అంత నాదచుచు నాకాకిపై కడరినది.

అకాకము ముట్టోకంబులం దిరిగినను దండ్రీయయిన యింద్రదాని రక్షింపఁజాలఁజయ్యె. అట్లు దేవతలు మహర్షులును దానిని జాలరైరి. అట్లు ఎచ్చటికిఁ బోయినను దానికి రక్షకుఁడు దొరకఁడదె

పునరేవాగత స్త్రస్తస్త్యత్సకాశ మయిదమ,

స తం నిపతితం భూమా శరణ్యశ్శరణాగతమ్,
వధార్హణిపి కాకుల్స్థ కృపయా పర్యసాలయః,

మాఘ మస్త్రం స శత్రుం తు కర్తు మిచ్ఛేత్స రాఘవః,
భవాంస్తస్యాఙ్గీ కాశస్య హి నస్తీష్ట స దక్షిణం,
రామ త్వాం స నమస్కృత్య రాజ్ఞే జితరథాయ చ,
విస్మప్తస్తు తదా కాకః ప్రతివేదే స్వమాలయం,
వీవ మస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠ స్సత్త్వవాక్ శీలవానపి,
కిమర్థ మస్త్రం రక్షస్సు న యోజయతి రాఘవః,

న నాగా నాపి గంధర్వా నా సురా న భురున్దరాః,
న చ సర్వే రణే శక్తా రామం ప్రతి సమానితుం,
తస్య వీర్యవతః కచ్ఛేద్యద్యస్తీ మయి సంభ్రమః,
క్షీప్రం సునిశితైర్వాణై ర్హస్తైరాం యుధి రావణః,

భ్రాతురాదేశ మాజ్ఞాయ లక్ష్మణో వా పరంతపః,
స కిమర్థం సరవరో న మాం రక్షతి రాఘవః,

శక్తౌ తా పురుషవ్యాఘ్రా వాయ్వగ్ని సమతేజసా,
సురాణామపి దుర్ధర్షా కిమర్థం మా మువేక్షతః,

మమైవ దుషస్కృతం కించి న్న హదస్తి న సదశయః,
సమర్థౌ సహితౌ యన్తాం నావేక్షేతే పరంతపా,

శత్రువుల నవలగఁ దొక్కునట్టి రాముఁడా! ఆవాకి మిక్కిలి జడి దురల నీయెట్లకే నచ్చినది.

రాముఁడా! అట్టిచరణ్ముండవగు నీవు సముండట భయమున, పను నేలరిబడినదియు, అరణ్యగతులవగు నాకాకము ఆపరాధి చూర్ణమునకు దానిం గాఢాడిలిది.

రాముఁడా! బ్రహ్మేంద్రుడు దృక్కునీయ నలవిగాదనియే నీవు జడికన్న కొట్టిపెసిలిది.

రాముఁడా! ఆపుడు నీవు దాని దిడిబిరిపింతుట నాకాకి నీక రధిమహారాజునకును సమస్కరించి తనస్థానమునకుఁ జొరిగినది.

ఇట్లు ఆస్త్రపేత్రలలో నుత్తమండును బలవంతుండును ను పంబు గలవాఁడునగు రాముఁడు రాక్షసులపై నస్త్రంబును మ్రయఁ చేసె ?

సర్వంబులుగానీ గంధర్వులుగానీ యనురులుగానీ దేవతలుగానీ భును యెద్దంబుర రాముఁడొడుట నిజవంజాలరు.

మహాబరాత్ర మశాలియగు నారామునకుఁ గొంచెమేనియు న దుర్భాహం బుండునేని కిఘ్రింబుగాఁ దీక్షణంబులగు బాంబులు ప్రయె యెద్దంబున రావణుని జంపుఁగాక.

శత్రువులఁ దపింపఁ జేయువాఁడును పురుషశ్రేష్ఠుఁడును రఘు బునం బుట్టివాఁడు నగులక్ష్మణుడైనను అన్నయనుజ్ఞ నొంది వచ్చి రక్షించకున్నాఁడేమి ?

సమర్థులును పురుషశ్రేష్ఠులును వాచ్యుగ్నులకుంబోలఁ దేజుకుగ బును దేవతలకుం గూడ నెదిరింప నలవిగానివారలు నగు నారాములక్ష నన్నెల యు పేక్షించి యున్నారు ?

సమర్థులును శత్రువులఁ దపింపఁ జేయంగలవారలు నగునారాముఁ లొక్కటిగానుండి నన్నుఁ జాడకున్నారే! యిందువలన నేనే యే గొప్పపాపమును జేసియున్నట్లున్నది. ఇందుకు సంశయములేదు. అని చేసి నాతోఁ జెప్పినది.

వై దేహ్యో వచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రుభాషితమ్. ౨౪
 పున రప్యహ మాస్యాం తా విదం వచన మబ్రువం,
 త్వచ్చోకవిముఖో రామో దేవి సత్యేన తే శపే. ౨౫
 రామే దుఃఖాభిభూతే తు లక్షణః పరితప్యతే,

కథంచి దృశతీ దృష్టా న కాలః పరిశోచితుమ్. ౨౬
 అస్మిన్సువచారే దుఃఖానామంతం ద్రక్ష్యసి భామిని,

తాపుభా నరకాద్ధూరా రాజపుత్రావనిందితః. ౨౭
 త్వద్ధర్మనకృతోత్సాహా లంకాం భస్తికరిష్యతః,

హత్వా చ సమరే రాద్రం రావణం సహబాంధవమ్. ౨౮
 రాఘవ స్త్వాం వరారోహే స్వాం పురిం నయతే ధ్రువం,

యత్తు రామో విజానీయా దభిజ్ఞాన మనిందితే. ౨౯
 ప్రీతీసంజననం తస్య ప్రదాతుం త్వ మిహార్హసి,

సాభివీక్ష్య దిశస్సర్వా వేణ్మద్గ్రథిత ముత్తమమ్. ౩౦
 ముక్త్యా వస్త్రాద్దదౌ మహ్యాం మణిమేతం మహాబల,

ప్రతిగృహ్య మణిం దివ్యం తవ హేతో రఘూద్వహ. ౩౧
 శిరసా తాం ప్రణమ్యాశ్వా మహ మాగమనే త్వరే,

గమనే చ కృతోత్సాహ మవేక్ష్య పరవర్ణినీ. ౩౨
 విపర్థమానం చ హి మా మువాచ జనకాత్మజా,

సీతాదేవి దుఃఖభరముగాఁ గన్నలనిండఁ గన్పిల్చు గాఱుం జెప్పినమాటను విని నేను పూజ్యురాలగు నాసీతాదేవిం జూచి మరల నిట్లని చెప్పితిని. ౨౪

సీతాదేవి ! నేను నీకొఱకు సత్యముపై శపథముచేసి చెప్పుచున్నాను. నీదుఃఖమున రాముం దేశార్థమునం దుత్సాహము లేకున్నాఁడు. రాముఁడు దుఃఖము నొందఁగానే లక్షణుఁడును దుఃఖము నొందును. ౨౫

సీతాదేవి ! అతిక్రయానమున నిన్నుంజూడఁగంటిని. ఇప్పుడు సంతోషించవలయునుగాని దుఃఖంబరాదు. ఇంక కీర్తుముగానే నీదుఃఖములన్నియు నశించును. ౨౬

పురుషశ్రేష్ఠులును నిందింపఁబడనివారలను నిన్నుఁ జూడఁ గోరి యుండువారలనగు రాజమూలయిన రామలక్షణు లిద్దఱును లంకావట్టణం బంతయు భస్మము గావించురు. ౨౭

సుందరములగు పిఱుండులుగల సీతాదేవి ! రాముఁడు భయంకరుండగు రావణుని యుద్ధమునం జంపి నిన్నుఁ దనపట్టణమునకుఁ గోరిపోవును. ఇది నిశ్చయము. ౨౮

నిందింపఁబడఁజొచ్చి సీతాదేవి ! రాముఁడు దేని నెఱుంగునో మఱియు నేది యతనికి సంతోషము గలిగించునో అట్టి గుఱుతుప నీవు నాకిప్పుడు ఇయ్యవలయును అని సీతాదేవితోఁ జెప్పితిని. ౨౯

మహాబలండవగు రాముఁడా ! అంత సీతాదేవి దిక్కులన్నియుఁ జూచుచుఁ దనజడలో భరింపఁదగినదియు నుత్తమంబునగు నీమూఁడుఁజిని జీరకొంగుననుండి విప్పి నాచేతి కిచ్చినది. ౩౦

రాముఁడా ! నేనట్లు నీకొఱకై దివ్యంబగు చూడామణిం దీక్షిణి పూజ్యురాలగు సీతాదేవికి సాష్టాంగముగా నమస్కరించి త్వరగా మరలి రాఁదలంచితిని. ౩౧

ఉష్ణకాలమున నుఖశీతంబును శీతకాలమున నుభోష్ణంబునగు దేహము గల్గి వెనిమిటియం దధికప్రేమగల యుత్తమస్త్రీయగు జనకమహారాజు కొమార్తె యయిన సీతాదేవి, క్రయాణోన్ముఖుండనై మేనుఁ బెంచుచున్నగన్నుం జూచి యిట్లుని చెప్పినది. ౩౨

అశ్రుపూర్ణముఖి దీక్షా బాష్పసందిగ్ధభాషిణీ,
 మమోత్పతనసంభ్రాంతా శోకవేగసమాహతా,
 [మా మువాచ తత స్సీతా సభాగోష్ఠిఽసి మహాకపే,
 యద్ద్రీక్ష్యసి మహాబాహుం రామం కమలలోచనమ్
 లక్ష్మణం చ మహాబాహుం దేవరం మే యశస్వినం,
 నీతాహి వేద్యమూర్తోఽహ మబ్రువం మైథిలీం తదా.
 పృష్ట మారోహ మే దేవి క్షీప్రం జననశస్త్రి,
 యోసిత్తే దర్శయామ్యద్య ససుగ్రీవం సులక్ష్మణమ్.
 రాఘవం చ మహాభాగే భర్తార మసిలేషణే,
 సాఽబ్రవీన్తాం తతో దేవీ నైష ధర్మో మహాకపే.
 యత్రే పృష్టం నీషేవేహం స్యవళా హరిభంగవం,
 పుత్రా చ యదహం పీఠ స్పృష్టా గాత్రేషు రక్షసా.
 తత్రాహం కింకరిష్యామి కాలేనోపగపీడితా,
 గచ్ఛత్వం కషికార్దూల యత్ర తా నృపకేసుతా,
 ఇత్యేవం సా సమాభాష్య భూయస్సం దేష్టుమాస్థితా,]

33

హనుమత్ సింహసంకాశాపుభౌ తా రాఘలక్ష్మణౌ. 33

సుగ్రీవం చ సహమాత్యం సర్వాక్ బ్రూయాన్యనామయం,
 యథా చ స మహాబాహు ర్దాం తారయతి రాఘవః. 34

అస్తాద్విగళాంబుసంరోధాత్త్వం సమాధాతు మర్హసి,

ఇమం చ తీవ్రం మమ శోకవేగం రక్షోభిరేభిః పరిభర్తనం
 చ బ్రూయాన్తు రామస్య గతస్సమీపంశివశ్చ తేఽథ్వాన్తు వారి
 ప్రవీర. 35

ఏత త్తవార్యా నృపరాజసింహ సీతా వచః ప్రాహ విషాద

ఆప్పుడు సీతాదేవి కండ్లనిండఁ గన్పింట్టగాఁ జీసయ్యయి మాటలు కడఁబడ నే నెక్కడఁ జోయెదనో యని భయపడి పరమదుఃఖితయ్యి యుండినది. 33

[అంతఁ బ్రమాణోన్ముఖుడనైననన్న జూచి సీతమ్మ వానరోత్తమా ! నీవు చాలపుణ్యవంతుడవు. మహాబాహుడగు రాముని నానుటఁది లక్షణుని జూడఁగల్గితిని ; అని పలికెను. అంత నేను ఆత్మా ! నావీపుపై నెక్కడవేసి ఇప్పుడే తుల్యములఁ దీసికొనిపోయి రామలక్షణులను చానరరాజుని సుగ్రీవుని జూపెదను. అవఁగానే నాయనా ! నేను పరపురుషు నంటుదాననుగాను. తావున నీపై స్వతంత్రముగా నెక్కి రానొల్లను. అది ధర్మము కాదు. రావణునిచేతఁ బడినప్పుడుమాత్ర మింక పేజువిధిలేదు ; గావున కాలమునకుఁ గట్టువడితిని. నీవొక్కడవే పోయి యారాచకొమారులకు నా యథాస్థితి నెఱిగింపుము.]

హనుమంతుడా ! సింహాసమానులగు నారామలక్షణుల కిద్దఱుకును సుగ్రీవునకును అతనిమంత్రులకును అందఱకును ఆరోగ్యంబుఁ జెప్పుము. 34
మహాబాహుడగు రాముండు న స్నీదుగిభురముద్రముననుండి కడ లేర్చునట్లు నీవుపోయి నన్నాహము నేయవలయును. 35

వానరశ్రేష్ఠుడవగు హనుమంతుడా ! నీవు రామునియొద్దకుఁ బోయి నంతనే తీక్షణులయిన యీనాదుగిభురమును, ఈరాక్షసులు నన్ను బెదిరించుటయు నీవు రామునకుఁ జెప్పువలయును. అని సీతాదేవి నాతోఁజెప్పినది. 36

రాజరాజశ్రేష్ఠుడవగు రాముడా ; పూజ్యురాలగు సీతాదేవి యీ ప్రకారంబు నీకుం జెప్పుమని దుఃఖింబునం జెప్పెను. నేను జెప్పినగుఱుతుల

పూర్వమ్, ఏతచ్చ బుద్ధ్యా గదితం మయా త్వం శ్రద్ధత్స్వ
సీతాం కుశలాం సమగ్రమ్.

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - సప్తపష్టితమస్సర్గః.

అష్టపష్టితమస్సర్గః.

అథాహముత్తరం దేవ్యా ఘనదుక్తస్ససంభ్రమః,
తవ స్నేహాన్నరవాక్యభి సాహార్దాదనుమాన్య వై.

ఏవం బహువిధం వాచోఽ రామో దాశరథిస్త్యయా,
యథా మానూఘ్నయాచ్ఛీఘ్రం హత్వా రావణనూహపే. ౧
యది వా మన్యనే వీర వనై కాహమరిందమ,
కస్తింశ్చిత్సంవృతే దేశే విక్రాంతశ్శ్చో గమిష్యసి. ౨

మమ చాస్యల్పభాగ్యాయాస్సస్మి ధ్యాత్తవ వీర్యవత్,
అస్య శోకవిపాకస్య ముహూర్తం స్యాద్విమోక్షణమ్. ౩

గతే హి త్వయి విక్రాంతే ఘనరాగమనాయ వై,
ప్రాణానామసి సందేహో మమ స్యాన్నాస్త్రి సంశయః. ౪
తవాదర్శనజశ్శోకో భూయో మాం పరిణాపయేత్.
దుగ్ధఖాద్దగ్ధఖపరాభూతాం దుర్గతాం దుగ్ధఖభాగినిమ్. ౫
అయం చ వీర సందేహ స్తిష్ఠతీవ మమూగ్రతః,
సుమహం స్త్యత్సహాయేషు హర్యృతేషు హరిశ్వర. ౬
కథం ను ఖలు దుష్పారం తదివ్యంతి మహోదధిం,
తాని హర్యృక్షనైన్యాని తౌ వా నరవరాత్తజౌ. ౭

నాలోచించి నేను జెప్పినట్లు సీత యన్ని విధంబులను జేయఁబడునన్న దని నమ్ముము.

ఇది యజువదియేడవ సర్గము.

అజువదియేనిమిదవ సర్గము

పురుషశ్రేష్ఠుడవగు రాముఁడా! అంత సీతాదేవి నీకు నాయం దెచ్చుగా స్నేహం బుండుటవలనను నేను యథార్థముగా సాహాయ్యము చేయుదునను నమ్మకంబువలనను బ్రయాణంబునకై త్వరపడుచున్న నన్నుం జూచి యింక జేయవలసినకార్యముంగూర్చి యిట్లని చెప్పెను.

దశరథునిపుత్రుడగు రాముండు యుద్ధంబున రావణుం జరిపి నన్ను శీఘ్రంబుగాఁ బొందునట్లు నీవు నాసావిధంబులుగా సితనికై జేర్చవలయును.

శత్రువుల సడంగఁద్రొక్కనట్టి పరాక్రమవంతుడవగు హనుమం తుఁడా! నీకెచ్చయిండువేని యిచ్చో నొకదిన ముండుము. ఎచ్చటనేని యొకరహస్య ప్రదేశంబున విశ్రమించి రేపు పోఁగలవు.

పరాక్రమవంతుడవగు హనుమంతుఁడా! అట్లు నీనిచ్చట నొక దినం బుండువేని నీరహవాసమువలన మందభాగ్యురాల నగు నాకును గొంచెము సేపు దుఃఖకాంతియగును.

పరాక్రమకాలివగు నీవు పునరాగమనంబునకై పోఁగానే నాప్రాణం బులు పోయినను బోవును. ఇందుకు సంధియము లేదు.

మొదలే రామవీయోగదక్షిణంబునొంది కరికపించుచు దీక్షురాలనై యారాక్షసులచే దాధింపఁబడుచున్న నే నొక నిన్నుం జూడవందునీని మఱియు దక్షిణంబు నొందుదును.

పరాక్రమకాలిని వానరశ్రేష్ఠుడవగు హనుమంతుఁడా! నీసహాయం లగు ఋక్షవానరుల విషయమై నానొక గొప్పనందేహం బున్నది.

ఆఋక్షవానరులు దాటఁగూడని యామహానముద్రయు నెట్లు దాటుదురు? రాజపుత్రులగు రామలక్ష్మణులయినను ఎట్లు దాటఁగలరు?

త్రయోదశామీన భూతానాం పోగరస్యాస్య లంఘనే,
తక్తిస్సాన్యదైవతేయస్య తన వా చూడుతద్య వా.
తదన్తికా కార్యవిర్యోగే వీరైః పం దురతిక్రమే,
కిం పశ్యసి సమాధానం బ్రూహి కార్యవిభాం వర.

౧౦

కామమస్య త్వమేనైకః కార్యస్య పరిసాధనే,
పర్యావృః పరవీరభున్య యతస్యస్తే బహోదయః,
బలైస్సమగ్రైర్యది మూలం హత్యా రాజహమాహజే,
విజయీ స్వాది భూరిం రామో నయే త్తత్సాన్యద్యశస్కరమ్.

౧౧

యథాహం తస్య వీరస్య వనాదుఃఖిగా హృతా,
రక్షసా తద్భయా దేవ తథా నార్హతి కాఘవః.

౧౩

బలైస్తు సంకులం కృత్వా లంకాం పరబలాదనః,
మాం నయేద్యది కామతే స్థస్త తస్య సదృశం భవేత్.
తద్యథా తస్య విక్రాంత మనురూపం మహాత్మనః,
భవత్యాహవశూరస్య తథా త్వ ముపపాదయ.

౧౪

౧౫

తదర్థోపహితం వాక్యం ప్రశ్రితం హేతుసంహితం,
నిశమ్యాహం తతశ్చేమం బాక్యము త్వరమబ్రువమ్.
దేవి హర్యిక్షునై న్యానామీశ్వరః ప్లవతాంవరః,
సుగ్రీవస్సత్తల్లిసంపన్నస్తవాధే కృతసిత్పయః.
తస్య చిక్రమసంపన్నాస్సత్త్వవంతో మహాబలాః,
మనస్సంకల్పసంపాతా నిదేశే హరదసస్థితాః.
ఏమాం నోపరి నాధస్తాన్న తిర్యక్సజ్జతే గతిః,
న చ కర్తసు సీదంతి మహాత్స్వ మితలేజసః.

౧౬

౧౭

౧౮

౧౯

గరుత్మంతునకును, నీకును, వాచుఁడును మి మువ్వరకే యీ సముద్రము దాటుటకు శక్తియున్నది గాని మఱి యెవ్వరిని లేదు.

పరాక్రమశాలిని, కార్యముఁ జెలసినవారలలో శ్రేష్ఠుడవగు నామంతుఁడా! ఆట్లు అసాధ్యులగు కార్యమును సాధించుటకు నీ వేషియఁపాయం బూహించియున్నావు! చెల్లదు.

శత్రువీరులం జంపునట్టి హఠముఁడు! నీకార్యసాధకశక్తి యెప్పుడొలబడునది. కావున నీకార్యము సాధించుటకు నీవాక్కుడవే చాలుదువు.

రాముఁడు వాచరనైస్యములతోఁ గూడ వచ్చి యుద్ధమున రావణుం జంపి జయమునొంది నన్ను దనపట్టణమునకుం గొనిపోవు నేని యది నాకును ఆతనికిఁ గీర్తికరులగును.

రావణుఁడు పరాక్రమవంతుడగు రామనిభాగ్యునగు నన్ను వనమున నుండి రామభయమునఁ గవటముగా నవహరించుకొనివచ్చుకట్లు రాముఁడు నన్ను రహస్యముగాఁ దీసికొనిపోవుట యంతమాత్రము యుక్తమకాదు.

శత్రునైస్యములం జంపునట్టి రాముఁడు లంకయంతయు నైస్యముల నిండించి నన్ను గొనిపోవునేని యది యతనికి నదృశ్యముగా నుండును.

అందువలన మహాపరాక్రమశాలియు యుద్ధప్రియుఁడు నగు నా రాముఁడు తనపరాక్రమమున కనురూపముగాఁ బరాక్రమించునట్లు నీవానగూర్చవలయును.

అధికార్థమును యుక్తియుక్తమును వినయోపకర్మములు నగు నా మాటను విని నేను ఇట్లు బదులు చెప్పితిని.

నీతాదేవీ! ఋక్షవానరాధీశ్వరుండును వానరశ్రేష్ఠుండును బలవంతుండునగు నుగ్రీవుండు నీకార్యము సాధింప నిశ్చయించియున్నాడు.

పరాక్రమవంతులును శక్తివంతులును బలవంతులు మనమునకుఁబోలె వేగముగలవారలునగు వానరులనేమిలు అనుగ్రీవుని చేతిక్రిందనున్నారు.

అవానరులు ఆకాశమార్గమునఁ గాని పాతాళమార్గమునఁ గాని తిర్యక్మార్గమునగాని యడ్డములేక నడచరెవఁగలరు. మఱియు నెట్టికోపు కార్యమునైనను ఎంతమాత్రము క్రమలేక చేయంగలరు.

అపకృతైర్నహానైర్వానరైః పృథగ్విజైః,
 ప్రవక్ష్యే యథామిదాన్యామిదాన్యానుపారిభిః. ౨౦
 ముక్తిశిష్టాశ్చ ముక్త్యాశ్చ సంపత్తృణనౌకసః,
 ముక్తేః ప్రత్యేకతః కల్పిన్నాన్తి సుగ్రీవసన్నిధౌ. ౨౧
 అహం తావదిహ స్వాత్మః కిం పునస్తే హహమిదాః,
 నహి ప్రకృష్టాః ప్రేక్ష్యంతే ప్రేక్ష్యస్తే హితరే జనాః. ౨౨
 తదలం పరిణామే జేన ముక్తిర్వ్యక్తిరైవ యే,
 ఏకోద్భవేన వై లంకామిష్యంతి హరియూధరాః. ౨౩
 మమ పృథగతౌ తా చ చంద్రసూర్యానివౌతౌ,
 శ్వత్సకాశం గుహాభాగే వృసింహవాగమిష్యంతే. ౨౪
 అభిన్నం సింహసంకాశం ఊర్ధ్వం ద్రక్ష్యసి రాఘవం,
 లక్ష్మణం చ ధనుష్పాణిం లంకాద్వారమునన్వీక్ష్యమ్. ౨౫
 నభరంస్త్రామధాకా వీరాకా సింహకర్ధూకాక్రమాకా,
 వాహరాన్వారణేంద్రాభాకా ఊర్ధ్వం ద్రక్ష్యసి సంగళాన్. ౨౬
 శైలాంబుదనికాశాశాం లంకామలయసానుమం,
 నర్దతాం కపిముఖ్యానామచి రాచోఽగ్రిష్యసి స్వనమ్. ౨౭

నిష్ప్రత్యవనవాసుః చ త్వయా సార్థమరిందమం,
 అభిషిక్తమయోధ్యామం ఊర్ధ్వం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్. ౨౮

తతోమయావాగ్మీరదీనఖాపిగాశివాభిష్టాభిరభిప్రసాదితా,
 జగదు కాంతిం మమమైథిలాత్మజాతవాపికోకేన సవాభిషీడితా.

ఇత్యాదీ శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సుందరకాండే
 అష్టపాద్యమునకుఁ శ్రీమత్సుందరకాండ స్మరూప్తః

ఇద సు తథ్యం శృణు నై బ్రువంత్యా మే హరీశ్వర. ౪౬

స్వయంభువా పురా దత్తం జరదానం యథా మమ,

యథా త్యాం చాచరః కశ్చిద్యక్తమాద్యశమానయేత్. ౪౭

తదా త్వయా హి విజ్ఞేయం రక్షిసాం భయమాగతం,

స హి మే సమహస్యామ్య ప్రాప్తోఽద్య తవ దర్శనాత్. ౪౮

స్వయంభువిహీనస్స క్యో న తస్మాన్తి వ్యతిక్రమః,

నీశానిమిత్తం రాజ్యస్థు రావణస్య దురాత్మనః. ౪౯

రక్షశాం చైవ సర్వేషాం విశాశస్సముపాగతః,

తత్ప్రేక్ష్య హరిశ్రేష్ఠ పురీం రావణపాలితామ్. ౫౦

విభత్స్వ స స్వికార్యాణి యాని యానీహ వాంఛసి,

ప్రవిశ్య శాపోపహతాం హరీశ్వర

శ్శుభాం పురీం రాక్షసముఖ్యపాలితాం,

యద్యచ్ఛూచా త్వం జనకాత్తజాం సతీం

విమాన్త చ్యవై గతో యథాసుభమ్. ౫౧

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - తృతీయస్కంధః.

చతుర్థస్కంధః

స నిర్జిత్య పురీం శ్రేష్ఠాం లంకాం తాం కామరూపిణీం,

విక్రమేణ మహాతేజా హనూమాన్మహిషత్రయః. ౧

ద్వారేణ స మహాబాహుః ప్రాకారమభిఘ్రుప్లువే,

[నిశి లంకాం మహాసర్వో వివేశ కపిమజ్జరః]